

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

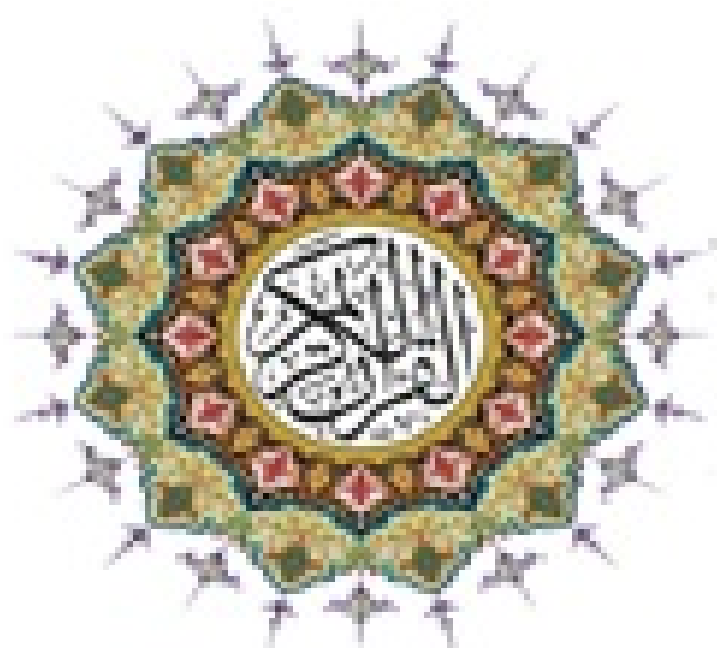
گامی

عمران
علیه السلام

www. **Ghaemiyeh** .com
www. **Ghaemiyeh** .org
www. **Ghaemiyeh** .net
www. **Ghaemiyeh** .ir

علم مفاهیم شناسی در قرآن

جلد ۱۰

رسول ملکیان اصفهانی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

علم مفاهيم شناسي در قرآن سري جديد جلد 10

نويسنده:

رسول ملكيان اصفهاني

ناشر چاپي:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۵۸	علم مفاهیم شناسی در قرآن سری جدید جلد ۱۰
۵۸	مشخصات کتاب
۵۸	۱- قوم ابراهیم
۵۸	۲- آثار اذیت‌های قوم ابراهیم
۵۸	۳- آثار بت پرستی اجداد قوم ابراهیم
۶۰	۴- آثار بت پرستی قوم ابراهیم
۶۰	۵- احتجاج قوم ابراهیم
۶۰	۶- ادعاهای قوم ابراهیم
۶۰	۷- اذیت‌های قوم ابراهیم
۶۲	۸- ارتداد قوم ابراهیم
۶۲	۹- افتراهای قوم ابراهیم
۶۲	۱۰- اقرار قوم ابراهیم
۶۴	۱۱- اقلیت قوم ابراهیم
۶۴	۱۲- اکثریت قوم ابراهیم
۶۵	۱۳- امکانات مادی قوم ابراهیم
۶۶	۱۴- بازجویی از بت بزرگ قوم ابراهیم
۶۶	۱۵- بازی با عقیده قوم ابراهیم
۶۶	۱۶- بت بزرگ قوم ابراهیم
۶۶	۱۷- بت پرستی اجداد قوم ابراهیم
۶۸	۱۸- بت پرستی قوم ابراهیم
۷۴	۱۹- بت تراشی قوم ابراهیم
۷۴	۲۰- بت شکنی در قوم ابراهیم
۷۶	۲۱- بت‌های قوم ابراهیم

۷۶	۲۲- بی عقلی قوم ابراهیم
۷۶	۲۳- بی منطقی بت پرستی قوم ابراهیم
۷۸	۲۴- بی منطقی شرک قوم ابراهیم
۷۸	۲۵- بی منطقی قوم ابراهیم
۷۸	۲۶- بی یآوری اخروی قوم ابراهیم
۷۸	۲۷- بینش قوم ابراهیم
۸۲	۲۸- پرسش از قوم ابراهیم
۸۴	۲۹- پرسش قوم ابراهیم
۸۴	۳۰- تاریخ قوم ابراهیم
۹۵	۳۱- تبری از قوم ابراهیم
۹۶	۳۲- تبری قوم ابراهیم
۹۶	۳۳- تحریک قوم ابراهیم
۹۸	۳۴- تحقیر بتهای قوم ابراهیم
۹۸	۳۵- تداوم بت پرستی قوم ابراهیم
۹۸	۳۶- تذکر به قوم ابراهیم
۱۰۰	۳۷- تعدد بتهای قوم ابراهیم
۱۰۰	۳۸- تعدد معبودان قوم ابراهیم
۱۰۱	۳۹- تعصب قوم ابراهیم
۱۰۲	۴۰- تعصب قومی قوم ابراهیم
۱۰۲	۴۱- تغییر شخصیت قوم ابراهیم
۱۰۲	۴۲- تفاخر قوم ابراهیم
۱۰۴	۴۳- تقلید قوم ابراهیم
۱۰۵	۴۴- تکذیبگری قوم ابراهیم
۱۰۶	۴۵- تنبه بت پرستان قوم ابراهیم
۱۰۶	۴۶- تنبه قوم ابراهیم
۱۰۸	۴۷- توطئه قوم ابراهیم

- ۴۸- تهدیدهای قوم ابراهیم ۱۰۹
- ۴۹- تهمتهای قوم ابراهیم ۱۱۰
- ۵۰- جنس بتهای قوم ابراهیم ۱۱۰
- ۵۱- حس گرایي قوم ابراهیم ۱۱۱
- ۵۲- حق ناپذیری قوم ابراهیم ۱۱۲
- ۵۳- خجالت قوم ابراهیم ۱۱۲
- ۵۴- خداپرستی قوم ابراهیم ۱۱۲
- ۵۵- خرافات در قوم ابراهیم ۱۱۲
- ۵۶- خشونت طلبی قوم ابراهیم ۱۱۴
- ۵۷- خواسته های قوم ابراهیم ۱۱۴
- ۵۸- در قوم ابراهیم ۱۱۵
- ۵۹- دشمنی اخروی قوم ابراهیم ۱۱۶
- ۶۰- دعوت از قوم ابراهیم ۱۱۶
- ۶۱- دعوتهای قوم ابراهیم ۱۱۶
- ۶۲- دلایل رد دعوتهای قوم ابراهیم ۱۱۸
- ۶۳- دوستی دنیوی قوم ابراهیم ۱۱۸
- ۶۴- ربوبیت در قوم ابراهیم ۱۱۸
- ۶۵- رد دعوتهای قوم ابراهیم ۱۲۰
- ۶۶- روابط عاطفی قوم ابراهیم ۱۲۰
- ۶۷- روش برخورد قوم ابراهیم ۱۲۰
- ۶۸- زمینه تنبه قوم ابراهیم ۱۲۲
- ۶۹- زمینه شک قوم ابراهیم ۱۲۲
- ۷۰- زیانکاری قوم ابراهیم ۱۲۴
- ۷۱- ستاره پرستی قوم ابراهیم ۱۲۴
- ۷۲- سرزنش قوم ابراهیم ۱۲۴
- ۷۳- سطحی نگری قوم ابراهیم ۱۲۸

- ۷۴- سوزاندن در قوم ابراهیم ۱۲۸
- ۷۵- سوزاندن مجرم در قوم ابراهیم ۱۲۸
- ۷۶- شرک افعالی قوم ابراهیم ۱۳۰
- ۷۷- شرک ربوبی قوم ابراهیم ۱۳۰
- ۷۸- شرک عبادی قوم ابراهیم ۱۳۰
- ۷۹- شرک قوم ابراهیم ۱۳۰
- ۸۰- شک قوم ابراهیم ۱۳۸
- ۸۱- ظلم در قوم ابراهیم ۱۳۸
- ۸۲- ظن قوم ابراهیم ۱۳۸
- ۸۳- عبرت از قوم ابراهیم ۱۳۸
- ۸۴- عجز بتهای قوم ابراهیم ۱۴۰
- ۸۵- عجز قوم ابراهیم ۱۴۰
- ۸۶- عجز معبودان قوم ابراهیم ۱۴۲
- ۸۷- عذاب استیصال قوم ابراهیم ۱۴۲
- ۸۸- عذاب قوم ابراهیم ۱۴۲
- ۸۹- عصیان قوم ابراهیم ۱۴۲
- ۹۰- عقیده قوم ابراهیم ۱۴۴
- ۹۱- علایق قوم ابراهیم ۱۴۷
- ۹۲- عوامل تفکر قوم ابراهیم ۱۴۸
- ۹۳- عوامل لجاجت قوم ابراهیم ۱۵۰
- ۹۴- غذا در معبد قوم ابراهیم ۱۵۰
- ۹۵- غضب قوم ابراهیم ۱۵۰
- ۹۶- فرجام اخروی قوم ابراهیم ۱۵۱
- ۹۷- فرجام شوم قوم ابراهیم ۱۵۲
- ۹۸- فرجام قوم ابراهیم ۱۵۲
- ۹۹- فلسفه ابقای بت بزرگ قوم ابراهیم ۱۵۲

- ۱۵۴ ----- ۱۰۰- فلسفه بت پرستی قوم ابراهیم
- ۱۵۴ ----- ۱۰۱- قتل در قوم ابراهیم
- ۱۵۴ ----- ۱۰۲- قتل مجرم در قوم ابراهیم
- ۱۵۴ ----- ۱۰۳- قوم ابراهیم در جهنم
- ۱۵۶ ----- ۱۰۴- قوم ابراهیم در قیامت
- ۱۵۶ ----- ۱۰۵- قوم ابراهیم و ابراهیم(ع)
- ۱۵۶ ----- ۱۰۶- قوم ابراهیم و ربوبیت خدا
- ۱۵۸ ----- ۱۰۷- کثرت جمعیت قوم ابراهیم
- ۱۵۸ ----- ۱۰۸- کفر قوم ابراهیم
- ۱۵۸ ----- ۱۰۹- کمی موحدان قوم ابراهیم
- ۱۵۸ ----- ۱۱۰- کمی مؤمنان قوم ابراهیم
- ۱۶۰ ----- ۱۱۱- گمراهی اجداد قوم ابراهیم
- ۱۶۰ ----- ۱۱۲- گمراهی قوم ابراهیم
- ۱۶۰ ----- ۱۱۳- گناه در قوم ابراهیم
- ۱۶۱ ----- ۱۱۴- گواهی در قوم ابراهیم
- ۱۶۲ ----- ۱۱۵- لجاجت قوم ابراهیم
- ۱۶۲ ----- ۱۱۶- لعن اخروی قوم ابراهیم
- ۱۶۳ ----- ۱۱۷- ماه پرستی قوم ابراهیم
- ۱۶۴ ----- ۱۱۸- مراتب بت‌های قوم ابراهیم
- ۱۶۴ ----- ۱۱۹- مراسم قوم ابراهیم
- ۱۶۶ ----- ۱۲۰- معبد قوم ابراهیم
- ۱۶۶ ----- ۱۲۱- معبود قوم ابراهیم
- ۱۶۷ ----- ۱۲۲- معبودان دروغین قوم ابراهیم
- ۱۶۸ ----- ۱۲۳- معبودان ساختگی قوم ابراهیم
- ۱۶۸ ----- ۱۲۴- معبودان قوم ابراهیم
- ۱۷۰ ----- ۱۲۵- معبودان قوم ابراهیم و روزی

- ۱۲۶- مکر قوم ابراهیم ۱۷۰
- ۱۲۷- منشأ تحریک قوم ابراهیم ۱۷۱
- ۱۲۸- منشأ شکست قوم ابراهیم ۱۷۲
- ۱۲۹- ناکامی قوم ابراهیم ۱۷۲
- ۱۳۰- نقش بت بزرگ قوم ابراهیم ۱۷۲
- ۱۳۱- نگرانی قوم ابراهیم ۱۷۴
- ۱۳۲- نیازهای قوم ابراهیم ۱۷۴
- ۱۳۳- ویژگی‌های قوم ابراهیم ۱۷۴
- ۱۳۴- ویژگی‌های معبد قوم ابراهیم ۱۷۴
- ۱۳۵- هجوم قوم ابراهیم ۱۷۶
- ۱۳۶- هدایت قوم ابراهیم ۱۷۶
- ۱۳۷- هشدار به قوم ابراهیم ۱۷۶
- ۱۳۸- هشدارهای قوم ابراهیم ۱۷۸
- ۱۳۹- هلاکت قوم ابراهیم ۱۷۸
- ۱۴۰- یأس از هدایت قوم ابراهیم ۱۷۸
- ۱۴۱- بت پرستی قوم الیاس ۱۸۰
- ۱۴۲- بت‌های قوم الیاس ۱۸۰
- ۱۴۳- بی‌تقوایی قوم الیاس ۱۸۰
- ۱۴۴- بینش قوم الیاس ۱۸۲
- ۱۴۵- تاریخ قوم الیاس ۱۸۲
- ۱۴۶- تقلید قوم الیاس ۱۸۳
- ۱۴۷- تکذیب‌گری قوم الیاس ۱۸۴
- ۱۴۸- حسابرسی اخروی قوم الیاس ۱۸۴
- ۱۴۹- دعوت از قوم الیاس ۱۸۴
- ۱۵۰- سرزنش قوم الیاس ۱۸۴
- ۱۵۱- شرک قوم الیاس ۱۸۶

- ۱۵۲- قوم الیاس و الیاس (ع) ----- ۱۸۶
- ۱۵۳- کفر قوم الیاس ----- ۱۸۶
- ۱۵۴- کیفر اخروی قوم الیاس ----- ۱۸۸
- ۱۵۵- مخلصین قوم الیاس ----- ۱۸۸
- ۱۵۶- تاریخ قوم تبع ----- ۱۸۸
- ۱۵۷- تکذیبگری قوم تبع ----- ۱۹۰
- ۱۵۸- سرنوشت قوم تبع ----- ۱۹۰
- ۱۵۹- عبرت از قوم تبع ----- ۱۹۰
- ۱۶۰- عذاب قوم تبع ----- ۱۹۱
- ۱۶۱- عوامل هلاکت قوم تبع ----- ۱۹۲
- ۱۶۲- گناه قوم تبع ----- ۱۹۲
- ۱۶۳- منشأ هلاکت قوم تبع ----- ۱۹۲
- ۱۶۴- هلاکت قوم تبع ----- ۱۹۲
- ۱۶۵- قوم ثمود ----- ۱۹۴
- ۱۶۶- آثار اصرار قوم ثمود ----- ۱۹۴
- ۱۶۷- آثار اغوای قوم ثمود ----- ۱۹۴
- ۱۶۸- آثار افساد قوم ثمود ----- ۱۹۶
- ۱۶۹- آثار باستانی قوم ثمود ----- ۱۹۶
- ۱۷۰- آثار حق ستیزی قوم ثمود ----- ۱۹۶
- ۱۷۱- آثار حق ناپذیری قوم ثمود ----- ۱۹۶
- ۱۷۲- آثار رفاه طلبی قوم ثمود ----- ۱۹۸
- ۱۷۳- آثار رفاه قوم ثمود ----- ۱۹۸
- ۱۷۴- آثار سرمستی قوم ثمود ----- ۱۹۸
- ۱۷۵- آثار شرک قوم ثمود ----- ۲۰۰
- ۱۷۶- آثار طغیانگری قوم ثمود ----- ۲۰۰
- ۱۷۷- آثار ظلم قوم ثمود ----- ۲۰۰

- ۱۷۸- آثار عبرت ناپذیری قوم ثمود ۲۰۲
- ۱۷۹- آثار عذاب قوم ثمود ۲۰۲
- ۱۸۰- آثار عمل قوم ثمود ۲۰۲
- ۱۸۱- آثار گناهکاری قوم ثمود ۲۰۴
- ۱۸۲- آثار لجاجت قوم ثمود ۲۰۴
- ۱۸۳- آثار باستانی قوم ثمود ۲۰۴
- ۱۸۴- آرزوهای قوم ثمود ۲۰۶
- ۱۸۵- اتحاد قوم ثمود ۲۰۶
- ۱۸۶- اتمام حجت بر قوم ثمود ۲۰۶
- ۱۸۷- اثبات حق بر قوم ثمود ۲۰۸
- ۱۸۸- احتجاج با قوم ثمود ۲۰۸
- ۱۸۹- احساس امنیت قوم ثمود ۲۰۹
- ۱۹۰- اختلاف قوم ثمود ۲۱۰
- ۱۹۱- اختلاف گروههای نُه گانه قوم ثمود ۲۱۰
- ۱۹۲- اخلاص اشراف قوم ثمود ۲۱۱
- ۱۹۳- ارزشها در قوم ثمود ۲۱۲
- ۱۹۴- استقامت مؤمنان قوم ثمود ۲۱۲
- ۱۹۵- استهزاهای اشراف قوم ثمود ۲۱۲
- ۱۹۶- اشراف قوم ثمود ۲۱۴
- ۱۹۷- اشراف قوم ثمود و خیرخواهی ۲۱۴
- ۱۹۸- اشراف قوم ثمود و صالح(ع) ۲۱۵
- ۱۹۹- اشراف قوم ثمود و مصلحت طلبی ۲۱۶
- ۲۰۰- اشراف کافر قوم ثمود ۲۱۶
- ۲۰۱- اشراف مؤمن قوم ثمود ۲۱۶
- ۲۰۲- اصرار بر شرک قوم ثمود ۲۱۸
- ۲۰۳- اطاعت از اشراف قوم ثمود ۲۱۸

- ۲۱۸ ۲۰۴- اطاعت قوم نمود
- ۲۱۸ ۲۰۵- اعراض قوم نمود
- ۲۲۰ ۲۰۶- افساد قوم نمود
- ۲۲۰ ۲۰۷- افساد گروههای نُه گانه قوم نمود
- ۲۲۲ ۲۰۸- اقرار قوم نمود
- ۲۲۲ ۲۰۹- اقلیت قوم نمود
- ۲۲۲ ۲۱۰- اکثریت قوم نمود
- ۲۲۲ ۲۱۱- امت های پس از قوم نمود
- ۲۲۴ ۲۱۲- امتحان قوم نمود
- ۲۲۵ ۲۱۳- امکانات مادی قوم نمود
- ۲۲۶ ۲۱۴- امنیت قوم نمود
- ۲۲۶ ۲۱۵- انبیای قوم نمود
- ۲۲۶ ۲۱۶- انتظارات قوم نمود
- ۲۲۷ ۲۱۷- انذار قوم نمود
- ۲۳۰ ۲۱۸- انقراض قوم نمود
- ۲۳۰ ۲۱۹- انقراض نسل قوم نمود
- ۲۳۰ ۲۲۰- انگیزه مخالفت قوم نمود
- ۲۳۰ ۲۲۱- اهانتهای اشراف قوم نمود
- ۲۳۲ ۲۲۲- اهداف قوم نمود
- ۲۳۲ ۲۲۳- اهل مکه و فرجام قوم نمود
- ۲۳۲ ۲۲۴- اهمیت تقسیم آب در قوم نمود
- ۲۳۲ ۲۲۵- ایمان مستضعفان قوم نمود
- ۲۳۴ ۲۲۶- ایمان مؤمنان قوم نمود
- ۲۳۴ ۲۲۷- باغداری قوم نمود
- ۲۳۴ ۲۲۸- باغهای قوم نمود
- ۲۳۴ ۲۲۹- بت پرستی قوم نمود

- ۲۳۰- بصیرت قوم ثمود ۲۳۶
- ۲۳۱- بنی اسرائیل و تاریخ قوم ثمود ۲۳۶
- ۲۳۲- بهانه جویی اشراف قوم ثمود ۲۳۶
- ۲۳۳- بهانه جویی قوم ثمود ۲۳۶
- ۲۳۴- بهانه جویی کافران قوم ثمود ۲۳۸
- ۲۳۵- بی تأثیری پشیمانی قوم ثمود ۲۳۹
- ۲۳۶- بی تقوایی قوم ثمود ۲۴۰
- ۲۳۷- بی ثمری تلاش قوم ثمود ۲۴۰
- ۲۳۸- بی منطقی قوم ثمود ۲۴۱
- ۲۳۹- بی یآوری قوم ثمود ۲۴۲
- ۲۴۰- بینش اشراف قوم ثمود ۲۴۲
- ۲۴۱- بینش غلط قوم ثمود ۲۴۲
- ۲۴۲- بینش قوم ثمود ۲۴۴
- ۲۴۳- پشیمانی قوم ثمود ۲۴۶
- ۲۴۴- پیامبر قوم ثمود ۲۴۸
- ۲۴۵- تاریخ تشکیل قوم ثمود ۲۴۸
- ۲۴۶- تاریخ قوم ثمود ۲۴۸
- ۲۴۷- تبلیغ اشراف قوم ثمود ۲۹۴
- ۲۴۸- تبلیغ کافران قوم ثمود ۲۹۴
- ۲۴۹- تجاوز کافران قوم ثمود ۲۹۶
- ۲۵۰- تحریک شقی ترین فرد قوم ثمود ۲۹۶
- ۲۵۱- تذکر تاریخ قوم ثمود ۲۹۷
- ۲۵۲- تساوی عذاب قوم ثمود ۲۹۸
- ۲۵۳- تشبیه قوم ثمود ۲۹۸
- ۲۵۴- تشکل مفسدان قوم ثمود ۲۹۸
- ۲۵۵- تشویق به مطالعه قصه قوم ثمود ۳۰۰

- ۲۵۶- تشویق قوم ثمود ۳۰۰
- ۲۵۷- تطیر قوم ثمود ۳۰۰
- ۲۵۸- تعدد انبیای قوم ثمود ۳۰۰
- ۲۵۹- تعهد گروههای نه گانه قوم ثمود ۳۰۲
- ۲۶۰- تفکر در هلاکت قوم ثمود ۳۰۲
- ۲۶۱- تفکر طبقاتی قوم ثمود ۳۰۲
- ۲۶۲- تقسیم آب در قوم ثمود ۳۰۲
- ۲۶۳- تکذیبگری قوم ثمود ۳۰۶
- ۲۶۴- تکلیف قوم ثمود ۳۱۰
- ۲۶۵- تلاشی بدن قوم ثمود ۳۱۲
- ۲۶۶- تمدن قوم ثمود ۳۱۲
- ۲۶۷- توطئه قوم ثمود ۳۱۳
- ۲۶۸- توطئه گروههای نه گانه قوم ثمود ۳۱۴
- ۲۶۹- تهدید به فرجام قوم ثمود ۳۱۵
- ۲۷۰- تهمتهای اشراف قوم ثمود ۳۱۶
- ۲۷۱- تهمتهای قوم ثمود ۳۱۶
- ۲۷۲- جوانان قوم ثمود ۳۱۸
- ۲۷۳- چشمه های قوم ثمود ۳۱۸
- ۲۷۴- حاصلخیزی سرزمین قوم ثمود ۳۲۰
- ۲۷۵- حاصلخیزی نخلستانهای قوم ثمود ۳۲۰
- ۲۷۶- حامیان شقی ترین فرد قوم ثمود ۳۲۰
- ۲۷۷- حتمیت عذاب قوم ثمود ۳۲۰
- ۲۷۸- حفظ منافع قوم ثمود ۳۲۲
- ۲۷۹- حق ستیزی قوم ثمود ۳۲۲
- ۲۸۰- حق ناپذیری قوم ثمود ۳۲۴
- ۲۸۱- حکومت قوم ثمود ۳۲۶

- ۲۸۲- خانه سازی در قوم ثمود ۳۲۶
- ۲۸۳- خانه سازی قوم ثمود ۳۲۶
- ۲۸۴- خانه های سنگی قوم ثمود ۳۲۸
- ۲۸۵- خانه های قوم ثمود ۳۲۹
- ۲۸۶- خدشناسی قوم ثمود ۳۳۰
- ۲۸۷- خواسته های قوم ثمود ۳۳۰
- ۲۸۸- خواسته های کافران قوم ثمود ۳۳۲
- ۲۸۹- خودخواهی قوم ثمود ۳۳۲
- ۲۹۰- خوشگذرانی قوم ثمود ۳۳۴
- ۲۹۱- خویشاوندی صالح(ع) با قوم ثمود ۳۳۴
- ۲۹۲- خویشاوندی قوم ثمود با صالح(ع) ۳۳۵
- ۲۹۳- دانش جادو در قوم ثمود ۳۳۶
- ۲۹۴- درخواست توبه از قوم ثمود ۳۳۶
- ۲۹۵- دروغگویی قوم ثمود ۳۳۶
- ۲۹۶- دشمنی اشراف قوم ثمود ۳۳۸
- ۲۹۷- دشمنی شقی ترین فرد قوم ثمود ۳۳۸
- ۲۹۸- دشمنی قوم ثمود ۳۳۸
- ۲۹۹- دعوت از قوم ثمود ۳۴۲
- ۳۰۰- دنیاطلبی قوم ثمود ۳۴۴
- ۳۰۱- ذلت قوم ثمود ۳۴۶
- ۳۰۲- رفاه اشراف قوم ثمود ۳۴۶
- ۳۰۳- رفاه قوم ثمود ۳۴۶
- ۳۰۴- روش برخورد قوم ثمود ۳۴۷
- ۳۰۵- رؤیت هلاکت قوم ثمود ۳۴۸
- ۳۰۶- زمینه تهمتهای قوم ثمود ۳۴۸
- ۳۰۷- زمینه رحمت بر قوم ثمود ۳۵۰

- ۳۰۸- زمينه عذاب قوم ثمود ۳۵۰
- ۳۰۹- زمينه غفلت قوم ثمود ۳۵۰
- ۳۱۰- زمينه نجات قوم ثمود ۳۵۰
- ۳۱۱- زمينه هدايت قوم ثمود ۳۵۲
- ۳۱۲- زيانكاري قوم ثمود ۳۵۲
- ۳۱۳- ساختار اجتماعي قوم ثمود ۳۵۲
- ۳۱۴- سختي كيفر قوم ثمود ۳۵۲
- ۳۱۵- سرزنش قوم ثمود ۳۵۴
- ۳۱۶- سرزنشهاي قوم ثمود ۳۵۵
- ۳۱۷- سرمستي قوم ثمود ۳۵۶
- ۳۱۸- سعادت طلبي قوم ثمود ۳۵۶
- ۳۱۹- سلطه گري اشراف قوم ثمود ۳۵۶
- ۳۲۰- سنگ تراشي قوم ثمود ۳۵۶
- ۳۲۱- سنگبري در قوم ثمود ۳۵۸
- ۳۲۲- سوءظن قوم ثمود ۳۵۸
- ۳۲۳- سوگند گروههاي نه گانه قوم ثمود ۳۵۸
- ۳۲۴- سهم آب قوم ثمود ۳۶۰
- ۳۲۵- شدت تکذيبگري قوم ثمود ۳۶۰
- ۳۲۶- شرايط ايمان قوم ثمود ۳۶۰
- ۳۲۷- شرک قوم ثمود ۳۶۰
- ۳۲۸- شقاوت قوم ثمود ۳۶۲
- ۳۲۹- شک قوم ثمود ۳۶۲
- ۳۳۰- صاعقه زدگي قوم ثمود ۳۶۴
- ۳۳۱- صالح(ع) و خواسته هاي قوم ثمود ۳۶۶
- ۳۳۲- صالح(ع) و قوم ثمود ۳۶۶
- ۳۳۳- صفات قوم ثمود ۳۷۰

- ۳۳۴ - طبقات اجتماعی قوم ثمود ۳۷۲
- ۳۳۵ - طغیانگری قوم ثمود ۳۷۲
- ۳۳۶ - ظلم قوم ثمود ۳۷۴
- ۳۳۷ - عبرت از تاریخ قوم ثمود ۳۷۸
- ۳۳۸ - عبرت از فرجام قوم ثمود ۳۷۸
- ۳۳۹ - عبرت از قصه قوم ثمود ۳۸۰
- ۳۴۰ - عبرت از قوم ثمود ۳۸۱
- ۳۴۱ - عجز قوم ثمود ۳۸۲
- ۳۴۲ - عجله قوم ثمود ۳۸۴
- ۳۴۳ - عدم تعقل قوم ثمود ۳۸۴
- ۳۴۴ - عذاب استیصال قوم ثمود ۳۸۴
- ۳۴۵ - عذاب دنیوی قوم ثمود ۳۸۵
- ۳۴۶ - عذاب ذلت بار قوم ثمود ۳۸۸
- ۳۴۷ - عذاب قوم ثمود ۳۸۸
- ۳۴۸ - عذاب کافران قوم ثمود ۳۹۶
- ۳۴۹ - عصیان قوم ثمود ۳۹۶
- ۳۵۰ - عصیان کافران قوم ثمود ۳۹۸
- ۳۵۱ - عقیده اشراف قوم ثمود ۳۹۸
- ۳۵۲ - عقیده باطل قوم ثمود ۳۹۸
- ۳۵۳ - عقیده قوم ثمود ۴۰۰
- ۳۵۴ - عقیده گروههای نه گانه قوم ثمود ۴۰۲
- ۳۵۵ - علم به فرجام قوم ثمود ۴۰۲
- ۳۵۶ - علم قوم ثمود ۴۰۲
- ۳۵۷ - عمل ناپسند قوم ثمود ۴۰۴
- ۳۵۸ - عمومیت عذاب قوم ثمود ۴۰۴
- ۳۵۹ - فهل تری لهم من باقیه ۴۰۶

- ۳۶۰- عوامل اختلاف قوم ثمود ۴۰۶
- ۳۶۱- عوامل تکامل قوم ثمود ۴۰۶
- ۳۶۲- عوامل تکذیبگری قوم ثمود ۴۰۶
- ۳۶۳- عوامل دشمنی قوم ثمود ۴۰۶
- ۳۶۴- عوامل مشکلات قوم ثمود ۴۰۸
- ۳۶۵- عوامل ناخشنودی قوم ثمود ۴۰۸
- ۳۶۶- عوامل هلاکت قوم ثمود ۴۱۰
- ۳۶۷- غافلگیری قوم ثمود ۴۱۲
- ۳۶۸- غافلگیری گروههای نُه گانه قوم ثمود ۴۱۲
- ۳۶۹- غفلت قوم ثمود ۴۱۲
- ۳۷۰- فرجام شوم قوم ثمود ۴۱۲
- ۳۷۱- فرجام قوم ثمود ۴۱۴
- ۳۷۲- فساد قوم ثمود ۴۱۶
- ۳۷۳- فلسفه خواسته های قوم ثمود ۴۱۷
- ۳۷۴- فلسفه عذاب قوم ثمود ۴۱۸
- ۳۷۵- فلسفه مشکلات قوم ثمود ۴۱۸
- ۳۷۶- قبول خواسته های قوم ثمود ۴۱۸
- ۳۷۷- قدرت قوم ثمود ۴۲۰
- ۳۷۸- قصرهای قوم ثمود ۴۲۰
- ۳۷۹- قصه قوم ثمود ۴۲۰
- ۳۸۰- قوم ثمود و تکذیب صالح(ع) ۴۲۲
- ۳۸۱- قوم ثمود و تکذیب معجزه ۴۲۲
- ۳۸۲- قوم ثمود و توحید عبادی ۴۲۳
- ۳۸۳- قوم ثمود و خیرخواهان ۴۲۴
- ۳۸۴- قوم ثمود و شتر صالح(ع) ۴۲۴
- ۳۸۵- قوم ثمود و صالح(ع) ۴۲۶

- ۳۸۶- قوم ثمود و نبوت انسان ۴۳۰
- ۳۸۷- قوم ثمود و نبوت بشر ۴۳۰
- ۳۸۸- قوم ثمود و نبوت صالح(ع) ۴۳۲
- ۳۸۹- قوم ثمود هنگام عذاب ۴۳۲
- ۳۹۰- کافران قوم ثمود ۴۳۲
- ۳۹۱- کثرت جمعیت قوم ثمود ۴۳۴
- ۳۹۲- کشاورزی قوم ثمود ۴۳۴
- ۳۹۳- کشتزارهای قوم ثمود ۴۳۶
- ۳۹۴- کفر اشراف قوم ثمود ۴۳۶
- ۳۹۵- کفر قوم ثمود ۴۳۶
- ۳۹۶- کفر مستکبران قوم ثمود ۴۳۹
- ۳۹۷- کمی متقین قوم ثمود ۴۴۰
- ۳۹۸- کمی مؤمنان قوم ثمود ۴۴۰
- ۳۹۹- کوه نشینی قوم ثمود ۴۴۱
- ۴۰۰- کیفر عصیان قوم ثمود ۴۴۲
- ۴۰۱- کیفر قوم ثمود ۴۴۲
- ۴۰۲- کیفیت عذاب قوم ثمود ۴۴۶
- ۴۰۳- گرمسیری سرزمین قوم ثمود ۴۴۶
- ۴۰۴- گروههای اجتماعی قوم ثمود ۴۴۶
- ۴۰۵- گروههای نُه گانه قوم ثمود ۴۴۷
- ۴۰۶- گمراهی قوم ثمود ۴۴۸
- ۴۰۷- گناه قوم ثمود ۴۴۸
- ۴۰۸- گناهکاری قوم ثمود ۴۵۰
- ۴۰۹- لجاجت قوم ثمود ۴۵۲
- ۴۱۰- مبارزه اشراف قوم ثمود ۴۵۴
- ۴۱۱- متجاوزان قوم ثمود ۴۵۴

- ۴۵۵ ----- ۴۱۲- متقین قوم نمود
- ۴۵۶ ----- ۴۱۳- مجادله کافران قوم نمود
- ۴۵۶ ----- ۴۱۴- محرومیت قوم نمود
- ۴۵۶ ----- ۴۱۵- مخالفت قوم نمود
- ۴۵۶ ----- ۴۱۶- مراعات تقسیم آب در قوم نمود
- ۴۵۸ ----- ۴۱۷- مردم صدر اسلام و تاریخ قوم نمود
- ۴۵۸ ----- ۴۱۸- مستضعفان قوم نمود
- ۴۵۸ ----- ۴۱۹- مستضعفان کافر قوم نمود
- ۴۶۰ ----- ۴۲۰- مستضعفان مؤمن قوم نمود
- ۴۶۰ ----- ۴۲۱- مستکبران قوم نمود
- ۴۶۲ ----- ۴۲۲- مشکلات قوم نمود
- ۴۶۲ ----- ۴۲۳- معبودان باطل قوم نمود
- ۴۶۲ ----- ۴۲۴- مفسدان قوم نمود
- ۴۶۴ ----- ۴۲۵- ممانعت قوم نمود از سبیل الله
- ۴۶۴ ----- ۴۲۶- منابع تغذیه قوم نمود
- ۴۶۴ ----- ۴۲۷- منافع قوم نمود
- ۴۶۶ ----- ۴۲۸- منشأ دشمنی قوم نمود
- ۴۶۶ ----- ۴۲۹- منشأ شکست توطئه قوم نمود
- ۴۶۶ ----- ۴۳۰- منشأ شکست شبیخون قوم نمود
- ۴۶۶ ----- ۴۳۱- منشأ عصیان قوم نمود
- ۴۶۸ ----- ۴۳۲- منشأ گمراهی قوم نمود
- ۴۶۸ ----- ۴۳۳- منشأ محرومیت قوم نمود
- ۴۶۸ ----- ۴۳۴- منشأ مشکلات قوم نمود
- ۴۷۰ ----- ۴۳۵- منشأ نجات متقین قوم نمود
- ۴۷۰ ----- ۴۳۶- منشأ نجات مؤمنان قوم نمود
- ۴۷۰ ----- ۴۳۷- منشأ هلاکت قوم نمود

- ۴۳۸- منطقه جغرافیایی قوم ثمود ----- ۴۷۱
- ۴۳۹- موانع تکامل قوم ثمود ----- ۴۷۲
- ۴۴۰- موجبات عذاب قوم ثمود ----- ۴۷۲
- ۴۴۱- موجبات محرومیت قوم ثمود ----- ۴۷۴
- ۴۴۲- موحدان قوم ثمود ----- ۴۷۴
- ۴۴۳- موقعیت جوی سرزمین قوم ثمود ----- ۴۷۶
- ۴۴۴- مؤمنان قوم ثمود ----- ۴۷۶
- ۴۴۵- مهارت قوم ثمود ----- ۴۷۸
- ۴۴۶- مهلت به قوم ثمود ----- ۴۷۸
- ۴۴۷- میانسالان قوم ثمود ----- ۴۸۰
- ۴۴۸- نابودی سرزمین قوم ثمود ----- ۴۸۰
- ۴۴۹- نارضایتی قوم ثمود ----- ۴۸۲
- ۴۵۰- نخلستانهای قوم ثمود ----- ۴۸۲
- ۴۵۱- نزدیکی سرزمین قوم ثمود به مکه ----- ۴۸۲
- ۴۵۲- نزول آیات خدا بر قوم ثمود ----- ۴۸۲
- ۴۵۳- نزول معجزه بر قوم ثمود ----- ۴۸۴
- ۴۵۴- نشانه های تکذیبگری قوم ثمود ----- ۴۸۴
- ۴۵۵- نشانه های طغیانگری قوم ثمود ----- ۴۸۴
- ۴۵۶- نشانه های کيفر قوم ثمود ----- ۴۸۶
- ۴۵۷- نعمتهای قوم ثمود ----- ۴۸۶
- ۴۵۸- نقش قوم ثمود ----- ۴۸۶
- ۴۵۹- نگرانی اشراف قوم ثمود ----- ۴۸۸
- ۴۶۰- نگرانی گروههای نه گانه قوم ثمود ----- ۴۸۸
- ۴۶۱- نهی به قوم ثمود ----- ۴۹۰
- ۴۶۲- نیاکان قوم ثمود ----- ۴۹۰
- ۴۶۳- وعید به قوم ثمود ----- ۴۹۰

- ۴۶۴- وقت عذاب قوم ثمود ۴۹۰
- ۴۶۵- وقت هلاکت قوم ثمود ۴۹۲
- ۴۶۶- ویرانی خانه های قوم ثمود ۴۹۲
- ۴۶۷- ویژگی خانه های قوم ثمود ۴۹۳
- ۴۶۸- ویژگیهای خانه سازی قوم ثمود ۴۹۴
- ۴۶۹- ویژگیهای خانه های قوم ثمود ۴۹۴
- ۴۷۰- ویژگیهای سرزمین قوم ثمود ۴۹۶
- ۴۷۱- ویژگیهای عذاب قوم ثمود ۴۹۶
- ۴۷۲- ویژگیهای مسکن قوم ثمود ۴۹۸
- ۴۷۳- ویژگیهای نخلستانهای قوم ثمود ۵۰۰
- ۴۷۴- هدایت قوم ثمود ۵۰۰
- ۴۷۵- هدایت ناپذیری قوم ثمود ۵۰۰
- ۴۷۶- هشدار به قوم ثمود ۵۰۰
- ۴۷۷- هلاکت قوم ثمود ۵۰۲
- ۴۷۸- هلاکت کافران قوم ثمود ۵۱۲
- ۴۷۹- هماهنگی عاقر شتر صالح(ع) و قوم ثمود ۵۱۴
- ۴۸۰- هماهنگی قوم ثمود ۵۱۴
- ۴۸۱- یأس از ایمان قوم ثمود ۵۱۶
- ۴۸۲- یأس قوم ثمود ۵۱۶
- ۴۸۳- قوم داود ۵۱۶
- ۴۸۴- تکلیف قوم داود ۵۱۸
- ۴۸۵- عمل صالح قوم داود ۵۱۸
- ۴۸۶- تسبیحات قوم زکریا ۵۱۸
- ۴۸۷- خداپرستی قوم زکریا ۵۱۸
- ۴۸۸- عبادات قوم زکریا ۵۲۰
- ۴۸۹- کیفیت عبادت قوم زکریا ۵۲۰

- ۴۹۰- آثار سنتهای باطل قوم سبأ ۵۲۰
- ۴۹۱- آثار شرک قوم سبأ ۵۲۲
- ۴۹۲- آثار ظلم قوم سبأ ۵۲۲
- ۴۹۳- آثار عصیان قوم سبأ ۵۲۲
- ۴۹۴- آثار کفر قوم سبأ ۵۲۴
- ۴۹۵- آثار کفران قوم سبأ ۵۲۴
- ۴۹۶- آمادگی نظامی فرماندهان قوم سبأ ۵۲۴
- ۴۹۷- آمادگی نظامی قوم سبأ ۵۲۴
- ۴۹۸- آموزش قوم سبأ ۵۲۶
- ۴۹۹- آیات خدا در قصه قوم سبأ ۵۲۶
- ۵۰۰- اشتهاار هلاکت قوم سبأ ۵۲۷
- ۵۰۱- اشراف قوم سبأ و سلیمان(ع) ۵۲۸
- ۵۰۲- اطمینان اشراف قوم سبأ ۵۲۸
- ۵۰۳- اعراض از اشراف قوم سبأ ۵۲۸
- ۵۰۴- اعراض قوم سبأ ۵۲۹
- ۵۰۵- اعلام آمادگی اشراف قوم سبأ ۵۳۰
- ۵۰۶- اعلام آمادگی فرماندهان قوم سبأ ۵۳۰
- ۵۰۷- اغواپذیری قوم سبأ ۵۳۰
- ۵۰۸- اغواناپذیری مؤمنان قوم سبأ ۵۳۲
- ۵۰۹- امنیت در سرزمین قوم سبأ ۵۳۲
- ۵۱۰- امنیت قوم سبأ ۵۳۲
- ۵۱۱- انقراض قوم سبأ ۵۳۳
- ۵۱۲- تاریخ قوم سبأ ۵۳۴
- ۵۱۳- تبدیل باغهای قوم سبأ ۵۴۰
- ۵۱۴- تجهیزات نظامی قوم سبأ ۵۴۱
- ۵۱۵- تخریب باغهای قوم سبأ ۵۴۲

- ۵۱۶- ترک تکلیف قوم سبأ ۵۴۲
- ۵۱۷- تکلیف قوم سبأ ۵۴۲
- ۵۱۸- توصیه به اشراف قوم سبأ ۵۴۲
- ۵۱۹- تهدید اشراف قوم سبأ ۵۴۴
- ۵۲۰- خورشیدپرستی قوم سبأ ۵۴۴
- ۵۲۱- دعای قوم سبأ ۵۴۴
- ۵۲۲- دعوت از اشراف قوم سبأ ۵۴۶
- ۵۲۳- راههای قوم سبأ ۵۴۶
- ۵۲۴- روابط قوم سبأ ۵۴۶
- ۵۲۵- روستاهای قوم سبأ ۵۴۸
- ۵۲۶- روش برخورد اشراف قوم سبأ ۵۴۸
- ۵۲۷- زن در قوم سبأ ۵۴۸
- ۵۲۸- سدسازی قوم سبأ ۵۴۸
- ۵۲۹- سرزمین یمن در دوران قوم سبأ ۵۵۰
- ۵۳۰- سرزنش اشراف قوم سبأ ۵۵۰
- ۵۳۱- سلیمان(ع) و اشراف قوم سبأ ۵۵۰
- ۵۳۲- شخصیت اشراف قوم سبأ ۵۵۰
- ۵۳۳- شرک قوم سبأ ۵۵۲
- ۵۳۴- شکرگزاری قوم سبأ ۵۵۲
- ۵۳۵- شهرهای قوم سبأ ۵۵۲
- ۵۳۶- ظلم قوم سبأ ۵۵۲
- ۵۳۷- عذاب قوم سبأ ۵۵۴
- ۵۳۸- عقیده باطل قوم سبأ ۵۵۴
- ۵۳۹- عقیده قوم سبأ ۵۵۴
- ۵۴۰- عوامل انقراض قوم سبأ ۵۵۶
- ۵۴۱- عوامل کیفر قوم سبأ ۵۵۶

- ۵۴۲- عوامل مؤثر در گرایشهای قوم سبأ ----- ۵۵۶
- ۵۴۳- عوامل نابودی باغهای قوم سبأ ----- ۵۵۷
- ۵۴۴- کفر قوم سبأ ----- ۵۵۸
- ۵۴۵- کفران قوم سبأ ----- ۵۵۸
- ۵۴۶- کفران نعمت قوم سبأ ----- ۵۶۰
- ۵۴۷- مسافرت قوم سبأ ----- ۵۶۰
- ۵۴۸- مشاوره با اشراف قوم سبأ ----- ۵۶۰
- ۵۴۹- منشأ انقراض قوم سبأ ----- ۵۶۲
- ۵۵۰- مؤمنان قوم سبأ ----- ۵۶۲
- ۵۵۱- نعمتهای قوم سبأ ----- ۵۶۲
- ۵۵۲- وسوسه قوم سبأ ----- ۵۶۴
- ۵۵۳- تاریخ قوم شعیب ----- ۵۶۴
- ۵۵۴- قصه قوم شعیب ----- ۵۷۴
- ۵۵۵- تاریخ قوم صالح ----- ۵۷۴
- ۵۵۶- آثار بی تقوایی قوم عاد ----- ۵۷۶
- ۵۵۷- آثار جهل قوم عاد ----- ۵۷۶
- ۵۵۸- آثار رفاه قوم عاد ----- ۵۷۶
- ۵۵۹- آثار سنت گرایی قوم عاد ----- ۵۷۶
- ۵۶۰- آثار ظلم قوم عاد ----- ۵۷۸
- ۵۶۱- آثار عبرت ناپذیری قوم عاد ----- ۵۷۸
- ۵۶۲- آثار عذاب قوم عاد ----- ۵۷۸
- ۵۶۳- آثار غفلت قوم عاد ----- ۵۸۰
- ۵۶۴- آثار قدرت قوم عاد ----- ۵۸۰
- ۵۶۵- آثار کفر قوم عاد ----- ۵۸۰
- ۵۶۶- آثار لجاجت قوم عاد ----- ۵۸۰
- ۵۶۷- آثار باستانی قوم عاد ----- ۵۸۲

- ۵۶۸- ابتلای قوم عاد ۵۸۲
- ۵۶۹- ابزار عذاب قوم عاد ۵۸۲
- ۵۷۰- اتحاد قوم عاد ۵۸۴
- ۵۷۱- اتمام حجت بر قوم عاد ۵۸۵
- ۵۷۲- احساس مصونیت قوم عاد ۵۸۶
- ۵۷۳- اخلاص اشراف قوم عاد ۵۸۸
- ۵۷۴- اذیت‌های قوم عاد ۵۸۸
- ۵۷۵- ارزش‌گذاری قوم عاد ۵۸۸
- ۵۷۶- ازدیاد نسل قوم عاد ۵۸۸
- ۵۷۷- استحکام بناهای قوم عاد ۵۸۹
- ۵۷۸- استحکام خانه‌های قوم عاد ۵۸۹
- ۵۷۹- استحکام سرزمین قوم عاد ۵۸۹
- ۵۸۰- استحکام کاخ‌های قوم عاد ۵۸۹
- ۵۸۱- استخوان‌های پوسیده قوم عاد ۵۹۱
- ۵۸۲- استکبار قوم عاد ۵۹۱
- ۵۸۳- استهزاهای اشراف قوم عاد ۵۹۱
- ۵۸۴- استهزاهای قوم عاد ۵۹۱
- ۵۸۵- اسراف قوم عاد ۵۹۳
- ۵۸۶- اشراف قوم عاد ۵۹۳
- ۵۸۷- اشراف قوم عاد و خیرخواهی ۵۹۳
- ۵۸۸- اشراف قوم عاد و مصلحت‌طلبی ۵۹۴
- ۵۸۹- اصرار بر شرک قوم عاد ۵۹۵
- ۵۹۰- اصرار بر کفر قوم عاد ۵۹۵
- ۵۹۱- اعراض قوم عاد ۵۹۷
- ۵۹۲- افساد قوم عاد ۵۹۷
- ۵۹۳- اقلیت قوم عاد ۵۹۷

- ۵۹۴- اکثریت قوم عاد ----- ۵۹۷
- ۵۹۵- امکانات قوم عاد ----- ۵۹۹
- ۵۹۶- امکانات مادی قوم عاد ----- ۵۹۹
- ۵۹۷- انبیای قوم عاد ----- ۶۰۰
- ۵۹۸- اندام قوم عاد ----- ۶۰۱
- ۵۹۹- انذار قوم عاد ----- ۶۰۱
- ۶۰۰- انقراض قوم عاد ----- ۶۰۵
- ۶۰۱- انقراض نسل قوم عاد ----- ۶۰۵
- ۶۰۲- انگیزه شرک قوم عاد ----- ۶۰۵
- ۶۰۳- اهانت‌های اشراف قوم عاد ----- ۶۰۷
- ۶۰۴- باغداری قوم عاد ----- ۶۰۷
- ۶۰۵- باغهای قوم عاد ----- ۶۰۷
- ۶۰۶- بت پرستی قوم عاد ----- ۶۰۷
- ۶۰۷- بدنهای قوم عاد ----- ۶۰۹
- ۶۰۸- بشارت به قوم عاد ----- ۶۱۰
- ۶۰۹- بصیرت قوم عاد ----- ۶۱۱
- ۶۱۰- بلندقامتی قوم عاد ----- ۶۱۱
- ۶۱۱- بنی اسرائیل و تاریخ قوم عاد ----- ۶۱۳
- ۶۱۲- بهانه جویی اشراف قوم عاد ----- ۶۱۳
- ۶۱۳- بی ایمانی قوم عاد ----- ۶۱۳
- ۶۱۴- بی تأثیری موعظه بر قوم عاد ----- ۶۱۵
- ۶۱۵- بی تقوایی قوم عاد ----- ۶۱۵
- ۶۱۶- بی منطقی قوم عاد ----- ۶۱۶
- ۶۱۷- بی یآوری اخروی قوم عاد ----- ۶۱۷
- ۶۱۸- بینش اشراف قوم عاد ----- ۶۱۷
- ۶۱۹- بینش قوم عاد ----- ۶۱۷

- ۶۲۰- بیهودگی کاخ سازی قوم عاد ۶۲۰
- ۶۲۱- پایان عذاب قوم عاد ۶۲۱
- ۶۲۲- پراکندگی بدنهای قوم عاد ۶۲۱
- ۶۲۳- پلیدی قوم عاد ۶۲۱
- ۶۲۴- پیامبر قوم عاد ۶۲۳
- ۶۲۵- تاریخ قوم عاد ۶۲۴
- ۶۲۶- تبلیغ اشراف قوم عاد ۶۵۷
- ۶۲۷- تخریب خانه های قوم عاد ۶۵۷
- ۶۲۸- تداوم عذاب قوم عاد ۶۵۷
- ۶۲۹- تذکر تاریخ قوم عاد ۶۵۹
- ۶۳۰- تشبیه بدنهای قوم عاد ۶۵۹
- ۶۳۱- تشبیه جسد قوم عاد ۶۵۹
- ۶۳۲- تشکیل قوم عاد ۶۶۰
- ۶۳۳- تشویق به مطالعه قصه قوم عاد ۶۶۱
- ۶۳۴- تعدد معبودان قوم عاد ۶۶۱
- ۶۳۵- تعصب قوم عاد ۶۶۱
- ۶۳۶- تفکر در فرجام قوم عاد ۶۶۳
- ۶۳۷- تقلید قوم عاد ۶۶۳
- ۶۳۸- تکبر حاکمان قوم عاد ۶۶۳
- ۶۳۹- تکبر قوم عاد ۶۶۴
- ۶۴۰- تکذیبگری قوم عاد ۶۶۵
- ۶۴۱- تمدن قوم عاد ۶۶۷
- ۶۴۲- توصیه به قوم عاد ۶۶۹
- ۶۴۳- توطئه قوم عاد ۶۶۹
- ۶۴۴- تهدید به فرجام قوم عاد ۶۷۰
- ۶۴۵- تهمت‌های اشراف قوم عاد ۶۷۱

- ۶۴۶- تهمتهای قوم عاد ۶۷۱
- ۶۴۷- تهمتهای کافران قوم عاد ۶۷۳
- ۶۴۸- جانشینی قوم عاد ۶۷۳
- ۶۴۹- جدایی سرهای قوم عاد ۶۷۳
- ۶۵۰- جهل قوم عاد ۶۷۵
- ۶۵۱- چشمه های قوم عاد ۶۷۵
- ۶۵۲- حس گرایي قوم عاد ۶۷۵
- ۶۵۳- حفظ منافع قوم عاد ۶۷۵
- ۶۵۴- حق ستیزی قوم عاد ۶۷۷
- ۶۵۵- حق ناپذیری قوم عاد ۶۷۷
- ۶۵۶- حکومت استبدادی قوم عاد ۶۷۹
- ۶۵۷- خانه سازی قوم عاد ۶۷۹
- ۶۵۸- خانه های قوم عاد ۶۸۱
- ۶۵۹- خانه های مرتفع قوم عاد ۶۸۱
- ۶۶۰- خدانشناسی قوم عاد ۶۸۱
- ۶۶۱- خشونتگری قوم عاد ۶۸۱
- ۶۶۲- خواسته های قوم عاد ۶۸۳
- ۶۶۳- خویشاوندی قوم عاد با هود(ع) ۶۸۳
- ۶۶۴- خویشاوندی هود(ع) با قوم عاد ۶۸۳
- ۶۶۵- دامداری قوم عاد ۶۸۵
- ۶۶۶- دره های سرزمین قوم عاد ۶۸۵
- ۶۶۷- دشمنی اشراف قوم عاد ۶۸۵
- ۶۶۸- دشمنی قوم عاد ۶۸۷
- ۶۶۹- دعوت از قوم عاد ۶۸۷
- ۶۷۰- دفن بدنهای قوم عاد ۶۹۱
- ۶۷۱- دلایل دروغگویی قوم عاد ۶۹۱

- ۶۷۲- دنیاطلبی قوم عاد ۶۹۱
- ۶۷۳- ذلت اخروی قوم عاد ۶۹۳
- ۶۷۴- رسوم قوم عاد ۶۹۳
- ۶۷۵- رفاه اشراف قوم عاد ۶۹۳
- ۶۷۶- روز عذاب قوم عاد ۶۹۳
- ۶۷۷- روزهای نحس قوم عاد ۶۹۵
- ۶۷۸- روش برخورد قوم عاد ۶۹۵
- ۶۷۹- زمینه عذاب قوم عاد ۶۹۵
- ۶۸۰- زمینه کفر قوم عاد ۶۹۵
- ۶۸۱- زمینه لجاجت قوم عاد ۶۹۷
- ۶۸۲- زمینه هلاکت قوم عاد ۶۹۷
- ۶۸۳- ساختار سیاسی قوم عاد ۶۹۷
- ۶۸۴- ساختار قوم عاد ۶۹۷
- ۶۸۵- سختی عذاب اخروی قوم عاد ۶۹۷
- ۶۸۶- سختی عذاب قوم عاد ۶۹۹
- ۶۸۷- سختی کیفر قوم عاد ۶۹۹
- ۶۸۸- سدسازی قوم عاد ۶۹۹
- ۶۸۹- سرزمین قوم عاد ۶۹۹
- ۶۹۰- سرزنش قوم عاد ۷۰۱
- ۶۹۱- سرسبزی سرزمین قوم عاد ۷۰۳
- ۶۹۲- سستی خانه های قوم عاد ۷۰۳
- ۶۹۳- سلطه گری اشراف قوم عاد ۷۰۳
- ۶۹۴- سنت گرایی قوم عاد ۷۰۳
- ۶۹۵- سوءظن قوم عاد ۷۰۵
- ۶۹۶- شدت تکذیبگری قوم عاد ۷۰۵
- ۶۹۷- شدت عذاب قوم عاد ۷۰۵

- ۶۹۸- شرک عبادی قوم عاد ۷۰۷
- ۶۹۹- شرک قوم عاد ۷۰۹
- ۷۰۰- شرک نیاکان قوم عاد ۷۱۱
- ۷۰۱- شروع عذاب قوم عاد ۷۱۲
- ۷۰۲- شک قوم عاد ۷۱۳
- ۷۰۳- صفات جسمانی قوم عاد ۷۱۳
- ۷۰۴- صفات جسمی قوم عاد ۷۱۵
- ۷۰۵- صفات قوم عاد ۷۱۵
- ۷۰۶- طبقات اجتماعی قوم عاد ۷۱۶
- ۷۰۷- طغیانگری قوم عاد ۷۱۷
- ۷۰۸- ظلم قوم عاد ۷۱۹
- ۷۰۹- ظن کافران قوم عاد ۷۲۱
- ۷۱۰- عبادت قوم عاد ۷۲۱
- ۷۱۱- عبرت از تاریخ قوم عاد ۷۲۱
- ۷۱۲- عبرت از فرجام شوم قوم عاد ۷۲۳
- ۷۱۳- عبرت از فرجام قوم عاد ۷۲۳
- ۷۱۴- عبرت از قصه قوم عاد ۷۲۳
- ۷۱۵- عبرت از قوم عاد ۷۲۵
- ۷۱۶- عبرت از هلاکت قوم عاد ۷۲۵
- ۷۱۷- عبرت ناپذیری قوم عاد ۷۲۵
- ۷۱۸- عجز قوم عاد ۷۲۷
- ۷۱۹- عذاب اخروی قوم عاد ۷۲۷
- ۷۲۰- عذاب استیصال قوم عاد ۷۲۹
- ۷۲۱- عذاب دنیوی قوم عاد ۷۲۹
- ۷۲۲- عذاب قوم عاد ۷۲۹
- ۷۲۳- عصیان حاکمان قوم عاد ۷۴۰

- ۷۲۴- عصیان قوم عاد ۷۴۱
- ۷۲۵- عصیانگران قوم عاد ۷۴۱
- ۷۲۶- عظمت خانه های قوم عاد ۷۴۲
- ۷۲۷- عقیده اشراف قوم عاد ۷۴۳
- ۷۲۸- عقیده باطل قوم عاد ۷۴۳
- ۷۲۹- عقیده قوم عاد ۷۴۳
- ۷۳۰- عقیده کافران قوم عاد ۷۴۸
- ۷۳۱- علایق قوم عاد ۷۴۹
- ۷۳۲- علم به هلاکت قوم عاد ۷۴۹
- ۷۳۳- علم قوم عاد ۷۴۹
- ۷۳۴- عمل قوم عاد ۷۴۹
- ۷۳۵- عمل ناپسند قوم عاد ۷۵۱
- ۷۳۶- عمومیت عذاب قوم عاد ۷۵۱
- ۷۳۷- عوامل استکبار قوم عاد ۷۵۱
- ۷۳۸- عوامل بی تأثیر موعظه بر قوم عاد ۷۵۲
- ۷۳۹- عوامل تجمل گرایی قوم عاد ۷۵۳
- ۷۴۰- عوامل تکذیبگری قوم عاد ۷۵۳
- ۷۴۱- عوامل حق ناپذیری قوم عاد ۷۵۳
- ۷۴۲- عوامل عذاب قوم عاد ۷۵۳
- ۷۴۳- عوامل کاخ سازی قوم عاد ۷۵۵
- ۷۴۴- عوامل کفر قوم عاد ۷۵۵
- ۷۴۵- عوامل محرومیت قوم عاد ۷۵۵
- ۷۴۶- عوامل هلاکت قوم عاد ۷۵۷
- ۷۴۷- غفلت قوم عاد ۷۵۹
- ۷۴۸- فرجام شوم قوم عاد ۷۵۹
- ۷۴۹- فرجام قوم عاد ۷۶۱

- ۷۵۰- فساد قوم عاد ۷۶۳
- ۷۵۱- فلسفه عذاب قوم عاد ۷۶۳
- ۷۵۲- قدرت جسمانی قوم عاد ۷۶۵
- ۷۵۳- قدرت قوم عاد ۷۶۵
- ۷۵۴- قصه قوم عاد ۷۶۷
- ۷۵۵- قوم عاد و آیات خدا ۷۶۹
- ۷۵۶- قوم عاد و ادیان آسمانی ۷۷۱
- ۷۵۷- قوم عاد و توحید ربوبی ۷۷۱
- ۷۵۸- قوم عاد و توحید عبادی ۷۷۱
- ۷۵۹- قوم عاد و ربوبیت خدا ۷۷۲
- ۷۶۰- قوم عاد و سفاهت ۷۷۳
- ۷۶۱- قوم عاد و کمبود باران ۷۷۳
- ۷۶۲- قوم عاد و نبوت بشر ۷۷۵
- ۷۶۳- قوم عاد و نبوت هود(ع) ۷۷۵
- ۷۶۴- قوم عاد و نقش بتها ۷۷۶
- ۷۶۵- قوم عاد و هلاکت قوم نوح ۷۷۷
- ۷۶۶- قوم عاد و هود(ع) ۷۷۷
- ۷۶۷- کاخ سازی قوم عاد ۷۷۹
- ۷۶۸- کاخ نشینی قوم عاد ۷۷۹
- ۷۶۹- کافران قوم عاد ۷۸۱
- ۷۷۰- کثرت جمعیت قوم عاد ۷۸۱
- ۷۷۱- کفر اشراف قوم عاد ۷۸۲
- ۷۷۲- کفر قوم عاد ۷۸۲
- ۷۷۳- کفران قوم عاد ۷۸۵
- ۷۷۴- کم آبی قوم عاد ۷۸۵
- ۷۷۵- کمی متقین قوم عاد ۷۸۷

- ۷۷۶- کمی مؤمنان قوم عاد ----- ۷۸۷
- ۷۷۷- کيفر قوم عاد ----- ۷۸۷
- ۷۷۸- گروههای اجتماعی قوم عاد ----- ۷۹۱
- ۷۷۹- گمراهی قوم عاد ----- ۷۹۱
- ۷۸۰- گناه قوم عاد ----- ۷۹۱
- ۷۸۱- گناهکاری قوم عاد ----- ۷۹۳
- ۷۸۲- لجاجت قوم عاد ----- ۷۹۵
- ۷۸۳- لعن بر قوم عاد ----- ۷۹۷
- ۷۸۴- مبانی عقیده قوم عاد ----- ۷۹۷
- ۷۸۵- متکبران قوم عاد ----- ۷۹۷
- ۷۸۶- مجادله قوم عاد ----- ۷۹۹
- ۷۸۷- محرومان قوم عاد ----- ۷۹۹
- ۷۸۸- محرومیت اخروی قوم عاد ----- ۷۹۹
- ۷۸۹- مخالفت قوم عاد ----- ۷۹۹
- ۷۹۰- مدت عذاب قوم عاد ----- ۸۰۱
- ۷۹۱- مردم صدر اسلام و تاریخ قوم عاد ----- ۸۰۱
- ۷۹۲- معبودان باطل قوم عاد ----- ۸۰۲
- ۷۹۳- معبودان قوم عاد ----- ۸۰۳
- ۷۹۴- معماری قوم عاد ----- ۸۰۵
- ۷۹۵- مغضوبیت قوم عاد ----- ۸۰۵
- ۷۹۶- مکر قوم عاد ----- ۸۰۷
- ۷۹۷- ممانعت قوم عاد از سبیل الله ----- ۸۰۷
- ۷۹۸- منابع اقتصادی قوم عاد ----- ۸۰۷
- ۷۹۹- منذران قوم عاد ----- ۸۰۷
- ۸۰۰- منشأ استکبار قوم عاد ----- ۸۰۹
- ۸۰۱- منشأ عذاب قوم عاد ----- ۸۰۹

- ۸۰۲- منشأ مفاسد اجتماعی قوم عاد ۸۰۹
- ۸۰۳- منشأ نجات متقین قوم عاد ۸۱۱
- ۸۰۴- منشأ نجات مؤمنان قوم عاد ۸۱۱
- ۸۰۵- منشأ هلاکت قوم عاد ۸۱۱
- ۸۰۶- موجبات عذاب قوم عاد ۸۱۱
- ۸۰۷- موحدان قوم عاد ۸۱۳
- ۸۰۸- موقعیت جغرافیایی سرزمین قوم عاد ۸۱۳
- ۸۰۹- مؤمنان اشرافی قوم عاد ۸۱۴
- ۸۱۰- مؤمنان قوم عاد ۸۱۵
- ۸۱۱- نامهای قوم عاد ۸۱۵
- ۸۱۲- نجات مؤمنان قوم عاد ۸۱۵
- ۸۱۳- نحوست روزهای عذاب قوم عاد ۸۱۷
- ۸۱۴- نزدیکی سرزمین قوم عاد به مکه ۸۱۷
- ۸۱۵- نشانه های جهل قوم عاد ۸۱۷
- ۸۱۶- نشانه های عذاب قوم عاد ۸۱۷
- ۸۱۷- نعمتهای قوم عاد ۸۱۹
- ۸۱۸- نگرانی از فرجام قوم عاد ۸۲۰
- ۸۱۹- نگرانی اشراف قوم عاد ۸۲۱
- ۸۲۰- نیاکان قوم عاد ۸۲۱
- ۸۲۱- نیروی انسانی قوم عاد ۸۲۱
- ۸۲۲- وسعت عذاب قوم عاد ۸۲۳
- ۸۲۳- وقت عذاب قوم عاد ۸۲۳
- ۸۲۴- ویژگی بدنهای قوم عاد ۸۲۳
- ۸۲۵- ویژگیهای سرزمین قوم عاد ۸۲۵
- ۸۲۶- ویژگیهای عذاب قوم عاد ۸۲۵
- ۸۲۷- ویژگیهای قوم عاد ۸۲۹

- ۸۲۸- ویژگیهای نظام کیفری قوم عاد - ۸۳۰
- ۸۲۹- هدایت قوم عاد ۸۳۱
- ۸۳۰- هشدار به قوم عاد ۸۳۱
- ۸۳۱- هلاکت قوم عاد ۸۳۱
- ۸۳۲- هماهنگی قوم عاد ۸۳۹
- ۸۳۳- هود(ع) و قوم عاد ۸۳۹
- ۸۳۴- یأس از ایمان قوم عاد ۸۴۵
- ۸۳۵- اشراف قوم فرعون ۸۴۵
- ۸۳۶- برخورد اشراف قوم فرعون ۸۴۹
- ۸۳۷- بینش اشراف قوم فرعون ۸۴۹
- ۸۳۸- ترس اشراف قوم فرعون ۸۵۱
- ۸۳۹- توطئه اشراف قوم فرعون ۸۵۱
- ۸۴۰- هشدار اشراف قوم فرعون ۸۵۱
- ۸۴۱- قوم لوط ۸۵۲
- ۸۴۲- آثار افساد قوم لوط ۸۵۳
- ۸۴۳- آثار انحراف جنسی قوم لوط ۸۵۳
- ۸۴۴- آثار باستانی قوم لوط ۸۵۳
- ۸۴۵- آثار باستانی قوم لوط در صدراسلام ۸۵۵
- ۸۴۶- آثار سرگردانی قوم لوط ۸۵۶
- ۸۴۷- آثار سرمستی قوم لوط ۸۵۷
- ۸۴۸- آثار طغیانگری قوم لوط ۸۵۷
- ۸۴۹- آثار ظلم قوم لوط ۸۵۷
- ۸۵۰- آثار عذاب قوم لوط ۸۵۹
- ۸۵۱- آثار غفلت قوم لوط ۸۵۹
- ۸۵۲- آثار فسق قوم لوط ۸۵۹
- ۸۵۳- آثار کوردلی قوم لوط ۸۶۱

- ۸۵۴- آثار گناه قوم لوط ----- ۸۶۱
- ۸۵۵- آثار لوط در قوم لوط ----- ۸۶۱
- ۸۵۶- آثار لوط قوم لوط ----- ۸۶۳
- ۸۵۷- آثار هلاکت قوم لوط ----- ۸۶۳
- ۸۵۸- آثار همجنس بازی قوم لوط ----- ۸۶۳
- ۸۵۹- آثار باستانی قوم لوط ----- ۸۶۵
- ۸۶۰- آیات خدا در تاریخ قوم لوط ----- ۸۶۷
- ۸۶۱- ابراهیم(ع) و عذاب قوم لوط ----- ۸۶۷
- ۸۶۲- ابراهیم(ع) و قوم لوط ----- ۸۶۷
- ۸۶۳- ابراهیم(ع) و هلاکت قوم لوط ----- ۸۶۹
- ۸۶۴- ابراهیم(ع) هنگام عذاب قوم لوط ----- ۸۶۹
- ۸۶۵- ابلاغ عذاب قوم لوط ----- ۸۶۹
- ۸۶۶- اتحاد قوم لوط ----- ۸۷۱
- ۸۶۷- اتمام حجت بر قوم لوط ----- ۸۷۱
- ۸۶۸- اذیتهای قوم لوط ----- ۸۷۱
- ۸۶۹- ازدواج در قوم لوط ----- ۸۷۳
- ۸۷۰- استهزاهای قوم لوط ----- ۸۷۴
- ۸۷۱- اسراف قوم لوط ----- ۸۷۵
- ۸۷۲- اصرار بر کفر قوم لوط ----- ۸۷۵
- ۸۷۳- اعتراض قوم لوط ----- ۸۷۵
- ۸۷۴- افراط در گناه قوم لوط ----- ۸۷۷
- ۸۷۵- افساد قوم لوط ----- ۸۷۷
- ۸۷۶- اقلیت مؤمنان قوم لوط ----- ۸۷۹
- ۸۷۷- انتقام از قوم لوط ----- ۸۷۹
- ۸۷۸- انحراف جنسی قوم لوط ----- ۸۷۹
- ۸۷۹- انذار قوم لوط ----- ۸۸۳

- ۸۸۵ ----- ۸۸۰- اهانت قوم لوط
- ۸۸۵ ----- ۸۸۱- اهانت‌های قوم لوط
- ۸۸۵ ----- ۸۸۲- اهل مکه و آثار باستانی قوم لوط
- ۸۸۷ ----- ۸۸۳- اهل مکه و سرزمین قوم لوط
- ۸۸۷ ----- ۸۸۴- بارش سجیل بر قوم لوط
- ۸۸۹ ----- ۸۸۵- بارش سنگ بر سرزمین قوم لوط
- ۸۸۹ ----- ۸۸۶- بارش سنگ بر قوم لوط
- ۸۹۱ ----- ۸۸۷- بخل قوم لوط
- ۸۹۱ ----- ۸۸۸- بدخواهی قوم لوط
- ۸۹۳ ----- ۸۸۹- بدعتگذاری قوم لوط
- ۸۹۳ ----- ۸۹۰- بی اعتقادی قوم لوط
- ۸۹۳ ----- ۸۹۱- بی اعتنایی به زن در قوم لوط
- ۸۹۳ ----- ۸۹۲- بی تقوایی قوم لوط
- ۸۹۵ ----- ۸۹۳- بی عقلی قوم لوط
- ۸۹۵ ----- ۸۹۴- بی غیرتی قوم لوط
- ۸۹۶ ----- ۸۹۵- بینش قوم لوط
- ۸۹۷ ----- ۸۹۶- پرتاب سنگریزه در قوم لوط
- ۸۹۹ ----- ۸۹۷- پلیدی قوم لوط
- ۸۹۹ ----- ۸۹۸- پوشیدن لباس زرد در قوم لوط
- ۸۹۹ ----- ۸۹۹- تاریخ سرزمین قوم لوط
- ۸۹۹ ----- ۹۰۰- تاریخ قوم لوط
- ۹۳۳ ----- ۹۰۱- تبعید در قوم لوط
- ۹۳۳ ----- ۹۰۲- تجاوز قوم لوط
- ۹۳۳ ----- ۹۰۳- تجاوزگری قوم لوط
- ۹۳۵ ----- ۹۰۴- تعجیل در عذاب قوم لوط
- ۹۳۵ ----- ۹۰۵- تعقل در فرجام قوم لوط

- ۹۰۶- تقدیر عذاب قوم لوط ----- ۹۳۵
- ۹۰۷- تکذیبگری قوم لوط ----- ۹۳۷
- ۹۰۸- تمایلات قوم لوط ----- ۹۳۹
- ۹۰۹- توطئه قوم لوط ----- ۹۳۹
- ۹۱۰- تهدید قوم لوط ----- ۹۳۹
- ۹۱۱- تهدیدهای قوم لوط ----- ۹۴۰
- ۹۱۲- تهمت‌های قوم لوط ----- ۹۴۱
- ۹۱۳- جایگاه سنگ‌های عذاب قوم لوط ----- ۹۴۱
- ۹۱۴- جرم قوم لوط ----- ۹۴۳
- ۹۱۵- جغرافیای سرزمین قوم لوط ----- ۹۴۳
- ۹۱۶- حتمیت عذاب قوم لوط ----- ۹۴۵
- ۹۱۷- حفظ منافع قوم لوط ----- ۹۴۷
- ۹۱۸- حق ستیزی قوم لوط ----- ۹۴۷
- ۹۱۹- حق ناپذیری اکثریت قوم لوط ----- ۹۴۷
- ۹۲۰- حق ناپذیری قوم لوط ----- ۹۴۷
- ۹۲۱- حقانیت عذاب قوم لوط ----- ۹۴۹
- ۹۲۲- خروس بازی در قوم لوط ----- ۹۴۹
- ۹۲۳- خست قوم لوط ----- ۹۵۱
- ۹۲۴- خطاکاری قوم لوط ----- ۹۵۱
- ۹۲۵- خواسته‌های قوم لوط ----- ۹۵۱
- ۹۲۶- خویشاوندی لوط(ع) با قوم لوط ----- ۹۵۳
- ۹۲۷- دعوت از قوم لوط ----- ۹۵۳
- ۹۲۸- دفع عذاب از قوم لوط ----- ۹۵۵
- ۹۲۹- دفن قوم لوط ----- ۹۵۵
- ۹۳۰- دلایل رد شفاعت از قوم لوط ----- ۹۵۷
- ۹۳۱- ذلت قوم لوط ----- ۹۵۷

- ۹۳۲- راهزنی قوم لوط ----- ۹۵۷
- ۹۳۳- رد شفاعت از قوم لوط ----- ۹۵۹
- ۹۳۴- رداییل قوم لوط ----- ۹۵۹
- ۹۳۵- رسوم قوم لوط ----- ۹۶۱
- ۹۳۶- رفع مزاحمت قوم لوط ----- ۹۶۳
- ۹۳۷- روش برخورد قوم لوط ----- ۹۶۳
- ۹۳۸- زلزله در قوم لوط ----- ۹۶۵
- ۹۳۹- زمان عذاب قوم لوط ----- ۹۶۵
- ۹۴۰- زمینه حق ستیزی قوم لوط ----- ۹۶۶
- ۹۴۱- زمینه عذاب قوم لوط ----- ۹۶۷
- ۹۴۲- زمینه عمل ناپسند قوم لوط ----- ۹۶۷
- ۹۴۳- زمینه هلاکت قوم لوط ----- ۹۶۷
- ۹۴۴- ساره و هلاکت قوم لوط ----- ۹۶۹
- ۹۴۵- سختی عذاب قوم لوط ----- ۹۶۹
- ۹۴۶- سرزمین قوم لوط ----- ۹۷۱
- ۹۴۷- سرزمین قوم لوط در صدراسلام ----- ۹۷۱
- ۹۴۸- سرزمین قوم لوط و مکه ----- ۹۷۳
- ۹۴۹- سرزنش قوم لوط ----- ۹۷۳
- ۹۵۰- سرزنشهای قوم لوط ----- ۹۷۷
- ۹۵۱- سرگردانی ----- ۹۷۷
- ۹۵۲- سرمستی قوم لوط ----- ۹۷۷
- ۹۵۳- سرور قوم لوط ----- ۹۷۹
- ۹۵۴- سوء پیشینه قوم لوط ----- ۹۷۹
- ۹۵۵- سوء نیت قوم لوط ----- ۹۷۹
- ۹۵۶- شبهه افکنی قوم لوط ----- ۹۷۹
- ۹۵۷- شدت تکذیبگری قوم لوط ----- ۹۸۱

- ۹۵۸- شدت عذاب قوم لوط ۹۸۱
- ۹۵۹- شفاعت از قوم لوط ۹۸۱
- ۹۶۰- شک قوم لوط ۹۸۳
- ۹۶۱- شهر قوم لوط ۹۸۵
- ۹۶۲- شهوترانی قوم لوط ۹۸۵
- ۹۶۳- شیوع ضربه در قوم لوط ۹۸۵
- ۹۶۴- شیوع لواط در قوم لوط ۹۸۵
- ۹۶۵- ضربه در قوم لوط ۹۸۷
- ۹۶۶- ظلم قوم لوط ۹۸۷
- ۹۶۷- عبرت از آثار باستانی قوم لوط ۹۸۹
- ۹۶۸- عبرت از تاریخ قوم لوط ۹۸۹
- ۹۶۹- عبرت از فرجام قوم لوط ۹۸۹
- ۹۷۰- عبرت از قوم لوط ۹۹۱
- ۹۷۱- عبرت از واژگونی سرزمین قوم لوط ۹۹۱
- ۹۷۲- عبرت از هلاکت قوم لوط ۹۹۱
- ۹۷۳- عبرت ناپذیری قوم لوط ۹۹۱
- ۹۷۴- عذاب استیصال قوم لوط ۹۹۳
- ۹۷۵- عذاب بر سرزمین قوم لوط ۹۹۳
- ۹۷۶- عذاب دنیوی قوم لوط ۹۹۳
- ۹۷۷- عذاب قوم لوط ۹۹۵
- ۹۷۸- عصیان قوم لوط ۱۰۰۹
- ۹۷۹- عقیده قوم لوط ۱۰۰۹
- ۹۸۰- علم قوم لوط ۱۰۰۹
- ۹۸۱- عمل ناپسند قوم لوط ۱۰۱۰
- ۹۸۲- عمومیت عذاب قوم لوط ۱۰۱۲
- ۹۸۳- عوامل عذاب قوم لوط ۱۰۱۳

- ۹۸۴- عوامل ویرانی شهرهای قوم لوط ۱۰۱۳
- ۹۸۵- عوامل هلاکت قوم لوط ۱۰۱۵
- ۹۸۶- غارتگری قوم لوط ۱۰۱۵
- ۹۸۷- غفلت قوم لوط ۱۰۱۵
- ۹۸۸- فحشا در قوم لوط ۱۰۱۷
- ۹۸۹- فرجام قوم لوط ۱۰۱۷
- ۹۹۰- فرجام مفسدان قوم لوط ۱۰۱۹
- ۹۹۱- فساد قوم لوط ۱۰۱۹
- ۹۹۲- فسق قوم لوط ۱۰۱۹
- ۹۹۳- فلسفه عذاب قوم لوط ۱۰۱۹
- ۹۹۴- قانونمندی عذاب قوم لوط ۱۰۲۱
- ۹۹۵- قدرت قوم لوط ۱۰۲۱
- ۹۹۶- قصه قوم لوط ۱۰۲۱
- ۹۹۷- قطع نسل قوم لوط ۱۰۲۲
- ۹۹۸- قوم لوط و پیروان لوط ۱۰۲۳
- ۹۹۹- قوم لوط و لوط(ع) ۱۰۲۳
- ۱۰۰۰- قوم لوط و ملائکه ۱۰۲۵
- ۱۰۰۱- قوم لوط و مهمان ۱۰۲۵
- ۱۰۰۲- قوم لوط و مهمانان لوط ۱۰۲۷
- ۱۰۰۳- قوم لوط و مهمانان لوط(ع) ۱۰۲۷
- ۱۰۰۴- کیوتربازی در قوم لوط ۱۰۳۰
- ۱۰۰۵- کفر اکثریت قوم لوط ۱۰۳۱
- ۱۰۰۶- کوردلی قوم لوط ۱۰۳۱
- ۱۰۰۷- کوری قوم لوط ۱۰۳۱
- ۱۰۰۸- کیفر قوم لوط ۱۰۳۳
- ۱۰۰۹- کیفیت عذاب قوم لوط ۱۰۳۵

- ۱۰۱۰- گرایشهای قوم لوط ----- ۱۰۳۵
- ۱۰۱۱- گستاخی قوم لوط ----- ۱۰۳۵
- ۱۰۱۲- گناه قوم لوط ----- ۱۰۳۷
- ۱۰۱۳- گناه مردان قوم لوط ----- ۱۰۳۷
- ۱۰۱۴- گناهان قوم لوط ----- ۱۰۳۷
- ۱۰۱۵- گناهکاران قوم لوط ----- ۱۰۳۸
- ۱۰۱۶- گناهکاری قوم لوط ----- ۱۰۳۹
- ۱۰۱۷- لجاجت قوم لوط ----- ۱۰۳۹
- ۱۰۱۸- لواط در قوم لوط ----- ۱۰۴۱
- ۱۰۱۹- مبارزه با قوم لوط ----- ۱۰۴۸
- ۱۰۲۰- مجادله قوم لوط ----- ۱۰۴۹
- ۱۰۲۱- مکان عذاب قوم لوط ----- ۱۰۴۹
- ۱۰۲۲- ملائکه در سرزمین قوم لوط ----- ۱۰۵۱
- ۱۰۲۳- ملائکه عذاب در سرزمین قوم لوط ----- ۱۰۵۱
- ۱۰۲۴- ملائکه و عذاب قوم لوط ----- ۱۰۵۱
- ۱۰۲۵- ملائکه و قوم لوط ----- ۱۰۵۱
- ۱۰۲۶- منشأ عذاب قوم لوط ----- ۱۰۵۱
- ۱۰۲۷- منشأ ویرانی شهرهای قوم لوط ----- ۱۰۵۳
- ۱۰۲۸- موانع هدایت قوم لوط ----- ۱۰۵۳
- ۱۰۲۹- موجبات عذاب قوم لوط ----- ۱۰۵۳
- ۱۰۳۰- موقعیت جغرافیایی سرزمین قوم لوط ----- ۱۰۵۵
- ۱۰۳۱- نجات از قوم لوط ----- ۱۰۵۶
- ۱۰۳۲- نجات مؤمنان قوم لوط ----- ۱۰۵۷
- ۱۰۳۳- نزول عذاب بر قوم لوط ----- ۱۰۵۹
- ۱۰۳۴- نشانه سنگهای عذاب قوم لوط ----- ۱۰۵۹
- ۱۰۳۵- نشانه های بی تفاوتی قوم لوط ----- ۱۰۶۰

- ۱۰۳۶- نگرانی از انحراف جنسی قوم لوط ----- ۱۰۶۱
- ۱۰۳۷- نواهی قوم لوط ----- ۱۰۶۱
- ۱۰۳۸- نهی به قوم لوط ----- ۱۰۶۱
- ۱۰۳۹- واژگونی سرزمین قوم لوط ----- ۱۰۶۳
- ۱۰۴۰- واژگونی شهر قوم لوط ----- ۱۰۶۵
- ۱۰۴۱- وسعت عذاب قوم لوط ----- ۱۰۶۵
- ۱۰۴۲- وقت عذاب قوم لوط ----- ۱۰۶۵
- ۱۰۴۳- ویرانی سرزمین قوم لوط ----- ۱۰۶۷
- ۱۰۴۴- ویرانی شهر قوم لوط ----- ۱۰۶۹
- ۱۰۴۵- ویرانی شهرهای قوم لوط ----- ۱۰۶۹
- ۱۰۴۶- ویژگی سنگهای عذاب قوم لوط ----- ۱۰۶۹
- ۱۰۴۷- ویژگیهای عذاب قوم لوط ----- ۱۰۷۰
- ۱۰۴۸- ویژگیهای قوم لوط ----- ۱۰۷۳
- ۱۰۴۹- هجرت از سرزمین قوم لوط ----- ۱۰۷۳
- ۱۰۵۰- هجرت مؤمنان قوم لوط ----- ۱۰۷۵
- ۱۰۵۱- هجوم قوم لوط ----- ۱۰۷۵
- ۱۰۵۲- هدایت ناپذیری قوم لوط ----- ۱۰۷۵
- ۱۰۵۳- هلاکت قوم لوط ----- ۱۰۷۷
- ۱۰۵۴- همجنس بازی در قوم لوط ----- ۱۰۸۵
- ۱۰۵۵- همجنس بازی قوم لوط ----- ۱۰۸۵
- ۱۰۵۶- هوشیاران و تاریخ قوم لوط ----- ۱۰۸۸
- ۱۰۵۷- یأس قوم لوط ----- ۱۰۸۹
- ۱۰۵۸- قوم نوح ----- ۱۰۸۹
- ۱۰۵۹- آثار حیات قوم نوح ----- ۱۰۸۹
- ۱۰۶۰- آثار شرک قوم نوح ----- ۱۰۹۱
- ۱۰۶۱- آثار فسق قوم نوح ----- ۱۰۹۱

- ۱۰۶۲- آثار قدرت اقتصادی قوم نوح ۱۰۹۱
- ۱۰۶۳- آثار قدرت سیاسی قوم نوح ۱۰۹۱
- ۱۰۶۴- آثار کفر قوم نوح ۱۰۹۳
- ۱۰۶۵- آثار گمراهگری قوم نوح ۱۰۹۳
- ۱۰۶۶- آثار گناه قوم نوح ۱۰۹۳
- ۱۰۶۷- آثار گناهکاری قوم نوح ۱۰۹۳
- ۱۰۶۸- آثار هلاکت قوم نوح ۱۰۹۵
- ۱۰۶۹- آغاز عذاب قوم نوح ۱۰۹۵
- ۱۰۷۰- آمرزش قوم نوح ۱۰۹۵
- ۱۰۷۱- ابزار عذاب قوم نوح ۱۰۹۵
- ۱۰۷۲- اتحاد قوم نوح ۱۰۹۷
- ۱۰۷۳- اتمام حجت بر قوم نوح ۱۰۹۷
- ۱۰۷۴- احساس خطر اشراف قوم نوح ۱۰۹۹
- ۱۰۷۵- ارتجاع اشراف قوم نوح ۱۰۹۹
- ۱۰۷۶- ارزشگذاری اشراف قوم نوح ۱۰۹۹
- ۱۰۷۷- استضعاف پیروان قوم نوح ۱۱۰۱
- ۱۰۷۸- استکبار قوم نوح ۱۱۰۱
- ۱۰۷۹- استهزاهای قوم نوح ۱۱۰۱
- ۱۰۸۰- اشراف قوم نوح ۱۱۰۳
- ۱۰۸۱- اشراف قوم نوح و پیروان نوح(ع) ۱۱۰۳
- ۱۰۸۲- اشراف قوم نوح و تقرب ۱۱۰۵
- ۱۰۸۳- اشراف قوم نوح و دین ۱۱۰۵
- ۱۰۸۴- اشراف قوم نوح و فقرا ۱۱۰۶
- ۱۰۸۵- اشراف قوم نوح و قیامت ۱۱۰۷
- ۱۰۸۶- اشراف قوم نوح و لقاءالله ۱۱۰۷
- ۱۰۸۷- اشراف قوم نوح و مردم ۱۱۰۹

- ۱۱۰۸- اشراف قوم نوح و مستضعفان ۱۱۰۹
- ۱۱۰۸۹- اشراف قوم نوح و مؤمنان ۱۱۰۹
- ۱۱۰۹۰- اشراف قوم نوح و نبوت ۱۱۰۹
- ۱۱۰۹۱- اشراف قوم نوح و نبوت بشر ۱۱۱۱
- ۱۱۰۹۲- اشراف قوم نوح و نوح(ع) ۱۱۱۱
- ۱۱۰۹۳- اصرار بر کفر قوم نوح ۱۱۱۳
- ۱۱۰۹۴- اعراض اشراف قوم نوح ۱۱۱۳
- ۱۱۰۹۵- اعراض قوم نوح ۱۱۱۳
- ۱۱۰۹۶- اقلیت قوم نوح ۱۱۱۵
- ۱۱۰۹۷- اقوام پس از قوم نوح ۱۱۱۵
- ۱۱۰۹۸- اکثریت قوم نوح ۱۱۱۵
- ۱۱۰۹۹- امتحان قوم نوح ۱۱۱۵
- ۱۱۱۰۰- امکانات مادی قوم نوح ۱۱۱۷
- ۱۱۱۰۱- انتقام از قوم نوح ۱۱۱۷
- ۱۱۱۰۲- انذار اشراف قوم نوح ۱۱۱۷
- ۱۱۱۰۳- انذار قوم نوح ۱۱۱۷
- ۱۱۱۰۴- اندازهای قوم نوح ۱۱۲۱
- ۱۱۱۰۵- انقراض قوم نوح ۱۱۲۱
- ۱۱۱۰۶- انگشت به گوش کردن قوم نوح ۱۱۲۱
- ۱۱۱۰۷- اهانت‌های اشراف قوم نوح ۱۱۲۲
- ۱۱۱۰۸- اهمیت هلاکت قوم نوح ۱۱۲۳
- ۱۱۱۰۹- ایمان نسل قوم نوح ۱۱۲۳
- ۱۱۱۱۰- باغهای قوم نوح ۱۱۲۳
- ۱۱۱۱۱- بت پرستی قوم نوح ۱۱۲۴
- ۱۱۱۱۲- بنی اسرائیل و تاریخ قوم نوح ۱۱۲۵
- ۱۱۱۱۳- بهانه جویی اشراف قوم نوح ۱۱۲۶

- ۱۱۱۴- بهانه جویی قوم نوح ----- ۱۱۲۷
- ۱۱۱۵- بی ادبی قوم نوح ----- ۱۱۲۷
- ۱۱۱۶- بی ایمانی اشراف قوم نوح ----- ۱۱۲۹
- ۱۱۱۷- بی تقوایی قوم نوح ----- ۱۱۲۹
- ۱۱۱۸- بی لیاقتی قوم نوح ----- ۱۱۲۹
- ۱۱۱۹- بی منطقی قوم نوح ----- ۱۱۳۰
- ۱۱۲۰- بی یآوری قوم نوح ----- ۱۱۳۱
- ۱۱۲۱- بینش اشراف قوم نوح ----- ۱۱۳۱
- ۱۱۲۲- بینش قوم نوح ----- ۱۱۳۵
- ۱۱۲۳- پندارهای قوم نوح ----- ۱۱۳۷
- ۱۱۲۴- پیامبر قوم نوح ----- ۱۱۳۷
- ۱۱۲۵- پیروان نوح(ع) و استهزاهای قوم نوح ----- ۱۱۳۹
- ۱۱۲۶- تأثیرپذیری قوم نوح ----- ۱۱۳۹
- ۱۱۲۷- تاریخ قوم نوح ----- ۱۱۳۹
- ۱۱۲۸- تبلیغ اشراف قوم نوح ----- ۱۱۵۹
- ۱۱۲۹- تبیین تاریخ قوم نوح ----- ۱۱۵۹
- ۱۱۳۰- تاجر اشراف قوم نوح ----- ۱۱۵۹
- ۱۱۳۱- تاجر قوم نوح ----- ۱۱۵۹
- ۱۱۳۲- تحقیر مؤمنان قوم نوح ----- ۱۱۶۱
- ۱۱۳۳- تداوم فسق قوم نوح ----- ۱۱۶۱
- ۱۱۳۴- تذکر به قوم نوح ----- ۱۱۶۱
- ۱۱۳۵- تذکر تاریخ قوم نوح ----- ۱۱۶۱
- ۱۱۳۶- تشویق قوم نوح ----- ۱۱۶۳
- ۱۱۳۷- تفکر در فرجام قوم نوح ----- ۱۱۶۵
- ۱۱۳۸- تقرب مؤمنان قوم نوح ----- ۱۱۶۵
- ۱۱۳۹- تکبر اشراف قوم نوح ----- ۱۱۶۵

- ۱۱۴۰- تکذیبگری قوم نوح ----- ۱۱۶۷
- ۱۱۴۱- تلاش اشراف قوم نوح ----- ۱۱۷۱
- ۱۱۴۲- توطئه اشراف قوم نوح ----- ۱۱۷۱
- ۱۱۴۳- تهدیدهای اشراف قوم نوح ----- ۱۱۷۱
- ۱۱۴۴- تهدیدهای قوم نوح ----- ۱۱۷۱
- ۱۱۴۵- تهمت‌های اشراف قوم نوح ----- ۱۱۷۳
- ۱۱۴۶- تهمت‌های قوم نوح ----- ۱۱۷۴
- ۱۱۴۷- ثروتمندان قوم نوح ----- ۱۱۷۵
- ۱۱۴۸- جامه بر سر کشیدن قوم نوح ----- ۱۱۷۵
- ۱۱۴۹- جان‌شینیان قوم نوح ----- ۱۱۷۷
- ۱۱۵۰- جغرافیای سرزمین قوم نوح ----- ۱۱۷۸
- ۱۱۵۱- جهل اشراف قوم نوح ----- ۱۱۷۹
- ۱۱۵۲- جهل قوم نوح ----- ۱۱۷۹
- ۱۱۵۳- حتمیت عذاب قوم نوح ----- ۱۱۷۹
- ۱۱۵۴- حتمیت غرق قوم نوح ----- ۱۱۸۰
- ۱۱۵۵- حسد قوم نوح ----- ۱۱۸۱
- ۱۱۵۶- حفظ منافع قوم نوح ----- ۱۱۸۱
- ۱۱۵۷- حق پذیری مستضعفان قوم نوح ----- ۱۱۸۱
- ۱۱۵۸- حق ستیزی قوم نوح ----- ۱۱۸۲
- ۱۱۵۹- حق ناپذیری اشراف قوم نوح ----- ۱۱۸۳
- ۱۱۶۰- حق ناپذیری اکثریت قوم نوح ----- ۱۱۸۳
- ۱۱۶۱- حق ناپذیری قوم نوح ----- ۱۱۸۳
- ۱۱۶۲- خدانشناسی قوم نوح ----- ۱۱۸۵
- ۱۱۶۳- خواسته های اشراف قوم نوح ----- ۱۱۸۶
- ۱۱۶۴- خواسته های قوم نوح ----- ۱۱۸۷
- ۱۱۶۵- خویشاوندی نوح(ع) با قوم نوح ----- ۱۱۸۷

- ۱۱۶۶- درخواست انتقام از قوم نوح ----- ۱۱۸۹
- ۱۱۶۷- درخواست عذاب قوم نوح ----- ۱۱۸۹
- ۱۱۶۸- درخواست نجات از اذیت‌های قوم نوح ----- ۱۱۸۹
- ۱۱۶۹- درخواست نجات از ظلم قوم نوح ----- ۱۱۹۱
- ۱۱۷۰- درخواست نجات مؤمنان قوم نوح ----- ۱۱۹۱
- ۱۱۷۱- درخواست هلاکت قوم نوح ----- ۱۱۹۱
- ۱۱۷۲- دشمنی اشراف قوم نوح ----- ۱۱۹۱
- ۱۱۷۳- دشمنی قوم نوح ----- ۱۱۹۳
- ۱۱۷۴- دعوت از قوم نوح ----- ۱۱۹۳
- ۱۱۷۵- دعوت ثروتمندان قوم نوح ----- ۱۱۹۷
- ۱۱۷۶- دعوت قدرتمندان قوم نوح ----- ۱۱۹۷
- ۱۱۷۷- دنیاطلبی اشراف قوم نوح ----- ۱۱۹۸
- ۱۱۷۸- دین ستیزی ثروتمندان قوم نوح ----- ۱۱۹۹
- ۱۱۷۹- دین ستیزی قدرتمندان قوم نوح ----- ۱۱۹۹
- ۱۱۸۰- دین گریزی قوم نوح ----- ۱۱۹۹
- ۱۱۸۱- رد خواسته های اشراف قوم نوح ----- ۱۱۹۹
- ۱۱۸۲- ردایل اخلاقی قوم نوح ----- ۱۲۰۱
- ۱۱۸۳- ردایل اشراف قوم نوح ----- ۱۲۰۱
- ۱۱۸۴- رفاه طلبی اشراف قوم نوح ----- ۱۲۰۱
- ۱۱۸۵- روش برخورد قوم نوح ----- ۱۲۰۱
- ۱۱۸۶- زمینه امداد به قوم نوح ----- ۱۲۰۳
- ۱۱۸۷- زمینه تأثیرپذیری قوم نوح ----- ۱۲۰۵
- ۱۱۸۸- زمینه دشمنی قوم نوح ----- ۱۲۰۵
- ۱۱۸۹- زمینه زیانکاری قوم نوح ----- ۱۲۰۵
- ۱۱۹۰- زمینه عصیان نسل قوم نوح ----- ۱۲۰۵
- ۱۱۹۱- زمینه کفر نسل قوم نوح ----- ۱۲۰۷

- ۱۱۹۲- زمینہ گمراہی قوم نوح ۱۲۰۷
- ۱۱۹۳- زمینہ گمراہی مؤمنان قوم نوح ۱۲۰۷
- ۱۱۹۴- زیانکاری ثروتمندان قوم نوح ۱۲۰۷
- ۱۱۹۵- زیانکاری قدرتمندان قوم نوح ۱۲۰۹
- ۱۱۹۶- سرزمین کوهستانی قوم نوح ۱۲۰۹
- ۱۱۹۷- سرزنش اشراف قوم نوح ۱۲۰۹
- ۱۱۹۸- سرزنش قوم نوح ۱۲۰۹
- ۱۱۹۹- سوء استفاده از عقیدہ قوم نوح ۱۲۱۱
- ۱۲۰۰- سوء استفاده ثروتمندان قوم نوح ۱۲۱۱
- ۱۲۰۱- سوء استفاده قدرتمندان قوم نوح ۱۲۱۳
- ۱۲۰۲- سوء پیشینہ قوم نوح ۱۲۱۳
- ۱۲۰۳- سوء ظن قوم نوح ۱۲۱۳
- ۱۲۰۴- شدت تکذیبگری قوم نوح ۱۲۱۵
- ۱۲۰۵- شرایط ایمان اشراف قوم نوح ۱۲۱۵
- ۱۲۰۶- شرک اشراف قوم نوح ۱۲۱۵
- ۱۲۰۷- شرک ربوبی قوم نوح ۱۲۱۵
- ۱۲۰۸- شرک قوم نوح ۱۲۱۷
- ۱۲۰۹- شک قوم نوح ۱۲۲۰
- ۱۲۱۰- صفات اشراف قوم نوح ۱۲۲۱
- ۱۲۱۱- صفات قوم نوح ۱۲۲۱
- ۱۲۱۲- طبقات اجتماعی قوم نوح ۱۲۲۱
- ۱۲۱۳- طغیانگری قوم نوح ۱۲۲۵
- ۱۲۱۴- ظلم اشراف قوم نوح ۱۲۲۵
- ۱۲۱۵- ظلم به فقراى قوم نوح ۱۲۲۶
- ۱۲۱۶- ظلم قوم نوح ۱۲۲۷
- ۱۲۱۷- عبرت از تاریخ قوم نوح ۱۲۲۹

- ۱۲۲۹- عبرت از فرجام قوم نوح ----- ۱۲۲۹
- ۱۲۳۱- عبرت از قصه قوم نوح ----- ۱۲۳۱
- ۱۲۳۱- عبرت از قوم نوح ----- ۱۲۳۱
- ۱۲۳۳- عجز اشراف قوم نوح ----- ۱۲۳۳
- ۱۲۳۳- عجز قوم نوح ----- ۱۲۳۳
- ۱۲۳۵- عدم تعقل قوم نوح ----- ۱۲۳۵
- ۱۲۳۵- عذاب اخروی قوم نوح ----- ۱۲۳۵
- ۱۲۳۵- عذاب استیصال بر قوم نوح ----- ۱۲۳۵
- ۱۲۳۷- عذاب استیصال قوم نوح ----- ۱۲۳۷
- ۱۲۳۷- عذاب برزخی قوم نوح ----- ۱۲۳۷
- ۱۲۳۷- عذاب دنیوی قوم نوح ----- ۱۲۳۷
- ۱۲۳۹- عذاب قوم نوح ----- ۱۲۳۹
- ۱۲۴۳- عرق قوم نوح ----- ۱۲۴۳
- ۱۲۴۳- عصیان فرزندان قوم نوح ----- ۱۲۴۳
- ۱۲۴۴- عصیان قوم نوح ----- ۱۲۴۴
- ۱۲۴۵- عصیان نسل قوم نوح ----- ۱۲۴۵
- ۱۲۴۶- عقیده اشراف قوم نوح ----- ۱۲۴۶
- ۱۲۴۷- عقیده قوم نوح ----- ۱۲۴۷
- ۱۲۴۹- عقیده نیاکان قوم نوح ----- ۱۲۴۹
- ۱۲۵۰- عمل ناپسند قوم نوح ----- ۱۲۵۰
- ۱۲۵۱- عوامل غرق قوم نوح ----- ۱۲۵۱
- ۱۲۵۱- عوامل کفر اشراف قوم نوح ----- ۱۲۵۱
- ۱۲۵۳- عوامل کفر قوم نوح ----- ۱۲۵۳
- ۱۲۵۳- عوامل گمراهی قوم نوح ----- ۱۲۵۳
- ۱۲۵۳- عوامل هلاکت قوم نوح ----- ۱۲۵۳
- ۱۲۵۵- غرق قوم نوح ----- ۱۲۵۵

- ۱۲۴۴- فرجام قوم نوح ۱۲۵۹
- ۱۲۴۵- فساد قوم نوح ۱۲۶۱
- ۱۲۴۶- فسق قوم نوح ۱۲۶۱
- ۱۲۴۷- فلسفه عذاب قوم نوح ۱۲۶۱
- ۱۲۴۸- قدرت اقتصادی قوم نوح ۱۲۶۳
- ۱۲۴۹- قدرت سیاسی قوم نوح ۱۲۶۳
- ۱۲۵۰- قدرت قوم نوح ۱۲۶۳
- ۱۲۵۱- قدرتمندان قوم نوح ۱۲۶۳
- ۱۲۵۲- قصه قوم نوح ۱۲۶۵
- ۱۲۵۳- قطع نسل کافران قوم نوح ۱۲۶۵
- ۱۲۵۴- قوم عاد و هلاکت قوم نوح ۱۲۶۵
- ۱۲۵۵- قوم نوح و ادعای نبوت ۱۲۶۷
- ۱۲۵۶- قوم نوح و امور غیرمنطقی ۱۲۶۷
- ۱۲۵۷- قوم نوح و رحمت خدا ۱۲۶۷
- ۱۲۵۸- قوم نوح و کشتی نوح(ع) ۱۲۶۷
- ۱۲۵۹- قوم نوح و نبوت بشر ۱۲۶۹
- ۱۲۶۰- قوم نوح و نبوت نوح(ع) ۱۲۶۹
- ۱۲۶۱- قوم نوح و نوح(ع) ۱۲۶۹
- ۱۲۶۲- قوم نوح و وحی به نوح(ع) ۱۲۷۱
- ۱۲۶۳- قوم نوح و وعیدهای نوح(ع) ۱۲۷۲
- ۱۲۶۴- کافران قوم نوح ۱۲۷۳
- ۱۲۶۵- کثرت جمعیت قوم نوح ۱۲۷۳
- ۱۲۶۶- کفر اشراف قوم نوح ۱۲۷۵
- ۱۲۶۷- کفر اکثریت قوم نوح ۱۲۷۵
- ۱۲۶۸- کفر فرزندان قوم نوح ۱۲۷۵
- ۱۲۶۹- کفر قوم نوح ۱۲۷۵

- ۱۲۷۰- کفر نسل قوم نوح ۱۲۷۹
- ۱۲۷۱- کفران قوم نوح ۱۲۸۱
- ۱۲۷۲- کمی موحدان قوم نوح ۱۲۸۱
- ۱۲۷۳- کوردلی اشراف قوم نوح ۱۲۸۱
- ۱۲۷۴- کوردلی قوم نوح ۱۲۸۳
- ۱۲۷۵- کیفر دنیوی قوم نوح ۱۲۸۳
- ۱۲۷۶- کیفر قوم نوح ۱۲۸۳
- ۱۲۷۷- گروههای اجتماعی قوم نوح ۱۲۸۵
- ۱۲۷۸- گلایه از قوم نوح ۱۲۸۶
- ۱۲۷۹- گمراهگری قوم نوح ۱۲۸۷
- ۱۲۸۰- گمراهی اشراف قوم نوح ۱۲۸۷
- ۱۲۸۱- گمراهی قوم نوح ۱۲۸۹
- ۱۲۸۲- گناهکاری قوم نوح ۱۲۸۹
- ۱۲۸۳- لجاجت قوم نوح ۱۲۸۹
- ۱۲۸۴- مبانی عقیده قوم نوح ۱۲۹۱
- ۱۲۸۵- مجادله با قوم نوح ۱۲۹۱
- ۱۲۸۶- محافظت از مؤمنان قوم نوح ۱۲۹۱
- ۱۲۸۷- محرومیت اخروی قوم نوح ۱۲۹۳
- ۱۲۸۸- محرومیت اخروی ظالمان قوم نوح ۱۲۹۳
- ۱۲۸۹- مخالفت اشراف قوم نوح ۱۲۹۳
- ۱۲۹۰- مخالفت ثروتمندان قوم نوح ۱۲۹۵
- ۱۲۹۱- مخالفت قدرتمندان قوم نوح ۱۲۹۵
- ۱۲۹۲- مخالفت قوم نوح ۱۲۹۵
- ۱۲۹۳- مردم صدر اسلام و تاریخ قوم نوح ۱۲۹۵
- ۱۲۹۴- مستضعفان قوم نوح و نوح(ع) ۱۲۹۷
- ۱۲۹۵- معبودان قوم نوح ۱۲۹۷

- ۱۲۹۶- مغضوبیت قوم نوح ۱۲۹۷
- ۱۲۹۷- مقامات مؤمنان قوم نوح ۱۲۹۷
- ۱۲۹۸- مکذبان قوم نوح ۱۲۹۹
- ۱۲۹۹- مکر ثروتمندان قوم نوح ۱۲۹۹
- ۱۳۰۰- مکر قدرتمندان قوم نوح ۱۲۹۹
- ۱۳۰۱- منشأ هلاکت قوم نوح ۱۳۰۱
- ۱۳۰۲- موقعیت اجتماعی قوم نوح ۱۳۰۱
- ۱۳۰۳- موقعیت فرهنگی قوم نوح ۱۳۰۱
- ۱۳۰۴- مؤمنان قوم نوح ۱۳۰۱
- ۱۳۰۵- نجات از قوم نوح ۱۳۰۳
- ۱۳۰۶- نجات مؤمنان قوم نوح ۱۳۰۵
- ۱۳۰۷- نزاع نوح(ع) با قوم نوح ۱۳۰۶
- ۱۳۰۸- نسل قوم نوح ۱۳۰۷
- ۱۳۰۹- نسل مؤمنان قوم نوح ۱۳۰۷
- ۱۳۱۰- نشانه های ایمان قوم نوح ۱۳۰۷
- ۱۳۱۱- نشانه های کفر قوم نوح ۱۳۰۷
- ۱۳۱۲- نعمتهای قوم نوح ۱۳۰۹
- ۱۳۱۳- نفرین بر قوم نوح ۱۳۰۹
- ۱۳۱۴- نفرین قوم نوح ۱۳۱۱
- ۱۳۱۵- نقش ثروتمندان قوم نوح ۱۳۱۱
- ۱۳۱۶- نقش قدرتمندان قوم نوح ۱۳۱۱
- ۱۳۱۷- نقش قوم نوح ۱۳۱۳
- ۱۳۱۸- نقش کافران قوم نوح ۱۳۱۳
- ۱۳۱۹- نقش گمراهگران قوم نوح ۱۳۱۳
- ۱۳۲۰- نوح(ع) و استتراهای قوم نوح ۱۳۱۵
- ۱۳۲۱- نوح(ع) و خواسته های قوم نوح ۱۳۱۵

- ۱۳۱۵ - نوح(ع) و قوم نوح - ۱۳۲۲
- ۱۳۱۹ - نوح(ع) و کفر قوم نوح - ۱۳۲۳
- ۱۳۱۹ - نوح(ع) و ناخشنودی قوم نوح - ۱۳۲۴
- ۱۳۲۱ - نوح(ع) و نجات قوم نوح - ۱۳۲۵
- ۱۳۲۱ - نهرهای قوم نوح - ۱۳۲۶
- ۱۳۲۱ - نهی از شفاعت قوم نوح - ۱۳۲۷
- ۱۳۲۱ - وارثان سرزمین قوم نوح - ۱۳۲۸
- ۱۳۲۳ - وعده به قوم نوح - ۱۳۲۹
- ۱۳۲۳ - وقت هلاکت قوم نوح - ۱۳۳۰
- ۱۳۲۴ - ویژگیهای عذاب قوم نوح - ۱۳۳۱
- ۱۳۲۵ - هدایت قوم نوح - ۱۳۳۲
- ۱۳۲۵ - هدایت ناپذیری اشراف قوم نوح - ۱۳۳۳
- ۱۳۲۷ - هدایت ناپذیری قوم نوح - ۱۳۳۴
- ۱۳۲۷ - هشدار به قوم نوح - ۱۳۳۵
- ۱۳۲۸ - هلاکت قوم نوح - ۱۳۳۶
- ۱۳۳۱ - هماهنگی قوم نوح - ۱۳۳۷
- ۱۳۳۲ - یأس از ایمان قوم نوح - ۱۳۳۸
- ۱۳۳۳ - یأس از هدایت قوم نوح - ۱۳۳۹
- ۱۳۳۵ - یأس از هدایت قوم نوح - ۱۳۴۰
- ۱۳۳۷ - قوم یونس - ۱۳۴۱
- ۱۳۳۷ - آثار برخورد قوم یونس - ۱۳۴۲
- ۱۳۳۹ - اذیتهای قوم یونس - ۱۳۴۳
- ۱۳۳۹ - ایمان قوم یونس - ۱۳۴۴
- ۱۳۴۱ - تاریخ قوم یونس - ۱۳۴۵
- ۱۳۴۲ - جمعیت قوم یونس - ۱۳۴۶
- ۱۳۴۳ - حسن فرجام قوم یونس - ۱۳۴۷

- ۱۳۴۸-زمینه نعمتهای قوم یونس ۱۳۴۳
- ۱۳۴۹-عبرت از فرجام قوم یونس ۱۳۴۳
- ۱۳۵۰-عبرت از قوم یونس ۱۳۴۴
- ۱۳۵۱-غضب بر قوم یونس ۱۳۴۵
- ۱۳۵۲-قبول ایمان قوم یونس ۱۳۴۵
- ۱۳۵۳-قبول توبه قوم یونس ۱۳۴۵
- ۱۳۵۴-قصه قوم یونس ۱۳۴۶
- ۱۳۵۵-کفر قوم یونس ۱۳۴۷
- ۱۳۵۶-موجبات حیات قوم یونس ۱۳۴۷
- ۱۳۵۷-نعمتهای قوم یونس ۱۳۴۷
- ۱۳۵۸-نفرین بر قوم یونس ۱۳۴۹
- ۱۳۵۹-یأس از هدایت قوم یونس ۱۳۴۹
- درباره مرکز ۱۳۵۰

مشخصات کتاب

نام کتاب: علم مفاهیم شناسی در قرآن جلد 10

تحقیق و تالیف: رسول ملکیان اصفهانی - 1400 ش

ناشر دیجیتال: مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ص: 1

1- قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 59 - 7

7- حضرت ابراهیم (ع) و حضرت لوط (ع) در میان دو قوم جدا و با فاصله جغرافیایی از هم می زیسته اند .

قال فما خطبکم . . . إنا أرسلنا إلی قوم مجرمین . إلاء آل لوط

2- آثار اذیت‌های قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 99 - 5

5- مصون ماندن از اذیت و توطئه های سهمگین مشرکان ، فلسفه هجرت ابراهیم (ع)

وقال إني ذاهب إلی ربی

برخی از مفسران بر این عقیده اند که اعلام هجرت از سوی ابراهیم(ع)، برای صرف نظر کردن مشرکان از تعقیب و مجازات آن حضرت پس از نجات از آتش بوده است. بدین صورت که آن حضرت می خواست از اذیت ها و توطئه های مشرکان رهایی یابد.

3- آثار بت پرستی اجداد قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 53 - 1

1- بت پرستی اجداد و نیاکان ، توجیه قوم ابراهیم در شرک و بت پرستی خویش

ص: 1

قالوا وجدنا ءاباءنا لها عـ بدین

4- آثار بت پرستی قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 95 - 1

1 - ابراهیم (ع) مشرکان را به خاطر پرستش معبود های دست ساز خود سرزنش کرد .

قال أتعبدون ما تتحتون

«نحت» (ماده «تحتون») به معنای تراشیدن شیء سخت (چون سنگ و چوب) است.

5- احتجاج قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 80 - 1

1 - قوم ابراهیم به جای تسلیم در برابر توحید مستدل او، به احتجاج با او پرداختند.

و ما أنا من المشركين. و حاجه قومه

6- ادعاهای قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 81 - 15

15 - قوم ابراهیم مدعی ابتدای عقاید موهوم خویش بر علم

فأى الفريقين أحق بالأمن إن كنتم تعلمون

جمله «إن كنتم تعلمون» - که از جانب ابراهیم (ع) در برابر مشرکان ابراز شده - بیانگر وجود چنین ادعایی در میان آن قوم است.

7- ادیتهای قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 71 - 3

3- حضرت لوط (ع)، هم چون حضرت ابراهیم (ع) در معرض آزار و اذیت مردم خود قرار داشت .

وَنَجَّيْنَاهُ وَلُوطًا إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا

کاربرد یکسان واژه نجات در باره حضرت ابراهیم و لوط(ع) بیانگر برداشت بالا است؛ زیرا نجات در جایی به کار می رود که خطر و

ص: 2

ضرری پیش روی باشد.

8- ارتداد قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 65 - 3

3- تغییر شخصیت قوم بت پرست ابراهیم، با روی آوردن مجدد آنان به شرک و بت پرستی

فَقَالُوا إِنَّمَا أَنْتُمْ الظُّلُمُونَ . ثُمَّ نَكَسُوا عَلَيَّ رُءُوسَهُمْ

برداشت یاد شده براساس این نکته است که مقصود از زیر و رو شدن در جمله «ثُمَّ نَكَسُوا عَلَيَّ رُءُوسَهُمْ» تغییر عقیده بت پرستان باشد. براین اساس تشبیه کردن چنین تغییری به واژگون شدن انسان، می تواند کنایه از تغییر و دگرگونی اساسی شخصیت بت پرستان باشد که بر اثر این تغییر، عقاید آنان نیز تغییر یافت .

9- افتراهای قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 17 - 1

1 - قوم ابراهیم، مردمی بت پرست و افتراساز بودند .

و ابراهيم إذ قال لقومه .. . إِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا وَتَخْلُقُونَ إِفْكًا

10- اقرار قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 59 - 3

3- قوم ابراهیم، پس از مشاهده در هم شکسته شدن بت ها، به عجز و ناتوانی آنها پی بردند .

إِلَّا كِبِيرًا .. . إِلَيْهِ يَرْجِعُونَ . قَالُوا مِن فَعَلٍ هَذَا بَالِ الْهَتْنَا

از این که قوم ابراهیم، بت ها را مورد سؤال قرار ندادند و به دنبال عاملی غیر از آنها بودند، می توان برداشت یاد شده را به دست آورد. به ویژه اگر ضمیر در «إِلَيْهِ» به «كِبِيرًا» (بت بزرگ) بازگردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- بت پرستان قوم ابراهيم ، به ظلم خویش و تبرئه ابراهيم (ع) از آن اعتراف کردند .

فقالوا إنا لكم الظالمون

ص: 3

ضمیر منفصل «أنتم» تأکید برای «کم» است و جمله «إنکم أنتم..» دلالت بر حصر دارد. این حصر از نوع حصر اضافی است؛ یعنی، منحصرأ شما ظالم هستید نه حضرت ابراهیم(ع).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 65 - 5

5- اعتراف قوم بت پرست ابراهیم، به بی بهرگی بت ها از نطق، کلام، علم و عقل

لقد علمت ما هؤلاء ينطقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 74 - 3

3 - اقرار ضمنی قوم ابراهیم به ناتوانی بت ها

قال هل يسمعونکم... قالوا بل وجدنا اباہنا کذلک يفعلون

11- اقلیت قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 103 - 4

4 - وجود اقلیتی مؤمن و موحد در میان قوم ابراهیم

و ما کان اکثرهم مؤمنین

ضمیر «هم» در آیه، به قوم ابراهیم بازمی گردد.

12- اکثریت قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 103 - 3

3 - اکثریت قوم ابراهیم، حق ناپذیر و مصمم بر کفر

و ما کان اکثرهم مؤمنین

13- امکانات مادی قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 70 - 11

ص: 4

11 _ جمعیت بیشتر ، امکانات برتر و قدرت فزونتر قوم نوح ، عاد ، ثمود ، قوم ابراهیم و اصحاب مدین در مقایسه با منافقان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

کالذین من قبلکم کانوا أشد منکم قوه .. ألم یأتهم نبأ الذین من قبلهم قوم نوح ...

14- بازجویی از بت بزرگ قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 63 - 4

4- ابراهیم (ع) با درخواست از بت پرستان برای بازجویی از بت ها ، عجز و ناتوانی آنها را برای آنان به نمایش گذاشت .

فس_لوهم إن کانوا ینطقون

15- بازی با عقیده قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 55 - 5

5- مردم بت پرست ، حضرت ابراهیم (ع) را فردی بازیگر که عقیده آنان را به شوخی و بازی گرفته است ، می پنداشتند .

أجئتنا بالحق أم أنت من اللّٰعین

16- بت بزرگ قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 58 - 2

2- ابراهیم (ع) تمامی بت ها را در هم شکست و تنها بت بزرگ را سالم باقی گذاشت .

فجعلهم جذذاً الاکبیراً

17- بت پرستی اجداد قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 53 - 2

2- شرک و بت پرستی قوم ابراهیم ، برهان و دلیل منطقی نداشت و صرفاً متکی بر تقلید کورکورانه از اجداد و نیاکان بود .

قالوا وجدنا آباءنا لهاعـیدین

از این که مردم در پاسخ سؤال ابراهیم(ع) از علت پرستیدن بت ها، صرفاً پیروی از نیاکان و اجداد خود را مطرح ساختند، برداشت

ص: 5

یاد شده به دست می آید.

18- بت پرستی قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 74 - 1

1_ پدر ابراهیم، آزر و قوم او مردمی بت پرست و گمراه بودند.

و إذ قال إبرهیم لأبیه ءآزر أتتخذ أصناما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 52 - 10، 11، 4، 2، 1

1- ابراهیم (ع) در حضور پدر و قومش، بت پرستی را زیر سؤال برد و آشکارا با آن به مخالفت برخاست.

إذ قال لأبیه و قومه ما هـ_ذہ التماثیل

استفهام در «ما هـ_ذہ التماثیل...» سؤال از حقیقت بت ها است، نه نام آنها. و از آن جایی که ابراهیم(ع) از حقیقت آنها آگاه بود و نیازی به سؤال نداشت، استفهام ایشان به منظور زیر سؤال بردن و محکوم کردن بت پرستی و نوعی اظهار مخالفت با آن بوده است.

2- حضرت ابراهیم (ع) بت و بت پرستی را به شدت تحقیر کرد و پدر و قومش را به خاطر این کار مورد سرزنش قرار داد.

إذ قال لأبیه و قومه ما هـ_ذہ التماثیل

اشاره کردن به بت ها با اسم اشاره نزدیک (ه_ذہ) و نیز تعبیر «تماثیل» (صورت ها و مجسمه های بی جان)، حاکی از تحقیر بت و بت پرستی به وسیله ابراهیم(ع) است. گفتنی است استفهام در «ما هـ_ذہ...» به قرینه مقام _ توبیخی است.

4- بت پرستی، کیش و آیین قوم ابراهیم بود.

إذ قال لأبیه و قومه ما هـ_ذہ التماثیل

6- پدر حضرت ابراهیم مانند قومش، بت و مجسمه های بی جان را مورد تقدیس و عبادت قرار می داد.

إذ قال لأبیه و قومه ما هـ_ذہ التماثیل التي أنتم لها ع_کفون

10- تقدیس و عبادت دائمی مجسمه ها و نقش ها، آیین مردم در آغاز رسالت حضرت ابراهیم (ع)

ما هـ ذه التماثيل التي أنتم لها عـ كفون

«عكوف» به معنای رویکرد دائمی به چیزی از سر تعظیم و احترام به آن است و مقصود از آن در آیه شریفه، تقدیس و عبادت بت ها است. گفتنی است ذیل آیه بعد _ که پاسخ سؤال ابراهیم است (... آبائنا لها عابدین) _ مؤید همین معنا می باشد.

11- شرک قوم ابراهیم ، در قالب پرستش مجسمه های بی جان و صورت ها نقش بسته بود .

ما هـ ذه التماثيل التي أنتم لها عـ كفون

«تمثال» (مفرد «تماثيل») به معنای شیء مصوّر و صورت های نقش بسته است (مفردات راغب). یکی از مصادیق بارز آن، مجسمه های بی جانی بود که بت پرستان به شکل های گوناگون می ساختند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 53 - 5

ص: 6

5- شرک و بت پرستی در میان قوم ابراهیم ، فراگیر و دارای پیشینه طولانی بود .

قالوا وجدنا آباءنا لهاعـیدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 55 - 3

3- بت پرستی در جان و روان قوم ابراهیم ، رسوخ داشته است .

قالوا أجتئنا بالحقّ

از این که مردم بت پرست، دعوت ابراهیم(ع) را جدی ندانسته و از دعوت به توحید تعجب کردند، مطلب یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 59 - 4,5

4- قوم ابراهیم ، بت ها را معبود های خویش می پنداشتند و آنها را می پرستیدند .

لأکیدنّ أصنـمکم . . . قالوا من فعل هـ ذابـ الهتنا

«إله» به معنای معبود و جمع آن «آلهه» به معنای معبودها است.

5- قوم ابراهیم ، معتقد به چند معبود و دارای بت های متعدد بودند .

ما هـ ذه التماثل . . . لأکیدنّ أصنـمکم . . . من فعل هـ ذابـ الهتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 71 - 1

1 - تصریح قوم ابراهیم ، به پرستش مجسمه ها و بت های بی جان

قالوا نعبد أصنامًا

«صنم» (مفرد «أصنام») معادل «بت» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 75 - 1

1 - اقدام ابراهیم (ع) به سرزنش قوم خود، به خاطر پرستش کورکورانه بت ها

قال أفرئتم ما كنتم تعبدون

استفهام در «أفرئتم» توییحی است و مفاد آن این است که: چرا در باره آنچه می پرستید، اندیشه نمی کنید و صرفاً متکی به تقلید کورکورانه از نیاکان خود هستید؟

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 17 - 1,2

1 - قوم ابراهیم، مردمی بت پرست و افتراساز بودند.

و ابرهیم إذ قال لقومه .. إئما تعبدون من دون الله أوثاناً و تخلقون إفكاً

2 - قوم ابراهیم، برای پرستش، بت های متعددی داشتند.

ص: 7

إِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ أَوثَانًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 25 - 2,4

2- قوم ابراهیم ، به جای خدای واحد ، بت های متعددی برای پرستش داشتند .

إِنَّمَا اتَّخَذْتُم مِّن دُونِ اللَّهِ أَوثَانًا

4- قوم ابراهیم ، بت ها را ، خودشان ، برای پرستش ساخته و پرداخته بودند .

إِنَّمَا اتَّخَذْتُم مِّن دُونِ اللَّهِ أَوثَانًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 85 - 2

2- مردم در آغاز بعثت ابراهیم (ع) ، دارای آیین شرک و بت پرستی

إِذْ قَالَ لِأَيُّهُم مَّاذَا تَعْبُدُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 92 - 3

3- مشرکان عصر ابراهیم ، پرستشگر معبودهایی ناتوان از خوردن و گفتگو کردن

فَقَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ . مَا لَكُم لَاتَتَنطِقُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 26 - 3

3- قوم ابراهیم (ع) و فردی که آن حضرت وی را پدر خطاب می کرد ، پیرو آیین شرک و بت پرستی بودند .

و إِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَيُّهُم مَّاذَا تَعْبُدُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 27 - 4

4- اعتقاد پدر و قوم ابراهیم (ع) به پرستش خداوند در کنار پرستش بت ها و عناصر بی جان

براء ممّا تعبدون . إلاّ الذی فطرنی

برداشت یاد شده، براین پایه استوار است که «إلاّ» در استثنای متصل به کار رفته باشد.

بت پرستی نیاکان قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 74 - 4

4- بت پرستی ، امری سابقه دار در میان نیاکان قوم ابراهیم

ص: 8

قالوا بل وجدنا آباءنا كذلك يفعلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 76 - 3

3 - بت پرستی ، دارای سابقه دیرینه در نیاکان قوم ابراهیم

أفرئتم ما كنتم تعبدون . أتمم وءاباؤكم الأقدمون

19- بت تراشی قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 95 - 3, 5, 1

1 - ابراهیم (ع) مشرکان را به خاطر پرستش معبود های دست ساز خود سرزنش کرد .

قال أتعبدون ما تنحتون

«نحت» (ماده «تنحتون») به معنای تراشیدن شیء سخت (چون سنگ و چوب) است.

3 - معبود های قوم ابراهیم (ع) ، مصنوع و تراشیده دست خود آنان بود .

قال أتعبدون ما تنحتون

5 - «عن أبي عبد الله (ع) : أخذ ابراهيم القدموم فكسر الصنم الذي عمله ، ففزع أبوه من ذلك فزعاً شديداً ، فقال له : أي شيء عملت ؟

فقال له ابراهيم (ع) : و ما تصنعون به ؟ فقال أزر : نعبده ، فقال له ابراهيم : «أتعبدون ما تنحتون» . . . ;

از امام صادق (ع) روایت شده: . . . ابراهیم (ع) تبر را برداشت و بتی را که آزر ساخته بود شکست و آزر فریاد شدیدی از روی ترس برآورد و

به ابراهیم (ع) گفت: چه کاری کردی؟ ابراهیم (ع) در جواب گفت: با بت چه می کنید؟ آزر گفت: آن را می پرستیم. ابراهیم (ع) در جواب

گفت: «أتعبدون ما تنحتون؛ آنچه را خود می تراشید، می پرستید؟»

20- بت شکنی در قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 59 - 9

9- تعرض به بت ها ، ظلمی بزرگ و گناهی نابخشودنی در پندار قوم بت پرست ابراهیم

قالوا من فعل ه_ ذاب_ الهتنا إنه لمن الظ_ لمين

ظالم و ستم پیشه به کسی گویند که بارها به ستم دست بزند. بنابراین توصیف ابراهیم به ستمکار بودن از جانب بت پرستان _ در حالی که او تنها یک بار به بت ها تعرض کرده بود _ گویای این نکته است که تعرض به بت ها در نظر بت پرستان ظلمی بزرگ محسوب می شد.

ص: 9

21- بتهای قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 17 - 2

2- قوم ابراهیم ، برای پرستش ، بت های متعددی داشتند .

إِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 25 - 4, 2

2- قوم ابراهیم ، به جای خدای واحد ، بت های متعددی برای پرستش داشتند .

إِنَّمَا اتَّخَذْتُم مِّن دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا

4- قوم ابراهیم ، بت ها را ، خودشان ، برای پرستش ساخته و پرداخته بودند .

إِنَّمَا اتَّخَذْتُم مِّن دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا

22- بی عقلی قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 67 - 5

5- قوم بت پرست ابراهیم ، مردمی سطحی نگر و کم خرد بودند .

أَفْتَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَیْنَفَعُكُمْ شَيْئًا وَلَا یَضُرُّكُمْ . أَفَلَا تَعْقِلُونَ

برداشت یاد شده از عبادت بی حاصل قوم ابراهیم و سرزنش شدن آنان از سوی آن حضرت بر تعقل نکردن و اندیشه نورزیدن به دست می آید. گفتنی است به کسی که عقل خود را به کار نیندازد و در حد قوه نگه دارد، کم خرد اطلاق می شود؛ به عبارت دیگر بی خردی یا کم خردی نسبت به خرد بالفعل است نه بالقوه.

23- بی منطقی بت پرستی قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- شرک و بت پرستی قوم ابراهیم، برهان و دلیل منطقی نداشت و صرفاً متکی بر تقلید کورکورانه از اجداد و نیاکان بود.

قالوا وجدنا ءاباءنا لها عـیدین

از این که مردم در پاسخ سؤال ابراهیم(ع) از علت پرستیدن بت ها، صرفاً پیروی از نیاکان و اجداد خود را مطرح ساختند، برداشت یاد شده به دست می آید.

ص: 10

24- بی منطقی شرک قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 53 - 2

2- شرک و بت پرستی قوم ابراهیم ، برهان و دلیل منطقی نداشت و صرفاً متکی بر تقلید کورکورانه از اجداد و نیاکان بود .

قالوا وجدنا آباءنا لهاعبدین

از این که مردم در پاسخ سؤال ابراهیم(ع) از علت پرستیدن بت ها، صرفاً پیروی از نیاکان و اجداد خود را مطرح ساختند، برداشت یاد شده به دست می آید.

25- بی منطقی قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 97 - 3

3 - ناتوانی مشرکان از مقابله با منطق و استدلال ابراهیم (ع) بر بطلان شرک و بت پرستی

فی الجحیم

تصمیم مشرکان بر نابودی ابراهیم(ع) با سوزاندن آن حضرت _ پس از شنیدن سخن منطقی و خردبرانگیزش _ گویای برداشت یاد شده است.

26- بی یآوری اخروی قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 25 - 17

17 - مشرکان قوم ابراهیم ، در قیامت هیچ یار و یآوری نخواهند داشت .

ثم یوم القیـمه... و ما لکم من نصـرین

27- بینش قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3_ قوم ابراهیم ستارگان را «رب» و مؤثر در تدبیر هستی می پنداشتند.

راء کوكبا قال هذاری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 11

2_ قوم ابراهیم او را به آسیب دیدن از جانب معبودهای خود تهدید می کردند.

و لاأخاف ما تشركون به... و كيف أخاف ما أشركتم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 55 - 1,5

1- قوم ابراهیم نسبت به حق بودن سخن ابراهیم (ع) و جدی بودن او در نفی شرک و بت پرستی، تردید داشته و آن را بعید می دانستند.

قالوا أجتئنا بالحق أم أنت من اللّٰعبين

5- مردم بت پرست، حضرت ابراهیم (ع) را فردی بازیگر که عقیده آنان را به شوخی و بازی گرفته است، می پنداشتند.

أجتئنا بالحق أم أنت من اللّٰعبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 59 - 7,9

7- حضرت ابراهیم (ع) به خاطر شکستن بت ها، در پندار قومش ظالم و ستمگر بود.

قالوا من فعل هـ ذاب الهتنا إنه لمن الظالمين

9- تعرض به بت ها، ظلمی بزرگ و گناهی نابخشودنی در پندار قوم بت پرست ابراهیم

قالوا من فعل هـ ذاب الهتنا إنه لمن الظالمين

ظالم و ستم پیشه به کسی گویند که بارها به ستم دست بزند. بنابراین توصیف ابراهیم به ستمکار بودن از جانب بت پرستان در حالی که او تنها یک بار به بت ها تعرض کرده بود - گویای این نکته است که تعرض به بت ها در نظر بت پرستان ظلمی بزرگ محسوب می شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 60 - 4

4- ابراهیم (ع) در دیدگاه قوم خود، موقعیت اجتماعی ممتازی نداشت و مورد تحقیر آنان قرار می گرفت.

سمعنا فتى يذكرهم يقال له ابراهيم

توصیف ابراهیم(ع) به جوان بودن از سوی بت پرستان، ممکن است تعریضی به ناپختگی و کم تجربگی حضرت ابراهیم(ع) باشد؛ نه این که او واقعاً از نظر سنی جوان باشد. این و تعبیر «یقال له ابراهیم» را نوعی تحقیر آن حضرت و ناشناخته بودن او به حساب آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 62 - 1

1- بت پرستان، حضرت ابراهیم(ع) را شکننده بت ها می دانستند .

قالوا أنت فعلت هـ ذاب الهمتا یـ ابرهیم

ص: 12

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 65 - 6

6- بت پرستان ، استدلال های ابراهیم (ع) بر بطلان شرک را نادرست انگاشته و او را به خاطر شکستن بت ها مجرم دانستند .

فسلوههم إن كانوا ينطقون .. ثم نكسوا علی رؤوسهم لقد علمت ما هؤلاء ينطقون

جمله «لقد علمت ما هؤلاء ينطقون» پاسخ مشرکان به کلام ابراهیم(ع) (فسئلوههم إن كانوا ينطقون) است؛ یعنی، تو می دانی که بت ها از سخن گفتن عاجزاند، پس چرا ما را به سؤال کردن از بت ها حواله می دهی. لابد سؤال تو برای فرار از اتهام بت شکنی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 68 - 5,6

5- معبود ها ، نیازمند یاری و نصرت از دید قوم بت پرست ابراهیم

وانصروا الهتکم

6- سوزاندن کامل ابراهیم (ع) ، تنها راه دفاع از عقیده بت پرستان و معبود های ادعایی در دید قوم او بود .

قالوا حرّقوه و انصروا الهتکم إن کنتم فـعلین

28- پرسش از قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 52 - 3

3- ابراهیم (ع) ، از پدر و قومش در باره علت تقدیس و عبادتشان در برابر مجسمه های بی جان ، توضیح خواست .

إذ قال لأبیه و قومه ما هـذ التماثیل الّتی أنتم لها عـکفون

از پاسخ قوم ابراهیم، که کارشان را به خاطر پیروی از اجداد خود معرفی کردند (قالوا وجدنا آباءنا لها عابدین)، به دست می آید که سؤال ابراهیم(ع) مربوط به علت و چرایی تقدیس و عبادتشان در برابر بت ها بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 70 - 1

1 - پرسش ابراهیم (ع) از پدر خود و قومش ، درباره آنچه مورد پرستش قرار داده بودند .

إذ قال لأبيه وقومه ما تعبدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 72 - 1

1 - پرسش بیدارگر ابراهیم از قوم بت پرست خویش درباره شنوایی بت ها

قال هل يسمعونكم إذ تدعون

ص: 13

29- پرشی قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 59 - 1

1- پس از در هم شکسته شدن بت ها به وسیله ابراهیم (ع) ، بت پرستان به پرسوجو از یکدیگر در مورد شکننده آنها پرداختند .

فجعلهم جذذاً .. قالوا من فعل ذاب_الهتنا

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که «مَن» اسم استفهام باشد.

30- تاریخ قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 52 - 4,6,10,11

4- بت پرستی ، کیش و آیین قوم ابراهیم بود .

إذ قال لأبيه وقومه ما هـ_ذو التماثيل

6- پدر حضرت ابراهیم مانند قومش ، بت و مجسمه های بی جان را مورد تقدیس و عبادت قرار می داد .

إذ قال لأبيه وقومه ما هـ_ذو التماثيل التي أنتم لها ع_كفون

10- تقدیس و عبادت دائمی مجسمه ها و نقش ها ، آیین مردم در آغاز رسالت حضرت ابراهیم (ع)

ما هـ_ذو التماثيل التي أنتم لها ع_كفون

«عكوف» به معنای رویکرد دائمی به چیزی از سر تعظیم و احترام به آن است و مقصود از آن در آیه شریفه، تقدیس و عبادت بت ها است.

گفتنی است ذیل آیه بعد _ که پاسخ سؤال ابراهیم است (... آبائنا لها عابدین) _ مؤید همین معنا می باشد.

11- شرک قوم ابراهیم ، در قالب پرستش مجسمه های بی جان و صورت ها نقش بسته بود .

ما هـ_ذو التماثيل التي أنتم لها ع_كفون

«تمثال» (مفرد «تماثيل») به معنای شیء مصوّر و صورت های نقش بسته است (مفردات راغب). یکی از مصادیق بارز آن، مجسمه های

بی جانی بود که بت پرستان به شکل های گوناگون می ساختند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 53 - 1,5

1- بت پرستی اجداد و نیاکان ، توجیه قوم ابراهیم در شرک و بت پرستی خویش

قالوا وجدنا آباءنا لهاعبدین

5- شرک و بت پرستی در میان قوم ابراهیم ، فراگیر و دارای پیشینه طولانی بود .

قالوا وجدنا آباءنا لهاعبدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 14

1- قوم ابراهیم و نیاکان آنان ، در گمراهی آشکار قرار داشتند .

قال لقد كنتم اٰنتم و ءاباؤكم فى ضلّٰل مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- قوم ابراهیم نسبت به حق بودن سخن ابراهیم (ع) و جدی بودن او در نفی شرک و بت پرستی ، تردید داشته و آن را بعید می دانستند .

قالوا اٰجئتنا بالحقّ ام انت من اللّٰءعبین

3- بت پرستی در جان و روان قوم ابراهیم ، رسوخ داشته است .

قالوا اٰجئتنا بالحقّ

از این که مردم بت پرست، دعوت ابراهیم(ع) را جدی ندانسته و از دعوت به توحید تعجب کردند، مطلب یاد شده به دست می آید.

5- مردم بت پرست ، حضرت ابراهیم (ع) را فردی بازیگر که عقیده آنان رابه شوخی و بازی گرفته است ، می پنداشتند .

اٰجئتنا بالحقّ ام انت من اللّٰءعبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- شرک قوم ابراهیم ، در ربوبیت و تدبیر جهان بود ; نه در خالقیت آن .

قال بل ربّكم ربّ السموت و الارض الذى فطرهنّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- بت ها ، دارای درجات و منزلت های مختلف و اندازه های گوناگون در نزد بت پرستان قوم ابراهیم

إلّا کبیراً لهم

بزرگی بت ها هم می تواند به اعتبار درجات و منزلت های آنها نزد بت پرستان باشد و هم به لحاظ اندازه های آنها در قطعه های بزرگ و

کوچک.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 59 - 4,5,8,9

4- قوم ابراهیم ، بت ها را معبود های خویش می پنداشتند و آنها را می پرستیدند .

لأکیدنَّ أصنَّ مکم .. قالوا من فعل ه_ ذاب_ الهتنا

«إل_ه» به معنای معبود و جمع آن «آلهه» به معنای معبودها است.

5- قوم ابراهیم ، معتقد به چند معبود و دارای بت های متعدد بودند .

ما ه_ ذه التماثل .. لأکیدنَّ أصنَّ مکم ... من فعل ه_ ذاب_ الهتنا

8- قوم ابراهیم ، هنگام دیدن بت های شکسته خود برآشفته شدند .

ص: 15

قالوا من فعل ه_ ذاب_ الهتنا إنه لمن الظ_ لمين

9- تعرض به بت ها ، ظلمی بزرگ و گناهی نابخشودنی در پندار قوم بت پرست ابراهیم

قالوا من فعل ه_ ذاب_ الهتنا إنه لمن الظ_ لمين

ظالم و ستم پیشه به کسی گویند که بارها به ستم دست بزند. بنابراین توصیف ابراهیم به ستمکار بودن از جانب بت پرستان _ در حالی که او تنها یک بار به بت ها تعرض کرده بود _ گویای این نکته است که تعرض به بت ها در نظر بت پرستان ظلمی بزرگ محسوب می شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 64 - 1

1- قوم بت پرست ابراهیم ، پس از آگاه شدن از ناتوانی بت ها از سخن گفتن ، به خود آمده و به تفکر و اندیشه در عقیده خویش فرو رفتند .

فرجعوا إلى أنفسهم

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که مقصود از «فرجعوا إلى أنفسهم» به خود آمدن و رجوع هر یک از بت پرستان به وجدان و ضمیر خود و به فکر فرو رفتن آنان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 65 - 2,3

2- بت پرستان ، علی رغم قانع شدن از استدلال محکم ابراهیم (ع) بر بطلان شرک ، بار دیگر در صدد دفاع از عقیده شرک آمیز خویش برآمدند .

ثم نکسوا علی رءوسهم لقد علمت ما ه_ؤلاء ینطقون

برداشت یاد شده بر این مبنا استوار است که مقصود از بالا و پایین شدن _ که در جمله کنایی «ثم نکسوا علی رءوسهم» موجود است _ زیر و رو شدن عقاید و مواضع اعتقادی بت پرستان باشد؛ یعنی، آنان در آغاز بر اثر استدلال ابراهیم(ع) به بطلان شرک دست یافتند؛ ولی باز به عقیده پیشین بازگشتند. و مجدداً به دفاع از آن پرداختند.

3- تغییر شخصیت قوم بت پرست ابراهیم ، با روی آوردن مجدد آنان به شرک و بت پرستی

فقالوا إنکم أنتم الظ_ لمون . ثم نکسوا علی رءوسهم

برداشت یاد شده براساس این نکته است که مقصود از زیر و رو شدن در جمله «ثم نکسوا علی رءوسهم» تغییر عقیده بت پرستان باشد. بر این اساس تشبیه کردن چنین تغییری به واژگون شدن انسان، می تواند کنایه از تغییر و دگرگونی اساسی شخصیت بت پرستان باشد که بر اثر

این تغییر، عقاید آنان نیز تغییر یافت .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 67 - 5

5- قوم بت پرست ابراهیم ، مردمی سطحی نگر و کم خرد بودند .

أفتعبدون من دون الله ما لا ينفعكم شيئاً ولا يضرکم . أف لکم ... أفلاتعقلون

برداشت یاد شده از عبادت بی حاصل قوم ابراهیم و سرزنش شدن آنان از سوی آن حضرت بر تعقل نکردن و اندیشه نورییدن به دست می آید. گفتنی است به کسی که عقل خود را به کار نیندازد و در حد قوه نگه دارد، کم خرد اطلاق می شود؛ به عبارت دیگر

ص: 16

بی خردی یا کم خردی نسبت به خرد بالفعل است نه بالقوه.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 68 - 6

6- سوزاندن کامل ابراهیم (ع)، تنها راه دفاع از عقیده بت پرستان و معبود های ادعایی در دید قوم او بود.

قالوا حرّقوه و انصروا الهتکم ان کنتم فـعلین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 70 - 4

4- قوم بت پرست ابراهیم، از زیان کارترین مردم جهان بودند.

فجعلنـهم الأخرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 43 - 2

2 - انکار رسالت حضرت ابراهیم (ع) و متهم شدن او به دروغ گویی، از سوی قوم او (کلدانیان)

فقد کذبت . . . و قوم ابرهیم و قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 71 - 1,2,3

1 - تصریح قوم ابراهیم، به پرستش مجسمه ها و بت های بی جان

قالوا نعبد أصنامًا

«صنم» (مفرد «أصنام») معادل «بت» است.

2 - توجه به درگاه بت ها و اعتکاف در آستان آنها، از کار های مستمر قوم ابراهیم

فنظّل لها عـکفین

«ظّل و ظلّول» (مصدر «نظّل») به معنای دوام و استمرار و «عکوف» (مصدر «عاکفین») به معنای ملازم بودن است.

3 - دل‌بستگی عمیق و تقاخر قوم ابراهیم ، به مسلک شرک آلود خویش

إذ قال . . . ما تعبدون . قالوا نعبد أصنامًا فنظّل لها عـكفین

در جواب حضرت ابراهیم(ع) که از قومش پرسید: «چه می پرستید»، باید آنان می گفتند: «بت». اما آنها در پاسخ گفتند: «بت ها را می پرستیم و همواره ملازم آنها هستیم». این نشان می دهد که می خواستند علاوه بر جواب او، فخر و دل بستگی شدید خود را به مسلک شرک، برای ابراهیم(ع) بیان کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 74 - 4، 2

2 - قوم ابراهیم ، مردمی سطحی نگر و تنها مقلد پدران خویش

قالوا بل وجدنا آباءنا كذلك يفعلون

ص: 17

قوم ابراهیم، در برابر پرسش منطقی آن حضرت، تنها به تقلید کورکورانه خود از نیاکانشان اشاره کردند و این بیانگر شدت عقب ماندگی فکری و اوج سطحی نگری آنان است.

4- بت پرستی، امری سابقه دار در میان نیاکان قوم ابراهیم

قالوا بل وجدنا آباءنا كذلك يفعلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 76 - 3

3- بت پرستی، دارای سابقه دیرینه در نیاکان قوم ابراهیم

أفرئیتم ما کنتم تعبدون . أنتم و آباءؤکم الأقدمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 80 - 6

6- نیازهای ضروری و مداوم زندگی، از عوامل گرایش قوم ابراهیم به بت پرستی *

و الذی هو یطعمنی و یسقین . و إذا مرضت فهو یشفین

تأکید ابراهیم(ع) بر نقش خداوند در روزی دادن به انسان ها (یطعمنی) و فرو فرستادن باران (یسقین) و شفا بخشی به انسان (یشفین)، می تواند از آن جهت باشد که قوم او، به انگیزه همین امور به بت ها رو آورده بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 103 - 3

3- اکثریت قوم ابراهیم، حق ناپذیر و مصمم بر کفر

و ما کان اکثرهم مؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 17 - 10، 4، 2، 1

1- قوم ابراهیم، مردمی بت پرست و افتراساز بودند .

وإبراهيم إذ قال لقومه .. إنما تعبدون من دون الله آوث_نَا و تخلقون إفكًا

2- قوم ابراهيم ، برای پرستش ، بت های متعددی داشتند .

إتَمَا تعبدون من دون الله آوث_نَا

4- معبودان قوم ابراهيم ، موجوداتی ساخته شده بودند و به افترا ، نام « معبود » گرفته بودند .

تعبدون .. آوث_نَا و تخلقون إفكًا

10- قوم ابراهيم ، نیاز های مادی شان را از بت ها ، طلب می کردند .

إنّ الذين تعبدون من دون الله لا يملكون لكم رزقًا فابتغوا عند الله الرزق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 24 - 4

ص: 18

4 - کشتن و آتش زدن ، از شیوه های قوم ابراهیم ، برای رویارویی با دعوت توحیدی او بود .

إبرهیم إذ قال .. ذلکم خیر لکم ... فما کان جواب قومه إلا أن قالوا اقتلوه أو حر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 25 - 6،2

2 - قوم ابراهیم ، به جای خدای واحد ، بت های متعددی برای پرستش داشتند .

إنما اتخذتم من دون الله أوثاناً

6 - عواطف قومی ، قوم ابراهیم را به بت پرستی و پایبندی به آن ، کشیده بود .

إنما اتخذتم من دون الله أوثاناً مودّه بینکم

«مودّه» مفعول له «اتخذتم» است. بنابراین، مفاد آیه، چنین می شود: تنها چیزی که شما، به خاطر آن، بت پرستی را انتخاب کردید، مودّت بین خودتان بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 86 - 4

4 - قوم ابراهیم ، معتقد به معبود های متعدد

أنفکاء الهه دون الله تریدون

جمع آمدن «الهه»، گویای مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 97 - 3

3 - ناتوانی مشرکان از مقابله با منطق و استدلال ابراهیم (ع) بر بطلان شرک و بت پرستی

فی الجحیم

تصمیم مشرکان بر نابودی ابراهیم(ع) با سوزاندن آن حضرت _ پس از شنیدن سخن منطقی و خردبرانگیزش _ گویای برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 98 - 2

2- سوزاندن ابراهیم (ع) با انبوهی از آتش پرشعله ، مکر و توطئه مشرکان در راستای نابودی آن حضرت

فألقوه فی الجحیم . فأرادوا به کیداً فجعلنهم الأسفلین

31- تبری از قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 4 - 6

ص: 19

6- اظهار برائت و بیزاری ابراهیم (ع) و همگامانش، از مظاهر شرک و قوم مشرک خویش

إذ قالوا لقومهم إنا برءؤا منكم و ممّا تعبدون

32- تبری قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 25 - 18، 10

10 - در قیامت، قوم ابراهیم - به رغم دوستی در دنیا - از هم برائت می جویند .

ثمّ يوم القيامة يكفر بعضكم ببعض

«یکفر» در این آیه، احتمال دارد به معنای رایج آن، یعنی «کفر ورزیدن» باشد، و احتمال هم دارد به معنای «بی زاری جستن» باشد. برداشت بالا بنا بر احتمال دوم است.

18 - «عن أبي عمرو الزبيري، عن أبي عبد الله (ع) قال: قلت له: أخبرني عن وجوه الكفر في كتاب الله عزّ وجلّ! قال: الكفر في كتاب الله، على خمسة أوجه... والوجه الخامس من الكفر، كفر البرائه. و ذلك قوله عزّ وجلّ يحكي قول ابراهيم...: «إنما اتخذتم من دون الله أوثاناً مودّه بينكم في الحياة الدنيا ثمّ يوم القيامة يكفر بعضكم ببعض و يلعن بعضكم بعضاً» یعنی «يتبرأ بعضكم من بعض» ;

ابوعمر و زبیری، از امام صادق (ع) از اقسام کفر، در قرآن سؤال کرد. امام فرمود: کفر، در کتاب خدا، پنج قسم است: ... و قسم پنجم آن، کفر برائت و بیزاری است. این معنا، همان سخن خداوند است که از جانب ابراهیم (ع) حکایت کرده: «إنما اتخذتم من دون الله أوثاناً... و یکفر بعضكم ببعض» یعنی، برخی از شما، از برخی دیگر بیزاری می جوید».

33- تحریک قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 68 - 4

4- بت پرستان در جهت یاری به بت پرستی و جلوگیری از نفوذ منطق ابراهیم (ع)، از طرف گروهی برای کشتن آن حضرت تحریک شده بودند .

قالوا حرّقوه و انصروا الهتهم

آهنگ جمله «إن كنتم فاعلين» (اگر بناست کاری بکنید) نوعی تحریک است و ظاهر آیه این است که گویندگان (قالوا) و دستور دهندگان (حرّقوه و انصروا)، با شنوندگان و دستور گیرندگان دو گروه بودند و گروه اول دسته دوم را تحریک می کردند. از این رو برخی از مفسران، گروه اول را نمروود و عمال او دانسته اند.

34- تحقیر بنهای قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 25 - 3

3 - حضرت ابراهیم (ع) برای آگاهی قوم اش، حقارت و ناتوانی بت ها را تبلیغ می کرد.

و قال إِنَّمَا اتَّخَذْتُم مِّن دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا

«أوثاناً» به صورت نکره آورده شده و تنوین آن، برای تحقیر است.

35- تداوم بت پرستی قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 71 - 2

2 - توجه به درگاه بت ها و اعتکاف در آستان آنها، از کار های مستمر قوم ابراهیم

فَنظَلَّ لَهَا ع_كَفِين

«ظَلَّ و ظلل» (مصدر «نظَّل») به معنای دوام و استمرار و «عكوف» (مصدر «عاکفین») به معنای ملازم بودن است.

36- تذکر به قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 72 - 2

2 - یادآوری ابراهیم (ع) به قوم خویش مبنی بر ناتوانی بت ها حتی از شنیدن دعای آنان

قال هل يسمعونكم إذ تدعون

استفهام در «هل يسمعونكم» انکاری است. بنابراین مفاد سؤال ابراهیم(ع) چنین می شود: با این که بت ها درخواست های شما را نمی شنوند، چگونه به درگاه آنها نیایش می کنید؟

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 73 - 1

1 - یادآوری ابراهیم (ع) به قوم خویش ، مبنی بر ناتوانی بت ها در رساندن سود یا زیان به انسان ها

أوینفعونکم أو یضرّون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 79 - 4

4 - تذکر ابراهیم (ع) به قوم خویش ، مبنی بر حاکمیت اراده خدا بر معاش و زندگی انسان و نفی هرگونه نقش برای بت ها

فإنّهم عدوّ لى إلاّ ربّ العّلمین . . . و الذی هو یطعمنّى و یستقین

ص: 21

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 81 - 2,3

2- تذکر ابراهیم (ع) به قوم بت پرست خود، مبنی بر نبود کمترین نقش برای بت ها در مرگ و حیات آدمی

و الذی یمیتنی ثمّ یحیی

3- وجود معاد پس از مرگ و محدود نبودن زندگی به دنیا، تذکر دیگر ابراهیم (ع) به قوم بت پرست خویش

و الذی یمیتنی ثمّ یحیی

37- تعدد بتهای قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 59 - 5

5- قوم ابراهیم، معتقد به چند معبود و دارای بت های متعدد بودند.

ما هذِهِ التَّمَاثِیلُ... لِأَکِیدَنَّ أَصْنَـمَکُمْ... مِنْ فَعْلِ هـ ذَابَ الْهَتْنَا

38- تعدد معبودان قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 25 - 2

2- قوم ابراهیم، به جای خدای واحد، بت های متعددی برای پرستش داشتند.

إِنَّمَا اتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 86 - 4

4- قوم ابراهیم، معتقد به معبود های متعدد

أَنْفِکَا ءِالَهِهِ دُونَ اللَّهِ تَرِیدُونَ

جمع آمدن «ءالیه»، گویای مطلب یاد شده است.

39- تعصب قوم ابراهيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 80 - 2

ص: 22

2_ تعصب و پافشاری قوم ابراهیم بر عقیده شرک خویش، علی رغم استدلالهای آن حضرت بر بطلان آن

و حاجه قومه قال أتحنونی فی الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 24 - 2

2- قوم ابراهیم، در عقاید شرک آلود خود مردمی متعصب بودند.

إِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا... فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا اقْتُلُوهُ أَوْ

40- تعصب قومی قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 25 - 6

6- عواطف قومی، قوم ابراهیم را به بت پرستی و پایبندی به آن، کشیده بود.

إِنَّمَا اتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا مَوَدَّةَ بَيْنِكُمْ

«موده» مفعول له «اتخذتم» است. بنابراین، مفاد آیه، چنین می شود: تنها چیزی که شما، به خاطر آن، بت پرستی را انتخاب کردید، مودت بین خودتان بود.

41- تغییر شخصیت قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 65 - 3

3- تغییر شخصیت قوم بت پرست ابراهیم، با روی آوردن مجدد آنان به شرک و بت پرستی

فَقَالُوا إِنَّا كُنَّا نَعْبُدُ آلِهَةً مِمَّنْ شَاءَ آبَاؤُنَا وَإِنَّ آبَاءَنَا عَابَدُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا يَشَاءُونَ

برداشت یاد شده براساس این نکته است که مقصود از زیر و رو شدن در جمله «ثم نكسوا على رؤسهم» تغییر عقیده بت پرستان باشد. براین اساس تشبیه کردن چنین تغییری به واژگون شدن انسان، می تواند کنایه از تغییر و دگرگونی اساسی شخصیت بت پرستان باشد که بر اثر این تغییر، عقاید آنان نیز تغییر یافت.

42- تفاخر قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 71 - 3

3 - دلپستگی عمیق و تفاخر قوم ابراهیم ، به مسلک شرک آلود خویش

ص: 23

إذ قال .. ما تعبدون . قالوا نعبد أصناماً فنظّل لها عـكفين

در جواب حضرت ابراهیم(ع) که از قومش پرسید: «چه می پرستید»، باید آنان می گفتند: «بت». اما آنها در پاسخ گفتند: «بت ها را می پرستیم و همواره ملازم آنها هستیم». این نشان می دهد که می خواستند علاوه بر جواب او، فخر و دل بستگی شدید خود را به مسلک شرک، برای ابراهیم(ع) بیان کنند.

43- تقلید قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 53 - 1,2

1- بت پرستی اجداد و نیاکان ، توجیه قوم ابراهیم در شرک و بت پرستی خویش

قالوا وجدنا ءاباءنا لها عـبدین

2- شرک و بت پرستی قوم ابراهیم ، برهان و دلیل منطقی نداشت و صرفاً متکی بر تقلید کورکورانه از اجداد و نیاکان بود .

قالوا وجدنا ءاباءنا لها عـبدین

از این که مردم در پاسخ سؤال ابراهیم(ع) از علت پرستیدن بت ها، صرفاً پیروی از نیاکان و اجداد خود را مطرح ساختند، برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 54 - 2

2- مخالفت قاطع و صریح ابراهیم (ع) با شرک و تقلید کورکورانه پدر و قوم خویش

إذ قال لأبيه و قومه .. لقد كنتم أنتم و ءاباؤكم فی ضلّـل مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 74 - 1,2

1 - تقلید از نیاکان ، تنها پاسخ قوم ابراهیم در توجیه بت پرستی خود

قالوا بل وجدنا ءاباءنا كذلك يفعلون

2- قوم ابراهیم ، مردمی سطحی نگر و تنها مقلد پدران خویش

قالوا بل وجدنا آباءنا كذلك يفعلون

قوم ابراهیم، در برابر پرسش منطقی آن حضرت، تنها به تقلید کورکورانه خود از نیاکانشان اشاره کردند و این بیانگر شدت عقب ماندگی فکری و اوج سطحی نگری آنان است.

44- تکذیبگری قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 24

3- رسالت ابراهیم (ع) از سوی قوم اش تکذیب شد .

و ابرهیم إذ قال لقومه و إن تکذبوا فقد کذب أمم من قبلکم

بنابراین که آیه، ناظر به سخنان ابراهیم(ع) به قوم خودش باشد، نکته یاد شده، به دست می آید.

6- هشدار ابراهیم (ع) به قوم خویش به جهت تکذیب رسالت اش

و إن تکذبوا فقد کذب أمم من قبلکم

45- تنبه بت پرستان قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 66 - 4

4- حضرت ابراهیم (ع) برای اثبات توحید و بطلان شرک از شیوه آگاه کردن بت پرستان به ناتوانی بت ها و به اعتراف واداشتن آنان بر این حقیقت استفاده کرد .

فس_لوهم إن كانوا ینطقون .. لقد علمت ما هـ_وَلاء ینطقون . قال أفتعبدون من دون الل

46- تنبه قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 64 - 3، 2، 1

1- قوم بت پرست ابراهیم ، پس از آگاه شدن از ناتوانی بت ها از سخن گفتن ، به خود آمده و به تفکر و اندیشه در عقیده خویش فرو رفتند .

فرجعوا إلى أنفسهم

برداشت یاد شده مبتنی براین است که مقصود از «فرجعوا إلى أنفسهم» به خود آمدن و رجوع هر یک از بت پرستان به وجدان و ضمیر خود و به فکر فرو رفتن آنان باشد.

2- قوم بت پرست ابراهیم پس از آگاه شدن از ناتوانی بت ها از سخن گفتن ، به یک دیگر مراجعه کرده و به سرزنش هم پرداختند .

فرجعوا إلى أنفسهم فقالوا إنکم أتمم الظ_لمون

برداشت، براساس این احتمال است که مقصود از «أنفسهم» رجوع هر یک از بت پرستان به یک دیگر باشد که با مخاطب قرار دادن هم دیگر (فقالوا إنکم أنتم..) به ملامت هم پرداختند.

3- استدلال ابراهیم (ع) بر بطلان شرک و شگرد او در مبارزه با بت پرستی، تأثیری کامل بر تمامی قومش داشت.

قال بل فعله کبیرهم .. فرجعوا إلى أنفسهم فقالوا انکم أنتم الظالمون

از این که تمامی قوم ابراهیم، بلافاصله به گمراهی خود اعتراف کردند، قوت استدلال آن حضرت و تأثیر کامل شیوه دعوت او به دست می آید.

ص: 25

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 65 - 1

1- بت پرستان ، در برابر استدلال محکم ابراهیم (ع) بر بطلان شرک ، سر افکنده و شرمسار شدند .

ثم نکسوا علی رءوسهم

«نکس» به معنای قلب و برگرداندن قسمت بالای شیء به پایین و برعکس است. جمله «نکسوا علی رءوسهم» تمثیل (از نوع تشبیه معقول به محسوس) و کنایه از افرادی است که از شدت شرمساری و سر افکندگی، سر آنان به طرف پایین بدنشان قرار می گیرد.

47- توطئه قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 70 - 3

3- حضرت ابراهیم (ع) ، علاوه بر افکنده شدن در آتش ، با نیرنگ و توطئه دیگری از سوی بت پرستان روبه رو گشت .

و أردوا به کیداً فجعلنهم الأخرین

برداشت یاد شده مبتنی براین است که مقصود از «کیداً» نیرنگ جدید و غیر از افکندن در آتش باشد؛ زیرا در معنای «کید» محرمانه بودن نهفته است، در حالی که افکندن در آتش کاری علنی بود نه مخفی؛ به علاوه تعبیر «أردوا»؛ یعنی، اراده کردند و خواستند (نه عملی کردن) شاهد این مدعا است. گفتنی است تنوین «کیداً» برای تفخیم و تعظیم باشد که در این صورت بیانگر بزرگی نیرنگ است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 71 - 1

1- حضرت ابراهیم و لوط (ع) ، از نیرنگ ها و دسیسه های قوم خود ، به اراده الهی نجات یافتند .

و أردوا به کیداً .. و نجینهم و لوطاً إلى الأرض التي بركنا فيها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 98 - 1

1 - نیرنگ و توطئه گسترده مشرکان برای نابودی ابراهیم (ع)

فأردوا به کیداً

48- تهدیدهای قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 26

5 - انعام - 6 - 80 - 12

12 - ابراهیم (ع) با اعلام نهراسیدن از معبودهای مشرکان، بی پایگی منطق و تهدیدهای مشرکان را نشان داد.

و لا أخاف ما تشركون به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 81 - 2

2 - قوم ابراهیم او را به آسیب دیدن از جانب معبودهای خود تهدید می کردند.

و لا أخاف ما تشركون به ... و كيف أخاف ما أشركتم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 24 - 1

1 - تنها واکنش قوم ابراهیم در برابر دعوت آن حضرت به توحید عبادی، تصمیم به قتل و یا سوزاندن وی بود!

و ابرهیم إذ قال لقومه ... اعبدوه ... فما كان جواب قومه إلا أن قالوا اقتلوه أو

49- تهمتهای قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 43 - 2

2 - انکار رسالت حضرت ابراهیم (ع) و متهم شدن او به دروغ گویی، از سوی قوم او (کلدانیان)

فقد كذبت ... و قوم ابرهیم و قوم لوط

50- جنس بتهای قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 95 - 2

2 - معبود های مشرکان عصر ابراهیم (ع)، از اشیای قابل تراش (چون سنگ و چوب) بود.

قال أتعبدون ما تنحتون

51- حس گرایى قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 73 - 2

ص: 27

2- بهره گیری ابراهیم (ع) در هدایت قومش، از محسوس ترین و بدیهی ترین امور

قال هل یسمعونکم . . . أو ینفعونکم أو یضرون

52- حق ناپذیری قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 103 - 3

3- اکثریت قوم ابراهیم، حق ناپذیر و مصمم بر کفر

و ما کان اکثرهم مؤمنین

53- خجالت قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 65 - 1

1- بت پرستان، در برابر استدلال محکم ابراهیم (ع) بر بطلان شرک، سر افکنده و شرمسار شدند.

ثم نکسوا علی رؤوسهم

«نکس» به معنای قلب و برگرداندن قسمت بالای شیء به پایین و برعکس است. جمله «نکسوا علی رؤوسهم» تمثیل (از نوع تشبیه معقول به محسوس) و کنایه از افرادی است که از شدت شرمساری و سر افکنندگی، سر آنان به طرف پایین بدنشان قرار می گیرد.

54- خداپرستی قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 27 - 4

4- اعتقاد پدر و قوم ابراهیم (ع) به پرستش خداوند در کنار پرستش بت ها و عناصر بی جان

براء ممّا تعبدون . إلاّ الذی فطرنی

برداشت یاد شده، براین پایه استوار است که «إلاّ» در استثنای متصل به کار رفته باشد.

55- خرافات در قوم ابراهیم

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

5 - انعام - 6 - 80 - 10

ص: 28

10 - ترس موهوم و خرافی قوم ابراهیم از معبودهای پنداری خویش، از عوامل پافشاری آنان بر شرک خویش بود.

و لا أخاف ما تشركون به

56- خشونت طلبی قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 24 - 3,5

3 - قوم ابراهیم ، برای رویارویی با خیرخواهی او برای آنان ، به خشونت متوسل شدند .

و ابرهیم إذ قال لقومه .. ذلکم خیر لکم ... فما کان جواب قومه إلا أن قالوا اقتل

5 - واکنش خشونت آمیز قوم ابراهیم به دعوت توحیدی او ، فراگیر و عمومی بود .

فما کان جواب قومه إلا أن قالوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 26 - 5

5 - حضرت ابراهیم (ع) ، در پی برخورد قهرآمیز قوم اش با او ، تصمیم گرفت به سرزمینی هجرت کند که در آن ، برای انجام رسالت اش ، آزادی عمل داشته باشد .

وقال إني مهاجر إلى ربي

مراد از «هجرت به سوی پرودگار» دستیابی به مکانی است که حضرت ابراهیم(ع) بتواند آنچه را برعهده او گذاشته است، بدون مزاحمت دشمنان اش، به انجام برساند.

57- خواسته های قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 61 - 1

1- بت پرستان ، خواهان احضار ابراهیم (ع) و بازجویی علنی از وی برای کشف شکننده بت ها

قالوا فأتوا به علی أعین الناس

58- در قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 77 - 4

4_ مردم زمان ابراهیم ماه را «رب» و آن را مؤثر در امور خود می پنداشتند.

ص: 29

فلما رء القمر بازغا قال هذا ربي

جمله «هذا ربي»، که در مقام مجادله حضرت ابراهیم(ع) با قومش بیان شده، اشاره به یکی از اعتقادات باطل آنان دارد که همان پندار ربوبیت برای ماه است.

59- دشمنی اخروی قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 25 - 10

10 - در قیامت، قوم ابراهیم - به رغم دوستی در دنیا - از هم برائت می جویند .

ثم يوم القي - مه يكفر بعضكم ببعض

«يكفر» در این آیه، احتمال دارد به معنای رایج آن، یعنی «کفر ورزیدن» باشد، و احتمال هم دارد به معنای «بی زاری جستن» باشد. برداشت بالا بنا بر احتمال دوم است.

60- دعوت از قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 17 - 11, 12

11 - دعوت ابراهیم (ع) از قوم اش به پرستش خداوند پس از نهی آنان از بت پرستی

و ابراهيم إذ قال لقومه .. إني ما تعبدون من دون الله آوث - نأ ... و اعبده

12 - دعوت ابراهیم (ع) از قوم اش به سپاسگزاری به درگاه خداوند

و ابراهيم إذ قال لقومه .. و اشكروا له

61- دعوتهای قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 88 - 2, 3

2 - حضرت ابراهیم (ع)، به هنگام فراخوانده شدن برای خروج از شهر، به منظور تصمیم گیری در این باره به ستارگان نگرست .

برداشت یاد شده، بر این اساس مبتنی است که نگاه حضرت ابراهیم(ع) به ستارگان به معنای حقیقی آن باشد؛ نه کنایه از به تفکر فرورفتن.

3- دعوت مشرکان از ابراهیم (ع) برای خروج از شهر، در شب هنگام بود.

نگاه ابراهیم(ع)، به ستارگان حاکی است که این نگاه در شب بود؛ زیرا ستارگان در شب مشاهده می شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 89 - 2، 1

1 - ابراهیم (ع) ، پس از اندیشه عمیق ، مریض بودن خود را به قومش اعلام کرد .

فنظر نظره فی النجوم . فقال إني سقيم

2 - مریض بودن ابراهیم (ع) ، به هنگام دعوت شدن از جانب قوم خود برای خروج از شهر

فقال إني سقيم

62- دلایل رد دعوت‌های قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 89 - 3

3 - مریض بودن ، عذر و دلیل ابراهیم (ع) برای پذیرفتن دعوت قوم خود برای خروج از شهر و شرکت در مراسم سالانه مشرکان

فقال إني سقيم

63- دوستی دنیوی قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 25 - 10

10 - در قیامت ، قوم ابراهیم _ به رغم دوستی در دنیا_ از هم برائت می جویند .

ثم يوم القيامة يكفر بعضكم ببعض

«یکفر» در این آیه، احتمال دارد به معنای رایج آن، یعنی «کفر ورزیدن» باشد، و احتمال هم دارد به معنای «بی زاری جستن» باشد. برداشت بالا بنا بر احتمال دوم است.

64- ربوبیت در قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 76 - 3

3_ قوم ابراهیم ستارگان را «رب» و مؤثر در تدبیر هستی می پنداشتند.

راء کوكبا قال هذا ربي

ص: 31

65- رد دعوت‌های قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 89 - 5

5 - ابراهیم پیامبر ، از رفتن به بیرون شهر برای شرکت در مراسم سالانه مشرکان - پیش از دریافت دعوت قومش - پرهیز می کرد .

فقال إني سقيم

پیشنهاد مردم مشرک به ابراهیم(ع) برای بیرون رفتن از شهر - با آن که همگان بر این امر مبادرت ورزیدند - می تواند به دلیل این نکته باشد که آن حضرت از این کار امتناع داشت.

66- روابط عاطفی قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 25 - 7

7 - قوم ابراهیم ، باهم ، رابطه ای عاطفی داشتند .

اتخذتم .. أوثنا مودة بينكم

67- روش برخورد قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 24 - 5,6,4,3,1

1 - تنها واکنش قوم ابراهیم در برابر دعوت آن حضرت به توحید عبادی ، تصمیم به قتل و یا سوزاندن وی بود !

و ابرهیم إذ قال لقومه .. اعبدوه ... فما كان جواب قومه إلا أن قالوا اقتلوه أو

3 - قوم ابراهیم ، برای رویارویی با خیرخواهی او برای آنان ، به خشونت متوسل شدند .

و ابرهیم إذ قال لقومه .. ذلكم خير لكم ... فما كان جواب قومه إلا أن قالوا اقتل

4 - کشتن و آتش زدن ، از شیوه های قوم ابراهیم ، برای رویارویی با دعوت توحیدی او بود .

ابرهیم إذ قال .. ذلكم خير لكم ... فما كان جواب قومه إلا أن قالوا اقتلوه أو حر

5- واکنش خشونت آمیز قوم ابراهیم به دعوت توحیدی او، فراگیر و عمومی بود.

فما كان جواب قومه إلا أن قالوا

6- در بین قوم ابراهیم، برای برخورد با ابراهیم (ع) دو دید (کشتن و سوزاندن) وجود داشت.

فما كان جواب قومه إلا أن قالوا اقتلوه أو حرّقه

ص: 32

«أو» در «أو حرّقه» می تواند برای تنويع و می تواند برای اباحه باشد. بنابر احتمال نخست، می توان استفاده کرد که قوم ابراهیم، برای از بین بردن او، دو دیدگاه داشته اند: عده ای، حکم به اعدام و گروهی، دستور به سوزاندن او می دادند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 26 - 5

5 - حضرت ابراهیم (ع) ، در پی برخورد قهرآمیز قوم اش با او ، تصمیم گرفت به سرزمینی هجرت کند که در آن ، برای انجام رسالت اش ، آزادی عمل داشته باشد .

وقال إني مهاجر إلى ربي

مراد از «هجرت به سوی پرودگار» دستیابی به مکانی است که حضرت ابراهیم(ع) بتواند آنچه را برعهده او گذاشته است، بدون مزاحمت دشمنان اش، به انجام برساند.

68- زمینه تنبه قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 63 - 2

2- نسبت شکستن بت ها به بت بزرگ از سوی ابراهیم (ع) ، زمینه تنبه بت پرستان به بطلان عقیده بت پرستی بود ؛ نه نسبتی دروغ از جانب آن حضرت .

قال بل فعله كبيرهم

ابراهیم(ع) با نسبت دادن شکستن بت ها به بت بزرگ، نه تنها دروغ نگفت؛ بلکه با اشاره ای بلیغ، حقیقت ماجرا را بیان کرد؛ زیرا ابراهیم(ع) با جمله «فستلوههم..» خواست به بت پرستان بفهماند که بت ها از سخن گفتن عاجزند، تا چه رسد به شکستن. پس باید پذیرفت که معبود عاجز، شایسته پرستش نیست. گفتنی است که آیه بعد (این که بت پرستان با شنیدن پاسخ ابراهیم(ع) به خود آمدند و متنبه شدند) مؤید برداشت یاد شده است.

69- زمینه شک قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 55 - 2

2- دعوت حضرت ابراهیم (ع) به توحید و ردّ اندیشه شرک و بت پرستی ، موجب تردید مردم بت پرست در عقیده خود شد .

ما هــ التماثل . . . أنتم وءابؤكم فى ضلـل مبین . قالوا أجتنا بالحق أم أنت م

ص: 33

70- زیانکاری قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 70 - 2،4

2- توطئه و نیرنگ بت پرستان علیه ابراهیم (ع) ، عامل خسران و زیان کاری کامل آنان شد .

و أرادوا به کیداً فجعلنهم الأخرین

4- قوم بت پرست ابراهیم ، از زیان کارترین مردم جهان بودند .

فجعلنهم الأخرین

71- ستاره پرستی قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 76 - 2،3

2_ ابراهیم(ع) با تظاهر به ستاره پرستی و استدلال جدلی به ابطال عقیده شرک قوم خود پرداخت.

فلما جن علیه الیل رءا کوکبا قال هذا ربی

جمله «فلما جن» تصریح بر «کذلک نری . . .» است. یعنی نتیجه ارائه ملکوت به ابراهیم(ع) آن شد که او بدین صورت به مبارزه با شرک پردازد. بنابراین سخن ابراهیم(ع) تنها از سر مجادله و به برای ابطال باطل بوده است.

3_ قوم ابراهیم ستارگان را «رب» و مؤثر در تدبیر هستی می پنداشتند.

رءا کوکبا قال هذا ربی

72- سرزنش قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 52 - 2

2- حضرت ابراهیم (ع) بت و بت پرستی را به شدت تحقیر کرد و پدر و قومش را به خاطر این کار مورد سرزنش قرار داد .

إذ قال لأبیہ و قومہ ما ہذہ التماثل

اشاره کردن به بت ها با اسم اشاره نزدیک (ه_ذَه) و نیز تعبیر «تماثیل» (صورت ها و مجسمه های بی جان)، حاکی از تحقیر بت و بت پرستی به وسیله ابراهیم (ع) است. گفتنی است استفهام در «ما ه_ذَه...» _ به قرینه مقام _ توبیخی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 64 - 2

2- قوم بت پرست ابراهیم پس از آگاه شدن از ناتوانی بت ها از سخن گفتن ، به یک دیگر مراجعه کرده و به سرزنش هم پرداختند .

فرجعوا إلى أنفسهم فقالوا إنكم أتم الظلمون

ص: 34

برداشت، براساس این احتمال است که مقصود از «أنفسهم» رجوع هر یک از بت پرستان به یک دیگر باشد که با مخاطب قرار دادن هم دیگر (فقالوا إنکم أنتم. ..) به ملامت هم پرداختند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 66 - 1

1- ابراهیم (ع) قومش را به خاطر عبادت غیر خدای یکتا، مورد سرزنش قرار داد.

قال أفتعبدون من دون الله

همزه در «أفتعبدون» از نوع استفهام انکاری توییخی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 67 - 4

4- ابراهیم (ع) قوم بت پرست خویش را به خاطر تعقل نکردن در باور ها و اندیشه های خود، مورد سرزنش قرار داد.

أف لکم .. أفلا تعقلون

همزه در «أفلا تعقلون» برای استفهام توییخی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 75 - 1

1 - اقدام ابراهیم (ع) به سرزنش قوم خود، به خاطر پرستش کورکورانه بت ها

قال أفرءیتم ما کنتم تعبدون

استفهام در «أفرءیتم» توییخی است و مفاد آن این است که: چرا در باره آنچه می پرستید، اندیشه نمی کنید و صرفاً متکی به تقلید کورکورانه از نیاکان خود هستید؟

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 86 - 1

1 - ابراهیم (ع)، پدر و قومش را به سبب گرایش به معبودهایی جز الله، مورد سرزنش قرار داد.

أَنْفَكَاءِ الهه دون الله تريدون

استفهام در «أنفكا» متضمن معنای توییخ است و «إله» مفرد «الهه» به معنای معبود می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 95 - 1

1 - ابراهيم (ع) مشركان را به خاطر پرسش معبود های دست ساز خود سرزنش كرد .

قال أتعبدون ما تحتون

«نحت» (ماده «تحتون») به معنای تراشیدن شیء سخت (چون سنگ و چوب) است.

ص: 35

73- سطحی نگری قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 67 - 5

5- قوم بت پرست ابراهیم، مردمی سطحی نگر و کم خرد بودند.

أفتعبدون من دون الله ما لا ينفعكم شيئاً ولا يضرکم . أفّ لكم ... أفلاتعقلون

برداشت یاد شده از عبادت بی حاصل قوم ابراهیم و سرزنش شدن آنان از سوی آن حضرت بر تعقل نکردن و اندیشه نوزیدن به دست می آید. گفتنی است به کسی که عقل خود را به کار نیندازد و در حد قوه نگه دارد، کم خرد اطلاق می شود؛ به عبارت دیگر بی خردی یا کم خردی نسبت به خرد بالفعل است نه بالقوه.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 74 - 2

2- قوم ابراهیم، مردمی سطحی نگر و تنها مقلد پدران خویش

قالوا بل وجدنا آباءنا كذلك يفعلون

قوم ابراهیم، در برابر پرسش منطقی آن حضرت، تنها به تقلید کورکورانه خود از نیاکانشان اشاره کردند و این بیانگر شدت عقب ماندگی فکری و اوج سطحی نگری آنان است.

74- سوزاندن در قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 24 - 4

4 - کشتن و آتش زدن، از شیوه های قوم ابراهیم، برای رویارویی با دعوت توحیدی او بود.

إبرهیم إذ قال . . . ذلكم خير لكم ... فما كان جواب قومه إلا أن قالوا اقتلوه أو حر

75- سوزاندن مجرم در قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 24 - 7

7- قتل یا سوزاندن مخالفان و یا مجرمان ، از مجازات های دوران حضرت ابراهیم (ع)

فما كان جواب قومه إلا أن قالوا اقتلوه أو حرّقه

ص: 36

76- شرک افعالی قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 17 - 10

10 - قوم ابراهیم ، نیاز های مادی شان را از بت ها ، طلب می کردند .

إِنَّ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ لَكُمْ رِزْقًا فَابْتَغُوا عِنْدَ اللَّهِ الرِّزْقَ

77- شرک ربوبی قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 56 - 4

4- شرک قوم ابراهیم ، در ربوبیت و تدبیر جهان بود ؛ نه در خالقیت آن .

قَالَ بَلْ رَبِّكُمْ رَبَّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ الَّذِي فَطَرَهُنَّ

78- شرک عبادی قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 27 - 4

4- اعتقاد پدر و قوم ابراهیم (ع) به پرستش خداوند در کنار پرستش بت ها و عناصر بی جان

بِرَاءِ مِمَّا تَعْبُدُونَ . إِلَّا الَّذِي فَطَرْنِي

برداشت یاد شده، براین پایه استوار است که «إِلَّا» در استثنای متصل به کار رفته باشد.

79- شرک قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 76 - 2

2_ ابراهیم(ع) با تظاهر به ستاره پرستی و استدلال جدلی به ابطال عقیده شرک قوم خود پرداخت.

فلما جن عليه الليل رءا كوكبا قال هذا ربي

جمله «فلما جن» تصریح بر «کذلک نری . . .» است. یعنی نتیجه ارائه ملکوت به ابراهیم(ع) آن شد که او بدین صورت به مبارزه با شرک پردازد. بنابراین سخن ابراهیم(ع) تنها از سر مجادله و به برای ابطال باطل بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 78 - 9، 8، 1

ص: 37

1_ پرستش خورشید، آیینی رایج در میان مردم زمان ابراهیم بود.

فلما رء الشمس بازغه قال هذا ربي

8_ ابراهیم(ع) با افول خورشید، بیزاری خویش نسبت به پندارهای شرک قوم خویش پرده برداشت.

فلما أفلت قال يقوم إني برىء مما تشركون

چنانچه «ما» در «ما تشركون» مصدریه باشد، مضمون جمله چنین می شود: «برىء من اشراككم». برداشت فوق بر این اساس است.

9_ ابراهیم(ع) در پی ابطال مستدل عقاید شرک آمیز قوم خویش، به صراحت از معبودهای آنان بیزاری جست.

فلما رء الشمس . . . إني برىء مما تشركون

چنانچه «ما» در «مما تشركون» موصول باشد، مضمون جمله چنین است: «برىء من الذی تشركون به». یعنی از چیزهاییکه به آن شرک میورزید بیزارم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 80 - 10، 3، 2

2_ تعصب و پافشاری قوم ابراهیم بر عقیده شرک خویش، علی رغم استدلالهای آن حضرت بر بطلان آن

و حاجه قومه قال أتحنوني في الله

3_ اظهار شگفتی ابراهیم(ع) از لجاجت مردم بر شرک، علی رغم وجود دلایل واضح بر بطلان آن

و حاجه قومه قال أتحنوني في الله

10_ ترس موهوم و خرافی قوم ابراهیم از معبودهای پنداری خویش، از عوامل پافشاری آنان بر شرک خویش بود.

و لا أخاف ما تشركون به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 81 - 4

4_ قوم ابراهیم علاوه بر عقیده و تأثیر و نقش بتها و اجرام آسمانی در تدبیر و ربوبیت جهان، به خداوند نیز معتقد بودند.

و لاتخافون أنكم أشركتم بالله

احتجاج ابراهیم(ع) با مشرکان در جمله «ولاتخافون . . .» در صورتی تام است که آنها عقیده به «الله» داشته باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 52 - 11

11- شرک قوم ابراهیم ، در قالب پرستش مجسمه های بی جان و صورت ها نقش بسته بود .

ما هـ ذه التماثل التي أتم لها عـ كفون

«تمثال» (مفرد «تماثل») به معنای شیء مصوّر و صورت های نقش بسته است (مفردات راغب). یکی از مصادیق بارز آن، مجسمه های بی جانی بود که بت پرستان به شکل های گوناگون می ساختند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 53 - 5

ص: 38

5- شرک و بت پرستی در میان قوم ابراهیم ، فراگیر و دارای پیشینه طولانی بود .

قالوا وجدنا آباءنا لهاعبدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 59 - 5

5- قوم ابراهیم ، معتقد به چند معبود و دارای بت های متعدد بودند .

ما هذہ التماثل .. لأکیدنْ أصنْ مکم ... من فعل هذاب_الهتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 65 - 2,3

2- بت پرستان ، علی رغم قانع شدن از استدلال محکم ابراهیم (ع) بر بطلان شرک ، بار دیگر در صدد دفاع از عقیده شرک آمیز خویش برآمدند .

ثم نکسوا علی رءوسهم لقد علمت ما هذؤلاء ینطقون

برداشت یاد شده براین مبنا استوار است که مقصود از بالا و پایین شدن_ که در جمله کنایی «ثم نکسوا علی رءوسهم» موجود است_ زیر و رو شدن عقاید و مواضع اعتقادی بت پرستان باشد؛ یعنی، آنان در آغاز بر اثر استدلال ابراهیم(ع) به بطلان شرک دست یافتند؛ ولی باز به عقیده پیشین بازگشتند. و مجدداً به دفاع از آن پرداختند.

3- تغییر شخصیت قوم بت پرست ابراهیم ، با روی آوردن مجدد آنان به شرک و بت پرستی

فقالوا إنکم أنتم الظالمون . ثم نکسوا علی رءوسهم

برداشت یاد شده براساس این نکته است که مقصود از زیر و رو شدن در جمله «ثم نکسوا علی رءوسهم» تغییر عقیده بت پرستان باشد. براین اساس تشبیه کردن چنین تغییری به واژگون شدن انسان، می تواند کنایه از تغییر و دگرگونی اساسی شخصیت بت پرستان باشد که بر اثر این تغییر، عقاید آنان نیز تغییر یافت .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 66 - 1

1- ابراهیم (ع) قومش را به خاطر عبادت غیر خدای یکتا ، مورد سرزنش قرار داد .

قال أفتعبدون من دون الله

همزه در «أَتَعْبُدُونَ» از نوع استفهام انکاری توییحی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 71 - 3

3 - دل‌بستگی عمیق و تفاخر قوم ابراهیم ، به مسلک شرک آلود خویش

إِذْ قَالَ ... مَا تَعْبُدُونَ . قَالُوا نَعْبُدُ أَصْنَامًا فَنَنْظِلُّ لَهَا عِـ كَفِين

در جواب حضرت ابراهیم(ع) که از قومش پرسید: «چه می پرستید»، باید آنان می گفتند: «بت». اما آنها در پاسخ گفتند: «بت ها را می پرستیم و همواره ملازم آنها هستیم». این نشان می دهد که می خواستند علاوه بر جواب او، فخر و دل بستگی شدید خود را به مسلک شرک، برای ابراهیم(ع) بیان کنند.

ص: 39

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 24 - 2

2 - قوم ابراهیم ، در عقاید شرک آلود خود مردمی متعصب بودند .

إِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ أَشْجَارًا .. فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا اقْتُلُوهُ أَوْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 25 - 16

16 - جایگاه قوم مشرک ابراهیم ، آتش جهنم است .

و مأوى كم النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 85 - 2, 1

1 - ابراهیم (ع) ، آیین شرک و بت پرستی پدر و قومش را زیر سؤال برد و آن را محکوم کرد .

إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَاذَا تَعْبُدُونَ

2 - مردم در آغاز بعثت ابراهیم (ع) ، دارای آیین شرک و بت پرستی

إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَاذَا تَعْبُدُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 86 - 4, 1

1 - ابراهیم (ع) ، پدر و قومش را به سبب گرایش به معبودهایی جز الله ، مورد سرزنش قرار داد .

أَنْفِكَآءَ اللَّهِ دُونَ اللَّهِ تَرِيدُونَ

استفهام در «أنفكآء» متضمن معنای توییخ است و «إله» مفرد «الالهه» به معنای معبود می باشد.

4 - قوم ابراهیم ، معتقد به معبود های متعدد

أَنْفِكَآءَ اللَّهِ دُونَ اللَّهِ تَرِيدُونَ

جمع آمدن «ءالهه»، گویای مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 26 - 3

3- قوم ابراهیم (ع) و فردی که آن حضرت وی را پدر خطاب می کرد، پیرو آیین شرک و بت پرستی بودند.

و إذ قال إبراهيم لأبيه و قومه إئني براء مما تعبدون

ص: 40

80- شک قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 55 - 1

1- قوم ابراهیم نسبت به حق بودن سخن ابراهیم (ع) و جدی بودن او در نفی شرک و بت پرستی، تردید داشته و آن را بعید می دانستند.

قالوا أجنّتنا بالحقّ أم أنت من اللّٰعین

81- ظلم در قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 59 - 9

9- تعرض به بت ها، ظلمی بزرگ و گناهی نابخشودنی در پندار قوم بت پرست ابراهیم

قالوا من فعل هـ ذاب الهتنا إنه لمن الظالمین

ظالم و ستم پیشه به کسی گویند که بارها به ستم دست بزند. بنابراین توصیف ابراهیم به ستمکار بودن از جانب بت پرستان در حالی که او تنها یک بار به بت ها تعرض کرده بود - گویای این نکته است که تعرض به بت ها در نظر بت پرستان ظلمی بزرگ محسوب می شد.

82- ظن قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 60 - 1

1- ابراهیم (ع) در نظر قوم خود، مظنون به شکستن بت ها بود.

قالوا سمعنا فتیٰ یذکرهم یقال له ابرهیم

83- عبرت از قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 70 - 3

3_ تاریخ و سرگذشت اقوام هلاک شده، چون قوم نوح، عاد، ثمود، قوم ابراهیم، اصحاب مدین و قوم لوط، مایه عبرت آدمیان

ألم يأتيهم نبأ الذين من قبلهم قوم نوح . . . والمؤتفكت

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

ص: 41

1 - سرگذشت ابراهیم و قوم او ، نشانه الهی و درس عبرتی بزرگ برای همه انسان ها

واتل علیهم نبأ ابرهیم . . . إن فی ذلک لآیه

به کارگیری اسم اشاره بعید (ذلک) و نکره آوردن «آیه»، بیانگر آن است که ماجرای میان ابراهیم(ع) و قومش، از رخدادهای بسیار مهم تاریخ و در بردارنده آموزه های گرانسنگی برای انسان ها است. گفتنی است که واژه «آیه» در این جا معادل «عبره» می باشد.

84- عجز بتهای قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 63 - 4

4- ابراهیم (ع) با درخواست از بت پرستان برای بازجویی از بت ها ، عجز و ناتوانی آنها را برای آنان به نمایش گذاشت .

فس_لوهم إن كانوا ینطقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 66 - 2

2- قوم ابراهیم ، چیزهایی را مورد پرستش قرار می دادند که نه هیچ سودی به حال آنان داشت و نه زیانی .

قال أفتعبدون من دون الله ما لا ینفعکم شیئاً و لا یضرکم

85- عجز قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 68 - 3

3- درماندگی و ناتوانی قوم ابراهیم ، از مقابله با منطق ابراهیم (ع)

قال أفتعبدون من دون الله ما لا ینفعکم . . . قالوا حرّوه وانصروا الهتکم

بت پرستان در برابر سخنان منطقی و مواضع به حق حضرت ابراهیم(ع)، متوسل به زور و تهدید شدند. از این نکته می توان برداشت یاد شده را استفاده کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 97 - 3

3 - ناتوانی مشرکان از مقابله با منطق و استدلال ابراهیم (ع) بر بطلان شرک و بت پرستی

فی الجحیم

تصمیم مشرکان بر نابودی ابراهیم (ع) با سوزاندن آن حضرت - پس از شنیدن سخن منطقی و خردبرانگیزش - گویای برداشت یاد

ص: 42

شده است.

86- عجز معبودان قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 17 - 6

6- ابراهیم (ع) به قوم خود اعلام کرد که بت ها هیچ گونه توانی برای تأمین روزی آنان ندارند .

و ابرهیم إذ قال .. إن الذين تعبدون من دون الله لايملكون لكم رزقاً

87- عذاب استیصال قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 44 - 10

10 - قوم نوح ، عاد ، ثمود ، ابراهیم ، لوط ، اصحاب مدین و فرعونیان ، اقوام هلاک شده با عذاب استیصال

فقد کذبت قبلهم قوم نوح ... ثم أخذتهم فکیف کان نکیر

88- عذاب قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 25 - 16

16 - جایگاه قوم مشرک ابراهیم ، آتش جهنم است .

و مأوی_کم النار

89- عصیان قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 80 - 1

1_ قوم ابراهیم به جای تسلیم در برابر توحید مستدل او، به احتجاج با او پرداختند.

و ما أنا من المشرکین. و حاجه قومه

90- عقیده قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 77 - 4

4_ مردم زمان ابراهیم ماه را «رب» و آن را مؤثر در امور خود می پنداشتند.

فلما رء القمر بازغا قال هذا ربی

جمله «هذا ربی»، که در مقام مجادله حضرت ابراهیم(ع) با قومش بیان شده، اشاره به یکی از اعتقادات باطل آنان دارد که همان پندار ربوبیت برای ماه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 80 - 9، 10، 3، 2

2_ تعصب و پافشاری قوم ابراهیم بر عقیده شرک خویش، علی رغم استدلالهای آن حضرت بر بطلان آن

و حاجه قومه قال أتحنونی فی الله

3_ اظهار شگفتی ابراهیم(ع) از لجاجت مردم بر شرک، علی رغم وجود دلایل واضح بر بطلان آن

و حاجه قومه قال أتحنونی فی الله

9_ قوم ابراهیم در مقابله با ادله توحیدی آن حضرت، او را به آسیب دیدن از جانب بتها بیم دادند.

و لا أخاف ما تشرکون به

جمله «لا أخاف» _ که پاسخ حضرت ابراهیم(ع) به تهدید مشرکان است _ قرینه بر وقوع تهدید از جانب آنهاست.

10_ ترس موهوم و خرافی قوم ابراهیم از معبودهای پنداری خویش، از عوامل پافشاری آنان بر شرک خویش بود.

و لا أخاف ما تشرکون به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 81 - 15، 4

4_ قوم ابراهیم علاوه بر عقیده و تأثیر و نقش بتها و اجرام آسمانی در تدبیر و ربوبیت جهان، به خداوند نیز معتقد بودند.

و لاتخافون أنكم أشركتم بالله

احتجاج ابراهیم(ع) با مشرکان در جمله «و لاتخافون . . .» در صورتی تام است که آنها عقیده به «الله» داشته باشند.

15_ قوم ابراهیم مدعی ابتدای عقاید موهوم خویش بر علم

فأى الفريقين أحق بالأمن إن كنتم تعلمون

جمله «إن كنتم تعلمون» _ که از جانب ابراهیم(ع) در برابر مشرکان ابراز شده _ بیانگر وجود چنین ادعایی در میان آن قوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 56 - 4

4- شرک قوم ابراهیم ، در ربوبیت و تدبیر جهان بود ؛ نه در خالقیت آن .

قال بل ربكم رب السموت والأرض الذى فطرهنّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 44

4- قوم ابراهیم، بت‌ها را معبودهای خویش می‌پنداشتند و آنها را می‌پرستیدند.

لَاكِيْدَنَّ اَصْنَمَكُم .. . قَالُوْا مِنْ فَعْلٍ هـ ذَا بـ الْهَتْنَا

«إله» به معنای معبود و جمع آن «آلهه» به معنای معبودها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 71 - 3

3- دل‌بستگی عمیق و تفاخر قوم ابراهیم، به مسلک شرک آلود خویش

اِذْ قَال .. . مَا تَعْبُدُوْنَ . قَالُوْا نَعْبُدُ اَصْنَامًا فَنُظَلُّ لَهَا عـ كَفِيْنَ

در جواب حضرت ابراهیم(ع) که از قومش پرسید: «چه می‌پرستید»، باید آنان می‌گفتند: «بت». اما آنها در پاسخ گفتند: «بت‌ها را می‌پرستیم و همواره ملازم آنها هستیم». این نشان می‌دهد که می‌خواستند علاوه بر جواب او، فخر و دل‌بستگی شدید خود را به مسلک شرک، برای ابراهیم(ع) بیان کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 86 - 4

4- قوم ابراهیم، معتقد به معبودهای متعدد

اَنْفَكَآءِ اِلٰهَةٍ دُوْنَ اِلٰهٍ تَرِيْدُوْنَ

جمع آمدن «ءالهه»، گویای مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 27 - 4

4- اعتقاد پدر و قوم ابراهیم(ع) به پرستش خداوند در کنار پرستش بت‌ها و عناصر بی‌جان

بِرَآءٍ مِّمَّا تَعْبُدُوْنَ . اِلَّا الَّذِيْ فَطَرْنِيْ

برداشت یاد شده، براین پایه استوار است که «إلا» در استثنای متصل به کار رفته باشد.

91- علایق قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 71 - 3

3 - دلبستگی عمیق و تفاخر قوم ابراهیم ، به مسلک شرک آلود خویش

إذ قال . . . ما تعبدون . قالوا نعبد أصنامًا فنظّل لها عـكفین

در جواب حضرت ابراهیم(ع) که از قومش پرسید: «چه می پرستید»، باید آنان می گفتند: «بت». اما آنها در پاسخ گفتند: «بت ها را می پرستیم و همواره ملازم آنها هستیم». این نشان می دهد که می خواستند علاوه بر جواب او، فخر و دل بستگی شدید خود را به مسلک شرک، برای ابراهیم(ع) بیان کنند.

ص: 45

عوامل بت پرستی قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 53 - 1

1- بت پرستی اجداد و نیاکان ، توجیه قوم ابراهیم در شرک و بت پرستی خویش

قالوا وجدنا آباءنا لهاعبدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 80 - 6

6 - نیاز های ضروری و مداوم زندگی ، از عوامل گرایش قوم ابراهیم به بت پرستی *

والذی هو یطعمنی و یسقین . و إذا مرضت فهو یشفین

تأکید ابراهیم(ع) بر نقش خداوند در روزی دادن به انسان ها (یطعمنی) و فرو فرستادن باران (یسقین) و شفا بخشی به انسان (یشفین)، می تواند از آن جهت باشد که قوم او، به انگیزه همین امور به بت ها رو آورده بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 25 - 6

6 - عواطف قومی ، قوم ابراهیم را به بت پرستی و پایبندی به آن ، کشیده بود .

إِنَّمَا اتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا مَوَدَّةَ بَيْنِكُمْ

«مودّه» مفعول له «اتخذتم» است. بنابراین، مفاد آیه، چنین می شود: تنها چیزی که شما، به خاطر آن، بت پرستی را انتخاب کردید، مودت بین خودتان بود.

92- عوامل تفکر قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 64 - 1

1- قوم بت پرست ابراهیم ، پس از آگاه شدن از ناتوانی بت ها از سخن گفتن ، به خود آمده و به تفکر و اندیشه در عقیده خویش فرو رفتند .

فرجعوا إلى أنفسهم

برداشت یاد شده مبتنی براین است که مقصود از «فرجعوا إلى أنفسهم» به خود آمدن و رجوع هر یک از بت پرستان به وجدان و ضمیر خود و به فکر فرورفتن آنان باشد.

ص: 46

93- عوامل لجاجت قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 80 - 10

10 - ترس موهوم و خرافی قوم ابراهیم از معبودهای پنداری خویش، از عوامل پافشاری آنان بر شرک خویش بود.

و لا أخاف ما تشركون به

94- غذا در معبد قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 91 - 3

3 - وجود غذا در بتکده، به هنگام رفتن مردم از شهر و آمدن ابراهیم (ع) به آن بتکده

فراغ إلى ءالهم فقال ألا تأكلون

پرسش استهزاآمیز ابراهیم(ع) از بت ها برای غذا خوردن، می رساند که در محل معبودهای مشرکان، غذا وجود داشت. گفتنی است که در تاریخ آمده است: مشرکان غذاهایی را برای متبرک شدن نزد بت ها می گذاشتند که این موضوع، می تواند مؤید برداشت بالا باشد.

95- غضب قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 59 - 8

8- قوم ابراهیم، هنگام دیدن بت های شکسته خود برآشفته شدند .

قالوا من فعل هـ ذاب الهمتنا إنه لمن الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 94 - 2

2 - شدت خشم و نگرانی قوم ابراهیم، از شکسته شدن بت های شان

فأقبلوا إليه يزفون

حرکت شتابان قوم ابراهیم به جانب آن حضرت پس از شکسته شدن بت ها، می تواند گویای برداشت بالا باشد.

96- فرجام اخروی قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 47

4- فرجام شوم اخروی قوم شرک پیشه ابراهیم نمود عزّت و قهر الهی

و ما كان أكثرهم مؤمنين . وإن ربك لهو العزيز الرحيم

97- فرجام شوم قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- فرجام شوم اخروی قوم شرک پیشه ابراهیم نمود عزّت و قهر الهی

و ما كان أكثرهم مؤمنين . وإن ربك لهو العزيز الرحيم

98- فرجام قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2_ اطلاع مردم عصر پیامبر از سرنوشت قوم نوح ، عاد ، ثمود ، ابراهیم ، اصحاب مدین و شهر های زیر و رو شده پیشینیان (قوم لوط و ..)

ألم يأتهم نبأ الذين من قبلهم قوم نوح . . . والمؤتفكت

استفهام در «ألم يأتهم» برای توبیخ است. سرزنش منافقان و کافران به خاطر عبرت نگرفتن از سرنوشت پیشینیان، رسای به این حقیقت است که آنان از سرگذشت پیشینیان آگاهی داشتند.

6_ منافقان ، در معرض نزول عذاب الهی و مبتلا شدن به سرنوشت قوم نوح ، عاد ، ثمود ، قوم ابراهیم و اصحاب مدین

وعد الله المنفقين . . . ألم يأتهم نبأ الذين من قبلهم قوم نوح ... وأصحاب مدین

99- فلسفه ابقای بت بزرگ قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- باقی ماندن بت بزرگ به وسیله ابراهیم (ع) ، برای مراجعه بت پرستان به آن و درک عجز بت ها بود .

فجعلهم جذذاً إلاکبیراً لهم لعلمهم إلیه یرجعون

6- اقدام ابراهیم (ع) به شکستن بت ها و سالم باقی گذاشتن بت بزرگ ، تدبیری از سوی آن حضرت برای جلب نظر مردم و توجه دادن آنان به بطلان بت پرستی بود .

و تالله لا یکیدن أصنـمکم... فجعلهم جذذاً إلاکبیراً لهم لعلمهم إلیه یرجعون

ص: 48

«فاء» در «فجعلهم» یا برای ترتیب است و یا برای تعقیب. در هر دو صورت گویای این است که عمل حضرت ابراهیم(ع) مصداق همان حیل و تدبیری بود که بر آن سوگند یاد کرده بود.

100- فلسفه بت پرستی قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 74 - 1

1 - تقلید از نیاکان ، تنها پاسخ قوم ابراهیم در توجیه بت پرستی خود

قالوا بل وجدنا آباءنا كذلك يفعلون

101- قتل در قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 24 - 4

4 - کشتن و آتش زدن ، از شیوه های قوم ابراهیم ، برای رویارویی با دعوت توحیدی او بود .

إبرهیم إذ قال .. ذلکم خیر لکم ... فما کان جواب قومه إلا أن قالوا اقتلوه أو حر

102- قتل مجرم در قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 24 - 7

7 - قتل یا سوزاندن مخالفان و یا مجرمان ، از مجازات های دوران حضرت ابراهیم (ع)

فما کان جواب قومه إلا أن قالوا اقتلوه أو حرّوه

103- قوم ابراهیم در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 25 - 16

16 - جایگاه قوم مشرک ابراهیم ، آتش جهنم است .

و مأوىكم النار

ص: 49

104- قوم ابراهیم در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 25 - 15، 13، 12، 10

10 - در قیامت، قوم ابراهیم - به رغم دوستی در دنیا - از هم برائت می جویند .

ثمَّ یوم القیـمه یکفر بعضکم ببعض

«یکفر» در این آیه، احتمال دارد به معنای رایج آن، یعنی «کفر ورزیدن» باشد، و احتمال هم دارد به معنای «بی زاری جستن» باشد. برداشت بالا بنا بر احتمال دوم است.

12 - قوم ابراهیم، در قیامت، معبودان خود را مورد انکار و کفر قرار می دهند .

ثمَّ یوم القیـمه یکفر بعضکم ببعض

برداشت بالا - بنابراین اساس است که «یکفر» به همان معنای رایج اش بوده و مفعول آن «ببعض» باشد که مراد از آن معبودان مشرکان است.

13 - قوم ابراهیم، در قیامت همدیگر را لعن می کنند .

ثمَّ یوم القیـمه . . . و یلعن بعضکم بعضاً

15 - حضرت ابراهیم (ع) وضعیت قوم اش را در قیامت، برای آنان تشریح کرد .

و قال إنّما . . . ثمَّ یوم القیـمه یکفر بعضکم ببعض و یلعن بعضکم بعضاً و مأویـکم الن

105- قوم ابراهیم و ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 80 - 1

1 - قوم ابراهیم به جای تسلیم در برابر توحید مستدل او، به احتجاج با او پرداختند.

و ما أنا من المشرکین. و حاجه قومه

106- قوم ابراهیم و ربوبیت خدا

1 - ربوبیت مطلق خداوند بر جهان هستی ، امری ناشناخته برای قوم مشرک ابراهیم (ع)

فما ظنکم ربّ العـلمین

فعل «ظن» هرگاه با حرف «با» متعدی شود، غالباً به ظن غیرصادق و بد‌اشعار دارد؛ یعنی، گمان شما به خدا، گمانی غیرصادق و نادرست است. گفتنی است «عالم» (مفرد «عالمین») به مجموعه و دسته ای از موجودات گفته می‌شود. بنابراین «عالمین»؛ یعنی، تمامی پدیده های موجود در جهان از هر دسته و مجموعه ای.

ص: 50

107- کثرت جمعیت قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 70 - 11

11 - جمعیت بیشتر ، امکانات برتر و قدرت فزونتر قوم نوح ، عاد ، ثمود ، قوم ابراهیم و اصحاب مدین در مقایسه با منافقان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

کالذین من قبلکم کانوا أشد منکم قوه ... ألم یأتهم نبأ الذین من قبلهم قوم نوح ...

108- کفر قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 103 - 3

3 - اکثریت قوم ابراهیم ، حق ناپذیر و مصمم بر کفر

و ما کان اکثرهم مؤمنین

109- کمی موحدان قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 103 - 4

4 - وجود اقلیتی مؤمن و موحد در میان قوم ابراهیم

و ما کان اکثرهم مؤمنین

ضمیر «هم» در آیه، به قوم ابراهیم بازمی گردد.

110- کمی مؤمنان قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 103 - 4

4 - وجود اقلیتی مؤمن و موحد در میان قوم ابراهیم

و ما كان أكثرهم مؤمنين

ضمیر «هم» در آیه، به قوم ابراهیم بازمی‌گردد.

ص: 51

111- گمراهی اجداد قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 54 - 1

1- قوم ابراهیم و نیاکان آنان ، در گمراهی آشکار قرار داشتند .

قال لقد كنتم اٰنتم و ءاباؤكم فى ضلّٰل مبین

112- گمراهی قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 74 - 1

1 _ پدر ابراهیم، آزر و قوم او مردمی بت پرست و گمراه بودند.

و اذ قال ابرهیم لاییه ءازر اتخذ اصناما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 54 - 1

1- قوم ابراهیم و نیاکان آنان ، در گمراهی آشکار قرار داشتند .

قال لقد كنتم اٰنتم و ءاباؤكم فى ضلّٰل مبین

113- گناه در قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 59 - 9

9- تعرض به بت ها ، ظلمی بزرگ و گناهی نابخشودنی در پندار قوم بت پرست ابراهیم

قالوا من فعل هـ ذاب_الهتنا اِنَّه لمن الظّٰلمین

ظالم و ستم پیشه به کسی گویند که بارها به ستم دست بزند. بنابراین توصیف ابراهیم به ستمکار بودن از جانب بت پرستان _ در حالی که او تنها یک بار به بت ها تعرض کرده بود _ گویای این نکته است که تعرض به بت ها در نظر بت پرستان ظلمی بزرگ محسوب می شد.

114- گواهی در قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 61 - 4

ص: 52

4- گواهی دادن ، وسیله اثبات جرم در میان قوم ابراهیم

فأتوا به .. لعلهم یشهدون

115- لجاجت قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 80 - 2,3

2_ تعصب و پافشاری قوم ابراهیم بر عقیده شرک خویش، علی رغم استدلالهای آن حضرت بر بطلان آن

و حاجه قومه قال أتحنونی فی الله

3_ اظهار شگفتی ابراهیم(ع) از لجاجت مردم بر شرک، علی رغم وجود دلایل واضح بر بطلان آن

و حاجه قومه قال أتحنونی فی الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 65 - 2

2- بت پرستان ، علی رغم قانع شدن از استدلال محکم ابراهیم (ع) بر بطلان شرک ، بار دیگر در صدد دفاع از عقیده شرک آمیز خویش برآمدند .

ثم نکسوا علی رءوسهم لقد علمت ما هـ_ؤلاء ینطقون

برداشت یاد شده براین مبنا استوار است که مقصود از بالا و پایین شدن _ که در جمله کنایی «ثم نکسوا علی رءوسهم» موجود است _ زیر و رو شدن عقاید و مواضع اعتقادی بت پرستان باشد؛ یعنی، آنان در آغاز بر اثر استدلال ابراهیم(ع) به بطلان شرک دست یافتند؛ ولی باز به عقیده پیشین بازگشتند. و مجدداً به دفاع از آن پرداختند.

116- لعن اخروی قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 25 - 13

13 - قوم ابراهیم ، در قیامت همدیگر را لعن می کنند .

ثم یوم القی-مه .. و یلعن بعضکم بعضاً

117- ماه پرستی قوم ابراهيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 77 - 4

ص: 53

4_ مردم زمان ابراهیم ماه را «رب» و آن را مؤثر در امور خود می پنداشتند.

فلما رء القمر بازغا قال هذا ربی

جمله «هذا ربی»، که در مقام مجادله حضرت ابراهیم(ع) با قومش بیان شده، اشاره به یکی از اعتقادات باطل آنان دارد که همان پندار ربوبیت برای ماه است.

118- مراتب بتهای قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 58 - 3

3- بت ها ، دارای درجات و منزلت های مختلف و اندازه های گوناگون در نزد بت پرستان قوم ابراهیم

إلّا کبیراً لهم

بزرگی بت ها هم می تواند به اعتبار درجات و منزلت های آنها نزد بت پرستان باشد و هم به لحاظ اندازه های آنها در قطعه های بزرگ و کوچک.

119- مراسم قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 89 - 5

5- ابراهیم پیامبر ، از رفتن به بیرون شهر برای شرکت در مراسم سالانه مشرکان _ پیش از دریافت دعوت قومش _ پرهیز می کرد .

فقال إتی سقیم

پیشنهاد مردم مشرک به ابراهیم(ع) برای بیرون رفتن از شهر _ با آن که همگان بر این امر مبادرت ورزیدند _ می تواند به دلیل این نکته باشد که آن حضرت از این کار امتناع داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 90 - 1,3

1 - خروج مشرکان از شهر و تنها گذاشتن ابراهیم (ع) در آن ، پس از اعتذار آن حضرت

فتولوا عنه مدبرین

«مدبرین» حال مؤکد برای فعل «تولوا» است و بر این نکته تأکید دارد که روی گردانی مشرکان از ابراهیم(ع) همراه با پشت کردن به او و رو کردن به جانب قرارگاه خویش در بیرون از شهر بوده است.

3 - «عن حجر عن أبي عبد الله (ع) قال : خالف ابراهيم (ع) قومه وعاب آلهتهم . . . قال أبو جعفر (ع) : عاب آلهتهم « فنظر نظره في النجوم فقال إني سقيم » . . . والله ما كان سقيماً و ما كذب فلما تولوا عنه مدبرين إلى عيد لهم ، دخل ابراهيم إلى آلهتهم فكسر ها إلا كبيراً لهم . . . »

ص: 54

از حجر نقل شده که از امام صادق(ع) روایت شده که فرمود: ابراهیم با قومش مخالفت کرد و خدایان آنها را مورد عیب جویی خود قرار داد. . . امام باقر(ع) فرمود: از معبودهای آنان خرده گرفت «نظر نظره فی النجوم فقال إنی سقیم»... به خدا سوگند ابراهیم مریض نبود و دروغ هم نگفت. پس چون قومش برای عیدی که داشتند از پیش ابراهیم(ع) رفتند، او [با تبر] به سوی معبودهای آنان رفت و آنها را شکست مگر بزرگ ترین بت آنان را...».

120- معبد قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 57 - 6

6- قوم ابراهیم ، معبد و جایگاهی خاص برای پرستش بت ها داشتند .

لَأَكِيدَنَّ أَصْنَءَ مَكْمَ بَعْدَ أَنْ تَوَلَّوْا مَدْبِرِينَ

مقصود از پشت کردن و رفتن قوم ابراهیم، ممکن است در رابطه با بتخانه ها و محل اجتماع بت ها باشد؛ یعنی، وقتی شما پشت به بتخانه ها کردید و به خانه ها و هر جای دیگر رفتید، من به سراغ بت ها خواهم رفت و علیه آنها چاره اندیشی خواهم کرد. از این سخن استفاده می شود که قوم ابراهیم دارای معبد و جایگاه ویژه برای پرستش بت ها بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 62 - 3

3- بتکده قوم ابراهیم ، محل محاکمه و بازجویی ابراهیم (ع) *

قالوا أنت فعلت هـ ذاب الهتنا ی ابرهیم

«هـ ذاب» اشاره به شیء نزدیک است و مشارالیه آن، عمل ابراهیم(ع) (شکستن بت ها) است. از این رو می توان استفاده کرد که محل محاکمه آن حضرت در خود بتکده و یا نزدیک به آن بوده است.

121- معبود قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 70 - 1

1 - پرش ابراهیم (ع) از پدر خود و قومش ، درباره آنچه مورد پرستش قرار داده بودند .

إذ قال لأبيه وقومه ما تعبدون

122- معبودان دروغین قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 55

4- معبودان قوم ابراهیم ، موجوداتی ساخته شده بودند و به افترا ، نام « معبود » گرفته بودند .

تعبودن . . . اوث_نا و تخلقون اِفْگَا

123- معبودان ساختگی قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- معبودان قوم ابراهیم ، موجوداتی ساخته شده بودند و به افترا ، نام « معبود » گرفته بودند .

تعبودن . . . اوث_نا و تخلقون اِفْگَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- قوم ابراهیم ، بت ها را ، خودشان ، برای پرستش ساخته و پرداخته بودند .

إِنَّمَا اتَّخَذْتُمْ مِّنْ دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا

124- معبودان قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- قوم ابراهیم در مقابله با ادله توحیدی آن حضرت، او را به آسیب دیدن از جانب بتها بیم دادند.

و لا أخاف ما تشركون به

جمله « لا أخاف » _ که پاسخ حضرت ابراهیم(ع) به تهدید مشرکان است _ قرینه بر وقوع تهدید از جانب آنهاست.

10 _ ترس موهوم و خرافی قوم ابراهیم از معبودهای پنداری خویش، از عوامل پافشاری آنان بر شرک خویش بود.

و لا أخاف ما تشركون به

12 _ ابراهیم(ع) با اعلام نهراسیدن از معبودهای مشرکان، بی پایگی منطق و تهدیدهای مشرکان را نشان داد.

و لا أخاف ما تشركون به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 81 - 2

2_ قوم ابراهیم او را به آسیب دیدن از جانب معبودهای خود تهدید می کردند.

و لا أخاف ما تشركون به . . . و كيف أخاف ما أشركتم

ص: 56

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 86 - 2

2 - تأکید ابراهیم (ع) ، بر دروغین بودن معبود های مورد پرستش پدر و قوم خود

أُنْفِكَا ءِالِهَهُ دُونَ اللّٰهِ تَرِيدُونَ

«إفک» به معنای دروغ است و تقدم آن بر عامل خود (تریدون) مفید تأکید و بیانگر اهتمام است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 26 - 10

10 - اشیای جامد و فاقد شعور ، مورد پرستش قوم ابراهیم (ع)

إِنِّي براء مما تعبدون

برداشت بالا، بر این اساس است که «ما» در غیرذوی العقول به کار می رود.

125- معبودان قوم ابراهیم و روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 17 - 6

6 - ابراهیم (ع) به قوم خود اعلام کرد که بت ها هیچ گونه توانی برای تأمین روزی آنان ندارند .

وإبرهیم إذ قال .. . إنّ الذین تعبدون من دون اللّٰه لایملکون لکم رزقاً

126- مکر قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 98 - 2, 1

1 - نیرنگ و توطئه گسترده مشرکان برای نابودی ابراهیم (ع)

فأرادوا به کیداً

2 - سوزاندن ابراهیم (ع) با انبوهی از آتش پرشعله ، مکر و توطئه مشرکان در راستای نابودی آن حضرت

فألقوه فى الجحيم . فأرادوا به كيداً فجعلنهم الأسفلين

127- منشأ تحريك قوم ابراهيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - شعراء - 26 - 75 - 2

ص: 57

2- ابراهیم (ع)، برانگیزاننده قوم خویش به نگرش مجدد نسبت به پرستش بت ها

قال أفرئتم ما كنتم تعبدون

«رأى و رویه» (مصدر «رأیتم») هم در مورد نگاه کردن با چشم به کار می رود و هم در نگرستن با عقل. در این جا مورد اخیر مراد است. ضمناً استفهام در «أفرأیتم» توییحی و دربردارنده نوعی ترغیب به تأمل و اندیشیدن در عبادت بت ها است.

128- منشأ شکست قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 98 - 4

4- لطف و عنایت خدا، موجب شکست توطئه مشرکان علیه ابراهیم (ع) و پیروزی آن حضرت در برابر آنان

فأرادوا به كيداً فجعلنهم الأسفلين

«أسفل» (مفرد «أسفلين») در اصل به معنای فروتر است؛ ولی در آیه شریفه کنایه از شکست و به معنای مغلوب می باشد؛ زیرا انسان غالب، احساس برتری و انسان مغلوب، احساس فروتری می کند.

129- ناکامی قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 70 - 1

1- توطئه و نیرنگ بت پرستان علیه ابراهیم (ع) ناکام ماند.

و أرادوا به كيداً فجعلنهم الأخرين

130- نقش بت بزرگ قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 63 - 1,6

1- ابراهیم (ع) در پاسخ سؤال از شکننده بت ها، ابتدا شکستن بت ها را به بت بزرگ نسبت داد.

قال بل فعله كبيرهم

6- «عن الصادق (ع) : والله ما فعله كبرهم و ما كذب إبراهيم فقيل : و كيف ذلك ؟ قال : إنما قال : فعله كبرهم _ذا إن نطق و إن لم ينطق فلم يفعل كبرهم ه_ذا شيئاً»

از امام صادق(ع) روایت شده: به خدا سوگند بت بزرگ آن کار را نکرده بود و ابراهیم نیز دروغ نگفت. به امام صادق(ع) گفته شد: چگونه این ممکن است [در حالی که ابراهیم گفت این کار را بت بزرگ کرده است؟] امام فرمود: ابراهیم(ع) گفت: اگر بت بزرگ سخن بگوید، این کار را کرده است و اگر سخن نگوید آن بت بزرگ کاری نکرده است».

ص: 58

131- نگرانی قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 94 - 2

2- شدت خشم و نگرانی قوم ابراهیم ، از شکسته شدن بت های شان

فأقبلوا إليه يزفون

حرکت شتابان قوم ابراهیم به جانب آن حضرت پس از شکسته شدن بت ها، می تواند گویای برداشت بالا باشد.

132- نیازهای قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 80 - 6

6- نیاز های ضروری و مداوم زندگی ، از عوامل گرایش قوم ابراهیم به بت پرستی *

و الذی هو یطعمنی و یسقین . و إذا مرضت فهو یشفین

تأکید ابراهیم(ع) بر نقش خداوند در روزی دادن به انسان ها (یطعمنی) و فرو فرستادن باران (یسقین) و شفا بخشی به انسان (یشفین)، می تواند از آن جهت باشد که قوم او، به انگیزه همین امور به بت ها رو آورده بودند.

133- ویژگی بتهای قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 95 - 2,3

2- معبود های مشرکان عصر ابراهیم (ع) ، از اشیای قابل تراش (چون سنگ و چوب) بود .

قال أتعبدون ما تتحتون

3- معبود های قوم ابراهیم (ع) ، مصنوع و تراشیده دست خود آنان بود .

قال أتعبدون ما تتحتون

134- ویژگیهای معبد قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 59 - 6

6- معبد و بتکده قوم ابراهیم ، نگهبان نداشت .

ص: 59

فجعلهم جذذاً .. قالوا من فعل ه_ذاب_الهِتِنا

از این که در برابر حضرت ابراهیم(ع) مقاومتی صورت نگرفت و مشرکان از عامل شکستن بت ها اطلاعی پیدا نکردند، می توان برداشت یاد شده را استفاده کرد.

135- هجوم قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 94 - 1

1 - حرکت شتابان مشرکان به سوی ابراهیم (ع) ، پس از آگاهی از شکسته شدن بت ها

فَأَقْبِلُوا إِلَيْهِ يَرْقُونَ

«فا» برای تفریح «فأقبلوا..» بر جمله ای مقدر است و تقدیر آن چنین است: «فبَلَّغ قومَه من رَأه فأقبلوا إليه؛ کسی که شکسته شدن بت ها را دید، به مردم اطلاع داد. سپس آنان شتابان به جانب ابراهیم(ع) روی آوردند». گفتنی است: «زف» (مصدر «يزقون») به معنای حرکت شتابان است.

136- هدایت قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 57 - 3

3- تصمیم ابراهیم (ع) بر نابودی بت و بت پرستی ، پس از یک سلسله کار فرهنگی و فکری او برای هدایت و اصلاح اندیشه مردمان بود .

لقد كنتم .. فى ضلّـل مبین ... ربّكم ربّ السموت ... و تالّله لأكيدنّ أصنـمكم بعد

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که حضرت ابراهیم(ع) در آغاز مخالفت با بت پرستی، پدر و قومش را مخاطب قرار داد و یک سلسله دلایل روشن بر اثبات توحید و نفی شرک به آنان ارائه کرد. سپس در مرحله دوم تهدید نمود که بت ها را نابود خواهد کرد و در نهایت به تهدید خود عمل کرد و همه بت ها را نابود ساخت.

137- هشدار به قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 17 - 15

15 - هشدار حضرت ابراهیم (ع) به قوم اش با اعلام بازگشت همگان به سوی خدا

وإبراهيم إذ قال لقومه .. اعبدوه ... إليه ترجعون

ص: 60

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 18 - 6

6 - هشدار ابراهیم (ع) به قوم خویش به جهت تکذیب رسالت اش

وإن تكذبوا فقد كذب أمم من قبلکم

138- هشدارهای قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 80 - 9

9 - قوم ابراهیم در مقابله با ادله توحیدی آن حضرت، او را به آسیب دیدن از جانب بتها بیم دادند.

ولا أخاف ما تشركون به

جمله «لا أخاف» - که پاسخ حضرت ابراهیم (ع) به تهدید مشرکان است - قرینه بر وقوع تهدید از جانب آنهاست.

139- هلاکت قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 44 - 10

10 - قوم نوح، عاد، ثمود، ابراهیم، لوط، اصحاب مدین و فرعونیان، اقوام هلاک شده با عذاب استیصال

فقد كذبت قبلهم قوم نوح... ثم أخذتهم فكيف كان نكير

140- یأس از هدایت قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 99 - 11

11 - ناامید شدن ابراهیم (ع)، از هدایت قوم بت پرست خویش

وقال إني ذاهب إلی ربی سیهدین

از تصمیم ابراهیم (ع) برای هجرت از شهر خود - پس از نجات یافتن از آتش افروزی مشرکان علیه ایشان - برداشت یاد شده به دست می

آيد.

قوم الياس

ارتجاع قوم الياس

ص: 61

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 126 - 4

4 - عقاید و دیدگاه های نیاکان ، امری ارزشمند ، پذیرفته شده و غیر قابل تجدید نظر در نزد قوم الیاس

اللّٰه ربّکم وربّ ءابائکم الأوّلین

از تصریح ربوبیت خداوند نسبت به نیاکان (آباء)، برداشت یاد شده به دست می آید.

141- بت پرستی قوم الیاس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 125 - 1,2

1 - الیاس پیامبر ، قوم خود را به خاطر پرستش معبود های ساختگی و بت ها سرزنش کرد .

أتدعون بعلاً

«بعل» در زبان عرب جاهلی به معنای معبود و ربّ است؛ ولی بیشترین کاربرد آن در معنای بت است.

2 - قوم الیاس ، مردمی مشرک و بت پرست بودند .

أتدعون بعلاً

142- بت های قوم الیاس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 125 - 3

3 - « بعل » نام بت قوم الیاس

أتدعون بعلاً

برخی از مفسران و اهل لغت «بعل» را اسم و عَلم برای بت قوم الیاس دانسته اند (چون «مناه» و «هبل»).

143- بی تقوایی قوم الیاس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- قوم الیاس پیامبر ، مردمی بی تقوا بودند .

إذ قال لقومه ألاتتقون

ص: 62

144- بینش قوم الیاس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 126 - 4

4 - عقاید و دیدگاه های نیاکان ، امری ارزشمند ، پذیرفته شده و غیر قابل تجدید نظر در نزد قوم الیاس

اللّٰه ربّکم وربّ ءابائکم الأوّلین

از تصریح ربوبیت خداوند نسبت به نیاکان (آباء)، برداشت یاد شده به دست می آید.

145- تاریخ قوم الیاس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 124 - 2

2 - قوم الیاس پیامبر ، مردمی بی تقوا بودند .

إذ قال لقومه ألا تتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 125 - 2,3

2 - قوم الیاس ، مردمی مشرک و بت پرست بودند .

أتدعون بعلاً

3 - « بعل » نام بت قوم الیاس

أتدعون بعلاً

برخی از مفسران و اهل لغت «بعل» را اسم و عَلَم برای بت قوم الیاس دانسته اند (چون «مناه» و «هبل»).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 128 - 2

2 - وجود گروهی از بندگان مخلص خدا در میان قوم الیاس پیامبر

فَكَذَّبُوهُ .. إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمَخْلُصِينَ

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که «إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ ..» استثنا از ضمیر جمع در «فَكَذَّبُوهُ» باشد؛ یعنی، همه قوم الیاس _ جز گروهی از بندگان خالص خدا از میان آنان _ به تکذیب رسالت روی آوردند.

146- تقلید قوم الیاس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 126 - 4

ص: 63

4- عقاید و دیدگاه های نیاکان ، امری ارزشمند ، پذیرفته شده و غیر قابل تجدید نظر در نزد قوم الیاس

اللّٰه ربّکم وربّ ءابائکم الاولین

از تصریح ربوبیت خداوند نسبت به نیاکان (آباء)، برداشت یاد شده به دست می آید.

147- تکذیبگری قوم الیاس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 127 - 1

1 - الیاس پیامبر (ع) از سوی قوم خود مورد تکذیب قرار گرفت .

وإنّ الیاس لمن المرسلین . إذ قال لقومه ألا تتّعون ... فكذبوه

148- حسابرسی اخروی قوم الیاس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 127 - 2

2- قوم تکذیب کننده الیاس ، در روز قیامت برای حسابرسی و کیفر احضار خواهند شد .

فإنّهم لمحضرون

149- دعوت از قوم الیاس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 124 - 1

1 - الیاس (ع) ، قومش را به تقوایشگی فراخواند .

إذ قال لقومه ألا تتّعون

150- سرزنش قوم الیاس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 124 - 3

3- الیاس پیامبر، قوم خود را به خاطر بی تقوایی شان سرزنش کرد.

إذ قال لقومه أَلَا تَتَّقُونَ

همزه در «أَلَا تَتَّقُونَ» برای استفهام انکاریِ توییخی است.

ص: 64

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 125 - 4 - 1

1 - الیاس پیامبر ، قوم خود را به خاطر پرستش معبود های ساختگی و بت ها سرزنش کرد .

أَتَدْعُونَ بَعْلًا

«بعل» در زبان عرب جاهلی به معنای معبود و ربّ است؛ ولی بیشترین کاربرد آن در معنای بت است.

4 - الیاس (ع) ، قوم خود را به جهت رها کردن پرستش بهترین آفریننده (خدا) سرزنش کرد .

و تَدْرُونَ أَحْسَنَ الْخُلُقِیْنَ

151- شرک قوم الیاس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 125 - 2

2 - قوم الیاس ، مردمی مشرک و بت پرست بودند .

أَتَدْعُونَ بَعْلًا

152- قوم الیاس و الیاس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 127 - 1

1 - الیاس پیامبر (ع) از سوی قوم خود مورد تکذیب قرار گرفت .

وَإِنَّ إِلِیَّاسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِیْنَ . إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَلَا تَتَّقُونَ ... فَكَذَّبُوهُ

153- کفر قوم الیاس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 126 - 1

1 - قوم الیاس ، منکر ربوبیت خداوند نسبت به انسان ها

أَتَدْعُونَ بَعْلًا .. اللَّهُ رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ الْأُولِينَ

یادآوری ربوبیت خداوند نسبت به انسان ها، گویای این مطلب است که قوم الیاس، منکر این حقیقت بودند.

ص: 65

154- کيفر اخروي قوم الياس

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

15 - صافات - 37 - 127 - 2

2- قوم تكذيب كننده الياس ، در روز قيامت براي حسابرسی و كيفر احضار خواهند شد .

فإنّهم لمحضرون

155- مخلصين قوم الياس

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

15 - صافات - 37 - 128 - 1,2

1 - از میان قوم الياس ، تنها بندگان مخلص خدا (بندگان خالص و برگزیده خدا) ، از احضار و كيفر الهی در روز رستاخيز در امان خواهند بود .

فإنّهم لمحضرون . إلاّ عباد الله المخلصين

طبق نظر مفسران، مقصود و معنای «مخلصين» (خالص شدگان) این است: «الذين أخلصهم الله لنفسه و ولايته; کسانی که خداوند آنان را برگزیده و در اختيار خود گرفته و مطيع فرمان خویش ساخته است».

2- وجود گروهی از بندگان مخلص خدا در میان قوم الياس پیامبر

فكذبوه .. إلاّ عباد الله المخلصين

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که «إلاّ عباد الله ..» استثنا از ضمير جمع در «فكذبوه» باشد; يعنى، همه قوم الياس _ جز گروهی از بندگان خالص خدا از میان آنان _ به تكذيب رسالت روی آوردند.

قوم تبع

156- تاريخ قوم تبع

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

17 - دخان - 44 - 37 - 2,3

2- هلاکت قوم «تبع» و اقوام پيش از آن ، به اراده و خواست خداوند

أهم خير أم قوم تبع و الذين من قبلهم أهلكنهم

3- ایمن ماندن « تبع » ، از عذاب هلاکت بار نازل شده بر قومش *

أهم خير أم قوم تبع .. أهلكنهم

از این که خداوند هلاکت را به قوم «تبع» نسبت داده است _ و نه خود وی _ مطلب یاد شده قابل برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 14 - 1

ص: 66

1_ اصحاب «ایکه» و قوم «تَّبِع» ، از اقوام تکذیب کننده پیامبران

كذبت قبلهم . . . و اصحاب الأيكة و قوم تبّع

157- تکذیبگری قوم تبّع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 14 - 1

1_ اصحاب «ایکه» و قوم «تَّبِع» ، از اقوام تکذیب کننده پیامبران

كذبت قبلهم . . . و اصحاب الأيكة و قوم تبّع

158- سرنوشت قوم تبّع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 37 - 4، 1

1- سرنوشت قوم «تَّبِع» و اقوام قبل از آن ، پیامدار عبرت و هشدار برای مشرکان مکه

أهم خیر أم قوم تبّع و الذین من قبلهم

4- آگاهی اهل مکه ، از سرگذشت هلاکت بار قوم تبّع

أهم خیر أم قوم تبّع

از این که قرآن، قبلاً سخنی از قوم «تَّبِع» به میان نیاورده و در این جا به ذکر نام آن برای عبرت آموزی مشرکان مکه اکتفا کرده است، مطلب بالا قابل استفاده است.

159- عبرت از قوم تبّع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 37 - 1

1- سرنوشت قوم «تَّبِع» و اقوام قبل از آن ، پیامدار عبرت و هشدار برای مشرکان مکه

أهم خیر أم قوم تبّع و الذین من قبلهم

160- عذاب قوم تبع

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

17 - دخان - 44 - 37 - 3

ص: 67

3- ایمن ماندن «تبع»، از عذاب هلاکت بار نازل شده بر قومش *

أهم خیر أم قوم تبع . . . أهلکنهم

از این که خداوند هلاکت را به قوم «تبع» نسبت داده است _ و نه خود وی _ مطلب یاد شده قابل برداشت است.

161- عوامل هلاکت قوم تبع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 37 - 5

5- جرم پیشگی، عامل هلاکت قوم «تبع» و اقوام هلاک شده قبل از آن

أهم خیر أم قوم تبع و الذین من قبلهم أهلکنهم إنهم كانوا مجرمین

162- گناه قوم تبع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 37 - 5

5- جرم پیشگی، عامل هلاکت قوم «تبع» و اقوام هلاک شده قبل از آن

أهم خیر أم قوم تبع و الذین من قبلهم أهلکنهم إنهم كانوا مجرمین

163- منشأ هلاکت قوم تبع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 37 - 2

2- هلاکت قوم «تبع» و اقوام پیش از آن، به اراده و خواست خداوند

أهم خیر أم قوم تبع و الذین من قبلهم أهلکنهم

164- هلاکت قوم تبع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 37 - 4

4- آگاهی اهل مکه ، از سرگذشت هلاکت بار قوم تبع

أهم خیر أم قوم تبع

از این که قرآن، قبلاً سخنی از قوم «تبع» به میان نیاورده و در این جا به ذکر نام آن برای عبرت آموزی مشرکان مکه اکتفا کرده

ص: 68

است، مطلب بالا قابل استفاده است.

165- قوم ثمود

آب آشامیدنی قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 155 - 4

4 - آب آشامیدنی منطقه ثمود، یک روز به ناقة صالح اختصاص داشت و یک روز به خود ثمودیان .

لها شرب و لکم شرب یوم معلوم

«شرب» به یک نوبت از آب گفته می شود تقدیر آیه چنین است: «لها شرب یوم معلوم و لکم شرب یوم معلوم؛ نوبتی از آب در روزی معین از آن او و نوبتی از آن در روزی معین از آن شما است».

166- آثار اصرار قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 63 - 17

17_ افزایش اطمینان صالح (ع) به زیان کاری کافران ثمود، تنها دستاورد اصرار آنان بر انصراف او از دعوت به توحید

فما تزدوننی غیر تخسیر

برداشت فوق، بر اساس این احتمال است که «تخسیر» به معنای نسبت دادن خسارت و تباهی باشد، همانند تکفیر و تفسیق که به معنای نسبت دادن کفر و فسق می باشد. بر این مبنا، فاعل «تخسیر» حضرت صالح(ع) است و مفاد جمله «فما تزدوننی ...» چنین خواهد شد: آنچه اصرار شما بر ترک دعوت به توحید، بر من می افزاید این است که شما را در خسارت و تباهی ببینم.

167- آثار اغوای قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 47 - 10

10 - برخورد های خصمانه ثمودیان با صالح پیامبر (ع)، ناشی از فریب آنان توسط عوامل خدعه گر

بل أنتم قوم تقنون

«تفتنون» می تواند از «فتنه» به معنای خدعه و فریب باشد. بنابراین «تفتنون» معادل «تخدعون» است؛ یعنی، این سخنان از خود شما نیست؛ بلکه عناصری مرموز و خدعه گر آنها را به شما تلقین کرده و شما را فریب می دهند. آیه بعد این احتمال را تقویت می کند.

ص: 69

168- آثار افساد قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 153 - 3

3 - سرمستی ، رفاه زدگی ، اسراف گری و فسادانگیزی ثمودیان ، مانع درک آنان از مفاهیم بلند و آسمانی پیام صالح (ع)

قالوا إنما أنت من المسحّرين

بیان رفاه مندی، اسراف گری و فسادانگیزی ثمودیان، پیش از ذکر موضع گیری آنان در مقابل صالح(ع)، می تواند نشان دهنده این حقیقت باشد که آنچه سبب شد، ثمودیان مفاهیم مهم معرفتی صالح(ع) را، کلماتی جنون آمیز، بیهوده و گزاف به شمار آوردند و او را فردی افسون شده بخوانند؛ این بود که آنان گرفتار غرور، سرمستی، اسراف و فسادگری شده بودند.

169- آثار باستانی قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 52 - 6

6 - وجود بقای شهر ثمودیان تا عصر پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و امکان مشاهده آن برای مردم

فتلك بيوتهم خاويه

با توجه به این که کلمه «تلك» که برای اشاره به مشارالیه محسوس و مشهود وضع شده است، به کارگیری آن در این جا نشان می دهد که آثار شهر ثمودیان تا زمان پیامبر(صلی الله علیه و آله) باقی مانده و قابل شهود بوده است.

170- آثار حق ستیزی قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 52 - 2

2 - هلاکت قوم ثمود ، بازتاب ظلم و حق ستیزی خود آنان

فتلك بيوتهم خاويه بما ظلموا

قید «بما ظلموا» بیان علت هلاکت قوم ثمود است؛ یعنی، آنان بدان سبب که ستم کردند. . .

171- آثار حق ناپذیری قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 30 - 3

3 - قوم ثمود، گرفتار عذاب الهی، در پی درس نگرفتن از انذار های مکرر پیامبر خویش

ص: 70

كذبتم ثمود بالنذر .. فكيف كان عذابى ونذر

عطف «نذر» بر «عذابى»، ممكن است بيانگر اين معنا باشد كه عذاب الهى در حق ثموديان، بدون انذارهاى مكرر و اتمام حجت نبوده است.

172- آثار رفاه طلبى قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

13 - شعراء - 26 - 153 - 3

3- سرمستی، رفاه زدگی، اسراف گری و فسادانگیزی ثموديان، مانع درک آنان از مفاهيم بلند و آسمانى پیام صالح (ع)

قالوا إنما أنت من المسحّرين

بيان رفاه مندى، اسراف گری و فسادانگیزی ثموديان، پيش از ذکر موضع گيرى آنان در مقابل صالح(ع)، مى تواند نشان دهنده اين حقيقت باشد كه آنچه سبب شد، ثموديان مفاهيم مهم معرفتى صالح(ع) را، كلماتى جنون آميز، بيهوده و گزاف به شمار آوردند و او را فردى افسون شده بخوانند؛ اين بود كه آنان گرفتار غرور، سرمستی، اسراف و فسادگري شده بودند.

173- آثار رفاه قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

13 - شعراء - 26 - 146 - 3

3- رفاه و آسایش ثموديان، زمينه غافل شدن آنان از مرگ و گرفتار شدنشان به بى تقوايى و گناه

ألا تتقون .. أتركون فى ما هـهنا امنين

174- آثار سرمستی قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

13 - شعراء - 26 - 153 - 3

3- سرمستی، رفاه زدگی، اسراف گری و فسادانگیزی ثموديان، مانع درک آنان از مفاهيم بلند و آسمانى پیام صالح (ع)

قالوا إنما أنت من المسحّرين

بيان رفاه مندى، اسراف گری و فسادانگیزی ثموديان، پيش از ذکر موضع گيرى آنان در مقابل صالح(ع)، مى تواند نشان دهنده اين حقيقت

باشد که آنچه سبب شد، ثمودیان مفاهیم مهم معرفتی صالح(ع) را، کلماتی جنون آمیز، بیهوده و گزاف به شمار آوردند و او را فردی افسون شده بخوانند؛ این بود که آنان گرفتار غرور، سرمستی، اسراف و فسادگری شده بودند.

ص: 71

175- آثار شرک قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 66 - 2

2_ خداوند، در پی اصرار قوم ثمود بر شرک‌ورزی و انکار رسالت صالح (ع)، عذابی سخت بر آنان نازل کرد.

فلما جاء أمرنا

مراد از «أمر» عذاب نازل شده بر قوم ثمود است. اضافه آن به ضمیر «نا» حاکی از بزرگی آن عذاب می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 51 - 4

4- شرک در ربوبیت خداوند، عامل نابودی قوم ثمود*

و أنه هورب الشعری... و ثموداً فما أبقى

بیان هلاکت قوم ثمود_ در پی تأکید بر ربوبیت یگانه خدا_ می تواند بیانگر این معنا باشد که شرک در ربوبیت، ریشه ظلم و طغیان قوم ثمود و هلاکت آنان بوده است.

176- آثار طغیانگری قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 11 - 8

8 - «عن أبي جعفر (ع) في قوله «كذبت ثمود بطغواها» يقول الطغيان حملها على التكذيب»؛

از امام باقر(ع) درباره قول خدا «كذبت ثمود بطغواها» روایت شده که [خداوند] می فرماید: طغیان و سرکشی، قوم ثمود را به تکذیب [صالح] کشاند».

177- آثار ظلم قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 67 - 3

3_ ستمکاری قوم ثمود ، موجب گرفتاری آنان به عذاب الهی شد .

وَأَخَذَ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 41 - 8

8 - بیدادگری جامعه پس از نوح ، عامل نابود شدن آنان با عذاب قهر الهی

فَبَعَثْنَا لِلْقَوْمِ الظُّلْمِ

ص: 72

به کارگیری اسم ظاهر (القوم الظالمین) به جای ضمیر (لهم) بیانگر این نکته است که جامعه پس از نوح، به جهت آن که مردمی ستم کار بودند، گرفتار عذاب الهی شده و از بین رفتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 52 - 2

2 - هلاکت قوم ثمود، بازتاب ظلم و حق ستیزی خود آنان

فتلک بیوتهم خاویه بما ظلموا

قید «بما ظلموا» بیان علت هلاکت قوم ثمود است؛ یعنی، آنان بدان سبب که ستم کردند... .

178- آثار عبرت ناپذیری قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 30 - 3

3 - قوم ثمود، گرفتار عذاب الهی، در پی درس نگرفتن از انذارهای مکرر پیامبر خویش

كذّبت ثمود بالتّذر... فكيف كان عذابي و نذر

عطف «نذر» بر «عذابی»، ممکن است بیانگر این معنا باشد که عذاب الهی در حق ثمودیان، بدون انذارهای مکرر و اتمام حجت نبوده است.

179- آثار عذاب قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 68 - 1

1_ عذاب نازل شده بر قوم ثمود، موجب نابودی آنان و تخریب آثار زندگانی در دیار ایشان شد.

كأن لم يغنوا فيها

«غنى» (مصدر لم يغنوا) به معنای اقامت کردن و سکنی گزیدن است. ضمیر در «فیها» به «دیار» در آیه قبل برمی گردد و جمله «كأن لم يغنوا فيها»؛ یعنی، گویا قوم ثمود در دیارشان اقامت نکرده بودند و این کنایه از بین رفتن دیار آنان است.

180- آثار عمل قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 17 - 10

10 - عذاب و هلاکت قوم ثمود ، ره آورد عملکرد خود آنان

ص: 73

فأخذتهم صـ عقه العذاب . . . بما كانوا يكسبون

181- آثار گناهکاری قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 47 - 6

6- مصایب و مشکلات ثمودیان ، کیفر الهی و معلول گناهان خود آنان

يقوم لم تستعجلون بالسيئه . . . بل أنتم قوم تفتنون

برداشت فوق باتوجه به این نکته است که صالح پیامبر(ع) در رد پندار ثمودیان که بدبختی های خود را ناشی از بد یمنی وجود صالح و پیروان آن حضرت قلمداد می کردند، فرمود: بدبختی های شما کیفری است الهی و معلول گناهان خودتان. گفتنی است در فرض فوق واژه «تفتنون» از فتنه به معنای عذاب مشتق می باشد؛ یعنی، «بل اَنتم قوم تعدَّبون؛ بلکه شما مردمی هستید که به کیفر گناه خود عذاب می شوید».

182- آثار لجابت قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 66 - 2

2_ خداوند ، در پی اصرار قوم ثمود بر شرکورزی و انکار رسالت صالح (ع) ، عذابی سخت بر آنان نازل کرد .

فلما جاء أمرنا

مراد از «أمر» عذاب نازل شده بر قوم ثمود است. اضافه آن به ضمیر «نا» حاکی از بزرگی آن عذاب می باشد.

183- آثار باستانی قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 38 - 3, 2

2 - خانه های بازمانده از دو قوم عاد و ثمود ، نشانِ هلاکت و نابودی آنان به عذاب الهی است .

وعادًا و ثمودًا وقد تبين لكم من مسكنهم

احتمال دارد «من مساكنهم» متعلق به «تبين» باشد و فاعل «تبين» مستتر و مرجع آن «إهلاكنها» باشد و احتمال دارد «من» زاید و

«مساکن» در محل رفع و فاعل «تَبَّينَ» باشد. در هر دو صورت، نکته یاد شده، به دست می آید.

3- آثار و بقایای خانه های ویران شده و باقی مانده از زمان قوم عاد و ثمود، تا زمان ظهور اسلام وجود داشت.

وعادًا و ثمودًا وقد تبَّينَ لكم من مسـکنهم

ص: 74

184- آرزوهای قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 62 - 8

8_ قوم ثمود ، امید های خویش درباره صالح (ع) را به خاطر مبارزه او علیه شرک ، بر باد رفته می دیدند .

قد كنت فينا مرجوًا قبل هـ_ذا أتهـنا أن نعبد ما يعبد آباؤنا

قید «قبل هـ_ذا» دلالت بر قطع امید قوم ثمود از صالح(ع) دارد و جمله «أتهـنا» بیانگر دلیل و علت آن است.

185- اتحاد قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 13 - 2

2- قوم نوح ، عاد ، فرعون ، ثمود ، لوط و اصحاب ایکه (قوم شعیب) اقوامی متشکل ، همسو و متحد در مخالفت با پیامبران خود

كذّبت قبلهم قوم نوح . . . ثمود قوم لوط و أصحاب ب لئیکه أول نك الأحزاب

برداشت یاد شده از به کار رفتن تعبیر «احزاب» درباره این اقوام، استفاده می شود.

186- اتمام حجت بر قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 78 - 5

5_ کافران قوم ثمود پس از تمام شدن حجت بر آنان و اصرارشان بر کفرورزی و از میان بردن ناقه صالح به هلاکت رسیدند .

قال الملائة الذين استكبروا . . . فأخذتهم الرجفة

کلمه «فاء» در «فأخذتهم» نزول عذاب را بر حقایق بیان شده در آیات قبل مرتبط می سازد که از آنهاست کفرورزی قوم صالح، پی کردن ناقه و . . .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 79 - 3,5

3_ خداوند پیش از نزول عذاب بر قوم ثمود، با ابلاغ پیام های خویش به آنان اتمام حجت کرد.

لقد أبلغتكم رساله ربي و نصحت لكم

5_ صالح (ع) هنگام خروجش از میان قوم ثمود، اتمام حجت الهی بر آنان را به ایشان گوشزد کرد.

فتولی عنهم و قال يقوم لقد أبلغتكم رساله ربي

ص: 75

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 43 - 2

2- اتمام حجت خداوند بر قوم ثمود ، با اعطای مهلتی محدود به ایشان

قیل لهم تمتعوا حتی حین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 23 - 2

2- اتمام حجت الهی بر قوم ثمود ، با انذار های مکرر

كذبت ثمود بالنذر

برداشت یاد شده با توجه به جمع آمدن واژه «نذر» استفاده می شود.

187- اثبات حق بر قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 59 - 12

12- «ناقه» معجزه ای روشنگر و اثبات کننده حق برای قوم ثمود بود .

و ءاتینا ثمود الناقة مبصره

«مبصره» به صیغه اسم فاعل و متعدی است و معنای آن چنین است: ناقه ثمود برای ایجاد بینش و بصیرت در مردم بود.

188- احتجاج با قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 64 - 8

8_ مالکیت خداوند بر چراگاهها ، دلیل صالح (ع) بر لزوم آزادگذاشتن ناقه برای چریدن در هر کجای زمین

هـ ذه ناقه الله . . . فذروها تأکل فی أرض الله

تعبیرهای «ناقه خدا» و «زمین خدا» در حقیقت استدلال صالح(ع) بر لزوم آزادگذاری ناقه برای چریدن بود؛ یعنی ، چون ناقه از آن

خداست و زمین نیز از آن اوست ، روا نیست ناقه را از چریدن باز دارید.

189- احساس امنیت قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 82 - 5,6,7

ص: 76

5- اصحاب حجر (قوم ثمود) در خانه های سنگی و مستحکم خود از هرگونه خطر احساس امنیت کامل می کردند .

و كانوا ينحتون من الجبال بيوتاً آمينين

6- اصحاب حجر با پناه گرفتن در خانه های سنگی مستحکم ، به گمان باطل خود را از عذاب الهی در امان می پنداشتند .

و كانوا ينحتون من الجبال بيوتاً آمينين

ساختن خانه های سنگی مستحکم، ممکن است در مقابل تهدید شدن به عذاب الهی باشد. دو آیه بعد (فما أغنى عنهم ما كانوا يكسبون) مؤید این برداشت است.

7- امنیت ، هدف و مقصود تعیین کننده در کیفیت و نوع خانه سازی مردم حجر (قوم ثمود) بود .

و كانوا ينحتون من الجبال بيوتاً آمينين

190- اختلاف قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 45 - 7,8

7- دو دستگی قوم ثمود در مواجهه با پیام توحیدی صالح (ع)

فإذا هم فریقان

8- دودستگی ثمودیان در برابر دعوت صالح (ع) ، همراه با خصومت مستمر میان آنان بود .

فإذا هم فریقان یختصمون

فعل مضارع «یختصمون» افاده استمرار می کند.

191- اختلاف گروههای ذمه گانه قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 49 - 4

4- مبارزه با صالح پیامبر و از میان بردن وی ، محور اتحاد و همکاری گروه های فسادگر علی رغم داشتن اختلاف

و كان فی المدینه تسعه رهط ... تقاسموا باللّه لنبیّته و أهله

نُه گانه بودن گروه های مزبور، خود دلیل تمایزات و وجود نقطه های افتراق میان آنان است؛ با این حال برای از میان بردن صالح باهم متحد شدند.

192- اخلاگری اشراف قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 33 - 7

ص: 77

7- تلاش اشراف جامعه پس از نوح، برای مخدوش ساختن رسالت پیامبرشان در نظر توده مردم

ما هـِ ذَا اِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ... ویشرب ممّا تشریبون

193- ارزشها در قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 24 - 6

6- مکانت و شوکت اجتماعی، از بالاترین ملاک های ارزشی در نظر قوم ثمود

فقالوا اَبَشْرًا مِّنَّا وَحَدًّا نَّتَّبِعُهُ

در صورتی که تعبیر «واحداً» بیانگر عدم برخورداری صالح(ع) از قدرت، شوکت و اشرافیت باشد؛ می توان استفاده کرد که قوم ثمود، انتظار داشتند که پیامبر از میان اشراف جامعه، انتخاب شود.

194- استقامت مؤمنان قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 75 - 10

10_ مستضعفان مؤمن از قوم ثمود، مردمانی پایدار و راسخ در ایمان خویش

قالوا اِنَّا بِنَمَا اَرْسَلْنَا بِهٖ مَوْمِنُوْنَ

از اینکه مؤمنان قوم ثمود مقصود خویش را با جمله اسمیه و به همراه «اِنَّ» بیان کردند و با کلمه «ما»ی موصوله ایمان خویش را به تمامی رسالتهای صالح اعلان داشتند، معلوم می شود آنان در ایمان خویش بسیار جدی و پایدار بودند.

195- استهزاهای اشراف قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 35 - 1

1 - حیات مجدد انسان ها و بیرون آوردن آنان از گورهایشان در روز رستاخیز، مورد انکار و استهزای اشراف کافر جامعه پس از نوح

اَیَعِدْكُمْ... اُنْکُمْ مَخْرُجُوْنَ

استفهام در «أیعدکم» برای تهکم و استهزا است.

ص: 78

196- اشراف قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 75 - 3

3_ مستضعفان و اشراف مستکبر ، دو طبقه متمایز از یکدیگر در میان قوم ثمود

قال المأذون استکبروا من قومه للذین استضعفوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 76 - 4

4_ ایمان مستضعفان قوم ثمود بهانه ای برای کفرورزی و استکبار اشراف کفرپیشه آن قوم

قال الذین استکبروا إنا بالذی ءامنتم به کفرون

مجادله کافران با مستضعفان اقتضا می کرد که کفرپیشگان در پاسخ مؤمنان بگویند: «إنا به کفرون» و یا «إنا بما ارسل به کفرون»، ولی در پاسخ گفتند ما به آنچه شماها بدان ایمان آورده اید کافر هستیم. و این تعبیر نشان می دهد که از ریشه های استکبار آنان در برابر حق، ایمان مستضعفان بوده است. تقدیم «بالذی» بر «کفرون»، که افاده حصر می کند، این معنا را تأیید می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 79 - 7

7_ اشراف کفرپیشه قوم ثمود ، بیزار از خیرخواهان و نصیحت گران

نصحت لکم و لکن لاتحبون النصحین

197- اشراف قوم ثمود و خیرخواهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 34 - 1

1 - مبارزه اشراف جامعه پس از نوح با پیامبرشان ، در چهره خیر اندیشی و مصلحت طلبی برای مردم

و لئن أطعتم بشرًا .. لخر سرون

198- اشراف قوم نمود و صالح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 75 - 2,5

2_ گروهی از اشراف و بزرگان قوم صالح رسالت وی را پذیرفتند و به وی ایمان آوردند و گروهی دیگر از آنان به وی کافر شدند .

قال المأ الذین استکبروا

ص: 79

برداشت فوق مبتنی بر این است که «الذین . . .» وصفی احترازی باشد. یعنی ملأ قوم ثمود در برابر رسالت صالح دو طایفه شدند: مستکبران و غیر مستکبران.

5_ مبارزه اشراف کفرپیشه ثمود با صالح (ع) ، علی رغم مشاهده معجزه و دلیل روشن بر رسالت آن حضرت

قال الملأ الذین استکبروا من قومه . . . أتعلمون أن صلحاً مرسل من ربه

199- اشراف قوم ثمود و مصلحت طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 34 - 1

1 - مبارزه اشراف جامعه پس از نوح با پیامبرشان ، در چهره خیر اندیشی و مصلحت طلبی برای مردم

ولئن أطعتم بشرًا . . . لخر سرون

200- اشراف کافر قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 75 - 6, 2

2_ گروهی از اشراف و بزرگان قوم صالح رسالت وی را پذیرفتند و به وی ایمان آوردند و گروهی دیگر از آنان به وی کافر شدند .

قال الملأ الذین استکبروا

برداشت فوق مبتنی بر این است که «الذین . . .» وصفی احترازی باشد. یعنی ملأ قوم ثمود در برابر رسالت صالح دو طایفه شدند: مستکبران و غیر مستکبران.

6_ اشراف کفرپیشه قوم ثمود برای ایجاد تردید در مؤمنان ، از باور و اطمینان آنان به رسالت صالح پرسش کردند .

قال الملأ . . . أتعلمون أن صلحاً مرسل من ربه

201- اشراف مؤمن قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 75 - 2

2_ گروهی از اشراف و بزرگان قوم صالح رسالت وی را پذیرفتند و به وی ایمان آوردند و گروهی دیگر از آنان به وی کافر شدند .

قال المأ الذین استکبروا

برداشت فوق مبتنی بر این است که «الذین . . .» وصفی احترازی باشد. یعنی مأ- قوم ثمود در برابر رسالت صالح دو طایفه شدند: مستکبران و غیر مستکبران.

ص: 80

202- اصرار بر شرک قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 66 - 1

1_ قوم ثمود، بدون بهره گرفتن از مهلت سه روزه، از کشتن ناقه اظهار ندامت نکردند و بر شرکورزی و انکار رسالت صالح (ع) اصرار ورزیدند.

فلما جاء امرنا

203- اطاعت از اشراف قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 151 - 1

1 - اطاعت ثمودیان، از اشراف و رؤسای اسراف گر و متجاوز خویش

و لاتطیعوا أمر المسرفین

«اسراف» (مصدر «مسرفین») به معنای افراط کردن و از حد اعتدال خارج شدن است. بنابراین «مسرفین»؛ یعنی، افراط گران و متجاوزان.

204- اطاعت قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 151 - 2, 1

1 - اطاعت ثمودیان، از اشراف و رؤسای اسراف گر و متجاوز خویش

و لاتطیعوا أمر المسرفین

«اسراف» (مصدر «مسرفین») به معنای افراط کردن و از حد اعتدال خارج شدن است. بنابراین «مسرفین»؛ یعنی، افراط گران و متجاوزان.

2- تلاش صالح (ع) برای بازداشتن قوم خویش از اطاعت اسراف گران و متجاوزان

و لاتطیعوا أمر المسرفین

205- اعراض قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 81 - 2

ص: 81

2- اصحاب حجر (قوم ثمود) ، از معجزات و آیات الهی روی برتافته و بر کفر خویش اصرار ورزیدند .

و ءاتینهم ءایتنا فکانوا عنہا معرضین

206- افساد قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 12 - 1

1 - فرعون و قوم عاد و ثمود ، در ممالک و مناطق خود ، به فساد و ناهنجاری ها دامن زده ، و آن را گسترش می دادند .

فأكثروا فيها الفساد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 11 - 6

6 - قوم ثمود ، محروم سازنده خود از کمالات نفسانی و گرفتار فساد و تباهی بودند .

و قد خاب من دسئها . کذبت ثمود بطغویها

این آیه ، بیانگر یکی از مصادیق آیه قبل است .

207- افساد گروههای نه گانه قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 48 - 2، 1

1 - وجود نه فرد و یا گروه فسادانگیز ، در جامعه ثمود ، هم زمان با رسالت صالح (ع)

و کان فی المدینه تسعه رهط یفسدون

« تسعه رهط » ؛ یعنی ، نه گروه ، اما احتمال دارد که به معنای نه فرد نیز باشد . در « المنجد » آمده است : هرگاه عددی به « رهط » نسبت داده شود ، « رهط » به معنای شخص می باشد .

2 - گروه های نه گانه شهر ثمودیان ، دارای فسادگری های گسترده و به دور از کمترین اصلاح طلبی و خیراندیشی

و کان فی المدینه . . . یفسدون فی الأرض و لایصلحون

قید «فی الأرض» نشانگر گستردگی دامنه فسادگری آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 49 - 4، 2

2- فسادانگیزی گروه های نُه گانه مخالف صالح ، علی رغم اظهار اعتقادشان به خدا

يفسدون فی الأرض .. قالوا تقاسموا بالله

سوگند خوردن به خدا، حکایت از نوعی باور به خدا دارد.

ص: 82

4- مبارزه با صالح پیامبر و از میان بردن وی ، محور اتحاد و همکاری گروه های فسادگر علی رغم داشتن اختلاف

و كان في المدينة تسعة رهط . . . تقاسموا بالله لنبئته و أهله

نه گانه بودن گروه های مزبور، خود دلیل تمایزات و وجود نقطه های افتراق میان آنان است؛ با این حال برای از میان بردن صالح باهم متحد شدند.

208- اقرار قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 62 - 2

2_ قوم ثمود ، معترف به ویژگی های مثبت و استعدادی خاص در صالح (ع)

قالوا ی_ص_لح قد کنت فینا مرجؤا قبل ه_ذا

209- اقلیت قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 158 - 7

7- وجود اقلیتی مؤمن در میان ثمودیان

و ما کان اکثرهم مؤمنین

210- اکثریت قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 158 - 6

6- بیشتر ثمودیان ، حق ناپذیر و مصمم بر کفر بودند .

و ما کان اکثرهم مؤمنین

211- امت های پس از قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- وجود فاصله زمانی میان نابود شدن قوم ثمود و پیدایش جامعه (یا جامعه های) جدید

ثم أنشأنا من بعدهم قروناًء آخرین

ص: 83

برداشت یاد شده با توجه به کلمه «ثم» _ که برای تراخی در زمان است _ به دست می آید.

3 - آغاز شکل گیری جوامع متعدد بشری در عصری واحد ، پس از قوم ثمود

ثم أنشأنا من بعدهم قروناً آخرین

به نظر می رسد جمع آمدن واژه «قرون»، به پیدایش جوامع متعدد و در عرض هم اشاره داشته باشد. از این رو می توان گفت که تا قبل از این، همواره تنها یک جامعه متشکل وجود داشت و شاید به این دلیل است که در آیه 31 واژه فوق، به صورت مفرد (قرن) آمده است.

212- امتحان قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 47 - 4

4 - مشکلات ثمودیان ، بنا به تقدیر الهی و در جهت آزمایش آنان بود ، نه معلول وجود صالح (ع) و پیروان او .

قال ط_رکم عند اللّٰه بل أنتم قوم تفتنون

عبارت «طائرکم...»؛ یعنی، آنچه که باعث بروز مشکلات و گرفتاری برای شما شده، نزد خدا است. مقصود این است که وجود من تأثیری در پیدایش مشکلات شما ندارد؛ بلکه مشکلات تان بر اساس برنامه و تقدیر الهی است که در راستای آزمایش شما تدارک دیده شده است. گفتنی است که در برداشت یاد شده، «فتنه» در جمله «بل أنتم قوم تفتنون» به معنای آزمایش گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 27 - 1

1 - فرستادن ناقه صالح به سوی قوم ثمود ، وعده الهی برای آزمایش ایشان

إنا مرسلوا الناقه فتنه لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 28 - 3

3 - اختصاص یافتن سهمی از آب سرزمین ثمود به ناقه صالح ، برای ایشان دشوار بود و مایه امتحان برای آنان

إنا مرسلوا الناقه فتنه لهم .. أن الماء قسمه بينهم

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه درصدد تدارک زمینه امتحانی است که در آیه قبل با تعبیر «فتنه» آمده است.

213- امکانات مادی قوم نمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 84

11 - جمعیت بیشتر، امکانات برتر و قدرت فزونتر قوم نوح، عاد، ثمود، قوم ابراهیم و اصحاب مدین در مقایسه با منافقان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

کالذین من قبلکم کانوا أشد منکم قوه... ألم یأتهم نبأ الذین من قبلهم قوم نوح...

214- امنیت قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 146 - 2

2 - ثمودیان، برخوردار از امنیت و رفاه کامل در سرزمین خویش

أترکون فی ما هـ هـنا امنین

«ما» در «فی ما» اشاره به نعمت هائی دارد که بیان تفصیلی آن در آیات بعد آمده است. و «هـ هـنا» نیز اشاره به سرزمین ثمودیان است.

215- انبیای قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 45 - 1

1 - صالح (ع)، رسول و فرستاده خدا به سوی قوم ثمود

و لقد أرسلنا إلی ثمود... صـ لِحاً

216- انتظارات قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 73 - 18

18 - قوم ثمود در انتظار دلیل و معجزه ای از جانب خداوند برای اثبات رسالت صالح (ع)

قد جاء تکم بینه من ربکم

برداشت فوق بر این اساس است که «قد» در «قد جاء تکم» برای توقع باشد.

217- انذار قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 85

6_ صالح (ع) ، قوم خود را در صورت آزاررسانی به ناقه و بازداشتن آن از چرا ، به عذابی زودرس هشدار داد .

و لاتمسوها بسوء فیأخذکم عذاب قریب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 59 - 16

16- ناقه قوم ثمود ، از جمله آیات الهی برای اخطار به آنان به خاطر حق ناپذیریشان

و اتینا ثمود الناقه .. و ما نرسل بالآیت إلا تخویفاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 32 - 10

10 - پیامبر پس از نوح (هود یا صالح) ، قوم خود را به عواقب شوم شرکورزی هشدار داد .

ما لکم من إله غیره أفلا تتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 36 - 2

2- انذار پیوسته مردم به معاد ، از سوی پیامبر جامعه پس از نوح

هیئات هیئات لما توعدون

به کارگیری فعل مضارع، بیانگر این نکته است که پیامبران جامعه پس از نوح، مردم را مستمراً نسبت به مسأله قیامت و معاد، بیم می دادند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 39 - 5

5- هشدار قبلی مردم به عذاب استیصال ، از سوی پیامبر پس از نوح

قال رب انصرنی بما کذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - هشدار صالح (ع) به ثمودیان، نسبت به رساندن هرگونه گزندى به ناچه

و لاتمسوها بسوء... یوم عظیم

«مس» (مصدر «لاتمسوا») با «باء» تعدیه به معنای رساندن و وارد کردن است. «سوء» نیز معادلِ آسیب، بدی و گزند است و قرار گرفتن آن در سیاق نهی، افاده عموم می‌کند؛ یعنی، مبادا به او گزندى برسانید.

4 - تهدید ثمودیان از سوی صالح (ع)، به عذاب و کیفر سخت الهی در صورت رساندن هرگونه گزندى به ناچه

و لاتمسوها بسوء فیأخذکم عذاب یوم عظیم

218- انقراض قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 51 - 2

2- از میان رفتن قوم ثمود و باقی نماندن نسل کافر ایشان ، پس از عذاب و انتقام الهی

و أنه أهلك . . و ثموداً فما أبقی

219- انقراض نسل قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 8 - 2

2- عذاب قوم ثمود ، فراگیر بود و کسی از آنان زنده و نسلی از آنان باقی نماند .

فهل تری لهم من باقیه

برداشت یاد شده، مبتنی بر این است که ضمیر «لهم» به مجموع قوم ثمود و عاد بازگردد.

220- انگیزه مخالفت قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 62 - 9

9_ پابندی به آداب و رسوم پدران و نیاکان ، از انگیزه های مخالفت قوم ثمود با صالح (ع) و تعالیم او

أتنه_نا أن نعبد ما یعبد ءاباؤنا

مراد از «ما» بتها و معبودهای پنداری مشرکان است. توصیف آنها با جمله «یعبد ءاباؤنا» اشاره به علت حکم قبل (نعبد) دارد؛ یعنی ، ما بتها را می پرستیم ، چون پدرانمان آنها را می پرستند.

221- اهانت های اشراف قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 33 - 8

8- تحقیر پیامبر پس از نوح و توهین به او، از سوی اشراف و سران قومش

ما_ه_ذاِإلّا بشر مثلكم

به کارگیری «ه_ذا» _ که برای اشاره به نزدیک است _ بیانگر نوعی توهین و تحقیر نسبت به پیامبر و مقام رسالت او است.

ص: 87

222- اهداف قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 82 - 7

7- امنیت ، هدف و مقصود تعیین کننده در کیفیت و نوع خانه سازی مردم حجر (قوم ثمود) بود .

و كانوا ينحتون من الجبال بيوتاً آمين

223- اهل مکه و فرجام قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 18 - 5

5- فرجام فرعون و قوم ثمود ، داستانی آشنا برای اهل مکه و مایه عبرت برای همه مردمان

هل أتيك . . فرعون و ثمود

سوره «بروج» از سوره های مکی است و نام بردن امت هایی مخصوص برای عبرت گرفتن مگیان از فرجام آنها، بیانگر آگاهی آنان از تاریخ اجمالی آن امت ها است.

224- اهمیت تقسیم آب در قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 28 - 2

2- فرمان تقسیم آب ، فرمانی مهم و دارای تأثیر جدی در زندگی قوم ثمود

و تَبَّهْمُ أَنْ الْمَاءِ قِسْمَةٌ بَيْنَهُمْ

در واژه «تَبَّهْمُ»، اهمیت خبر نهفته است؛ زیرا «نَبَأٌ» به خبر مهم اطلاق می شود.

225- ایمان مستضعفان قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 76 - 4

4_ ایمان مستضعفان قوم ثمود بهانه ای برای کفرورزی و استکبار اشراف کفرپیشه آن قوم

قال الذین استکبروا إنا بالذی ءامنتم به کفرون

مجادله کافران با مستضعفان اقتضا می کرد که کفرپیشگان در پاسخ مؤمنان بگویند: «إنا به کفرون» و یا «إنا بما ارسل به کفرون»، ولی در پاسخ گفتند ما به آنچه شماها بدان ایمان آورده اید کافر هستیم. و این تعبیر نشان می دهد که از ریشه های

ص: 88

استکبار آنان در برابر حق، ایمان مستضعفان بوده است. تقدیم «بالذی» بر «کفرون»، که افاده حصر می کند، این معنا را تأیید می کند.

226- ایمان مؤمنان قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 75 - 10

10 - مستضعفان مؤمن از قوم ثمود، مردمانی پایدار و راسخ در ایمان خویش

قالوا إنا بما أرسلنا به مؤمنون

از اینکه مؤمنان قوم ثمود مقصود خویش را با جمله اسمیه و به همراه «إِنَّ» بیان کردند و با کلمه «ما»ی موصوله ایمان خویش را به تمامی رسالتهای صالح اعلان داشتند، معلوم می شود آنان در ایمان خویش بسیار جدی و پایدار بودند.

227- باغداری قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 147 - 3

3 - باغداری، از محورهای فعالیت اقتصادی ثمودیان

فی جنّات و عیون

228- باغهای قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 147 - 1

1 - ثمودیان، برخوردار از چشمه ساران و باغستان های پوشیده از درختان میوه

فی جنّات و عیون

«جَنَّة» (مفرد «جَنَّات») به معنای باغ پوشیده از درختان و «عین» (مفرد «عیون») به معنای چشمه سار است.

229- بت پرستی قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16_ « عن أبي جعفر (ع) قال : إن رسول الله (صلى الله عليه وآله) سأل جبرئيل : كيف كان مهلك قوم صالح (ع) ؟ فقال : يا محمد (صلى الله عليه وآله) ان

ص: 89

صالحاً بعث إلى قومه و هو ابن سته عشره سنه . . . و كان لهم سبعون صنماً يعبدونها من دون الله . . . ;

از امام باقر(ع) روایت شده است که فرمود: رسول خدا(صلی الله علیه و آله) از جبرئیل پرسید: هلاکت قوم صالح چگونه بود؟ گفت: ای محمد! همانا صالح به سوی قوم خود مبعوث شد در حالی که شانزده سال داشت . . . و برای آن قوم هفتاد بت بود که آنها را به غیر از خدا می پرستیدند . . .».

230- بصیرت قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 38 - 13

13 - قوم عاد و ثمود ، قبل از گمراه شدن ، مردمی آگاه و بصیر بودند .

و زين لهم الشيطان اعم لهم . . . و كانوا مستبصرين

231- بنی اسرائیل و تاریخ قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهيم - 14 - 9 - 5

5- بنی اسرائیل به سرگذشت قوم نوح ، عاد و ثمود آشنایی داشتند .

الم يأتكم نبؤا الذين من قبلکم قوم نوح و عاد و ثمود و الذين من بعدهم

232- بهانه جویی اشراف قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 33 - 9

9- برخورداری پیامبر از اوصاف بشری ، دستاویز اشراف جامعه پس از نوح در انکار رسالت وی

ما هذا إلا بشر مثلكم

233- بهانه جویی قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- برخورداری صالح (ع) از ویژگی های بشری ، دستاویز ثمودیان در رد رسالت وی

قالوا إنما أنت من المسحّرين

ص: 90

«مسحر» می تواند مشتق از «سحر» باشد. «سحر» نیز مرادف «رئه» (شش) است. بنابراین واژه «مسحر» به معنای موجود دارای شش است که از خصوصیات بشری می باشد. گفتنی است بر پایه این معنا، آیه بعد، توضیح و تفسیر همین تعبیر خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 154 - 4

4 - برخوردار نبودن صالح (ع) از موقعیت برتر اجتماعی و طبقاتی، مانع از پذیرش رسالت وی از سوی ثمودیان

قالوا .. ما أنت إلا بشر مثلنا

تعبیر «مثلنا» می تواند به معنای مثلیت در بشر بودن نباشد؛ بلکه مراد مثل بودن از جهت موقعیت اجتماعی و طبقاتی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 157 - 4

4 - معجزه خواهی ثمودیان، پیشنهادی بهانه جویانه بود؛ نه درخواستی صادقانه.

فأت بئایه إن كنت من الصّـدقین .. فعقروها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 24 - 1

1 - بشر بودن صالح پیامبر (ع)، بهانه قوم ثمود، برای تکذیب رسالت آن حضرت

فقالوا أبشراً منا وحداً نتبعه

234- بهانه جویی کافران قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 76 - 4

4 - ایمان مستضعفان قوم ثمود بهانه ای برای کفرورزی و استکبار اشراف کفرپیشه آن قوم

قال الذین استکبروا إنا بالذی ءامنتم به کفرون

مجادله کافران با مستضعفان اقتضا می کرد که کفرپیشگان در پاسخ مؤمنان بگویند: «إنا به کفرون» و یا «إنا بما ارسل به کفرون»، ولی در

پاسخ گفتند ما به آنچه شماها بدان ایمان آورده اید کافر هستیم. و این تعبیر نشان می دهد که از ریشه های استکبار آنان در برابر حق، ایمان مستضعفان بوده است. تقدیم «بالذی» بر «کفرون»، که افاده حصر می کند، این معنا را تأیید می کند.

235- بی تأثیری پشیمانی قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 91

2 - نتیجه بخش نبودن پشیمانی ثمودیان ، پس از کشتن ناقه صالح

فَعْقِرُوهَا فَاَصْبِحُوا نَدْمِينَ . فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ

236- بی تقوایی قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 142 - 4,6

4 - ثمودیان ، مردمی بی تقوا و گنه پیشه

إِذْ قَالَ لَهُمُ... أَلَا تَتَّقُونَ

6 - ثمودیان ، مورد سرزنش صالح (ع) به خاطر بی تقوایی و گنه پیشگی

إِذْ قَالَ لَهُمُ أَخُوهُمْ صَالِحٌ أَلَا تَتَّقُونَ

استفهام در جمله «أَلَا تَتَّقُونَ» می تواند برای توبیخ و سرزنش باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 150 - 6

6 - بی تقوایی و گنه پیشگی ، بزرگ ترین مشکل ثمودیان

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

در سفارش های حضرت صالح(ع)، توصیه به تقوا بیش از همه توصیه ها تکرار شده است و این نشان می دهد که مشکل عمده ثمودیان، مسأله بی تقوایی آنان بوده است.

237- بی ثمری تلاش قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 84 - 1

1- هیچ یک از تلاش های اصحاب حجر برای رهایی خویش از عذاب الهی ، برای آنان چاره ساز واقع نشد .

فأخذتهم الصيحه . . . فما أغنى عنهم ما كانوا يكسبون

238- بی منطقی قوم نمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 9 - 20

ص: 92

20- اقوام کفرپیشه نوح، عاد و ثمود برای انکار تعالیم انبیای خویش در برابر دلایل روشن آنان، دلیل و برهان روشنی نداشتند.

قوم نوح و عاد و ثمود و الذین من بعدهم... جاءتهم رسلهم بالبینات... قالوا انا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 153 - 6

6 - مخالفان صالح (ع)، ناتوان از مقابله منطقی با وی

قالوا إنما أنت من المسخرین

اقدام ثمودیان به وارد کردن اتهام جنون به صالح(ع) در برابر اندرزهای خیرخواهانه وی، بیانگر مطلب یاد شده است.

239- بی یاوری قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 45 - 1

1 - ناتوانی و بی پناهی کامل قوم ثمود، در برابر صاعقه عذاب

فما استطعوا من قیام و ما كانوا منتصرین

240- بینش اشراف قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 37 - 1

1 - در دیدگاه اشراف و عناصر مرفه جامعه پس از نوح، زندگی انسان محدود به زندگی دنیایی بود.

إن هی إلاّ حیاتنا الدنیا... و ما نحن بمبعوثین

«بعث» (مصدر مجهول «مبعوثین») به معنای بر انگیزخته شدن است.

241- بینش غلط قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 82 - 6

6- اصحاب حجر با پناه گرفتن در خانه های سنگی مستحکم ، به گمان باطل خود را از عذاب الهی در امان می پنداشتند .

و كانوا ينجحون من الجبال بيوتاً آمنين

ساختن خانه های سنگی مستحکم، ممکن است در مقابل تهدید شدن به عذاب الهی باشد. دو آیه بعد (فما أغنى عنهم ما كانوا يكسبون) مؤید این برداشت است.

ص: 93

242- بینش قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 62 - 3

3_ قوم ثمود، صالح (ع) را به خاطر ویژگی ها و استعدادهایش، مایه ترقی و تعالی آن قوم می دانستند.

قد کنت فینا مرجوًّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 154 - 3

3 - ویژگی های بشری صالح (ع)، مانع از رسالت وی در دیدگاه ثمودیان

قالوا .. ما أنت إلا بشر مثلنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 14 - 11

11 - فرشتگان _ در دید قوم عاد و ثمود _ موجوداتی برتر از آدمیان و شایسته تر برای رسالت از جانب خداوند

قالوا لو شاء ربنا لأنزل من السماء حجارة

از این که قوم عاد و ثمود، پیامبران خویش را به واسطه بشر بودن انکار می کردند و نبوت را فقط لایق فرشتگان می دانستند، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 24 - 2,5,6,7,8,9,10

2 - رسالت الهی، مرتبتی غیر قابل دستیابی برای بشر در دیدگاه قوم ثمود

فقالوا أبعثنا من قبلنا رسلًا من قبلنا وهم قوم کافرون

برداشت یاد شده در صورتی است که گفتار قوم ثمود و انکار آنان، صرفاً جنبه بهانه جویی نداشته؛ بلکه ریشه در باورهای آنان داشته باشد.

5 - صالح پیامبر (ع)، فاقد پایگاه اجتماعی از نظر قوم ثمود

فَقَالُوا أَبَشْرًا مِّنَّا وَحَدًّا

برداشت یاد شده بدان احتمال است که تعبیر «واحداً»، نظر به عدم برخورداری صالح(ع) از عِدَّة و عُدَّة و قدرت اجتماعی، داشته باشد.

6- مکانت و شوکت اجتماعی، از بالاترین ملاک های ارزشی در نظر قوم ثمود

فَقَالُوا أَبَشْرًا مِّنَّا وَحَدًّا نَّتَّبِعُهُ

در صورتی که تعبیر «واحداً» بیانگر عدم برخورداری صالح(ع) از قدرت، شوکت و اشرافیت باشد؛ می توان استفاده کرد که قوم ثمود، انتظار داشتند که پیامبر از میان اشراف جامعه، انتخاب شود.

ص: 94

7 - پیروی از بشری معمولی و فاقد موقعیت اجتماعی، گمراهی و جنون در نظر قوم ثمود

إِنَّا إِذَا لَفِيَ ضَلَالٌ وَسَعْرٌ

واژه «إِذَا» ضلالت و جنون را مترتب بر تبعیت از «بشراً مَثّاً واحداً» ساخته است. گفتنی است در صورتی که «واحداً» اشاره به تنهایی و بی یاری صالح(ع) داشته باشد، مطلب بالا استفاده می شود.

8 - پذیرش ادعای نبوت از یک انسان، گمراهی و جنون در نظر قوم ثمود

فَقَالُوا أَبَشْرًا مِثْلًا وَحَدًّا نَتَّبِعُهُ إِنَّا إِذَا لَفِيَ ضَلَالٌ وَسَعْرٌ

در صورتی که «أَبَشْرًا مِثْلًا واحداً» در مقام نفی شایستگی بشر برای نبوت باشد، از ارتباط «إِذَا لَفِيَ ..» با جمله قبلی مطلب بالا استفاده می شود.

9 - قبول پیامبری صالح (ع)، مایه تیره بختی در نگاه قوم ثمود

إِنَّا إِذَا لَفِيَ .. سَعْرٌ

در صورتی که «سعر» جمع «سعیر» (آتش افروخته) باشد، مراد از آن در آیه شریفه، گرفتار شدن در آتش حسرت و تیره بختی خواهد بود.

10 - قوم ثمود، مدعی ارزش خواهی و سعادت جویی، در تکذیب پیامبری صالح (ع)

إِنَّا إِذَا لَفِيَ ضَلَالٌ وَسَعْرٌ

قوم ثمود با گفتن «إِنَّا إِذَا ..»، در حقیقت مدعی بودند که ما اکنون در گمراهی و شقاوت نیستیم و چنانچه از صالح(ع) پیروی کنیم، گمراه و تیره بخت خواهیم شد و ما گمراهی و تیره بختی را برای خویش نمی پسندیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 25 - 3

3 - قوم ثمود، براساس ملاک های مادی خود، معتقد به وجود افرادی شایسته تر از صالح (ع) برای پیامبری

أَلْقَى الذِّكْرَ عَلَيْهِ مِنْ بَيْنِنَا

243- پشیمانی قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 157 - 2

2 - ندامت و پشیمانی ثمودیان ، به دنبال پی کردن ناقه صالح و مشاهده نشانه های عذاب

فَعَقَرُوها فَأَصْبَحُوا نَدَمِينَ

«فاء» در «فأصبحوا» فصیحه و بیانگر حذف جمله ای است که به خاطر معلوم بودنش حذف شده و تقدیر آن چنین است: «فَعَقَرُوها فَأَؤا اشراف العذاب فأصبحوا نادمین؛ ناقه را پی کردند پس نشانه های عذاب را دیدند، پس پشیمان شدند».

ص: 95

244- پیامبر قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 61 - 2

2_ رسالت صالح (ع) ، محدود به قوم ثمود بود .

وإلى ثمود أخاهم صـلحاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 9 - 12

12- قوم نوح ، عاد و ثمود و اقوام پس از آنان ، پیامبرانی مخصوص به خود داشتند .

ألم يأتكم نبؤا الذين من قبلكم قوم نوح . . . جاءتهم رسلهم

245- تاریخ تشکیل قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 74 - 1

1_ قوم ثمود پس از انقراض قوم عاد تشکیل یافته و در سرزمین حجر به تمدن رسیدند .

و اذكروا إذ جعلكم خلفاء من بعد عاد و بوأكم فى الأرض

«ال» در «الأرض» عهد ذهنی است و اشاره به سرزمینی است که قوم ثمود در آن ساکن بودند که بین حجاز و شام قرار گرفته است.

246- تاریخ قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 73 - 2, 9, 18, 23

2_ رسالت صالح (ع) در محدوده قوم ثمود

وإلى ثمود أخاهم صلحاً

9_ قوم ثمود ، مردمی مشرک

ما لکم من إله غیره

18_ قوم ثمود در انتظار دلیل و معجزه ای از جانب خداوند برای اثبات رسالت صالح (ع)

قد جاء تکم بینه من ربکم

برداشت فوق بر این اساس است که «قد» در «قد جاء تکم» برای توقع باشد.

23_ آزادی ناقه صالح برای چریدن ، در تضاد با منافع قوم ثمود

فذرورها تأکل فی أرض الله ولا تمسوها بسوء

ص: 96

نهی از آزار رساندن به ناقه پس از فرمان به رها ساختن آن در علفزارها، گویای این است که تحمل ناقه آزاد برای قوم ثمود آسان نبوده و با منافع آنان در تضاد بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 74 - 1,2,3,8,9,10

1_ قوم ثمود پس از انقراض قوم عاد تشکیل یافته و در سرزمین حجر به تمدن رسیدند .

و اذکروا إذ جعلکم خلفاء من بعد عاد و بوأکم فی الأرض

«ال» در «الأرض» عهد ذهنی است و اشاره به سرزمینی است که قوم ثمود در آن ساکن بودند که بین حجاز و شام قرار گرفته است.

2_ خلافت قوم ثمود در زمین و سکونت گزیدن آنان در سرزمین حجر، نعمتی الهی بر آنان

و اذکروا إذ جعلکم خلفاء من بعد عاد و بوأکم فی الأرض

3_ صالح (ع) از قوم خویش خواست تا نعمت خلافت و سکونت گزیدن در سرزمین حجر را نعمتی از جانب خدا بدانند و آن را همواره به خاطر داشته باشند .

و اذکروا إذ جعلکم خلفاء من بعد عاد و بوأکم فی الأرض

8_ منطقه جغرافیایی سرزمین و محل سکونت قوم ثمود، دارای دو بخش: دشت و کوهستان

و بوأکم فی الأرض تتخذون من سهولها قصوراً و تحتون الجبال بیوتاً

9_ قوم ثمود در دشت های متعدد، قصر های بسیار بنا کردند و از کوه ها خانه های زیادی تراشیدند .

تتخذون من سهولها قصوراً و تحتون الجبال بیوتاً

«سهول» جمع سهل است و سهول الأرض به معنای زمینهای هموار می باشد که از آن به دشتها و صحراها تعبیر می شود. «الجبال» من الجبال بوده و در اصطلاح منصوب به نزع خافض است. بنابراین جمله «إذ... تحتون الجبال بیوتاً»، یعنی آنگاه که از کوهها خانه ها می تراشیدید.

10_ قوم ثمود مردمی متمدن و آگاه به شیوه های گوناگون در خانه سازی

تتخذون من سهولها قصوراً و تحتون الجبال بیوتاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4_ گروهی از مستضعفان قوم ثمود رسالت صالح (ع) را تصدیق کرده و به وی ایمان آوردند .

لذین استضعفوا لمن ءامن منهم

برداشت فوق بر این اساس است که ضمیر «منهم» به «الذین» در «لذین استضعفوا» برگردد، نه به «قومه». در این صورت «لمن ءامن» بدل بعض از کل برای «لذین استضعفوا» است و مفاد آن تقسیم مستضعفان به دو طایفه مؤمنان و غیر مؤمنان خواهد بود.

6_ اشراف کفرپیشه قوم ثمود برای ایجاد تردید در مؤمنان ، از باور و اطمینان آنان به رسالت صالح پرسش کردند .

قال الملاء .. أتعلمون أن صلحاً مرسل من ربه

9_ مستضعفان مؤمن قوم ثمود ، در پاسخ مستکبران ، کفر خویش به معبودان دروغین را اعلان کردند .

قالوا إنا بما ارسل به مؤمنون

حصر اضافی که از تقدیم «بما ارسل» بر «مؤمنون» به دست می آید، بیانگر این است که مستضعفان، علاوه بر اعلان ایمان به صالح و رسالت‌های وی، بیزاری خویش را از معبودان دروغین نیز بیان داشتند.

11 _ تلاش تبلیغاتی کفرپیشگان قوم ثمود برای ایجاد شک در رسالت صالح، تلاشی بی ثمر بود.

قالوا إنا بما ارسل به مؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 76 - 4، 2، 1

1 _ مجادله کفرپیشگان مستکبر قوم ثمود با مستضعفان مؤمن به صالح

استضعفوا لمن . . . مؤمنون. قال الذین استکبروا إنا بالذی ءامنتم به کفرون

2 _ مستکبران قوم ثمود، در پاسخ مستضعفان، مخالف صریح خویش را با رسالت صالح و کفرشان را به پیام‌های او ابراز داشتند.

قال الذین استکبروا إنا بالذی ءامنتم به کفرون

4 _ ایمان مستضعفان قوم ثمود بهانه‌ای برای کفرورزی و استکبار اشراف کفرپیشه آن قوم

قال الذین استکبروا إنا بالذی ءامنتم به کفرون

مجادله کافران با مستضعفان اقتضا می کرد که کفرپیشگان در پاسخ مؤمنان بگویند: «إنا به کفرون» و یا «إنا بما ارسل به کفرون»، ولی در پاسخ گفتند ما به آنچه شماها بدان ایمان آورده اید کافر هستیم. و این تعبیر نشان می دهد که از ریشه‌های استکبار آنان در برابر حق، ایمان مستضعفان بوده است. تقدیم «بالذی» بر «کفرون»، که افاده حصر می کند، این معنا را تأیید می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 77 - 4، 2، 1

1 _ کافران قوم ثمود ناقه صالح را پی کردند و آن را هلاک ساختند.

فَعَقَرُوا النَّاقَةَ وَعَتَوْا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ

«عقر» به معنای مجروح ساختن است و آنگاه که گفته شود «عقر الفرس و البعیر»، یعنی پای آن را قطع کرد. (برگرفته از لسان العرب) و در مجمع البیان آمده «عقر» به جراحی گفته می شود که مایه هلاکت گردد.

2 _ کافران قوم ثمود با پی کردن ناقه صالح، فرمان خداوند را سرپیچی کردند و مردمی متجاوز شناخته شدند.

فَعَقَرُوا النَّاقَةَ وَعَتَوْا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ

مراد از «أمر ربهم» همان است که در آیه 73 مطرح شده بود یعنی: زیان نرساندن به ناقة و آزادگذاری آن برای چریدن.

4_ کفرپیشگان قوم ثمود پس از کشتن ناقة صالح، از وی خواستند تا تهدیدش (نزول عذاب دردناک) را به اجرا گذارد.

قَالُوا يَصْلِحْ ائْتِنَا بَمَا تَعِدُنَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ

مراد از «ما تعدنا» عذابی است که در آیه 73 (فياخذكم عذاب أليم) بیان شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 78 - 4, 6, 3, 2, 1

1_ کفرپیشگان قوم ثمود با گرفتار شدن به لرزشی شدید به هلاکت رسیدند.

فَأَخَذْتَهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جِثْمِينَ

ص: 98

«رجفه» به معنای اضطراب و لرزش است و به قرینه «فأصبحوا ..» معلوم می شود آن لرزش بسیار شدید بوده است. قابل ذکر است که «فأخذتهم الرجفه» (لرزش آنان را فراگرفت) می تواند به این معنی باشد که لرزشی شدید بر اندام آنان مستولی شد و نیز می تواند به این معنی باشد که زمین لرزه و زلزله ای شدید آنان را فراگرفت.

2_ لرزش شدید و عذاب نازل شده بر قوم ثمود توان حرکت و بیرون آمدن از خانه ها را از ایشان سلب کرد .

فأصبحوا فی دارهم جثمین

«فی دارهم» می تواند اشاره به این نکته داشته باشد که نزول عذاب هنگامی بوده که همه و یا اکثر ثمودیان در خانه هایشان استراحت می کردند و می تواند علاوه بر این، اشاره داشته باشد که با احساس لرزش زمین _ که طبعاً آدمی از خانه می گریزد _ کافران قوم صالح نیز خواستند از خانه ها بدر شوند ولی عذاب مهلت شان نداد و در همانجا به هلاکت رسیدند با توجه به اینکه «فی دارهم» متعلق به «جثمین» است این معنا وضوح بیشتری پیدا می کند.

3_ کافران قوم ثمود بر اثر عذاب الهی به رو بر زمین افتادند و هلاک شدند .

فأصبحوا فی دارهم جثمین

«جثوم» به معنای به زمین چسبیدن و حرکت نکردن است و برخی گفته اند به معنای فروافتادن شخص به سینه خود است.

4_ کفرپیشگان قوم ثمود شب هنگام به عذاب گرفتار شدند و در صبحگاهش به هلاکت رسیدند . *

فأصبحوا فی دارهم جثمین

برداشت فوق مبتنی بر این است که «اصبحوا» به معنای «دخلوا فی الصباح» (داخل در صبح شدند) باشد نه به معنای «صاروا» بر این مبنا «فأصبحوا ..» می رساند که هلاکت در اولین لحظه صبح اتفاق افتاده و در نتیجه عذاب لرزش پیش از صبح یعنی در شب، بر کافران قوم ثمود عارض شده است.

6_ عذاب نازل شده بر قوم ثمود، پاسخی بود به ناباوری آنان نسبت به تحقق تهدید های صالح (ع)

إتتنا بما تعدنا .. فأخذتهم الرجفه

از حقایقی که در آیه قبل مطرح شده و می تواند «أخذتهم الرجفه» بر آن مترتب باشد، ناباوری قوم ثمود به تهدیدهای حضرت صالح(ع) است، که از جمله «إتتنا بما تعدنا» به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 79 - 3,5

3_ خداوند پیش از نزول عذاب بر قوم ثمود، با ابلاغ پیام های خویش به آنان اتمام حجت کرد .

لقد أبلغتكم رساله ربي و نصحت لكم

5_ صالح (ع) هنگام خروجش از میان قوم ثمود، اتمام حجت الهی بر آنان را به ایشان گوشزد کرد.

فتولی عنهم و قال يقوم لقد أبلغتكم رساله ربي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 62 - 14، 15، 7، 9، 3، 5

3_ قوم ثمود، صالح (ع) را به خاطر ویژگی ها و استعدادهایش، مایه ترقی و تعالی آن قوم می دانستند.

قد كنت فينا مرجوًا

5_ قوم صالح و پدرانشان، مردمانی مشرک و پرستشگر غیر خدا بودند.

أتنه_نا أن نعبد ما يعبد ءاباؤنا

ص: 99

7_ حضرت صالح (ع) ، مورد اعتراض و سرزنش قوم ثمود به خاطر فراخوانی آنان به یکتاپرستی و نفی خدایان دروغین

أَنتَهـ نَا أَن نَعْبِد مَا يَعْبُد ءَابَاؤُنَا

استفهام در «أَنتَهـ نَا أَن نَعْبِد . . .» استفهام توییخی است.

9_ پایبندی به آداب و رسوم پدران و نیاکان ، از انگیزه های مخالفت قوم ثمود با صالح (ع) و تعالیم او

أَنتَهـ نَا أَن نَعْبِد مَا يَعْبُد ءَابَاؤُنَا

مراد از «ما» بتها و معبودهای پنداری مشرکان است. توصیف آنها با جمله «یعبد ءاباؤنا» اشاره به علت حکم قبل (نعبد) دارد؛ یعنی ، ما بتها را می پرستیم ، چون پدرانمان آنها را می پرستند.

14_ قوم ثمود ، در یکتایی خدا و ضرورت یگانه پرستی ، در شک و تردید بودند .

وَإِنَّا لَفِي شَكٍّ مِّمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ مَرِيبٌ

15_ دعوت به توحید و بیان ضرورت یکتاپرستی از سوی حضرت صالح (ع) ، مایه تردید قوم ثمود در خردمندی و هوشیاری او

وَإِنَّا لَفِي شَكٍّ مِّمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ مَرِيبٌ

«مریب» (تردیدافکن) صفت برای «شک» است و متعلق آن _ به قرینه جمله «قد کنت فینا مرجوًّا» _ خردمندی و هوشیاری صالح(ع) می باشد. بنابراین جمله «إِنَّا لَفِي ...»؛ یعنی، ما در درستی تعالیم تو شک داریم، آن چنان شکی که باعث شده درباره خردمندی و هوشیاری ات نیز تردیدکنیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 65 - 6, 5, 3

3_ قوم ثمود ، پس از کشتن ناقه صالح ، بیش از سه روز مهلت ماندن در دنیا و بهره بردن از متاع آن را نداشتند .

فَقَالَ تَمَتَّعُوا فِی دَارِکُمْ ثَلَاثَ ۡیَٰمٍ

5_ نزول عذاب بر قوم ثمود ، وعده ای راستین و تخلف ناپذیر

ذَلْکَ وَعْدٌ غَیْرٌ مَّکذُوبٌ

6_ نزول عذاب بر قوم ثمود ، وعده ای از ناحیه خداوند به حضرت صالح (ع)

ذَلْکَ وَعْدٌ غَیْرٌ مَّکذُوبٌ

1_ قوم ثمود، بدون بهره گرفتن از مهلت سه روزه، از کشتن ناقه اظهار ندامت نکردند و بر شرکورزی و انکار رسالت صالح (ع) اصرار ورزیدند.

فلما جاء أمرنا

2_ خداوند، در پی اصرار قوم ثمود بر شرکورزی و انکار رسالت صالح (ع)، عذابی سخت بر آنان نازل کرد.

فلما جاء أمرنا

مراد از «أمر» عذاب نازل شده بر قوم ثمود است. اضافه آن به ضمیر «نا» حاکی از بزرگی آن عذاب می باشد.

5_ گروهی از قوم ثمود، توحید را پذیرفتند و به رسالت صالح (ع) ایمان آوردند.

نَجِّينَا ص - لِحَا و الذین ءامنوا معه

6_ خداوند، صالح (ع) و پیروانش را از عذاب نازل شده بر قوم ثمود رهانید و آنان را از ننگ آن عقوبت دور ساخت.

نَجِينًا صـ لِحًا و الذین ءامنوا معه . . . و من خزی یومئذ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 67 - 1,3,7,8,9,10,11

1_ کفرپیشگان قوم ثمود ، با غرشی مهیب به هلاکت رسیدند .

و أخذ الذین ظلموا الصیحه

3_ ستمکاری قوم ثمود ، موجب گرفتاری آنان به عذاب الهی شد .

و أخذ الذین ظلموا الصیحه

7_ کفرپیشگان قوم ثمود بر اثر عذاب الهی ، به رو بر زمین افتادند و هلاک شدند .

فأصبحوا فی دی_رهم ج_ثمین

«جثوم» (مصدر جاثمین) به معنای به زمین چسبیدن و حرکت نکردن است و برخی آن را به معنای فرو افتادن بر سینه دانسته اند (لسان العرب).

8_ صیحه و غرشی که قوم ثمود را فرا گرفت ، توان حرکت و بیرون آمدن از خانه ها را از آنان سلب کرد .

و أخذ الذین ظلموا الصیحه فأصبحوا فی دی_رهم ج_ثمین

«فی دیارهم» متعلق به «جاثمین» است و دلالت بر این دارد که قوم ثمود در خانه هایشان به هلاکت رسیدند. بیان این معنا حکایت از آن دارد که: صیحه و غرش مهیب آن چنان بود که قوم ثمود، نتوانستند از خانه های خویش _ که طبعاً آدمی در این گونه موارد از خانه خارج می شود _ بیرون آیند.

9_ کفرپیشگان قوم ثمود ، شب هنگام به عذاب گرفتار شدند و در صبحگاه به هلاکت رسیدند . *

فأصبحوا فی دی_رهم ج_ثمین

چنان چه «أصبحوا» به معنای «دخلوا فی الصباح» باشد دلالت می کند که هلاکت آنان ، در صبحدم بوده است. در نتیجه صیحه و غرش _ به قرینه فاء در «فأصبحوا» _ پیش از صبح؛ یعنی در شب بر قوم ثمود نازل شده بود.

10_ «عن أبی عبدالله (ع) (فی إهلاک قوم صالح) : . . . لما کان نصف اللیل أتاهم جبرئیل (ع) فصرخ بهم صرخه خرقه تلک الصرخه أسماعهم و فلقت قلوبهم و صدّعت أکبادهم . . . فأصبحوا فی دیارهم و مضاجعهم موتی أجمعین ثم أرسل الله علیهم مع الصیحه النار من السماء فأحرقتهم أجمعین . . . ;

از امام صادق(ع) [درباره هلاکت قوم صالح] روایت شده است: چون نیمه شب فرارسید، جبرئیل نزد آنان آمد. پس فریادی بلند بر سرشان زد که گوشهای آنان را پاره کرد و قلبهایشان را شکافت و جگرهایشان را درید؛ در نتیجه صبحگاه آن شب، همه آنان در خانه ها و بسترهایشان مرده بودند. سپس خداوند همراه با آن فریاد آتشی از آسمان فرستاد که همه را سوزاند...».

11_ «عن رسول الله (صلى الله عليه وآله) قال: ... هـؤلاء قوم صالح (ع) ... عتوا عن أمر ربهم ... فأهلك الله من كان في مشارق الأرض و مغاربها منهم إلا رجلاً كان في حرم الله فممنعه حرم الله من عذاب الله تعالى ...» ;

از رسول خدا(صلی الله علیه و آله) روایت شده است که فرمود: ... اینان قوم صالح بودند ... از فرمان پروردگار خود سرپیچی کردند ... پس خداوند از آن قوم همه آنان را که در مشرقها و مغربهای زمین بودند هلاک کرد مگر یک مرد را که در حرم خدا بود و حرم خدا او را از عذاب الهی مصون داشت...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 68 - 4، 1

ص: 101

1_ عذاب نازل شده بر قوم ثمود ، موجب نابودی آنان و تخریب آثار زندگانی در دیار ایشان شد .

كأن لم یغنوا فیها

«غنی» (مصدر لم یغنوا) به معنای اقامت کردن و سکنی گزیدن است. ضمیر در «فیها» به «دیار» در آیه قبل برمی گردد و جمله «كأن لم یغنوا فیها»؛ یعنی، گویا قوم ثمود در دیارشان اقامت نکرده بودند و این کنایه از بین رفتن دیار آنان است.

4_ قوم ثمود بر اثر نافرمانی خداوند ، سزاوار هلاکت و دوری از رحمت الهی شدند .

ألا بعداً لثمود

توضیح کلمه «بعداً» در آیه 60 ذیل برداشت شماره 5 آورده شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 95 - 4

4_ قوم ثمود ، از رحمت خدا محروم شدند و با عذاب های الهی به هلاکت رسیدند .

كما بعدت ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 100 - 1

1_ داستان اقوامی چون فرعونیان ، قوم نوح ، هود ، صالح ، لوط و شعیب (ع) ، از داستان های مهم تاریخ بشری است .

ذلک من أنباء القری

«أنباء» جمع نبا است و نبا - چنان چه در مفردات راغب آمده - به خبری گفته می شود که دارای فایده بزرگ است. «قری» (جمع قریه) به معنای آبادیهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 82 - 1,2,3,4

1- اصحاب حجر با شکافتن کوه ها ، خانه های امنی برای خود در دل آن می ساختند .

و كانوا ینحتون من الجبال بیوتاً آمینین

تراشیدن کوهها به منظور ساختن خانه به دو گونه قابل تصور است: 1_ ساختن خانه های سنگی از بریده های کوهها در دامنه کوهها و یا در جای دیگر. 2_ ساختن خانه از خود کوهها و در دل آنها. چنان که در سوره «نحل» (آیه 68) همین تعبیر به کار رفته است: (...أن اتخذی من الجبال بیوتاً).

2- اصحاب حجر با تراشیدن کوه ها ، از سنگ های آن برای خود خانه های امنی می ساختند .

و كانوا ینحتون من الجبال بیوتاً ءامنین

مقصود از تراشیدن کوهها به منظور ساختن خانه امن ممکن است ساختن خانه های سنگی به خاطر استحکام آن باشد.

3- وجود صنعت خانه سازی و سنگ تراشی در میان مردم حجر (قوم ثمود)

و كانوا ینحتون من الجبال بیوتاً ءامنین

4- اصحاب حجر (قوم ثمود) مردمی نیرومند و سخت کوش بودند و در مناطق کوهستانی زندگی می کردند .

و كانوا ینحتون من الجبال بیوتاً ءامنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 83 - 1

1- اصحاب حجر (قوم ثمود) پس از تکذیب رسولان و اعراض از معجزات و آیات الهی، صبحگاهان گرفتار صدای وحشتناک و غرش سهمگین شدند.

و لقد کذب أصحاب الحجر المرسلین . و آتینهم آتینا... معرضین... فأخذتهم الصی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 84 - 1,3

1- هیچ یک از تلاش های اصحاب حجر برای رهایی خویش از عذاب الهی، برای آنان چاره ساز واقع نشد.

فأخذتهم الصیحه... فما أغنی عنهم ما كانوا یکسبون

3- عذاب الهی (صیحه) اصحاب حجر را در داخل خانه های سنگی و دژ های مستحکمشان درهم کوبید.

ینحتون من الجبال بیوتاً آمنین . فأخذتهم الصیحه... فما أغنی عنهم ما كانوا یکسبون

اصحاب حجر برای در امان ماندن از عذاب الهی، خانه های سنگی بنا کرده بودند؛ ولی این خانه ها آنان را از عذاب مصون نداشت و در دفع آن کارساز نبود (فما أغنی عنهم...). حقیقت فوق بیانگر این نکته است که در وقت عذاب، آنان در همین خانه ها سُکنی داشته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 59 - 13

13- قوم ثمود، نسبت به معجزه الهی (ناقه) عکس العمل ناروا داشته و با آن ظالمانه برخورد کردند.

و آتینا ثمود الناقه مبصره فظلموا بها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 42 - 3,6

3- مخالفت همگانی قوم نوح، عاد و ثمود با پیامبرانشان (نوح، هود و صالح)

و ان یکذبوک فقد کذبت قبلهم قوم نوح و عاد و ثمود

6- عاد و ثمود، پس از قوم نوح و پیش از قوم ابراهیم می زیستند.

قوم نوح و عاد و ثمود... و قوم ابرهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 31 - 4

4- ثمود (یا عاد) نخستین جامعه شکل گرفته پس از طوفان نوح

ثمّ أنشأنا من بعدهم قرناً آخرین

مفسران در این که کدام جامعه پس از طوفان نوح شکل گرفت، دو نظر دارند: برخی از آنان با تکیه بر سخن هود(ع) در سوره اعراف: «و اذکروا إذ جعلکم خلفاء من بعد قوم نوح» و ذکر سرگذشت قوم هود در پی قوم نوح (در سوره های اعراف، هود و شعرا) معتقدند که نخستین جامعه تشکیل یافته در پی هلاکت قوم نوح، قوم هود (عاد) بود. برخی دیگر نیز بر آنند که با توجه به این که

ص: 103

قوم صالح (ثمود) با صیحه آسمانی نابود شدند و در این جا نیز ذکر صیحه به میان آمده است، می رساند که اولین جامعه پس از طوفان، قوم صالح (ثمود) بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 38 - 3

3 - اشراف جامعه پس از نوح ، مردم را از گرویدن به فرستاده الهی بر حذر می داشتند .

و ما نحن له بمؤمنین

اعلام اشراف مبنی بر این که به این مرد (فرستاده الهی) ایمان ندارند، می تواند دستوری ضمنی به مردم باشد که باید از آنان پیروی کنند و به فرستاده الهی گرایش نداشته باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 40 - 3

3 - پشیمانی سخت تکذیب گران پیامبر جامعه پس از نوح ، به هنگام مشاهده عذاب استیصال

قال عمّا قليل ليصبحنّ ندمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 41 - 2، 1

1 - نزول عذابی فراگیر بر نخستین جامعه پس از نوح ، در پی استمداد پیامبر آنان از خداوند

قال ربّ انصرنی . . . فأخذتهم الصیحه

2 - نابودی جامعه پس از نوح ، تنها با یک فریاد مرگ بار (صیحه)

فأخذتهم الصیحه بالحقّ

«صیحه» مصدر عددی و به معنای یک فریاد است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 39 - 3

3_ همه مردمان عاد، ثمود، اصحاب رس و مردم دوران های بین اقوام یاد شده، به خاطر تکذیب آیات خدا و رسولان او، به شکل شگفت آوری درهم شکسته شده و نابود گردیدند.

و کلاً تَبْرنا تَبیراً

«تَبیر» (مصدر «تَبْرنا») به معنای درهم شکستن و هلاک کردن است (لسان العرب). «تَبیراً» _ که مفعول مطلق برای «تَبْرنا» است _ نیز برای تأکید معنای درهم شکستن و هلاک کردن و نوع شگفت آور آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 146 - 2

2- ثمودیان، برخوردار از امنیت و رفاه کامل در سرزمین خویش

أترکون فی ما هـ هنا ءامنین

ص: 104

«ما» در «فی ما» اشاره به نعمت هائی دارد که بیان تفصیلی آن در آیات بعد آمده است. و «ه_هنا» نیز اشاره به سرزمین ثمودیان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 147 - 1,2,3

1 - ثمودیان ، برخوردار از چشمه ساران و باغستان های پوشیده از درختان میوه

فی جنّت و عیون

«جَنَّة» (مفرد «جَنَّات») به معنای باغ پوشیده از درختان و «عین» (مفرد «عیون») به معنای چشمه سار است.

2 - سرزمین ثمودیان ، سرزمینی حاصلخیز با منابع آبی سرشار

فی جنّت و عیون

نکره آمدن «جَنَّات» و «عیون»، نشان دهنده کثرت باغ ها و چشمه سارهاست و آن حکایت از حاصلخیزی و سرسبزی سرزمین ثمودیان دارد.

3 - باغداری ، از محور های فعالیت اقتصادی ثمودیان

فی جنّت و عیون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 149 - 1,3

1 - ثمودیان ، استاد در ساختن خانه در دل کوه با تراشیدن ماهرانه سنگ ها

و تتحتون من الجبال بیوتاً فـرهین

«نَحْت» (مصدر «تتحتون») به معنای تراشیدن و «فراهه» (مصدر «فارهین») به معنای مهارت و استادی است؛ یعنی، و با مهارت برای خود خانه هایی از کوه ها می تراشید؟

3 - سرخوشی و سرمستی ثمودیان در خانه های کوهستانی خویش

و تتحتون من الجبال بیوتاً فـرهین

«فارهین» می تواند از مصدر «فره» (نشاط و سرخوشی) مشتق شده باشد. گفتنی است که «فارهین» بنابراین احتمال، صفت برای «بیوتاً» و به تقدیر «فارهین فیها» است؛ یعنی، خانه هایی که در آن مست و سرخوشید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 150 - 6

6 - بی تقوایی و گنه پیشگی ، بزرگ ترین مشکل ثمودیان

فاتقوا الله و أطيعون

در سفارش های حضرت صالح(ع)، توصیه به تقوا بیش از همه توصیه ها تکرار شده است و این نشان می دهد که مشکل عمده ثمودیان، مسأله بی تقوایی آنان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 151 - 1

ص: 105

1 - اطاعت ثمودیان ، از اشراف و رؤسای اسراف گر و متجاوز خویش

و لاتطیعوا أمر المسرفین

«اسراف» (مصدر «مصرفین») به معنای افراط کردن و از حد اعتدال خارج شدن است. بنابراین «مصرفین»؛ یعنی، افراط گران و متجاوزان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 152 - 4

4 - وجود افراد صد در صد فسادگر در جامعه ثمودیان ، در عصر بعثت صالح (ع)

الذین یفسدون فی الأرض و لایصلحون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 153 - 7

7 - اطلاع ثمودیان ، از مسأله افسون و سحرزدگی

قالوا إنما أنت من المسحّرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 157 - 3,4,6,8

3 - هم دلی و هم گامی ثمودیان در کشتن ناقه صالح

فعقروها فأصبحوا ندمین

با توجه به این که ناقه صالح، تنها به وسیله یک تن از ثمودیان پی شد، جمع آمدن «عقروا» و نیز «أصبحوا ندمین»، می رساند که همه قوم ثمود در کشتن ناقه دست داشتند و یا بدان راضی بودند.

4 - معجزه خواهی ثمودیان ، پیشنهادی بهانه جویانه بود ؛ نه درخواستی صادقانه .

فأت بنایه إن كنت من الصّـدقین . . . فعقروها

6 - ثمودیان ، مردمی لجوج و حق ناپذیر

فأت بنایه إن كنت من الصّـدقین . قال هـذـه ناقه . . . و لاتمسّوها بسوء . . . فعقروها

8 - « عن علی (ع) : إثمًا عقر ناقة ثمود رجل واحد فعَمَّهم الله بالعذاب لماعموه بالرضی فقال سبحانه « فعقروها فأصبحوا نادمین » .
؛ . .

از حضرت علی(ع) روایت شده است: . . . پی کننده ناقة قوم ثمود یک نفر بود؛ در حالی که خداوند عذاب را بر همه آنان فرستاد؛ چون آنان به عمل آن یک نفر راضی بودند. خداوند سبحان می فرماید: «فعقروها فأصبحوا نادمین» . . .» .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 158 - 6،7،2،1

1 - نزول عذاب فراگیر الهی بر ثمودیان ، در پی کشتن ناقة صالح

فعقروها . . فأخذهم العذاب

2 - نتیجه بخش نبودن پشیمانی ثمودیان ، پس از کشتن ناقة صالح

ص: 106

فَعَقَرُوهَا فَاصْبِحُوا نَدْمِينَ . فَأُخْذَهُمُ الْعَذَابُ

6- بیشتر ثمودیان ، حق ناپذیر و مصمم بر کفر بودند .

و ما كان أكثرهم مؤمنين

7- وجود اقلیتی مؤمن در میان ثمودیان

و ما كان أكثرهم مؤمنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 45 - 7,8

7- دو دستگی قوم ثمود در مواجهه با پیام توحیدی صالح (ع)

فإذا هم فريقان

8- دودستگی ثمودیان در برابر دعوت صالح (ع) ، همراه با خصومت مستمر میان آنان بود .

فإذا هم فريقان يختصمون

فعل مضارع «يختصمون» افاده استمرار می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 46 - 2,4

2- شتاب ثمودیان در اتخاذ روش های نادرست و بدفرجام

لم تستعجلون بالسيئه قبل الحسنه

4- قرار گرفتن ثمودیان در مشکلات و گرفتاری ها به خاطر گناهان

لولا تستغفرون الله لعلكم ترحمون

از تعبیر «لعلكم ترحمون» استفاده می شود که ثمودیان بر اثر گناهان، گرفتار بدبختی و مشکلات شده بودند و بیرون آمدن از آن و جلب رحمت خداوند، نیازمند استغفار بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - ابتلای ثمودیان به گرفتاری ها و مشکلات ، پس از رسالت صالح

قالوا اطيرنا بك و يمن معك

شوم شمردن و بدیمن خواندن، در صورتی است که پس از مبعوث شدن صالح(ع)، مشکلات طبیعی، اجتماعی و ... برای مردم رخ داده باشد و آنان از این امر بهانه ای برای انکار صالح(ع) پیدا کرده باشند.

3 - پدید آمدن دو دستگی و خصومت های اجتماعی در پی دعوت صالح (ع) ، زمینه بدیمن خوانده شدن وی از سوی کافران

فاذا هم فریقان یختصمون .. قالوا اطيرنا بك

احتمالاً آنچه کافران به عنوان شومی و نامبارکی از آن یاد کرده اند، همان دو دستگی و اختلافات اجتماعی باشد که در پی دعوت صالح(ع) و پیدایش مؤمن و کافر به وجود آمده بود.

4 - مشکلات ثمودیان ، بنا به تقدیر الهی و در جهت آزمایش آنان بود ، نه معلول وجود صالح (ع) و پیروان او .

قال طرکم عند اللّٰه بل انتم قوم تفتنون

عبارت «طائرکم...»؛ یعنی، آنچه که باعث بروز مشکلات و گرفتاری برای شما شده، نزد خدا است. مقصود این است که وجود من تأثیری در پیدایش مشکلات شما ندارد؛ بلکه مشکلات تان بر اساس برنامه و تقدیر الهی است که در راستای آزمایش شما تدارک دیده شده است. گفتنی است که در برداشت یاد شده، «فتنه» در جمله «بل أنتم قوم تفتنون» به معنای آزمایش گرفته شده است.

6- مصایب و مشکلات ثمودیان، کیفر الهی و معلول گناهان خود آنان

يقوم لم تستعجلون بالسيئه . . . بل أنتم قوم تفتنون

برداشت فوق باتوجه به این نکته است که صالح پیامبر(ع) در رد پندار ثمودیان که بدبختی های خود را ناشی از بدیمنی وجود صالح و پیروان آن حضرت قلمداد می کردند، فرمود: بدبختی های شما کیفری است الهی و معلول گناهان خودتان. گفتنی است در فرض فوق واژه «تفتنون» از فتنه به معنای عذاب مشتق می باشد؛ یعنی، «بل أنتم قوم تعدّون؛ بلکه شما مردمی هستید که به کیفر گناه خود عذاب می شوید».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 48 - 4، 2، 1

1 - وجود نُه فرد و یا گروه فسادانگیز، در جامعه ثمود، هم زمان با رسالت صالح (ع)

و كان في المدينة تسعة رهط يفسدون

«تسعه رهط»؛ یعنی، نُه گروه، اما احتمال دارد که به معنای نُه فرد نیز باشد. در «المنجد» آمده است: هرگاه عددی به «رهط» نسبت داده شود، «رهط» به معنای شخص می باشد.

2- گروه های نُه گانه شهر ثمودیان، دارای فسادگری های گسترده و به دور از کمترین اصلاح طلبی و خیراندیشی

و كان في المدينة . . . يفسدون في الأرض ولا يصلحون

قید «فی الأرض» نشانگر گستردگی دامنه فسادگری آنان است.

4- ثمودیان، برخوردار از تمدن شهری

و كان في المدينة تسعة رهط

تعبیر «المدينة» نشانگر وجود شهر و شهرنشینی در آن دوران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 49 - 7، 6، 5، 4، 2، 1

1 - توطئه و هم قسمی گروه های نُه گانه فسادگر ، برای قتل شبانه صالح (ع) و خانواده اش

و كان في المدينة تسعة رهط يفسدون .. قالوا تقاسموا بالله لنيئته و أهله

«تقاسم» (مصدر «تقاسموا») به مشارکت کردن در قسم و «تبیئت» (مصدر «نبيئت») به سوء قصد شبانه گفته می شود.

2 - فسادانگیزی گروه های نُه گانه مخالف صالح ، علی رغم اظهار اعتقادشان به خدا

يفسدون في الأرض .. قالوا تقاسموا بالله

سوگند خوردن به خدا، حکایت از نوعی باور به خدا دارد.

4 - مبارزه با صالح پیامبر و از میان بردن وی ، محور اتحاد و همکاری گروه های فسادگر علی رغم داشتن اختلاف

و كان في المدينة تسعة رهط .. تقاسموا بالله لنيئته و أهله

نُه گانه بودن گروه های مزبور، خود دلیل تمایزات و وجود نقطه های افتراق میان آنان است؛ با این حال برای از میان بردن صالح

باهم متحد شدند.

5 - خانواده صالح ، جملگی مؤمنان به وی و مورد خشم عمیق کافران

لنبيته و أهله

6 - توطئه گران علیه صالح ، نگران عكس العمل و مقاومت ياران وی در قبال هجوم علنی آنان

لنبيته و أهله ثم لنقولن لوليّه ما شهدنا مهلك أهله

طرح هجوم شبانه و اندیشه کردن در چگونگی پاسخ به ولی دم، نشانگر نگرانی آنان است.

7 - چاره اندیشی توطئه گران علیه صالح ، برای انکار جنایت خویش و گریز از قصاص یا پرداخت خونبها

ثم لنقولن لوليّه ما شهدنا مهلك أهله و انا لصـدقون

طرح اظهار بی خبری از قتل صالح(ع) و خانواده وی، نشان می دهد که گروه های مزبور می اندیشیده اند تا راهی پیدا کنند و در نتیجه آن از خونخواهی ولی دم یا پرداخت خونبها شانه خالی کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 51 - 3,4,9

3 - گرفتار شدن ثمودیان به عذاب ویرانگر و کیفر نابودکننده الهی ، پیش از تحقق توطئه آنان علیه صالح (ع) و خانواده اش

فانظر كيف كان عـقبه مكرهم انا دمـرنـهم

«تدمیر» (مصدر «دمرنا») مرادف «إهلاك» است. حال اگر گروه های توطئه گر در برنامه ترور صالح(ع) موفق می شدند، دعوت خداوند از انسان ها برای عبرت گیری از سرنوشت آنان معنا نداشت. بنابراین عبارت «أنا دمـرناهم»؛ یعنی، «أهلکناهم قبل أن یحققوا مکرهم؛ ما آنان را پیش از آن که بتوانند طر حشان را پیاده کنند، نابود ساختیم».

4 - کیفر الهی برای توطئه گران علیه صالح ، دامنگیر تمامی کافران ثمود

أنا دمـرنـهم و قومهم أجمعین

9 - ثمودیان ، متشکل از قبیله ها و عشیره های مختلف *

و كان فی المدینه تسعه رهط . . . انا دمـرنـهم و قومهم أجمعین

برداشت یاد شده بر این اساس است که «قومهم» به تقدیر «قوم کلّ واحد منهم» باشد؛ یعنی، ما قوم و قبیله هر یک از آن گروه های نه گانه

را به همراه آنها نابود ساختیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 52 - 1

1 - خانه های ویران و خالی از سکنه ثمودیان ، نشانه ای گویا از فرود آمدن کیفر الهی بر آنان

أَتَا دَمْرُنَ هُمْ وَقَوْمُهُمْ أَجْمَعِينَ . فَنَلَّكَ بِيوتِهِمْ خَاوِيَهُ

«خواء» (مصدر «خاویه») به معنای ویرانی و نیز خالی از سکنه شدن است. در برداشت فوق هر دو معنا لحاظ شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 53 - 4

4 - وجود مؤمنانی با تقوا در میان ثمودیان ، علی رغم وجود فساد و کفر فراگیر در جامعه

يَقُومُ لَمْ تَسْتَعْجِلُونَ بِالسَّيِّئَةِ . . . دَمْرُنَ هُمْ وَقَوْمُهُمْ أَجْمَعِينَ . . . وَأُنَجِّينَا الَّذِينَ ءَامَنُوا

ص: 109

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 38 - 1,2,4,13

1 - عاد و ثمود ، دو قوم هلاک شده با عذاب الهی اند .

فَأَخَذْتَهُمُ الرِّجْفَ . . . وَعَادًا وَثَمُودًا

«عاداً و ثموداً» منصوب به فعل مقدر «أهلكنا» است.

2 - خانه های بازمانده از دو قوم عاد و ثمود ، نشانِ هلاکت و نابودی آنان به عذاب الهی است .

وَعَادًا وَثَمُودًا وَقَدْ تَبَيَّنَ لَكُمْ مِنْ مَسْـَٔلِهِمْ

احتمال دارد «من مساکنهم» متعلق به «تبیّن» باشد و فاعل «تبیّن» مستتر و مرجع آن «إهلاكنا» باشد و احتمال دارد «من» زاید و «مساکن» در محل رفع و فاعل «تبیّن» باشد. در هر دو صورت، نکته یاد شده، به دست می آید.

4 - دو قوم عاد و ثمود ، پیامبرانی داشتند و آنان را تکذیب کردند .

وإلى مدین آخاهم شعیباً . . . فكَذَّبُوهُ فَأَخَذْتَهُمُ الرِّجْفَ . . . وَعَادًا وَثَمُودًا وَقَدْ تَبَيَّنَ

به قرینه سیاق، احتمال دارد که جمله، حذف به ایجاز داشته باشد؛ یعنی، چنین باشد: «ولقد أرسلنا إلى عاد و ثمود رسلهم فكذبوهم فأخذتهم الرجفة»

13 - قوم عاد و ثمود ، قبل از گمراه شدن ، مردمی آگاه و بصیر بودند .

وَزَيْنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَى لَهُمْ . . . وَكَانُوا مُسْتَبْصِرِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 40 - 7

7 - برخی از اقوام مکذّب انبیا (قوم ثمود) با صیحه و صدایی مهیب و وحشت ناک ، عذاب و نابود شدند .

وَعَادًا وَثَمُودًا . . . فَكَالًا أَخَذْنَا بَذَنبِهِ . . . وَمِنْهُمْ مَنْ أَخَذَتْهُ الصَّيْحَةُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 13 - 1

1 - قوم ثمود، لوط و اصحاب ايكه (قوم شعيب)، پيامبران خود را تكذيب كردند .

كذبت قبلهم قوم .. ثمود و قوم لوط و اصحاب ب لئيكه

مفسران بر اين عقیده اند كه مقصود از «اصحاب الأيكه» قوم شعيب است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

15 - ص - 38 - 14 - 2، 1

1 - قوم نوح، عاد، فرعون، ثمود، لوط و اصحاب ايكه (قوم شعيب)، پيامبران خود را تكذيب كردند .

قوم نوح .. ثمود ... اصحاب ب لئيكه ... إن كلّ إلاّ كذّب الرسل

2 - تكذيب پيامبران از سوى قوم نوح، عاد، فرعون، ثمود، لوط و اصحاب ايكه (قوم شعيب)، بسيار شديد بود .

إن كلّ إلاّ كذّب الرسل

«إن» نافية و «كلّ» از الفاظ عموم و تنوين آن عوض از محذوف است، يعنى، «كلّهم». عبارت «إلاّ كذّب الرسل» استثنا از نفى

ص: 110

جنس و مفید تأکید حصر است؛ یعنی، این اقوام آن قدر به تکذیب پیامبران خود پرداختند که گویی به جز تکذیب هیچ کار و یا صفت دیگری نداشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 31 - 5,6,7

5- قوم نوح، عاد، ثمود و اقوام پس از آنان، مهم ترین اقوام هلاک شده تاریخ *

مثل داب قوم نوح... و الذین من بعدهم

6- آگاهی کامل مؤمن آل فرعون، از سرگذشت هلاکت بار قوم نوح، عاد، ثمود و اقوام پس از آنان

إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ مِثْلَ... دَابِ قَوْمِ نُوحٍ... وَ الَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ

7- آشنایی مردم عصر فرعون از سرگذشت هلاکت بار قوم نوح، عاد، ثمود و اقوام پس از آنان

إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ مِثْلَ... دَابِ قَوْمِ نُوحٍ... وَ الَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ

هشدار مؤمن آل فرعون به مردم و بازگ کردن سرگذشت عبرت آموز اقوام یادشده برای ایشان، می تواند گویای برداشت بالا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 17 - 8

8 - گرفتار آمدن قوم ثمود به عذاب دفعی و ناگهانی

فَأَخَذْتَهُمْ صَـعِقَةً الْعَذَابِ الْهُونِ

«صاعقه» به معنای صدای شدید آسمانی است و با توجه به مفرد بودن آن، معنا چنین می شود: «ثمودیان با یک فریاد آسمانی از میان رفتند». بنابر این مردم قوم ثمود بر خلاف قوم عاد _ که چندین روز عذاب آنان به طول انجامید _، به عذابی ناگهانی گرفتار شدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 18 - 1,2

1 - تنها گروهی اندک از قوم عاد و ثمود، ایمان آورده، تقوا پیشه کردند.

و نَجَّيْنَا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَ كَانُوا يَتَّقُونَ

از این که خداوند، استکبار و کوردلی را به عموم مردم عاد و ثمود نسبت داده است، می توان استفاده کرد که بیشتر آنان کافر شدند و فقط تعدادی اندک از آنان مؤمن بودند.

2 - خداوند ، مؤمنان تقوایپیشه قوم عاد و ثمود را از عذاب نازل شده نجات داد .

و نَجِّينَا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَ كَانُوا يَتَّقُونَ

مراد از «الذین آمنوا» _ به قرینه سیاق _ مؤمنان هر دو قوم عاد و ثمود است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 12 - 3

3_ قوم نوح ، اصحاب رسّ و ثمود ، از اقوام حق ستیز و تکذیب کننده رسولان الهی

کذّبت قبلهم قوم نوح و أصحاب الرسّ و ثمود

ص: 111

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 43 - 2،4

2 - اتمام حجت خداوند بر قوم ثمود ، با اعطای مهلتی محدود به ایشان

قیل لهم تمتعوا حتی حین

4 - قطعی شدن عذاب بر ثمودیان ، پس از آسیب رساندن به ناقه صالح

و فی ثمود إذ قیل لهم تمتعوا حتی حین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 44 - 1،4،5،6

1 - نزول عذاب بر قوم ثمود ، در پی سرکشی از فرمان پروردگار

فعتوا .. فأخذتهم الصَّعقة

4 - صاعقه فراگیر و نیرومند ، عامل نابودی قوم ثمود

فأخذتهم الصَّعقة

5 - فراگیری صاعقه بر قوم ثمود ، در عین هشیاری و در مقابل چشمان آنان

فأخذتهم الصَّعقة و هم ینظرون

6 - نظاره گری قوم ثمود ، بر مرگ دشوار و ناگزیر خویش ، نوعی عذاب برای آنان بود . *

فأخذتهم الصَّعقة و هم ینظرون

تصریح به «و هم ینظرون» _ در پی «أخذتهم ..» _ ظاهراً به منظور بیان شدت ابتلا و گرفتاری قوم ثمود است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 51 - 1،2،3

1 - نابودی قوم ثمود ، به اراده خداوند

و أنه أهلك .. و ثموداً فما أبقی

2- از میان رفتن قوم ثمود و باقی نماندن نسل کافر ایشان ، پس از عذاب و انتقام الهی

و أنه أهلك ... و ثموداً فما أبقی

3- قوم ثمود ، مردمی ستم کار و طغیانگر

و أنه أهلك ... و ثموداً... و قوم نوح ... هم أظلم و أظعی

از این که در آیه بعد، قوم نوح «أظلم» و «أظعی» معرفی شده اند، اصل ظلم و طغیان برای قوم ثمود ثابت می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 52 - 4، 2، 1

1- قوم نوح ، قومی هلاک شده به اراده خداوند ، قبل از عاد و ثمود

و أنه أهلك عاداً... و ثموداً... و قوم نوح من قبل

2- قوم نوح ، مردمی ظالم تر و طغیانگرتر از قوم عاد و ثمود

ص: 112

عاداً . . . و ثموداً . . . و قوم نوح . . . كانوا هم أظلم و أظغى

برداشت یاد شده بنابراین نکته است که ضمیر «هم» به قوم نوح باز گردد و «أظلم» و «أظغى» بودن قوم نوح، در مقیاس قوم عاد و ثمود سنجیده شده باشد.

4- عاد و ثمود و قوم نوح، دارای ظلم و طغیانی فزون تر از دیگر اقوام نابود شده تاریخ

إتَّهم كانوا هم أظلم و أظغى

بنابراین که ضمیر «هم» به قوم عاد و ثمود و نوح بازگردد، برداشت بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 23 - 1,3,4

1 - قوم ثمود، تکذیب گر انذارها و هشدارهای پیامبر خویش

كذبت ثمود بالئنذر

«نذر» جمع «نذیر» است. «نذیر» بر دو معنا اطلاق می شود: «انذار» و «منذر». در برداشت، معنای اول در نظر گرفته شده است.

3- قوم ثمود، از جمله ملت های تکذیب کننده انذارهای الهی، پس از قوم نوح و عاد

كذبت ثمود بالئنذر

برداشت یاد شده بنابراین نکته است که مؤخر آمدن ذکر قوم ثمود پس از قوم نوح و عاد، دلیل تقدم تاریخی قوم نوح و عاد بر آنان باشد.

4- «عن أبی بصیر عن أبی عبدالله (ع) قال: قلت له: «كذبت ثمود بالئنذر...» قال: «إذ كان بما كذبوا صالحاً...» ;

ابی بصیر از امام صادق (ع) درباره آیه «كذبت ثمود بالئنذر...» سؤال نمود... امام فرمود: این زمانی بود که صالح (ع) را تکذیب کردند...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 25 - 1

1 - نابوری قوم ثمود نسبت به انتخاب فردی چون «صالح (ع)»، از میان همه قوم، برای دریافت وحی

ألقى الذكر عليه من بيننا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - مجازات الهی برای قوم ثمود، از پی اعطای فرصت به ایشان

سیعلمون غداً

مراد از «غداً»، آینده و فرصتی است که به ثمودیان داده شده است؛ نه روزی که از پس امروز می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - اعطای معجزه به صالح پیامبر (ع)، زمینه ساز نزول عذاب بر قوم حق ستیز ثمود

ص: 113

سيعلمون غداً من الكذاب الأشر . إنا مرسلوا الناقه فتنه لهم

با توجه به ارتباط «إنا مرسلوا الناقه» با آیه قبل، استفاده می شود که ظهور حقانیت صالح و کذب و غرور قوم ثمود، امری محقق شدنی است؛ اما پس از اتمام آخرین حجت ها و اعطای معجزه به ایشان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 28 - 4, 7, 3, 2, 1

1 - تقسیم آب در سرزمین قوم ثمود، میان ایشان و ناقه صالح، به فرمان خداوند

و تَبْنَهُمْ أَنْ الْمَاءِ قَسَمَهُ بَيْنَهُمْ

2 - فرمان تقسیم آب، فرمانی مهم و دارای تأثیر جدی در زندگی قوم ثمود

و تَبْنَهُمْ أَنْ الْمَاءِ قَسَمَهُ بَيْنَهُمْ

در واژه «تَبْنَهُمْ»، اهمیت خبر نهفته است؛ زیرا «نبا» به خبر مهم اطلاق می شود.

3 - اختصاص یافتن سهمی از آب سرزمین ثمود به ناقه صالح، برای ایشان دشوار بود و مایه امتحان برای آنان

إنا مرسلوا الناقه فتنه لهم . . . أَنْ الْمَاءِ قَسَمَهُ بَيْنَهُمْ

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه درصدد تدارک زمینه امتحانی است که در آیه قبل با تعبیر «فتنه» آمده است.

4 - اختصاص یافتن نیمی از آب سرزمین ثمود، به ناقه صالح (ع) *

أَنْ الْمَاءِ قَسَمَهُ بَيْنَهُمْ

ظاهر این است که عبارت «قسمه بینهم» نظر به قسمت مساوی داشته باشد؛ زیرا در غیر آن صورت باید سهم، مشخص می شد.

7 - مجاز نبودن قوم ثمود، برای حضور در کناره های آب در زمان اختصاص یافته به ناقه صالح

قسمه بینهم کلّ شرب محتضر

ظاهراً واژه «محتضر» علاوه بر دخالت نکردن هر یک در سهم دیگری، این معنا را نیز افاده می کند که حتی حضور یافتن هر کدام در کنار نهر یا چشمه، محدود به زمان خاص خودشان بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - توطئه قوم ثمود، برای از میان بردن ناقه صالح

فنادوا صاحبهم فتعاطى فعقر

2 - نارضایتی قوم ثمود، از وجود ناقه و سهمیه بندی آب

أَنَّ الْمَاءَ قَسَمَهُ بَيْنَهُمْ... فنادوا صاحبهم

«فاء» در «فنادوا» تصمیم قتل ناقه را متفرع بر «أَنَّ الْمَاءَ قَسَمَهُ» کرده است؛ یعنی، چون چنین قانونی وضع شد، آنان بر آشفتند و کمر به قتل ناقه بستند.

3 - تصمیم بدون اندیشه و به دور از تدبیر قوم ثمود، در از میان بردن معجزه الهی (ناقه) *

فنادوا صاحبهم

به کار رفتن «فاء» در «فنادوا» _ به جای «ثم» یا حرف دیگر _ احتمال دارد بیانگر بی تأملی قوم ثمود در کشتن ناقه باشد.

4 - انتخاب فردی خاص و استمداد از او از سوی قوم ثمود، برای کشتن ناقه صالح

5 - عملی ساختن قتل ناقه صالح ، امری دشوار برای قوم ثمود

فنادوا صاحبهم فتعاطی فعقر

از این که قوم ثمود، برای عملی ساختن توطئه خویش، به فرد خاصی مراجعه کردند؛ استفاده می شود که آنان یا بیم داشتند که شخصاً وارد عمل شوند و یا توان جسمی آن کار را نداشتند.

6 - کشته ناقه صالح ، پذیرای پیشنهاد قوم ثمود ، در کشتن ناقه بدون هیچ تأمل *

فتعاطی فعقر

کاربرد عبارت های «فتعاطی» و «فعقر» با «فاء»، بیانگر عدم تراخی در قبول و سرعت در عملی ساختن قتل ناقه می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 30 - 2,3

2 - سرگذشت هلاکت بار قوم ثمود ، دلیلی بر حقانیت عذاب ها و هشدار های خداوند کذب ثمود بالتذر . . . فکیف کان عذابی و نذر

کذب ثمود بالتذر . . . فکیف کان عذابی و نذر

خداوند، پس از بیان موضع تکذیب گرانه ثمودیان نسبت به هشدارهای الهی؛ انسان ها را به این حقیقت متوجه ساخته است که «ببیند چگونه عذاب ها و انذارهای الهی تحقق پذیرفت و عملی گردید».

3 - قوم ثمود ، گرفتار عذاب الهی ، در پی درس نگرفتن از انذار های مکرر پیامبر خویش

کذب ثمود بالتذر . . . فکیف کان عذابی و نذر

عطف «نذر» بر «عذابی»، ممکن است بیانگر این معنا باشد که عذاب الهی در حق ثمودیان، بدون انذارهای مکرر و اتمام حجت نبوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 31 - 1,2,3,5

1 - نزول عذاب بر قوم ثمود ، پس از پی کردن ناقه صالح

فتعاطی فعقر . . . إنا أرسلنا علیهم صیحه وحده

2- صیحه (صدای سهمگین) آسمانی ، وسیله نابودی قوم ثمود

إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ صَيْحَةً وَاحِدَةً

3- عذاب قوم ثمود ، همراه با صاعقه ای عظیم و کشنده *

إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ صَيْحَةً وَاحِدَةً فَكَانُوا كَهَشِيمِ الْمُحْتَظِرِ

با توجه به این که خشک شدن بدن قوم ثمود، بیش از آن که متأثر از صدای مهیب باشد، معلول صاعقه است؛ احتمال می رود صیحه در این آیه، بدان جهت آمده باشد که همواره پس از صاعقه صدایی شنیده می شود.

5- همدستان کشنده ناقه صالح ، شریک جرم او و مبتلا به عذابی همسان

فَتَعَاطَىٰ فَعَقَرَ... فَكَانُوا كَهَشِيمِ الْمُحْتَظِرِ

مفرد بودن «فقر» می رساند که کشنده ناقه یک نفر بود؛ ولی تعبیر «أرسلنا عليهم» افاده می کند که عذاب الهی _ علاوه بر کشنده ناقه _ شامل همه کسانی بود که به صورت غیر مستقیم، نوعی هم فکری و هماهنگی با وی داشته اند.

ص: 115

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 9 - 7, 5, 4, 2, 1

1 - خداوند ، قوم ثمود را به سختی کیفر داد .

کیف فعل ربّک بعدا . . . و ثمود

قوم ثمود، امت حضرت صالح(ع) بودند که بر اثر مخالفت با تعالیم او عقوبت شدند.

2 - آگاهی دقیق پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به فرجام هلاکت بار قوم ثمود

ألم تر کیف . . . و ثمود

4 - قوم ثمود با بریدن صخره ها ، میان درّه و دشت ، خانه های سنگی بنا کرده بودند .

و ثمود الذین جابوا الصخر بالواد

«صخر» (جمع «صخره») به معنای سنگ های بزرگ و سخت و «جَوْب» (مصدر «جابوا») به معنای پاره کردن و نیز پیمودن است. گفتنی است که اسناد آن به سنگ، با معنای پاره کردن سازگار است. «وادی» _ که حرف آخر آن به دلیل آخر آیه بودن حذف شده است _ به معنای فاصله بین کوه ها و تپه ها است. (قاموس)

5 - خانه های سنگی و مستحکم قوم ثمود ، بی ثمر در نجات آنان از عذاب الهی

ألم تر کیف فعل ربّک . . . و ثمود الذین جابوا الصخر بالواد

7 - قوم ثمود ، پس از دوران قوم عاد می زیستند .

بعدا . . . و ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 11 - 1

1 - فرعون و قوم عاد و ثمود ، در ممالک و سرزمین ها ، به طغیان گری پرداخته ، در گناه فرورفتند .

الذین طغوا فی البلد

طغیان، از حد گذراندن گناه است (مقایس اللغه) و هر چیز که از مقدار خود فراتر رود، طغیان کرده است (العین). حرف «ال» در «البلاد»، برای استغراق عرفی است و مراد تمام سرزمین هایی است که برای اقوام یاد شده، دسترسی به آن امکان پذیر بوده است و می توان

گفت: اصل آن «بلادهم» بوده و حرف «ال»، جانشین ضمیر «هم» است و مراد سرزمین هایی است که در قلمرو آنان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 12 - 1

1 - فرعون و قوم عاد و ثمود، در ممالک و مناطق خود، به فساد و ناهنجاری ها دامن زده، و آن را گسترش می دادند.

فأكثروا فيها الفساد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 13 - 1

1 - خداوند، با فرود آوردن عذابی سخت بر فرعون و قوم عاد و ثمود، شلاق عقوبت خویش را پیاپی بر آنان نواخت.

ص: 116

فصَّبَ عليهم ربِّك سوط عذاب

«صَّبَ»، به معنای ریختن چیزی و «سوط» به معنای آمیختن چیزی با چیز دیگر است و به شلاق از آن جهت «سوط» گفته می شود که با پوست می آمیزد (مقایس اللغه). «ریختن شلاق عذاب»، کنایه از عذاب پیاپی و شدید است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 14 - 7

7 - نواختن شلاق عذاب بر عاد ، ثمود و فرعون ، نمونه ای از کمین گذاری خداوند برای مخالفان پیامبران است .

فصَّبَ عليهم ربِّك . . . إِنَّ ربِّك لبالمرصاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 11 - 5,6,8

5 - قوم ثمود ، کیفر های طغیان را دروغ انگاشته ، تهدید های الهی را تکذیب کردند .

كذَّبت ثمود بطغویها

کلمه «طغواها»، می تواند قرینه بر مراد از «كذَّبت» باشد؛ یعنی، ثمودیان هشدارهای رسول الهی درباره عواقب طغیان را تکذیب می کردند.

6 - قوم ثمود ، محروم سازنده خود از کمالات نفسانی و گرفتار فساد و تباهی بودند .

وقد خاب من دسیها . كذَّبت ثمود بطغویها

این آیه، بیانگر یکی از مصادیق آیه قبل است.

8 - « عن أبي جعفر (ع) فی قوله « كذَّبت ثمود بطغواها » يقول الطغیان حملها علی التکذیب ;

از امام باقر(ع) درباره قول خدا «كذَّبت ثمود بطغواها» روایت شده که [خداوند] می فرماید: طغیان و سرکشی، قوم ثمود را به تکذیب [صالح] کشاند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 12 - 1,3,6,7

1 - بدبخت ترین فرد قوم ثمود ، به طغیان در برابر رسول الهی تحریک شد .

بطغویها . إذ انبعث أشقـیها

«بعث»، به معنای برانگیختن چیزی و جهت دادن به آن است (مفردات). «انبعاث» مطاوعه آن و به معنای تحریک شدن و ارسال و روانه شدن است. «شقاوه» نقطه مقابل «سعاده» است و مانند آن به «اخروی و دنیوی» و «نفسانی و بدنی و خارجی» تقسیم می شود. (مفردات)

3- قوم ثمود ، وادار سازنده شقی ترین فرد خود ، به طغیان در برابر فرستاده الهی

انبعث أشقـیها

«انبعاث»، تأثیرپذیری از «بعث» و ارسال دیگران است و نشان می دهد که فرد «اشقی»، از سوی دیگران تحریک شده بود. ظرف بودن «إذ انبعث...» برای آیه قبل و نیز ضمیرهای جمع در «فعمروها» و «بذنبهم» (در آیات بعد) بیانگر این است که قوم ثمود، محرک اصلی بوده اند.

6- آمادگی شقی ترین فرد قوم ثمود ، برای مقابله با رسول الهی ، نمودار طغیانگری و مصداق بارز تکذیب گری آنان بود .

ص: 117

كذبت ثمود بطغويها . إذ انبعث أشقيها

«إذ»، ظرف برای «كذبت» و بیانگر زمان تکذیب قوم ثمود است؛ یعنی، زمانی تکذیب گری و طغیان گری قوم ثمود عملی شد که شقی ترین فرد آنان تحریک شد.

7 - «عن عبد الله بن زَمَعَه قال : خطب رسول الله (صلى الله عليه وآله) فذكر الناقة و ذكر الذی عقرها فقال : « إذ انبعث أشقاها » قال : انبعث لها رجل عارم عزيز منيع في رهطه ;

عبدالله بن زَمَعَه روایت کرده که رسول خدا(صلى الله عليه وآله) خطبه خواند و از ناقة [ثمود] و کسی که آن را پی کرد، سخن گفت و فرمود: [خداوند فرموده] «إذ انبعث أشقاها» مردی برای پی کردن ناقة [صالح] تحریک شد که زشت خو و مردم آزار و در قبیله خود عزیز و مورد حمایت بود».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 14 - 1,2,4,5,8,14,15,16,17

1 - قوم صالح ، رسالت او را تکذیب کرده ، فرمان رعایت ناقة و شرب آن را دروغ انگاشتند .

فكذبوه

2 - قوم ثمود ، ناقة صالح را پی کرده ، آن را به هلاکت رساندند .

فَعَقَرُوها

زمانی که با شمشیر بر پاهای شتر یا اسب، ضربه وارد کنند، گفته می شود: «عَقَرْتُ» (صحاح اللغة). گاهی فعل «عقر» در موردی به کار می رود که آن را «نحر» کرده باشند. (مصباح)

4 - قوم ثمود ، برای دستیابی به آب اختصاصیِ ناقة صالح ، آن را هلاک کردند .

وسقَىها .. فَعَقَرُوها

بیان هشدار به ثمودیان، در مورد آب شربِ ناقة و آن گاه سخن گفتن از تکذیب و عقر، نشانگر آن است که انگیزه قوم ثمود از پی کردن ناقة، چشم داشت آنان به آب مورد نیاز آن بوده است.

5 - باور نداشتن رسالت صالح (ع) و بی اعتمادی به هشدار های او در مورد ناقة و آب شرب آن ، مایه اقدام بی پروای قوم ثمود به از میان بردن ناقة شد .

فكذبوه فَعَقَرُوها

8 - خداوند، بر قوم ثمود به جهت کشتن ناقه، عذابی فراگیر نازل کرده، اعضای بدن آنان را از هم متلاشی ساخت.

فدمدم علیهم ربهم بذنبهم

اطلاق «دمدمه» - که بر پوشاندن و فراگیری دلالت دارد - بر هلاکت ثمودیان، به جهت آن بود که خداوند، آنان را با عذاب و هلاکت پوشاند (مقایس). جمله «دمدمت الشیء» - که گاهی با حرف «علی» و گاهی بدون آن استعمال می شود (قاموس) - زمانی کار برد دارد که چیزی را به زمین کوبیده و آن را شکسته و قطعه های آن را پراکنده سازند. (صحاح اللغه)

14 - خداوند، عذاب ثمودیان را برای همه آنان یکسان قرار داد.

فسوئها

ضمیر مفعولی در «فسوئها» به «دمدمه» - که از «فدمدم علیهم» انتزاع می شود - بر می گردد. «تسویه هلاکت»؛ یعنی، نجات نیافتن هیچ کس از ثمودیان و تفاوت نداشتن عذاب آنان با یکدیگر. احتمال رجوع ضمیر به «ثمود» نیز منتفی نیست و در مفاد آیه، تغییری ایجاد نمی کند؛ زیرا برابری ثمودیان با یکدیگر، در عذاب، همان برابری عذاب آنان با هم است.

15 - خداوند، سرزمین ثمودیان را با خاک یکسان کرد.

ص: 118

ضمیر «فسواها» ممکن است به «زمین» برگردانده شود که از سیاق آیه به دست می آید. «تسویه سرزمین»؛ یعنی، ویران کردن بناها و هموار ساختن پستی و بلندی های آن. در احتمالی دیگر ضمیر به «ثمود» برمی گردد؛ ولی مفاد آیه، برابری ثمودیان در عذاب نبوده؛ بلکه یعنی، «سواهم بالأرض» (آنها را با زمین مساوی ساخت).

16 - بدن های قوم ثمود در اثر عذاب فراگیر الهی، متلاشی گشت و جنازه های آنان، مدفون و با خاک یکسان شد.

فدمدم علیهم .. فسویها

حرف «فاء» در «فسواها»، ممکن است جمله بعد را مفسّر جمله قبل قرار داده باشد. هم چنین می تواند بر ترتیب دلالت کند. در صورت دوم - که برداشت یاد شده ناظر به آن است - قوم ثمود نخست با عذاب «دمدمه» قطعه قطعه شدند؛ آن گاه مدفون و با خاک یکسان شدند. جمله «فسواها» در این برداشت، به معنای «فسواهم بالأرض» گرفته شده است.

17 - «عن ابن نُبّاته قال: سمعت أمير المؤمنين (ع) على منبر الكوفة يقول: .. ايّها الناس إنّما عقر ناقة صالح واحد فأصابهم الله بعذابه بالرضا و آيه ذلك قوله عزّوجلّ «... فعقروها فدمدم عليهم ربّهم بذنبيهم فسويها...» ;

اصبغ بن نُبّاته گوید: شنیدم از امیرالمؤمنین (ع) که بر منبر کوفه می فرمود: «... ای مردم! همانا ناقة صالح را یک نفر [از قوم ثمود] پی کرد؛ ولی خداوند همه آن قوم را به عذاب خود دچار کرد؛ چون به کار آن شخص راضی بودند و دلیل این مطلب سخن خداوند - عزّوجلّ - است «... فعقروها فدمدم عليهم ربّهم بذنبيهم فسواها...»».

247- تبلیغ اشراف قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 36 - 1

1 - تبلیغ شدید اشراف جامعه پس از نوح، علیه وعده رستاخیز

هیئات هیئات لما توعدون

«هیئات» اسم فعل است به معنای «بعُد» (دور است) و برای استبعاد به کار می رود. تکرار «هیئات» برای مبالغه در استبعاد است.

248- تبلیغ کافران قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 75 - 11

11_ تلاش تبلیغاتی کفرپیشگان قوم ثمود برای ایجاد شک در رسالت صالح ، تلاشی بی ثمر بود .

قالوا إنا بما أرسل به مؤمنون

ص: 119

249- تجاوز کافران قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 77 - 2

2_ کافران قوم ثمود با پی کردن ناقه صالح، فرمان خداوند را سرپیچی کردند و مردمی متجاوز شناخته شدند.

فَعَقَرُوا النَّاقَةَ وَعَتَوْا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ

مراد از «أمر ربهم» همان است که در آیه 73 مطرح شده بود یعنی: زیان نرساندن به ناقه و آزادگذاری آن برای چریدن.

250- تحریک شقی ترین فرد قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 12 - 1,3,7

1 - بدبخت ترین فرد قوم ثمود، به طغیان در برابر رسول الهی تحریک شد.

بَطْغُوِيهَا . إِذْ أَنْبَعَثَ أَشْقَىٰ يَهَا

«بعث»، به معنای برانگیختن چیزی و جهت دادن به آن است (مفردات). «انبعاث» مطاوعه آن و به معنای تحریک شدن و ارسال و روانه شدن است. «شقاوه» نقطه مقابل «سعاده» است و مانند آن به «اخروی و دنیوی» و «نفسانی و بدنی و خارجی» تقسیم می شود. (مفردات)

3- قوم ثمود، وادار سازنده شقی ترین فرد خود، به طغیان در برابر فرستاده الهی

انبعث أشقَىٰ يَهَا

«انبعاث»، تأثیرپذیری از «بعث» و ارسال دیگران است و نشان می دهد که فرد «اشقی»، از سوی دیگران تحریک شده بود. ظرف بودن «إذ انبعث...» برای آیه قبل و نیز ضمیرهای جمع در «فَعَقَرُوها» و «بَذَنبَهُم» (در آیات بعد) بیانگر این است که قوم ثمود، محرک اصلی بوده اند.

7 - «عن عبد الله بن زَمَعَةَ قال : خطب رسول الله (صلى الله عليه وآله) فذكر الناقة وذكر الذی عقرها فقال : «إذ انبعث أشقاها» قال : انبعث لها رجل عارم عزيز منيع في رهطه ;

عبدالله بن زَمَعَةَ روایت کرده که رسول خدا(صلى الله عليه وآله) خطبه خواند و از ناقه [ثمود] و کسی که آن را پی کرد، سخن گفت و فرمود: [خداوند فرموده] «إذ انبعث أشقاها» مردی برای پی کردن ناقه [صالح] تحریک شد که زشت خو و مردم آزار و در قبیله خود عزیز

و مورد حمایت بود».

251- تذکر تاریخ قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 9 - 1،4

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) سرگذشت قوم نوح ، عاد و ثمود و اقوام پس از آنان را به مردم یادآوری کرد .

ألم یأتکم نبؤا الذین من قبلکم قوم نوح و عاد و ثمود و الذین من بعدهم

ص: 120

برداشت فوق بر این اساس است که «ألم یأتکم» ادامه کلام پیامبر (صلی الله علیه و آله) است که خداوند به آن حضرت فرمود: «أنزلناه إلیک . . . واذ قال موسی».

4- حضرت موسی (ع) سرگذشت قوم نوح، عاد و ثمود و اقوام پس از آنان را به مردم خویش یادآوری کرد.

ألم یأتکم نبؤا الذین من قبلکم قوم نوح و عاد و ثمود و الذین من بعدهم

برداشت مزبور بر اساس این احتمال است که جمله «ألم یأتکم . . .» ادامه کلام موسی (ع) باشد که فرمود: «وقال موسی إن تکفروا...».

252- تساوی عذاب قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 14 - 14

14 - خداوند، عذاب ثمودیان را برای همه آنان یکسان قرار داد.

فسویها

ضمیر مفعولی در «فسواها» به «دمدمه» - که از «فدمدم علیهم» انتزاع می شود - برمی گردد. «تسویه هلاکت»؛ یعنی، نجات نیافتن هیچ کس از ثمودیان و تفاوت نداشتن عذاب آنان با یکدیگر. احتمال رجوع ضمیر به «ثمود» نیز منتفی نیست و در مفاد آیه، تغییری ایجاد نمی کند؛ زیرا برابری ثمودیان با یکدیگر، در عذاب، همان برابری عذاب آنان با هم است.

253- تشبیه قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 31 - 4

4 - خشک شدن قوم ثمود، همانند علف های خشک دامداران، با یک صدای مهیب آسمانی

إنا أرسلنا علیهم صیحه و حده فکانوا کھشیم المحتظر

«هشیم» به گیاه خشک و «محتظر» به کسی گفته می شود که برای دام آغل درست کند. بنابراین «هشیم المحتظر»؛ یعنی، علف خشکی که دامدار برای دامش تهیه می کند.

254- تشکل مفسدان قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- فسادگران مخالف صالح ، سازمان یافته در نُه گروه

و كان في المدينة تسعه رهط يفسدون في الأرض

ص: 121

255- تشویق به مطالعه قصه قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 8 - 3

3 - ترغیب خداوند ، به مطالعه سرگذشت تکذیب گرانی همچون قوم عاد و ثمود و درس آموزی از آن

فهل تری لهم من باقیه

مطلب یاد شده، از تعبیر «فهل تری» استفاده می شود.

256- تشویق قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 46 - 5

5 - تشویق قوم ثمود از سوی صالح (ع) به استغفار و آمرزش خواهی از خداوند ، به جای شتابورزی در بدی ها

يقوم لم تستعجلون بالسيئه . . . لولا تستغفرون الله

257- تطير قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 47 - 1

1 - اتهام شومی و نامبارکی به صالح پیامبر (ع) و پیروان او ، از سوی کافران ثمود

قالوا اطيرنا بك و بمن معك

«تطير» (مصدر «اطيرنا») مقابل تفاعل و به معنای فال بد زدن است؛ یعنی، چیزی یا کسی را مایه شومی و بدبختی خود انگاشتن. بنابراین

«اطيرنا بك و بمن معك»؛ یعنی، ما تو و پیروانت را مایه بدبختی خود می دانیم.

258- تعدد انبیای قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 80 - 2

2- اصحاب حجر (قوم ثمود) دارای پیامبران متعدد بودند .

و لقد كذب أصحاب الحجر المرسلين

جمع آمدن «المرسلين» می تواند بیانگر مطلب فوق باشد.

ص: 122

259- تعهد گروههای نه گانه قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 49 - 4

4 - مبارزه با صالح پیامبر و از میان بردن وی ، محور اتحاد و همکاری گروه های فسادگر علی رغم داشتن اختلاف

و كان في المدينة تسعة رهط . . . تقاسموا بالله لنبئته و أهله

نه گانه بودن گروه های مزبور، خود دلیل تمایزات و وجود نقطه های افتراق میان آنان است؛ با این حال برای از میان بردن صالح باهم متحد شدند.

260- تفکر در هلاکت قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 30 - 1

1 - ترغیب مردم از سوی خداوند ؛ برای تأمل در سرنوشت هلاکت بار قوم ثمود

كذّبت ثمود بالتّذر . . . فكيف كان عذابي و نذر

261- تفکر طبقاتی قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 24 - 6

6 - مکانت و شوکت اجتماعی ، از بالاترین ملاک های ارزشی در نظر قوم ثمود

فقالوا أشرًا منّا وحدًا نتبعه

در صورتی که تعبیر «واحداً» بیانگر عدم برخورداری صالح(ع) از قدرت، شوکت و اشرافیت باشد؛ می توان استفاده کرد که قوم ثمود، انتظار داشتند که پیامبر از میان اشراف جامعه، انتخاب شود.

262- تقسیم آب در قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - تقسیم آب در سرزمین قوم ثمود، میان ایشان و ناقه صالح، به فرمان خداوند

وَتَبَّهْمُ أَنْ الْمَاءِ قَسَمَهُ بَيْنَهُمْ

ص: 123

4 - اختصاص یافتن نیمی از آب سرزمین ثمود ، به ناقه صالح (ع) *

أَنَّ الْمَاءَ قَسَمَهُ بَيْنَهُمْ

ظاهر این است که عبارت «قسمه بینهم» نظر به قسمت مساوی داشته باشد؛ زیرا در غیر آن صورت باید سهم، مشخص می شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 29 - 2

2 - نارضایتی قوم ثمود ، از وجود ناقه و سهمیه بندی آب

أَنَّ الْمَاءَ قَسَمَهُ بَيْنَهُمْ .. فَنَادُوا صَاحِبَهُمْ

«فاء» در «فنادوا» تصمیم قتل ناقه را متفرع بر «أَنَّ الْمَاءَ قَسَمَهُ» کرده است؛ یعنی، چون چنین قانونی وضع شد، آنان بر آشفتنند و کمر به قتل ناقه بستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 13 - 5,6,7

5 - بهره مند ساختن ناقه صالح از آب آشامیدنی ، دارای برنامه ای خاص بود .

و سقی_ها

«سَقَى» و «سَقِيًا»، به معنای در اختیار نهادن نوشیدنی است (مفردات) و «سَقِيًا» اسم مصدر برای «سَقَى» می باشد (العین). اضافه این کلمه به ضمیر «ناقه» و نیز برحذر داشتن قوم ثمود از بی توجهی به آن، نشانه آن است که مردم درباره آب آشامیدنی ناقه، وظیفه خاصی داشتند.

6 - حضرت صالح (ع) ، قوم ثمود را از بی توجهی به ناقه و برنامه آب خوردن آن ، برحذر داشت .

فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ نَاقَةَ اللَّهِ وَسُقَى_هَا

عامل نصب «ناقه الله»، فعلی است که بر تحذیر دلالت دارد (نظیر «احذروا»). کلمه «سقیها» عطف بر آن است و مراد، برحذر داشتن مردم از آزاررسانی و منع آب است.

7 - لزوم حفاظت از ناقه صالح و رعایت برنامه شرب آن ، دستوری از جانب خداوند بود .

فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ نَاقَةَ اللَّهِ وَسُقَى_هَا

وصف «رسول الله»، نشانگر الهی بودن دستور است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 14 - 1,4,5

1 - قوم صالح، رسالت او را تکذیب کرده، فرمان رعایت ناقه و شرب آن را دروغ انگاشتند.

فکذبوه

4 - قوم ثمود، برای دستیابی به آب اختصاصی ناقه صالح، آن را هلاک کردند.

وسقیها... فعقروها

بیان هشدار به ثمودیان، در مورد آب شرب ناقه و آن گاه سخن گفتن از تکذیب و عقر، نشانگر آن است که انگیزه قوم ثمود از پی کردن ناقه، چشم داشت آنان به آب مورد نیاز آن بوده است.

5 - باور نداشتن رسالت صالح (ع) و بی اعتمادی به هشدارهای او در مورد ناقه و آب شرب آن، مایه اقدام بی پروای قوم ثمود به

ص: 124

از میان بردن ناقه شد .

فكذبوه فعقروها

263- تکذیبگری قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 141 - 1

1 - تکذیب رسالت صالح (ع) از سوی قوم ثمود

کذبت ثمود المرسلین

عده ای مفسران برآنند که «ثمود» نام جد اعلای قوم صالح می باشد. بنابراین تسمیه آن قوم به ثمود از باب تسمیه یک قبیله به نام نیای آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 38 - 4

4 - دو قوم عاد و ثمود ، پیامبرانی داشتند و آنان را تکذیب کردند .

و إلى مدین أھام شعیباً . . . فکذبوه فأخذتهم الرجفة...و عاداً و ثموداً و قد تبی

به قرینه سیاق، احتمال دارد که جمله، حذف به ایجاز داشته باشد؛ یعنی، چنین باشد: «و لقد أرسلنا إلى عاد و ثمود رسلاً فکذبوهم فأخذتهم الرجفة»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 13 - 1

1 - قوم ثمود ، لوط و اصحاب ایکه (قوم شعیب) ، پیامبران خود را تکذیب کردند .

کذبت قبلهم قوم . . . ثمود و قوم لوط و أصحاب لئیکه

مفسران بر این عقیده اند که مقصود از «أصحاب الأیکه» قوم شعیب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - قوم نوح ، عاد ، فرعون ، ثمود ، لوط و اصحاب ايکه (قوم شعیب) ، پیامبران خود را تکذیب کردند .

قوم نوح ... ثمود ... أصحاب لئیکه ... إن کلّ الکذّب الرسل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 12 - 3

3_ قوم نوح ، اصحاب رسّ و ثمود ، از اقوام حق ستیز و تکذیب کننده رسولان الهی

کذّبت قبلهم قوم نوح و أصحاب الرسّ و ثمود

ص: 125

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 23 - 1,3,4

1 - قوم ثمود ، تکذیب گر انذار ها و هشدار های پیامبر خویش

کذبت ثمود بالتندر

«نذر» جمع «نذیر» است. «نذیر» بر دو معنا اطلاق می شود: «انذار» و «منذر». در برداشت، معنای اول در نظر گرفته شده است.

3 - قوم ثمود ، از جمله ملت های تکذیب کننده انذار های الهی ، پس از قوم نوح و عاد

کذبت ثمود بالتندر

برداشت یاد شده بنابراین نکته است که مؤخر آمدن ذکر قوم ثمود پس از قوم نوح و عاد، دلیل تقدم تاریخی قوم نوح و عاد بر آنان باشد.

4 - «عن أبي بصير عن أبي عبد الله (ع) قال: قلت له: «كذبت ثمود بالتندر...» قال: «ذا كان بما كذبوا صالحاً...»؛

ابی بصیر از امام صادق (ع) درباره آیه «کذبت ثمود بالتندر...» سؤال نمود... امام فرمود: این زمانی بود که صالح (ع) را تکذیب کردند...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 26 - 1

1 - دلجویی خداوند از صالح پیامبر (ع) ، در قبال تکذیب ها و اتهام های قومش نسبت به ایشان

سيعلمون غداً من الكذاب الأشر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 33 - 3

3 - قوم لوط ، از جمله امت های تکذیب گر انذار های الهی ، پس از قوم ثمود

إنا أرسلنا عليهم صيحة... كذبت قوم لوط بالتندر

مؤخر آمدن ذکر قوم لوط پس از قوم ثمود، می تواند به دلیل تقدم تاریخی قوم ثمود بر آنان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 4 - 1

1 - تکذیب قیامت از سوی قوم ثمود و عاد

کذّبت ثمود و عاد بالقارعه

«القارعه» اسم فاعل از «قَرَعَ» (کوبیدن) و صفت برای موصوف مقدر (مانند الواقعة، الساعة و..). است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 8 - 3

3 - ترغیب خداوند ، به مطالعه سرگذشت تکذیب گرانی همچون قوم عاد و ثمود و درس آموزی از آن

ص: 126

فهل تری لهم من باقیه

مطلب یاد شده، از تعبیر «فهل تری» استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 11 - 5، 3، 1

1 - قوم ثمود، پیام های الهی را دروغ پنداشته، پیامبر خدا را تکذیب کردند.

کذبت ثمود

به قرینه «فقال لهم رسول الله» (در آیات بعد)، مراد از تکذیب در جمله «کذبت ثمود»، تکذیب فرستاده الهی و رسالت های او است.

3 - طغیان گری قوم ثمود، آنان را به تکذیب پیام های الهی کشاند.

کذبت ثمود بطغویها

حرف «باء» در بطغواها» سببیه است؛ یعنی، طغیان زمینه ساز تکذیب بود.

5 - قوم ثمود، کیفر های طغیان را دروغ انگاشته، تهدید های الهی را تکذیب کردند.

کذبت ثمود بطغویها

کلمه «طغواها»، می تواند قرینه بر مراد از «کذبت» باشد؛ یعنی، ثمودیان هشدارهای رسول الهی درباره عواقب طغیان را تکذیب می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 14 - 1

1 - قوم صالح، رسالت او را تکذیب کرده، فرمان رعایت ناقه و شرب آن را دروغ انگاشتند.

فکذبوه

264- تکلیف قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 28 - 6، 7

6- قوم ثمود، موظف به رعایت قانون و تجاوز نکردن به سهم ناقه از آب

کلّ شرب محتضر

7- مجاز نبودن قوم ثمود، برای حضور در کناره های آب در زمان اختصاص یافته به ناقه صالح

قسمه بینهم کلّ شرب محتضر

ظاهراً واژه «محتضر» علاوه بر دخالت نکردن هر یک در سهم دیگری، این معنا را نیز افاده می کند که حتی حضور یافتن هر کدام در کنار نهر یا چشمه، محدود به زمان خاص خودشان بود.

ص: 127

265- تلاشی بدن قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 14 - 16

16 - بدن های قوم ثمود در اثر عذاب فراگیر الهی ، متلاشی گشت و جنازه های آنان ، مدفون و با خاک یکسان شد .

فدمدم علیهم .. فسویها

حرف «فاء» در «فسوآها»، ممکن است جمله بعد را مفسّر جمله قبل قرار داده باشد. هم چنین می تواند بر ترتیب دلالت کند. در صورت دوم _ که برداشت یاد شده ناظر به آن است _ قوم ثمود نخست با عذاب «دمدمه» قطعه قطعه شدند; آن گاه مدفون و با خاک یکسان شدند. جمله «فسوآها» در این برداشت، به معنای «فسوآهم بالأرض» گرفته شده است.

266- تمدن قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 74 - 10، 1

1 _ قوم ثمود پس از انقراض قوم عاد تشکل یافته و در سرزمین حجر به تمدن رسیدند .

و اذکروا إذ جعلکم خلفاء من بعد عاد و بوأکم فی الأرض

«ال» در «الأرض» عهد ذهنی است و اشاره به سرزمینی است که قوم ثمود در آن ساکن بودند که بین حجاز و شام قرار گرفته است.

10 _ قوم ثمود مردمی متمدن و آگاه به شیوه های گوناگون در خانه سازی

تتخذون من سهولها قصوراً و تحتون الجبال بیوتاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 48 - 4

4 - ثمودیان ، برخوردار از تمدن شهری

و کان فی المدینه تسعه رهط

تعبیر «المدینه» نشانگر وجود شهر و شهرنشینی در آن دوران است.

267- توطئه قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 27 - 8

8 - اخبار الهی از برخورد های توطئه آمیز و مخفیانه قوم ثمود، در برابر معجزه الهی *

فارتقبهم

با توجه به این که در واژه «فارتقب» ریزنگری و نظارت دقیق نهفته است، احتمال می رود این فرمان، در مقام بیان حرکت های

ص: 128

مرموز قوم ثمود در برابر معجزه ای باشد که برای آنان عطا خواهد شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 29 - 3، 1

1 - توطئه قوم ثمود ، برای از میان بردن ناقه صالح

فنادوا صاحبهم فتعاطی فعقر

3 - تصمیم بدون اندیشه و به دور از تدبیر قوم ثمود ، در از میان بردن معجزه الهی (ناقه) *

فنادوا صاحبهم

به کار رفتن «فاء» در «فنادوا» _ به جای «ثم» یا حرف دیگر _ احتمال دارد بیانگر بی تأملی قوم ثمود در کشتن ناقه باشد.

268- توطئه گروههای ذبه گانه قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 49 - 7، 8، 1، 4

1 - توطئه و هم قسمی گروه های نه گانه فسادگر ، برای قتل شبانه صالح (ع) و خانواده اش

و كان في المدينة تسعة رهط يفسدون .. قالوا تقاسموا بالله لنبیتنه و أهله

«تقاسم» (مصدر «تقاسموا») به مشارکت کردن در قسم و «تبییت» (مصدر «نبیتن») به سوء قصد شبانه گفته می شود.

4 - مبارزه با صالح پیامبر و از میان بردن وی ، محور اتحاد و همکاری گروه های فسادگر علی رغم داشتن اختلاف

و كان في المدينة تسعة رهط .. تقاسموا بالله لنبیتنه و أهله

نه گانه بودن گروه های مزبور، خود دلیل تمایزات و وجود نقطه های افتراق میان آنان است؛ با این حال برای از میان بردن صالح باهم متحد شدند.

7 - چاره اندیشی توطئه گران علیه صالح ، برای انکار جنایت خویش و گریز از قصاص یا پرداخت خونبها

ثم نقولن لولیه ما شهدنا مهلك أهله و إنا لصـدقون

طرح اظهار بی خبری از قتل صالح (ع) و خانواده وی، نشان می دهد که گروه های مزبور می اندیشیده اند تا راهی پیدا کنند و در نتیجه آن

از خونخواهی ولیّ دم یا پرداخت خونبها شانه خالی کنند.

8- وجود قانون ولایت اولیای مقتول برای خونخواهی وی ، در عصر صالح پیامبر

لنبيّته و أهله ثمّ لنقولنّ لوليّه ما شهدنا مهلك أهله

269- تهدید به فرجام قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 19 - 3

3 - خداوند ، تهدید کننده کافران و تکذیب کنندگان قرآن به سرنوشتی همچون فرجام فرعونیان و قوم ثمود

ص: 129

هل أتيك . . . فرعون و ثمود . بل الذين كفروا في تكذيب

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

20 - بروج - 85 - 20 - 7

7 - خداوند ، تهديدکننده کافران و تکذيب کنندگان قرآن ، به سرنوشتی همچون فرجام فرعونيان و قوم ثمود

هل أتيك حديث الجنود . . . و الله من ورائهم محيط

270- تهتمهای اشراف قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

12 - مؤمنون - 23 - 38 - 1

1 - فرستاده الهی پس از نوح ، متهم به دروغ گویی از سوی اشراف و عناصر مرفه قومش

و قال الملائمة من قومه . . . إن هو إلا رجل افترى . . . و ما نحن له بمؤمنين

271- تهتمهای قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

12 - مؤمنون - 23 - 39 - 6

6 - مردم جامعه پس از نوح ، هشدار عذاب را جدی نگرفتند و فرستاده الهی را به دروغ گویی متهم کردند .

قال رب انصرني بما كذبون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - شعراء - 26 - 153 - 1

1 - اتهام جنون و سحرزدگی به صالح (ع) از سوی ثموديان

قالوا إنما أنت من المسحّرين

«مسحّر» (مفرد «مسحّرين») به کسی گفته می شود که به شدت افسون شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - اتهام شومی و نامبارکی به صالح پیامبر (ع) و پیروان او، از سوی کافران ثمود

قالوا اَطَّيرنا بك و بمن معك

«تطير» (مصدر «اطيرنا») مقابل تَفأل و به معنای فال بد زدن است؛ یعنی، چیزی یا کسی را مایه شومی و بدبختی خود انگاشتن. بنابراین «اطيرنا بك و بمن معك»؛ یعنی، ما تو و پیروانت را مایه بدبختی خود می دانیم.

ص: 130

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 25 - 4

4 - تأکید قوم ثمود بر دروغ گویی ، قدرت طلبی و خودخواهی صالح (ع) ، در ادعای پیامبری

بل هو کذاب أشر

«أشر» به معنای متکبر و خودخواه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 26 - 1,4

1 - دلجویی خداوند از صالح پیامبر (ع) ، در قبال تکذیب ها و اتهام های قومش نسبت به ایشان

سيعلمون غداً من الكذاب الأشر

4 - متهم کنندگان صالح (ع) به دروغ گویی و خودخواهی ، خود دروغ گویان و خودخواهان واقعی اند .

سيعلمون غداً من الكذاب الأشر

272- جوانان قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 62 - 10

10_ جوانان و میانسالان قوم ثمود ، مخاطبان اصلی حضرت صالح (ع) در دعوت به توحید و یکتاپرستی

أتنه_نا أن نعبد ما يعبد ءاباؤنا

فعل مضارع «يعبد» گویای این است که مخاطبان صالح ، کسانی اند که پدرانشان زنده بودند و به پرستش خدایان مشغول بودند.

273- چشمه های قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 147 - 1

1 - ثمودیان ، برخوردار از چشمه ساران و باغستان های پوشیده از درختان میوه

«جَنَّة» مفرد «جَنّات» به معنای باغ پوشیده از درختان و «عین» مفرد «عیون» به معنای چشمه سار است.

274- حاصلخیزی سرزمین قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 147 - 2

2- سرزمین ثمودیان ، سرزمینی حاصلخیز با منابع آبی سرشار

فی جنّات و عیون

نکره آمدن «جنّات» و «عیون»، نشان دهنده کثرت باغ ها و چشمه سارهاست و آن حکایت از حاصلخیزی و سرسبزی سرزمین ثمودیان دارد.

275- حاصلخیزی نخلستانهای قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 148 - 4

4- نخلستان های ثمودیان ، انبوه و پرحاصل و دارای خرمایی بس مرغوب

و نخل طلعهها هضمیم

«طلع» به معنای خوشه خرما است. در معنای «هضمیم» نیز انبوهی و پرحاصلی و نیز طراوت و مرغوبیت نهفته است.

276- حامیان شقی ترین فرد قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 12 - 7

7- «عن عبد الله بن زَمَعَه قال : خطب رسول الله (صلى الله عليه و آله) فذكر الناقة و ذكر الذی عقرها فقال : « إذ انبعث أشقاها » قال : انبعث لها رجل عارم عزیز منیع فی رهطه ;

عبدالله بن زَمَعَه روایت کرده که رسول خدا(صلی الله علیه و آله) خطبه خواند و از ناقه [ثمود] و کسی که آن را پی کرد، سخن گفت و فرمود: [خداوند فرموده] «إذ انبعث أشقاها» مردی برای پی کردن ناقه [صالح] تحریک شد که زشت خو و مردم آزار و در قبیله خود عزیز و مورد حمایت بود».

277- حتمیت عذاب قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 65 - 2,5

2_ قوم ثمود، با پی کردن ناقه صالح و از میان بردن آیت رسالت او، عذاب الهی را برای خویش قطعی ساختند.

فَعَقَرُوهَا فَقَالَ تَمَتَّعُوا فِي دَارِكُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ

ص: 132

5_ نزول عذاب بر قوم ثمود ، وعده ای راستین و تخلف ناپذیر

ذلک وعد غیر مکذوب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 84 - 1

1- هیچ یک از تلاش های اصحاب حجر برای رهایی خویش از عذاب الهی ، برای آنان چاره ساز واقع نشد .

فأخذتهم الصيحة .. فما أغنى عنهم ما كانوا يكسبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 43 - 4

4 - قطعی شدن عذاب بر ثمودیان ، پس از آسیب رساندن به ناقه صالح

و فی ثمود إذ قیل لهم تمتعوا حتی حین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 9 - 5

5 - خانه های سنگی و مستحکم قوم ثمود ، بی ثمر در نجات آنان از عذاب الهی

ألم تر کیف فعل ربک .. و ثمود الذین جابوا الصخر بالواد

278- حفظ منافع قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 143 - 5

5 - تصریح صالح (ع) بر خیرخواهی خود و تضمین منافع ثمودیان در پرتو رسالت خویش

إتی لکم رسول أمين

برداشت یاد شده، با توجه به قید «لکم» (همراه با لام انتفاع) استفاده می شود.

279- حق ستیزی قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 26 - 2

2 - وعده خداوند ، به مجازات قوم حق ستیز ثمود و نزول عذاب استیصال بر آنان

سيعلمون غداً من الكذاب الأشر

«غداً» ظاهراً اشاره به هنگام نزول عذاب دنیوی دارد؛ و نه قیامت.

ص: 133

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 27 - 3

3 - اعطای معجزه به صالح پیامبر (ع) ، زمینه ساز نزول عذاب بر قوم حق ستیز ثمود

سيعلمون غداً من الكذاب الأشر . إنا مرسلوا الناقه فتنه لهم

با توجه به ارتباط «إنا مرسلوا الناقه» با آیه قبل، استفاده می شود که ظهور حقانیت صالح و کذب و غرور قوم ثمود، امری محقق شدنی است؛ اما پس از اتمام آخرین حجت ها و اعطای معجزه به ایشان.

280- حق ناپذیری قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 81 - 3

3- اصحاب حجر (قوم ثمود) ، مردمی لجوج و حق ناپذیر بودند .

و ءاتینهم ءایـتنا فکانوا عنها معرضین

اینکه اصحاب حجر، علی رغم مشاهده معجزات و آیات فراوان الهی از آنها اعراض کردند، بیانگر لجاجت و حق ناپذیری آنان بود؛ چنان که آمدن جمله «فکانوا عنها معرضین» به جای «فأعرضوا عنها» _ که نشان دهنده این است که اعراض آنان از دیر باز وجود داشته است _ می تواند مؤید برداشت فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 59 - 16

16- ناقه قوم ثمود ، از جمله آیات الهی برای اخطار به آنان به خاطر حق ناپذیریشان

و ءاتینا ثمود الناقه . . . و ما نرسل بالأیـت إلا تخویفاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 157 - 6

6 - ثمودیان ، مردمی لجوج و حق ناپذیر

فأت بئایه إن كنت من الصـدقین . قال هـذه ناقه... و لاتمسوها بسوء... فعقروها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 158 - 6

6 - بیشتر ثمودیان ، حق ناپذیر و مصمم بر کفر بودند .

و ما کان اکثرهم مؤمنین

ص: 134

281- حکومت قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 74 - 2

2_ خلافت قوم ثمود در زمین و سکونت گزیدن آنان در سرزمین حجر، نعمتی الهی بر آنان

و اذکروا إذ جعلکم خلفاء من بعد عاد و بوأکم فی الأرض

282- خانه سازی در قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 74 - 9،10

9_ قوم ثمود در دشت های متعدد، قصر های بسیار بنا کردند و از کوه ها خانه های زیادی تراشیدند.

تتخذون من سهولها قصوراً و تحتون الجبال بیوتاً

«سهول» جمع سهل است و سهول الأرض به معنای زمینهای هموار می باشد که از آن به دشتها و صحراها تعبیر می شود. «الجبال» من الجبال بوده و در اصطلاح منصوب به نزع خافض است. بنابراین جمله «إذ... تحتون الجبال بیوتاً»، یعنی آنگاه که از کوهها خانه ها می تراشیدید.

10_ قوم ثمود مردمی متمدن و آگاه به شیوه های گوناگون در خانه سازی

تتخذون من سهولها قصوراً و تحتون الجبال بیوتاً

283- خانه سازی قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 82 - 3

3- وجود صنعت خانه سازی و سنگ تراشی در میان مردم حجر (قوم ثمود)

و کانوا ینحتون من الجبال بیوتاً امنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - ثمودیان ، استاد در ساختن خانه در دل کوه با تراشیدن ماهرانه سنگ ها

و تنحتون من الجبال بیوتاً فـرهین

«نَحْت» (مصدر «تنحتون») به معنای تراشیدن و «فراهه» (مصدر «فارهین») به معنای مهارت و استادی است؛ یعنی، و با مهارت برای

خود خانه هایی از کوه ها می تراشید؟

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 135

4- قوم ثمود با بریدن صخره ها ، میان درّه و دشت ، خانه های سنگی بنا کرده بودند .

و ثمود الذین جابوا الصخر بالواد

«صخر» (جمع «صخره») به معنای سنگ های بزرگ و سخت و «جَوْب» (مصدر «جابوا») به معنای پاره کردن و نیز پیمودن است. گفتنی است که اسناد آن به سنگ، با معنای پاره کردن سازگار است. «وادی» _ که حرف آخر آن به دلیل آخر آیه بودن حذف شده است _ به معنای فاصله بین کوه ها و تپه ها است. (قاموس)

8- آگاهی قوم ثمود ، به نحوه بریدن سنگ های کوه و ایجاد خانه های سنگی

جابوا الصخر

284- خانه های سنگی قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 82 - 7

7- امنیت ، هدف و مقصود تعیین کننده در کیفیت و نوع خانه سازی مردم حجر (قوم ثمود) بود .

و كانوا ينحتون من الجبال بیوتاً امنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 9 - 5، 4

4- قوم ثمود با بریدن صخره ها ، میان درّه و دشت ، خانه های سنگی بنا کرده بودند .

و ثمود الذین جابوا الصخر بالواد

«صخر» (جمع «صخره») به معنای سنگ های بزرگ و سخت و «جَوْب» (مصدر «جابوا») به معنای پاره کردن و نیز پیمودن است. گفتنی است که اسناد آن به سنگ، با معنای پاره کردن سازگار است. «وادی» _ که حرف آخر آن به دلیل آخر آیه بودن حذف شده است _ به معنای فاصله بین کوه ها و تپه ها است. (قاموس)

5 - خانه های سنگی و مستحکم قوم ثمود ، بی ثمر در نجات آنان از عذاب الهی

الم تر کیف فعل ربّک . . . و ثمود الذین جابوا الصخر بالواد

285- خانه های قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 84 - 3

3- عذاب الهی (صیحه) اصحاب حجر را در داخل خانه های سنگی و دژ های مستحکمشان درهم کوبید .

ینحتون من الجبال بیوتاً آمینین . فأخذتهم الصیحه ... فما أغنی عنهم ما كانوا یکسبو

اصحاب حجر برای در امان ماندن از عذاب الهی، خانه های سنگی بنا کرده بودند؛ ولی این خانه ها آنان را از عذاب مصون نداشت و

ص: 136

در دفع آن کارساز نبود (فما أغنى عنهم ..). حقیقت فوق بیانگر این نکته است که در وقت عذاب، آنان در همین خانه ها سگنی داشته اند.

286- خدانشناسی قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 61 - 6

6_ قوم ثمود ، به وجود خداوند معتقد بودند .

ی_ قوم اعبدوا الله

خدانشناسی گروههای نه گانه قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 49 - 2,3

2 - فسادانگیزی گروه های نه گانه مخالف صالح ، علی رغم اظهار اعتقادشان به خدا

يفسدون فی الأرض .. قالوا تقاسموا بالله

سوگند خوردن به خدا، حکایت از نوعی باور به خدا دارد.

3 - اعتقاد سطحی و تقلیدی به خدا ، بی تأثیر در صلاح و سازندگی انسان

يفسدون فی الأرض .. قالوا تقاسموا بالله

گروه های مزبور از یک سو به خدا سوگند می خوردند و از سوی دیگر برای کشتن پیامبر خدا همدست می شوند و این نشانگر سطحی بودن ایمان آنان و بی ثمر بودن آن است.

287- خواسته های قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 63 - 14

14_ کفرپیشگان قوم ثمود از صالح (ع) می خواستند که از ادعای خویش دست بردارد و از فراخوانی مردم به توحید منصرف شود .

فمن ينصرني من الله إن عصيته فما تزيدوني غير تحسير

«فاء» در «فما تزيدونني . . .» فای فصیحه است و حاکی از جمله ای مقدر می باشد و_ به قرینه «أُتته_نا . . .» در آیه قبل_ مفاد آیه چنین است: بنابراین اگر به خواسته شما (ترک ابلاغ توحید) گردن نهم، شما جز خسارت زدن چیزی بر من نخواهید افزود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 137

11- تقاضای قوم ثمود در اعطای معجزه مورد نظرشان (ناقه = شتر ماده) از سوی خداوند اجابت شد .

و ءاتینا ثمود الناقه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 154 - 5

5- ثمودیان ، خواستار نشانه و معجزه ای از صالح (ع) برای پی بردن به صدق ادعای وی

فأت بئایه إن كنت من الصّـدقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 27 - 2

2- قوم ثمود ، تقاضامند معجزه ای (ناقه) از صالح پیامبر (ع)

إِنَّا مرسلوا الناقه

جمله «إِنَّا مرسلوا الناقه» در مقام وعده و اخبار از آینده است. «الف و لام» در «الناقه» برای عهد بوده و اشاره به همان معجزه مورد درخواست قوم ثمود دارد.

288- خواسته های کافران قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 77 - 4

4_ کفرپیشگان قوم ثمود پس از کشتن ناقه صالح ، از وی خواستند تا تهدیدش (نزول عذاب دردناک) را به اجرا گذارد .

قالوا یصلح ائتنا بما تعدنا إن كنت من المرسلین

مراد از «ما تعدنا» عذابی است که در آیه 73 (فیأخذکم عذاب ألیم) بیان شده است.

289- خودخواهی قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- متهم کنندگان صالح (ع) به دروغ گویی و خودخواهی ، خود دروغ گویان و خودخواهان واقعی اند .

سيعلمون غداً من الكذاب الأشر

ص: 138

290- خوشگذرانی قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 149 - 3،4

3- سرخوشی و سرمستی ثمودیان در خانه های کوهستانی خویش

و تتحتون من الجبال بیوتاً فـرهین

«فارهین» می تواند از مصدر «فره» (نشاط و سرخوشی) مشتق شده باشد. گفتنی است که «فارهین» بنابراین احتمال، صفت برای «بیوتاً» و به تقدیر «فارهین فیها» است؛ یعنی، خانه هایی که در آن مست و سرخوشید.

4- سرزنش ثمودیان از سوی صالح (ع)، به خاطر ساختن خانه ها در دل کوه ها و خوش گذرانی در آن

و تتحتون من الجبال بیوتاً فـرهین

برداشت یادشده بدان احتمال است که این آیه به قرینه واقع شدن در حیز استفهام (استفهام در «أترکون فی ما هـ هنا») جمله استفهامی بوده و به تقدیر «أو تتحتون...» باشد.

291- خویشاوندی صالح (ع) با قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 73 - 3

3_ وجود رابطه خویشاوندی میان صالح و قوم ثمود

وإلی ثمود أخاهم صلحاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 142 - 1

1- صالح (ع)، پیامبری از نژاد ثمودیان و دارای پیوند خویشاوندی با آنان

إذ قال لهم أخوهم صـلح

قید «أخوهم» می تواند برای بیان پیوند خویشاوندی صالح (ع) با قومش و نیز تعبیری کنایی از شفقت و دلسوزی آن حضرت نسبت به آن قوم باشد.

292- خویشاوندی قوم ثمود با صالح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 45 - 3

3 - رابطه خویشاوندی صالح پیامبر با قوم ثمود

و لقد أرسلنا إلی ثمود أخاهم صـ لِحًا

قید «أخاهم» هر چند کنایه از رحمت و عطوفت است؛ لکن با توجه به این که این تعبیر در مورد برخی از پیامبران به کار نرفته

ص: 139

است _ با این که همه پیامبران نسبت به قومشان رحمت و عطف داشته اند _ می توان گفت واژه یاد شده اشاره به پیوند خویشاوندی نیز دارد.

293- دانش جادو در قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 153 - 7

7 - اطلاع ثمودیان ، از مسأله افسون و سحرزدگی

قالوا إثمًا أنت من المسحّرين

294- درخواست توبه از قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 65 - 7

7_ «عن أبي عبد الله (ع) (في حديث قوم صالح) ... قالوا: اعقروا هذه الناقة ... ثم قالوا: من الذي يلي قتلها ونجعل له جعلاً ما أحب، فجاءهم رجل ... شقى من الأشقياء ... فجعلوا له جعلاً ... فقعدها في طريقها فضربها بالسيف ضربه فلم تعمل شيئاً فضربها ضربه أخرى فقتلها ... وأقبل قوم صالح فلم يبق أحد منهم إلا شركه في ضربته ... فأوحى الله تبارك وتعالى إلى صالح (ع) ... قل لهم: إني مرسل عليكم عذابي إلى ثلاثة أيام فإنهم تابوا ورجعوا قبلت توبتهم وصدت عنهم ... فأتاهم صالح (ع) فقال لهم: ... يا قوم إنكم تصبحون غداً ووجهكم مصفرّ واليوم الثاني ووجهكم محمّر واليوم الثالث ووجهكم مسودّ ...»

از امام صادق(ع) [در داستان قوم صالح] روایت شده که [قوم او] گفتند: این شتر را از پای در آورید ... سپس گفتند: چه کسی داوطلب کشتن آن می شود ما برای او دستمزدی که دلخواهش باشد قرار می دهیم. پس مردی که از اشقیاء بود، نزد آنان آمد ... و دستمزدی برای او قرار دادند. پس آن مرد در راه شتر کمین کرد و ضربتی بر آن وارد کرد که کارساز نبود و با ضربتی دیگر او را کشت ... و قوم صالح آمدند و تمامی آنها [با پرداخت اجرت] در ضربه ای که آن مرد زده بود، خود را سهیم کردند ... پس خدا به صالح وحی کرد که به آنان بگو من تا سه روز عذاب خود را بر شما خواهم فرستاد. پس اگر [در این سه روز] آنان توبه کردند و برگشتند، توبه آنها را می پذیرم و از [عذاب] آنان منصرف می شوم ... پس صالح نزد قومش آمد و گفت... ای قوم! فردا صبح صورتهای شما زرد می شود و روز دوم سرخ و روز سوم سیاه می گردد...».

295- دروغگویی قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 26 - 4

4 - متهم کنندگان صالح (ع) به دروغ گویی و خودخواهی ، خود دروغ گویان و خودخواهان واقعی اند .

ص: 140

سيعلمون غداً من الكذاب الأشر

296- دشمنی اشراف قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 33 - 2

2- پیشگامی سران و اشراف جامعه پس از نوح، در مخالفت با پیامبرشان

و قال الملائ من قومه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 34 - 1

1 - مبارزه اشراف جامعه پس از نوح با پیامبرشان، در چهره خیر اندیشی و مصلحت طلبی برای مردم

و لئن أطعتم بشرًا... لخرن سرون

297- دشمنی شقی ترین فرد قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 12 - 6

6- آمادگی شقی ترین فرد قوم ثمود، برای مقابله با رسول الهی، نمودار طغیانگری و مصداق بارز تکذیب گری آنان بود.

كذبت ثمود بطغويها . إذ انبعث أشقيها

«إذ»، ظرف برای «كذبت» و بیانگر زمان تکذیب قوم ثمود است؛ یعنی، زمانی تکذیب گری و طغیان گری قوم ثمود عملی شد که شقی ترین فرد آنان تحریک شد.

298- دشمنی قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 153 - 2

2- موضع گیری خصمانه ثمودیان در برابر نصیحت های صالح (ع)

چنان که گفته شد، «مسحّر» به کسی گفته می شود که به شدت گرفتار سحر و افسون شده است. این تهمت سخت، بیانگر عمق دشمنی ثمودیان با صالح (ع) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 156 - 2

2 - ناقه صالح ، در معرض کینه و دشمنی ثمودیان

و لاتمسوها بسوء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 45 - 8

8 - دودستگی ثمودیان در برابر دعوت صالح (ع) ، همراه با خصومت مستمر میان آنان بود .

فإذا هم فريقان يختصمون

فعل مضارع «يختصمون» افاده استمرار می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 49 - 5

5 - خانواده صالح ، جملگی مؤمنان به وی و مورد خشم عمیق کافران

لنبیتته و أهله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 19 - 3

3 - قوم عاد و ثمود ، از دشمنان خدا بودند .

فأما عاد فاستكبروا .. و أمّا ثمود فهدین_هم فاستحبّوا العمی ... و یوم یحشر أعد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 18 - 2، 1

1 - فرعونیان و قوم ثمود ، لشکریانی درگیر با راه خدا و دشمن مؤمنان بودند .

فرعون و ثمود

به قرینه بدل بودن فرعون برای «الجنود»، قوم فرعون و آل او نیز مورد نظر است و اکتفا به نام او، به جهت ریاستش بر آنان است. ثمود، نام قوم حضرت صالح است که در برابر او، به دشمنی برخاسته و ناقه الهی را پی کردند.

2- فرعونیان و قوم ثمود، قدرت مندترین و سرسخت ترین مخالفان پیامبران، در امت های پیشین بودند.

فرعون و ثمود

در قرآن، خبر از هلاکت بسیاری از امت های گذشته مطرح شده است؛ بنابراین یاد کردن فرعونیان و ثمودیان از بین آنها، نشانه آن است که این دو دسته، از دیگران بارزتر بوده اند.

ص: 142

299- دعوت از قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 73 - 6

6_ دعوت به پرستش خدای یکتا، مهمترین و نخستین پیام صالح (ع) برای قوم ثمود

قال یقوم اعبدوا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 61 - 5

5_ دعوت به پرستش خدای یکتا، مهمترین و نخستین پیام صالح (ع) برای قوم ثمود

قال یقوم اعبدوا الله ما لکم من الٰه غیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 62 - 7

7_ حضرت صالح (ع)، مورد اعتراض و سرزنش قوم ثمود به خاطر فراخوانی آنان به یکتاپرستی و نفی خدایان دروغین

أتنه_نا أن نعبد ما یعبد ءاباؤنا

استفهام در «أتنه_نا أن نعبد...» استفهام توییخی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 142 - 2

2 - سخن دلسوزانه صالح (ع) با ثمودیان، در دعوت آنان به تقوا و پرهیز از گناه

إذ قال لهم أخوهم ص_لح ألا تتقون

وجود لحن مشفقانه در تعبیر «ألا تتقون» (آیا نمی خواهید تقوا پیشه کنید)، بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 143 - 2

2- فراخوانی صالح (ع) قومش را، به پذیرفتن رسالت وی، اعتماد کردن به او و جدی گرفتن هشدارهایش

أَلَا تَتَّقُونَ . إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ

واژه «آمین» می تواند از ریشه «آمن» و به معنای «مأمون»؛ (یعنی، فرد مورد اعتماد) باشد. بنابراین آوردن این قید دعوتی است از جانب صالح(ع) که به او اعتماد کنند و به سخنانش گوش فرا دهند و هشدارهایش را جدی بگیرند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 144 - 1،2

1- دعوت مجدد صالح (ع) از ثمودیان برای رعایت تقوای الهی و پرهیز از گناه

إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ صَالِحٌ أَلَا تَتَّقُونَ . . . فَاتَّقُوا اللَّهَ

2- صالح (ع)، خواهان اطاعت ثمودیان از او به دلیل آشکار بودن صداقت و امانت داری وی

ص: 143

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ . فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

تَفْرِيع «اتَّقُوا اللَّهَ» بِرِ «إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ» مِي تَوَانِد مَفِيدِ اَيْن مَطْلَبِ بَاشِد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 150 - 1

1 - فراخوانی مجدد صالح ثمودیان را برای رعایت تقوای الهی و پرهیز از گناه

إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ صَالِحٌ أَلا تَتَّقُونَ . . . فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 45 - 5

5 - دعوت به پرستش خدای یگانه ، مهم ترین و نخستین پیام صالح برای ثمودیان

و لَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَى ثَمُودَ . . . أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ

اهمیت پیام و نخستین بودن آن از این جهت استفاده می شود که آیه شریفه دعوت به خداپرستی را در رأس همه پیام ها و قبل از هر پیام دیگر آورده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 14 - 2

2 - فرستادگان الهی (هود و صالح) ، مبلغ توحید در میان قوم عاد و ثمود

إِذْ جَاءَتْهُمْ الرِّسَالُ . . . أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ

300- دنیاطلبی قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 65 - 4

4_ قوم ثمود ، مردمی سخت دل بسته به دنیا و تمتعات آن

فَقَالَ تَمَتَّعُوا فِي دَارِكُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ

روشن است که مقصود صالح(ع) از این فرمان (تمتعوا...) این نیست که قوم ثمود را به بهره برداری از تمتعات دنیا فراخواند؛ بلکه به قرینه جمله بعد، اعلام سه روز مهلت است. بیان مهلت سه روزه به سه روز بهره گیری از تمتعات دنیا، اشاره به رویه قوم ثمود دارد؛ یعنی، آنچه خواهان آن هستید و بدان دل بسته اید و به خاطر آن به آیین الهی نمی گرایید، تنها تا سه روز دیگر ادامه خواهد داشت.

دوراندیشی گروههای نُه گانه قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 144

7 - چاره اندیشی توطئه گران علیه صالح ، برای انکار جنایت خویش و گریز از قصاص یا پرداخت خونبها

ثُمَّ لِنَقُولَنَّ لَوْلِيَّهَ مَا شَهِدْنَا مَهْلِكُ أَهْلِهِ وَإِنَّا لَصِدْقُونَ

طرح اظهار بی خبری از قتل صالح(ع) و خانواده وی، نشان می دهد که گروه های مزبور می اندیشیده اند تا راهی پیدا کنند و در نتیجه آن از خونخواهی ولی دم یا پرداخت خونبها شانه خالی کنند.

301- ذلت قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 17 - 7

7 - هلاکت قوم ثمود ، با صاعقه خوارکننده و خفت آور

فَأَخَذْتَهُمْ صَاعِقَةً الْعَذَابِ الْهَوْنِ

302- رفاه اشراف قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 33 - 3

3 - اشراف و سران جامعه پس از نوح ، عناصری مرفه و برخوردار از همه امکانات دنیوی

وَقَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِهِ .. وَآتَرَفْنَاهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا

303- رفاه قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 146 - 2

2 - ثمودیان ، برخوردار از امنیت و رفاه کامل در سرزمین خویش

أَتَتْرَكُونَ فِي مَا هَاهُنَا آمِنِينَ

«ما» در «فی ما» اشاره به نعمت هائی دارد که بیان تفصیلی آن در آیات بعد آمده است. و «هاهنا» نیز اشاره به سرزمین ثمودیان است.

304- روش برخورد قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 145

2 - موضع گیری خصمانه ثمودیان در برابر نصیحت های صالح (ع)

قالوا إنما أنت من المسحّرين

چنان که گفته شد، «مسحّر» به کسی گفته می شود که به شدت گرفتار سحر و افسون شده است. این تهمت سخت، بیانگر عمق دشمنی ثمودیان با صالح(ع) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 14 - 4

4 - قوم ثمود، برای دستیابی به آب اختصاصیِ ناقه صالح، آن را هلاک کردند.

و سقى_ها .. فعقروها

بیان هشدار به ثمودیان، در مورد آب شربِ ناقه و آن گاه سخن گفتن از تکذیب و عقر، نشانگر آن است که انگیزه قوم ثمود از پی کردن ناقه، چشم داشت آنان به آب مورد نیاز آن بوده است.

305- رؤیت هلاکت قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 44 - 6

6 - نظاره گری قوم ثمود، بر مرگ دشوار و ناگزیر خویش، نوعی عذاب برای آنان بود. *

فأخذتهم الص_عقه و هم ينظرون

تصریح به «و هم ينظرون» _ در پی «أخذتهم..» _ ظاهراً منظور بیان شدت ابتلا و گرفتاری قوم ثمود است.

306- زمینه تهمتهای قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 47 - 3

3 - پدید آمدن دو دستگی و خصومت های اجتماعی در پی دعوت صالح (ع)، زمینه بد یمن خوانده شدن وی از سوی کافران

فإذا هم فريقان يختصمون .. قالوا اطيرنا بك

احتمالاً آنچه کافران به عنوان شومی و نامبارکی از آن یاد کرده اند، همان دو دستگی و اختلافات اجتماعی باشد که در پی دعوت صالح(ع) و پیدایش مؤمن و کافر به وجود آمده بود.

ص: 146

307- زمينه رحمت بر قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - نمل - 27 - 46 - 8

8 - تلاش دلسوزانه صالح (ع) برای رفع گرفتاری ها از قوم خویش و جلب رحمت الهی برای آنان

قال يقوم لم تستعجلون... لولا تستغفرون الله لعلکم ترحمون

308- زمينه عذاب قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

18 - قمر - 54 - 27 - 3

3 - اعطای معجزه به صالح پیامبر (ع) ، زمينه ساز نزول عذاب بر قوم حق ستیز ثمود

سيعلمون غداً من الكذاب الأشر . إنا مرسلوا الناقه فتنه لهم

با توجه به ارتباط «إنا مرسلوا الناقه» با آیه قبل، استفاده می شود که ظهور حقانیت صالح و کذب و غرور قوم ثمود، امری محقق شدنی است؛ اما پس از اتمام آخرین حجت ها و اعطای معجزه به ایشان.

309- زمينه غفلت قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - شعراء - 26 - 146 - 3

3 - رفاه و آسایش ثمودیان ، زمينه غافل شدن آنان از مرگ و گرفتار شدنشان به بی تقوایی و گناه

ألا تتقون... أتتركون في ما هـ هنا امنين

310- زمينه نجات قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - نمل - 27 - 46 - 8

8 - تلاش دلسوزانه صالح (ع) برای رفع گرفتاری ها از قوم خویش و جلب رحمت الهی برای آنان

قال يقوم لم تستعجلون ... لولا تستغفرون الله لعلكم ترحمون

ص: 147

311- زمینه هدایت قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 17 - 1

1 - خداوند ، راه هدایت را به قوم ثمود نشان داد .

و أمّا ثمود فهدينهم

312- زیانکاری قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 63 - 17

17_ افزایش اطمینان صالح (ع) به زیان کاری کافران ثمود ، تنها دستاورد اصرار آنان بر انصراف او از دعوت به توحید

فما تزدوننی غیر تخسیر

برداشت فوق، بر اساس این احتمال است که «تخسیر» به معنای نسبت دادن خسارت و تباهی باشد، همانند تکفیر و تفسیق که به معنای نسبت دادن کفر و فسق می باشد. بر این مبنا، فاعل «تخسیر» حضرت صالح(ع) است و مفاد جمله «فما تزدوننی ...» چنین خواهد شد: آنچه اصرار شما بر ترک دعوت به توحید، بر من می افزاید این است که شما را در خسارت و تباهی ببینم.

313- ساختار اجتماعی قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 51 - 9

9 - ثمودیان ، متشکل از قبیله ها و عشیره های مختلف *

وكان فی المدینه تسعه رهط . . . أنا دمرنهم وقومهم أجمعین

برداشت یاد شده بر این اساس است که «قومهم» به تقدیر «قوم کلّ واحد منهم» باشد؛ یعنی، ما قوم و قبیله هر یک از آن گروه های نه گانه را به همراه آنها نابود ساختیم.

314- سختی کیفر قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - خداوند ، قوم ثمود را به سختی کیفر داد .

کیف فعل ریگ بعاد . . . و ثمود

قوم ثمود، امت حضرت صالح(ع) بودند که بر اثر مخالفت با تعالیم او عقوبت شدند.

ص: 148

315- سرزنش قوم نمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 142 - 6

6 - ثمودیان ، مورد سرزنش صالح (ع) به خاطر بی تقوایی و گنه پیشگی

إذ قال لهم أخوهم صـلح ألا تتقون

استفهام در جمله «ألا تتقون» می تواند برای توبیخ و سرزنش باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 146 - 5

5 - سرزنش ثمودیان از سوی صالح (ع) به خاطر غفلت آنان از مرگ و بی توجهی به ناپایدار بودن امکانات دنیایی

أتركون في ما هـ هنا ءامنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 149 - 4

4 - سرزنش ثمودیان از سوی صالح (ع) ، به خاطر ساختن خانه ها در دل کوه ها و خوش گذرانی در آن

و تنحتون من الجبال بيوتاً فـرهين

برداشت یادشده بدان احتمال است که این آیه به قرینه واقع شدن در حیز استفهام (استفهام در «أتركون في ما هـ هنا») جمله استفهامی بوده و به تقدیر «أو تنحتون...» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 46 - 1

1 - سرزنش ثمودیان از سوی صالح (ع) ، به خاطر بدکرداری آنان

قال يقوم لم تستعجلون بالسيئه قبل الحسنه

استفهام در «لم تستعجلون...» و «لولا تستغفرون» استفهام توبیخی است.

316- سرزنشهای قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 62 - 7

7_ حضرت صالح (ع) ، مورد اعتراض و سرزنش قوم ثمود به خاطر فراخوانی آنان به یکتاپرستی و نفی خدایان دروغین

أتنه_نا أن نعبد ما يعبد ءاباؤنا

ص: 149

استفهام در «أنته_نا أن نعبد . . .» استفهام توییخی است.

317- سرمستی قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 149 - 3

3- سرخوشی و سرمستی ثمودیان در خانه های کوهستانی خویش

و تتحتون من الجبال بیوتاً ف_رهین

«فارهین» می تواند از مصدر «فره» (نشاط و سرخوشی) مشتق شده باشد. گفتنی است که «فارهین» بنابراین احتمال، صفت برای «بیوتاً» و به تقدیر «فارهین فیها» است؛ یعنی، خانه هایی که در آن مست و سرخوشید.

318- سعادت طلبی قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 24 - 10

10 - قوم ثمود، مدعی ارزش خواهی و سعادت جویی، در تکذیب پیامبری صالح (ع)

إِنَّا إِذَا لَفَى ضَلال و سعر

قوم ثمود با گفتن «إِنَّا إِذَا...»، در حقیقت مدعی بودند که ما اکنون در گمراهی و شقاوت نیستیم و چنانچه از صالح (ع) پیروی کنیم، گمراه و تیره بخت خواهیم شد و ما گمراهی و تیره بختی را برای خویش نمی پسندیم.

319- سلطه گری اشراف قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 38 - 4

4- توده مردم جامعه پس از نوح، اسیر تبلیغات و سلطه اشراف بودند .

وقال الملائ من قومه . . . و ما نحن بمبعوثین

320- سنگ تراشی قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 82 - 3

3- وجود صنعت خانه سازی و سنگ تراشی در میان مردم حجر (قوم ثمود)

ص: 150

و كانوا ينحتون من الجبال بيوتاً آمنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 149 - 1

1 - ثمودیان ، استاد در ساختن خانه در دل کوه با تراشیدن ماهرانه سنگ ها

و تنحتون من الجبال بیوتاً فـرهین

«نَحَتْ» (مصدر «تنحتون») به معنای تراشیدن و «فراهه» (مصدر «فارهین») به معنای مهارت و استادی است؛ یعنی، و با مهارت برای خود خانه هایی از کوه ها می تراشید؟

321- سنگبری در قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 9 - 8

8 - آگاهی قوم ثمود ، به نحوه بریدن سنگ های کوه و ایجاد خانه های سنگی

جابوا الصخر

322- سوء ظن قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 9 - 18

18- تردید قوم نوح ، عاد و ثمود به دعوت انبیای خویش ، توأم با بدبینی بود .

إنا لفي شكٍّ ممّا تدعوننا إليه مريب

ذکر «مريب» پس از «شكّ» اگر چه برای تأکید آن است، اما بین آن دو تفاوتی وجود دارد و آن این است که: در «ريب» شك توأم با بدبینی است (فروق اللغويه).

323- سوگند گروههای ذّه گانه قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - توطئه و هم قسمی گروه های نه گانه فسادگر ، برای قتل شبانه صالح (ع) و خانواده اش

و كان في المدينة تسعة رهط يفسدون . . . قالوا تقاسموا بالله لنبيته و أهله

«تقاسم» (مصدر «تقاسموا») به مشاركت کردن در قسم و «تبييت» (مصدر «نبيت») به سوء قصد شبانه گفته می شود.

ص: 151

324- سهم آب قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 28 - 1

1 - تقسیم آب در سرزمین قوم ثمود، میان ایشان و ناقه صالح، به فرمان خداوند

و تَبَنَّهُمْ أَنَّ الْمَاءَ قَسَمَهُ بَيْنَهُمْ

325- شدت تکذیبگری قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 14 - 2

2 - تکذیب پیامبران از سوی قوم نوح، عاد، فرعون، ثمود، لوط و اصحاب ایکه (قوم شعیب)، بسیار شدید بود.

إِن كَلَّ إِلَّا كَذَّبَ الرِّسْلَ

«إن» نافیه و «کَلَّ» از الفاظ عموم و تنوین آن عوض از محذوف است، یعنی، «کَلَّهم». عبارت «إِلَّا كَذَّبَ الرِّسْلَ» استثنا از نفی جنس و مفید تأکید حصر است؛ یعنی، این اقوام آن قدر به تکذیب پیامبران خود پرداختند که گویی به جز تکذیب هیچ کار و یا صفت دیگری نداشتند.

326- شرایط ایمان قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 154 - 6

6 - ثمودیان، ایمان به صالح را منوط به ارائه معجزه ای از سوی او می دانستند.

فَأْتِ بَثَايَهٗ إِن كُنْتَ مِنَ الصَّٰدِقِينَ

327- شرک قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 73 - 9

9_ قوم ثمود، مردمی مشرک

ما لکم من إله غیره

ص: 152

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 61 - 8

8_ قوم ثمود، مردمی مشرک و معتقد به معبودهایی متعدد

ی_ قوم اعبدوا الله ما لکم من الٰه غیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 62 - 5,6

5_ قوم صالح و پدرانشان، مردمانی مشرک و پرستشگر غیر خدا بودند.

أتنه_نا أن نعبد ما یعبد ءاباؤنا

6_ صالح (ع)، مردمان را از پرستش غیر خدا برحذر می داشت و علیه شرکوری قوم ثمود مبارزه می کرد.

أتنه_نا أن نعبد ما یعبد ءاباؤنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 10 - 21

21- قوم نوح، عاد و ثمود و اقوام پس از آنان، خدایان نیاکان خود را می پرستیدند.

تریدون أن تصدّونا عمّا کان یعبد ءاباؤنا

328- شقاوت قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 12 - 2

2 - قوم ثمود، گرفتار تیره بختی و شقاوت

إذ انبعث أشقٰیها

«أشقی» اسم تفضیل و نشانه وجود رگه های شقاوت در دیگر افراد قوم ثمود است.

329- شک قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 62 - 14، 15

14_ قوم ثمود، در یکتایی خدا و ضرورت یگانه پرستی، در شک و تردید بودند.

وإِنَّا لَنَفِي شَكِّ مِمَّا تَدْعُونَ إِلَيْهِ مَرِيبٍ

15_ دعوت به توحید و بیان ضرورت یکتاپرستی از سوی حضرت صالح (ع)، مایه تردید قوم ثمود در خردمندی و هوشیاری او

وإِنَّا لَنَفِي شَكِّ مِمَّا تَدْعُونَ إِلَيْهِ مَرِيبٍ

ص: 153

«مریب» (تردیدافکن) صفت برای «شک» است و متعلق آن _ به قرینه جمله «قد کنت فینا مرجوًّا» _ خردمندی و هوشیاری صالح(ع) می باشد. بنابراین جمله «إِنَّا لَفِي...»؛ یعنی، ما در درستی تعالیم تو شک داریم، آن چنان شکی که باعث شده درباره خردمندی و هوشیاری ات نیز تردیدکنیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 9 - 18، 17

17- قوم نوح، عاد و ثمود و اقوام پس از آنان، در جواب دعوت انبیای خویش اعلام کردند در باره تعالیم آنان بشدت در تردیدند.

قوم نوح و عاد و ثمود و الذین من بعدهم... جاءتهم رسلهم بالبینات... وقالوا إنا

18- تردید قوم نوح، عاد و ثمود به دعوت انبیای خویش، توأم با بدبینی بود.

إنا لفي شكٍّ ممّا تدعوننا إليه مريب

ذکر «مریب» پس از «شک» اگر چه برای تأکید آن است، اما بین آن دو تفاوتی وجود دارد و آن این است که: در «ریب» شک توأم با بدبینی است (فروق اللغویه).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 154 - 7

7 - ثمودیان در توانایی صالح (ع) برای ارائه معجزه بر اثبات درستی ادعایش، تردید داشتند.

فأت بئایه إن كنت من الصّـدقین

برداشت یاد شده از به کار گرفتن «إن» _ که در موارد تردید به کار می رود _ استفاده می شود.

330- صاعقه زدگی قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 44 - 5

4 - صاعقه فراگیر و نیرومند، عامل نابودی قوم ثمود

فأخذتهم الصّـعقه

5 - فراگیری صاعقه بر قوم ثمود، در عین هشیاری و در مقابل چشمان آنان

فأخذتهم الصَّعقه و هم ينظرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 45 - 2، 1

1 - ناتوانی و بی پناهی کامل قوم ثمود ، در برابر صاعقه عذاب

فما استطِعوا من قیام و ما كانوا منتصرین

2 - سرعت و شدت صاعقه ، از بین برنده توان تصمیم گیری ثمودیان

فأخذتهم الصَّعقه . . . فما استطِعوا من قیام

ص: 154

331- صالح (ع) و خواسته های قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 63 - 15، 9

9_ صالح (ع) به مردم خویش اعلام کرد: در صورت پذیرش خواسته آنان (ترک دعوت به توحید) گنه کار و مستحق عذاب الهی خواهد بود.

فمن یبصرنی من الله إن عصيته

15_ صالح (ع)، توجه کردن به درخواست کافران قومش (ترک ابلاغ توحید) را، مایه خسارت و تباهی خویش دانست.

فما تزیدوننی غیر تخسیر

«تخسیر» به معنای خسارت زدن می باشد و فاعل آن قوم ثمود است.

332- صالح (ع) و قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 73 - 13، 4

4_ صالح (ع)، پیامبری دلسوز و با محبت نسبت به مردم خویش (قوم ثمود)

وإلی ثمود أخواهم صلحاً

تصریح به اینکه صالح برادر قوم ثمود بوده است، می تواند اشاره به این باشد که وی برای آنان، حتی پیش از نبوتش، انسانی دلسوز بوده و نسبت به آنان محبت داشته است.

13_ صالح پیامبر، دعوت کننده قوم ثمود به توحید با تکیه بر دلیل و معجزه ای آشکار از جانب خداوند

اعبدوا الله ما لکم من إله غیره قد جاءکم بینة من ربکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 74 - 16، 12

12_ صالح (ع) از مردم خویش خواست تا همواره تمامی نعمت های الهی را به خاطر داشته باشند.

فاذكروا اء الله

«الاء» جمع «إلى» و به معنای نعمتهاست.

16_ صالح (ع) مردم خویش را از فسادگری در زمین بر حذر داشت .

ولا تعثوا فی الأرض مفسدین

«لا تعثوا» از «عثی یعنی عثوا» است، یعنی فساد نکنید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 155

2_ صالح (ع) با دریغ و دلسوزی بر ثمودیان مشرف به هلاکت از میان آنان رفت .

فتولی عنهم و قال يقوم

لحن آیه و نیز اضافه کلمه «قوم» به یاء متکلم، بیانگر تحسر و دلسوزی صالح نسبت به مردم خویش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 61 - 20، 25، 3، 4

3_ خویشاوندی صالح (ع) با قوم ثمود

و إلی ثمود أخاهم صـ لِحاً

تصریح به اینکه صالح (ع)، برادر قوم ثمود بود (أخاهم صالحاً) می تواند اشاره ای باشد به خویشاوندی صالح (ع) با قوم ثمود.

4_ صالح (ع)، دلسوز برای قوم خویش و با محبت نسبت به آنان، حتی پیش از بعثش به پیامبری

و إلی ثمود أخاهم صـ لِحاً

مراد از اخوت صالح (ع) برای قوم ثمود، می تواند مهربانی و دلسوزی او نسبت به آنان باشد.

20_ طلب بخشایش گناهان از خدا، حرکت به سوی او و استغفار از شرک، توصیه ها و پیام های صالح (ع) به قوم ثمود

قال ی قوم... فاستغفروه ثم توبوا إلیه

25_ « جاء رجل من أهل الشام إلى علی بن الحسین (ع) فقال : أنت علی بن الحسین ؟ قال : نعم ، قال : أبوک الذی قتل المؤمنین ؟ ...

فقال : ویلک کیف قطعت علی أبی أنه قتل المؤمنین ؟ قال : قوله : إخواننا قد بغوا علينا فقاتلناهم علی بغیهم . فقال : ویلک أما تقرأ القرآن ؟

قال : بلی . قال : فقد قال الله تعالی ... » و إلی ثمود أخاهم صالحاً « أفکانوا إخوانهم فی دینهم أو فی عشیرتهم ؟ قال له الرجل : لا بل فی

عشیرتهم . قال (ع) : فهؤلاء إخوانهم فی عشیرتهم و لیسوا إخوانهم فی دینهم ... »

مردی از اهل شام نزد علی بن الحسین (ع) آمد و گفت: تو علی بن الحسین هستی؟ فرمود: آری. او گفت: پدرت کسی است که مؤمنین را

کشت ...، فرمود: وای بر تو چگونه حکم قطعی کردی که پدرم مؤمنین را کشت؟ آن شخص گفت: سخن او (امیرالمؤمنین (ع)) که

گفت: برادران ما علیه ما سرکشی کردند، پس ما هم به خاطر این سرکشی با آنان جنگ کردیم؟ فرمود: وای بر تو! آیا قرآن نمی خوانی؟ گفت:

چرا، فرمود: خداوند می فرماید: «... و إلی ثمود أخاهم صالحاً» آیا صالح برادر دینی قوم ثمود بود یا برادر فامیلی آنان؟ گفت: برادر فامیلی

آنان بود. فرمود: اینان نیز برادران فامیلی بودند نه برادران دینی...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 63 - 5

5_ برخورد حضرت صالح (ع) با مشرکان و کافران، برخوردی ترحم آمیز و مشفقانه بود.

ی_ قوم اریتم

تعبیر «یا قوم» (ای مردم من) حکایت از شفقت و ترحم صالح (ع) دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 64 - 3,4,5,8

3_ صالح (ع) با برخوردی عاطفی، قوم خویش را با خصوصیات معجزه خویش آشنا ساخت.

وی_ قوم ه_ ذه ناچه الله

ص: 156

تعبیر «یا قوم» (ای مردم من) حکایت از مهربانی و عطوفت دارد.

4_ صالح (ع) از قوم خویش خواست تا ناقه را برای چریدن آزاد بگذارند.

فذروها تأکل فی أرض الله

5_ صالح (ع)، بر حذر دارنده قوم ثمود از ایجاد هرگونه مزاحمت و آزارسانی به ناقه

و لاتمسوها بسوء

8_ مالکیت خداوند بر چراگاهها، دلیل صالح (ع) بر لزوم آزاد گذاشتن ناقه برای چریدن در هر کجای زمین

ه_ ذه ناقه الله .. فذروها تأکل فی أرض الله

تعبیرهای «ناقه خدا» و «زمین خدا» در حقیقت استدلال صالح (ع) بر لزوم آزادگذاری ناقه برای چریدن بود؛ یعنی، چون ناقه از آن خداست و زمین نیز از آن اوست، روا نیست ناقه را از چریدن باز دارید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 24 - 4

4 - صالح پیامبر (ع)، برخاسته از میان قوم ثمود و دارای پیوند نژادی با آنان

فقالوا أبشرنا منا وحدًا

احتمال دارد تعبیر «منا»، نظر به هم خونی و پیوند قومی و نژادی داشته باشد. برداشت یاد شده بر پایه این احتمال است.

333- صفات قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 65 - 4

4_ قوم ثمود، مردمی سخت دل بسته به دنیا و تمتعات آن

فقال تمتعوا فی دارکم ثلثه ایام

روشن است که مقصود صالح (ع) از این فرمان (تمتعوا ..) این نیست که قوم ثمود را به بهره برداری از تمتعات دنیا فراخواند؛ بلکه به قرینه جمله بعد، اعلام سه روز مهلت است. بیان مهلت سه روزه به سه روز بهره گیری از تمتعات دنیا، اشاره به رویه قوم ثمود دارد؛ یعنی، آنچه خواهان آن هستید و بدان دل بسته اید و به خاطر آن به آیین الهی نمی گرایید، تنها تا سه روز دیگر ادامه خواهد داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 67 - 4

4_ کشتن ناقه صالح ، از ستمگری های قوم ثمود بود .

وَأَخَذَ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةَ

از آن جا که کشتن ناقه صالح نیز در نزول عذاب دخیل بود ، معلوم می شود ظلم در «الذین ظلموا» اشاره به کشتن ناقه نیز دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 157

3- اصحاب حجر (قوم ثمود)، مردمی لجوج و حق ناپذیر بودند.

و ءاتینهم ءایتنا فکانوا عنها معرضین

اینکه اصحاب حجر، علی رغم مشاهده معجزات و آیات فراوان الهی از آنها اعراض کردند، بیانگر لجاجت و حق ناپذیری آنان بود؛ چنان که آمدن جمله «فکانوا عنها معرضین» به جای «فأعرضوا عنها» _ که نشان دهنده این است که اعراض آنان از دیر باز وجود داشته است _ می تواند مؤید برداشت فوق باشد.

334- طبقات اجتماعی قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 75 - 3

3_ مستضعفان و اشراف مستکبر، دو طبقه متمایز از یکدیگر در میان قوم ثمود

قال الملاء الذین استکبروا من قومه للذین استضعفوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 33 - 1

1 - جامعه نخستین پس از نوح (ع)، متشکل از مردم عادی و گروه اشراف

و قال الملاء من قومه... و أترفنهم فی الحیوه الدنیا

«ملا» به سران و اشراف گفته می شود «اتراف» (مصدر «اترفنا») به معنای متنعم کردن و برخوردار ساختن است.

335- طغیانگری قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 51 - 3

3- قوم ثمود، مردمی ستم کار و طغیانگر

و آئه اهلک... و ثموداً... و قوم نوح... هم أظلم و أظعی

از این که در آیه بعد، قوم نوح «أظلم» و «أطغى» معرفی شده اند، اصل ظلم و طغیان برای قوم ثمود ثابت می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 52 - 4

4 - عاد و ثمود و قوم نوح، دارای ظلم و طغیانی فزون تر از دیگر اقوام نابود شده تاریخ

إِنَّهُمْ كَانُوا هُمْ أَظْلَمَ وَأَطْغَى

بنابراین که ضمیر «هم» به قوم عاد و ثمود و نوح بازگردد، برداشت بالا استفاده می شود.

ص: 158

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 11 - 4، 1

1 - فرعون و قوم عاد و ثمود، در ممالک و سرزمین ها، به طغیان گری پرداخته، در گناه فرورفتند.

الذین طغوا فی البلد

طغیان، از حد گذراندن گناه است (مقایس اللغه) و هر چیز که از مقدار خود فراتر رود، طغیان کرده است (العین). حرف «ال» در «البلاد»، برای استغراق عرفی است و مراد تمام سرزمین هایی است که برای اقوام یاد شده، دسترسی به آن امکان پذیر بوده است و می توان گفت: اصل آن «بلادهم» بوده و حرف «ال»، جانشین ضمیر «هم» است و مراد سرزمین هایی است که در قلمرو آنان بوده است.

4 - طغیان، عامل هلاکت قوم عاد و ثمود و زمینه ساز نابودی فرعون

ألم تر کیف فعل ربک بعدا... و ثمود... و فرعون... الذین طغوا فی البلد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 11 - 3، 2

2 - قوم ثمود، مردمی طغیانگر و آلوده به گناه بی حد بودند.

بطغویها

«طغوی»، اسم مصدر طغیان (گناه را از حد گذراندن) است. (مفردات)

3 - طغیان گری قوم ثمود، آنان را به تکذیب پیام های الهی کشاند.

کذبت ثمود بطغویها

حرف «باء» در بطغواها» سببیه است؛ یعنی، طغیان زمینه ساز تکذیب بود.

336- ظلم قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 67 - 4، 2

2_ قوم ثمود، مردمانی ستمکار بودند.

وَأَخِذْ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةَ

4_ کشتن ناقه صالح ، از ستمگری های قوم ثمود بود .

وَأَخِذْ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةَ

از آن جا که کشتن ناقه صالح نیز در نزول عذاب دخیل بود ، معلوم می شود ظلم در «الذین ظلموا» اشاره به کشتن ناقه نیز دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 101 - 5

5_ اقوام هلاک شده گذشته : قوم نوح ، عادیان ، ثمودیان ، قوم شعیب و لوط و فرعونیان ، با شرکورزی و انکار رسالت پیامبران ، بر

ص: 159

خویش ستم کردند .

و ما ظلمنهم ولکن ظلموا أنفسهم

مراد از ضمیر «هم» و مانند آن در آیه مورد بحث ، اقوامی است که سرگذشت آنان در سوره هود بیان شده است؛ یعنی: قوم نوح ، عادو .
...

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 59 - 13

13- قوم ثمود ، نسبت به معجزه الهی (ناقه) عکس العمل ناروا داشته و با آن ظالمانه برخورد کردند .

و اتینا ثمود الناقه مبصره فظلموا بها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 38 - 2

2_ قوم عاد ، ثمود و اصحاب رسّ ، مردمانی ظالم و ستمگر و گرفتار عذاب دردناک الهی در قیامت

و اعتدنا للظلمین عذاباً أليماً . و عاداً و ثموداً و أصحاب الرسّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 40 - 19

19 - اقوام عاد و ثمود و نیز قارون و فرعون و هامان ، با آلودگی مداوم به گناه ، همواره به خود ، ستم روا داشتند .

فكلاً أخذنا بذنبه ... ولکن كانوا أنفسهم يظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 51 - 3

3 - قوم ثمود ، مردمی ستم کار و طغیانگر

وأنه أهلك ... و ثموداً ... و قوم نوح ... هم أظلم و أظغى

از این که در آیه بعد ، قوم نوح «أظلم» و «أظغى» معرفی شده اند ، اصل ظلم و طغیان برای قوم ثمود ثابت می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 52 - 4

4 - عاد و ثمود و قوم نوح ، دارای ظلم و طغیانی فزون تر از دیگر اقوام نابود شده تاریخ

إِنَّهُمْ كَانُوا هُمْ أَظْلَمَ وَأَطْعَى

بنابراین که ضمیر «هم» به قوم عاد و ثمود و نوح بازگردد، برداشت بالا استفاده می شود.

ص: 160

337- عبرت از تاریخ قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 9 - 3

3- خبر سرگذشت قوم نوح ، عاد و ثمود ، خبری بس مهم و درس آموز

ألم یأتکم نبؤا الذین من قبلکم قوم نوح و عاد و ثمود و الذین من بعدهم

«نبأ» در لغت به خبری که قابل اعتنا، مهم و مفید باشد گفته می شود. از اینکه از میان اقوام گذشته، پس از ذکر عام (الذین من قبلکم)، اقوام یاد شده را اختصاص به ذکر داده و از آنها با کلمه «نبأ» تعبیر کرده است، نکته یاد شده به دست می آید.

338- عبرت از فرجام قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 158 - 3

3 - هلاکت ثمودیان با عذاب استیصال ، آیتی بزرگ و عبرت آموز برای دیگران

فأخذهم العذاب إن فی ذلک لآیه

واژه «آیه» در این جا مرادف «عبره» است و نکره آمدن برای تفخیم می باشد؛ یعنی، «إن فی ذلک لعبره عظیمه».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 51 - 2

2 - مطالعه و تأمل در سرنوشت شوم ثمودیان ، دربردارنده درس و عبرت برای انسان ها

فانظر کیف کان عقبه مکرهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 52 - 4

4 - خانه های ویران و خالی از سکنه ثمودیان ، دربردارنده درس عبرتی بزرگ برای اهل فهم و دانش

فتلک بیوتهم خاویه .. إن فی ذلک لآیه لقوم یعلمون

واژه «آیه» در آیه یاد شده معادل «عبره» و تنکیر آن بیانگر بزرگی است؛ یعنی، «إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 31 - 9، 8

8 - سرگذشت قوم نوح، عاد، ثمود و اقوام پس از آنان، حاوی درس های عبرت انگیز برای همه ملت ها

مثل دأب قوم نوح... و الذین من بعدهم

9 - تشویق و ترغیب شدن مردم عصر فرعون از سوی مؤمن آل فرعون، به عبرت گیری و درس آموزی از سرگذشت هلاکت بار قوم نوح، عاد، ثمود و اقوام پس از آنان

مثل دأب قوم نوح... و الذین من بعدهم

ص: 161

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 43 - 1

1 - سرگذشت قوم ثمود و سرنوشت شوم آنان ، عبرت آموز برای آدمیان

و فی ثمود

«فی ثمود» عطف بر «ترکنا فیها آیه» است؛ یعنی، «و فی ثمود آیه...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 18 - 5

5 - فرجام فرعون و قوم ثمود ، داستانی آشنا برای اهل مکه و مایه عبرت برای همه مردمان

هل أتیک . . . فرعون و ثمود

سوره «بروج» از سوره های مکی است و نام بردن امت هایی مخصوص برای عبرت گرفتن مگیان از فرجام آنها، بیانگر آگاهی آنان از تاریخ
اجمالی آن امت ها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 9 - 3

3 - فرجام قوم ثمود ، درس عبرت برای همگان

الم تر . . . و ثمود

339- عبرت از قصه قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 8 - 3

3 - ترغیب خداوند ، به مطالعه سرگذشت تکذیب گرانی همچون قوم عاد و ثمود و درس آموزی از آن

فهل تری لهم من باقیه

مطلب یاد شده، از تعبیر «فهل تری» استفاده می شود.

340- عبرت از قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 70 - 3

3_ تاریخ و سرگذشت اقوام هلاک شده ، چون قوم نوح ، عاد ، ثمود ، قوم ابراهیم ، اصحاب مدین و قوم لوط ، مایه عبرت آدمیان

ألم یأتهم نبأ الذین من قبلهم قوم نوح . . . والمؤتفکت

ص: 162

عبرت ناپذیری قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 46 - 2

2- عبرت نیاموختن قوم لوط ، عاد ، ثمود و فرعونیان از سرنوشت شوم قوم نوح

و قوم نوح من قبل

خداوند سرگذشت قوم نوح را پس از قوم لوط و .. ذکر کرده است؛ با این که سرگذشت این قوم از نظر زمانی قبل از آنها واقع شده است. این نکته می تواند بیانگر معنای بالا باشد.

341- عجز قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 67 - 8

8_ صیحه و غرشی که قوم ثمود را فرا گرفت ، توان حرکت و بیرون آمدن از خانه ها را از آنان سلب کرد .

و أخذ الذین ظلموا الصیحه فأصبحوا فی دی_رهم ج_ثمین

«فی دیارهم» متعلق به «جاثمین» است و دلالت بر این دارد که قوم ثمود در خانه هایشان به هلاکت رسیدند. بیان این معنا حکایت از آن دارد که: صیحه و غرش مهیب آن چنان بود که قوم ثمود، نتوانستند از خانه های خویش _ که طبعاً آدمی در این گونه موارد از خانه خارج می شود _ بیرون آیند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 153 - 6

6 - مخالفان صالح (ع) ، ناتوان از مقابله منطقی با وی

قالوا إنّما أنت من المسحّرين

اقدام ثمودیان به وارد کردن اتهام جنون به صالح(ع) در برابر اندرزهای خیرخواهانه وی، بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 45 - 1

1 - ناتوانی و بی پناهی کامل قوم ثمود ، در برابر صاعقه عذاب

فما استط_عوا من قیام و ما کانوا منتصرین

ص: 163

342- عجله قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 46 - 2

2 - شتاب ثمودیان در اتخاذ روش های نادرست و بدفرجام

لم تستعجلون بالسیئه قبل الحسنه

343- عدم تعقل قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 29 - 3

3 - تصمیم بدون اندیشه و به دور از تدبیر قوم ثمود، در از میان بردن معجزه الهی (ناقه) *

فنادوا صاحبهم

به کار رفتن «فاء» در «فنادوا» _ به جای «ثم» یا حرف دیگر _ احتمال دارد بیانگر بی تأملی قوم ثمود در کشتن ناقه باشد.

344- عذاب استیصال قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 44 - 10

10 - قوم نوح، عاد، ثمود، ابراهیم، لوط، اصحاب مدین و فرعونیان، اقوام هلاک شده با عذاب استیصال

فقد کذبت قبلهم قوم نوح... ثم أخذتهم فکیف کان نکیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 26 - 2

2 - وعده خداوند، به مجازات قوم حق ستیز ثمود و نزول عذاب استیصال بر آنان

سيعلمون غداً من الكذاب الأشر

«غداً» ظاهراً اشاره به هنگام نزول عذاب دنیوی دارد؛ و نه قیامت.

345- عذاب دنیوی قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 78 - 6, 5, 4, 3, 2, 1

1_ کفرپیشگان قوم ثمود با گرفتار شدن به لرزشی شدید به هلاکت رسیدند .

ص: 164

فأخذتهم الرجفة فأصبحوا في دارهم جثمين

«رجفه» به معنای اضطراب و لرزش است و به قرینه «فأصبحوا ..» معلوم می شود آن لرزش بسیار شدید بوده است. قابل ذکر است که «فأخذتهم الرجفه» (لرزش آنان را فراگرفت) می تواند به این معنی باشد که لرزشی شدید بر اندام آنان مستولی شد و نیز می تواند به این معنی باشد که زمین لرزه و زلزله ای شدید آنان را فراگرفت.

2_ لرزش شدید و عذاب نازل شده بر قوم ثمود توان حرکت و بیرون آمدن از خانه ها را از ایشان سلب کرد .

فأصبحوا في دارهم جثمين

«فی دارهم» می تواند اشاره به این نکته داشته باشد که نزول عذاب هنگامی بوده که همه و یا اکثر ثمودیان در خانه هایشان استراحت می کردند و می تواند علاوه بر این، اشاره داشته باشد که با احساس لرزش زمین _ که طبعاً آدمی از خانه می گریزد _ کافران قوم صالح نیز خواستند از خانه ها بدر شوند ولی عذاب مهلت شان نداد و در همانجا به هلاکت رسیدند با توجه به اینکه «فی دارهم» متعلق به «جثمین» است این معنا وضوح بیشتری پیدا می کند.

3_ کافران قوم ثمود بر اثر عذاب الهی به رو بر زمین افتادند و هلاک شدند .

فأصبحوا في دارهم جثمين

«جثوم» به معنای به زمین چسبیدن و حرکت نکردن است و برخی گفته اند به معنای فروافتادن شخص به سینه خود است.

4_ کفرپیشگان قوم ثمود شب هنگام به عذاب گرفتار شدند و در صبحگاهش به هلاکت رسیدند . *

فأصبحوا في دارهم جثمين

برداشت فوق مبتنی بر این است که «اصبحوا» به معنای «دخلوا في الصباح» (داخل در صبح شدند) باشد نه به معنای «صاروا» بر این مبنا «فأصبحوا ..» می رساند که هلاکت در اولین لحظه صبح اتفاق افتاده و در نتیجه عذاب لرزش پیش از صبح یعنی در شب، بر کافران قوم ثمود عارض شده است.

5_ کافران قوم ثمود پس از تمام شدن حجت بر آنان و اصرارشان بر کفرورزی و از میان بردن ناقه صالح به هلاکت رسیدند .

قال المأذون استكبروا .. فأخذتهم الرجفة

کلمه «فاء» در «فأخذتهم» نزول عذاب را بر حقایق بیان شده در آیات قبل مرتبط می سازد که از آنهاست کفرورزی قوم صالح، پی کردن ناقه و

6_ عذاب نازل شده بر قوم ثمود ، پاسخی بود به ناباوری آنان نسبت به تحقق تهدید های صالح (ع)

اتننا بما تعدنا .. فأخذتهم الرجفة

از حقایقی که در آیه قبل مطرح شده و می تواند «أخذتهم الرجفه» بر آن مترتب باشد، ناباورى قوم ثمود به تهديد‌هاى حضرت صالح(ع) است، که از جمله «اتتنا بما تعدنا» به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 79 - 1

1_ صالح (ع) پس از حتمی شدن نزول عذاب الهی بر اثر پی کردن ناقه ، از قوم خویش فاصله گرفت و به دیاری دیگر شتافت .

فتولی عنهم

جمله «تولی عنهم» عطف بر «فعمقروا الناقه» در آیه 77 است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 89 - 3

ص: 165

3_ اقوام نوح، هود، صالح و لوط به خاطر مخالفت با پیامبران و ستیزه جویی با آنان، به عذاب های دنیوی مبتلا شدند.

مثل ما أصاب قوم نوح... و ما قوم لوط منكم ببعید

346- عذاب ذلت بار قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 66 - 3

3_ عذاب نازل شده بر قوم ثمود، عذابی ذلت آور و خوار کننده بود.

نجیناص - لجا... و من خزی یومئذ

347- عذاب قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 79 - 3

3_ خداوند پیش از نزول عذاب بر قوم ثمود، با ابلاغ پیام های خویش به آنان اتمام حجت کرد.

لقد أبلغتكم رساله ربی و نصحت لكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 67 - 1

1_ کفرپیشگان قوم ثمود، با غرشی مهیب به هلاکت رسیدند.

و أخذ الذین ظلموا الصیحه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 95 - 4

4_ قوم ثمود، از رحمت خدا محروم شدند و با عذاب های الهی به هلاکت رسیدند.

كما بعدت ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6_ عذاب های نازل شده بر اقوام گذشته (فرعونیان ، عادیان و . . .) کیفرهایی بود که آنان خود برای خویشان فراهم آوردند .

و ما ظلمن_هم و ل_کن ظلموا أنفسهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 166

2- خانه های مستحکم و سنگی قوم ثمود _ که به امید برقراری امنیت در برابر عذاب الهی ساخته شد _ نتوانست آنان را حتی در برابر صدایی سهمگین امنیت بخشد .

فَأَخَذْتَهُمُ الصَّيْحَةَ .. فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ

3- عذاب الهی (صیحه) اصحاب حجر را در داخل خانه های سنگی و دژ های مستحکمشان درهم کوبید .

يَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا آمِنِينَ . فَأَخَذْتَهُمُ الصَّيْحَةَ ... فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ

اصحاب حجر برای در امان ماندن از عذاب الهی، خانه های سنگی بنا کرده بودند؛ ولی این خانه ها آنان را از عذاب مصون نداشت و در دفع آن کارساز نبود (فما اغنی عنهم ..). حقیقت فوق بیانگر این نکته است که در وقت عذاب، آنان در همین خانه ها سُکنی داشته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 40 - 3، 2

2 - نزدیک بودن زمان نزول عذاب ، نوید خداوند به نخستین پیامبر پس از نوح

قَالَ عَمَّا قَلِيلٍ لِيُصْبِحَ نَدْمِينَ

3 - پشیمانی سخت تکذیب گران پیامبر جامعه پس از نوح ، به هنگام مشاهده عذاب استیصال

قَالَ عَمَّا قَلِيلٍ لِيُصْبِحَ نَدْمِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 41 - 2، 1

1 - نزول عذابی فراگیر بر نخستین جامعه پس از نوح ، در پی استمداد پیامبر آنان از خداوند

قَالَ رَبِّ انصُرْنِي .. فَأَخَذْتَهُمُ الصَّيْحَةَ

2 - نابودی جامعه پس از نوح ، تنها با یک فریاد مرگ بار (صیحه)

فَأَخَذْتَهُمُ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ

«صیحه» مصدر عددی و به معنای یک فریاد است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 158 - 4، 1

1 - نزول عذاب فراگیر الهی بر ثمودیان، در پی کشتن ناقه صالح

فَعَقَرُوها .. فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ

4 - نزول عذاب مرگبار بر ثمودیان، نمودی از سنت مستمر الهی در یاری رسانی به حق و سرکوب باطل

فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً

نشانه و مایه عبرت بودن ماجرای هلاکت ثمودیان، مستلزم استمرار داشتن مجازات اقوام دیگر، در صورت کفرورزی و اصرار بر حق ناپذیری آنان می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 167

3 - گرفتار شدن ثمودیان به عذاب ویرانگر و کیفر نابودکننده الهی ، پیش از تحقق توطئه آنان علیه صالح (ع) و خانواده اش

فانظر کیف کان عـقبه مکرهم انا دمـرنـهم

«تدمیر» (مصدر «دمرنا») مرادف «إهلاک» است. حال اگر گروه های توطئه گر در برنامه ترور صالح(ع) موفق می شدند، دعوت خداوند از انسان ها برای عبرت گیری از سرنوشت آنان معنا نداشت. بنابراین عبارت «أنا دمـرناهم»؛ یعنی، «أهلکناهم قبل أن یحققوا مکرهم؛ ما آنان را پیش از آن که بتوانند طرحشان را پیاده کنند، نابود ساختیم».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 38 - 2، 1

1 - عاد و ثمود ، دو قوم هلاک شده با عذاب الهی اند .

فأخذتهم الرجفة .. وعادًا و ثمودًا

«عادًا و ثمودًا» منصوب به فعل مقدر «أهلکنا» است.

2 - خانه های بازمانده از دو قوم عاد و ثمود ، نشانِ هلاکت و نابودی آنان به عذاب الهی است .

وعادًا و ثمودًا وقد تبین لکم من مسـکنهم

احتمال دارد «من مساکنهم» متعلق به «تبین» باشد و فاعل «تبین» مستتر و مرجع آن «إهلاکنا» باشد و احتمال دارد «من» زاید و «مساکن» در محل رفع و فاعل «تبین» باشد. در هر دو صورت، نکته یاد شده، به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 40 - 7، 3، 2

2 - قوم عاد و ثمود ، مناسب گناهشان ، کیفر و عذاب شدند .

وعادًا و ثمودًا .. وقرون ... فکلاً أخذنا بذنبه

3 - درهم کوبیده شدن قارون و فرعون و هامان و اقوام عاد و ثمود ، به اراده و عذاب الهی بود .

فکلاً أخذنا بذنبه

7 - برخی از اقوام مکذّب انبیا (قوم ثمود) با صیحه و صدایی مهیب و وحشت ناک ، عذاب و نابود شدند .

و عَادًا وَ ثَمُودًا .. فَكَلَّا أَخَذْنَا بِذَنبِهِ ... وَ مِنْهُمْ مَنْ أَخَذَتْهُ الصَّيْحَةُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 31 - 11، 4

4- قوم نوح، عاد، ثمود و اقوام پس از آنان، بر اثر مخالفت با پیامبران خود، به عذاب الهی دچار شدند.

مثل دأب قوم نوح... و الذین من بعدهم

11 - عذاب قوم نوح، عاد، ثمود و اقوام پس از آنان از سوی خداوند کاملاً عادلانه و به دور از هر گونه ستم

مثل دأب قوم نوح... و ما اللّٰه یرید ظلماً للعباد

یادآوری این مسأله که خداوند به کسی ظلم نمی کند - پس از بیان سرگذشت اقوام یادشده - می تواند گویای مطلب بالا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 168

6 - نظاره گری قوم ثمود، بر مرگ دشوار و ناگزیر خویش، نوعی عذاب برای آنان بود. *

فأخذتهم الصَّعِقَةُ وهم ينظرون

تصریح به «و هم ينظرون» - در پی «أخذتهم...» - ظاهرأبه منظور بیان شدت ابتلا و گرفتاری قوم ثمود است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 45 - 1

1 - ناتوانی و بی پناهی کامل قوم ثمود، در برابر صاعقه عذاب

فما استطعتوا من قيام و ما كانوا منتصرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 29 - 9

9 - « عن أصبغ بن نباته ، قال : سمعت أمير المؤمنين (ع) . . . يقول : إنما يجمع الناس الرضا والغضب ، أيها الناس إنما عقر ناقة ثمود واحد فأصابهم الله بعدابه بالرضا و آیه ذلك قوله جلّ وعزّ « فنادوا صاحبهم فتعاطى فعقر » . . . ;

اصبغ بن نباته گوید: از امیرالمؤمنین(ع) شنیدم. .. که می فرمود: رضایت و غضب مردم [به امری که انجام می گیرد] سبب می شود [که ثواب و عقاب آن] همه را فراگیرد. ای مردم! ناقة ثمود را یک نفر پی کرد؛ ولی خداوند همه آن قوم را گرفتار عذاب کرد؛ زیرا همه راضی بودند و نشانه این مطلب قول خدای جلّ وعزّ است که می فرماید: فنادوا صاحبهم فتعاطى فعقر».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 31 - 5

5 - همدستان کشنده ناقة صالح، شریک جرم او و مبتلا به عذابی همسان

فتعاطى فعقر . . . فکانوا كهشيم المحتظر

مفرد بودن «فعقر» می رساند که کشنده ناقة یک نفر بود؛ ولی تعبیر «أرسلنا عليهم» افاده می کند که عذاب الهی - علاوه بر کشنده ناقة - شامل همه کسانی بود که به صورت غیر مستقیم، نوعی هم فکری و هماهنگی با وی داشته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - خداوند ، با فرود آوردن عذابی سخت بر فرعون و قوم عاد و ثمود ، شلاق عقوبت خویش را پیایی بر آنان نواخت .

فَصَبَّ عَلَيْهِم رِيْبُكَ سَوْتَ عَذَابِ

«صَبَّ»، به معنای ریختن چیزی و «سوط» به معنای آمیختن چیزی با چیز دیگر است و به شلاق از آن جهت «سوط» گفته می شود که با پوست می آمیزد (مقایس اللغه). «ریختن شلاق عذاب»، کنایه از عذاب پیایی و شدید است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - نواختن شلاق عذاب بر عاد ، ثمود و فرعون ، نمونه ای از کمین گذاری خداوند برای مخالفان پیامبران است .

ص: 169

فصَّبَ عليهم رَبِّكَ . . . إِنَّ رَبِّكَ لَبالمرصاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 14 - 8

8 - خداوند ، بر قوم ثمود به جهت کشتن ناقه ، عذابی فراگیر نازل کرده ، اعضای بدن آنان را از هم متلاشی ساخت .

فدمدم عليهم ربهم بذنبهم

اطلاق «دمدمه» _ که بر پوشاندن و فراگیری دلالت دارد _ بر هلاکت ثمودیان، به جهت آن بود که خداوند، آنان را با عذاب و هلاکت پوشاند (مقایس). جمله «دمدمت الشیء» _ که گاهی با حرف «علی» و گاهی بدون آن استعمال می شود (قاموس) _ زمانی کار برد دارد که چیزی را به زمین کوبیده و آن را شکسته و قطعه های آن را پراکنده سازند. (صحاح اللغه)

348- عذاب کافران قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 78 - 3,4

3 _ کافران قوم ثمود بر اثر عذاب الهی به رو بر زمین افتادند و هلاک شدند .

فأصبحوا فی دارهم جثمین

«جثوم» به معنای به زمین چسبیدن و حرکت نکردن است و برخی گفته اند به معنای فروافتادن شخص به سینه خود است.

4 _ کفرپیشگان قوم ثمود شب هنگام به عذاب گرفتار شدند و در صبحگاهش به هلاکت رسیدند . *

فأصبحوا فی دارهم جثمین

برداشت فوق مبتنی بر این است که «اصبحوا» به معنای «دخلوا فی الصباح» (داخل در صبح شدند) باشد نه به معنای «صاروا» بر این مبنا «فأصبحوا . . .» می رساند که هلاکت در اولین لحظه صبح اتفاق افتاده و در نتیجه عذاب لرزش پیش از صبح یعنی در شب، بر کافران قوم ثمود عارض شده است.

349- عصیان قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 68 - 2,3,4

2_ قوم ثمود، ربوبیت خداوند را انکار کردند و از فرمانش سرپیچی نمودند .

ألا إن ثمودا كفروا ربهم

چون «ربهم» بدون واسطه حرف «باء» مفعول برای «كفروا» قرار گرفته است، می توان گفت در «كفروا» معنای عصیان و نافرمانی اشراب شده است؛ یعنی: عصوا ربهم کافرین به.

3_ سرپیچی قوم ثمود از فرمان های خداوند ، موجب گرفتاری آنان به عذاب استیصال شد .

كأن لم یغنوا فیها ألا إن ثمودا كفروا ربهم

ص: 170

4_ قوم ثمود بر اثر نافرمانی خداوند ، سزاوار هلاکت و دوری از رحمت الهی شدند .

أَلَا بُعْدًا لثَمُودِ

توضیح کلمه «بُعْدًا» در آیه 60 ذیل برداشت شماره 5 آورده شد.

350- عصیان کافران قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 77 - 2

2_ کافران قوم ثمود با پی کردن ناقه صالح ، فرمان خداوند را سرپیچی کردند و مردمی متجاوز شناخته شدند .

فَعَقَرُوا النَّاقَةَ وَعَتَوْا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ

مراد از «أمر ربهم» همان است که در آیه 73 مطرح شده بود یعنی: زیان نرساندن به ناقه و آزادگذاری آن برای چریدن.

351- عقیده اشراف قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 37 - 2

2 - انکار صریح معاد ، از سوی اشراف و سران جامعه پس از نوح

إِن هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ

352- عقیده باطل قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 61 - 8

8_ قوم ثمود ، مردمی مشرک و معتقد به معبودهایی متعدد

يٰۤاَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا ۚ اِنَّمَا لِلّٰهِ الْاِلٰهِيَّةُ ۚ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ ۚ اَللّٰهُ اَكْبَرُ ۚ اِنَّمَا تَعْبُدُوْنَ اِلٰهًا ۚ اِنَّمَا اَعْبُدُوْا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرِهٖ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 14 - 9

9 - پندار باطل قوم عاد و ثمود ، مبنی بر لزوم فرشته بودن رسولان الهی

قالوا لو شاء ربنا لأنزل من السماء

ص: 171

353- عقیده قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 73 - 19

19_ قوم ثمود، بر خلاف قوم نوح و هود، منکر وحی و رسالت و پیامبری فردی از بشر نبودند.

وإلی ثمود أخواهم صلحاً

نیامدن جمله ای همانند «أوعجبتم أن جاءكم . . .» در داستان صالح، به خلاف ذکر آن جمله در داستان نوح و هود (آیه 63 و 69) دلالت بر این دارد که قوم صالح، وحی و رسالت و پیامبری فردی از بشر را امری مستبعد نمی شمردند و آن را انکار نمی کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 77 - 6

6_ قوم ثمود، پیامبری و بعثت انسانی را از جانب خدا ناممکن نمی شمردند.

إن كنت من المرسلین

جمع آوردن کلمه «المرسلین»، اشاره به آن دارد که قوم ثمود پذیرفته بودند که انسانی از جانب خدا به پیامبری مبعوث می شوند، ولی درباره رسالت حضرت صالح (ع) شک و تردید می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 61 - 6

6_ قوم ثمود، به وجود خداوند معتقد بودند.

ی_ قوم اعبدوا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 62 - 14

14_ قوم ثمود، در یکتایی خدا و ضرورت یگانه پرستی، در شک و تردید بودند.

وإننا لفی شک مما تدعونا إلیه مریب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 37 - 4

4 - وجود عقیده به تناسخ در میان مردم پس از عصر نوح *

نموت و نحیا و ما نحن بمبعوثین

معنای عبارت یاد شده را با توجه به آمدن «نحیا» بعد از «نموت» چنین است: ما می میریم و دوباره در همین دنیا در کالبدی دیگر، حضور پیدا می کنیم؛ بدون این که رستاخیزی در کار باشد و بدون این که بدن پوسیده ما، دوباره زنده شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 141 - 4

ص: 172

4- ثمودیان ، منکر حقیقتی به نام رسالت

کذبت ثمود المرسلین

برداشت یاد شده بدان احتمال است که نسبت دادن تکذیب همه فرستادگان الهی به ثمود، از آن جهت باشد که آنان اصولاً حقیقتی به نام «رسالت» را قبول نداشتند و این به منزله انکار همه رسولان الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 14 - 10

10 - اعتقاد قوم عاد و ثمود ، به وجود پروردگار و فرشتگان

قالوا لو شاء ربنا لأنزل من السماء

354- عقیده گروههای ذمه گانه قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 49 - 3

3 - اعتقاد سطحی و تقلیدی به خدا ، بی تأثیر در صلاح و سازندگی انسان

يفسدون في الأرض... قالوا تقاسموا بالله

گروه های مزبور از یک سو به خدا سوگند می خوردند و از سوی دیگر برای کشتن پیامبر خدا همدست می شوند و این نشانگر سطحی بودن ایمان آنان و بی ثمر بودن آن است.

355- علم به فرجام قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 9 - 2

2 - آگاهی دقیق پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به فرجام هلاکت بار قوم ثمود

ألم تر كيف... و ثمود

356- علم قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 9 - 8

8 - آگاهی قوم ثمود، به نحوه بریدن سنگ های کوه و ایجاد خانه های سنگی

جابوا الصخر

ص: 173

357- عمل ناپسند قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 59 - 13

13- قوم ثمود ، نسبت به معجزه الهی (ناقه) عکس العمل ناروا داشته و با آن ظالمانه برخورد کردند .

و ءاتینا ثمود الناقه مبصره فظلموا بها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 46 - 1

1 - سرزنش ثمودیان از سوی صالح (ع) ، به خاطر بدکرداری آنان

قال یقوم لم تستعجلون بالسیئه قبل الحسنه

استفهام در «لم تستعجلون...» و «لولا تستغفرون» استفهام توییحی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 38 - 14، 8

8 - شیطان ، اعمال نادرست قوم عاد و ثمود ، را برای آنان به صورت خوب جلوه می داد .

وزین لهم الشیطن اعم لهم

قرینه حال ، دلالت می کند بر این که مراد از «اعمال» کارهای ناروا و نادرست بوده است . چه این که کار خوب ، نیاز به تزیین ندارد .

14 - قوم عاد و ثمود ، پس از انحراف و از دست دادن بصیرت ، مرتکب اعمال زشت می شدند . و آن را خوب می دانستند .

وزین لهم الشیطن اعم لهم . . . و كانوا مستبصرین

358- عمومیت عذاب قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 158 - 1

1 - نزول عذاب فراگیر الهی بر ثمودیان ، در پی کشتن ناقه صالح

فَعَقَرُوها... فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 8 - 2

2- عذاب قوم ثمود، فراگیر بود و کسی از آنان زنده و نسلی از آنان باقی نماند.

ص: 174

359- فهل تری لهم من باقیه

برداشت یاد شده، مبتنی بر این است که ضمیر «لهم» به مجموع قوم ثمود و عاد بازگردد.

360- عوامل اختلاف قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 47 - 3

3- پدید آمدن دو دستگی و خصومت های اجتماعی در پی دعوت صالح (ع)، زمینه بدیمن خوانده شدن وی از سوی کافران

فإذا هم فریقان یختصمون... قالوا اظیرنا بک

احتمالاً آنچه کافران به عنوان شومی و نامبارکی از آن یاد کرده اند، همان دو دستگی و اختلافات اجتماعی باشد که در پی دعوت صالح (ع) و پیدایش مؤمن و کافر به وجود آمده بود.

361- عوامل تکامل قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 62 - 3

3_ قوم ثمود، صالح (ع) را به خاطر ویژگی ها و استعدادهایش، مایه ترقی و تعالی آن قوم می دانستند.

قد کنت فینا مرجواً

362- عوامل تکذیبگری قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 11 - 8

8 - «عن ابي جعفر (ع) فی قوله «كذبت ثمود بطغواها» يقول الطغیان حملها علی التکذیب؛

از امام باقر (ع) درباره قول خدا «كذبت ثمود بطغواها» روایت شده که [خداوند] می فرماید: طغیان و سرکشی، قوم ثمود را به تکذیب [صالح] کشاند».

363- عوامل دشمنی قوم ثمود

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

13 - نمل - 27 - 47 - 3

ص: 175

3 - پدید آمدن دو دستگی و خصومت های اجتماعی در پی دعوت صالح (ع) ، زمینه بدیمن خوانده شدن وی از سوی کافران

فإذا هم فریقان یختصمون . . . قالوا اطیرنا بک

احتمالاً آنچه کافران به عنوان شومی و نامبارکی از آن یاد کرده اند، همان دو دستگی و اختلافات اجتماعی باشد که در پی دعوت صالح(ع) و پیدایش مؤمن و کافر به وجود آمده بود.

364- عوامل مشکلات قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 46 - 4

4 - قرار گرفتن ثمودیان در مشکلات و گرفتاری ها به خاطر گناهان

لولا تستغفرون الله لعلکم ترحمون

از تعبیر «لعلکم ترحمون» استفاده می شود که ثمودیان بر اثر گناهان، گرفتار بدبختی و مشکلات شده بودند و بیرون آمدن از آن و جلب رحمت خداوند، نیازمند استغفار بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 47 - 6

6 - مصایب و مشکلات ثمودیان ، کیفر الهی و معلول گناهان خود آنان

یقوم لم تستعجلون بالسیئه . . . بل أنتم قوم تقنون

برداشت فوق باتوجه به این نکته است که صالح پیامبر(ع) در رد پندار ثمودیان که بدبختی های خود را ناشی از بدیمنی وجود صالح و پیروان آن حضرت قلمداد می کردند، فرمود: بدبختی های شما کیفری است الهی و معلول گناهان خودتان. گفتنی است در فرض فوق واژه «تقنون» از فتنه به معنای عذاب مشتق می باشد؛ یعنی، «بل أنتم قوم تعدّون؛ بلکه شما مردمی هستید که به کیفر گناه خود عذاب می شوید».

365- عوامل ناخشنودی قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 156 - 3

3 - اختصاص یافتن نوبتی از آب به ناقه ، موجب ناخرسندی ثمودیان *

لها شرب و لکم شرب یوم معلوم . و لاتمسّوها بسوء

با توجه به ارتباط آیه بالا با آیه پیش، احتمال می رود که تقسیم آب، زمینه بداندیشی و نارضایتی را در میان ثمودیان، نسبت به ناقه پدید آورده باشد و «لاتمسّوها» هشدارى به این موضع گیری است.

ص: 176

366- عوامل هلاکت قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 68 - 4

4_ قوم ثمود بر اثر نافرمانی خداوند ، سزاوار هلاکت و دوری از رحمت الهی شدند .

أَلَا بُعْدًا لثَمُودِ

توضیح کلمه «بُعْدًا» در آیه 60 ذیل برداشت شماره 5 آورده شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 41 - 8

8 - بیدادگری جامعه پس از نوح ، عامل نابود شدن آنان با عذاب قهر الهی

فَبِعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ

به کارگیری اسم ظاهر (القوم الظالمین) به جای ضمیر (لهم) بیانگر این نکته است که جامعه پس از نوح، به جهت آن که مردمی ستم کار بودند، گرفتار عذاب الهی شده و از بین رفتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 52 - 2

2 - هلاکت قوم ثمود ، بازتاب ظلم و حق ستیزی خود آنان

فَتَلَكُ بِيوتِهِمْ خَاوِيهٌ بِمَا ظَلَمُوا

قید «بما ظلموا» بیان علت هلاکت قوم ثمود است؛ یعنی، آنان بدان سبب که ستم کردند. ...

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 44 - 4

4 - صاعقه فراگیر و نیرومند ، عامل نابودی قوم ثمود

فَأَخَذْتَهُمُ الصَّعِقَةَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 51 - 4

4 - شرک در ربوبیت خداوند ، عامل نابودی قوم ثمود *

وَأَنَّهُ هُوَ رَبُّ الشَّعْرَى . . . وَثَمُودَ إِذْ سَاءُوا بِمِثْقَلِ ذَرَّةٍ مِّنَ الْحَبِّ وَأَنَّهُمْ كَانُوا كَافِرِينَ

بیان هلاکت قوم ثمود_ در پی تأکید بر ربوبیت یگانه خدا_ می تواند بیانگر این معنا باشد که شرک در ربوبیت، ریشه ظلم و طغیان قوم ثمود و هلاکت آنان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 5 - 2

2 - تکذیب قیامت ، عامل هلاکت قوم ثمود

ص: 177

كذبت ثمود .. فأهلكوا بالطاغية

367- غافلگیری قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 17 - 8

8 - گرفتار آمدن قوم ثمود به عذاب دفعی و ناگهانی

فأخذتهم صـ عقه العذاب الهون

«صاعقه» به معنای صدای شدید آسمانی است و با توجه به مفرد بودن آن، معنا چنین می شود: «ثمودیان با یک فریاد آسمانی از میان رفتند». بنابر این مردم قوم ثمود بر خلاف قوم عاد _ که چندین روز عذاب آنان به طول انجامید _ ، به عذابی ناگهانی گرفتار شدند.

368- غافلگیری گروههای نه گانه قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 50 - 3

3 - تدبیر غافل گیرانه خدا ، علیه گروه های مخالف صالح (ع)

و مکرنا مکرًا و هم لایشعرون

369- غفلت قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 146 - 5

5 - سرزنش ثمودیان از سوی صالح (ع) به خاطر غفلت آنان از مرگ و بی توجهی به ناپایداری بودن امکانات دنیایی

أترکون فی ما هـ هنا امنین

370- فرجام شوم قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 158 - 8

8- فرجام هلاکت بار ثمودیان ، هشدارى جدى به همه حق ستیزان

فأخذهم العذاب إنّ فى ذلك لآیه

ص: 178

با توجه به لحن تهدیدآمیز آیه و بیان این که علت انتقام گرفتن خداوند از ثمودیان، این بود که بیشتر آنان پذیرای ایمان نبودند (و ما کان اکثرهم مؤمنین)، برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 13 - 10

10 - آگاهی مشرکان ، عصر بعثت ، از سرنوشت شوم قوم عاد و ثمود

فقل أنذر تکم ص_عقه مثل ص_عقه عاد و ثمود

نظیر و همانند آوردن برای مخاطبان، در صورتی منطقی و قابل قبول است که مخاطب از آن نظیر و همانند اطلاع داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 18 - 3

3 - سرنوشت هلاکت بار فرعونیان و قوم ثمود ، نمونه ای بارز از برخورد تند و قهرآمیز خداوند با کافران است .

إنّ بطش ربّک . . . فرعون و ثمود

371- فرجام قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 70 - 6, 2

2_ اطلاع مردم عصر پیامبر از سرنوشت قوم نوح ، عاد ، ثمود ، ابراهیم ، اصحاب مدین و شهر های زیر و رو شده پیشینیان (قوم لوط و . . .)

ألم یأتهم نبأ الذین من قبلهم قوم نوح . . . و المؤمنت

استفهام در «ألم یأتهم» برای توییح است. سرزنش منافقان و کافران به خاطر عبرت نگرفتن از سرنوشت پیشینیان، رسای به این حقیقت است که آنان از سرگذشت پیشینیان آگاهی داشتند.

6_ منافقان ، در معرض نزول عذاب الهی و مبتلا شدن به سرنوشت قوم نوح ، عاد ، ثمود ، قوم ابراهیم و اصحاب مدین

وعد الله المنافقین . . . ألم یأتهم نبأ الذین من قبلهم قوم نوح . . . و أصحاب مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5_ سرنوشت و فرجام مردم مدین (قوم شعیب) همانند سرنوشت ثمودیان (قوم صالح) شد .

أَلَا بُعْدًا لِمَدِينٍ كَمَا بَعْدَتْ ثَمُودُ

تشبیه در جمله «أَلَا بُعْدًا . . .» _ علاوه بر بیان همسانی هلاکت مردم مدین با هلاکت قوم ثمود _ ناظر به سخن شعیب(ع) _ که در آیه 89 مطرح شد _ نیز می باشد. آن حضرت مردم خویش را به سرنوشتی همانند سرنوشت یکی از اقوام گذشته هشدار داد. آیه مورد بحث بیان می دارد که آن قوم، قوم صالح (ثمودیان) بود.

ص: 179

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 31 - 6

6 - آگاهی کامل مؤمن آل فرعون ، از سرگذشت هلاکت بار قوم نوح ، عاد ، ثمود و اقوام پس از آنان

إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ مِثْلَ... دَابِّ قَوْمِ نُوحٍ... وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 18 - 4

4 - فرجام فرعونیان و قوم ثمود ، نشانگر حاکمیت اراده خداوند و ناتوانی سپاه کفر از رویارویی با او است .

فَعَالٌ لَمَا يَرِيدُ... فرعون و ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 9 - 6

6 - خداوند ، تهدیدکننده کافران عصر بعثت ، به فرجامی نظیر هلاکت قوم ثمود

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ... وَثَمُودَ الَّذِينَ جَابُوا الصَّخْرَ بِالْوَادِ

372- فساد قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 116 - 1

1_ امت های به هلاکت رسیده پیشین (نظیر امت نوح ، هود ، صالح ، لوط و...) امتهایی فاسد و تبه کار بودند .

فَلَوْلَا كَانَ مِنَ الْقُرُونِ مِنْ قَبْلِكُمْ أُولُوا بَقِيَةَ يَنْهَوْنَ عَنِ الْفَسَادِ

«قرن» (مفرد قرون) به امت و جامعه ای گفته می شود که در یک عصر زندگی می کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 117 - 6

6_ امت های هلاک شده پیشین (نظیر امت نوح ، هود ، صالح ، شعیب و قوم فرعون) امتهایی ناصالح و فاسد بودند .

فلولا كان من القرون . . . ما كان ربك ليهلك القرى بظلم

بیان این حقیقت که خداوند امتهای صالح را عذاب نمی کند ، پس از مطرح ساختن هلاکت امتهای پیشین (فلولا کان . . .) اشاره به این دارد که: امتهای پیشین ، ناصالح و مستحق عذاب بودند و از ناحیه خدا بر آنان ستمی روا نشد.

373- فلسفه خواسته های قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 180

4- معجزه خواهی ثمودیان ، پیشنهادی بهانه جویانه بود ؛ نه درخواستی صادقانه .

فأت بئایه إن كنت من الصّـدقین . . . فعقروها

374- فلسفه عذاب قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 14 - 3

3- نزول کیفر و عذاب الهی بر قوم نوح ، عاد ، فرعون ، ثمود ، لوط و اصحاب ایکه (قوم شعیب) به جرم تکذیب پیامبران

إن كلِّ الاكذب الرسل فحقّ عقاب

«حقّ» به معنای «ثبّت» (ثابت و محقق است) می باشد.

375- فلسفه مشکلات قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 47 - 4

4- مشکلات ثمودیان ، بنا به تقدیر الهی و در جهت آزمایش آنان بود ، نه معلول وجود صالح (ع) و پیروان او .

قال طـرکم عند اللّـه بل انتم قوم تفتنون

عبارت «طائرکم . . .»؛ یعنی ، آنچه که باعث بروز مشکلات و گرفتاری برای شما شده ، نزد خدا است . مقصود این است که وجود من تأثیری در پیدایش مشکلات شما ندارد؛ بلکه مشکلات تان بر اساس برنامه و تقدیر الهی است که در راستای آزمایش شما تدارک دیده شده است . گفتنی است که در برداشت یاد شده ، «فتنه» در جمله «بل انتم قوم تفتنون» به معنای آزمایش گرفته شده است .

376- قبول خواسته های قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 155 - 1

1- پاسخ مثبت صالح (ع) ، به معجزه خواهی ثمودیان

فأْتِ بـِ اِيه . . . قال هـ ذه ناقه ... شرب يوم معلوم

ص: 181

377- قدرت قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 82 - 4

4- اصحاب حجر (قوم ثمود) مردمی نیرومند و سخت کوش بودند و در مناطق کوهستانی زندگی می کردند .

و كانوا ينحتون من الجبال بيوتاً آمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 13 - 3

3 - قوم نوح ، عاد ، فرعون ، ثمود ، لوط و اصحاب ايکه (قوم شعيب) ، اقوامی قدرتمند و بی مانند در مخالفت با رسالت فرستادگان الهی

كذبت قبلهم قوم نوح ... ثمود ... اصحاب لئيكه أولئك الأحزاب

برداشت یاد شده از تعریف مسند (أولئك) و مسندالیه (أحزاب) که بر حصر دلالت می کند استفاده می شود؛ یعنی، این اقوام حقیقتاً گروه های متشکلی بودند که اقوام دیگر در قوت و شدت مخالفت با پیامبران، مانند آنان نبودند.

378- قصرهای قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 74 - 9

9_ قوم ثمود در دشت های متعدد ، قصر های بسیار بنا کردند و از کوه ها خانه های زیادی تراشیدند .

تتخذون من سهولها قصوراً و تحتون الجبال بيوتاً

«سهول» جمع سهل است و سهول الأرض به معنای زمینهای هموار می باشد که از آن به دشتها و صحراها تعبیر می شود. «الجبال» من الجبال بوده و در اصطلاح منصوب به نزع خافض است. بنابراین جمله «إذ... تحتون الجبال بيوتاً»، یعنی آنگاه که از کوهها خانه ها می تراشیدید.

379- قصه قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 101 - 3

3_ قرآن حاوی فرازهایی از سرگذشت امت های نوح ، هود ، صالح ، لوط و شعیب (ع)

تلک القری نقص علیک من أنبائها

حرف «من» در «من أنبائها» برای تبعیض است و می رساند که خداوند بخشی از داستانهای امتهای پیشین را برای پیامبر گزارش کرده است. قابل ذکر است که از مصادیق مورد نظر برای مشارالیه «تلک القری»، به قرینه آیات گذشته، امت نوح و ... است.

ص: 182

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 29 - 7

7 - صورت گرفتن نوعی مبادله و تفاهم ، میان قوم ثمود و کشنده ناقه صالح ، قبل از اجرای توطئه *

فتعاطی فعقر

با توجه به این که واژه «فتعاطی» _ در ساختار باب تفاعل _ بیانگر نوعی داد و ستد متقابل است؛ احتمال می رود که قبل از کشتن ناقه میان قوم ثمود و کشنده ناقه، قرار دادی خاص صورت گرفته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 5 - 1

1 - قوم ثمود ، به وسیله صاعقه کوبنده و سرکش به هلاکت رسیدند .

فأثما ثمود فأهلكوا بالطاغية

«طاغیه» در اصل، به معنای سرکش و متجاوز از حد و مرز است؛ ولی مقصود از آن در آیه شریفه _ برابر نظر مفسران _ صاعقه است. البته در آیه 13 سوره «فصلت» بدان تصریح شده است.

380- قوم ثمود و تکذیب صالح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 66 - 1

1_ قوم ثمود ، بدون بهره گرفتن از مهلت سه روزه ، از کشتن ناقه اظهار ندامت نکردند و بر شرکورزی و انکار رسالت صالح (ع) اصرار ورزیدند .

فلما جاء أمرنا

381- قوم ثمود و تکذیب معجزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 59 - 15

15- قوم ثمود ، از مصداق های روشن و بارز تکذیب کنندگان معجزات الهی بودند .

كذب بها الأولون وءاتينا ثمود الناقة مبصره فظلموا بها

382- قوم ثمود و توحيد عبادى

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 183

14_ قوم ثمود، در یکتایی خدا و ضرورت یگانه پرستی، در شک و تردید بودند.

وإنا لفي شك مما تدعونا إليه مريب

383- قوم ثمود و خیر خواهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 79 - 7

7_ اشراف کفر پیشه قوم ثمود، بیزار از خیر خواهان و نصیحت گران

نصحت لكم و لكن لاتحبون النصحين

384- قوم ثمود و شتر صالح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 73 - 21

21_ صالح (ع) بر حذر دارنده قوم ثمود از زیان رساندن به ناقه

و لاتمسوها بسوء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 65 - 1,2

1_ کافران قوم ثمود، با نادیده گرفتن هشدار های صالح (ع)، ناقه او را پی کردند و آن را هلاک ساختند.

فعقروها

«عقر» (مصدر عقروا) در اصل به معنای پی کردن شتر و قطع پاهای آن با شمشیر است؛ به نحر کردن و کشتن شتر نیز «عقر» گفته می شود.

2_ قوم ثمود، با پی کردن ناقه صالح و از میان بردن آیت رسالت او، عذاب الهی را برای خویش قطعی ساختند.

فعقروها فقال تمتعوا فی دارکم ثلثه ایام

1_ قوم ثمود، بدون بهره گرفتن از مهلت سه روزه، از کشتن ناقه اظهار ندامت نکردند و بر شرکوری و انکار رسالت صالح (ع) اصرار ورزیدند.

فلما جاء أمرنا

ص: 184

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 27 - 6,7,8

6 - صالح پیامبر (ع) ، موظف به صبر و انتظار برای مشاهده عکس العمل قومش در برابر معجزه (ناقه)

إِنَّا مَرَّسَلُوا النَّاقَةَ... فَارْتَقِبْهُمْ وَاصْطَبِرْ

7 - تذکر خداوند به صالح (ع) ، برای آماده بودن در قبال عکس العمل ناشایست قوم ثمود پس از مشاهده معجزه

فَارْتَقِبْهُمْ وَاصْطَبِرْ

امر «فارتقبهم و اصطر» در حقیقت تذکر به صالح(ع) است که انتظار نداشته باشد قوم حق ستیز ثمود با دیدن معجزه او، دست از عناد و لجاج بردارند؛ بلکه [شایسته است] وی به نظارت بنشیند و آماده عکس العمل های ناروای آنان باشد و خویشتن داری کند.

8 - اخبار الهی از برخورد های توطئه آمیز و مخفیانه قوم ثمود ، در برابر معجزه الهی *

فَارْتَقِبْهُمْ

با توجه به این که در واژه «فارتقب» ریزنگری و نظارت دقیق نهفته است، احتمال می رود این فرمان، در مقام بیان حرکت های مرموز قوم ثمود در برابر معجزه ای باشد که برای آنان عطا خواهد شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 29 - 2

2 - نارضایتی قوم ثمود ، از وجود ناقه و سهمیه بندی آب

أَنَّ الْمَاءَ قَسَمَهُ بَيْنَهُمْ... فَنَادُوا صَاحِبَهُمْ

«فاء» در «فنادوا» تصمیم قتل ناقه را متفرع بر «أَنَّ الْمَاءَ قَسَمَهُ» کرده است؛ یعنی، چون چنین قانونی وضع شد، آنان بر آشفتنند و کمر به قتل ناقه بستند.

385- قوم ثمود و صالح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 77 - 5

5_ قوم ثمود ، ناباور به رسالت حضرت صالح (ع)

1_ صالح (ع) ، حتی پیش از نبوتش ، انسانی فرزانه و دارای استعدادی ویژه در میان قوم ثمود

قالوا ی ص_ لح قد کنت فینا مرجواً قبل ه_ ذا

برداشت فوق مبتنی بر دو نکته است: الف) جمله «قوم ثمود به تو امیدها داشتند» _ که مضمون جمله «قدکنت . . .» است _ حکایت از نبوغ صالح(ع) و استعدادهای خاص و سابقه نیک او دارد. ب) مشارالیه «ه_ ذا» ادعای نبوت صالح(ع) و اعلام توحید و لزوم یکتاپرستی از سوی اوست.

2_ قوم ثمود، معترف به ویژگی های مثبت و استعدادی خاص در صالح (ع)

قالوا یـصـلح قد کنت فینا مرجوًّا قبل هـ_ذا

3_ قوم ثمود، صالح (ع) را به خاطر ویژگی ها و استعدادهایش، مایه ترقی و تعالی آن قوم می دانستند.

قد کنت فینا مرجوًّا

7_ حضرت صالح (ع)، مورد اعتراض و سرزنش قوم ثمود به خاطر فراخوانی آنان به یکتاپرستی و نفی خدایان دروغین

أَنتهـ_نا أن نعبد ما یعبد ءاباؤنا

استفهام در «أَنتهـ_نا أن نعبد ..» استفهام توییحی است.

8_ قوم ثمود، امید های خویش درباره صالح (ع) را به خاطر مبارزه او علیه شرک، بر باد رفته می دیدند.

قد کنت فینا مرجوًّا قبل هـ_ذا أَنتهـ_نا أن نعبد ما یعبد ءاباؤنا

قید «قبل هـ_ذا» دلالت بر قطع امید قوم ثمود از صالح (ع) دارد و جمله «أَنتهـ_نا» بیانگر دلیل و علت آن است.

9_ پایبندی به آداب و رسوم پدران و نیاکان، از انگیزه های مخالفت قوم ثمود با صالح (ع) و تعالیم او

أَنتهـ_نا أن نعبد ما یعبد ءاباؤنا

مراد از «ما» بتها و معبودهای پنداری مشرکان است. توصیف آنها با جمله «یعبد ءاباؤنا» اشاره به علت حکم قبل (نعبد) دارد؛ یعنی، ما بتها را می پرستیم، چون پدرانمان آنها را می پرستند.

15_ دعوت به توحید و بیان ضرورت یکتاپرستی از سوی حضرت صالح (ع)، مایه تردید قوم ثمود در خردمندی و هوشیاری او

وإِتنا لفی شک مما تدعونا إلیه مریب

«مریب» (تردیدافکن) صفت برای «شک» است و متعلق آن _ به قرینه جمله «قد کنت فینا مرجوًّا» _ خردمندی و هوشیاری صالح (ع) می باشد. بنابراین جمله «إِتنا لفی ...»؛ یعنی، ما در درستی تعالیم تو شک داریم، آن چنان شکی که باعث شده درباره خردمندی و هوشیاری ات نیز تردیدکنیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 63 - 14

14_ کفرپیشگان قوم ثمود از صالح (ع) می خواستند که از ادعای خویش دست بردارد و از فراخوانی مردم به توحید منصرف شود.

فمن ينصرنى من الله إن عصيته فما تزيدونى غير تخسير

«فاء» در «فما تزيدونى . . .» فای فصیحه است و حاکی از جمله ای مقدر می باشد و_ به قرینه «أتنه_نا . . .» در آیه قبل_ مفاد آیه چنین است: بنابراین اگر به خواسته شما (ترک ابلاغ توحید) گردن نهم، شما جز خسارت زدن چیزی بر من نخواهید افزود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 154 - 1

1 - ثمودیان ، منکر هرگونه امتیاز و شایستگی صالح (ع) ، برای رسالت الهی

قالوا . . ما أنت إلا بشر مثلنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 31 - 2

ص: 186

2- قوم نوح، عاد، ثمود و اقوام پس از آنان، پیوسته با دعوت پیامبران خود به مخالفت برمی خاستند.

مثل دأب قوم نوح... و الذین من بعدهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 24 - 3

3- قوم ثمود، هرگونه امتیاز صالح (ع)، بر ایشان را منکر بودند.

فقالوا أبشراً منّا وحدّاً نتّبعه

برداشت بالا در صورتی است که تعبیر «منّا» نه برای بیان هم خونی و نژادی؛ بلکه در مقام تأکید بشر بودن و معمولی بودن و امتیاز نداشتن باشد، مضافاً بر این که قید «واحداً» نیز می تواند تأکید دوباره ای بر عدم امتیاز باشد.

386- قوم ثمود و نبوت انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 24 - 2

2- رسالت الهی، مرتبتی غیر قابل دستیابی برای بشر در دیدگاه قوم ثمود

فقالوا أبشراً منّا وحدّاً نتّبعه

برداشت یاد شده در صورتی است که گفتار قوم ثمود و انکار آنان، صرفاً جنبه بهانه جویی نداشته؛ بلکه ریشه در باورهای آنان داشته باشد.

387- قوم ثمود و نبوت بشر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 73 - 19

19- قوم ثمود، بر خلاف قوم نوح و هود، منکر وحی و رسالت و پیامبری فردی از بشر نبودند.

وإلی ثمود أخاصم صلحاً

نیامدن جمله ای همانند «أو عجبتم أن جاءكم...» در داستان صالح، به خلاف ذکر آن جمله در داستان نوح و هود (آیه 63 و 69) دلالت بر این دارد که قوم صالح، وحی و رسالت و پیامبری فردی از بشر را امری مستبعد نمی شمردند و آن را انکار نمی کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 77 - 6

6_ قوم ثمود ، پیامبری و بعثت انسانهایی را از جانب خدا ناممکن نمی شمردند .

إن كنت من المرسلین

ص: 187

جمع آوردن کلمه «المرسلین»، اشاره به آن دارد که قوم ثمود پذیرفته بودند که انسانهایی از جانب خدا به پیامبری مبعوث می شوند، ولی درباره رسالت حضرت صالح(ع) شک و تردید می کردند.

388- قوم ثمود و نبوت صالح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 75 - 11

11_ تلاش تبلیغاتی کفرپیشگان قوم ثمود برای ایجاد شک در رسالت صالح ، تلاشی بی ثمر بود .

قالوا إنا بما ارسل به مؤمنون

389- قوم ثمود هنگام عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 157 - 2

2 - ندامت و پشیمانی ثمودیان ، به دنبال پی کردن ناقه صالح و مشاهده نشانه های عذاب

فَعَقَرُوهَا فَاصْبِحُوا نَدَمِينَ

«فاء» در «فأصبحوا» فصیحه و بیانگر حذف جمله ای است که به خاطر معلوم بودنش حذف شده و تقدیر آن چنین است: «فَعَقَرُوهَا فَرَأُوا اشراط العذاب فأصبحوا نادمین؛ ناقه را پی کردند پس نشانه های عذاب را دیدند، پس پشیمان شدند».

390- کافران قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 75 - 9

9_ مستضعفان مؤمن قوم ثمود ، در پاسخ مستکبران ، کفر خویش به معبودان دروغین را اعلان کردند .

قالوا إنا بما ارسل به مؤمنون

حصر اضافی که از تقدیم «بما ارسل» بر «مؤمنون» به دست می آید، بیانگر این است که مستضعفان، علاوه بر اعلان ایمان به صالح و رسالتهای وی، بیزاری خویش را از معبودان دروغین نیز بیان داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1_ کافران قوم ثمود ناقه صالح را پی کردند و آن را هلاک ساختند .

فَعَقَرُوا النَّاقَةَ وَعَتَوْا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ

ص: 188

«عقر» به معنای مجروح ساختن است و آنگاه که گفته شود «عقر الفرس و البعیر»، یعنی پای آن را قطع کرد. (برگرفته از لسان العرب) و در مجمع البیان آمده «عقر» به جراحی گفته می شود که مایه هلاکت گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 79 - 7

7_ اشراف کفرپیشه قوم ثمود ، بیزار از خیرخواهان و نصیحت گران

نصحت لکم و لکن لاتحبون النصحین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 45 - 9

9 - « عن أبي جعفر (ع) في قوله: «... فإذا هم فريقان يختصمون» يقول: مصدق و مكذب... » ;

از امام باقر(ع) درباره سخن خدا «... فإذا هم فريقان يختصمون» روایت شده که آن دو گروه یکی تصدیق کننده رسالت صالح بود و دیگری تکذیب کننده آن.».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 53 - 4

4 - وجود مؤمنانی با تقوا در میان ثمودیان ، علی رغم وجود فساد و کفر فراگیر در جامعه

يقوم لم تستعجلون بالسيئه... دمرن هم و قومهم أجمعين... وأنجينا الذين ءامنوا

391- کثرت جمعیت قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 70 - 11

11_ جمعیت بیشتر ، امکانات برتر و قدرت فزونتر قوم نوح ، عاد ، ثمود ، قوم ابراهیم و اصحاب مدین در مقایسه با منافقان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

كالذین من قبلکم کانوا أشد منکم قوه... ألم یأتهم نبأ الذین من قبلهم قوم نوح...

392- کشاورزی قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 148 - 2

2 - کشاورزی ، یکی دیگر از محور های فعالیت اقتصادی نمودیان

وزروع

ص: 189

393- کشتزارهای قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 148 - 1

1 - قوم صالح (ثمودیان) ، برخوردار از کشتزار ها و نخلستان های پرحاصل

و زروع و نخل طلعهها هضمیم

394- کفر اشراف قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 33 - 4

4 - کفر ورزی و انکار معاد ، دو مشخصه عمده اشراف جامعه پس از نوح

وقال الملامن قومه الذین کفروا و کذبوا بقاء الآخره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 37 - 2

2 - انکار صریح معاد ، از سوی اشراف و سران جامعه پس از نوح

إن هی إلا حیاتنا الدنیا نموت و نحیا و ما نحن بمبعوثین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 38 - 2

2 - اعلام صریح ایمان نداشتن به فرستاده الهی برای مردم ، از سوی اشراف و سران جامعه پس از نوح

و ما نحن له بمؤمنین

395- کفر قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 77 - 5

5_ قوم ثمود، ناباور به رسالت حضرت صالح (ع)

إن كنت من المرسلين

ص: 190

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 68 - 2

2_ قوم ثمود، ربوبیت خداوند را انکار کردند و از فرمانش سرپیچی نمودند .

ألا إن ثمودا كفروا ربهم

چون «ربهم» بدون واسطه حرف «باء» مفعول برای «كفروا» قرار گرفته است، می توان گفت در «كفروا» معنای عصیان و نافرمانی اشراب شده است؛ یعنی: عصوا ربهم کافرین به.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 9 - 20

20- اقوام کفرپیشه نوح، عاد و ثمود برای انکار تعالیم انبیای خویش در برابر دلایل روشن آنان، دلیل و برهان روشنی نداشتند .

قوم نوح و عاد و ثمود و الذین من بعدهم . . . جاءتهم رسلهم بالبینات ... قالوا إنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 80 - 3, 1

1- اصحاب حجر (قوم ثمود) رسالت رسولان الهی را تکذیب کردند .

ولقد کذب أصحاب الحجر المرسلین

3- اصحاب حجر (قوم ثمود) رسالت حضرت صالح (ع) را مورد تکذیب قرار دادند .

ولقد کذب أصحاب الحجر المرسلین

برداشت فوق بنابرین احتمال است که مراد از «المرسلین» حضرت صالح(ع) باشد که پیامبر قوم ثمود بود و جمع آورده شدن «المرسلین» می تواند به این دلیل باشد که آن قوم با تکذیب صالح(ع) در حقیقت همه انبیای الهی را مورد تکذیب قرار می دادند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 81 - 2

2- اصحاب حجر (قوم ثمود)، از معجزات و آیات الهی روی برتافته و بر کفر خویش اصرار ورزیدند .

وَأَتَيْنَاهُم آيَاتِنَا فَكَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 25 - 1

1 - ناباوری قوم ثمود نسبت به انتخاب فردی چون « صالح (ع) » ، از میان همه قوم ، برای دریافت وحی

أَلْقَى الذِّكْرَ عَلَيْهِ مِنْ بَيْنِنَا

396- کفر مستکبران قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 191

2_ مستکبران قوم ثمود، در پاسخ مستضعفان، مخالف صریح خویش را با رسالت صالح و کفرشان را به پیام های او ابراز داشتند.

قال الذین استکبروا إنا بالذی ءامنتم به کفرون

397- کمی متقین قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 18 - 1

1 - تنها گروهی اندک از قوم عاد و ثمود، ایمان آورده، تقوا پیشه کردند.

و نَجینا الذین ءامنوا و کانوا یتّقون

از این که خداوند، استکبار و کوردلی را به عموم مردم عاد و ثمود نسبت داده است، می توان استفاده کرد که بیشتر آنان کافر شدند و فقط تعدادی اندک از آنان مؤمن بودند.

398- کمی مؤمنان قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 158 - 7

7 - وجود اقلیتی مؤمن در میان ثمودیان

و ما کان اکثرهم مؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 18 - 1

1 - تنها گروهی اندک از قوم عاد و ثمود، ایمان آورده، تقوا پیشه کردند.

و نَجینا الذین ءامنوا و کانوا یتّقون

از این که خداوند، استکبار و کوردلی را به عموم مردم عاد و ثمود نسبت داده است، می توان استفاده کرد که بیشتر آنان کافر شدند و فقط تعدادی اندک از آنان مؤمن بودند.

399- کوه نشینی قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 149 - 3,4

3 - سرخوشی و سرمستی ثمودیان در خانه های کوهستانی خویش

ص: 192

و تنحتون من الجبال بیوتاً فـرهین

«فارهین» می تواند از مصدر «فره» (نشاط و سرخوشی) مشتق شده باشد. گفتنی است که «فارهین» بنابراین احتمال، صفت برای «بیوتاً» و به تقدیر «فارهین فیها» است؛ یعنی، خانه هایی که در آن مست و سرخوشید.

4- سرزنش ثمودیان از سوی صالح (ع)، به خاطر ساختن خانه ها در دل کوه ها و خوش گذرانی در آن

و تنحتون من الجبال بیوتاً فـرهین

برداشت یادشده بدان احتمال است که این آیه به قرینه واقع شدن در حیز استفهام (استفهام در «أترکون فی ما هـنا») جمله استفهامی بوده و به تقدیر «أو تنحتون...» باشد.

400- کیفر عصیان قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 44 - 1

1 - نزول عذاب بر قوم ثمود، در پی سرکشی از فرمان پروردگار

فعتوا... فأخذتهم الصـعقه

401- کیفر قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 101 - 6

6_ عذاب های نازل شده بر اقوام گذشته (فرعونیان، عادیان و...) کیفرهایی بود که آنان خود برای خویشتن فراهم آوردند.

و ما ظلمنـهم ولـکن ظلموا أنفسهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 47 - 6

6 - مصایب و مشکلات ثمودیان، کیفر الهی و معلول گناهان خود آنان

يقوم لم تستعجلون بالسیئه... بل أنتم قوم تقنون

برداشت فوق باتوجه به این نکته است که صالح پیامبر(ع) در رد پندار ثمودیان که بدبختی های خود را ناشی از بدیمنی وجود صالح و پیروان آن حضرت قلمداد می کردند، فرمود: بدبختی های شما کیفری است الهی و معلول گناهان خودتان. گفتنی است در فرض فوق واژه «تفتنون» از فتنه به معنای عذاب مشتق می باشد؛ یعنی، «بل أنتم قوم تعدّون؛ بلکه شما مردمی هستید که به کیفر گناه خود عذاب می شوید».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 51 - 4

ص: 193

4 - کیفر الهی برای توطئه گران علیه صالح ، دامنگیر تمامی کافران ثمود

أنا دمرنهم و قومهم أجمعین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 14 - 3

3 - نزول کیفر و عذاب الهی بر قوم نوح ، عاد ، فرعون ، ثمود ، لوط و اصحاب ایکه (قوم شعیب) به جرم تکذیب پیامبران

إن كلّ إلاّ کذب الرسل فحقّ عقاب

«حقّ» به معنای «ثَبَّتَ» (ثابت و محقق است) می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 31 - 1

1 - هشدار مؤمن آل فرعون به قوم خود ، از دچار شدن به کیفر کردار قوم نوح ، عاد ، ثمود و اقوام پس از آنان (لوط و اصحاب ایکه) در صورت اقدام به قتل موسی (ع)

مثل دأب قوم نوح . . . و الذین من بعدهم

«دأب» به معنای عادت است و مقصود از «الذین من بعدهم» قوم لوط و اصحاب ایکه است؛ چنان که در سوره «ص» آیه 13، به آن تصریح شده است. گفتنی است برابر نظر مفسران «اصحاب ایکه» همان مردم مدین است که از قوم حضرت شعیب بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 13 - 5

5 - صاعقه آسمانی ، کیفر تخلف قوم عاد و ثمود از دعوت پیامبران خویش

أندرتکم ص - عقه مثل ص - عقه عاد و ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 26 - 3

3 - مجازات الهی برای قوم ثمود ، از پی اعطای فرصت به ایشان

مراد از «غداً»، آینده و فرصتی است که به ثمودیان داده شده است؛ نه روزی که از پس امروز می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 13 - 4

4 - خداوند ، تهدیدکننده مخالفان پیامبر (صلی الله علیه و آله) به عذابی نظیر کیفر امت های پیشین (عاد ، ثمود و فرعون)

رَبِّک

ص: 194

402- کیفیت عذاب قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 67 - 7

7_ کفرپیشگان قوم ثمود بر اثر عذاب الهی ، به رو بر زمین افتادند و هلاک شدند .

فأصبحوا في دى رهـم جـ ثمين

«جثوم» (مصدر جاثمين) به معنای به زمین چسبیدن و حرکت نکردن است و برخی آن را به معنای فرو افتادن بر سینه دانسته اند (لسان العرب).

403- گرمسیری سرزمین قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 149 - 2

2 - سکونت ثمودیان در منطقه ای کوهستانی و گرمسیر

و نخل طلعهـا هضميم . و تحتون من الجبال بيوتاً فـ رهين

وجود نخلستان در سرزمین ثمودیان، حاکی از گرمسیر بودن آن و تعبیر «و تحتون من الجبال» بیانگر کوهستانی بودن آن است.

404- گروههای اجتماعی قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 66 - 5

5_ گروهی از قوم ثمود ، توحید را پذیرفتند و به رسالت صالح (ع) ایمان آوردند .

نجينا صـ لِحاً و الذين ءامنوا معه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 158 - 7

7 - وجود اقلیتی مؤمن در میان ثمودیان

و ما كان أكثرهم مؤمنين

405- گروههای ذه گانه قوم نمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 48 - 3

ص: 195

3 - فسادگران مخالف صالح ، سازمان یافته در نه گروه

و كان في المدينة تسعه رهط يفسدون في الأرض

406- گمراهی قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 38 - 13،14

13 - قوم عاد و ثمود ، قبل از گمراه شدن ، مردمی آگاه و بصیر بودند .

وزين لهم الشيطان اعم لهم . . . و كانوا مستبصرين

14 - قوم عاد و ثمود ، پس از انحراف و از دست دادن بصیرت ، مرتکب اعمال زشت می شدند . و آن را خوب می دانستند .

وزين لهم الشيطان اعم لهم . . . و كانوا مستبصرين

407- گناه قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 40 - 18،19،2

2 - قوم عاد و ثمود ، مناسب گناهشان ، کیفر و عذاب شدند .

وعادًا و ثمودًا . . . و قرون . . . فكلًا أخذنا بذنبه

18 - اقوام عاد و ثمود و نیز قارون و فرعون و هامان ، مردمانی گناه پیشه بودند .

فكلًا أخذنا بذنبه . . . و ما كان الله ليظلمهم و لکن كانوا أنفسهم يظلمون

19 - اقوام عاد و ثمود و نیز قارون و فرعون و هامان ، با آلودگی مداوم به گناه ، همواره به خود ، ستم روا داشتند .

فكلًا أخذنا بذنبه . . . و لکن كانوا أنفسهم يظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 11 - 1

1 - فرعون و قوم عاد و ثمود ، در ممالک و سرزمین ها ، به طغیان گری پرداخته ، در گناه فرورفتند .

طغیان، از حد گذرانیدن گناه است (مقایس اللغه) و هر چیز که از مقدار خود فراتر رود، طغیان کرده است (العین). حرف «ال» در «البلاد»، برای استغراق عرفی است و مراد تمام سرزمین هایی است که برای اقوام یاد شده، دسترسی به آن امکان پذیر بوده است و می توان گفت: اصل آن «بلادهم» بوده و حرف «ال»، جانشین ضمیر «هم» است و مراد سرزمین هایی است که در قلمرو آنان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - قوم ثمود، مردمی طغیانگر و آلوده به گناه بی حد بودند.

بطغویها

«طغوی»، اسم مصدر طغیان (گناه را از حد گذراندن) است. (مفردات)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - کشتن ناقه صالح، گناهی بزرگ و دامنگیر تمام ثمودیان

فدمدم علیهم ربهم بذنبهم

بزرگی گناه قوم ثمود، از کیفر سنگین آنان به دست می آید.

408- گناهکاری قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - ثمودیان، مردمی بی تقوا و گنه پیشه

إذ قال لهم... ألا تتقون

6 - ثمودیان، مورد سرزنش صالح (ع) به خاطر بی تقوایی و گنه پیشگی

إذ قال لهم أخوهم صالح ألا تتقون

استفهام در جمله «ألا تتقون» می تواند برای توبیخ و سرزنش باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - بی تقوایی و گنه پیشگی، بزرگ ترین مشکل ثمودیان

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

در سفارش های حضرت صالح(ع)، توصیه به تقوا بیش از همه توصیه ها تکرار شده است و این نشان می دهد که مشکل عمده ثمودیان، مسأله بی تقوایی آنان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 46 - 4

4- قرار گرفتن ثمودیان در مشکلات و گرفتاری ها به خاطر گناهان

لولا تستغفرون الله لعلکم ترحمون

از تعبیر «لعلکم ترحمون» استفاده می شود که ثمودیان بر اثر گناهان، گرفتار بدبختی و مشکلات شده بودند و بیرون آمدن از آن و جلب رحمت خداوند، نیازمند استغفار بوده است.

ص: 197

409- لجاجت قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 66 - 1

1_ قوم ثمود، بدون بهره گرفتن از مهلت سه روزه، از کشتن ناقه اظهار ندامت نکردند و بر شرکورزی و انکار رسالت صالح (ع) اصرار ورزیدند.

فلما جاء امرنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 81 - 2,3

2- اصحاب حجر (قوم ثمود)، از معجزات و آیات الهی روی برتافته و بر کفر خویش اصرار ورزیدند.

وأتینهم آیةنا فکانوا عنہا معرضین

3- اصحاب حجر (قوم ثمود)، مردمی لجوج و حق ناپذیر بودند.

وأتینهم آیةنا فکانوا عنہا معرضین

اینکه اصحاب حجر، علی رغم مشاهده معجزات و آیات فراوان الهی از آنها اعراض کردند، بیانگر لجاجت و حق ناپذیری آنان بود؛ چنان که آمدن جمله «فکانوا عنہا معرضین» به جای «فأعرضوا عنہا» _ که نشان دهنده این است که اعراض آنان از دیر باز وجود داشته است _ می تواند مؤید برداشت فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 157 - 6

6 - ثمودیان، مردمی لجوج و حق ناپذیر

فأت بئایه إن كنت من الصّـدقین . قال هـ ذہ ناقه... و لا تمسّوها بسوء... فعقروها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 158 - 6

6- بیشتر ثمودیان، حق ناپذیر و مصمم بر کفر بودند.

و ما كان أكثرهم مؤمنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 14 - 12

12 - پافشاری و سرسختی قوم عاد و ثمود ، در مخالفت با دعوت توحیدی پیامبرانِ خویش

فإنا بما أرسلتم به كـفرون

ص: 198

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 17 - 4

4 - انتخاب گمراهی از سوی قوم ثمود ، با وجود روشن شدن راه هدایت برای آنان

و أمّا ثمود فهدينهم فاستحبوا العمى على الهدى

«استحباب» (مصدر «فاستحبوا») به معنای دوست داشتن است و آن گاه که با «علی» متعدی شود به معنای انتخاب و برگزیدن خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 18 - 2

2 - فرعونیان و قوم ثمود ، قدرت مندترین و سرسخت ترین مخالفان پیامبران ، در امت های پیشین بودند .

فرعون و ثمود

در قرآن، خبر از هلاکت بسیاری از امت های گذشته مطرح شده است؛ بنابراین یاد کردن فرعونیان و ثمودیان از بین آنها، نشانه آن است که این دو دسته، از دیگران بارزتر بوده اند.

410- مبارزه اشراف قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 75 - 5

5_ مبارزه اشراف کفرپیشه ثمود با صالح (ع) ، علی رغم مشاهده معجزه و دلیل روشن بر رسالت آن حضرت

قال الملائكة الذين استكبروا من قومه .. أتعلمون أن صلحاً مرسل من ربه

411- متجاوزان قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 77 - 2

2_ کافران قوم ثمود با پی کردن ناقه صالح ، فرمان خداوند را سرپیچی کردند و مردمی متجاوز شناخته شدند .

فَعَقَرُوا النَّاقَةَ وَعَتَوْا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ

مراد از «أمر ربهم» همان است که در آیه 73 مطرح شده بود یعنی: زیان نرساندن به ناقه و آزادگذاری آن برای چریدن.

412- متقین قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 199

4- وجود مؤمنانی با تقوا در میان ثمودیان ، علی رغم وجود فساد و کفر فراگیر در جامعه

یقوم لم تستعجلون بالسیئه . . . دمرنهم وقومهم أجمعین . . . و أنجینا الذین ءامنوا

413- مجادله کافران قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 76 - 1

1_ مجادله کفرپیشگان مستکبر قوم ثمود با مستضعفان مؤمن به صالح

استضعفوا لمن . . . مؤمنون. قال الذین استکبروا إنا بالذی ءامنتم به کفرون

414- محرومیت قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 95 - 4

4_ قوم ثمود ، از رحمت خدا محروم شدند و با عذاب های الهی به هلاکت رسیدند .

كما بعدت ثمود

415- مخالفت قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 42 - 3

3- مخالفت همگانی قوم نوح ، عاد و ثمود با پیامبرانشان (نوح ، هود و صالح)

وان یکذبوک فقد کذبت قبلهم قوم نوح و عاد و ثمود

416- مراعات تقسیم آب در قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 28 - 6

6- قوم ثمود، موظف به رعایت قانون و تجاوز نکردن به سهم نافه از آب

کلّ شرب محتضر

ص: 200

417- مردم صدر اسلام و تاریخ قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 9 - 2

2- آشنایی مردم عصر بعثت با سرگذشت قوم نوح ، عاد و ثمود و اقوام پس از آنان

ألم يأتكم نبؤا الذين من قبلكم قوم نوح و عاد و ثمود و الذين من بعدهم

استفهام در «ألم يأتكم» استفهام تقریری است؛ بنابراین معنای جمله آیا خبر آنان به شما نرسیده بود، چنین می شود: قطعاً خبر آنان به شما رسیده بود.

418- مستضعفان قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 75 - 3

3 _ مستضعفان و اشراف مستکبر ، دو طبقه متمایز از یکدیگر در میان قوم ثمود

قال المأ الذين استكبروا من قومه للذين استضعفوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 76 - 1

1 _ مجادله کفرپیشگان مستکبر قوم ثمود با مستضعفان مؤمن به صالح

استضعفوا لمن .. مؤمنون. قال الذين استكبروا إنا بالذی ءامنتم به كفرون

419- مستضعفان کافر قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 75 - 4

4 _ گروهی از مستضعفان قوم ثمود رسالت صالح (ع) را تصدیق کرده و به وی ایمان آوردند .

للذين استضعفوا لمن ءامن منهم

برداشت فوق بر این اساس است که ضمیر «منهم» به «الذین» در «للذین استضعفوا» برگردد، نه به «قومه». در این صورت «لمن ءامن» بدل بعض از کل برای «للذین استضعفوا» است و مفاد آن تقسیم مستضعفان به دو طایفه مؤمنان و غیر مؤمنان خواهد بود.

ص: 201

420- مستضعفان مؤمن قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 75 - 8,9,10

4_ گروهی از مستضعفان قوم ثمود رسالت صالح (ع) را تصدیق کرده و به وی ایمان آوردند .

لذین استضعفوا لمن ءامن منهم

برداشت فوق بر این اساس است که ضمیر «منهم» به «الذین» در «لذین استضعفوا» برگردد، نه به «قومه». در این صورت «لن ءامن» بدل بعض از کل برای «لذین استضعفوا» است و مفاد آن تقسیم مستضعفان به دو طایفه مؤمنان و غیر مؤمنان خواهد بود.

8_ مستضعفان مؤمن قوم ثمود با پاسخی قاطع به کفرپیشگان، ایمان و باور خویش را به صالح و تمامی رسالت های وی اعلان کردند .

أتعلمون .. قالوا إنا بما ارسل به مؤمنون

9_ مستضعفان مؤمن قوم ثمود، در پاسخ مستکبران، کفر خویش به معبودان دروغین را اعلان کردند .

قالوا إنا بما ارسل به مؤمنون

حصر اضافی که از تقدیم «بما ارسل» بر «مؤمنون» به دست می آید، بیانگر این است که مستضعفان، علاوه بر اعلان ایمان به صالح و رسالت های وی، بیزاری خویش را از معبودان دروغین نیز بیان داشتند.

10_ مستضعفان مؤمن از قوم ثمود، مردمانی پایدار و راسخ در ایمان خویش

قالوا إنا بما ارسل به مؤمنون

از اینکه مؤمنان قوم ثمود مقصود خویش را با جمله اسمیه و به همراه «إِنَّ» بیان کردند و با کلمه «ما»ی موصوله ایمان خویش را به تمامی رسالت های صالح اعلان داشتند، معلوم می شود آنان در ایمان خویش بسیار جدی و پایدار بودند.

421- مستکبران قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 75 - 9

9_ مستضعفان مؤمن قوم ثمود، در پاسخ مستکبران، کفر خویش به معبودان دروغین را اعلان کردند .

قالوا إنا بما ارسل به مؤمنون

حصر اضافی کہ از تقدیم «بما ارسل» بر «مؤمنون» به دست می آید، بیانگر این است که مستضعفان، علاوه بر اعلان ایمان به صالح و رسالت‌های وی، بیزاری خویش را از معبودان دروغین نیز بیان داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 76 - 4، 1

1 _ مجادله کفرپیشگان مستکبر قوم ثمود با مستضعفان مؤمن به صالح

استضعفوا لمن . . . مؤمنون. قال الذین استکبروا إنا بالذی ءامنتم به کفرون

4 _ ایمان مستضعفان قوم ثمود بهانه ای برای کفرورزی و استکبار اشراف کفرپیشه آن قوم

ص: 202

قال الذین استکبروا إنا بالذی ءامنتم به کفرون

مجادله کافران با مستضعفان اقتضا می کرد که کفرپیشگان در پاسخ مؤمنان بگویند: «إنا به کفرون» و یا «إنا بما ارسل به کفرون»، ولی در پاسخ گفتند ما به آنچه شماها بدان ایمان آورده اید کافر هستیم. و این تعبیر نشان می دهد که از ریشه های استکبار آنان در برابر حق، ایمان مستضعفان بوده است. تقدیم «بالذی» بر «کفرون»، که افاده حصر می کند، این معنا را تأیید می کند.

422- مشکلات قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 47 - 2

2- ابتلای ثمودیان به گرفتاری ها و مشکلات ، پس از رسالت صالح

قالوا اطیرنا بک و بمن معک

شوم شمردن و بدیمن خواندن، در صورتی است که پس از مبعوث شدن صالح(ع)، مشکلات طبیعی، اجتماعی و .. برای مردم رخ داده باشد و آنان از این امر بهانه ای برای انکار صالح(ع) پیدا کرده باشند.

423- معبودان باطل قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 61 - 8

8_ قوم ثمود ، مردمی مشرک و معتقد به معبودهایی متعدد

ی_قوم اعبدوا الله ما لکم من إله غیره

424- مفسدان قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 152 - 4

4- وجود افراد صد در صد فسادگر در جامعه ثمودیان ، در عصر بعثت صالح (ع)

الذین یفسدون فی الأرض و لایصلحون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- وجود مؤمنانی با تقوا در میان ثمودیان ، علی رغم وجود فساد و کفر فراگیر در جامعه

ص: 203

يقوم لم تستعجلون بالسيئه . . . دمّرَنهم و قومهم أجمعين ... و أنجينا الذين ءامنوا

425- ممانعت قوم ثمود از سبيل الله

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

14 - عنكبوت - 29 - 38 - 10

10 - شيطان ، قوم عاد و ثمود را ، از راه خدا بازداشت .

و زين لهم الشيطان اعم لهم فصدّهم عن السبيل

426- منابع تغذيه قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - شعراء - 26 - 148 - 3

3 - خرما ، بزرگ ترين منبع تغذيه و درآمد ثموديان

و نخل طلعتها هضيم

ذکر جداگانه نخل، با این که واژه «جئات» (در آیه قبل) شامل آن نیز می شود، بیانگر مطلب یاد شده است.

427- منافع قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 73 - 23

23_ آزادی ناقه صالح برای چریدن ، در تضاد با منافع قوم ثمود

فدروها تأكل في أرض الله ولا تمسوها بسوء

نهی از آزار رساندن به ناقه پس از فرمان به رها ساختن آن در علفزارها، گویای این است که تحمل ناقه آزاد برای قوم ثمود آسان نبوده و با منافع آنان در تضاد بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - هود - 11 - 64 - 9

9_ آزادی ناقه صالح برای چریدن ، در تضاد با منافع قوم ثمود

فدروها تأكل في أرض الله ولا تمسوها بسوء

تهدید شدن قوم ثمود به عذاب در صورت بازداري ناقه از چریدن، نشان می دهد که سلامتی ناقه از سوی آنان، در خطر بود و آنها آزادی ناقه را برای چرا، به سود خویش نمی دیدند.

ص: 204

428- منشأ دشمنی قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 47 - 10

10 - برخورد های خصمانه ثمودیان با صالح پیامبر (ع) ، ناشی از فریب آنان توسط عوامل خدعه گر

بل اَنتم قوم تفتنون

«تفتنون» می تواند از «فته» به معنای خدعه و فریب باشد. بنابراین «تفتنون» معادل «تخدعون» است؛ یعنی، این سخنان از خود شما نیست؛ بلکه عناصری مرموز و خدعه گر آنها را به شما تلقین کرده و شما را فریب می دهند. آیه بعد این احتمال را تقویت می کند.

429- منشأ شکست توطئه قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 50 - 5

5 - پیشگیری خداوند از تحقق طرح ترور شبانه صالح (ع) و خانواده اش

لَنبِئَنَّهٗ وَاَهْلَهٗ . . . و مكرنا مكرًا و هم لایشعرون

اصل برنامه مخالفان صالح، ترور شبانه وی و خانواده اش بود و مکر الهی به معنای خنثی ساختن آن برنامه است.

430- منشأ شکست شیخون قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 50 - 5

5 - پیشگیری خداوند از تحقق طرح ترور شبانه صالح (ع) و خانواده اش

لَنبِئَنَّهٗ وَاَهْلَهٗ . . . و مكرنا مكرًا و هم لایشعرون

اصل برنامه مخالفان صالح، ترور شبانه وی و خانواده اش بود و مکر الهی به معنای خنثی ساختن آن برنامه است.

431- منشأ عصیان قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- باور نداشتن رسالت صالح (ع) و بی اعتمادی به هشدار های او در مورد ناقه و آب شرب آن ، مایه اقدام بی پروای قوم ثمود به

ص: 205

از میان بردن ناقه شد .

فكذبوه فعقروها

432- منشأ گمراهی قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 17 - 4

4 - انتخاب گمراهی از سوی قوم ثمود ، با وجود روشن شدن راه هدایت برای آنان

و أمّا ثمود فهدينهم فاستحبوا العمى على الهدى

«استحباب» (مصدر «فاستحبوا») به معنای دوست داشتن است و آن گاه که با «على» متعدی شود به معنای انتخاب و برگزیدن خواهد بود.

433- منشأ محرومیت قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 11 - 6

6 - قوم ثمود ، محروم سازنده خود از کمالات نفسانی و گرفتار فساد و تباهی بودند .

وقد خاب من دسّيا . كذبت ثمود بطغويها

این آیه، بیانگر یکی از مصادیق آیه قبل است.

434- منشأ مشکلات قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 47 - 4

4 - مشکلات ثمودیان ، بنا به تقدیر الهی و در جهت آزمایش آنان بود ، نه معلول وجود صالح (ع) و پیروان او .

قال ط_ ثركم عند الله بل انتم قوم تفتنون

عبارت «طائرکم...»؛ یعنی، آنچه که باعث بروز مشکلات و گرفتاری برای شما شده، نزد خدا است. مقصود این است که وجود من تأثیری

در پیدایش مشکلات شما ندارد؛ بلکه مشکلات تان بر اساس برنامه و تقدیر الهی است که در راستای آزمایش شما تدارک دیده شده است. گفتنی است که در برداشت یاد شده، «فتنه» در جمله «بل أنتم قوم تفتنون» به معنای آزمایش گرفته شده است.

ص: 206

435- منشأ نجات متقین قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 18 - 2

2 - خداوند ، مؤمنان تقوایبشه قوم عاد و ثمود را از عذاب نازل شده نجات داد .

و نَجِّينَا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَ كَانُوا يَتَّقُونَ

مراد از «الذین آمنوا» _ به قرینه سیاق _ مؤمنان هر دو قوم عاد و ثمود است.

436- منشأ نجات مؤمنان قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 18 - 2

2 - خداوند ، مؤمنان تقوایبشه قوم عاد و ثمود را از عذاب نازل شده نجات داد .

و نَجِّينَا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَ كَانُوا يَتَّقُونَ

مراد از «الذین آمنوا» _ به قرینه سیاق _ مؤمنان هر دو قوم عاد و ثمود است.

437- منشأ هلاکت قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 17 - 10

10 - عذاب و هلاکت قوم ثمود ، ره آورد عملکرد خود آنان

فَأَخَذْتَهُمْ صَـٰعِقَةً الْعَذَابِ . . . بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 51 - 1

1 - نابودی قوم ثمود ، به اراده خداوند

و أَنَّهُ أَهْلَكَ . . . وَ ثَمُودَ فَمَا أَبْقَى

438- منطقه جغرافیایی قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 74 - 8

8_ منطقه جغرافیایی سرزمین و محل سکونت قوم ثمود، دارای دو بخش: دشت و کوهستان

ص: 207

و بؤاكم فى الأرض تتخذون من سهولها قصوراً و تحتون الجبال بيوتاً

439- موانع تكامل قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

20 - شمس - 91 - 11 - 6

6- قوم ثمود ، محروم سازنده خود از کمالات نفسانی و گرفتار فساد و تباهی بودند .

و قد خاب من دسیها . کذبت ثمود بطغویها

این آیه، بیانگر یکی از مصادیق آیه قبل است.

440- موجبات عذاب قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

8 - هود - 11 - 66 - 2

2_ خداوند ، در پی اصرار قوم ثمود بر شرکورزی و انکار رسالت صالح (ع) ، عذابی سخت بر آنان نازل کرد .

فلما جاء امرنا

مراد از «امر» عذاب نازل شده بر قوم ثمود است. اضافه آن به ضمیر «نا» حاکی از بزرگی آن عذاب می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

8 - هود - 11 - 67 - 3

3_ ستمکاری قوم ثمود ، موجب گرفتاری آنان به عذاب الهی شد .

و أخذ الذین ظلموا الصیحه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

8 - هود - 11 - 68 - 3

3_ سرپیچی قوم ثمود از فرمان های خداوند ، موجب گرفتاری آنان به عذاب استیصال شد .

کأن لم یغنوا فیها إلا إن ثمودا کفروا ربهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 44 - 1

1 - نزول عذاب بر قوم ثمود ، در پی سرکشی از فرمان پروردگار

فَعْتُوا .. فَأَخَذْتَهُمُ الصَّعِقَةَ

ص: 208

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 30 - 3

3- قوم ثمود، گرفتار عذاب الهی، در پی درس نگرفتن از انذارهای مکرر پیامبر خویش

كذبت ثمود بالتندر... فكيف كان عذابي و نذر

عطف «نذر» بر «عذابی»، ممکن است بیانگر این معنا باشد که عذاب الهی در حق ثمودیان، بدون انذارهای مکرر و اتمام حجت نبوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 31 - 1

1 - نزول عذاب بر قوم ثمود، پس از پی کردن ناقه صالح

فتعاطى فعقر... إنا أرسلنا عليهم صيحة وحده

441- موجبات محرومیت قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 68 - 4

4_ قوم ثمود بر اثر نافرمانی خداوند، سزاوار هلاکت و دوری از رحمت الهی شدند.

ألا بُعِدًا لثمود

توضیح کلمه «بُعِدًا» در آیه 60 ذیل برداشت شماره 5 آورده شد.

442- موحدان قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 66 - 5

5_ گروهی از قوم ثمود، توحید را پذیرفتند و به رسالت صالح (ع) ایمان آوردند.

نجینا صـ لِحًا و الذین ءامنوا معه

موقعیت جغرافیایی سرزمین قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 82 - 4

4- اصحاب حجر (قوم ثمود) مردمی نیرومند و سخت کوش بودند و در مناطق کوهستانی زندگی می کردند .

و كانوا ينحتون من الجبال بيوتاً آمين

ص: 209

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 149 - 2

2 - سکونت ثمودیان در منطقه ای کوهستانی و گرمسیر

و نخل طلعهها هضیم . و تحتون من الجبال بیوتاً فـ رهین

وجود نخلستان در سرزمین ثمودیان، حاکی از گرمسیر بودن آن و تعبیر «و تحتون من الجبال» بیانگر کوهستانی بودن آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 38 - 5

5 - منطقه زیستی دو قوم عاد و ثمود، به مکه، نزدیک بود و اهل مکه، آن جا را می شناختند .

و عاداً و ثموداً و قد تبین لکم من مسـ کنهم

443- موقعیت جوّی سرزمین قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 149 - 2

2 - سکونت ثمودیان در منطقه ای کوهستانی و گرمسیر

و نخل طلعهها هضیم . و تحتون من الجبال بیوتاً فـ رهین

وجود نخلستان در سرزمین ثمودیان، حاکی از گرمسیر بودن آن و تعبیر «و تحتون من الجبال» بیانگر کوهستانی بودن آن است.

444- مؤمنان قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 76 - 1

1 _ مجادله کفرپیشگان مستکبر قوم ثمود با مستضعفان مؤمن به صالح

استضعفوا لمن . . . مؤمنون. قال الذین استکبروا إنا بالذی ءامنتم به کفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5_ گروهی از قوم ثمود ، توحید را پذیرفتند و به رسالت صالح (ع) ایمان آوردند .

نَجِيْنًا ص - لِحًا و الَّذِيْنَ ءَامَنُوْا مَعَه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 210

9- « عن أبي جعفر (ع) في قوله: «... فإذا هم فريقان يختصمون» يقول: مصدق و مكذب... »؛

از امام باقر(ع) درباره سخن خدا «... فإذا هم فريقان يختصمون» روایت شده که آن دو گروه یکی تصدیق کننده رسالت صالح بود و دیگری تکذیب کننده آن».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- وجود مؤمنانی با تقوا در میان ثمودیان، علی رغم وجود فساد و کفر فراگیر در جامعه

يقوم لم تستعجلون بالسيئه... دمّرهم وقومهم أجمعين... وأنجينا الذين آمنوا

445- مهارت قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- ثمودیان، استاد در ساختن خانه در دل کوه با تراشیدن ماهرانه سنگ ها

و تنحتون من الجبال بيوتاً فـرهين

«نَحَتْ» (مصدر «تنحتون») به معنای تراشیدن و «فراهه» (مصدر «فارهين») به معنای مهارت و استادی است؛ یعنی، و با مهارت برای خود خانه هایی از کوه ها می تراشید؟

446- مهلت به قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3_ قوم ثمود، پس از کشتن ناقه صالح، بیش از سه روز مهلت ماندن در دنیا و بهره بردن از متاع آن را نداشتند.

فقال تمتعوا في داركم ثلثه أيام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1_ قوم ثمود، بدون بهره گرفتن از مهلت سه روزه، از کشتن ناقه اظهار ندامت نکردند و بر شرکوری و انکار رسالت صالح (ع) اصرار ورزیدند.

فلما جاء أمرنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 211

2- اتمام حجت خداوند بر قوم ثمود، با اعطای مهلتی محدود به ایشان

قیل لهم تمتعوا حتی حین

3- ثمودیان، مجاز به بهره برداری از امکانات زندگی در مدت مهلت داده شده

قیل لهم تمتعوا حتی حین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 26 - 3

3- مجازات الهی برای قوم ثمود، از پی اعطای فرصت به ایشان

سيعلمون غداً

مراد از «غداً»، آینده و فرصتی است که به ثمودیان داده شده است؛ نه روزی که از پس امروز می آید.

447- میانسالان قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 62 - 10

10- جوانان و میانسالان قوم ثمود، مخاطبان اصلی حضرت صالح (ع) در دعوت به توحید و یکتاپرستی

أتنه_نا أن نعبد ما يعبد ءاباؤنا

فعل مضارع «يعبد» گویای این است که مخاطبان صالح، کسانی اند که پدرانشان زنده بودند و به پرستش خدایان مشغول بودند.

448- نابودی سرزمین قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 68 - 1

1- عذاب نازل شده بر قوم ثمود، موجب نابودی آنان و تخریب آثار زندگانی در دیار ایشان شد.

كأن لم یغنوا فیها

«غنی» (مصدر لم یغنوا) به معنای اقامت کردن و سکنی گزیدن است. ضمیر در «فیها» به «دیار» در آیه قبل برمی گردد و جمله «کأن لم یغنوا فیها»؛ یعنی، گویا قوم ثمود در دیارشان اقامت نکرده بودند و این کنایه از بین رفتن دیار آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 14 - 15

15 - خداوند ، سرزمین ثمودیان را با خاک یکسان کرد .

فسویها

ص: 212

ضمیر «فسواها» ممکن است به «زمین» برگردانده شود که از سیاق آیه به دست می آید. «تسویه سرزمین»؛ یعنی، ویران کردن بناها و هموار ساختن پستی و بلندی های آن. در احتمالی دیگر ضمیر به «ثمود» بر می گردد؛ ولی مفاد آیه، برابری ثمودیان در عذاب نبوده؛ بلکه یعنی، «سواهم بالأرض» (آنها را با زمین مساوی ساخت).

449- نارضایتی قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 29 - 2

2 - نارضایتی قوم ثمود، از وجود ناقه و سهمیه بندی آب

أَنَّ الْمَاءَ قَسَمَهُ بَيْنَهُمْ .. فَنَادُوا صَاحِبَهُمْ

«فاء» در «فنادوا» تصمیم قتل ناقه را متفرع بر «أَنَّ الْمَاءَ قَسَمَهُ» کرده است؛ یعنی، چون چنین قانونی وضع شد، آنان بر آشفتنند و کمر به قتل ناقه بستند.

450- نخلستانهای قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 148 - 1

1 - قوم صالح (ثمودیان)، برخوردار از کشتزارها و نخلستانهای پرحاصل

و زروع و نخل طلعهها هضمیم

451- نزدیکی سرزمین قوم ثمود به مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 38 - 5

5 - منطقه زیستی دو قوم عاد و ثمود، به مکه، نزدیک بود و اهل مکه، آن جا را می شناختند .

و عَادًا وَ ثَمُودًا وَقَدْ تَبَيَّنَ لَكُمْ مِنْ مَسْـكِنِهِمْ

452- نزول آیات خدا بر قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- خداوند معجزات ، آیات و نشانه های گوناگون خویش را به اصحاب حجر (قوم ثمود) ارائه کرد .

ص: 213

وَأَتَيْنَاهُم آيَاتِنَا

453- نزول معجزه بر قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 81 - 1

1- خداوند معجزات، آیات و نشانه های گوناگون خویش را به اصحاب حجر (قوم ثمود) ارائه کرد.

وَأَتَيْنَاهُم آيَاتِنَا

454- نشانه های تکذیبگری قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 12 - 6

6 - آمادگی شقی ترین فرد قوم ثمود، برای مقابله با رسول الهی، نمودار طغیانگری و مصداق بارز تکذیب گری آنان بود.

كذبت ثمود بطغويها . إذ انبعث أشقيها

«إذ»، ظرف برای «كذبت» و بیانگر زمان تکذیب قوم ثمود است؛ یعنی، زمانی تکذیب گری و طغیان گری قوم ثمود عملی شد که شقی ترین فرد آنان تحریک شد.

455- نشانه های طغیانگری قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 12 - 6

6 - آمادگی شقی ترین فرد قوم ثمود، برای مقابله با رسول الهی، نمودار طغیانگری و مصداق بارز تکذیب گری آنان بود.

كذبت ثمود بطغويها . إذ انبعث أشقيها

«إذ»، ظرف برای «كذبت» و بیانگر زمان تکذیب قوم ثمود است؛ یعنی، زمانی تکذیب گری و طغیان گری قوم ثمود عملی شد که شقی ترین فرد آنان تحریک شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - کشتن ناقه صالح ، جلوه طغیان گری قوم ثمود

کذبت ثمود بطغویها . . . فکذبوه فعقروها

ص: 214

456- نشانه های کیفر قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 52 - 1

1 - خانه های ویران و خالی از سکنه ثمودیان ، نشانه ای گویا از فرود آمدن کیفر الهی بر آنان

أثا دمرنهم و قومهم أجمعین . فتلك بيوتهم خاويه

«خواء» (مصدر «خاويه») به معنای ویرانی و نیز خالی از سکنه شدن است. در برداشت فوق هر دو معنا لحاظ شده است.

457- نعمتهای قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 74 - 2,3

2_ خلافت قوم ثمود در زمین و سکونت گزیدن آنان در سرزمین حجر ، نعمتی الهی بر آنان

و اذكروا اذ جعلكم خلفاء من بعد عاد و بوأكم فی الأرض

3_ صالح (ع) از قوم خویش خواست تا نعمت خلافت و سکونت گزیدن در سرزمین حجر را نعمتی از جانب خدا بدانند و آن را همواره به خاطر داشته باشند .

و اذكروا اذ جعلكم خلفاء من بعد عاد و بوأكم فی الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 147 - 1

1 - ثمودیان ، برخوردار از چشمه ساران و باغستان های پوشیده از درختان میوه

فی جنّات و عیون

«جنّة» (مفرد «جنّات») به معنای باغ پوشیده از درختان و «عیون» (مفرد «عیون») به معنای چشمه سار است.

458- نقش قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - همدستان کشنده ناچه صالح ، شریک جرم او و مبتلا به عذابی همسان

فتعاطی فعقر . . . فکانوا کھشیم المحتظر

مفرد بودن «فقعر» می رساند که کشنده ناچه یک نفر بود؛ ولی تعبیر «أرسلنا علیهم» افاده می کند که عذاب الهی _ علاوه بر کشنده ناچه _ شامل همه کسانی بود که به صورت غیر مستقیم، نوعی هم فکری و هماهنگی با وی داشته اند.

ص: 215

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 11 - 6

6 - قوم ثمود ، محروم سازنده خود از کمالات نفسانی و گرفتار فساد و تباهی بودند .

و قد خاب من دسّیها . کذبت ثمود بطغویها

این آیه، بیانگر یکی از مصادیق آیه قبل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 12 - 3

3 - قوم ثمود ، وادار سازنده شقی ترین فرد خود ، به طغیان در برابر فرستاده الهی

انبعث أشقییها

«انبعث»، تأثیرپذیری از «بعث» و ارسال دیگران است و نشان می دهد که فرد «اشقی»، از سوی دیگران تحریک شده بود. ظرف بودن «إذ انبعث...» برای آیه قبل و نیز ضمیرهای جمع در «فعمروها» و «بذنبهم» (در آیات بعد) بیانگر این است که قوم ثمود، محرک اصلی بوده اند.

459- نگرانی اشراف قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 36 - 4

4 - اشراف جامعه پس از نوح ، نگران گرایش توده مردم به پیامبرشان

هیئات هیئات لما توعدون

تأکیدهای مکرر اشراف و اصرار شدید آنان بر دروغ بودن ادعاهای پیامبر جامعه پس از نوح، حکایت از آن دارد که وحشت آنان از این بود که مبادا توده های مردم، تحت تأثیر سخنان آن پیامبر قرار گرفته و به او گرایش پیدا کنند.

460- نگرانی گروههای ذمه گانه قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 49 - 6

6 - توطئه گران علیه صالح ، نگران عكس العمل و مقاومت ياران وی در قبال هجوم علنی آنان

لنبيته و أهله ثم لنقولن لوليّه ما شهدنا مهلك أهله

طرح هجوم شبانه و اندیشه کردن در چگونگی پاسخ به ولیّ دم، نشانگر نگرانی آنان است.

ص: 216

461- نهی به قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 13 - 6

6 - حضرت صالح (ع) ، قوم ثمود را از بی توجهی به ناقه و برنامه آب خوردن آن ، برحذر داشت .

فقال لهم رسول الله ناقة الله و سقىها

عامل نصب «ناقه الله»، فعلی است که بر تحذیر دلالت دارد (نظیر «احذروا»). کلمه «سقیها» عطف بر آن است و مراد، برحذر داشتن مردم از آزارسانی و منع آب است.

462- نیاکان قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 62 - 5

5_ قوم صالح و پدرانشان ، مردمانی مشرک و پرستشگر غیر خدا بودند .

أتنه_نا أن نعبد ما يعبد آباؤنا

463- وعید به قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 65 - 6، 5

5_ نزول عذاب بر قوم ثمود ، وعده ای راستین و تخلف ناپذیر

ذلك وعد غير مكذوب

6_ نزول عذاب بر قوم ثمود ، وعده ای از ناحیه خداوند به حضرت صالح (ع)

ذلك وعد غير مكذوب

464- وقت عذاب قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9_ کفرپیشگان قوم ثمود ، شب هنگام به عذاب گرفتار شدند و در صبحگاه به هلاکت رسیدند . *

فأصبحوا فی دی_رهم ج_ثمین

چنان چه «أصبحوا» به معنای «دخلوا فی الصباح» باشد دلالت می کند که هلاکت آنان ، در صبحدم بوده است. در نتیجه صیحه و غرش _ به قرینه فاء در «فأصبحوا» _ پیش از صبح; یعنی در شب بر قوم ثمود نازل شده بود.

ص: 217

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 83 - 1

1- اصحاب حجر (قوم ثمود) پس از تکذیب رسولان و اعراض از معجزات و آیات الهی، صبحگاهان گرفتار صدای وحشتناک و غرش سهمگین شدند.

و لقد کذب أصحاب الحجر المرسلین . و آتینهم آتینا... معرضین... فأخذتهم الصی

465- وقت هلاکت قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 67 - 9

9_ کفرپیشگان قوم ثمود، شب هنگام به عذاب گرفتار شدند و در صبحگاه به هلاکت رسیدند. *

فأصبحوا فی دی_رهم ج_ثمین

چنان چه «أصبحوا» به معنای «دخلوا فی الصباح» باشد دلالت می کند که هلاکت آنان، در صبحدم بوده است. در نتیجه صیحه و غرش _ به قرینه فاء در «فأصبحوا» _ پیش از صبح; یعنی در شب بر قوم ثمود نازل شده بود.

466- ویرانی خانه های قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 52 - 1,4

1 - خانه های ویران و خالی از سکنه ثمودیان، نشانه ای گویا از فرود آمدن کیفر الهی بر آنان

أنا دمّرنهم و قومهم أجمعین . فتلك بیوتهم خاویه

«خواء» (مصدر «خاویه») به معنای ویرانی و نیز خالی از سکنه شدن است. در برداشت فوق هر دو معنا لحاظ شده است.

4 - خانه های ویران و خالی از سکنه ثمودیان، در بردارنده درس عبرتی بزرگ برای اهل فهم و دانش

فتلك بیوتهم خاویه .. إنّ فی ذلک لآیه لقوم یعلمون

واژه «آیه» در آیه یاد شده معادل «عبره» و تنکیر آن بیانگر بزرگی است; یعنی، «إنّ فی ذلک لعبره عظیمه لقوم یعلمون».

467- ویژگی خانه های قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 82 - 5,6

5- اصحاب حجر (قوم ثمود) در خانه های سنگی و مستحکم خود از هرگونه خطر احساس امنیت کامل می کردند .

ص: 218

و كانوا ينحتون من الجبال بيوتاً آمينين

6- اصحاب حجر با پناه گرفتن در خانه های سنگی مستحکم ، به گمان باطل خود را از عذاب الهی در امان می پنداشتند .

و كانوا ينحتون من الجبال بيوتاً آمينين

ساختن خانه های سنگی مستحکم، ممکن است در مقابل تهدید شدن به عذاب الهی باشد. دو آیه بعد (فما أغنى عنهم ما كانوا يكسبون) مؤید این برداشت است.

468- ویژگیهای خانه سازی قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 82 - 7، 2، 1

1- اصحاب حجر با شکافتن کوه ها ، خانه های امنی برای خود در دل آن می ساختند .

و كانوا ينحتون من الجبال بيوتاً آمينين

تراشیدن کوهها به منظور ساختن خانه به دو گونه قابل تصور است: 1_ ساختن خانه های سنگی از بریده های کوهها در دامنه کوهها و یا در جای دیگر. 2_ ساختن خانه از خود کوهها و در دل آنها. چنان که در سوره «نحل» (آیه 68) همین تعبیر به کار رفته است: (...أن اتخذی من الجبال بیوتاً).

2- اصحاب حجر با تراشیدن کوه ها ، از سنگ های آن برای خود خانه های امنی می ساختند .

و كانوا ينحتون من الجبال بيوتاً آمينين

مقصود از تراشیدن کوهها به منظور ساختن خانه امن ممکن است ساختن خانه های سنگی به خاطر استحکام آن باشد.

7- امنیت ، هدف و مقصود تعیین کننده در کیفیت و نوع خانه سازی مردم حجر (قوم ثمود) بود .

و كانوا ينحتون من الجبال بيوتاً آمينين

469- ویژگیهای خانه های قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 80 - 5

5- اصحاب حجر (قوم ثمود) دارای خانه های سنگی و مستحکم بودند .

و لقد كذب أصحاب الحجر المرسلين

نام گذاری قوم ثمود به «اصحاب حجر» می تواند گویای برداشت فوق باشد. جمله «و كانوا ينحتون من الجبال بيوتاً...» در دو آیه بعد مؤید آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 84 - 2

2- خانه های مستحکم و سنگی قوم ثمود _ که به امید برقراری امنیت در برابر عذاب الهی ساخته شد _ نتوانست آنان را حتی در

ص: 219

برابر صدایی سهمگین امنیت بخشد .

فأخذتهم الصيحة . . . فما أغنى عنهم ما كانوا يكسبون

470- ویژگیهای سرزمین قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 147 - 2

2- سرزمین ثمودیان ، سرزمینی حاصلخیز با منابع آبی سرشار

فی جنّات و عیون

نکره آمدن «جنّات» و «عیون»، نشان دهنده کثرت باغ ها و چشمه سارهاست و آن حکایت از حاصلخیزی و سرسبزی سرزمین ثمودیان دارد.

471- ویژگیهای عذاب قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 67 - 8

8_ صیحه و غرشی که قوم ثمود را فرا گرفت ، توان حرکت و بیرون آمدن از خانه ها را از آنان سلب کرد .

و أخذ الذین ظلموا الصیحه فأصبحوا فی دی_رهم ج_ثمین

«فی دیارهم» متعلق به «جاثمین» است و دلالت بر این دارد که قوم ثمود در خانه هایشان به هلاکت رسیدند. بیان این معنا حکایت از آن دارد که: صیحه و غرش مهیب آن چنان بود که قوم ثمود، نتوانستند از خانه های خویش _ که طبعاً آدمی در این گونه موارد از خانه خارج می شود _ بیرون آیند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 17 - 8

8 - گرفتار آمدن قوم ثمود به عذاب دفعی و ناگهانی

فأخذتهم ص_عقه العذاب الهون

«صاعقه» به معنای صدای شدید آسمانی است و با توجه به مفرد بودن آن، معنا چنین می شود: «ثمودیان با یک فریاد آسمانی از میان

رفتند». بنابر این مردم قوم ثمود بر خلاف قوم عاد _ که چندین روز عذاب آنان به طول انجامید _ ، به عذابی ناگهانی گرفتار شدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 31 - 4، 3، 2

2- صیحه (صدای سهمگین) آسمانی ، وسیله نابودی قوم ثمود

ص: 220

إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ صَيْحِحَةً وَحَدَّةً

3 - عذاب قوم ثمود ، همراه با صاعقه ای عظیم و کشنده *

إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ صَيْحِحَةً وَحَدَّةً فَكَانُوا كَهَشِيمِ الْمُحْتَظِرِّ

با توجه به این که خشک شدن بدن قوم ثمود، بیش از آن که متأثر از صدای مهیب باشد، معلول صاعقه است؛ احتمال می رود صیحه در این آیه، بدان جهت آمده باشد که همواره پس از صاعقه صدایی شنیده می شود.

4 - خشک شدن قوم ثمود ، همانند علف های خشک دامداران ، با یک صدای مهیب آسمانی

إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ صَيْحِحَةً وَحَدَّةً فَكَانُوا كَهَشِيمِ الْمُحْتَظِرِّ

«هشیم» به گیاه خشک و «محتظر» به کسی گفته می شود که برای دام آغل درست کند. بنابراین «هشیم المحتظر»؛ یعنی، علف خشکی که دامدار برای دامش تهیه می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 8 - 2

2 - عذاب قوم ثمود ، فراگیر بود و کسی از آنان زنده و نسلی از آنان باقی نماند .

فهل تری لهم من باقیه

برداشت یاد شده، مبتنی بر این است که ضمیر «لهم» به مجموع قوم ثمود و عاد بازگردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 14 - 16

16 - بدن های قوم ثمود در اثر عذاب فراگیر الهی ، متلاشی گشت و جنازه های آنان ، مدفون و با خاک یکسان شد .

فدمدم علیهم .. فسویها

حرف «فاء» در «فسواها»، ممکن است جمله بعد را مفسر جمله قبل قرار داده باشد. هم چنین می تواند بر ترتیب دلالت کند. در صورت دوم _ که برداشت یاد شده ناظر به آن است _ قوم ثمود نخست با عذاب «دمدمه» قطعه قطعه شدند؛ آن گاه مدفون و با خاک یکسان شدند. جمله «فسواها» در این برداشت، به معنای «فسواهم بالأرض» گرفته شده است.

472- ویژگیهای مسکن قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 149 - 2

2 - سکونت ثمودیان در منطقه ای کوهستانی و گرمسیر

و نخل طلعهها هضمیم . و تحتون من الجبال بیوتاً فـ رهین

وجود نخلستان در سرزمین ثمودیان، حاکی از گرمسیر بودن آن و تعبیر «و تحتون من الجبال» بیانگر کوهستانی بودن آن است.

ص: 221

473- ویژگیهای نخلستانهای قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 148 - 4

4 - نخلستان های ثمودیان ، انبوه و پرحاصل و دارای خرمايي بس مرغوب

و نخل طلعهها هضميم

«طلع» به معنای خوشه خرما است. در معنای «هضميم» نیز انبوهی و پرحاصلی و نیز طراوت و مرغوبیت نهفته است.

474- هدایت قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 14 - 1

1 - تلاش همه جانبه و مستمر پیامبران الهی ، برای هدایت قوم عاد و ثمود

إذ جاءتهم الرّسل من بين أيديهم و من خلفهم

مراد از «من بين أيديهم و من خلفهم» جميع جهات است و این کنایه از تلاش همه جانبه می باشد؛ چنان که استمرار را نیز می فهماند.

475- هدایت ناپذیری قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 17 - 4

4 - انتخاب گمراهی از سوی قوم ثمود ، با وجود روشن شدن راه هدایت برای آنان

و أمّا ثمود فهدينهم فاستحبّوا العمى على الهدى

«استحباب» (مصدر «فاستحبّوا»)) به معنای دوست داشتن است و آن گاه که با «على» متعدی شود به معنای انتخاب و برگزیدن خواهد بود.

476- هشدار به قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

22_ صالح (ع) قوم خویش را به گرفتار آمدن به عذابی دردناک، در صورت زیان رساندن به ناقه و یا بازدارى آن از چریدن، هشدار داد.

فذرورها تأكل فى أرض الله ولا تمسوها بسوء فىأخذكم عذاب أليم

ص: 222

1 - هشدار صالح (ع) به ثمودیان، درباره پایدار نبودن زندگی دنیوی و نعمت ها و آسایش آن

أترکون فی ما هـ هنا ءامنین

استفهام در آیه بالا، انکاری و مفاد آن نفی است؛ یعنی، «أترکون فی ما هـ هنا ءامنین؛ شما در نعمتهای این جا آسوده رها نخواهید شد». مقصود این است که این برخورداری ها شما را نفریبد و از مرگ غافل نکند؛ زیرا روزی پنجه های مرگ گریبان تان را خواهد گرفت و شما را از آنها جدا خواهد کرد. همچنین بر فرض که مرگ در نرسد، خود رفاه و امنیت این جا، پایدار نیست و ممکن است ناگهان اوضاع دگرگون شود و همه آنچه که از آن برخوردار هستید، از دستتان برود.

477- هلاکت قوم ثمود

2_ صالح (ع) با دریغ و دلسوزی بر ثمودیان مشرف به هلاکت از میان آنان رفت .

فتولی عنهم و قال یقوم

لحن آیه و نیز اضافه کلمه «قوم» به یاء متکلم، بیانگر تحسر و دلسوزی صالح نسبت به مردم خویش است.

16_ «عن أبی جعفر (ع) قال: إن رسول الله (صلی الله علیه و آله) سأل جبرئیل: کیف کان مهلک قوم صالح (ع)؟ فقال: یا محمد (صلی الله علیه و آله) ان صالحاً بعث إلی قومه و هو ابن سته عشره سنه . . . و کان لهم سبعون صنماً یعبدونها من دون الله . . .»

از امام باقر(ع) روایت شده است که فرمود: رسول خدا(صلی الله علیه و آله) از جبرئیل پرسید: هلاکت قوم صالح چگونه بود؟ گفت: ای محمد! همانا صالح به سوی قوم خود مبعوث شد در حالی که شانزده سال داشت . . . و برای آن قوم هفتاد بت بود که آنها را به غیر از خدا می پرستیدند . . .»

1_ کفرپیشگان قوم ثمود، با غرشی مهیب به هلاکت رسیدند .

و أخذ الذین ظلموا الصیحه

10_ « عن أبي عبدالله (ع) (فی إهلاك قوم صالح) : . . . لما كان نصف الليل أتاهم جبرئيل (ع) فصرخ بهم صرخه خرفت تلك الصرخه أسماعهم و فلقت قلوبهم و صدعت أكبادهم . . . فأصبحوا في ديارهم و مضاجعهم موتى أجمعين ثم أرسل الله عليهم مع الصیحه النار من السماء فأحرقتهم أجمعين . . . »

از امام صادق(ع) [درباره هلاکت قوم صالح] روایت شده است: چون نیمه شب فرا رسید، جبرئیل نزد آنان آمد. پس فریادی بلند بر

ص: 223

سرشان زد که گوشه‌های آنان را پاره کرد و قلبه‌ایشان را شکافت و جگره‌ایشان را درید؛ در نتیجه صبحگاه آن شب، همه آنان در خانه‌ها و بستره‌ایشان مرده بودند. سپس خداوند همراه با آن فریاد آتشی از آسمان فرستاد که همه را سوزاند...».

11_ «عن رسول الله (صلى الله عليه وآله) قال: ... مؤلفاء قوم صالح (ع) ... عتوا عن أمر ربهم ... فأهلك الله من كان في مشارق الأرض و مغاربها منهم إلا رجلاً كان في حرم الله فممنعه حرم الله من عذاب الله تعالى ...» ;

از رسول خدا (صلى الله عليه وآله) روایت شده است که فرمود: ... اینان قوم صالح بودند ... از فرمان پروردگار خود سرپیچی کردند ... پس خداوند از آن قوم همه آنان را که در مشرقها و مغربهای زمین بودند هلاک کرد مگر یک مرد را که در حرم خدا بود و حرم خدا او را از عذاب الهی مصون داشت ...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 68 - 1

1_ عذاب نازل شده بر قوم ثمود، موجب نابودی آنان و تخریب آثار زندگانی در دیار ایشان شد.

كأن لم يغنوا فيها

«غنى» (مصدر لم يغنوا) به معنای اقامت کردن و سکنی گزیدن است. ضمیر در «فیها» به «دیار» در آیه قبل برمی گردد و جمله «كأن لم يغنوا فيها»؛ یعنی، گویا قوم ثمود در دیارشان اقامت نکرده بودند و این کنایه از بین رفتن دیار آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 95 - 4

4_ قوم ثمود، از رحمت خدا محروم شدند و با عذاب های الهی به هلاکت رسیدند.

كما بعدت ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 44 - 10

10 - قوم نوح، عاد، ثمود، ابراهیم، لوط، اصحاب مدین و فرعونیان، اقوام هلاک شده با عذاب استیصال

فقد كذبت قبلهم قوم نوح ... ثم أخذتهم فكيف كان نكير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 42 - 1

1 - اراده خداوند مبنی بر پیدایش جوامع جدید و استمرار یافتن حیات بشری بر روی زمین ، پس از اضمحلال ثمود (قوم صالح)

ثمّ أنشأنا من بعدهم قرونًا آخرین

«إنشاء» (مصدر «أنشأنا») به معنای پدید آوردن است. ضمیر «هم» در «من بعدهم» به جامعه پس از نوح (قوم ثمود که با صحیبه نابود شدند) باز می گردد. «قرون» جمع «قرن» است و «قرن» به مجموعه ای از انسان ها که در یک عصر و با هم زندگی می کنند گفته می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 38 - 1

ص: 224

1_ خداوند، قوم عاد، ثمود و اصحاب رس را به خاطر تکذیب آیات و رسولان الهی درهم شکست و نابود ساخت.

و عَادًا و ثَمُودًا و اصْحَابِ الرَّسِّ و قُرُونًا بَيْنَ ذَلِكَ كَثِيرًا

نصب کلمه های «عاداً»، «ثمودا» و «اصحاب الرس» به وسیله فعلی محذوف «دمرنا» و «أهلکنا» می باشد. گفتنی است علت هلاکت اقوام یاد شده، همان تکذیب است که در آیات قبل در باره فرعونیان و قوم نوح آمده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 39 - 1, 3

1_ خداوند، پیش از هلاکت تکذیب کنندگان موسی (ع) و اقوام نوح، عاد، ثمود و اصحاب رس برای اتمام حجت و عبرت آموزی آنان، مثل های روشنگرانه ای زده بود.

فقلنا اذهبنا إلى القوم الذين كذبوا بآئتنا... و قوم نوح... و عادًا و ثمودا و

3_ همه مردمان عاد، ثمود، اصحاب رس و مردم دوران های بین اقوام یاد شده، به خاطر تکذیب آیات خدا و رسولان او، به شکل شگفت آوری درهم شکسته شده و نابود گردیدند.

و كَلَّا تَبَرْنَا تَبِيرًا

«تَبِيرًا» (مصدر «تَبَرْنَا») به معنای درهم شکستن و هلاک کردن است (لسان العرب). «تَبِيرًا» _ که مفعول مطلق برای «تَبَرْنَا» است _ نیز برای تأکید معنای درهم شکستن و هلاک کردن و نوع شگفت آور آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 159 - 4

4- هلاکت ثمودیان، نمود عزت و قدرت قاهر خداوند

فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابَ... إِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 38 - 1, 2

1 - عاد و ثمود، دو قوم هلاک شده با عذاب الهی اند.

فَأَخَذْتَهُمُ الرِّجْفَ... و عَادًا و ثَمُودًا

«عاداً و ثموداً» منصوب به فعل مقدر «أهلکنا» است.

2 - خانه های بازمانده از دو قوم عاد و ثمود ، نشانِ هلاکت و نابودی آنان به عذاب الهی است .

و عاداً و ثموداً و قد تبیین لکم من مسـکنهم

احتمال دارد «من مساکنهم» متعلق به «تبیین» باشد و فاعل «تبیین» مستتر و مرجع آن «إهلاکنا» باشد و احتمال دارد «من» زاید و «مساکن» در محل رفع و فاعل «تبیین» باشد. در هر دو صورت، نکته یاد شده، به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 40 - 15، 14، 11

11 - نابود کردن قوم عاد و ثمود با طوفان و صدای مهیب و نیز هلاکت قارون و فرعون و هامان با فرورفتن در کام زمین و امواج دریا ،
نشانه پیشی داشتن قضای الهی بر هر قدرتی است .

ص: 225

وقرون و فرعون و هـ م ن . . . و ما كانوا سـ بقين . فكلاً أخذنا بذنبه فمنهم

14 - هلاکت قوم عاد و ثمود و قارون و هامان و فرعون با عذاب های الهی ، نتیجه ظمی بود که خود ، در حق خود ، روا داشتند .

فكلاً أخذنا بذنبه . . . و ما كان الله ليظلمهم ولـ كن كانوا أنفسهم يظلمون

15 - آنچه خداوند با اقوام عاد و ثمود و نیز با قارون و فرعون و هامان کرد ، ظلم خدا به آنان نبود .

فكلاً أخذنا بذنبه . . . و ما كان الله ليظلمهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 31 - 7، 5

5 - قوم نوح ، عاد ، ثمود و اقوام پس از آنان ، مهم ترین اقوام هلاک شده تاریخ *

مثل دأب قوم نوح . . . و الذین من بعدهم

7 - آشنایی مردم عصر فرعون از سرگذشت هلاکت بار قوم نوح ، عاد ، ثمود و اقوام پس از آنان

إني أخاف عليكم مثل . . . دأب قوم نوح . . . و الذین من بعدهم

هشدار مؤمن آل فرعون به مردم و بازگرددن سرگذشت عبرت آموز اقوام یادشده برای ایشان، می تواند گویای برداشت بالا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 17 - 7

7 - هلاکت قوم ثمود ، با صاعقه خوارکننده و خفت آور

فأخذتهم صـ عقه العذاب الهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 44 - 5

5 - فراگیری صاعقه بر قوم ثمود ، در عین هشجاری و در مقابل چشمان آنان

فأخذتهم الصـ عقه و هم ينظرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 51 - 2

2- از میان رفتن قوم ثمود و باقی نماندن نسل کافر ایشان ، پس از عذاب و انتقام الهی

وأنه أهلک . . . و ثموداً فما أبقی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 52 - 1

1- قوم نوح ، قومی هلاک شده به اراده خداوند ، قبل از عاد و ثمود

وأنه أهلک عاداً . . . و ثموداً . . . و قوم نوح من قبل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 226

2- سرگذشت هلاکت بار قوم ثمود، دلیلی بر حقانیت عذاب ها و هشدار های خداوند کذب ثمود بالتندر... فکیف کان عذابی و نذر

کذب ثمود بالتندر... فکیف کان عذابی و نذر

خداوند، پس از بیان موضع تکذیب گرانه ثمودیان نسبت به هشدارهای الهی؛ انسان ها را به این حقیقت متوجه ساخته است که «ببیند چگونه عذاب ها و اندازهای الهی تحقق پذیرفت و عملی گردید».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 5 - 1

1 - قوم ثمود، به وسیله صاعقه کوبنده و سرکش به هلاکت رسیدند.

فأما ثمود فأهلكوا بالطاغية

«طاغیه» در اصل، به معنای سرکش و متجاوز از حد و مرز است؛ ولی مقصود از آن در آیه شریفه _ برابر نظر مفسران _ صاعقه است. البته در آیه 13 سوره «فصلت» بدان تصریح شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 18 - 3

3- سرنوشت هلاکت بار فرعونیان و قوم ثمود، نمونه ای بارز از برخورد تند و قهرآمیز خداوند با کافران است.

إن بطش ربك... فرعون و ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 19 - 6

6- اصرار کافران مگه بر تکذیب تهدید های الهی، با وجود آگاهی آنان از هلاکت فرعونیان و ثمودیان، شگفت آورتر از کفرورزی پیشینیان است.

بل الذین كفروا فی تکذیب

اضراب که از حرف «بل» استفاده می شود ممکن است نظر به این داشته باشد که تکذیب گری مردم مگه در قیاس با کفر پیشینیان اعجاب آورتر است؛ زیرا به رغم دیدن سرنوشت آنها، تهدید را دروغ شمردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 9 - 2

2 - آگاهی دقیق پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به فرجام هلاکت بار قوم ثمود

ألم تر کیف . . . و ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 11 - 4

4 - طغیان ، عامل هلاکت قوم عاد و ثمود و زمینه ساز نابودی فرعون

ص: 227

ألم تر كيف فعل ربك بعاد... و ثمود... و فرعون... الذين طغوا في البُلْد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 11 - 6

6 - قوم ثمود، محروم سازنده خود از کمالات نفسانی و گرفتار فساد و تباهی بودند.

و قد خاب من دسّیها . کذّبت ثمود بطغویها

این آیه، بیانگر یکی از مصادیق آیه قبل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 14 - 8

8 - خداوند، بر قوم ثمود به جهت کشتن ناقه، عذابی فراگیر نازل کرده، اعضای بدن آنان را از هم متلاشی ساخت.

فدمدم علیهم ربّهم بذنبهم

اطلاق «دمدمه» _ که بر پوشاندن و فراگیری دلالت دارد _ بر هلاکت ثمودیان، به جهت آن بود که خداوند، آنان را با عذاب و هلاکت پوشاند (مقایس). جمله «دمدمت الشیء» _ که گاهی با حرف «علی» و گاهی بدون آن استعمال می شود (قاموس) _ زمانی کار برد دارد که چیزی را به زمین کوبیده و آن را شکسته و قطعه های آن را پراکنده سازند. (صحاح اللغه)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 15 - 1,2

1 - برچیدن ثمودیان از زمین، حادثه ای ناچیز در برابر قدرت خداوند و خالی از هرگونه پیامد نامطلوب

و لایخاف عقبیها

ضمیر «عقبها»، به «دَمْدَمَه» و یا به «ثمود» بر می گردد. در صورت دوم مراد «عقبی هلاکتهم» خواهد بود.

2 - خداوند، از آثار هلاکت ثمودیان پروایی نداشته و ترسی از پیامد های آن ندارد.

و لایخاف عقبیها

478- هلاکت کافران قوم ثمود

1 _ کفرپیشگان قوم ثمود با گرفتار شدن به لرزشی شدید به هلاکت رسیدند .

فَأَخَذْتَهُمُ الرَّجْفَةَ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَثْمِينَ

«رجفه» به معنای اضطراب و لرزش است و به قرینه «فأصبحوا ..» معلوم می شود آن لرزش بسیار شدید بوده است. قابل ذکر است که «فأخذتهم الرجفه» (لرزش آنان را فراگرفت) می تواند به این معنی باشد که لرزشی شدید بر اندام آنان مستولی شد و نیز می تواند به این معنی باشد که زمین لرزه و زلزله ای شدید آنان را فراگرفت.

3 _ کافران قوم ثمود بر اثر عذاب الهی به رو بر زمین افتادند و هلاک شدند .

«جثوم» به معنای به زمین چسبیدن و حرکت نکردن است و برخی گفته اند به معنای فروافتادن شخص به سینه خود است.

4_ کفرپیشگان قوم ثمود شب هنگام به عذاب گرفتار شدند و در صبحگاهش به هلاکت رسیدند . *

برداشت فوق مبتنی بر این است که «اصبحوا» به معنای «دخلوا في الصباح» (داخل در صبح شدند) باشد نه به معنای «صاروا» بر این مبنا («فأصبحوا .. ») می رساند که هلاکت در اولین لحظه صبح اتفاق افتاده و در نتیجه عذاب لرزش پیش از صبح یعنی در شب، بر کافران قوم ثمود عارض شده است.

5_ کافران قوم ثمود پس از تمام شدن حجت بر آنان و اصرارشان بر کفرورزی و از میان بردن ناقه صالح به هلاکت رسیدند .

قال المأذنين استكبروا .. فأخذتهم الرجفة

کلمه «فاء» در «فأخذتهم» نزول عذاب را بر حقایق بیان شده در آیات قبل مرتبط می سازد که از آنهاست کفرورزی قوم صالح، پی کردن ناقه و

479- هماهنگی عاقر شتر صالح (ع) و قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 29 - 7

7- صورت گرفتن نوعی مبادله و تفاهم ، میان قوم ثمود و کشنده ناقه صالح ، قبل از اجرای توطئه *

فتعاطی فعقر

با توجه به این که واژه «فتعاطی» _ در ساختار باب تفاعل _ بیانگر نوعی داد و ستد متقابل است؛ احتمال می رود که قبل از کشتن ناقه میان قوم ثمود و کشنده ناقه، قرار دادی خاص صورت گرفته باشد.

480- هماهنگی قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 157 - 3،8

3- هم دلی و هم گامی ثمودیان در کشتن ناقه صالح

با توجه به این که ناقه صالح، تنها به وسیله یک تن از ثمودیان پی شد، جمع آمدن «عقروا» و نیز «أصبحوا نادمین»، می رساند که همه قوم ثمود در کشتن ناقه دست داشتند و یا بدان راضی بودند.

8 - « عن علی (ع) : إِنْما عَقَر نَاقَه ثَمُود رَجُل واحد فَعَمَّهم اللهُ بالعذاب لَماعمُوه بالرضی فقال سبِحانه « فَعَقَرُوهَا فَأَصْبَحُوا نادمین » . . .

از حضرت علی(ع) روایت شده است: .. پی کننده ناقه قوم ثمود یک نفر بود؛ در حالی که خداوند عذاب را بر همه آنان فرستاد؛ چون آنان به عمل آن یک نفر راضی بودند. خداوند سبحان می فرماید: «فَعَقَرُوهَا فَأَصْبَحُوا نادمین»...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 31 - 3

3 - قوم نوح ، عاد ، ثمود و اقوام پس از آنان ، مردمی متشکل و همسو در جهت مخالفت با پیامبران عصر خود

مثل یوم الأحزاب . مثل دأب قوم نوح ... و الذین من بعدهم

از تعبیر «احزاب» درباره اقوام یاد شده، برداشت بالا به دست می آید.

481- یأس از ایمان قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 39 - 1

1 - التجای پیامبر پس از نوح به درگاه پروردگار ، پس از ناامیدی از تأثیر تبلیغاتش در مردم

قال رب انصرنی بما کذبون

ظرف «قال» محذوف است؛ یعنی، «قال بعد ما ایس من ایمانهم». «باء» در «بما کذبون» سببیه و «ما» مصدریه (موصول حرفی) است.

بنابراین «بما کذبون» به تأویل «بتکذیبهم ایّای» می باشد.

482- یأس قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 62 - 8

8_ قوم ثمود ، امید های خویش درباره صالح (ع) را به خاطر مبارزه او علیه شرک ، بر باد رفته می دیدند .

قد کنت فینا مرجواً قبل هـ_ذا أتته نا أن نعبد ما یعبد ءاباؤنا

قید «قبل هـ_ذا» دلالت بر قطع امید قوم ثمود از صالح(ع) دارد و جمله «أتته_نا» بیانگر دلیل و علت آن است.

483- قوم داود

بشارت به قوم داود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- بشارت خداوند به داوود (ع) و قومهش، مبنی بر اعطای پاداش عمل صالح به آنان

اعملوا صـ لِحًا اِنِّی بَمَا تَعْمَلُونَ بَصِیْر

یادآوری آگاه بودن خدا از عمل داوود(ع) و قومش، پس از سفارش آنان به انجام عمل صالح، می تواند به منظور این حقیقت باشد

ص: 230

که عمل صالح آنان نادیده گرفته نشده و پاداش خواهد داشت.

484- تکلیف قوم داود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 11 - 7

7- داوود (ع) و قومش ، به انجام اعمال صالح از سوی خداوند مأمور بودند .

و اعملوا صـ لِحًا اِتَىٰ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِير

485- عمل صالح قوم داود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 11 - 7

7- داوود (ع) و قومش ، به انجام اعمال صالح از سوی خداوند مأمور بودند .

و اعملوا صـ لِحًا اِتَىٰ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِير

قوم زکریا

486- تسبیحات قوم زکریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 11 - 12

12- زکریا (ع) با اشاره از قوم خویش خواست ، سپیده دم و پسین گاه به تسبیح خداوند پردازند .

فَأَوْحَىٰ إِلَيْهِمْ أَنْ سَبِّحُوا بِكُرِّهِ وَعَشِيًّا

«بکره» به فاصله بین نماز صبح و طلوع خورشید گفته می شود (لسان العرب). «عشياً» یا به معنای «ظهر تا غروب» است و یا «آخر روز» و از برخی اهل لغت معانی دیگری نیز نقل شده است (لسان العرب).

487- خداپرستی قوم زکریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 11 - 13

13- قوم زکریا، مردمی خداپرست و اهل تسبیح و عبادت بودند .

فخرج علی قومہ . . . أن سبّحوا

ص: 231

488- عبادات قوم زکریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 11 - 13، 11

11- قوم زکریا، برای دریافت دستورالعمل های عبادی او، بیرون عبادتگاه در انتظار وی می ماندند .

فخرج علی قومه .. أن سبّحوا

«خرج علیه» و «دخل علیه»، هنگامی گفته می شود که شخص به هنگام خروج یا ورود، با دیگری مواجه شده باشد. فرمان تسبیح گفتن - که از زکریا (ع) صادر شده است - نشان می دهد که اجتماع قوم او بیرون عبادتگاه، به منظور شنیدن فرمان وی بوده است.

13- قوم زکریا، مردمی خداپرست و اهل تسبیح و عبادت بودند .

فخرج علی قومه .. أن سبّحوا

489- کیفیت عبادت قوم زکریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 11 - 10

10- قوم زکریا برای عبادت، به دستورالعمل های ارائه شده از سوی او عمل می کردند .

فأوحى إليهم أن سبحوا

قوم سبأ

490- آثار سنتهای باطل قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 43 - 1

1 - محیط و عادت های شرک آلود، مانع هدایت بلقیس به راه راست و یکتاپرستی در گذشته عمر وی

و صدّها ما كانت .. إنّها كانت من قوم كـفرین

«صَدَّ» (مصدر «صَدَّ») به معنای منع و بازداشتن است. متعلق «صَدَّ» محذوف و به تقدیر «صَدَّها عن السبيل» می باشد. برداشت یاد شده

بدان احتمال است که آیه یاد شده ناظر به پاسخ این پرسش باشد که بلقیس چرا پیش از این ماجرا (ماجرای میان او و سلیمان(ع)) با فراستی که داشت، از راه راست منحرف شده بود.

ص: 232

491- آثار شرک قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 43 - 7، 2، 1

1 - محیط و عادت های شرک آلود ، مانع هدایت بلقیس به راه راست و یکتاپرستی در گذشته عمر وی

و صدّها ما کانت . .. إنّها کانت من قوم ک_فرین

«صَدَّ» (مصدر «صَدَّ») به معنای منع و بازداشتن است. متعلق «صَدَّ» محذوف و به تقدیر «صدّها عن السبیل» می باشد. برداشت یاد شده بدان احتمال است که آیه یاد شده ناظر به پاسخ این پرسش باشد که بلقیس چرا پیش از این ماجرا (ماجرای میان او و سلیمان(ع)) با فراستی که داشت، از راه راست منحرف شده بود.

2 - تعلق بلقیس به جامعه شرک و کفر ، مانع پیوستن رسمی وی به آیین توحیدی سلیمان (ع) با وجود اذعان قلبی

و أُوتینا العلم من قبلها و کنا مسلمین . و صدّها... إنّها کانت من قوم ک_فرین

برداشت یاد شده بدان احتمال است که آیه مذکور در مقام توضیح این نکته باشد که چرا بلقیس علی رغم علم و اذعان قلبی خود، پیش از این رسماً تسلیم سلیمان(ع) نشده و به یکتاپرستی نگرویده بود.

7 - قوم سبأ ، دارای پیشینه شرک و کفر

إنّها کانت من قوم ک_فرین

492- آثار ظلم قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 19 - 9

9 - سبایان با ظلم به خویش ، باعث از هم فروپاشی کامل خود شدند .

و ظلّموا أنفسهم فجعلنهم أحادیث و مزقنهم کلّ ممزّق

493- آثار عصیان قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 16 - 2

2 - به دنبال تمرد قوم سبا از شکرگزاری به درگاه خداوند ، سیل بنیان کنی با شکستن سد مأرب به راه افتاد و باغ های آنان را درهم کوبید .

فأعرضوا فأرسلنا عليهم سيل العرم و بدلنهم بجنّتهم جنّتين ذواتي أكل خمط

«عرم» در لغت به معنای «مسناه» است (مفردات راغب) که اسم آلت بوده و به محلی گفته می شود که آب در پشت آن جمع شده باشد. و در اصطلاح به آن سد گفته می شود.

ص: 233

494- آثار کفر قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 43 - 2،7

2 - تعلق بلقیس به جامعه شرک و کفر ، مانع پیوستن رسمی وی به آیین توحیدی سلیمان (ع) با وجود اذعان قلبی

و أوتینا العلم من قبلها و کتّا مسلمین . و صدّها... إنّها کانت من قوم ک_فرین

برداشت یاد شده بدان احتمال است که آیه مذکور در مقام توضیح این نکته باشد که چرا بلقیس علی رغم علم و اذعان قلبی خود، پیش از این رسماً تسلیم سلیمان(ع) نشده و به یکتاپرستی نگرویده بود.

7 - قوم سبأ ، دارای پیشینه شرک و کفر

إنّها کانت من قوم ک_فرین

495- آثار کفران قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 19 - 12

12 - قصه مردم سبأ و فروپاشی کامل آنان در پی کفران نعمت های الهی ، دربردارنده آیات خدا برای صبرپیشگان شکرگزار است .

إنّ فی ذلک لآیّاتٍ لکّل صَبّارٍ شکور

496- آمادگی نظامی فرماندهان قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 34 - 6

6 - نگرانی بلقیس از قدرت و غلبه سلیمان (ع) ، علی رغم اظهار آمادگی فرماندهان وی برای هر نبرد

قالوا نحن أولوا قوّه .. قالت إنّ الملوک إذا دخلوا قریه أفسدوها

طرح مسأله تباهی جامعه در صورت بروز جنگ، بیانگر مطلب یاد شده است.

497- آمادگی نظامی قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 33 - 4، 2، 1

1 - اطمینان بخشی درباریان سبا به فرمانروای خود (بلقیس) نسبت به آمادگی کامل نظامی برای دفاع از کشور

قالوا نحن أولوا قوه و أولوا بأس شدید

2 - مملکت سبا در عهد سلیمان ، دارای نیروی دفاعی و امکانات جنگی قوی و نیز رزم آوران سلحشور و بی باک

ص: 234

قالوا نحن أولوا قوه و أولوا بأس شديد

«قوه» به معنای نیرو و نکره آمدنش بیانگر عظمت و گستردگی آن است. بنابراین «نحن أولوا قوه»؛ یعنی، ما از نیرویی بسیار گسترده و عظیم برخورداریم. «بأس» به معنای شجاعت و دلاوری است. بنابراین «بأس شدید» برابر با سلحشوری و بی باکی است.

4 - اظهار آمادگی درباریان سبا برای پذیرش هرگونه تصمیم ملکه ، در عین آمادگی برای نبرد

قالوا نحن أولوا قوه . . . و الأمر إلیک

درباریان سبا با این که آمادگی خود را برای نبرد یادآور شدند، در عین حال کار تصمیم گیری را به خود ملکه واگذار کردند.

498- آموزش قوم سبا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبا - 34 - 15 - 12، 7

7 - خداوند ، پروردگاری بس آمرزنده و بخشایشگر برای مردم سبا

و ربّ غفور

خبر «ربّ» عبارتی محذوف است و آن _ به قرینه «هم» و «کم» در این آیه _ «لکم» می باشد.

12 - مردم سبا در مقطعی از تاریخ ، از سرزمینی آباد برخوردار بودند ، و خطاهایشان نیز از سوی خداوند بخشوده می شد .

و لقد کان سبا فی مسکنهم آیه جنتان عن یمین و شمال . . . بلده طیبه و ربّ غفور

499- آیات خدا در قصه قوم سبا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبا - 34 - 19 - 12، 13

12 - قصه مردم سبا و فروپاشی کامل آنان در پی کفران نعمت های الهی ، در بردارنده آیات خدا برای صبرپیشگان شکرگزار است .

إنّ فی ذلک لآیّاتٍ لِّکلّ صَبّارٍ شکور

13 - ماجرای برخورداری اهل سبا از نعمت های فراوان و امنیت و جاری شدن سیل در میان آنان و پراکندگی و متلاشی شدنشان ، آیات متعددی از خدا در خود دارد .

لقد كان لسيا في مسكنهم آيه جنتان . . . بلده طيبه و ربّ غفور . . . فأرسلنا عليهم س

500- اشتهاړ هلاكت قوم سبا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

15 - سبا - 34 - 19 - 5

ص: 235

5- قوم سبا، نابود و متلاشی شده و زبانزد و قصه مجالس گردیدند .

واشکروا له... فأعرضوا... ذلك جزین_هم بما كفروا... و ظلموا أنفسهم فجعلن_هم أح

«أحادیث» (جمع «أحدوثة») به معنای خبری است که مردم برای سرگرمی به همدیگر می گویند. هم چنین به معنای خبری است که به عنوان مثل، به کار می رود (مفردات راغب).

501- اشراف قوم سبا و سلیمان (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 30 - 2

2- آشنایی بلقیس و درباریان وی با شخصیت و موقعیت ممتاز سلیمان (ع)

إِنِّي أُلْقِي إِلَيْكَ كِتَابَ كَرِيمٍ . إِنَّهُ مِنْ سَلِيمٍ .

جمله «إِنَّهُ مِنْ سَلِيمٍ» ظاهراً تعلیل برای «کتاب کریم» است؛ یعنی، این که می گویم «مکتوبی گران مایه» این بدان سبب است که آن را شخصیتی چون سلیمان برای ما فرستاده است.

502- اطمینان اشراف قوم سبا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 33 - 1

1- اطمینان بخشی درباریان سبا به فرمانروای خود (بلقیس) نسبت به آمادگی کامل نظامی برای دفاع از کشور

قالوا نحن أولوا قوة وأولوا بأس شديد

503- اعراض از اشراف قوم سبا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 28 - 4

4- هدهد، موظف به روی برتافتن از درباریان سبا (پس از افکندن نامه سلیمان) نزد ایشان

ثم تولّ عنهم فانظر ماذا يرجعون

«تولّی» (مصدر «تولّ») به معنای روی برتافتن است؛ یعنی، از آنان روی برتاب و سپس بنگر چه پاسخ می دهند.

504- اعراض قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 236

1 - مردم سبأ، از مأموریت شکرگزاری به درگاه خداوند روی برگرداندند .

كلوا من رزق ربكم و اشكروا له .. فأعرضوا

505- اعلام آمادگی اشراف قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 33 - 3,4

3 - اعلام آمادگی امیران و درباریان سبأ برای درگیری نظامی با سلیمان (ع)

أفتونی فی امری .. قالوا نحن أولوا قوه و أولوا بأس شدید

تذکر قدرت و نیرومندی، اشاره به این دارد که آنان برای هر نبردی _ ولو با سلیمان _ آمادگی دارند.

4 - اظهار آمادگی درباریان سبأ برای پذیرش هرگونه تصمیم ملکه، در عین آمادگی برای نبرد

قالوا نحن أولوا قوه .. و الأمر إلیک

درباریان سبأ با این که آمادگی خود را برای نبرد یادآور شدند، در عین حال کار تصمیم گیری را به خود ملکه واگذار کردند.

506- اعلام آمادگی فرماندهان قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 33 - 3

3 - اعلام آمادگی امیران و درباریان سبأ برای درگیری نظامی با سلیمان (ع)

أفتونی فی امری .. قالوا نحن أولوا قوه و أولوا بأس شدید

تذکر قدرت و نیرومندی، اشاره به این دارد که آنان برای هر نبردی _ ولو با سلیمان _ آمادگی دارند.

507- اغواپذیری قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - ابلیس ، گمان خود را درباره گمراه کردن انسان ها ، درباره قوم سبأ محقق شده یافت .

و لقد صدق عليهم إبليس ظنه

در این که مرجع ضمیر «علیهم» آیا همه انسان ها هستند و یا قوم سبأ _ که در آیات پیش از آنها سخن به میان آمده است _ دو احتمال وجود دارد. برداشت یاد شده بنا بر احتمال دوم است. لازم به ذکر است که مراد از ظن ابلیس _ چنان که مفسران نیز گفته اند _ تصمیمی است که وی در اغوای مردم داشت و آن را اعلام کرده بود.

ص: 237

508- اغوانا پذیرى مؤمنان قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 20 - 5

5- همه مردم سبأ، جز گروهی از مؤمنان، از ابلیس تبعیت کردند.

فَاتَّبِعُوهُ إِلَّا فَرِيقًا مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ

در صورتی که ضمیر فاعلی «اتَّبِعُوا» مردم سبأ باشند، استثنا متصل خواهد بود و بر نکته یاد شده دلالت خواهد کرد.

509- امنیت در سرزمین قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 18 - 7

7- منطقه بین یمن (محل زندگی قوم سبأ) تا شامات در عصر سباییان، در امنیت کامل بود.

سَيُرَوُّ فِيهَا ... ءَامِنِينَ

510- امنیت قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 18 - 8

8- مردم سبأ، می توانستند از یمن تا شام را در هر وقت که بخواهند (شب یا روز) با امنیت کامل سفر کنند.

وَقَدَّرْنَا فِيهَا السَّيْرَ سَيُرَوُّ فِيهَا لَيْلَىٰ وَأَيَّامًا ءَامِنِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 19 - 13

13- ماجرای برخورداری اهل سبأ از نعمت های فراوان و امنیت و جاری شدن سیل در میان آنان و پراکندگی و متلاشی شدنشان، آیات متعددی از خدا در خود دارد.

لَقَدْ كَانَ لِسَبَإٍ فِي مَسْكَنِهِمْ ءَايَةٌ جَنَّتَانِ ... بَلَدَةٌ طَيِّبَةٌ وَرَبِّ غَفُورٍ ... فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِم س

511- انقراض قوم سبأ

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

ص: 238

13 - ماجرای برخورداری اهل سبأ از نعمت های فراوان و امنیت و جاری شدن سیل در میان آنان و پراکندگی و متلاشی شدنشان ، آیات متعددی از خدا در خود دارد .

لقد كان لسبأ في مسكنهم آية جنتان . . . بلدة طيبة ورب غفور . . . فأرسلنا عليهم س

512- تاریخ قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 32 - 4,5

4 - مشورت با بزرگان دربار ، قبل از تصمیم گیری نهایی در امور کشور ، شیوه همیشگی ملکه سبا

أفتونی فی امری ما کنت قاطعه امرًا حتی تشهدون

«قطع» (مصدر «قاطعه») در اصل به معنای بریدن و در این جا کنایه از عزم و تصمیم است. «أمرًا» نکره در سیاق نفی و مفید عموم می باشد. «شهاده» (مصدر «تشهدون») معادل حضور است؛ یعنی، من تاکنون جز با حضور شما در هیچ کاری تصمیم نگرفتم.

5 - احساس خطر جدی ملکه سبا از نامه سلیمان و تلاش وی برای تحکیم روابط در درون دربار

أفتونی فی امری ما کنت قاطعه امرًا حتی تشهدون

در صورتی که کار مشاوره برای بلقیس امری معمولی بود، وی نیازی نداشته تا در خصوص این موضوع، بر شیوه مشاوره خود تأکید کند. احتمال می رود این تأکید از آن جهت باشد که موضوع را بسیار جدی و خطرناک تلقی کرده و با این سخنان سعی داشته تا دل درباریان را به دست آورد و آنان را با خود همراه سازد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 33 - 1,2,3,4,5

1 - اطمینان بخشی درباریان سبا به فرمانروای خود (بلقیس) نسبت به آمادگی کامل نظامی برای دفاع از کشور

قالوا نحن أولوا قوه و أولوا بأس شديد

2 - مملکت سبا در عهد سلیمان ، دارای نیروی دفاعی و امکانات جنگی قوی و نیز رزم آوران سلحشور و بی باک

قالوا نحن أولوا قوه و أولوا بأس شديد

«قوه» به معنای نیرو و نکره آمدنش بیانگر عظمت و گستردگی آن است. بنابراین «نحن أولوا قوه»؛ یعنی، ما از نیرویی بسیار گسترده و عظیم برخورداریم. «بأس» به معنای شجاعت و دلاوری است. بنابراین «بأس شدید» برابر با سلحشوری و بی باکی است.

3 - اعلام آمادگی امیران و درباریان سبا برای درگیری نظامی با سلیمان (ع)

أفتونی فی امری . . . قالوا نحن أولوا قوه و أولوا بأس شدید

تذکر قدرت و نیرومندی، اشاره به این دارد که آنان برای هر نبردی _ ولو با سلیمان _ آمادگی دارند.

4 - اظهار آمادگی درباریان سبا برای پذیرش هرگونه تصمیم ملکه، در عین آمادگی برای نبرد

قالوا نحن أولوا قوه . . . و الأمر إليك

ص: 239

درباریان سبا با این که آمادگی خود را برای نبرد یادآور شدند، در عین حال کار تصمیم گیری را به خود ملکه واگذار کردند.

5- نفوذ عمیق ملکه سبا در درباریان و پذیرش تدبیر و قدرت فکری وی از سوی آنان

و الأمر إليك فانظري ماذا تأمرين

از نحوه برخورد بلقیس با عناصر اصلی نظام خود و نیز تصمیم های بعدی وی و وانهادن شدن رأی نهایی به او از سوی درباریان، می توان مطلب یاد شده را به دست آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 34 - 6

6- نگرانی بلقیس از قدرت و غلبه سلیمان (ع)، علی رغم اظهار آمادگی فرماندهان وی برای هر نبرد

قالوا نحن أولوا قوه .. قالت إن الملوک إذا دخلوا قرية أفسدوها

طرح مسأله تباهی جامعه در صورت بروز جنگ، بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبا - 34 - 15 - 12

12 - مردم سبا در مقطعی از تاریخ، از سرزمینی آباد برخوردار بودند، و خطاهایشان نیز از سوی خداوند بخشوده می شد.

و لقد كان سبا في مسكنهم آية جنتان عن يمين و شمال .. بلده طيبة و رب غفور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبا - 34 - 16 - 7، 6، 4، 2، 1

1 - مردم سبا، از مأموریت شکرگزاری به درگاه خداوند روی برگرداندند.

كلوا من رزق ربكم و اشكروا له .. فأعرضوا

2 - به دنبال تمرد قوم سبا از شکرگزاری به درگاه خداوند، سیل بنیان کنی با شکستن سد مأرب به راه افتاد و باغ های آنان را درهم کوبید.

فأعرضوا فأرسلنا عليهم سيل العرم و بدلنهم بجنّتهم جنّين ذواتي أكل خمط

«عرم» در لغت به معنای «مسناء» است (مفردات راغب) که اسم آلت بوده و به محلی گفته می شود که آب در پشت آن جمع شده باشد.

و در اصطلاح به آن سد گفته می شود.

4- مردم سبا، از صنعت سدسازی برخوردار بودند و با آن، آب ذخیره می کردند.

فأرسلنا عليهم سيل العرم

6- دو باغ دل نواز قوم سبا، در پی جاری شدن سیل به باغ هایی از درختانی با میوه های ناگوار و گز تبدیل شدند.

فأرسلنا عليهم سيل العرم و بدلنهم بجنتيهم جنتين ذواتي أكل خمط و أثل

«خمط» در لغت به درختی گفته می شود که خار ندارد و نیز گفته شده که درخت گز است (مفردات راغب) هم چنین به معنای میوه ترش مزه یک درخت آمده است (عمده الحفاظ). «أثل» به درخت شوره گز گفته می شود.

7- در پی از بین رفتن باغ های دل نواز قوم سبا با سیل بنیان کن، مقدار ناچیزی درخت سدر در جای آنها روید.

و بدلنهم بجنتيهم جنتين ذواتي أكل خمط و أثل و شيء من سدر قليل

ص: 240

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 17 - 2، 1

1 - راه افتادن سیل بنیان کن و درهم کوبیده شدن باغ های دل پذیر قوم سبا ، کیفر ناسپاسی و کفران آنان بود .

فَأَعْرَضُوا فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِم سَيْلَ الْعَرْمِ وَبَدَّلْنَا هِمَّ بَجَنَّتِهِمْ . . . ذَلِكْ جَزِينُ هِمَّ بَمَا كَفَرُوا

به قرینه بحث شکر در دو آیه پیش ، احتمال دارد مراد از «کفروا» کفران باشد.

2 - خداوند ، مردم سبأ را به خاطر کفرشان با فرستادن سیلی بنیان کن مجازات کرد .

فَأَعْرَضُوا فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِم سَيْلَ الْعَرْمِ . . . ذَلِكْ جَزِينُ هِمَّ بَمَا كَفَرُوا

برداشت یاد شده بنابراین اساس است که «کفروا» به همان معنای مشهور (کفر ورزیدن) باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 18 - 8، 7، 5، 2، 1

1 - در فاصله بین سرزمین سبا و سرزمین شام ، مراکز و اماکنی نزدیک به هم وجود داشت که از یکدیگر قابل مشاهده بودند .

و جعلنا بينهم و بین القرى التی بـرکنا فیها قرى ظـهره

مراد از «القرى التی بارکنا فیها» طبق گفته نوع مفسران، سرزمین شام است. گفتنی است که مراد از «قرى ظاهره» مراکزى نزدیک به هم است که امکان مشاهده محلی از محل دیگر وجود داشته است.

2 - اتصال سرزمین سبایان به سرزمین شامات از طریق وجود شهر ها و روستا ها نعمتی برای آنان بود .

لقد کان لسیافى مسکنهم ءایه جنتان . . . و جعلنا بینهم و بین القرى التی بـرکنا فی

آیه در ادامه قصه قوم سبأ و ذکر نعمت هایی است که خداوند به آنان اعطا کرده بود و از آنان خواسته بود که در قبال آنها شکرگزاری کنند.

5 - بین مردم شام و یمن در دوران قوم سبا ، ارتباط های گوناگونی وجود داشت .

و جعلنا بینهم و بین القرى التی بـرکنا فیها . . . وقدّرنا فیها السیر سیروا فیها

7 - منطقه بین یمن (محل زندگی قوم سبا) تا شامات در عصر سبایان ، در امنیت کامل بود .

سیروا فیها . . . ءامنین

8 - مردم سبا، می توانستند از یمن تا شام را در هر وقت که بخواهند (شب یا روز) با امنیت کامل سفر کنند .

وقدّرنا فیها السیر سیروا فیها لیالی و آیامًا امنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبا - 34 - 19 - 7، 5، 1

1 - مردم سبا، از خداوند خواستار طولانی شدن بین منزل گاه های سفرشان شدند .

وقدّرنا فیها السیر سیروا فیها لیالی و آیامًا .. فقالوا ربّنا ب_عد بین أسفاران

5 - قوم سبا، نابود و متلاشی شده و زبانزد و قصه مجالس گردیدند .

واشکروا له .. فأعرضوا ... ذلک جزین_هم بما کفروا ... وظلموا أنفسهم فجعلن_هم أح

«أحادیث» (جمع «أحدوثة») به معنای خبری است که مردم برای سرگرمی به همدیگر می گویند. هم چنین به معنای خبری است که به عنوان مثل، به کار می رود (مفردات راغب).

7 - مردم سبا، به دنبال کفران نعمت های خدا و جاری شدن سیل سد مأرب، به طور کلی متلاشی و پراکنده شدند .

ص: 241

فأعرضوا فأرسلنا عليهم سيل العرم . . . و مزقنهم كل ممزق

«مزق» در لغت به معنای پاره کردن و از بین بردن اثر آمده و در آیه پراکندن در اطراف و اکناف بلاد است (مجمع البحرین).

9- سبایان با ظلم به خویش ، باعث از هم فروپاشی کامل خود شدند .

و ظلموا أنفسهم فجعلنهم أحاديث و مزقنهم كل ممزق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 20 - 5,6

5 - همه مردم سبأ ، جز گروهی از مؤمنان ، از ابلیس تبعیت کردند .

فاتبعوه إلا فريقاً من المؤمنين

در صورتی که ضمیر فاعلی «اتبعوا» مردم سبأ باشند، استثنا متصل خواهد بود و بر نکته یاد شده دلالت خواهد کرد.

6- گروهی از سبایان ، مردمانی مؤمن بودند .

فاتبعوه إلا فريقاً من المؤمنين

513- تبدیل باغهای قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 16 - 6,7,8

6- دو باغ دل نواز قوم سبأ ، در پی جاری شدن سیل به باغ هایی از درختانی با میوه های ناگوار و گز تبدیل شدند .

فأرسلنا عليهم سيل العرم و بدلنهم بجنّتهم جنّتين ذواتي أكل خمط و أثل

«خمط» در لغت به درختی گفته می شود که خار ندارد و نیز گفته شده که درخت گز است (مفردات راغب) هم چنین به معنای میوه ترش مزه یک درخت آمده است (عمده الحفاظ). «أثل» به درخت شوره گز گفته می شود.

7- در پی از بین رفتن باغ های دل نواز قوم سبأ با سیل بنیان کن ، مقدار ناچیزی درخت سدر در جای آنها رویید .

و بدلنهم بجنّتهم جنّتين ذواتي أكل خمط و أثل و شيء من سدر قليل

8- تبدیل شدن باغ های دل پذیر قوم سبأ ، به منطقه ای با درختان بی ثمر و یا کم ثمر از جانب خداوند بود .

و بدلنهم بجنتیهم جنتین ذواتی اُکل خمط و اثل و شیء من سدر قلیل

514- تجهیزات نظامی قوم سبا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 33 - 2

2- مملکت سبا در عهد سلیمان ، دارای نیروی دفاعی و امکانات جنگی قوی و نیز رزم آوران سلحشور و بی باک

قالوا نحن أولوا قوه و أولوا بأس شدید

«قوه» به معنای نیرو و نکره آمدنش بیانگر عظمت و گستردگی آن است. بنابراین «نحن أولوا قوه»؛ یعنی، ما از نیرویی بسیار

ص: 242

گسترده و عظیم برخورداریم. «بأس» به معنای شجاعت و دلاوری است. بنابراین «بأس شدید» برابر با سلحشوری و بی باکی است.

515- تخریب باغهای قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 16 - 2

2- به دنبال تمرد قوم سبأ از شکرگزاری به درگاه خداوند ، سیل بنیان کنی با شکستن سد مأرب به راه افتاد و باغ های آنان را درهم کوبید .

فأعرضوا فأرسلنا عليهم سيل العرم وبدلنهم بجنتيهم جنتين ذواتي أكل خمط

«عرم» در لغت به معنای «مسناه» است (مفردات راغب) که اسم آلت بوده و به محلی گفته می شود که آب در پشت آن جمع شده باشد. و در اصطلاح به آن سد گفته می شود.

516- ترک تکلیف قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 16 - 1

1 - مردم سبأ ، از مأموریت شکرگزاری به درگاه خداوند روی برگرداندند .

كلوا من رزق ربكم و اشكروا له .. فأعرضوا

517- تکلیف قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 15 - 3

3- مردم سبأ ، مجاز به استفاده از نعمت های خدادادی و موظف به شکر به درگاه او

كلوا من رزق ربكم و اشكروا له

518- توصیه به اشراف قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 31 - 1

1 - راه ندادن اندیشه سرکشی به خود و آمدن و تسلیم شدن ، فرمان سلیمان (ع) به ملکه سبا و درباریان وی

ص: 243

أَلَّا تَعْلَمُوا عَلَيَّ وَ أَتُونِي مُسْلِمِينَ

«علو» (مصدر «تعلموا») به معنای استکبار و برتری جوئی است. «اتیان» (مصدر «اتونی») نیز به معنای حاضر شدن و «اسلام» (مصدر «مسلمین») معادل «تسلیم» و «انقیاد» است. آیه یاد شده حاوی سه فرمان است: الف) بر من برتری نجوید. ب) نزد من بیایید. ج) تسلیم دستورات من باشید.

519- تهدید اشراف قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 37 - 2,3

2- تهدید اکید سلیمان (ع) مبنی بر فرستادن سپاهی گران، پرتوان و بی هم‌آورد به سوی مشرکان سبأ

فلنأتیَنَّهُم بِجُنُودٍ لَّا قِبَلَ لَهُم بِهَا

جمله «لا قبل لهم بها» صفت «جنود» است؛ یعنی، سپاهی چنان عظیم که ایشان را توان رویارویی با آن نباشد.

3- هشدار سلیمان (ع) به دربار سبأ درباره پی آمد های ناگوار جنگ (تبعید، آوارگی، ذلت و خواری)

و لنخرجنَّهم منها أذله و هم صـ غرون

«أذله» جمع «ذلیل» و حال برای ضمیر «هم» است؛ یعنی، آنان را از آن سرزمین همراه با ذلت و خواری اخراج خواهیم کرد. عبارت «هم صاغرون» به تقدیر «هم صاغرون فیها» است؛ یعنی، و در آن سرزمین، بیگانه، حقیر و آواره خواهند بود.

520- خورشیدپرستی قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 24 - 1,2

1 - ملکه سبأ و قوم وی، مردمی مشرک و خورشیدپرست

وجدتها و قومها یسجدون للشمس من دون الله

2 - سجده در برابر خورشید، شیوه پرستش مردم سبأ

یسجدون للشمس

521- دعای قوم سبأ

1 - مردم سبا، از خداوند خواستار طولانی شدن بین منزل گاه های سفرشان شدند .

وقدّرنا فيها السير سيرا فيها ليالي وأيامًا .. فقالوا ربّنا بـعد بين أسفارنا

522- دعوت از اشراف قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 31 - 5

5 - فراخوانی دربار سبأ از سوی سلیمان برای تسلیم شدن در برابر خدای یگانه

بسم الله الرحمن الرحيم... و أتونی مسلمین

برداشت یاد شده مبتنی بر این احتمال است که مراد از «مسلمین» (به قرینه «بسم الله...») و نیز آیه 44 (أسلمت مع سلیمان لله) تسلیم شدن در برابر خدا باشد؛ یعنی، «و أتونی مسلمین لله».

523- راههای قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 18 - 2

2 - اتصال سرزمین سباییان به سرزمین شامات از طریق وجود شهرها و روستاها نعمتی برای آنان بود.

لقد كان لسبأ في مسكنهم آية جنتان... وجعلنا بينهم وبين القرى التي باركنا في

آیه در ادامه قصه قوم سبأ و ذکر نعمت هایی است که خداوند به آنان اعطا کرده بود و از آنان خواسته بود که در قبال آنها شکرگزاری کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 19 - 3

3 - سباییان، نعمت امنیت راهها و نزدیکی منزلگاههای سفر را کفران نموده و به خویش ستم روا داشتند.

فقالوا ربنا بعد بين أسفارنا و ظلموا أنفسهم

524- روابط قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 18 - 5

5 - بین مردم شام و یمن در دوران قوم سبأ، ارتباطهای گوناگونی وجود داشت.

و جعلنا بينهم وبين القرى التي بـركنا فيها . . . وقدّرنا فيها السير سيروا فيها

ص: 245

525- روستاهای قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 18 - 2

2 - اتصال سرزمین سباییان به سرزمین شامات از طریق وجود شهرها و روستاها نعمتی برای آنان بود .

لقد كان لسبأ في مسكنهم آية جنتان ... و جعلنا بينهم وبين القرى التي بـركنأفي

آیه در ادامه قصه قوم سبأ و ذکر نعمت هایی است که خداوند به آنان اعطا کرده بود و از آنان خواسته بود که در قبال آنها شکرگزاری کنند.

526- روش برخورد اشراف قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 28 - 5

5 - مأموریت هدهد برای مشاهده بازتاب نامه سلیمان در میان درباریان سبأ و شنود کردن سخنان ایشان .

ثم تولّ عنهم فانظر ماذا يرجعون

527- زن در قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 33 - 7

7 - جایگاه ارجمند و والای زن در جامعه سبأ ، علی رغم حقارت وی در طول تاریخ

و الأمر إليك فانظري ماذا تأمرين

528- سدسازی قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 16 - 4

4 - مردم سبأ ، از صنعت سدسازی برخوردار بودند و با آن ، آب ذخیره می کردند .

فأرسلنا عليهم سيل العرم

529- سرزمین یمن در دوران قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 18 - 4،7

4 - بین منزل گاه های راه یمن تا شام در عصر قوم سبأ ، تناسب یکسانی وجود داشت .

و جعلنا بینهم و بین القرى التى بـرکنا فیها قرى ظـهره و قدرنا فیها السیر

مراد از تقدیر سیر در آیه بالا، این است که در بین راه، منزل گاه هایی وجود داشت و یا قریه ها و شهرها به گونه ای قرار گرفته بود که فاصله هر کدام با دیگری در تمام راه یکسان بود.

7 - منطقه بین یمن (محل زندگی قوم سبأ) تا شامات در عصر سباییان ، در امنیت کامل بود .

سیروا فیها . . . ءامنین

530- سرزنش اشراف قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 36 - 6

6 - توبیخ دربار سبأ توسط سلیمان (ع) ، به خاطر تلقی مادی و نادرست آنان از نامه و دعوت وی

قال أتمدونن بمال

استفهام در «أتمدونن» برای توبیخ و سرزنش است.

531- سلیمان (ع) و اشراف قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 31 - 2

2 - برخورد سلیمان (ع) با ملکه و درباریان سبأ ، قاطع ، آمرانه و از موضع قدرت بود .

ألاً تعلوا علیّ و أتونی مسلمین

532- شخصیت اشراف قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 29 - 5

5 - مشاوران دربار بلقیس ، عناصری برجسته و صاحب مقام

قالت يَأْتِيهَا الْمَلَأُوا

واژه «ملاً» به عناصر چشم پرکن و شخصیت های برجسته گفته می شود.

ص: 247

533- شرک قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 24 - 1

1 - ملکه سبا و قوم وی ، مردمی مشرک و خورشیدپرست

و جدتها و قومها یسجدون للشمس من دون الله

534- شکرگزاری قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 15 - 3

3 - مردم سبا ، مجاز به استفاده از نعمت های خدادادی و موظف به شکر به درگاه او

كلوا من رزق ربکم و اشکروا له

535- شهرهای قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 18 - 2

2 - اتصال سرزمین سباییان به سرزمین شامات از طریق وجود شهر ها و روستا ها نعمتی برای آنان بود .

لقد کان لسیافى مسکنهم ءایه جنتان . . . و جعلنا بینهم و بین القرى التى بـرکنا فی

آیه در ادامه قصه قوم سبأ و ذکر نعمت هایی است که خداوند به آنان اعطا کرده بود و از آنان خواسته بود که در قبال آنها شکرگزاری کنند.

536- ظلم قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 19 - 3

3 - سباییان ، نعمت امنیت راه ها و نزدیکی منزل گاه های سفر را کفران نموده و به خویش ستم روا داشتند .

فقالوا ربنا بـعد بین أسفارنا و ظلّموا أنفسهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 248

9- ابلیس ، عامل کفران مردم سبأ و برانگیزنده آنان به ظلم به نفس

و لقد صدق عليهم إبليس ظنّه فاتبعوه إلا فريقاً من المؤمنين

در عبارت «صدق عليهم .. ظنّه» ایجاز به حذف وجود دارد؛ برای این که صدق ظن، فرع بر دعوت و جواب مثبت دادن مردم است. بنابراین، معلوم می شود که ابلیس از آنان خواسته و آنان نیز او را اجابت نموده و نعمت های خدا را کفران کرده اند.

537- عذاب قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 16 - 2

2 - به دنبال تمرد قوم سبأ از شکرگزاری به درگاه خداوند ، سیل بنیان کنی با شکستن سد مأرب به راه افتاد و باغ های آنان را درهم کوبید .

فأعرضوا فأرسلنا عليهم سيل العرم و بدلنهم بجنّتهم جنّتين ذواتي أكل خمط

«عرم» در لغت به معنای «مسناه» است (مفردات راغب) که اسم آلت بوده و به محلی گفته می شود که آب در پشت آن جمع شده باشد. و در اصطلاح به آن سد گفته می شود.

538- عقیده باطل قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 24 - 5

5 - مردم سبأ ، دلبسته و مفتخر به آداب و عقاید نادرست خود و گرفتار در دسیسه های شیطان

وزين لهم الشيطان أعم لهم

539- عقیده قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 19 - 2

2 - مردم سبأ ، به ربوبیت خداوند معتقد بودند .

فقالوا ربّنا

ص: 249

540- عوامل انقراض قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 19 - 7،9

7 - مردم سبأ ، به دنبال کفران نعمت های خدا و جاری شدن سیل سد مأرب ، به طور کلی متلاشی و پراکنده شدند .

فأعرضوا فأرسلنا عليهم سيل العرم . . . ومزقنهم كل ممزق

«مزق» در لغت به معنای پاره کردن و از بین بردن اثر آمده و در آیه پراکندن در اطراف و اکناف بلاد است (مجمع البحرين).

9 - سباییان با ظلم به خویش ، باعث از هم فروپاشی کامل خود شدند .

وظلموا أنفسهم فجعلنهم أحاديث ومزقنهم كل ممزق

541- عوامل کیفر قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 17 - 1،2

1 - راه افتادن سیل بنیان کن و درهم کوبیده شدن باغ های دل پذیر قوم سبأ ، کیفر ناسپاسی و کفران آنان بود .

فأعرضوا فأرسلنا عليهم سيل العرم وبدلنهم بجنتيهم . . . ذلك جزينهم بما كفروا

به قرینه بحث شکر در دو آیه پیش ، احتمال دارد مراد از «کفروا» کفران باشد.

2 - خداوند ، مردم سبأ را به خاطر کفرشان با فرستادن سیلی بنیان کن مجازات کرد .

فأعرضوا فأرسلنا عليهم سيل العرم . . . ذلك جزينهم بما كفروا

برداشت یاد شده بنابراین اساس است که «کفروا» به همان معنای مشهور (کفر ورزیدن) باشد.

542- عوامل مؤثر در گرایشهای قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 24 - 4

4 - نقش زیربنایی ملکه سبأ ، در گرایش های عقیدتی مردم جامعه خویش

وجدتها و قومها یسجدون للشمس

جدا آمدن «وجدتها» از «قومها» و تقدّم نام ملکه بر قومش، اشاره به تأثیر رهبری آن سامان بر توده مردم دارد.

543- عوامل نابودی باغهای قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 17 - 1

ص: 250

1 - راه افتادن سیل بنیان کن و درهم کوبیده شدن باغ های دل پذیر قوم سبا ، کیفر ناسپاسی و کفران آنان بود .

فأعرضوا فأرسلنا عليهم سيل العرم و بدلنهم بجنّتهم . . . ذلك جزينهم بما كفروا

به قرینه بحث شکر در دو آیه پیش ، احتمال دارد مراد از «کفروا» کفران باشد.

544- کفر قوم سبا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبا - 34 - 17 - 2

2 - خداوند ، مردم سبا را به خاطر کفرشان با فرستادن سیلی بنیان کن مجازات کرد .

فأعرضوا فأرسلنا عليهم سيل العرم . . . ذلك جزينهم بما كفروا

برداشت یاد شده بنابراین اساس است که «کفروا» به همان معنای مشهور (کفر ورزیدن) باشد.

545- کفران قوم سبا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبا - 34 - 19 - 10، 3، 7

3 - سباییان ، نعمت امنیت راه ها و نزدیکی منزل گاه های سفر را کفران نموده و به خویش ستم روا داشتند .

فقالوا ربنا بـعد بين أسفارنا و ظلموا أنفسهم

7 - مردم سبا ، به دنبال کفران نعمت های خدا و جاری شدن سیل سد مأرب ، به طور کلی متلاشی و پراکنده شدند .

فأعرضوا فأرسلنا عليهم سيل العرم . . . و مّزقنهم كلّ ممزّق

«مزق» در لغت به معنای پاره کردن و از بین بردن اثر آمده و در آیه پراکندن در اطراف و اکناف بلاد است (مجمع البحرين).

10 - تارومار شدن کامل قوم سبا در پی کفران آنان ، به دست خداوند بود .

لقد كان لسبأ في مسكنهم ءايه جنتان . . . بلدة طيبة ... فقالوا ربنا بـعد بين أسفا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبا - 34 - 20 - 9

9 - ابلیس ، عامل کفران مردم سبأ و برانگیزنده آنان به ظلم به نفس

و لقد صدق عليهم إبليس ظنّه فاتّبعوه إلاّ فريقاً من المؤمنين

در عبارت «صدق عليهم .. ظنّه» ایجاز به حذف وجود دارد؛ برای این که صدق ظن، فرع بر دعوت و جواب مثبت دادن مردم است. بنابراین، معلوم می شود که ابلیس از آنان خواسته و آنان نیز او را اجابت نموده و نعمت های خدا را کفران کرده اند.

ص: 251

546- کفران نعمت قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 17 - 1

1 - راه افتادن سیل بنیان کن و درهم کوبیده شدن باغ های دل پذیر قوم سبأ ، کیفر ناسپاسی و کفران آنان بود .

فأعرضوا فأرسلنا عليهم سيل العرم و بدلنهم بجنّتهم . . . ذلك جزینهم بما كفروا

به قرینه بحث شکر در دو آیه پیش ، احتمال دارد مراد از «کفروا» کفران باشد.

547- مسافرت قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 18 - 8

8 - مردم سبأ ، می توانستند از یمن تا شام را در هر وقت که بخواهند (شب یا روز) با امنیت کامل سفر کنند .

وقدّرنا فيها السير سيرا وفيها ليالي و أياما آمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 19 - 3

3 - سبأیان ، نعمت امنیت راه ها و نزدیکی منزل گاه های سفر را کفران نموده و به خویش ستم روا داشتند .

فقالوا ربّنا بعد بين أسفارنا و ظلموا أنفسهم

548- مشاوره با اشراف قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 29 - 4

4 - اقدام بلقیس به در میان گذاشتن خبر نامه سلیمان با درباریان خود

قالت يا أيها الملأ ائني ألقى إليّ كتب كريم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - نظرخواهی بلقیس از درباریان خود، درباره چگونگی پاسخ به سلیمان (ع)

قالت یاأیها المملؤا أفتونی فی أمری

«إفتاء» (مصدر «أفتونی») به معنای اظهار نظر است. «أفتونی فی أمری»؛ یعنی، نظرتان را در این که باید چه کار انجام دهم، بیان کنید.

4 - مشورت با بزرگان دربار، قبل از تصمیم گیری نهایی در امور کشور، شیوه همیشگی ملکه سبا

ص: 252

أفتونى فى أمرى ما كنت قاطعه أمراً حتى تشهدون

«قطع» (مصدر «قاطع») در اصل به معنای بریدن و در این جا کنایه از عزم و تصمیم است. «أمراً» نکره در سیاق نفی و مفید عموم می باشد. «شهاده» (مصدر «تشهدون») معادل حضور است؛ یعنی، من تاکنون جز با حضور شما در هیچ کاری تصمیم نگرفتم.

549- منشأ انقراض قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 19 - 10

10 - تارومار شدن کامل قوم سبأ در پی کفران آنان ، به دست خداوند بود .

لقد كان لسبأ في مسكنهم آية جنتان ... بلدة طيبة ... فقالوا ربنا بـعد بين أسفا

550- مؤمنان قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 20 - 6

6 - گروهی از سباییان ، مردمانی مؤمن بودند .

فاتبعوه إلا فریقاً من المؤمنین

551- نعمتهای قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 15 - 3

3 - مردم سبأ ، مجاز به استفاده از نعمت های خدادادی و موظف به شکر به درگاه او

كلوا من رزق ربكم و اشكروا له

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 18 - 2

2 - اتصال سرزمین سباییان به سرزمین شامات از طریق وجود شهر ها و روستا ها نعمتی برای آنان بود .

لقد كان لسيافى مسكنهم ءايه جنّتان . . . و جعلنا بينهم و بين القرى التى بـركنا فى

آيه در ادامه قصه قوم سبأ و ذكر نعمت هاى است كه خداوند به آنان اعطا کرده بود و از آنان خواسته بود كه در قبال آنها شكرگزارى كنند.

ص: 253

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 19 - 13

13 - ماجرای برخورداری اهل سبأ از نعمت های فراوان و امنیت و جاری شدن سیل در میان آنان و پراکندگی و متلاشی شدنشان ، آیات متعددی از خدا در خود دارد .

لقد كان لسبأ في مسكنهم آية جئتان .. بلده طيبة و ربّ غفور ... فأرسلنا عليهم س

552- وسوسه قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 24 - 5

5 - مردم سبا ، دل بسته و مفتخر به آداب و عقاید نادرست خود و گرفتار در دسیسه های شیطان

و زين لهم الشيطان اعم لهم

قوم شعيب

553- تاريخ قوم شعيب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 85 - 19, 20, 21

10 _ مردم مدین مشرک بودند .

و إلی مدین . . . ما لکم من إله غیره

19 _ شعيب (ع) از مردم خویش خواست تا در فروش اجناس پیمانانه ها را پر کنند و از وزنه های ترازو نگاهند .

فأوفوا الكيل و الميزان

کلمه «کیل» مصدر است و در آیه مورد بحث به معنای چیزی است که به وسیله آن کیل می کنند ؛ یعنی پیمانانه . «ایفاء» (مصدر اوفوا) به معنای اتمام می باشد و «اتمام کیل» به این است که گنجایش پیمانانه مورد استفاده کمتر از حد متعارف نباشد و تا حد معمول آن پر شود . و ایفای میزان به این است که مقدار وزنه های مورد استفاده کمتر از حد معمول نباشد و جنس پرداخت شده کمتر از مقدار وزنه ها نباشد .

20 _ شعيب از قوم خویش خواست تا به هنگام خرید ، اجناس مردم را کم تعدادتر و کم ارزشتر از آنچه هست جلوه ندهند .

و لا تبخسوا الناس أشياءهم

«بخس» به این معناست که چیزی را کمتر از واقع و حقیقتش نشان دهند. در مفردات آمده است: «بخس» یعنی چیزی را ظالمانه ناقص شمردن.

21_ ابتلای قوم شعیب به کمفروشی و بی عدالتی در امور اقتصادی، بارزترین انحراف اجتماعی_ اقتصادی آنان بود.

فأوفوا الكيل و الميزان و لا تبخسوا الناس أشياءهم

ص: 254

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 86 - 1,2,4,6,7,12

1_ گروهی از قوم شعیب به توحید گرویدند و سالکان راه خدا گشتند .

و لا تقعدوا بكل صرط توعدون و تصدون عن سبیل اللّٰه من ءامن به

2_ کافران قوم شعیب بر سر هر کوی و برزن مؤمنان به خدا را مورد تهدید قرار می دادند و آنان را از سلوک راه خدا باز می داشتند .

و لا تقعدوا بكل صرط توعدون و تصدون عن سبیل اللّٰه من ءامن به

«ایعاد» مصدر «توعدون» به معنای تهدید کردن و به شکنجه و امثال آن ترساندن است. «من ءامن» مربوط به فعل «توعدون» و «تصدون» است و به اصطلاح اهل ادب مفعولی است «متنازع فیه». گفتمی است که در برداشت فوق ضمیر در «به» به «اللّٰه» برگردانده شده است.

4_ کافران قوم شعیب در تلاش مستمر برای بد جلوه دادن راه خدا

و تصدون عن سبیل اللّٰه من ءامن به و تبغونها عوجاً

6_ خداوند با عنایت ویژه خویش به مردم مدین ، در مدتی کوتاه جمعیت اندکشان را فزونی بخشید و از آنان امتی بزرگ ساخت .

و اذکروا اذ کنتم قلیلاً فکثرکم

عطف «کثرکم» به وسیله «فاء» بر جمله قبل می رساند که زیاد کردن جمعیت مردم مدین در مدتی نسبتاً کوتاه انجام گرفته است و همین معنا بیانگر عنایت ویژه خداوند به آنان است.

7_ شعیب برای گرایش دادن مردم مدین به راه خدا ، عنایت خداوند در زیاد کردن جمعیت اندک آنان را یادآور شد .

و اذکروا اذ کنتم قلیلاً فکثرکم

12_ شعیب ، مردم خویش را به مطالعه و بررسی فرجام شوم فسادگران تاریخ فراخواند .

و أنظروا کیف کان عقبه المفسدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 87 - 8,9,10

8_ شعیب (ع) ، کافران قوم خویش را به داوری خدا و گرفتار سازی آنان به عقوبت های الهی در دنیا تهدید کرد .

و طائفه لم يؤمنوا فاصبروا حتى يحكم الله بيننا

با توجه به ذیل آیه 89 (ربنا افتح . . .) معلوم می شود مقصود شعیب از داوری خداوند، تحقق امری است که نابودی کافران در دنیا و در نتیجه پیروزی اهل ایمان را در پی خواهد داشت. چنانچه مخاطب در «فاصبروا» خصوص کافران باشد، این معنا از وضوح بیشتری برخوردار خواهد بود.

9_ شعیب (ع) ، مؤمنان به رسالت خویش را به داوری خداوند و پیروزی بر کافران نوید داد .

فاصبروا حتى يحكم الله بيننا

10_ شعیب (ع) از مؤمنان و کافران قوم خویش خواست با وانهادن داوری به خداوند از تعرض به یکدیگر پرهیز کنند .

إن كان طائفه منكم ءامنوا . . . و طائفه لم يؤمنوا . . . فاصبروا حتى يحكم الله بيننا

برداشت فوق بر این اساس است که خطاب در «فاصبروا» علاوه بر مؤمنان متوجه کافران نیز باشد. در این صورت مراد از صبر در «فاصبروا» عدم تعرض به یکدیگر است.

ص: 255

1_ گروهی از اشراف قوم شعیب (ع) از سر تکبر و خودبرتربینی به وی و رسالت‌هایش کافر شدند .

قال المأذون استکبروا من قومه

برداشت فوق بر این اساس است که «الذین استکبروا» قیدی احترازی باشد. بر این مبنا اشراف به دو طایفه مستکبران و غیر مستکبران تقسیم می‌شوند. قابل ذکر است که مراد از استکبار، کفرورزی است که برای تبیین علت کفر به جای «کفروا»، «استکبروا» استعمال شده است.

2_ اشراف کفرپیشه مدین، شعیب و مؤمنان به رسالتش را به تبعید دسته جمعی تهدید کردند .

لنخرجنک یشعیب و الذین ءامنوا معک من قریتنا

«معک» می‌تواند متعلق به «لنخرجنک» باشد. بر این مبنا «لنخرجنک» حاکی از تبعید دسته جمعی است.

3_ اشراف کفرپیشه قوم مدین، سردمداران مبارزه با شعیب و رسالت‌های وی

قال المأذون استکبروا من قومه لنخرجنک

4_ کبرورزی و خودبرتربینی اشراف کفرپیشه مدین، ریشه مبارزه آنان با شعیب و رسالت‌های او

قال المأذون استکبروا من قومه لنخرجنک

8_ اشراف کفرپیشه مدین بازگشت به آیین ملی آن سامان را شرط‌رهای شعیب و همگامانش از خطر تبعید اعلان کردند .

لنخرجنک . . . او لتعودن فی ملتنا

10_ اهل مدین در زمان شعیب دارای آیینی غیر الهی

أو لتعودن فی ملتنا

11_ مؤمنان به شعیب (ع) پیش از ایمان به وی هم مسلک با مردم مدین در پیروی از آیین غیر الهی

أو لتعودن فی ملتنا

عَوْد (مصدر لتعودن) به معنای بازگشتن است. بنابراین «لتعودن» دلالت می‌کند که مؤمنان به شعیب(ع) تا پیش از ایمان به وی با مردم مدین هم مسلک بودند. قابل ذکر است که اطلاق این معنا بر شعیب(ع) از باب تغلیب است.

6 - شعيب (ع) در آخرين پاسخ خویش به خواسته کافران مدین ، بازگشت خود و همگامانش را به آیین شرک امری ناممکن دانست .

و ما یكون لنا أن نعود فیها إلا أن یشاء الله ربنا

جمله «ما یكون لنا ..» که حکایت از عدم امکان بازگشت به آیین شرک دارد، هم می تواند به معنای عدم امکان تکوینی باشد و هم می تواند مراد از آن عدم امکان تشریعی (ناشایست بودن و جایز نبودن) باشد. برداشت فوق براساس احتمال اول است. گفتنی است که بر مبنای اول، مشیت الهی (إلا أن یشاء الله) مشیت تکوینی است و بر اساس احتمال دوم، مشیت الهی، مشیت تشریعی است.

12 - شعيب (ع) و مؤمنان به رسالتش ، انسانهایی تسلیم در برابر مشیت های خداوند

و ما یكون لنا أن نعود فیها إلا أن یشاء الله ربنا

25_ شعيب (ع) پس از ياس از ايمان مردم كفرپيشه با دعا به درگاه خداوند از وي خواست تا بين او و كفرپيشگان قضاوت كند .

ربنا افتح بيننا وبين قومنا بالحق وانت خير الفتحين

از معانی کلمه «فتح» داوری کردن و قضاوت نمودن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 90 - 7, 6, 5, 4, 3, 2, 1

1_ اشرف كفرپيشه مدین در تلاش برای بازداشتن مردم از ايمان به رسالت شعيب و پیروی از فرمان های او

وقال الملاء الذين كفروا من قومه لئن اتبعتم شعيباً إنكم إذا لخسرون

مراد از متابعت در «اتبعتم» می تواند پیروی از آیین و دستورات شعيب باشد. در این صورت مخاطبان این کلمه (اتبعتم) عموم مردم هستند. همچنین می تواند مراد از آن پیروی از شعيب در خروج از شهر مدین باشد. در این صورت مؤمنان به شعيب مخاطبان «اتبعتم» خواهند بود. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

2_ گروهی از اشرف و بزرگان مدین رسالت شعيب را انکار کردند و گروهی از آنان به وی ايمان آوردند .

وقال الملاء الذين كفروا من قومه

در برداشت فوق «الذين . . .» قید احترازی گرفته شده است؛ یعنی «ملاء» دو گروه بودند: گروهی کافر و گروهی مؤمن.

3_ اشرف كفرپيشه مدین با یاد کردن سوگند ، پذیرش رسالت شعيب و پیروی از دستورات او را ، امری زیان آور معرفی می کردند .

لئن اتبعتم شعيباً إنكم إذا لخسرون

4_ گرایش به توحید و رعایت عدل در خرید و فروش و امور اقتصادی ، مایه خسارت در دیدگاه اشرف كفرپيشه قوم مدین

لئن اتبعتم شعيباً إنكم إذا لخسرون

برداشت فوق با توجه به آیه 85، که بیانگر پیامهای شعيب است، به دست می آید.

5_ شعيب (ع) پس از اعلان پایداریش بر توحید و رد پیشنهاد اشرف كفرپيشه (بازگشت به آیین شرک) ، خروج از دیار مدین را برگزید .

لئن اتبعتم شعيباً

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از «اتبعتم شعيباً»، پیروی از شعيب(ع) در خروج از شهر مدین باشد.

6_ مؤمنان به رسالت شعیب (ع) مصمم بر آیین توحید و متابعت شعیب (ع) در خروج از شهر مدین

لئن اتبعتم شعیباً

7_ اشراف کفرپیشه مدین با تأکید بر خسارتبار بودن همراهی شعیب (ع)، در تلاش برای بازداشتن مؤمنان از متابعت او و خارج شدن از شهر مدین

وقال الملاء .. لئن اتبعتم شعیباً إنکم إذا لخسرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 91 - 6, 5, 4, 3, 2, 1

1_ کفرپیشگان قوم شعیب با گرفتار شدن به لرزشی شدید به هلاکت رسیدند .

فأخذتهم الرجفة فأصبحوا فی دارهم جثمین

«رجفه» به معنای اضطراب و لرزش است و به قرینه «فأصبحوا ..» معلوم می شود که آن لرزش بسیار شدید بوده است. قابل

ص: 257

ذکر است که «فأخذتهم الرجفة»، (لرزش آنان را فراگرفت) هم می تواند به این معنی باشد که لرزشی شدید به اندام آنان مستولی شد و هم می تواند به این معنی باشد که زمین لرزه شدید آنان را فراگرفت.

2_ کافران قوم شعیب پس از تمام شدن حجت الهی بر آنان و اصرارشان به کفرورزی و مبارزه با شعیب و مؤمنان به وی، به هلاکت رسیدند.

قال الملاء .. فأخذتهم الرجفة

کلمه «فا» در «فأخذتهم» نزول عذاب را بر قضایای بیان شده در آیات قبل مرتبط می سازد و از آن قضایاست، کفرورزی مردم مدین، مبارزه آنان با شعیب و در آخر دعای شعیب که خواهان داوری خداوند شد.

3_ کافران قوم شعیب شب هنگام به عذاب گرفتار شدند و صبحگاهش به هلاکت رسیدند.*

فأصبحوا فی دارهم جثمین

برداشت فوق مبتنی بر این است که «اصبحوا» به معنای «ادخلوا فی الصباح» (داخل در صبح شدند) باشد، نه به معنای «صاروا». بر این مبنا «فأصبحوا ...» می رساند که هلاکت به هنگام صبح اتفاق افتاد و در نتیجه عذاب لرزش پیش از صبح، یعنی در شب، بر کافران قوم شعیب عارض شده است.

4_ کفرپیشگان قوم شعیب بر اثر عذاب الهی، همگان به رو بر زمین افتادند و هلاک شدند.

فأصبحوا فی دارهم جثمین

«جثوم» به معنای به زمین چسبیدن و حرکت نکردن است و برخی گفته اند به معنای فرو افتادن شخص است بر سینه خود.

5_ لرزش شدید و عذاب نازل شده بر قوم شعیب توان حرکت و بیرون آمدن از خانه ها را از ایشان سلب کرد.

فأصبحوا فی دارهم جثمین

«فی دارهم» هم می تواند اشاره به این نکته باشد که نزول عذاب هنگامی بود که همه و یا اکثر آنان در خانه هایشان استراحت می کردند و هم می تواند علاوه بر این، اشاره به این داشته باشد که با احساس لرزش زمین، که طبعاً آدمی از خانه می گریزد، قوم شعیب نیز خواستند از خانه ها بیرون شوند، ولی عذاب مهلت نداد و در همانجا به هلاکت رسیدند. با توجه به اینکه «فی دارهم» متعلق به «جثمین» است، این معنا وضوح بیشتری پیدا می کند.

6_ هلاکت کافران قوم شعیب و نجات مؤمنان آن قوم، داوری به حق خداوند در میان آنان

ربنا افتح بیننا و بین قومنا بالحق .. فأخذتهم الرجفة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1_ عذاب فرود آمده بر تکذیب کنندگان شعیب و کفرپیشگان مدین موجب نابودی آنان و تخریب آثار زندگانی در آن دیار شد .

الذین کذبوا شعیباً کأن لم یغنوا فیها

ضمیر در «فیها» به «دار» در آیه قبل برمی گردد و «غنی» مصدر «لم یغنوا» به معنای اقامت کردن و سکونت گزیدن است. بنابراین «کأن لم یغنوا» یعنی گویا قوم شعیب در دیارشان اقامت نکرده بودند. و این کنایه از نابودی دیار آنان است.

3_ تکذیب کنندگان شعیب (ع) ، خود به فرجام زیانباری که برای مؤمنان پیش بینی می کردند ، گرفتار شدند .

لئن اتبعتم شعیباً إنکم إذا لخرسین . . الذین کذبوا شعیباً کأن لم یغنوا فیها

حصری که از ضمیر فصل استفاده می شود حصر قلب است. یعنی بیان می کند که پندار کفرپیشگان (زیانکاری مؤمنان) باطل است و خود آنان زیانکار هستند.

ص: 258

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 93 - 1

1_ شعيب (ع) پس از حتمیت نزول عذاب الهی بر تکذیب کنندگان رسالتش، از آنان فاصله گرفت و به دیاری دیگر شتافت.

فتولی عنهم

554- قصه قوم شعيب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 101 - 3

3_ قرآن حاوی فرازهایی از سرگذشت امت های نوح، هود، صالح، لوط و شعيب (ع)

تلك القرى نقص عليك من أنبائها

حرف «من» در «من أنبائها» برای تبعیض است و می رساند که خداوند بخشی از داستانهای امتهای پیشین را برای پیامبر گزارش کرده است. قابل ذکر است که از مصادیق مورد نظر برای مشارالیه «تلك القرى»، به قرینه آیات گذشته، امت نوح و ... است.

قوم صالح

555- تاریخ قوم صالح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 74 - 16

16_ صالح (ع) مردم خویش را از فسادگری در زمین بر حذر داشت.

ولا تعثوا فی الأرض مفسدین

«لا تعثوا» از «عثی یعنی عثوا» است، یعنی فساد نکنید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 75 - 2,5,8

2_ گروهی از اشراف و بزرگان قوم صالح رسالت وی را پذیرفتند و به وی ایمان آوردند و گروهی دیگر از آنان به وی کافر شدند.

قال المأ الذین استکبروا

برداشت فوق مبتنی بر این است که «الذین . . .» وصفی احترازی باشد. یعنی مأ- قوم ثمود در برابر رسالت صالح دو طایفه شدند: مستکبران و غیر مستکبران.

5_ مبارزه اشراف کفرپیشه ثمود با صالح (ع)، علی رغم مشاهده معجزه و دلیل روشن بر رسالت آن حضرت

قال المأ الذین استکبروا من قومه . . . أتعلمون أن صلحاً مرسل من ربه

8_ مستضعفان مؤمن قوم ثمود با پاسخی قاطع به کفرپیشگان، ایمان و باور خویش را به صالح و تمامی رسالت های وی اعلان کردند.

ص: 259

أتعلمون .. قالوا إنا بما أرسل به مؤمنون

قوم عاد

556- آثار بی تقوایی قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 131 - 5

5- ریشه تمام مفسد اجتماعی و روحی قوم عاد، در بی تقوایی و دوری آنان از ارزش های الهی بود.

أتبنون بكلّ ريع .. بطشتم جبارين . فاتّقوا الله و أطيعون

از این که هود(ع) پس از سرزنش عادیان به خاطر روحیه بیهوده کاری، کاخ نشینی و خشونت با دیگران، آنان را به تقوای الهی فرا خوانده است، نشان می دهد که آن مفسد، همگی ریشه در بی تقوایی آنان دارد.

557- آثار جهل قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 15 - 2

2- استکبار و خودبرتربینی قوم عاد، برخاسته از امور واهی و غیر منطقی

فأما عاد فاستكبروا في الأرض بغير الحقّ

باء در «بغير الحق» سببیه است.

558- آثار رفاه قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 136 - 3

3- رفاه و توانمندی قوم عاد، زمینه ساز کفر و لجاجت آنان در برابر هود (ع)

واتّقوا الذي أمّدکم .. أمّدکم بأنعم و بنین ... قالوا سواء علينا أوعظت أم ل

559- آثار سنت گرای قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 137 - 6

6 - تکیه و پافشاری قوم عاد بر سنت های نیاکانشان ، عامل رویارویی آنان با هود (ع) ورد کردن نصایح وی

ص: 260

إن مـذا إلا خلق الأولین

560- آثار ظلم قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 41 - 8

8 - بیدادگری جامعه پس از نوح ، عامل نابود شدن آنان با عذاب قهر الهی

فبعداً للقوم الظالمین

به کارگیری اسم ظاهر (القوم الظالمین) به جای ضمیر (لهم) بیانگر این نکته است که جامعه پس از نوح، به جهت آن که مردمی ستم کار بودند، گرفتار عذاب الهی شده و از بین رفتند.

561- آثار عبرت ناپذیری قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 18 - 4

4 - قوم عاد ، گرفتار عذاب الهی ، در پی درس نگرفتن از انذار های مکرر پیامبر خویش

كذبت عاد فكيف كان عذابي و نذر

562- آثار عذاب قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 25 - 5

5- خانه های خالی از سکنه ، تنها آثار برجای مانده از سرزمین قوم عاد پس از فرونشستن عذاب

فأصبحوا لا يرى إلا مسـكنهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 7 - 2

2 - قوم عاد بر اثر باد ، مانند تته های پوک و افتاده درختان خرما از پای درآمدند .

فتري القوم فيها صرعى كأنهم أعجاز نخل خاويه

«صریح» (مفرد «صرعی») به معنای چیز افکنده شده بر زمین و «أعجاز» به معنای ساقه های ریشه دار در زمین (تنه ها) است. «خاویه»؛ یعنی، شیء خالی و نیز به معنای شیء افتاده بر زمین آمده است.

ص: 261

563- آثار غفلت قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 15 - 10

10 - کفر و استکبار قوم عاد ، نتیجه غفلت آنان از قدرت برتر الهی

أولم يروا أن الله الذي خلقهم هو أشد منهم قوة

564- آثار قدرت قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 136 - 3

3 - رفاه و توانمندی قوم عاد ، زمینه ساز کفر و لجاجت آنان در برابر هود (ع)

واتقوا الذي أمّلكم .. أمّلكم بأنعم وبنيين ... قالوا سواء علينا أوعظت أم ل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 15 - 5

5 - قدرت و نیرومندی قوم عاد ، عامل غرور و استکبار آنان در مقابل حق

فاستكبروا في الأرض بغير الحق وقالوا من أشدّ منا قوة

565- آثار کفر قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 139 - 3

3 - نزول عذاب بر قوم عاد ، نتیجه عملکرد و اصرار آنان بر کفر پس از اتمام حجت بر ایشان بوده است .

إني أخاف عليكم عذاب .. فكذبوه فأهلكنهم

566- آثار لجاجت قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نزول عذاب بر قوم عاد ، نتیجه عملکرد و اصرار آنان بر کفر پس از اتمام حجت بر ایشان بوده است .

إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابًا ... فَكَذَّبُوهُ فَأَهْلَكْنَاهُمْ

ص: 262

567- آثار باستانی قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 38 - 2,3

2 - خانه های بازمانده از دو قوم عاد و ثمود ، نشانِ هلاکت و نابودی آنان به عذاب الهی است .

و عَادًا و ثَمُودًا و قد تبَّین لکم من مس_کنهم

احتمال دارد «من مساکنهم» متعلق به «تبَّین» باشد و فاعل «تبَّین» مستتر و مرجع آن «إِهْلَاکْنَا» باشد و احتمال دارد «من» زاید و «مساکن» در محل رفع و فاعل «تبَّین» باشد. در هر دو صورت، نکته یاد شده، به دست می آید.

3 - آثار و بقایای خانه های ویران شده و باقی مانده از زمان قوم عاد و ثمود ، تا زمان ظهور اسلام وجود داشت .

و عَادًا و ثَمُودًا و قد تبَّین لکم من مس_کنهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 25 - 5

5- خانه های خالی از سکنه ، تنها آثار برجای مانده از سرزمین قوم عاد پس از فرو نشستن عذاب

فأصبَحوا لایری إلاَّ مس_کنهم

568- ابتلای قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 52 - 9

9_ قوم عاد ، بر اثر شرکورزی و ارتکاب گناه ، به کمبود باران مبتلا شده بودند .

ثم توبوا إلیه یرسل السماء علیکم مدرارًا

نوید به نزول باران و فراوانی آن ، آن گاه می توانست مؤثر باشد و مردمان را به پذیرش تعالیم و دستوره های هود(ع) گرایش دهد که آنان از کمبود باران در زحمت باشند.

569- ابرار عذاب قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 24 - 7, 4, 2

2- توده های ابرگونه ، حامل عذاب الهی برای قوم عاد

عارضاً مستقبل اودیتهم

ص: 263

«عارض» به معنای توده ابر است.

4- طوفان بلا گسترده از کران تا کران افق ، برای قوم عاد

فلَمَّا رَأَوْهُ عَارِضًا مُسْتَقْبِلَ أَوْدِيَّتِهِمْ . . . رِيحٌ فِيهَا عَذَابٌ أَلِيمٌ

واژه «عارض» به معنای توده ابری است که در پهنه افق گسترده و عرض فضا را پر کرده باشد.

7- توده های ابرگونه مرگ بار ، پاسخ الهی به اصرار قوم عاد برای مشاهده عذاب

فلَمَّا رَأَوْهُ عَارِضًا . . . بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُمْ بِهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 6 - 1

1 - قوم عاد ، به وسیله بادی سرکش ، بسیار سرد و توفنده به هلاکت رسیدند .

وَأَمَّا عَادُ فَأُهْلِكُوا بِرِيحٍ صَرْصَرٍ عَاتِيَةٍ

«صَرْصَر»؛ یعنی، صدای شدید و یا [هوای] سرد شدید؛ به گونه ای که بسوزاند. «عَاتِيَةٍ» (مصدر «عاتیه») به معنای استکبار و تجاوز از حد است. (قاموس المحيط)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 7 - 1

1 - خداوند ، بادی سرد و توفنده را هفت شب و هشت روز پی در پی ، بر قوم عاد مسلط کرد .

بَرِيحٍ صَرْصَرٍ عَاتِيَةٍ . سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَثَمَنِيَةَ أَيَّامٍ حُسُومًا

«حسوم» به معنای شوم و یا تداوم در عمل است (قاموس المحيط). در این آیه هر دو معنا، می تواند مراد باشد؛ زیرا در سوره های دیگر (فصلت و قمر) به این دو معنا اشاره شده است.

570- اتحاد قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 13 - 2

2- قوم نوح، عاد، فرعون، ثمود، لوط و اصحاب ایکه (قوم شعیب) اقوامی متشکل، همسو و متحد در مخالفت با پیامبران خود

كذبت قبلهم قوم نوح... ثمود قوم لوط و اصحـب لئیکه أولـئک الأحزاب

برداشت یاد شده از به کار رفتن تعبیر «احزاب» درباره این اقوام، استفاده می شود.

571- اتمام حجت بر قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 57 - 3

ص: 264

3- هود (ع) ، پس از ابلاغ پیام های الهی و اتمام حجت بر مردم ، خویشان را مسؤول اعراض آنان نمی دانست .

فإن تولّوا فقد أبلغتكم ما أرسلت به إليكم

روشن است که جمله «فقد أبلغتكم . . .» نمی تواند جواب شرط «فإن تولّوا ...» باشد؛ زیرا هود(ع) رسالت خویش را ابلاغ کرده بود _ چه مردم اعراض کنند و چه ایمان آورند _ بلکه آن جمله سببِ جواب و جانشین آن می باشد؛ یعنی، اگر اعراض کنید، من مسؤولیتی ندارم و مؤاخذه ای بر من نیست؛ زیرا آنچه را که به خاطر آن به سوی شما فرستاده شده بودم، به شما ابلاغ کردم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 139 - 3

3 - نزول عذاب بر قوم عاد ، نتیجه عملکرد و اصرار آنان بر کفر پس از اتمام حجت بر ایشان بوده است .

إني أخاف عليكم عذاب ... فكذبوه فأهلكنهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 18 - 6

6 - عذاب الهی در مورد قوم عاد ، پس از انذار های مکرر و اتمام حجت بر آنان بود .

فکیف کان عذابی و نذر

عطف «نذر» بر «عذابی»، ممکن است بیانگر این معنا باشد که عذاب الهی در حق کافران، بدون انذارهای مکرر و تمام شدن حجت بر آنان نبوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 21 - 3

3 - ابتلای قوم عاد به عذاب الهی ، پس از انذار های مکرر و اتمام حجت بر آنان

فکیف کان عذابی و نذر

عطف «نذر» بر «عذابی»، ممکن است بیانگر این معنا باشد که عذاب الهی در حق کافران، بدون انذارهای مکرر و اتمام حجت نبوده است. گفتمنی است که «نذر» جمع «نذیر» است و «نذیر» بر دو معنا اطلاق می شود: «انذار» و «منذر»، ظاهراً در آیه شریفه، معنای اول (انذارها) مراد است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 138 - 1,3

1 - خطر نزول عذاب ، غیرقابل باور برای عادیان

إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ . . . قَالُوا . . . وَ مَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ

3 - احساس امنیت قوم عاد ، از عذاب الهی

و ما نحن بمُعذَّبِينَ

ص: 265

573- اخلاگری اشراف قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 33 - 7

7 - تلاش اشراف جامعه پس از نوح ، برای مخدوش ساختن رسالت پیامبرشان در نظر توده مردم

ما_ذا إلا بشر مثلکم . . . و یشرب ممّا تشرّبون

574- اذیتهای قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 56 - 1

1_ قوم عاد ، درصدد آزار و اذیت هود (ع) و از میان برداشتن او بودند .

فکیدونی جمیعاً ثم لاتنظرون. إنی توکلت علی الله ربی وربکم

575- ارزشگذاری قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 137 - 5

5 - تقدس و ارزش مندی سنت های کهن در نظر قوم عاد

سواء علینا أوعظت . . . إن م_ذا إلا خلق الأولین

576- ازدیاد نسل قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 133 - 3

3 - کثرت توالد و تناسل در میان قوم عاد

أمّکم . . . وبنین

577- استحکام بناهای قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 8 - 3

3 - ساختمان های مرتفع و مستحکم قوم عاد ، سست و بی مقاومت در برابر عذاب الهی

کیف فعل ربّک . . . الّتی لم یخلق مثلها فی البِلَد

578- استحکام خانه های قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 25 - 6

6- خانه های مستحکم قوم عاد ، ناتوان از محافظت ایشان در برابر عذاب الهی *

فأصبحوا لایری إلاّ مسکنهم

برداشت یاد شده در صورتی است که از برجای ماندن خانه های قوم عاد، استحکام آن خانه ها استفاده شود.

579- استحکام سرزمین قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 7 - 3

3 - استحکام سرزمین عاد و عظمت ساختمان های آن ، مانع تأثیر عذاب الهی در تخریب و نابودی آن نبود.

کیف فعل ربّک . . . إرم ذات العماد

580- استحکام کاخهای قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 129 - 1

1 - احداث قصر های مستحکم و باشکوه ، به وسیله قوم عاد

و تتخذون مصانع لعلکم تخلدون

«اتخاذ» به معنای برگرفتن و احداث کردن و «مصانع» (جمع «مصنعه») به معنای کاخ های محکم و استوار است.

ص: 267

581- استخوان های پوسیده قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 42 - 2

2 - تبدیل اجساد قوم عاد به استخوان هایی پوسیده ، با وزش باد عذاب

و ما تذر من شیء أتت علیه إلا جعلته كالرّمیم

«رّمیم» به استخوانی گفته می شود که پوسیده شده باشد.

582- استکبار قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 15 - 1

1 - عاد ، قومی گردنکش ، مستکبر و خودبرتربین در سرزمین خویش

فأما عاد فاستكبروا فی الأرض

583- استهزاهای اشراف قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 35 - 1

1 - حیات مجدد انسان ها و بیرون آوردن آنان از گورهایشان در روز رستاخیز ، مورد انکار و استهزای اشراف کافر جامعه پس از نوح

أیعدکم .. . أنکم مخرجون

استفهام در «أیعدکم» برای تهکم و استهزا است.

584- استهزاهای قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 26 - 15

15- گرفتار آمدن قوم عاد ، به عذاب مورد تمسخر آنان

و حاق بهم ما كانوا به يستهزون

ص: 268

585- اشراف قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 128 - 2

2 - برج های برپا شده بر بلندی ها به وسیله قوم عاد ، کاری بیهوده و خارج از نیاز آنان بود .

أْتَبْنُونَ بَكْلًا رِيعًا آيه تعبتون

فعل «تعبتون» از ریشه «عبث» (بیهوده کاری)، حال از ضمیر فاعل «تبنون» است؛ یعنی، شما در حالی به ساختن برج ها می پردازید که به آن نیاز ندارید و در نتیجه کاری عبث و بیهوده انجام می دهید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 129 - 3

3 - اقدام قوم عاد به ساختن آبگیر ها و منابع آبی بسیار مستحکم و خارج از نیاز خویش

و تَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلَدُونَ

«مصانع» به معنای «مآخذالماء» نیز به کار می رود. برداشت یاد شده بر پایه این معنا است.

586- اشراف قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 66 - 2

2_ اشراف کفرپیشه قوم هود ، وی را به سفاهت و دروغگویی متهم کردند .

قال المأذون الذين كفروا .. انا لنرى في سفاهة و انا لنظنك من الكذابين

587- اشراف قوم عاد و خیر خواهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 34 - 1

1 - مبارزه اشراف جامعه پس از نوح با پیامبرشان ، در چهره خیر اندیشی و مصلحت طلبی برای مردم

ولئن أطعتم بشرًا .. لَخـ سرون

588- اشراف قوم عاد و مصلحت طلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 34 - 1

ص: 269

1 - مبارزه اشراف جامعه پس از نوح با پیامبرشان ، در چهره خیر اندیشی و مصلحت طلبی برای مردم

و لئن أطعتم بشرًا .. لخن سرون

589- اصرار بر شرک قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 53 - 4

4_ اصرار و پافشاری و تعصب قوم هود ، بر شرکورزی و پرستش غیر خدا

و ما نحن بتارکی ءالھتتا عن قولک

جمله اسمیه «ما نحن . . .» و آوردن «با» ی زایده در خبر (تارکی ءالھتتا) حکایت از تأکید و اصرار قوم عاد بر پرستش بتها دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 58 - 1,2

1_ قوم عاد ، رسالت هود (ع) را نپذیرفتند و به شرک و کفر اصرار ورزیدند .

فإن تولّوا .. یستخلف ربی قومًا غیرکم ... و لما جاء أمرنا نجینا هودًا

2_ خداوند ، در پی اصرار قوم عاد بر کفر و شرک ، عذابی سخت و سهمگین بر آنان نازل کرد .

و لما جاء أمرنا .. و نجینهم من عذاب غلیظ

مراد از «امر» عذاب نازل شده بر قوم عاد است. «عذاب غلیظ» در ذیل آیه _ بنابر یک احتمال، یعنی دنیوی بودن عذاب _ دلالت بر سهمگینی عذاب نازل شده بر قوم عاد دارد.

590- اصرار بر کفر قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 58 - 1,2

1_ قوم عاد ، رسالت هود (ع) را نپذیرفتند و به شرک و کفر اصرار ورزیدند .

فإن تولّوا .. یستخلف ربی قومًا غیرکم ... و لما جاء أمرنا نجینا هودًا

2_ خداوند، در پی اصرار قوم عاد بر کفر و شرک، عذابی سخت و سهمگین بر آنان نازل کرد.

ولما جاء أمرنا .. ونجّينهم من عذاب غليظ

مراد از «أمر» عذاب نازل شده بر قوم عاد است. «عذاب غليظ» در ذیل آیه _ بنابر یک احتمال، یعنی دنیوی بودن عذاب _ دلالت بر سهمگینی عذاب نازل شده بر قوم عاد دارد.

ص: 270

591- اعراض قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 22 - 7

7- قوم عاد ، روی گردان از تفکر در پیام هود (ع) و منتظر مشاهده دلایل حسی *

قالوا .. فأتنا بما تعدنا إن كنت من الصّـدّـقین

برداشت بالا بدان احتمال است که درخواست عذاب، صرفاً به دلیل استهزا نباشد؛ بلکه از آن جهت باشد که هود(ع) بدانان وعده عذاب می داد و آنان می گفتند: تا آنچه را تو وعده می دهی به چشم خود نبینیم، باور نخواهیم داشت.

592- افساد قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 12 - 1

1 - فرعون و قوم عاد و ثمود ، در ممالک و مناطق خود ، به فساد و ناهنجاری ها دامن زده ، و آن را گسترش می دادند .

فأكثروا فيها الفساد

593- اقلیت قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 139 - 9

9 - وجود اقلیتی مؤمن در میان قوم عاد

و ما كان أكثرهم مؤمنين

594- اکثریت قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 59 - 2,5

2_ اکثریت قاطع قوم عاد ، آیات الهی و نشانه های ربوبیت خداوند را انکار کردند .

با اینکه عده ای از مردم عاد ایمان آوردند، خداوند انکار آیات و مخالفت با پیامبران را به همه قوم نسبت می دهد تا به این نکته اشاره کند که: اکثریت قریب به اتفاق آنان، به کفرورزی اصرار داشتند و مؤمنان در قیاس با آنها، چیزی به شمار نمی آمدند. قابل ذکر است که چون فعل «جحد» به وسیله حرف «با» متعدی شده، معنای «کفر» در آن اشراب شده است.

5_ اکثریت قاطع قوم عاد، با رسولان الهی مخالفت کرده و از پذیرش رسالت و پیام های آنان سرپیچی کردند .

و تلک عاد . . و عصوا رسله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 139 - 8

8 - بیشتر عادیان ، حق ناپذیر و مصمم بر کفر

و ما کان اکثرهم مؤمنین

595- امکانات قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 26 - 1

1- قوم عاد ، برخوردار از قدرت و امکانات بس فزون تر از مشرکان مکه

و لقد مکّنهم فیما إن مکّنکم فیہ

حرف «إن» نافیه است.

596- امکانات مادی قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 70 - 11

11 - جمعیت بیشتر ، امکانات برتر و قدرت فزونتر قوم نوح ، عاد ، ثمود ، قوم ابراهیم و اصحاب مدین در مقایسه با منافقان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

کالذین من قبلکم کانوا أشد منکم قوه . . ألم یأتهم نبأ الذین من قبلهم قوم نوح ...

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 134 - 1

1 - عادیان ، برخوردار از چشمه ساران ، و باغ های پوشیده از درختان میوه

و جنّات و عیون

«جَنَّة» (مفرد «جَنّات») به باغ پوشیده از درختان اطلاق می شود و «عیون» (جمع «عین») به معنای چشمه ساران است.

597- انبیای قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 272

5_ قوم عاد برخوردار از وجود پیامبرانی قبل از هود

قال المأذونون كفروا... إنا لنظنك من الكاذبين

«ال» در «الکذبین» می تواند عهدیه باشد. بر این مبنا مقصود قوم عاد از کلمه «الکذبین» پیامبرانی است که پیش از هود مبعوث شدند و مورد تکذیب قرار گرفتند و در بین آنان به دروغگویان معروف شدند. و نیز می تواند «ال» برای جنس باشد. در این صورت «الکذبین» اشاره به گروهی خاص نخواهد بود. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

598- اندام قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 69 - 14، 13

13_ قوم عاد برخوردار از اندامی بزرگتر و نیرومندتر نسبت به دیگر اقوام

وزادکم فی الخلق بصطه

14_ برخورداری قوم عاد از اندامی درشت و نیرومند ، از نعمت های بزرگ خداوند برای آنان

واذکروا إذ... وزادکم فی الخلق بصطه

599- انذار قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 57 - 5

5_ نابودی کفرپیشگان قوم عاد و جایگزینی اقوامی دیگر به جای آنها ، هشدار هود (ع) به آنان

فإن تولّوا... ویستخلف ربی قومًا غیرکم

«استخلاف» به معنای جانشین ساختن و جایگزین کردن است و این معنا در آیه شریفه ، مستلزم نبودن قوم عاد می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 32 - 10

10 - پیامبر پس از نوح (هود یا صالح) ، قوم خود را به عواقب شوم شرکورزی هشدار داد .

ما لکم من إله غیره أفلاتتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 36 - 2

2 - انذار پیوسته مردم به معاد ، از سوی پیامبر جامعه پس از نوح

هیئات هیئات لما توعدون

ص: 273

به کارگیری فعل مضارع، بیانگر این نکته است که پیامبران جامعه پس از نوح، مردم را مستمراً نسبت به مسأله قیامت و معاد، بیم می دادند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 39 - 5

5 - هشدار قبلی مردم به عذاب استیصال ، از سوی پیامبر پس از نوح

قال رب انصرنی بما کذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 135 - 2,5

2 - اقدام هود (ع) به انذار دادن قوم عاد به عذاب قیامت

إني أخاف عليكم عذاب يوم عظيم

5 - هشدار هود (ع) به امکان نزول عذاب سخت دنیوی بر قوم کفرپیشه عاد

إني أخاف عليكم عذاب يوم عظيم

مراد از «یوم عظیم» می تواند روز قیامت باشد (برداشت های پیش بر این احتمال است). همچنین می تواند روز استیصال در دنیا باشد. برداشت یاد شده بر پایه این احتمال است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 21 - 1,7,9

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور یادکرد سرگذشت پیامبر قوم عاد و تلاش های وی در جهت انذار قومش

و اذکر أخوا عاد إذ أنذر قومه

7- اقدام هود (ع) به هدایت و انذار قوم عاد

و اذکر أخوا عاد إذ أنذر قومه

9- سرگذشت هود و انذار های او به قوم خود ، نمونه ای از سرگذشت رسولان الهی و تلاش آنان برای هدایت مردم در طول تاریخ

وقد خلت النذر من بین یدیه و من خلفه

می توان گفت: تعبیر «قد خلت . . . و من خلفه» در آیه شریفه، به صورت جمله معترضه آمده، تا بیانگر این معنا باشد که یادکرد سرگذشت هود به مثابه یادکرد دیگر پیامبران است؛ زیرا آنان در هدف مشترک بوده اند و سرگذشت هود به عنوان نمونه یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 18 - 6

6 - عذاب الهی در مورد قوم عاد، پس از اذارهای مکرر و اتمام حجت بر آنان بود.

فکیف کان عذابی و نذر

عطف «نذر» بر «عذابی»، ممکن است بیانگر این معنا باشد که عذاب الهی در حق کافران، بدون اذارهای مکرر و تمام شدن حجت بر آنان نبوده است.

ص: 274

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 21 - 3

3 - ابتلای قوم عاد به عذاب الهی ، پس از انذار های مکرر و اتمام حجت بر آنان

فکیف کان عذابی و نذر

عطف «نذر» بر «عذابی»، ممکن است بیانگر این معنا باشد که عذاب الهی در حق کافران، بدون انذارهای مکرر و اتمام حجت نبوده است. گفتنی است که «نذر» جمع «نذیر» است و «نذیر» بر دو معنا اطلاق می شود: «انذار» و «منذر»، ظاهراً در آیه شریفه، معنای اول (انذارها) مراد است.

600- انقراض قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 74 - 1

1_ قوم ثمود پس از انقراض قوم عاد تشکیل یافته و در سرزمین حجر به تمدن رسیدند .

و اذکروا إذ جعلکم خلفاء من بعد عاد و بوأکم فی الأرض

«ال» در «الأرض» عهد ذهنی است و اشاره به سرزمینی است که قوم ثمود در آن ساکن بودند که بین حجاز و شام قرار گرفته است.

601- انقراض نسل قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 8 - 1

1 - عذاب قوم عاد ، فراگیر بود و کسی از آنان زنده و نسلی از آنان باقی نماند .

فهل تری لهم من باقیه

«باقیه» در برداشت یاد شده، صفت برای موصوف مقدر (مانند «نفس») دانسته شده است.

602- انگیزه شرک قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7_ تقلید از نیاکان و حفظ سنت های پیشینیان ، از انگیزه های قوم عاد برای پرستش معبودان دروغین و رویارویی با دعوت هود

قالوا .. و نذر ما کان یعبداً ابائنا

ص: 275

603- اهانت‌های اشراف قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 33 - 8

8 - تحقیر پیامبر پس از نوح و توهین به او ، از سوی اشراف و سران قومش

ما_ذاِإِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ

به کارگیری «ه_ذا» _ که برای اشاره به نزدیک است _ بیانگر نوعی توهین و تحقیر نسبت به پیامبر و مقام رسالت او است.

604- باغداری قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 134 - 3

3 - باغداری ، از محور های فعالیت اقتصادی عادیان

و جنّات و عیون

605- باغهای قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 134 - 1

1 - عادیان ، برخوردار از چشمه ساران ، و باغ های پوشیده از درختان میوه

و جنّات و عیون

«جَنَّة» (مفرد «جَنَّات») به باغ پوشیده از درختان اطلاق می شود و «عیون» (جمع «عین») به معنای چشمه ساران است.

606- بت پرستی قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 50 - 8

8_ قوم عاد ، مردمی مشرک و پرستشگر معبود های خود ساخته

ما لكم من إله غيره إن أنتم إلا مفترون

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

ص: 276

5_ قوم عاد ، مردمی مشرک و پرستشگر معبودهایی چند

و ما نحن بتارکی ءالھتنا عن فولک

«آلهه» جمع «إلاه» و به معنای معبودهاست.

6_ دعوت هود (ع) و سخنان او ، بی تأثیر در بازداری قومش از شرک و پرستش خدایان دروغین

و ما نحن بتارکی ءالھتنا عن فولک

«عن» در «عن قولک» برای تعلیل است. بنابراین معنای جمله «ما نحن ...» چنین می شود: سخن و ادعای تو ، باعث نخواهد شد که ما خدایان خویش را رها کنیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1_ قوم عاد ، پرستشگر معبودهایی متعدد و معتقد به تأثیرگذاری آنها در امور جهان

إن نقول إلاّ اعتریک بعض ءالھتنا بسوء

تعدد معبودها از کلمه «آلهه» که جمع «إلاه» (معبود) است ، استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- دل بستگی عمیق قوم عاد ، به خدایان دروغین خویش

قالوا أجنّتنا لتأفکنا عن ءالھتنا

تأکید قوم عاد، بر انتساب آلهه به خویش (آلهتنا) و این که هدف اصلی هود(ع) را جدا ساختن ایشان از آلهه دانسته اند (لتأفکنا)، مطلب بالا را افاده می کند.

607- بدنهای قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- تبدیل اجساد قوم عاد به استخوان هایی پوسیده ، با وزش باد عذاب

و ما تذر من شیء آتت علیه إلا جعلته كالرّمیم

«رمیم» به استخوانی گفته می شود که پوسیده شده باشد.

608- بشارت به قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 277

8_ نزول باران های فراوان ، در صورت پرهیز از شرک و گرایش به توحید و پرستش خدا ، از نوید های هود (ع) به قوم خویش

و ی_ قوم استغفروا ربکم ثم توبوا إلیه یرسل السماء علیکم مدرارًا

فعل مضارع «یرسل» به اصطلاح در جواب فعل امر (استغفروا ربکم ثم توبوا إلیه) قرار گرفته و با «إِنْ» شرطیه مقدر مجزوم شده است؛ یعنی: «إِنْ تستغفروا و توبوا یرسل . . .»؛ اگر استغفار کنید و به سوی خدا حرکت کنید، او ابرهای پر باران را برای شما خواهد فرستاد».

13_ هود (ع) مردم خویش را در صورت استغفار از گناهان ، گرایش به توحید و پرستش خدا ، به افزایش نیرو و توانشان بشارت داد .

و ی_ قوم استغفروا ربکم ثم توبوا إلیه . . . یزدکم قوه إلی قوتکم

«یزدکم» عطف بر «یرسل» و جواب برای شرط مقدر می باشد؛ یعنی: «إِنْ تستغفروا . . . یزدکم»؛ اگر استغفار کنید و ... خداوند نیروی شما را افزایش می دهد».

609- بصیرت قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 38 - 13

13 - قوم عاد و ثمود ، قبل از گمراه شدن ، مردمی آگاه و بصیر بودند .

وزین لهم الشیطن اعم لهم . . . وکانوا مستبصرین

610- بلندقامتی قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 20 - 3

3 - قوم عاد ، مردمانی تناور و بلند قامت بودند . *

کأنهم أعجاز نخل منقعر

تشبیه قوم عاد به «نخل» می تواند نظر به مطلب بالا داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- قوم عاد، مردمی بلندقامت و پر قدرت *

إرم ذات العماد

چنانچه «ارم» نام قوم عاد باشد، توصیف آنان به «ستون دار»، کنایه از نیرومندی و قامت رشید آنان خواهد بود. گفتنی است که در این برداشت، «عماد» به معنای عمود و ستونی گرفته شده است که خانه را بر آن استوار می کنند. (لسان العرب)

ص: 278

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 8 - 5

5 - قوم عاد ، مردمی بی نظیر در قدرت و قامت *

ذات العماد . التي لم يخلق مثلها في البلاد

در برداشت یاد شده، «ارم» نام قوم عاد گرفته شده است؛ در نتیجه «التي...» توصیف گر آن قبیله، به نبود امثال آنها در شهرها خواهد بود.

611- بنی اسرائیل و تاریخ قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 9 - 5

5- بنی اسرائیل به سرگذشت قوم نوح ، عاد و ثمود آشنایی داشتند .

ألم يأتكم نبؤا الذين من قبلكم قوم نوح و عاد و ثمود و الذين من بعدهم

612- بهانه جویی اشراف قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 33 - 9

9- برخورداری پیامبر از اوصاف بشری ، دستاویز اشراف جامعه پس از نوح در انکار رسالت وی

ما هـذا إلا بشر مثلكم

613- بی ایمانی قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 22 - 5

5- اظهار ناباوری قوم عاد ، نسبت به وعده ها و سخنان هود (ع)

قالوا... فأتنا بما تعدنا إن كنت من الصادقين

قوم عاد با پیشنهاد نزول عذاب، در واقع می خواستند بنمایانند که به نادرستی و کذب سخنان هود(ع) یقین دارند.

614- بی تأییری موعظه بر قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 136 - 1

1 - بی تأثیر خوانده شدن موعظه ها و اندرز های هود از سوی قوم عاد

قالوا سواء علينا أوعظت أم لم تكن من الوعظين

615- بی تقوایی قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 124 - 4,6

4 - قوم عاد ، مردمی بی تقوا و گنه پیشه

إذ قال لهم .. ألا تتقون

6 - عادیان ، مورد سرزنش هود (ع) به خاطر بی تقوایی و گنه پیشگی

إذ قال لهم أخوهم هود ألا تتقون

استفهام در جمله «ألا تتقون» می تواند برای توبیخ و سرزنش باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 132 - 4

4 - بی تقوایی ، بزرگ ترین مشکل عادیان

إذ قال لهم أخوهم هود ألا تتقون .. فاتقوا الله... واتقوا الذی أمّلكم بما تَعْلَم

در سفارش های حضرت هود(ع)، توصیه به تقوا بیش از همه توصیه ها تکرار شده است و این نشان می دهد که مشکل عمده عادیان، بی تقوایی آنان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 135 - 1

1 - تأکید هود (ع) بر بیمناک بودن درباره سرنوشت قومش ، به خاطر بی تقوایی و ناسپاسی آنان

فاتّقوا الله . . . الذی أمّدکم ... إتی أخاف علیکم عذاب یوم عظیم

616- بی منطقی قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 9 - 20

20- اقوام کفرپیشه نوح ، عاد و ثمود برای انکار تعالیم انبیای خویش در برابر دلایل روشن آنان ، دلیل و برهان روشنی نداشتند .

ص: 280

قوم نوح و عاد و ثمود و الذین من بعدهم . . . جاءتهم رسلهم بالبینات ... قالوا إنا

617- بی یاوری اخروی قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 16 - 15

15 - قوم عاد ، محروم از هر گونه یار و یاور در آخرت

و هم لاینصرون

618- بینش اشراف قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 37 - 1

1 - در دیدگاه اشراف و عناصر مرفه جامعه پس از نوح ، زندگی انسان محدود به زندگی دنیایی بود .

إن هی إلاّ حیاتنا الدنیا . . . و ما نحن بمبعوثین

«بعث» (مصدر مجهول «مبعوثین») به معنای برانگیخته شدن است.

619- بینش قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 54 - 3

3_ قوم عاد ، برخی از آلهه خویش را عامل جنون و اغتشاش روانی هود (ع) می پنداشتند .

إن نقول إلاّ اعتریک بعض ءالھتنا بسوء

«إعتراء» به معنای شامل شدن و اصابت کردن است (لسان العرب). و از آن جا که «إعتراء» در آیه شریفه، به وسیله حرف «باء» به مفعول دوم (بسوء) متعدی شده، به معنای رسانیدن و شامل کردن می باشد. بنابراین جمله «إن نقول... یعنی، ما سخنی جز این نمی گوئیم که یکی از خدایان ما، مرض و آفتی بر تو افکنده است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بی تأثیر خوانده شدن موعظه ها و اندرز های هود از سوی قوم عاد

قالوا سواء علينا أوعظت أم لم تكن من الوعظين

ص: 281

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 137 - 4,5,1

1 - عادیان، نصیحت های هود (ع) را تکرار شیوه مدعیان پیامبری در گذشته خوانده و آن را فاقد ارزش و اعتبار اعلام کردند.

إن هـَـذا إلیٰ خلقِ الأَولین

واژه «حُلُق» به معنای شیوه و رفتار است. بنابراین «خلق الأُولین»؛ یعنی، رفتار پیشینیان. گفتنی است که برداشت یاد شده بدان احتمال است که کلمه «هـَـذا» اشاره به رفتار ناصحانه هود(ع) داشته باشد. بر این اساس مراد از «خلق الأُولین» (شیوه پیشینیان)، شیوه پیامبران پیش از هود(ع) می باشد.

4 - عادیان شیوه زندگی خویش (برج سازی، کاخ نشینی و...) را، سنتی برجای مانده از پیشینیان خود اعلام کردند.

إن هـَـذا إلیٰ خلقِ الأَولین

برداشت یاد شده بدان احتمال است که کلمه «هـَـذا» اشاره به رفتار عادیان داشته باشد. بر این اساس مراد از «خلق الأُولین»، شیوه نیاکان خود آنان است.

5 - تقدس و ارزش مندی سنت های کهن در نظر قوم عاد

سواء علینا أوعظت . . إن هـَـذا إلیٰ خلقِ الأَولین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 138 - 2

2 - به دور بودن راه پیشینیان از هرگونه پیامد شوم (عذاب و کیفر الهی)، در دیدگاه قوم عاد

إن هـَـذا إلیٰ خلقِ الأَولین . و ما نحن بمعدّین

با توجه به این که «هـَـذا» در آیه پیش، اشاره به روش و رفتار قوم عاد داشته باشد، استدلال آنها به صورت زیر خواهد بود: این شیوه ای که ما در پیش گرفته ایم، سلوک پیشینیان ما است. این رفتار برای پیشینیان، پیامد ناگواری نداشته است؛ پس برای ما نیز نتیجه بدی نخواهد داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 14 - 11

11 - فرشتگان - در دید قوم عاد و ثمود - موجوداتی برتر از آدمیان و شایسته تر برای رسالت از جانب خداوند

قالوا لو شاء ربنا لأنزل من السماء

از این که قوم عاد و ثمود، پیامبران خویش را به واسطه بشر بودن انکار می کردند و نبوت را فقط لایق فرشتگان می دانستند، مطلب بالا استفاده می شود.

620- بیهودگی کاخ سازی قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 128 - 2،3

2- برج های برپا شده بر بلندی ها به وسیله قوم عاد ، کاری بیهوده و خارج از نیاز آنان بود .

ص: 282

أْتَبْنُون بَكْلَ رَيْعِ آيَةِ تَعْبَثُونَ

فعل «تعبثون» از ریشه «عبث» (بیهوده کاری)، حال از ضمیر فاعل «تبنون» است؛ یعنی، شما در حالی به ساختن برج‌ها می‌پردازید که به آن نیاز ندارید و در نتیجه کاری عبث و بیهوده انجام می‌دهید.

3- سرزنش عادیان توسط هود (ع) به خاطر ساختن بناهایی بی‌فایده و بازیگرانه

أْتَبْنُون بَكْلَ رَيْعِ آيَةِ تَعْبَثُونَ

استفهام در «أْتَبْنُون» برای توبیخ و سرزنش است.

621- پایان عذاب قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 7 - 5

5 - «عن أبي عبد الله (ع) قال: الأربعاء يوم نحس مستمر لأنه أول يوم وآخر يوم من الأيام التي قال الله تعالى: «سخرها عليهم سبع ليال وثمانية أيام حسوماً»؛

از امام صادق (ع) روایت شده که فرمود: چهارشنبه روز شوم (تاریک) مستمری است؛ چون اولین روز و آخرین روز از روزهایی است که خداوند تعالی [در مورد قوم عاد] فرمود: «سخرها عليهم سبع ليال وثمانية أيام حسوماً». گفتنی است که شروع عذاب بر قوم عاد از صبح چهارشنبه و پایان آن نیز غروب چهارشنبه هفته بعد به مدت هفت شب و هشت روز بود.

622- پراکندگی بدنهای قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 25 - 7

7- اجساد قوم عاد، مدفون در زیر شن و یا پراکنده در سرزمین‌های دور، باطوفان بلا *

فأصبحوا لا يرى إلا مسـكنهم

در صورتی که «لا یری» به معنای حقیقی کلمه باشد؛ دیده نشدن اجساد و بقایای قوم عاد از دو حال خارج نیست: یا در نتیجه مدفون شدن به وسیله شن‌ها است _ که واژه «الأحقاف» می‌تواند مؤید آن باشد _ و یا در نتیجه گردباد و طوفان عظیم، آنان به مناطقی بس دور افکنده شدند.

623- پلیدی قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 71 - 6, 7, 1

1 - خداوند ، قوم عاد را به سبب شرکوری و انکار رسالت هود به پلیدی گرفتار ساخت و بر آنان غضب کرد .

ص: 283

قال قد وقع عليكم من ربكم رجس و غضب

2_ هود (ع) در پاسخ ناباوری قوم عاد به اخطار های عذاب ، فراهم آمدن زمینه های عذاب (پلید گشتن و گرفتاری به غضب خدا) را به آنان ابلاغ کرد .

فأتنا بما تعدنا .. قال قد وقع عليكم من ربكم رجس و غضب

6_ پلیدی و نکبت قوم عاد ، موجب غضب الهی بر آنان شد .

قال قد وقع عليكم من ربكم رجس و غضب

تقديم ذكرى «رجس» بر «غضب» می تواند حاکی از تقدم رتبی آن باشد.

7_ آلودگی قوم عاد به پلیدی و گرفتاری ایشان به خشم خدا ، مانع آنان از تصدیق رسالت هود و گرایش به توحید و یکتاپرستی

قال قد وقع عليكم من ربكم رجس و غضب

برداشت فـوق بر اساس این احتمال است که جمله «قد وقع ..» به منزله دلیلی باشد بر کفرورزی قوم عاد، نه نتیجه ای برای انکار توحید و رسالت. یعنی هود با این جمله اشاره به ریشه عنادورزی آنان دارد.

624- پیامبر قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 50 - 2

2_ رسالت هود (ع) ، محدود به قوم عاد بود .

وإلى عاد أخاهم هودًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 59 - 4

4_ خداوند ، در طول تاریخ قوم عاد ، پیامبران بسیاری را برای هدایت آنان فرستاد .

و تلک عاد .. و عصوا رسله

برداشت فوق ، با توجه به کلمه «رسل» که جمع «رسول» است ، استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 9 - 12

12- قوم نوح ، عاد و ثمود و اقوام پس از آنان ، پیامبرانی مخصوص به خود داشتند .

ألم يأتكم نبؤا الذين من قبلكم قوم نوح . . . جاءتهم رسلهم

625- تاریخ قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 284

10 _ قوم عاد نخستین جامعه سامان یافته در پی هلاکت قوم نوح

اذکروا إذ جعلکم خلفاء من بعد قوم نوح

11 _ تشکیل قوم عاد پس از انقراض قوم نوح (ع) به جانشینی از آنان ، نعمتی الهی برای قوم عاد

إذ جعلکم خلفاء من بعد قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 70 - 4،6،7،12

4 _ دودمان و پیشینیان قوم هود ، مردمی مشرک و پرستش کننده معبودانی دروغین

و نذر ما کان یعبد ءاباؤنا

6 _ قوم عاد در عین اعتقاد به معبودانی دروغین و ضرورت پرستش آنها ، معتقد به خداوند و پرستشگر او بودند .

أجئتنا لنعبد الله وحده و نذر ما کان یعبد ءاباؤنا

7 _ تقلید از نیاکان و حفظ سنت های پیشینیان ، از انگیزه های قوم عاد برای پرستش معبودان دروغین و رویارویی با دعوت هود

قالوا . . . و نذر ما کان یعبد ءاباؤنا

12 _ قوم عاد ، مردمی مغرور ، متعصب و لجوج در برابر دعوت توحیدی هود (ع)

فأتنا بما تعدنا إن كنت من الصدقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 71 - 10،11

10 _ هود ، گرفتار جدال و کشمکش مدام قوم عاد درباره معبودان بی اساسشان

اتجدلوننی فی أسماء سمیتموها أنتم و ءاباؤکم

11 _ هود با پرخاش به قوم خویش خواهان ترک بحث و جدال آنان با وی درباره معبودان دروغین شد .

اتجدلوننی فی أسماء سمیتموها أنتم و ءاباؤکم

1_ خداوند ، قوم عاد را پس از اصرارشان به شرک و انکار رسالت هود ، به عذابی فراگیر گرفتار ساخت .

فَأُنجِيهِمُ وَالَّذِينَ مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَقَطَعْنَا دَابِرَ الَّذِينَ كَذَبُوا

2_ گروهی از قوم هود رسالت وی را پذیرفتند و آیات الهی را تصدیق کردند و به یگانگی خداوند ایمان آوردند .

وَالَّذِينَ مَعَهُ

3_ خداوند ، هود و مؤمنان به وی را از عذاب نازل شده بر قوم عاد ، نجات بخشید .

فَأُنجِيهِمُ وَالَّذِينَ مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا

6_ تمامی تکذیب کنندگان آیات الهی از قوم عاد ، با عذاب نازل شده از جانب خداوند به هلاکت رسیدند .

وَقَطَعْنَا دَابِرَ الَّذِينَ كَذَبُوا

دابر هر چیز به معنای آخر آن است. «قطع دابر» یعنی نابودسازی آخرین نفر؛ و این کنایه از نابودی همگان است.

7_ اصرار قوم عاد بر کفر و امید نرفتن به ایمانشان، عامل نزول عذاب و هلاکت آنان

و قطعنا دابر الذین کذبوا بآیتنا و ما کانوا مؤمنین

چون تکذیب آیات الهی ملازم با عدم ایمان، بلکه برخاسته از بی ایمانی است، می توان گفت جمله «ما کانوا مؤمنین» یا اشاره به این معنا دارد که تکذیب کنندگانِ هلاک شده اهل ایمان نبودند و توفیق گرایش به توحید به طور کلی از آنان سلب شده بود، و یا اشاره به طایفه ای دیگر غیر از تکذیب کنندگان دارد. یعنی کسانی که تکذیب نکردند، ایمان نیز نیاوردند. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

8_ خداوند علاوه بر تکذیب کنندگان آیات الهی از قوم عاد، غیر مؤمنان ایشان را نیز به هلاکت رساند.

قطعنا دابر الذین کذبوا بآیتنا و ما کانوا مؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 52 - 9

9_ قوم عاد، بر اثر شرکورزی و ارتکاب گناه، به کمبود باران مبتلا شده بودند.

ثم توبوا إلیه یرسل السماء علیکم مدرارًا

نوید به نزول باران و فراوانی آن، آن گاه می توانست مؤثر باشد و مردمان را به پذیرش تعالیم و دستوره‌های هود(ع) گرایش دهد که آنان از کمبود باران در زحمت باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 53 - 2,4,7

2_ قوم عاد، هود(ع) را به نداشتن معجزه و دلیلی روشن بر حقانیت نبوتش، متهم می کردند.

قالوا ی_ هود ما جئتنا ببینه

4_ اصرار و پافشاری و تعصب قوم هود، بر شرکورزی و پرستش غیر خدا

و ما نحن بتارکی ءالھتنا عن قولک

جمله اسمیه «ما نحن . . .» و آوردن «با» ی زایده در خبر (تارکی ءالھتنا) حکایت از تأکید و اصرار قوم عاد بر پرستش بتها دارد.

7_ تأکید قوم عاد، بر ایمان نیاوردن به هود(ع) و تصدیق نکردن پیام ها و رسالت های او

و ما نحن لک بمؤمنین

2_ قوم عاد، هود (ع) را متهم به اغتشاش روانی کردند و سخنان او را برخاسته از جنون پنداشتند.

إن نقول إلاّ اعتريك بعض الهتنا بسوء

«سوء» به معنای رنج، سختی، مرض و آفت و مانند اینهاست. و مراد از آن، در آیه شریفه _ به مناسبت مورد _ مرض جنون و مانند آن می باشد.

3_ قوم عاد، برخی از آلّهه خویش را عامل جنون و اغتشاش روانی هود (ع) می پنداشتند.

إن نقول إلاّ اعتريك بعض الهتنا بسوء

«إعتراء» به معنای شامل شدن و اصابت کردن است (لسان العرب). و از آن جا که «إعتراء» در آیه شریفه، به وسیله حرف «باء»

به مفعول دوم (بسوء) متعدی شده، به معنای رسانیدن و شامل کردن می باشد. بنابراین جمله «إن نقول...» یعنی، ما سخنی جز این نمی گوئیم که یکی از خدایان ما، مرض و آفتی بر تو افکنده است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 55 - 6، 5

5_ عجز و ناتوانی قوم عاد و خدایانشان، برای از میان بردن هود (ع)، دلیل و آیتی بر حقانیت رسالت او

فکیدونی جمیعاً ثم لاتنظرون

«فاء» در «فکیدونی» فصیحه و حاکی از جمله ای مقدر است. آن جمله به قرینه «إن نقول إلاّ اعتریک...» چنین است: «إن کان کما تقولون فکیدونی...»؛ اگر تنها چنین نیرویی دارند پس شما و آنها با من به مبارزه برخیزید و کار را یکسره کنید».

6_ ناتوانی بت ها برای از میان بردن هود (ع)، علی رغم بیزاری جستن علنی او از آنها، نشانه حقیقت نداشتن ادعای قوم عاد (ابتلای هود به جنون از ناحیه بت ها)

إن نقول إلاّ اعتریک بعض ءالهتنا بسوء... فکیدونی جمیعاً ثم لاتنظرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 56 - 1

1_ قوم عاد، درصدد آزار و اذیت هود (ع) و از میان برداشتن او بودند.

فکیدونی جمیعاً ثم لاتنظرون. إنی توکلت علی الله ربی وربکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 57 - 5

5_ نابودی کفرپیشگان قوم عاد و جایگزینی اقوامی دیگر به جای آنها، هشدار هود (ع) به آنان

فإن تولّوا... ویستخلف ربی قوماً غیرکم

«إستخلاف» به معنای جانشین ساختن و جایگزین کردن است و این معنا در آیه شریفه، مستلزم نبودن قوم عاد می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 58 - 1، 2

1_ قوم عاد، رسالت هود (ع) را نپذیرفتند و به شرک و کفر اصرار ورزیدند .

فإن تولّوا .. يستخلف ربی قومًا غیرکم ... و لما جاء أمرنا نجینا هودًا

2_ خداوند، در پی اصرار قوم عاد بر کفر و شرک، عذابی سخت و سهمگین بر آنان نازل کرد .

و لما جاء أمرنا .. و نجینهم من عذاب غلیظ

مراد از «أمر» عذاب نازل شده بر قوم عاد است. «عذاب غلیظ» در ذیل آیه _ بنابر یک احتمال، یعنی دنیوی بودن عذاب _ دلالت بر سهمگینی عذاب نازل شده بر قوم عاد دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 59 - 13، 8، 7، 5، 4، 2، 1

ص: 287

1_ قوم عاد ، برخوردار از آیات و نشانه های بسیار برای درک توحید ربوبی

و تلک عاد جحدوا بأی_ت ربهم

2_ اکثریت قاطع قوم عاد ، آیات الهی و نشانه های ربوبیت خداوند را انکار کردند .

و تلک عاد جحدوا بأی_ت ربهم

با اینکه عده ای از مردم عاد ایمان آوردند، خداوند انکار آیات و مخالفت با پیامبران را به همه قوم نسبت می دهد تا به این نکته اشاره کند که: اکثریت قریب به اتفاق آنان، به کفرورزی اصرار داشتند و مؤمنان در قیاس با آنها، چیزی به شمار نمی آمدند. قابل ذکر است که چون فعل «جحد» به وسیله حرف «با» متعدی شده، معنای «کفر» در آن اشراب شده است.

4_ خداوند ، در طول تاریخ قوم عاد ، پیامبران بسیاری را برای هدایت آنان فرستاد .

و تلک عاد . . . و عصوا رسله

برداشت فوق ، با توجه به کلمه «رسل» که جمع «رسول» است ، استفاده می شود.

5_ اکثریت قاطع قوم عاد ، با رسولان الهی مخالفت کرده و از پذیرش رسالت و پیام های آنان سرپیچی کردند .

و تلک عاد . . . و عصوا رسله

7_ قوم عاد ، متشکل از سرانی متکبر و سرکش و توده هایی پیرو و مطیع

و اتباعوا أمر کل جبار عنید

8_ توده های قوم عاد ، به پیروی از فرمان سران خویش ، آیات الهی را انکار و با پیامبران مخالفت می کردند .

و تلک عاد جحدوا بأی_ت ربهم و عصوا رسله و اتباعوا أمر کل جبار عنید

13_ تکبر ، سرکشی و لجاجت سران قوم عاد ، مایه انکار رسالت هود (ع) از سوی آنان و نپذیرفتن تعالیم او

و تلک عاد جحدوا بأی_ت ربهم و عصوا رسله و اتباعوا أمر کل جبار عنید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 60 - 6

6_ از قوم عاد ، تنها معاصران هود از رحمت الهی محروم شده و به عذاب گرفتار شدند . *

«قوم هود» عطف بیان برای «عاد» است. با توجه به اینکه قوم عاد پیش از حضرت هود بوده اند و پس از او نیز وجود داشتند، می توان گفت: هدف از تبیین و توضیح «عاد» به «قوم هود» بیان معنایی است که در برداشت فوق آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 100 - 1

1_ داستان اقوامی چون فرعونیان، قوم نوح، هود، صالح، لوط و شعیب (ع)، از داستان های مهم تاریخ بشری است.

ذلك من أنباء القری

«أنباء» جمع نبأ است و نبأ_ چنان چه در مفردات راغب آمده_ به خبری گفته می شود که دارای فایده بزرگ است. «قری» (جمع قریه) به معنای آبادیهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 42 - 3,6

ص: 288

3 - مخالفت همگانی قوم نوح، عاد و ثمود با پیامبران‌شان (نوح، هود و صالح)

و ان یكذبوك فقد کذبتم قبلهم قوم نوح و عاد و ثمود

6 - عاد و ثمود، پس از قوم نوح و پیش از قوم ابراهیم می زیستند .

قوم نوح و عاد و ثمود . . . و قوم ابرهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 31 - 4

4 - ثمود (یا عاد) نخستین جامعه شکل گرفته پس از طوفان نوح

ثم أنشأنا من بعدهم قرناً اخرین

مفسران در این که کدام جامعه پس از طوفان نوح شکل گرفت، دو نظر دارند: برخی از آنان با تکیه بر سخن هود(ع) در سوره اعراف: «و اذکروا اذ جعلکم خلفاء من بعد قوم نوح» و ذکر سرگذشت قوم هود در پی قوم نوح (در سوره های اعراف، هود و شعرا) معتقدند که نخستین جامعه تشکیل یافته در پی هلاکت قوم نوح، قوم هود (عاد) بود. برخی دیگر نیز بر آنند که با توجه به این که قوم صالح (ثمود) با صیحه آسمانی نابود شدند و در این جا نیز ذکر صیحه به میان آمده است، می رساند که اولین جامعه پس از طوفان، قوم صالح (ثمود) بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 38 - 3

3 - اشراف جامعه پس از نوح، مردم را از گرویدن به فرستاده الهی بر حذر می داشتند .

و ما نحن له بمؤمنین

اعلام اشراف مبنی بر این که به این مرد (فرستاده الهی) ایمان ندارند، می تواند دستوری ضمنی به مردم باشد که باید از آنان پیروی کنند و به فرستاده الهی گرایش نداشته باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 40 - 3

3 - پشیمانی سخت تکذیب گران پیامبر جامعه پس از نوح، به هنگام مشاهده عذاب استیصال

قال عمّا قليل لیصبحنّ ندمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 41 - 2, 1

1 - نزول عذابی فراگیر بر نخستین جامعه پس از نوح، در پی استمداد پیامبر آنان از خداوند

قال رب انصرنی . . . فأخذتهم الصیحه

2 - نابودی جامعه پس از نوح، تنها با یک فریاد مرگ بار (صیحه)

فأخذتهم الصیحه بالحقّ

«صیحه» مصدر عددی و به معنای یک فریاد است.

ص: 289

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 39 - 3

3 - همه مردمان عاد ، ثمود ، اصحاب رس و مردم دوران های بین اقوام یاد شده ، به خاطر تکذیب آیات خدا و رسولان او ، به شکل شگفت آوری درهم شکسته شده و نابود گردیدند .

و کلاً تَبْرنا تَبیراً

«تَبیر» (مصدر «تَبْرنا») به معنای درهم شکستن و هلاک کردن است (لسان العرب). «تَبیراً» - که مفعول مطلق برای «تَبْرنا» است - نیز برای تأکید معنای درهم شکستن و هلاک کردن و نوع شگفت آور آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 123 - 4

4 - قوم عاد ، منکر حقیقتی به نام رسالت

كذّبت عاد المرسلین

برداشت یاد شده بدان احتمال است که قوم عاد اصولاً حقیقتی به عنوان رسالت را قبول نداشتند. بدیهی است که این امر، به منزله انکار همه پیامبران الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 124 - 6

6 - عادیان ، مورد سرزنش هود (ع) به خاطر بی تقوایی و گنه پیشگی

إذ قال لهم أخوهم هود ألا تتقون

استفهام در جمله «ألا تتقون» می تواند برای توبیخ و سرزنش باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 128 - 1

1 - قوم عاد ، برپا کننده برج های عظیم بر فراز بلندی ها و ارتفاعات

أتبنون بكلّ ريع ءایه تعبثون

«بناء» (مصدر «تبنون») مقابل «هدم» (خراب کردن) است؛ یعنی، درست کردن و ساختن. «با» در «بکلّ ریع» مرادف «علی» (بر روی) می باشد. «ریع» به هر جای بلند و مرتفع (تپه) گفته می شود. «آیه» در اصل به معنای نشانه است و نکره آمدنش برای بیان عظمت آن است و در این جا مراد از آن به قرینه «أتبنون...»، برج های عظیم و بلند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 129 - 4، 3، 2، 1

1 - احداث قصر های مستحکم و باشکوه، به وسیله قوم عاد

و تتخذون مصانع لعلکم تخلدون

«اتخاذ» به معنای برگرفتن و احداث کردن و «مصانع» (جمع «مصنعه») به معنای کاخ های محکم و استوار است.

2 - قوم عاد، دارای تمدنی پیشرفته در امر معماری و بناسازی

ص: 290

أَتَبْنُونَ بِكُلِّ رِيْعٍ ءَايَةَ تَعْبَثُونَ . وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُونَ

3 - اقدام قوم عاد به ساختن آبگیر ها و منابع آبی بسیار مستحکم و خارج از نیاز خویش

و تَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُونَ

«مصانع» به معنای «مآخذالماء» نیز به کار می رود. برداشت یاد شده بر پایه این معنا است.

4 - سرزنش عادیان از سوی هود (ع) ، به خاطر احداث قصر ها و روحیه کاخ نشینی آنان

و تَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 130 - 1،3

1 - قوم عاد ، دارای روشی جبارانه و خشونت بار

و إِذَا بَطَشْتُمْ بَطَشْتُمْ جَبَّارِينَ

«بَطَشَ» (مصدر «بَطَشْتُمْ») به هجوم سخت و خشونت بار گفته می شود. بنابراین «جَبَّارِينَ» حال مؤکد از ضمیر فاعل در «بَطَشْتُمْ» است.

3 - نکوهش قوم عاد از سوی هود (ع) ، به خاطر خشونت و زورگویی آنان

و إِذَا بَطَشْتُمْ بَطَشْتُمْ جَبَّارِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 131 - 5

5 - ریشه تمام مفسدات اجتماعی و روحی قوم عاد ، در بی تقوایی و دوری آنان از ارزش های الهی بود .

أَتَبْنُونَ بِكُلِّ رِيْعٍ .. بَطَشْتُمْ جَبَّارِينَ . فَاتَّقُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا

از این که هود(ع) پس از سرزنش عادیان به خاطر روحیه بیهوده کاری، کاخ نشینی و خشونت با دیگران، آنان را به تقوای الهی فرا خوانده است، نشان می دهد که آن مفسدات، همگی ریشه در بی تقوایی آنان دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 132 - 3،4

3- قوم عاد ، برخوردار از نعمت های فراوان و چشمگیر

و اتَّقُوا الذی أمدّکم بما تعلمون

به کارگیری واژه «ما» به جای بر شمردن نعمت ها، نشانگر مطلب یاد شده است.

4- بی تقوایی ، بزرگ ترین مشکل عادیان

إذ قال لهم أخوهم هود ألا تتقون .. فاتقوا الله... واتقوا الذی أمدّکم بما تعل

در سفارش های حضرت هود(ع)، توصیه به تقوا بیش از همه توصیه ها تکرار شده است و این نشان می دهد که مشکل عمده عادیان، بی تقوایی آنان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 133 - 1,2,3

ص: 291

1 - قوم عاد ، برخوردار از امکانات دامی (شتر ، گاو و گوسفند) و نیروی انسانی

أمدکم بأنعـم و بنین

«أنعام» (جمع «نعم») در اصل بر شتران اطلاق می شود و گاهی برای مجموع شتر، گاو و گوسفند نیز به کار می رود. برداشت یاد شده بر پایه اطلاق دوم است.

2 - رشد قابل توجه دامداری در قوم عاد

أمدکم بأنعـم

نکره آمدن «أنعام» و نیز «بنین»، بیانگر فراوانی دام و کثرت توالد و تناسل در میان آن قوم است.

3 - کثرت توالد و تناسل در میان قوم عاد

أمدکم . . . و بنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 134 - 1

1 - عادیان ، برخوردار از چشمه ساران ، و باغ های پوشیده از درختان میوه

و جنّـت و عیون

«جَنَّة» (مفرد «جَنَات») به باغ پوشیده از درختان اطلاق می شود و «عیون» (جمع «عین») به معنای چشمه ساران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 136 - 1,2,4

1 - بی تأثیر خوانده شدن موعظه ها و اندرز های هود از سوی قوم عاد

قالوا سواء علينا أوعظت أم لم تكن من الوعظین

2 - قوم عاد ، مردمی لجوج و مصمم بر حق ناپذیری

قالوا سواء علينا . . . من الوعظین

4 - تلاش قوم عاد ، به ایجاد یأس و ناامیدی در حضرت هود (ع) نسبت به دستیابی او به اهداف رسالتش

قالوا سواء علينا أوعظت أم لم تكن من الوعظين

یادآوری قوم عاد به حضرت هود(ع) مبنی بر مؤثر نبودن موعظه هایش، می تواند به منظور ایجاد یأس در آن حضرت و نیز بازداشتن ایشان از تلاش برای ادامه رسالت و تبلیغ خود باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 137 - 5,6

5 - تقدس و ارزش مندی سنت های کهن در نظر قوم عاد

سواء علينا أوعظت . . . إن هـ_ذا إلا خلق الأولین

6 - تکیه و پافشاری قوم عاد بر سنت های نیاکانشان ، عامل رویارویی آنان با هود (ع) ورد کردن نصایح وی

إن هـ_ذا إلا خلق الأولین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 292

3 - احساس امنیت قوم عاد ، از عذاب الهی

و ما نحن بمعذبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - هلاکت قوم عاد ، به اراده الهی و در پی تکذیب رسالت هود (ع) از سوی آنان بود .

فكذبوه فأهلكنهم

2 - ناباوری قوم عاد نسبت به هشدار های هود (ع) ، ریشه تکذیب رسالت آن حضرت

و ما نحن بمعذبین فكذبوه

3 - نزول عذاب بر قوم عاد ، نتیجه عملکرد و اصرار آنان بر کفر پس از اتمام حجت بر ایشان بوده است .

إني أخاف عليكم عذاب .. فكذبوه فأهلكنهم

8 - بیشتر عادیان ، حق ناپذیر و مصمم بر کفر

و ما كان أكثرهم مؤمنین

9 - وجود اقلیتی مؤمن در میان قوم عاد

و ما كان أكثرهم مؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - عاد و ثمود ، دو قوم هلاک شده با عذاب الهی اند .

فأخذتهم الرجفة .. و عاداً و ثموداً

«عاداً و ثموداً» منصوب به فعل مقدر «أهلكنا» است.

2 - خانه های بازمانده از دو قوم عاد و ثمود ، نشان هلاکت و نابودی آنان به عذاب الهی است .

و عَادًا وَ ثَمُودًا وَ قَدْ تَبَيَّنَ لَكُمْ مِنْ مَسْـكِنِهِمْ

احتمال دارد «من مساکنهم» متعلق به «تَبَيَّنَ» باشد و فاعل «تَبَيَّنَ» مستتر و مرجع آن «إِهْلَاكُنَا» باشد و احتمال دارد «من» زاید و «مساکن» در محل رفع و فاعل «تَبَيَّنَ» باشد. در هر دو صورت، نکته یاد شده، به دست می آید.

4- دو قوم عاد و ثمود، پیامبرانی داشتند و آنان را تکذیب کردند .

وإلى مدین آخاهم شعیبًا . . . فکذبوه فأخذتهم الرجفة... و عَادًا وَ ثَمُودًا وَ قَدْ تَبَيَّنَ

به قرینه سیاق، احتمال دارد که جمله، حذف به ایجاز داشته باشد؛ یعنی، چنین باشد: «و لقد أرسلنا إلى عاد و ثمود رسلهم فکذبوهم فأخذتهم الرجفة»

13- قوم عاد و ثمود، قبل از گمراه شدن، مردمی آگاه و بصیر بودند .

و زَيْنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَى لَهُمْ . . . وَ كَانُوا مُسْتَبْصِرِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 40 - 6

ص: 293

6 - عذاب برخی از اقوام مکذّب انبیا (قوم عاد) با طوفان شن بود .

فمنهم من أرسلنا عليه حاصبًا

«حاصب» به «باد شدیدی که حامل شن و ماسه است» گفته می شود. گفتنی است که عذاب های یاد شده در آیه، براساس لفّ و نشر مرتب، مطابق با اقوام و اشخاص یاد شده در آیات پیش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 12 - 1

1 - قوم نوح ، عاد و فرعون ، پیامبران خود را تکذیب کردند .

كذّبت قبلهم قوم نوح و عاد و فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 14 - 2، 1

1 - قوم نوح ، عاد ، فرعون ، ثمود ، لوط و اصحاب ایکه (قوم شعیب) ، پیامبران خود را تکذیب کردند .

قوم نوح ... ثمود ... أصحاب لئیکه ... إن کلّ الاکذّب الرسل

2 - تکذیب پیامبران از سوی قوم نوح ، عاد ، فرعون ، ثمود ، لوط و اصحاب ایکه (قوم شعیب) ، بسیار شدید بود .

إن کلّ الاکذّب الرسل

«إن» نافیّه و «کلّ» از الفاظ عموم و تنوین آن عوض از محذوف است، یعنی، «کلّهم». عبارت «إلا کذّب الرسل» استثنا از نفی جنس و مفید تأکید حصر است؛ یعنی، این اقوام آن قدر به تکذیب پیامبران خود پرداختند که گویی به جز تکذیب هیچ کار و یا صفت دیگری نداشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 31 - 5، 6، 7

5 - قوم نوح ، عاد ، ثمود و اقوام پس از آنان ، مهم ترین اقوام هلاک شده تاریخ *

مثل دأب قوم نوح ... و الذین من بعدهم

6 - آگاهی کامل مؤمن آل فرعون ، از سرگذشت هلاکت بار قوم نوح ، عاد ، ثمود و اقوام پس از آنان

إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ مِثْلَ .. دَابَّ قَوْمِ نُوحٍ ... وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ

7- آشنایی مردم عصر فرعون از سرگذشت هلاکت بار قوم نوح، عاد، ثمود و اقوام پس از آنان

إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ مِثْلَ .. دَابَّ قَوْمِ نُوحٍ ... وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ

هشدار مؤمن آل فرعون به مردم و بازگوکردن سرگذشت عبرت آموز اقوام یادشده برای ایشان، می تواند گویای برداشت بالا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 15 - 4

4- قوم عاد، دارای قدرت و توانمندی بی نظیر در عصر خویش

وَقَالُوا مِنْ أَشَدِّ مِتَّا قَوْمًا

قوم عاد، ادعای نیرومندی داشتند و خداوند این ادعا را رد نکرد؛ بلکه به گونه ای دیگر پاسخ آنان را داد.

ص: 294

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 16 - 10، 4، 5

4 - طول کشیدن عذاب قوم عاد ، به مدت چندین روز

فأرسلنا عليهم .. في أيام نحسات

5 - ایام عذاب قوم عاد ، روزهایی نحس و نامیمون برای آنان

فی أيام نحسات

10 - عذاب نازل شده بر قوم عاد ، عذابی بس خوارکننده و ذلت بار

لنذيقهم عذاب الخزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 18 - 2، 1

1 - تنها گروهی اندک از قوم عاد و ثمود ، ایمان آورده ، تقوا پیشه کردند .

و نَجِّينَا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَ كَانُوا يَتَّقُونَ

از این که خداوند، استکبار و کوردلی را به عموم مردم عاد و ثمود نسبت داده است، می توان استفاده کرد که بیشتر آنان کافر شدند و فقط تعدادی اندک از آنان مؤمن بودند.

2 - خداوند ، مؤمنان تقوایپیشه قوم عاد و ثمود را از عذاب نازل شده نجات داد .

و نَجِّينَا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَ كَانُوا يَتَّقُونَ

مراد از «الذین آمنوا» _ به قرینه سیاق _ مؤمنان هر دو قوم عاد و ثمود است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 21 - 16، 18

16 - قوم عاد ، گرفتار شرک و انحراف در پرستش

وَ اذْکُرْ اٰخَا عَادٍ .. اَلَّا تَعْبُدُوْا اِلَّا اللّٰهَ

از انداز هود(ع) و محتوای پیام او، دانسته می شود که مشکل اساسی قوم عاد، شرک و انحراف در پرستش بوده است.

18- روز نزول عذاب بر قوم عاد ، روزی بس سخت و دشوار

أخاف عليكم عذاب يوم عظيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 24 - 1,2,4,5,6,7

1- نمودار شدن نشانه های عذاب و کیفر الهی بر قوم عاد ، پس از اصرار آنان بر کفر

فلما رأوه عارضاً

ضمیر «رأوه» به عذاب باز می گردد که در آیات پیشین، از آن یاد شده است.

2- توده های ابرگونه ، حامل عذاب الهی برای قوم عاد

عارضاً مستقبل أوديتهم

ص: 295

«عارض» به معنای توده ابر است.

4- طوفان بلا گسترده از کران تا کران افق، برای قوم عاد

فلما رأوه عارضاً مستقبلاً أوديتهم . . . ریح فیها عذاب الیم

واژه «عارض» به معنای توده ابری است که در پهنه افق گسترده و عرض فضا را پر کرده باشد.

5- قوم عاد، گرفتار کم آبی و چشم انتظار نزول باران قبل از گرفتار شدن به عذاب *

قالوا هـذا عارض ممطرنا

از تعبیر «هـذا عارض ممطرنا»، استفاده می شود که آنان در انتظار باران بودند؛ چه این که اگر انتظار آن را نداشتند، بی تفاوت بدان می نگریستند.

6- نزول عذاب بر قوم عاد، به هنگام ناباوری و غفلت آنان

فلما رأوه . . . قالوا هـذا عارض ممطرنا

آنان به قدری از خدا و وعده های هود(ع) غافل بودند که هرگز احتمال نمی دادند توده هایی را که می بینند، طوفان بلا باشد.

7- توده های ابرگونه مرگ بار، پاسخ الهی به اصرار قوم عاد برای مشاهده عذاب

فلما رأوه عارضاً . . . بل هو ما استعجلتم به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 25 - 6,7, 1

1- عذاب قوم عاد، تندبادی ویرانگر و نابود کننده همه مظاهر حیات

ریح . . . تدمر کل شیء

تعبیر «کل شیء» گر چه عام است و شامل همه مظاهر طبیعت می شود؛ اما «لایری إلا مساکنهم» نشان می دهد که این ویرانگری، بیشتر متوجه جانداران و موجودات زنده بوده است.

6- خانه های مستحکم قوم عاد، ناتوان از محافظت ایشان در برابر عذاب الهی *

فأصبحوا لایری إلا مسکنهم

برداشت یاد شده در صورتی است که از برجای ماندن خانه های قوم عاد، استحکام آن خانه ها استفاده شود.

7- اجساد قوم عاد ، مدفون در زیر شن و یا پراکنده در سرزمین های دور ، باطوفان بلا *

فأصبحوا لا يرى إلاّ مسـكنهم

در صورتی که «لا یری» به معنای حقیقی کلمه باشد؛ دیده نشدن اجساد و بقایای قوم عاد از دو حال خارج نیست: یا در نتیجه مدفون شدن بهوسیله شن ها است _ که واژه «الأحقاف» می تواند مؤید آن باشد _ و یا در نتیجه گردباد و طوفان عظیم، آنان به مناطقی بس دور افکنده شدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 26 - 15

15- گرفتار آمدن قوم عاد ، به عذاب مورد تمسخر آنان

و حاق بهم ما كانوا به يستهزون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 296

1_ قوم عاد و فرعون و قوم لوط ، از تکذیب کنندگان پیامبران ، در گذشته تاریخ

کذبت قبلهم . . . و عاد و فرعون و إخوان لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 41 - 2

2 - کفر و حق ستیزی قوم عاد ، منتهی به عذاب الهی با بادی ویرانگر

و فی عاد إذ أرسلنا علیهم الريح العقیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 42 - 3، 2، 1

1 - باد وزیده بر قوم عاد ، از میان برنده تمامی مظاهر حیات بود .

الريح العقیم . ماتدر من شیء

2 - تبدیل اجساد قوم عاد به استخوان هایی پوسیده ، با وزش باد عذاب

و ما تدر من شیء أتت علیه إلا جعلته كالرّمیم

(رّمیم) به استخوانی گفته می شود که پوسیده شده باشد.

3 - باد وزیده بر قوم عاد ، دارای خاصیتی سوزاننده و متلاشی کننده مظاهر حیات *

ما تدر من شیء أتت علیه إلا جعلته كالرّمیم

تعبیر «ما تدر من شیء» می رساند که این باد بر هر جسمی که میوزید، آن را مانند حرارت آتش پوسانده و اجزای آن را در معرض متلاشی شدن، قرار می داد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 50 - 4، 3، 2، 1

1 - هلاکت و نابودی نخستین نسل قوم عاد ، به اراده خداوند

وَأَنَّهُ أَهْلَكَ عَادًا الْأُولَى

تعبیر «عاداً الأولى»، می تواند بیانگر این باشد که قوم عاد، دارای نسل های متعدد در تاریخ بوده اند و نسل نخستین آنان نابود شده است.

2- قوم عاد ، از جمله کهن ترین اقوام هلاک شده تاریخ *

وَأَنَّهُ أَهْلَكَ عَادًا الْأُولَى

برداشت یاد شده بدان احتمال است که «الأولى» بیانگر قدمت و پیشینه کهن قوم عاد باشد.

3- قوم عاد ، مردمی ستم کار و طغیانگر

عاداً الأولى . . . و قوم نوح . . . هم أظلم و أظغى

از این که در آیات بعد، قوم نوح «أظلم» و «أظغى» معرفی شده اند، اصل ظلم و طغیان برای قوم عاد ثابت می شود.

4- شرک در ربوبیت خداوند ، عامل نابودی قوم عاد *

وَأَنَّهُ هُوَ رَبُّ الشَّعْرَى . وَأَنَّهُ أَهْلَكَ عَادًا الْأُولَى

ص: 297

بیان هلاکت قوم عاد_ در پی تأکید بر ربوبیت یگانه خدا_ می تواند بیانگر این معنا باشد که شرک در ربوبیت، ریشه ظلم و طغیان قوم عاد و هلاکت آنان، بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 52 - 4، 2، 1

1 - قوم نوح، قومی هلاک شده به اراده خداوند، قبل از عاد و ثمود

و آئنه أهلک عاداً... و ثموداً... و قوم نوح من قبل

2 - قوم نوح، مردمی ظالم تر و طغیانگتر از قوم عاد و ثمود

عاداً... و ثموداً... و قوم نوح... کانوا هم أظلم و أظلمی

برداشت یاد شده بنابراین نکته است که ضمیر «هم» به قوم نوح باز گردد و «أظلم» و «أظمی» بودن قوم نوح، در مقیاس قوم عاد و ثمود سنجیده شده باشد.

4 - عاد و ثمود و قوم نوح، دارای ظلم و طغیانی فزون تر از دیگر اقوام نابود شده تاریخ

إتهم کانوا هم أظلم و أظمی

بنابراین که ضمیر «هم» به قوم عاد و ثمود و نوح بازگردد، برداشت بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 18 - 6، 2، 1

1 - قوم عاد، از جمله ملت های حق ستیز و تکذیب گر پیامبران

کذبت عاد

2 - عبرت نگرفتن قوم عاد، از سرگذشت هلاکت بار قوم نوح (ع)

کذبت قبلهم قوم نوح... فهل من مدکر. کذبت عاد

با توجه به این که مؤخر آمدن ذکر قوم عاد، دلیل تقدم تاریخی قوم نوح بر آنان می باشد؛ تکذیب انبیا از سوی آنان، نشان می دهد که آن قوم از سرگذشت قوم نوح عبرت نگرفته بودند.

6 - عذاب الهی در مورد قوم عاد، پس از انذار های مکرر و اتمام حجت بر آنان بود.

عطف «نذر» بر «عذابی»، ممکن است بیانگر این معنا باشد که عذاب الهی در حق کافران، بدون انذارهای مکرر و تمام شدن حجت بر آنان نبوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 23 - 3

3 - قوم ثمود، از جمله ملت های تکذیب کننده انذار های الهی، پس از قوم نوح و عاد

كذبت ثمود بالنذر

برداشت یاد شده بنابراین نکته است که مؤخر آمدن ذکر قوم ثمود پس از قوم نوح و عاد، دلیل تقدم تاریخی قوم نوح و عاد بر آنان باشد.

ص: 298

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 6 - 7، 1، 2

1 - خداوند ، قوم عاد را به سختی کیفر داد .

الم تر کیف فعل ربّک بعاد

قوم عاد، امت هود(ع) بودند که بر اثر نافرمانی خداوند عقوبت شدند. عبارت «کیف فعل»، حاکی از شدت عقوبت آنان است.

2 - آگاهی دقیق پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به فرجام هلاکت بار قوم عاد

الم تر کیف فعل ربّک بعاد

7 - خداوند ، تهدیدکننده کافران عصر بعثت به سرنوشتی نظیر فرجام قوم عاد

الم تر کیف فعل ربّک بعاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 7 - 6، 5، 4، 3، 2، 1

1 - قوم عاد ، دارای سرزمینی به نام « ارم »

إرم ذات العماد

کلمه «إرم»، بدل اشتمال برای «عاد» است؛ زیرا تخریب آن با عذاب الهی، عقوبتی بود که بر قوم عاد وارد شد. بنابراین مفاد آیه شریفه این است که: «آیا ندیدی خداوند با عاد چه کرد؟ آیا ندیدی با ارم چه کرد؟»

2 - « ارم » ، سرزمینی دارای ساختمان های مرتفع

إرم ذات العماد

«عماد»، به معنای ساختمان های بلند است و به یک ساختمان «عماده» گفته می شود. (مصباح)

3 - استحکام سرزمین عاد و عظمت ساختمان های آن ، مانع تأثیر عذاب الهی در تخریب و نابودی آن نبود .

کیف فعل ربّک .. إرم ذات العماد

4 - قوم عاد ، مردمی متمدن و آشنا با فن ساختمان سازی

إرم ذات العماد

5- « ارم » ، نام دیگر قوم عاد *

إرم ذات العماد

درباره مراد از «ارم»، احتمالات گوناگونی داده شده است؛ از جمله این که «ارم»، نام مرد یا زنی بود که قوم عاد از او پدید آمده بود. دیگر این که نام سرزمین عاد است که دمشق یا اسکندریه است. (قاموس)

6- قوم عاد ، مردمی بلندقامت و پر قدرت *

إرم ذات العماد

چنانچه «ارم» نام قوم عاد باشد، توصیف آنان به «ستون دار»، کنایه از نیرومندی و قامت رشید آنان خواهد بود. گفتنی است که در این برداشت، «عماد» به معنای عمود و ستونی گرفته شده است که خانه را بر آن استوار می کنند. (لسان العرب)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 8 - 5, 3, 2, 1

1 - ساختمان های مرتفع سرزمین ارم ، بی نظیر در تمام سرزمین ها تا عصر بعثت

ص: 299

الَّتِي لَمْ يَخْلُقْ مِثْلَهَا فِي الْبَلَدِ

2- قوم عاد ، پیشرفته در فنّ خانه سازی و معماری

الَّتِي لَمْ يَخْلُقْ مِثْلَهَا فِي الْبَلَدِ

3- ساختمان های مرتفع و مستحکم قوم عاد ، سست و بی مقاومت در برابر عذاب الهی

كيف فعل ربك . . . الَّتِي لَمْ يَخْلُقْ مِثْلَهَا فِي الْبَلَدِ

5- قوم عاد ، مردمی بی نظیر در قدرت و قامت *

ذات العماد . الَّتِي لَمْ يَخْلُقْ مِثْلَهَا فِي الْبَلَدِ

در برداشت یاد شده، «ارم» نام قوم عاد گرفته شده است؛ در نتیجه «الَّتِي . . .» توصیف گر آن قبیله، به نبود امثال آنها در شهرها خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 9 - 7

7- قوم ثمود ، پس از دوران قوم عاد می زیستند .

بعاد . . . و ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 11 - 1

1- فرعون و قوم عاد و ثمود ، در ممالک و سرزمین ها ، به طغیان گری پرداخته ، در گناه فرورفتند .

الَّذِينَ طَغَوْا فِي الْبَلَدِ

طغیان، از حد گذراندن گناه است (مقایس اللغه) و هر چیز که از مقدار خود فراتر رود، طغیان کرده است (العین). حرف «ال» در «البلاد»، برای استغراق عرفی است و مراد تمام سرزمین هایی است که برای اقوام یاد شده، دسترسی به آن امکان پذیر بوده است و می توان گفت: اصل آن «بلادهم» بوده و حرف «ال»، جانشین ضمیر «هم» است و مراد سرزمین هایی است که در قلمرو آنان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 12 - 1

1 - فرعون و قوم عاد و ثمود، در ممالک و مناطق خود، به فساد و ناهنجاری‌ها دامن زده، و آن را گسترش می‌دادند.

فأكثرها فيها الفساد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 13 - 1

1 - خداوند، با فرود آوردن عذابی سخت بر فرعون و قوم عاد و ثمود، شلاق عقوبت خویش را پیایی بر آنان نواخت.

فصبّ عليهم ربك سوط عذاب

«صبّ»، به معنای ریختن چیزی و «سوط» به معنای آمیختن چیزی با چیز دیگر است و به شلاق از آن جهت «سوط» گفته می‌شود که با پوست می‌آمیزد (مقایس اللغه). «ریختن شلاق عذاب»، کنایه از عذاب پیایی و شدید است.

ص: 300

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 14 - 7

7 - نواختن شلاق عذاب بر عاد ، ثمود و فرعون ، نمونه ای از کمین گذاری خداوند برای مخالفان پیامبران است .

فَصَبَّ عَلَيْهِم رَيْبٌ . . . إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمُرْصَادِ

626- تبلیغ اشراف قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 36 - 1

1 - تبلیغ شدید اشراف جامعه پس از نوح ، علیه وعده رستاخیز

هیئات هیئات لما توعدون

«هیئات» اسم فعل است به معنای «بُعِد» (دور است) و برای استبعاد به کار می رود. تکرار «هیئات» برای مبالغه در استبعاد است.

627- تخریب خانه های قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 7 - 3

3 - استحکام سرزمین عاد و عظمت ساختمان های آن ، مانع تأثیر عذاب الهی در تخریب و نابودی آن نبود .

کیف فعل ریبک . . . إرم ذات العماد

628- تداوم عذاب قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 19 - 4

4 - نابودی قوم عاد ، همراه با دشواری ها و سختی های مستمر ؛ و نه مقطعی و زودگذر

إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا فَيَوْمَ نَحْسُ مُسْتَمِرٌّ

برداشت یاد شده با توجه به توصیف «یوم نحس» با وصف «مستمّر»، استفاده می شود.

629- تذکر تاریخ قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 9 - 1, 4

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) سرگذشت قوم نوح، عاد و ثمود و اقوام پس از آنان را به مردم یادآوری کرد.

ألم یأتکم نبؤا الذین من قبلکم قوم نوح و عاد و ثمود و الذین من بعدهم

برداشت فوق بر این اساس است که «ألم یأتکم» ادامه کلام پیامبر (صلی الله علیه و آله) است که خداوند به آن حضرت فرمود: «أنزلناه إلیک . . . و إذ قال موسی».

4- حضرت موسی (ع) سرگذشت قوم نوح، عاد و ثمود و اقوام پس از آنان را به مردم خویش یادآوری کرد.

ألم یأتکم نبؤا الذین من قبلکم قوم نوح و عاد و ثمود و الذین من بعدهم

برداشت مزبور بر اساس این احتمال است که جمله «ألم یأتکم . . .» ادامه کلام موسی (ع) باشد که فرمود: «وقال موسی إن تکفروا...».

630- تشبیه بدنهای قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 7 - 2

2- قوم عاد بر اثر باد، مانند تنه های پوک و افتاده درختان خرما از پای درآمدند.

فتری القوم فیها صرعی کأنهم أعجاز نخل خاویه

«صرعی» (مفرد «صرعی») به معنای چیز افکنده شده بر زمین و «أعجاز» به معنای ساقه های ریشه دار در زمین (تنه ها) است. «خاویه»؛ یعنی، شیء خالی و نیز به معنای شیء افتاده بر زمین آمده است.

631- تشبیه جسد قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 20 - 2

2- اجساد قوم عاد، پس از عذاب، همانند نخل های ریشه کن شده از اعماق خاک

تنزع الناس كأنهم أعجاز نخل منقعر

«عجز» (مفرد «أعجاز») به معنای تنه و «منقعر» به معنای کنده شده از ریشه است (مختار الصحاح).

632- تشکیل قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 302

11 - تشکیل قوم عاد پس از انقراض قوم نوح (ع) به جانشینی از آنان ، نعمتی الهی برای قوم عاد

إذ جعلکم خلفاء من بعد قوم نوح

633- تشویق به مطالعه قصه قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 8 - 3

3 - ترغیب خداوند ، به مطالعه سرگذشت تکذیب گرانی همچون قوم عاد و ثمود و درس آموزی از آن

فهل تری لهم من باقیه

مطلب یاد شده، از تعبیر «فهل تری» استفاده می شود.

634- تعدد معبودان قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 22 - 4

4- قوم عاد ، دارای آلهه و معبود های متعدد

أجئتنا لتأفکنا عن ءالہتنا

جمع بودن «آلهه»، گویای جمع بودن آنها است.

635- تعصب قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 70 - 12

12 - قوم عاد ، مردمی مغرور ، متعصب و لجوج در برابر دعوت توحیدی هود (ع)

فأتنا بما تعدنا إن كنت من الصدقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4_ اصرار و پافشاری و تعصب قوم هود، بر شرک‌ورزی و پرستش غیر خدا

و ما نحن بتارکی ءالہتنا عن فولک

جمله اسمیه «ما نحن . . .» و آوردن «با» ی زائده در خبر (تارکی ءالہتنا) حکایت از تأکید و اصرار قوم عاد بر پرستش بتها دارد.

ص: 303

636- تفکر در فرجام قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 18 - 3

3 - ترغیب مردم از سوی خداوند ، برای تأمل در سرنوشت هلاکت بار قوم عاد

کذّبت عاد فکیف کان عذابی و نذر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 21 - 2

2 - ترغیب مردم از سوی خداوند ، برای تأمل در سرنوشت هلاکت بار قوم عاد

کذّبت عاد . . . فکیف کان عذابی و نذر

637- تقلید قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 137 - 4

4 - عادیان شیوه زندگی خویش (برج سازی ، کاخ نشینی و . . .) را ، سنتی برجای مانده از پیشینیان خود اعلام کردند .

إن هـِذا إلاّ خلق الأوّلین

برداشت یاد شده بدان احتمال است که کلمه «هـِذا» اشاره به رفتار عادیان داشته باشد. بر این اساس مراد از «خلق الأوّلین»، شیوه نیاکان خود آنان است.

638- تکبر حاکمان قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 59 - 13

13_ تکبر ، سرکشی و لجاجت سران قوم عاد ، مایه انکار رسالت هود (ع) از سوی آنان و نپذیرفتن تعالیم او

و تلک عاد جحدوا بأیّت ربهم و عصوا رسله و اتبعوا أمر کل جبار عنید

639- تكبر قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 304

12_ قوم عاد، مردمی مغرور، متعصب و لجوج در برابر دعوت توحیدی هود (ع)

فأثنا بما تعدنا إن كنت من الصدقين

640- تکذیبگری قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 123 - 14

1 - تکذیب رسالت هود (ع)، از سوی قوم عاد

كذبت عاد المرسلين

گفتنی است که «عاد» اسم جد اعلای قوم هود است. بنابراین تمسیه آن قوم به عاد، از باب تمسیه یک قبیله به نام نیای آن است.

4- قوم عاد، منکر حقیقتی به نام رسالت

كذبت عاد المرسلين

برداشت یاد شده بدان احتمال است که قوم عاد اصولاً حقیقتی به عنوان رسالت را قبول نداشتند. بدیهی است که این امر، به منزله انکار همه پیامبران الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 38 - 4

4- دو قوم عاد و ثمود، پیامبرانی داشتند و آنان را تکذیب کردند.

وإلى مدین أخاهم شعيباً .. فكذبوه فأخذتهم الرجفة... وعاداً و ثموداً و قد تبى

به قرینه سیاق، احتمال دارد که جمله، حذف به ایجاز داشته باشد؛ یعنی، چنین باشد: «ولقد أرسلنا إلى عاد و ثمود رسلاً فكذبوهم فأخذتهم الرجفة»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 14 - 1

1 - قوم نوح ، عاد ، فرعون ، ثمود ، لوط و اصحاب ايكه (قوم شعيب) ، پيامبران خود را تكذيب كردند .

قوم نوح . . . ثمود ... اصحـب لئيكه ... إن كلّ الاكذب الرسل

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

17 - ق - 50 - 13 - 1

1_ قوم عاد و فرعون و قوم لوط ، از تكذيب كنندگان پيامبران ، در گذشته تاريخ

كذبت قبلهم . . . و عاد و فرعون و اخون لوط

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

ص: 305

18 - قمر - 54 - 18 - 1

1 - قوم عاد ، از جمله ملت های حق ستیز و تکذیب گر پیامبران

کذبت عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 23 - 3

3 - قوم ثمود ، از جمله ملت های تکذیب کننده انذار های الهی ، پس از قوم نوح و عاد

کذبت ثمود بالتندر

برداشت یاد شده بنابراین نکته است که مؤخر آمدن ذکر قوم ثمود پس از قوم نوح و عاد، دلیل تقدم تاریخی قوم نوح و عاد بر آنان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 4 - 1

1 - تکذیب قیامت از سوی قوم ثمود و عاد

کذبت ثمود و عاد بالقارعه

«القارعه» اسم فاعل از «قَرَع» (کوبیدن) و صفت برای موصوف مقدر (مانند الواقعة، الساعة و..). است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 8 - 3

3 - ترغیب خداوند ، به مطالعه سرگذشت تکذیب گرانی همچون قوم عاد و ثمود و درس آموزی از آن

فهل تری لهم من باقیه

مطلب یاد شده، از تعبیر «فهل تری» استفاده می شود.

641- نمدن قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 129 - 2

2- قوم عاد ، دارای تمدنی پیشرفته در امر معماری و بنا سازی

أَتَبْنُونَ بِكُلِّ رِيعٍ ءَايَةً تُعْبَثُونَ . وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلَدُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 7 - 4

4- قوم عاد ، مردمی متمدن و آشنا با فن ساختمان سازی

إِرم ذات العماد

ص: 306

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 8 - 2

2- قوم عاد ، پیشرفته در فنّ خانه سازی و معماری

الّتی لم یخلق مثلها فی البِلْد

642- توصیه به قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 52 - 2

2_ طلب بخشایش گناهان از خداوند ، حرکت به سوی او و استغفار از شرک ، از توصیه ها و پیام های هود (ع) به مردم خویش

و یقوم استغفروا ربکم ثم توبوا الیه

643- توطئه قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 55 - 3

3_ هود (ع) ، به مشرکان قومش اعلام کرد که در پی توطئه ها و مکرهایشان ، به او مهلت نداده و او را از میان بردارند .

فکیدونی جمیعاً ثم لاتنظرون

«انظار» به معنای مهلت دادن است و «لاتنظرون» (مرا مهلت ندهید) کنایه از «نابودم سازید» ، می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 56 - 2

2_ هود (ع) به خاطر توکلش بر خداوند ، مطمئن به محفوظ ماندن از دسیسه ها و توطئه های قوم عاد بود .

فکیدونی جمیعاً ثم لاتنظرون. اِنی توکلت علی الله

جمله «اِنی توکلت...» بیان علت برای معنای کنایی «فکیدونی جمیعاً...» است و آن معنای کنایی ، عجز و ناتوانی قوم عاد بر ضربه زدن به هود(ع) می باشد.

644- تهديد به فرجام قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

20 - فجر - 89 - 6 - 7

ص: 307

7 - خداوند ، تهدیدکننده کافران عصر بعثت به سرنوشتی نظیر فرجام قوم عاد

الم تر كيف فعل ربك بعاد

645- تهمتهای اشراف قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 38 - 1

1 - فرستاده الهی پس از نوح ، متهم به دروغ گویی از سوی اشراف و عناصر مرفه قومش

وقال الملامن قومه .. إن هو إلا رجل افتری ... و ما نحن له بمؤمنین

646- تهمتهای قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 53 - 2

2_ قوم عاد ، هود (ع) را به نداشتن معجزه و دلیلی روشن بر حقانیت نبوتش ، متهم می کردند .

قالوا ی_هود ما جئتنا ببینه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 54 - 2

2_ قوم عاد ، هود (ع) را متهم به اغتشاش روانی کردند و سخنان او را برخاسته از جنون پنداشتند .

إن نقول إلا اعتریک بعض ءالہتنا بسوء

«سوء» به معنای رنج ، سختی ، مرض و آفت و مانند اینهاست. و مراد از آن ، در آیه شریفه _ به مناسبت مورد _ مرض جنون و مانند آن می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 39 - 6

6 - مردم جامعه پس از نوح ، هشدار عذاب را جدی نگرفتند و فرستاده الهی را به دروغ گویی متهم کردند .

قال رب انصرني بما كذبون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - شعراء - 26 - 137 - 3

3 - تهمت ارتجاع و واپس گرايي به هود (ع) از سوى قوم عاد

إن هـِذا إلاّ خلق الأوّلين

ص: 308

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 22 - 2

2- قوم عاد ، متهم کننده هود (ع) ، به دروغ پردازی برای جداسازی آنان از خدایانشان

قالوا أجبنا لتأفكنا عن الهتنا

647- تهمتهای کافران قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 66 - 2

2_ اشراف کفرپیشه قوم هود ، وی را به سفاهت و دروغگویی متهم کردند .

قال الملأ الذين كفروا .. انا لنريك في سفاهه و انا لنظنك من الكذيين

648- جانشینی قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 57 - 5

5_ نابودی کفرپیشگان قوم عاد و جایگزینی اقوامی دیگر به جای آنها ، هشدار هود (ع) به آنان

فإن تولوا .. و يستخلف ربي قومًا غيركم

«استخلاف» به معنای جانشین ساختن و جایگزین کردن است و این معنا در آیه شریفه ، مستلزم نابود کردن قوم عاد می باشد.

649- جدایی سرهای قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 20 - 5

5 - کوبندگی عذاب ، موجب جدا شدن سر های قوم عاد *

كأنهم أعجاز نخل منقعر

تعبیر «أعجاز» (تنه ها) ممکن است اشاره به این داشته باشد که اندام قوم عاد، بدون سر بر زمین افتاده بود؛ همچون تنه نخل هایی که

قسمت بالای آن بریده شده و تنها پایین آن، مانده و از ریشه کنده شده باشد.

ص: 309

650- جهل قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 23 - 6

6- قوم عاد ، مردمی جهالت پیشه و روی گردان از حقایق

و لـ کتّی أریکم قومًا تجهلون

651- چشمه های قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 134 - 1

1 - عادیان ، برخوردار از چشمه ساران ، و باغ های پوشیده از درختان میوه

و جنّات و عیون

«جنّه» (مفرد «جنّات») به باغ پوشیده از درختان اطلاق می شود و «عیون» (جمع «عین») به معنای چشمه ساران است.

652- حس گرای قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 22 - 7

7- قوم عاد ، روی گردان از تفکر در پیام هود (ع) و منتظر مشاهده دلایل حسی *

قالوا .. فأتنا بما تعدنا إن كنت من الصّـدقین

برداشت بالا بدان احتمال است که درخواست عذاب، صرفاً به دلیل استهزا نباشد؛ بلکه از آن جهت باشد که هود(ع) بدانان وعده عذاب می داد و آنان می گفتند: تا آنچه را تو وعده می دهی به چشم خود نبینیم، باور نخواهیم داشت.

653- حفظ منافع قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 125 - 5

5- تصریح هود (ع) بر خیرخواهی خود و تضمین منافع عادیان در پرتو رسالت خویش

اِنِّی لَکُم رَسُوْلٌ اَمِیْن

برداشت یاد شده با توجه به قید «لکم» _ با لام انتفاع _ استفاده می شود.

ص: 310

654- حق ستیزی قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 25 - 10

10- سرنوشت شوم حق ستیزی قوم عاد ، درسی برای مجرمان همیشه تاریخ

كذلك نجزي القوم المجرمين

تعبیر «کذلک» و به رخ کشیدن سنت، در حقیقت اشاره به مطلب بالا دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 41 - 2

2- کفر و حق ستیزی قوم عاد ، منتهی به عذاب الهی با بادی ویرانگر

وفي عاد إذ أرسلنا عليهم الريح العقيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 18 - 1

1- قوم عاد ، از جمله ملت های حق ستیز و تکذیب گر پیامبران

كذبت عاد

655- حق ناپذیری قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 136 - 2

2- قوم عاد ، مردمی لجوج و مصمم بر حق ناپذیری

قالوا سواء علينا .. من الوعظين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 139 - 8

8 - بیشتر عادیان ، حق ناپذیر و مصمم بر کفر

و ما کان اکثرهم مؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 15 - 15

15 - لجاجت و عناد مستمر قوم عاد ، در برابر آیات روشن الهی

أولم یروا . . . و کانوا بأیّتنا یجحدون

«جحد» (مصدر «یجحدون») به معنای انکار کردن چیزی است که حقانیت آن برای منکر روشن است.

ص: 311

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 23 - 6

6- قوم عاد ، مردمی جهالت پیشه و روی گردان از حقایق

وَلَكُنِّي أَرْيَكُم قَوْمًا تَجْهَلُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 26 - 14

14- فراگیری عذاب بر قوم عاد ، پس از حق ناپذیری های مستمر آنان

إِذْ كَانُوا يَجْحَدُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ

«کانوا یجحدون» مفید استمرار است و ارتباط «حاق بهم» با آن، گویای ترتیبی است که در برداشت آمده است.

656- حکومت استبدادی قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 59 - 9

9_ نظام حاکم بر قوم عاد ، نظامی ظالمانه و استبدادی

وَاتَّبِعُوا أَمْرًا كَلًّا جَبَّارًا عَنِيدًا

657- خانه سازی قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 7 - 4

4- قوم عاد ، مردمی متمدن و آشنا با فن ساختمان سازی

إِرم ذات العماد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 8 - 2

2- قوم عاد ، پیشرفته در فنّ خانه سازی و معماری

الَّتِي لَمْ يَخْلُقْ مِثْلَهَا فِي الْبَلَدِ

ص: 312

658- خانه های قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 25 - 5

5- خانه های خالی از سکنه ، تنها آثار برجای مانده از سرزمین قوم عاد پس از فرو نشستن عذاب

فأصبحوا لایری إلاّ مسـکنهم

659- خانه های مرتفع قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 8 - 3

3 - ساختمان های مرتفع و مستحکم قوم عاد ، سست و بی مقاومت در برابر عذاب الهی

کیف فعل ربّک . . . الّتی لم یخلق مثلها فی البـلـد

660- خدانشناسی قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 50 - 6

6_ قوم عاد ، به وجود خداوند معتقد بودند .

قال یـقوم اعبـدوا الله ما لکم من الـه غیره

661- خشونتگری قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 130 - 1,3

1 - قوم عاد ، دارای روشی جبارانه و خشونت بار

و إذا بطشتم بطشتم جبارین

«بَطَش» (مصدر «بطشتم») به هجوم سخت و خشونت بار گفته می شود. بنابراین «جبارین» حال مؤکد از ضمیر فاعل در «بطشتم» است.

3- نکوهش قوم عاد از سوی هود (ع)، به خاطر خشونت و زورگویی آنان

و إذا بطشتم بطشتم جبارین

ص: 313

662- خواسته های قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 70 - 11

11_ قوم عاد با ناباوری به صداقت و راستگویی هود، از وی خواستند تا تهدید های خویش را تحقق بخشد .

فأتنا بما تعدنا إن كنت من الصدقين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 24 - 5

5- قوم عاد، گرفتار کم آبی و چشم انتظار نزول باران قبل از گرفتار شدن به عذاب *

قالوا هـذا عارض ممطرنا

از تعبیر «هـذا عارض ممطرنا»، استفاده می شود که آنان در انتظار باران بودند؛ چه این که اگر انتظار آن را نداشتند، بی تفاوت بدان می نگریستند.

663- خویشاوندی قوم عاد با هود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 124 - 1

1 - هود (ع)، پیامبری از نژاد قوم عاد و دارای پیوند خویشاوندی با آنان

إذ قال لهم أخوهم هود

قید «أخوهم» می تواند برای بیان پیوند خویشاوندی هود(ع) با قومش و یا تعبیری کنایی از شفقت و دلسوزی آن حضرت نسبت به آن قوم باشد.

664- خویشاوندی هود(ع) با قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 65 - 3

3_ وجود رابطه خویشاندی و نسبی میان هود (ع) و قوم عاد

وإلی عاد أخاهم هوداً

تصریح به اینکه هود برادر قوم عاد بود، می تواند اشاره به این باشد که آن حضرت از خویشان قوم عاد بوده و نیز می تواند اشاره به این باشد که وی برای آنان، حتی پیش از نبوتش، انسانی دلسوز بوده و به آنان محبت داشته است. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 314

3- پیامبر قوم عاد (هود)، از تبار ایشان و دارای رابطه خویشاوندی با آنان *

و اذکر أخوا عاد .. إذ أنذر

واژه «أخ» ممکن است اشاره به رابطه خویشاوندی داشته باشد.

665- دامداری قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 133 - 2، 1

1 - قوم عاد، برخوردار از امکانات دامی (شتر، گاو و گوسفند) و نیروی انسانی

أمدکم بأنعـم و بنین

«أنعام» (جمع «نعم») در اصل بر شتران اطلاق می شود و گاهی برای مجموع شتر، گاو و گوسفند نیز به کار می رود. برداشت یاد شده بر پایه اطلاق دوم است.

2 - رشد قابل توجه دامداری در قوم عاد

أمدکم بأنعـم

نکره آمدن «أنعام» و نیز «بنین»، بیانگر فراوانی دام و کثرت توالد و تناسل در میان آن قوم است.

666- دره های سرزمین قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 24 - 3

3- سرزمین قوم عاد، دارای دره ها و پستی و بلندی ها *

مستقبل أودیتهم

«أودیه» (جمع «وادی») به معنای دره ها است.

667- دشمنی اشراف قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 33 - 2

2 - پیشگامی سران و اشراف جامعه پس از نوح ، در مخالفت با پیامبرشان

وقال المأمن قومه

ص: 315

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 34 - 1

1 - مبارزه اشراف جامعه پس از نوح با پیامبرشان ، در چهره خیر اندیشی و مصلحت طلبی برای مردم

و لئن أطعتم بشرًا .. لَخِ سِرُون

668- دشمنی قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 19 - 3

3 - قوم عاد و ثمود ، از دشمنان خدا بودند .

فَأَمَّا عاد فاستكبروا .. و أمّا ثمود فهديناهم فاستحبوا العمى ... و يوم يحشر أعد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 22 - 1

1- موضع گیری خصمانه قوم عاد ، در برابر انذار های برادرانه پیامبرشان (هود (ع))

و اذكر أخوا عاد إذ أنذر .. قالوا أجنّتنا لتأفكنا عن ءالهنّا

669- دعوت از قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 50 - 5

5_ دعوت به پرستش خدای یکتا ، مهمترین و نخستین پیام هود (ع) برای قوم عاد

قال ی قوم اعبدوا الله ما لکم من إله غیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 51 - 11

11_ هود (ع) ، قومش را به اندیشه کردن و فهمیدن حقایق و معارف دین فراخواند .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 52 - 20

20_ هود (ع) از قوم عاد خواست تا از دعوتش (پذیرش توحید، یکتاپرستی و ترک شرک و استغفار از گناهان) اعراض نکنند و بر گناه خویش اصرار نورزند.

ص: 316

و لاتتولوا مجرمین

«تولی» (مصدر لاتتولوا) به معنای اعراض کردن و نپذیرفتن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 55 - 2

2_ هود (ع) ، همه مشرکان قوم عاد و خدایان آنان را ، به توطئه و مبارزه علیه خویش فرا خواند .

فکیدونی جمعاً

چون در آیه قبل ، سخن از مشرکان و نیز بتهای آنان بود ، مقصود از «جمعاً» تمامی مشرکان و همه بتهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 124 - 2

2 - سخن دلسوزانه هود (ع) با عادیان ، در دعوت آنان به تقوا و پرهیز از گناه

إذ قال لهم أخوهم هود ألا تتقون

قید «أخوهم» و وجود لحن مشفقانه در تعبیر «ألا تتقون» (آیا نمی خواهید تقوا پیشه کنید)، بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 125 - 2

2 - دعوت هود (ع) از قومش مبنی بر پذیرفتن رسالت وی ، اعتماد کردن به او و جدی گرفتن هشدارهایش

ألا تتقون . إني لكم رسول أمين

واژه «آمین» می تواند از ریشه «أمن» و به معنای «مأمون»؛ (فرد مورد اعتماد) باشد. در این صورت آوردن قید «آمین» دعوتی است از جانب هود(ع) به قومش که به او اعتماد کنند (به سخنانش گوش فرا دهند و هشدارهایش را جدی بگیرند).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 126 - 1

1 - دعوت مجدد هود (ع) از عادیان ، برای رعایت تقوای الهی و پرهیز از گناه

إذ قال لهم أخوهم هود ألا تتقون . . . فاتقوا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 131 - 1

1 - دعوت مجدد هود (ع) از قوم عاد، برای اطاعت از وی، رعایت تقوای الهی و پرهیز از بیهودگی، غرور و خشونت

أتبنون . . . تعبتون . . . بطشتم جبارین . فاتقوا الله و أطيعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 14 - 2

2 - فرستادگان الهی (هود و صالح)، مبلغ توحید در میان قوم عاد و ثمود

ص: 317

إذ جاءتهم الرّسل . . . ألاّ تعبدوا إلّا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 21 - 15

15- هود (ع) ، پیامدار توحید و خداپرستی برای قوم خویش

و اذکر أخوا عاد إذ أنذر قومہ بالأحقاف . . . ألاّ تعبدوا إلّا الله

در برداشت یاد شده «الأّتعبدوا..» ادامه اندازها و سخنان هود(ع) دانسته شده است. در این صورت تنها جمله «وقد خلت النذر...» جمله معترضه می باشد.

670- دفن بدنهای قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 25 - 7

7- اجساد قوم عاد ، مدفون در زیر شن و یا پراکنده در سرزمین های دور ، باطوفان بلا *

فأصبحوا لا یری إلاّ مسـکنهم

در صورتی که «لا یری» به معنای حقیقی کلمه باشد؛ دیده نشدن اجساد و بقایای قوم عاد از دو حال خارج نیست: یا در نتیجه مدفون شدن بهوسیله شن ها است _ که واژه «الأّحقاف» می تواند مؤید آن باشد _ و یا در نتیجه گردباد و طوفان عظیم، آنان به مناطقی بس دور افکنده شدند.

671- دلایل دروغگویی قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 55 - 6

6_ ناتوانی بت ها برای از میان بردن هود (ع) ، علی رغم بیزاری جستن علنی او از آنها ، نشانه حقیقت نداشتن ادعای قوم عاد (ابتلای هود به جنون از ناحیه بت ها)

إن نقول إلاّ اعتریک بعض ءالهتنا بسوء . . . فکیدونی جمیعاً ثم لاتظرون

672- دنیاطلبی قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 129 - 5

5 - غفلت از مرگ و پندار جاودانگی در دنیا، عامل روی آوری عادیان به کاخ سازی، تجمل گرایی و بیهودگی

ص: 318

أتبنون . . . تعبتون . و تتخذون مصانع لعلکم تخلدون

تعبیر «لعلکم تخلدون» بیانگر این معنا است که: کار شما طوری است که گویا از مرگ و ناپایداری زندگی دنیوی، غافل شده اید و می پندارید که همیشه در این دنیا خواهید ماند.

673- ذلت اخروی قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 16 - 11

11 - عذاب اخروی قوم عاد ، سخت تر و ذلت بارتر از عذاب دنیوی آنان

لنذیقهم عذاب الخزی فی الحیوه الدنیا و لعذاب الآخره أخی

674- رسوم قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 71 - 8

8 - قوم هود پرستشگر اسمهایی بی هویت و معبودانی ساخته و پرداخته اوهام خود و نیاکانشان

اتجدلوننی فی أسماء سمیتموها أتم و ءاباؤکم

675- رفاه اشراف قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 33 - 3

3 - اشراف و سران جامعه پس از نوح ، عناصری مرفه و برخوردار از همه امکانات دنیوی

وقال الملاء من قومه . . . و أترفنهم فی الحیوه الدنیا

676- روز عذاب قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 19 - 6

6- « [فی المجمع] وقیل : إله کان فی یوم الأربعاء فی آخر الشهر . . . عن علی (ع) ؛

در مجمع البیان آمده است: گفته شده که عذاب قوم عاد، در روز چهارشنبه در آخر ماه بوده است. . . و این مطلب از امام علی(ع) روایت شده است».

ص: 319

677- روزهای نحس قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 16 - 5

5 - ایام عذاب قوم عاد ، روزهایی نحس و نامیمون برای آنان

فی ایام نحسات

678- روش برخورد قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 136 - 4

4 - تلاش قوم عاد ، به ایجاد یأس و ناامیدی در حضرت هود (ع) نسبت به دستیابی او به اهداف رسالتش

قالوا سواء علينا أوعظت أم لم تكن من الوعظين

یادآوری قوم عاد به حضرت هود(ع) مبنی بر مؤثر نبودن موعظه هایش، می تواند به منظور ایجاد یأس در آن حضرت و نیز بازداشتن ایشان از تلاش برای ادامه رسالت و تبلیغ خود باشد.

679- زمینه عذاب قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 18 - 4

4 - قوم عاد ، گرفتار عذاب الهی ، در پی درس نگرفتن از انذار های مکرر پیامبر خویش

كذبت عاد فكيف كان عذابي ونذر

680- زمینه کفر قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 136 - 3

3 - رفاه و توانمندی قوم عاد ، زمینه ساز کفر و لجاجت آنان در برابر هود (ع)

وَاتَّقُوا الَّذِي أَمَدَّكُمْ ... أَمَدَّكُمْ بِأَنْعَامٍ وَبَنِينَ ... قَالُوا سَوَاءٌ عَلَيْنَا أُوَعِّظُكُمْ أَمْ ل

ص: 320

681- زمینه لجاجت قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 136 - 3

3- رفاه و توانمندی قوم عاد ، زمینه ساز کفر و لجاجت آنان در برابر هود (ع)

و اتقوا الذی أمّدکم ... أمّدکم بأنعمم و بنین ... قالوا سواء علینا أو عظمت أم ل

682- زمینه هلاکت قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 26 - 9

9- عدم استفاده قوم عاد از ابزار شناخت خود در طریق حق ، زمینه ساز سقوط و هلاکت آنان

فأصبحوا لایری إلاّ مسـکنهم ... فما أغنی عنهم سمعهم و لا أبصـرهم و لا أفندتهم من

683- ساختار سیاسی قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 59 - 9

9_ نظام حاکم بر قوم عاد ، نظامی ظالمانه و استبدادی

و اتبعوا أمر کل جبار عنید

684- ساختار قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 59 - 7

7_ قوم عاد ، متشکل از سرانی متکبر و سرکش و توده هایی پیرو و مطیع

و اتبعوا أمر کل جبار عنید

685- سختی عذاب اخروی قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 16 - 11

ص: 321

11 - عذاب اخروی قوم عاد ، سخت تر و ذلت بارتر از عذاب دنیوی آنان

لذیقهم عذاب الخزی فی الحیوه الدنیا و لعذاب الآخره أخی

686- سختی عذاب قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 21 - 18

18- روز نزول عذاب بر قوم عاد ، روزی بس سخت و دشوار

أخاف علیکم عذاب یوم عظیم

687- سختی کیفر قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 6 - 1

1 - خداوند ، قوم عاد را به سختی کیفر داد .

ألم تر کیف فعل ربک بعاد

قوم عاد، امت هود(ع) بودند که بر اثر نافرمانی خداوند عقوبت شدند. عبارت «کیف فعل»، حاکی از شدت عقوبت آنان است.

688- سدسازی قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 129 - 3

3 - اقدام قوم عاد به ساختن آبگیر ها و منابع آبی بسیار مستحکم و خارج از نیاز خویش

و تتخذون مصانع لعلکم تخلدون

«مصانع» به معنای «مآخذالماء» نیز به کار می رود. برداشت یاد شده بر پایه این معنا است.

689- سرزمین قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- قوم عاد (ساكنان سرزمين احقاف) ، گرفتار انحراف و گناه

إذ أنذر قومه بالأحقاف

ص: 322

انذار در جایی صورت می گیرد که انحرافی وجود داشته باشد؛ چنان که از ادامه آیه، گرفتاری آنان به شرک استفاده می شود. «أحقاف» سرزمینی در جنوب جزیره العرب بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 7 - 1

1 - قوم عاد، دارای سرزمینی به نام «ارم»

إرم ذات العماد

کلمه «إرم»، بدل اشتمال برای «عاد» است؛ زیرا تخریب آن با عذاب الهی، عقوبتی بود که بر قوم عاد وارد شد. بنابراین مفاد آیه شریفه این است که: «آیا ندیدی خداوند با عاد چه کرد؟ آیا ندیدی با ارم چه کرد؟»

690- سرزنش قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 124 - 6

6 - عادیان، مورد سرزنش هود (ع) به خاطر بی تقوایی و گنه پیشگی

إذ قال لهم أخوهم هود ألا تتقون

استفهام در جمله «ألا تتقون» می تواند برای توبیخ و سرزنش باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 128 - 3

3 - سرزنش عادیان توسط هود (ع) به خاطر ساختن بناهایی بی فایده و بازیگرانه

أتبنون بکل ريع آیه تعبون

استفهام در «أتبنون» برای توبیخ و سرزنش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 129 - 4

4- سرزنش عادیان از سوی هود (ع)، به خاطر احداث قصرها و روحیه کاخ نشینی آنان

و تتخذون مصانع لعلکم تخذلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 130 - 3

3- نکوهش قوم عاد از سوی هود (ع)، به خاطر خشونت و زورگویی آنان

و إذا بطشتم بطشتم جبارین

ص: 323

691- سرسبزی سرزمین قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 134 - 2

2- سرزمین عاد، سرزمینی حاصلخیز و سرسبز با منابع آبی سرشار

و جنّت و عیون

نکره آمدن «جنّات» و نیز «عیون»، نشان دهنده کثرت باغ ها و چشمه سارها است و این امر حکایت از حاصلخیزی و سرسبزی سرزمین عادیان دارد.

692- سستی خانه های قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 8 - 3

3 - ساختمان های مرتفع و مستحکم قوم عاد، سست و بی مقاومت در برابر عذاب الهی

کیف فعل ربّک .. الّتی لم یخلق مثلها فی البلد

693- سلطه گری اشراف قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 38 - 4

4- توده مردم جامعه پس از نوح، اسیر تبلیغات و سلطه اشراف بودند.

وقال الملامن قومه .. و ما نحن بمبعوثین

694- سنت گرایی قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 70 - 7

7_ تقلید از نیاکان و حفظ سنت های پیشینیان، از انگیزه های قوم عاد برای پرستش معبودان دروغین و رویارویی با دعوت هود

قالوا . . . ونذر ما كان يعبد ءاباؤنا

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

13 - شعراء - 26 - 137 - 4،5

ص: 324

4- عادیان شیوه زندگی خویش (برج سازی ، کاخ نشینی و . . .) را ، سنتی برجای مانده از پیشینیان خود اعلام کردند .

إِن مَّذَا إِلَّا خَلْقَ الْأَوَّلِينَ

برداشت یاد شده بدان احتمال است که کلمه «م_ذا» اشاره به رفتار عادیان داشته باشد. بر این اساس مراد از «خلق الأولین»، شیوه نیاکان خود آنان است.

5- تقدس و ارزش مندی سنت های کهن در نظر قوم عاد

سواء علينا أوعظت . . . إِن مَّذَا إِلَّا خَلْقَ الْأَوَّلِينَ

695- سوء ظن قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 9 - 18

18- تردید قوم نوح ، عاد و ثمود به دعوت انبیای خویش ، توأم با بدبینی بود .

إِنَّا لَفِي شَكٍّ مِّمَّا تَدْعُونَنَا إِلَيْهِ مَرِيْبٍ

ذکر «مریب» پس از «شک» اگر چه برای تأکید آن است، اما بین آن دو تفاوتی وجود دارد و آن این است که: در «ریب» شک توأم با بدبینی است (فروق اللغویه).

696- شدت تکذیبگری قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 14 - 2

2 - تکذیب پیامبران از سوی قوم نوح ، عاد ، فرعون ، ثمود ، لوط و اصحاب ایکه (قوم شعیب) ، بسیار شدید بود .

إِن كَلَّ الْأَكْذَابُ الرَّسُلَ

«إِن» نافیه و «کَلَّ» از الفاظ عموم و تنوین آن عوض از محذوف است، یعنی، «کَلَّهم». عبارت «إِلَّا كَذَّبَ الرَّسُلَ» استثنا از نفی جنس و مفید تأکید حصر است؛ یعنی، این اقوام آن قدر به تکذیب پیامبران خود پرداختند که گویی به جز تکذیب هیچ کار و یا صفت دیگری نداشتند.

697- شدت عذاب قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 25 - 6

6- خانه های مستحکم قوم عاد ، ناتوان از محافظت ایشان در برابر عذاب الهی *

فأصبحوا لآئيرى إلاّ مسـكنهم

ص: 325

برداشت یاد شده در صورتی است که از برجای ماندن خانه های قوم عاد، استحکام آن خانه ها استفاده شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 19 - 3

3 - روز های عذاب قوم عاد ، روزهایی شوم و بس دردناک برای ایشان

إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا فِی یَوْمِ نَحْسٍ مُّسْتَمِرٍّ

با توجه به این که مدت زمان وزش باد بر قوم عاد در سوره «حم سجده» چند روز و در سوره «حاقه» هفت شب و هشت روز یاد شده است؛ باید گفت که واژه «یوم» در این جا، به معنای یک روز نیست؛ بلکه ترسیم گر مدتی از زمان است که با چند روز سازگار می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 20 - 5، 4، 1

1 - شدت باد های عذاب ، موجب برکنده شدن قوم عاد از زمین

تنزع الناس کأنهم أعجاز نخل منقعر

4 - شدت باد های عذاب ، موجب بیرون کشیده شدن قوم عاد از حفره ها و پناهگاه هایشان *

تنزع الناس کأنهم أعجاز نخل منقعر

برداشت یاد شده بنابراین نکته است که واژه «منقعر»، نظر به حفره ها و پناهگاه هایی داشته باشد که قوم عاد برای زندگی یا فرار از شدت باد، حفر کرده و مانند ریشه های نخل، خود را در اعماق آن پنهان کرده بودند.

5 - کوبندگی عذاب ، موجب جدا شدن سر های قوم عاد *

کأنهم أعجاز نخل منقعر

تعبیر «أعجاز» (تنه ها) ممکن است اشاره به این داشته باشد که اندام قوم عاد، بدون سر بر زمین افتاده بود؛ همچون تنه نخل هایی که قسمت بالای آن بریده شده و تنها پایین آن، مانده و از ریشه کنده شده باشد.

698- شرک عبادی قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 21 - 16

16- قوم عاد، گرفتار شرک و انحراف در پرستش

واذکر أخاعاد... ألاّ تعبدوا إلاّ الله

از انذار هود(ع) و محتوای پیام او، دانسته می شود که مشکل اساسی قوم عاد، شرک و انحراف در پرستش بوده است.

ص: 326

699- شرک قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 65 - 10

10_ قوم عاد ، مردمی مشرک بودند .

ما لکم من إله غیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 70 - 6

6_ قوم عاد در عین اعتقاد به معبودانی دروغین و ضرورت پرستش آنها ، معتقد به خداوند و پرستشگر او بودند .

أجئتنا لنعبد الله وحده و نذر ما كان يعبد آباؤنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 71 - 18

18_ هود در انتظار نزول عذاب الهی بر قوم عاد ، پس از ابلاغ رسالت های الهی و اصرار آنان بر انکار توحید و رسالت وی

فانتظروا إني معکم من المنتظرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 50 - 8

8_ قوم عاد ، مردمی مشرک و پرستشگر معبود های خود ساخته

ما لکم من إله غیره إن أنتم إلا مفترون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 52 - 9

9_ قوم عاد ، بر اثر شرکوری و ارتکاب گناه ، به کمبود باران مبتلا شده بودند .

ثم توبوا إلیه یرسل السماء علیکم مدرارًا

نوید به نزول باران و فراوانی آن ، آن گاه می توانست مؤثر باشد و مردمان را به پذیرش تعالیم و دستوره‌های هود(ع) گرایش دهد که آنان از کمبود باران در زحمت باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 53 - 5,6

5_ قوم عاد ، مردمی مشرک و پرستشگر معبودهایی چند

و ما نحن بتارکی ءالھتتا عن قولک

«آلهه» جمع «إلاه» و به معنای معبودهاست.

6_ دعوت هود (ع) و سخنان او ، بی تأثیر در بازدارای قومش از شرک و پرستش خدایان دروغین

و ما نحن بتارکی ءالھتتا عن قولک

ص: 327

«عن» در «عن قولک» برای تعلیل است. بنابراین معنای جمله «ما نحن...» چنین می شود: سخن و ادعای تو، باعث نخواهد شد که ما خدایان خویش را رها کنیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 54 - 1

1_ قوم عاد، پرستشگر معبودهایی متعدد و معتقد به تأثیرگذاری آنها در امور جهان

إن نقول إلاّ اعتراض بعض الهتنا بسوء

تعدد معبودها از کلمه «آلهه» که جمع «إلاه» (معبود) است، استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 10 - 21

21- قوم نوح، عاد و ثمود و اقوام پس از آنان، خدایان نیاکان خود را می پرستیدند.

تریدون أن تصدّونا عمّا كان یعبداً ابائنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 50 - 4

4 - شرک در ربوبیت خداوند، عامل نابودی قوم عاد *

وأنه هوربّ الشعری . و أنه أهلك عاداً الأولى

بیان هلاکت قوم عاد - در پی تأکید بر ربوبیت یگانه خدا - می تواند بیانگر این معنا باشد که شرک در ربوبیت، ریشه ظلم و طغیان قوم عاد و هلاکت آنان، بوده است.

700- شرک نیاکان قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 70 - 4

4_ دودمان و پیشینیان قوم هود، مردمی مشرک و پرستش کننده معبودانی دروغین

ونذر ما كان يعبد آباؤنا

701- شروع عذاب قوم عاد

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

19 - حاقہ - 69 - 7 - 5

5 - « عن أبي عبد الله (ع) قال : الأربعاء يوم نحس مستمر لأنه أول يوم و آخر يوم من الأيام التي قال الله تعالى : « سخرها عليهم

ص: 328

سبع لیل و ثمانیه ایام حسوماً» ؛

از امام صادق (ع) روایت شده که فرمود: چهارشنبه روز شوم (تاریک) مستمری است؛ چون اولین روز و آخرین روز از روزهایی است که خداوند تعالی [در مورد قوم عاد] فرمود: «سخرها علیهم سبع لیل و ثمانیه ایام حسوماً». گفتنی است که شروع عذاب بر قوم عاد از صبح چهارشنبه و پایان آن نیز غروب چهارشنبه هفته بعد به مدت هفت شب و هشت روز بود.

702- شک قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 9 - 18، 17

17- قوم نوح، عاد و ثمود و اقوام پس از آنان، در جواب دعوت انبیای خویش اعلام کردند در باره تعالیم آنان بشدت در تردیدند.

قوم نوح و عاد و ثمود و الذین من بعدهم . . . جاءتهم رسلهم بالبینات... وقالوا انا

18- تردید قوم نوح، عاد و ثمود به دعوت انبیای خویش، توأم با بدینی بود.

إنا لفي شك مما تدعوننا إليه مريب

ذکر «مریب» پس از «شک» اگر چه برای تأکید آن است، اما بین آن دو تفاوتی وجود دارد و آن این است که: در «ریب» شک توأم با بدینی است (فروق اللغویه).

703- صفات جسمانی قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 69 - 14، 13

13_ قوم عاد برخوردار از اندامی بزرگتر و نیرومندتر نسبت به دیگر اقوام

و زادکم فی الخلق بصطه

14_ برخورداری قوم عاد از اندامی درشت و نیرومند، از نعمت های بزرگ خداوند برای آنان

واذکروا إذ... و زادکم فی الخلق بصطه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 20 - 3

3- قوم عاد ، مردمانی تناور و بلند قامت بودند . *

كَأَنَّهُمْ أُعْجَازُ نَخْلٍ مَنقَعِرٍ

تشبیه قوم عاد به «نخل» می تواند نظر به مطلب بالا داشته باشد.

ص: 329

704- صفات جسمی قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 7 - 6

6 - قوم عاد ، مردمی بلندقامت و پر قدرت *

إرم ذات العماد

چنانچه «ارم» نام قوم عاد باشد، توصیف آنان به «ستون دار»، کنایه از نیرومندی و قامت رشید آنان خواهد بود. گفتنی است که در این برداشت، «عماد» به معنای عمود و ستونی گرفته شده است که خانه را بر آن استوار می کنند. (لسان العرب)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 8 - 5

5 - قوم عاد ، مردمی بی نظیر در قدرت و قامت *

ذات العماد . الّتی لم یخلق مثلها فی البلد

در برداشت یاد شده، «ارم» نام قوم عاد گرفته شده است؛ در نتیجه «الّتی...» توصیف گر آن قبیله، به نبود امثال آنها در شهرها خواهد بود.

705- صفات قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 70 - 12

12_ قوم عاد ، مردمی مغرور ، متعصب و لجوج در برابر دعوت توحیدی هود (ع)

فأتنا بما تعدنا إن كنت من الصدّیقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 52 - 12

12_ قوم عاد ، مردمی قوی و نیرومند بودند .

و یزدکم قوّه إلی قوّتکم

706- طبقات اجتماعی قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 59 - 7,8

7_ قوم عاد ، متشکل از سرانی متکبر و سرکش و توده هایی پیرو و مطیع

و اتباعوا أمر کل جبار عنید

ص: 330

8_ توده های قوم عاد ، به پیروی از فرمان سران خویش ، آیات الهی را انکار و با پیامبران مخالفت می کردند .

و تلك عاد جحدوا بأبئهم و عصوا رسله و اتبعوا أمر كل جبار عنيد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 33 - 1

1 - جامعه نخستین پس از نوح (ع) ، متشکل از مردم عادی و گروه اشراف

و قال الملائمة من قومه . . . و أترفنهم في الحيوة الدنيا

«ملا» به سران و اشراف گفته می شود «اتراف» (مصدر «اترفنا») به معنای متنعم کردن و برخوردار ساختن است.

707- طغیانگری قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 50 - 3

3- قوم عاد ، مردمی ستم کار و طغیانگر

عاداً الأولى . . . و قوم نوح . . . هم أظلم و أظغى

از این که در آیات بعد، قوم نوح «أظلم» و «أظغى» معرفی شده اند، اصل ظلم و طغیان برای قوم عاد ثابت می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 52 - 4

4- عاد و ثمود و قوم نوح ، دارای ظلم و طغیانی فزون تر از دیگر اقوام نابود شده تاریخ

إنهم كانوا هم أظلم و أظغى

بنابراین که ضمیر «هم» به قوم عاد و ثمود و نوح بازگردد، برداشت بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 11 - 4، 1

1- فرعون و قوم عاد و ثمود ، در ممالک و سرزمین ها ، به طغیان گری پرداخته ، در گناه فرورفتند .

طغیان، از حد گذرانیدن گناه است (مقایس اللغه) و هر چیز که از مقدار خود فراتر رود، طغیان کرده است (العین). حرف «ال» در «البلاد»، برای استغراق عرفی است و مراد تمام سرزمین هایی است که برای اقوام یاد شده، دسترسی به آن امکان پذیر بوده است و می توان گفت: اصل آن «بلادهم» بوده و حرف «ال»، جانشین ضمیر «هم» است و مراد سرزمین هایی است که در قلمرو آنان بوده است.

4 - طغیان، عامل هلاکت قوم عاد و ثمود و زمینه ساز نابودی فرعون

ألم تر کیف فعل ربک بعد... و ثمود... وفرعون... الذین طغوا فی البِلَد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 101 - 5

5_ اقوام هلاک شده گذشته : قوم نوح ، عادیان ، ثمودیان ، قوم شعیب و لوط و فرعونیان ، با شرک‌ورزی و انکار رسالت پیامبران ، بر خویش ستم کردند .

و ما ظلمنهم ولکن ظلموا أنفسهم

مراد از ضمیر «هم» و مانند آن در آیه مورد بحث ، اقوامی است که سرگذشت آنان در سوره هود بیان شده است؛ یعنی: قوم نوح ، عادو .
...

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 38 - 2

2_ قوم عاد ، ثمود و اصحاب رس ، مردمانی ظالم و ستمگر و گرفتار عذاب دردناک الهی در قیامت

و أعتدنا للظالمین عذاباً ألیماً . و عاداً و ثموداً و أصحاب الرس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 130 - 2,3

2- قوانین و مجازات های رایج در میان قوم عاد ، ظالمانه و خارج از اعتدال بود .

و إذا بطشتم بطشتم جبارین

3 - نكوهش قوم عاد از سوی هود (ع) ، به خاطر خشونت و زورگویی آنان

و إذا بطشتم بطشتم جبارین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 40 - 19

19 - اقوام عاد و ثمود و نیز قارون و فرعون و هامان ، با آلودگی مداوم به گناه ، همواره به خود ، ستم روا داشتند .

فَكَلاَّ أَخَذنا بَذنَبه . . . ول_كن كانوا أنفَسهم يظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 50 - 3

3 - قوم عاد ، مردمی ستم کار و طغیانگر

عادًا الأولى . . . و قوم نوح . . . هم أظلم و أظعی

از این که در آیات بعد، قوم نوح «أظلم» و «أظعی» معرفی شده اند، اصل ظلم و طغیان برای قوم عاد ثابت می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 332

18 - نجم - 53 - 52 - 4

4- عاد و ثمود و قوم نوح، دارای ظلم و طغیانی فزون تر از دیگر اقوام نابود شده تاریخ

إِثْمَ كَانُوا هُمْ أَظْلَمَ وَأَطْعَى

بنابراین که ضمیر «هم» به قوم عاد و ثمود و نوح بازگردد، برداشت بالا استفاده می شود.

709- ظن کافران قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 66 - 4

4_ تکذیب هود از سوی کافران قومش، مبتنی بر حدس و گمان، و نه علم و یقین *

إِنَّا لَنظُنُّكَ مِنَ الْكٰذِبِينَ

710- عبادت قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 70 - 6

6_ قوم عاد در عین اعتقاد به معبودانی دروغین و ضرورت پرستش آنها، معتقد به خداوند و پرستشگر او بودند .

أَجْتَنَّا لِنُعْبِدَ اللَّهَ وَحْدَهُ وَنَذِرْ مَا كَانَ يَعْْبُدُ آبَاؤُنَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 71 - 8

8_ قوم هود پرستشگر اسمهایی بی هویت و معبودانی ساخته و پرداخته اوهام خود و نیاکانشان

اتَّجِدَلُونَنِي فِيْ اَسْمَاءِ سَمِيْتُمُوْهَا اَنْتُمْ وَاَبَاؤُكُمْ

711- عبرت از تاریخ قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 9 - 3

3- خبر سرگذشت قوم نوح ، عاد و ثمود ، خبری بس مهم و درس آموز

ألم یأتکم نبؤا الذین من قبلکم قوم نوح و عاد و ثمود و الذین من بعدهم

«نبأ» در لغت به خبری که قابل اعتنا، مهم و مفید باشد گفته می شود. از اینکه از میان اقوام گذشته، پس از ذکر عام (الذین من قبلکم)، اقوام یاد شده را اختصاص به ذکر داده و از آنها با کلمه «نبأ» تعبیر کرده است، نکته یاد شده به دست می آید.

ص: 333

712- عبرت از فرجام شوم قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 25 - 10

10- سرنوشت شوم حق ستیزی قوم عاد ، درسی برای مجرمان همیشه تاریخ

كذلك نجزي القوم المجرمين

تعبیر «کذلک» و به رخ کشیدن سنت، در حقیقت اشاره به مطلب بالا دارد.

713- عبرت از فرجام قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 31 - 8,9

8 - سرگذشت قوم نوح ، عاد ، ثمود و اقوام پس از آنان ، حاوی درس های عبرت انگیز برای همه ملت ها

مثل دأب قوم نوح . . . و الذین من بعدهم

9 - تشویق و ترغیب شدن مردم عصر فرعون از سوی مؤمن آل فرعون ، به عبرت گیری و درس آموزی از سرگذشت هلاکت بار قوم نوح ،

عاد ، ثمود و اقوام پس از آنان

مثل دأب قوم نوح . . . و الذین من بعدهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 41 - 1

1 - سرگذشت کفرآلود قوم عاد و سرنوشت شوم آنان ، عبرت آموز برای آدمیان

و فی عاد إذ أرسلنا علیهم

سیاق آیات شریفه در بیان سرنوشت عبرت آموز ملت های حق ستیز و نمایانگر نشانه های قدرت و قهر الهی است. بنابراین عبارت «و فی

عاد» مانند «و فی موسی» عطف بر جمله «ترکنا فیها آیه» و به تقدیر «و فی عاد آیه» می باشد.

714- عبرت از قصه قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 8 - 3

3 - ترغیب خداوند ، به مطالعه سرگذشت تکذیب گرانی همچون قوم عاد و ثمود و درس آموزی از آن

فهل تری لهم من باقیه

ص: 334

مطلب یاد شده، از تعبیر «فهل تری» استفاده می شود.

715- عبرت از قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 70 - 3

3_ تاریخ و سرگذشت اقوام هلاک شده ، چون قوم نوح ، عاد ، ثمود ، قوم ابراهیم ، اصحاب مدین و قوم لوط ، مایه عبرت آدمیان

الم یأتهم نبأ الذین من قبلهم قوم نوح . . . و المؤمنت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 8 - 6

6- عبرت گرفتن از قوم عاد و دل خوش نبودن به نیروی جسمی در برابر تهدید های الهی ، نشان خردورزی است .

لذی حجر . . . الّتی لم یخلق مثلها فی البلد

716- عبرت از هلاکت قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 139 - 5

5- سرگذشت هود (ع) و قوم عاد ، آیتی بزرگ و عبرت آموز برای دیگران

فکذبوه فأهلکنهم إنّ فی ذلک لآیه

واژه «ذلک» اشاره دارد به: نصیحت های هود(ع) و هشدارهای وی به عادیان، تأثیر ناپذیری آنان، تکذیب رسالت او و سرانجام هلاکت آنان به اراده خداوند. گفتنی است که کلمه «آیه» در اصل، به معنای نشانه است و در این جا معنایی معادل «عبره» دارد و نکره آمدن آن برای تقخیم و بیانگر وجود مایه های بزرگ عبرت در داستان هود و عادیان است.

717- عبرت ناپذیری قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 46 - 2

2- عبرت نیاموختن قوم لوط ، عاد ، ثمود و فرعونیان از سرنوشت شوم قوم نوح

و قوم نوح من قبل

خداوند سرگذشت قوم نوح را پس از قوم لوط و .. ذکر کرده است؛ با این که سرگذشت این قوم از نظر زمانی قبل از آنها واقع شده است. این نکته می تواند بیانگر معنای بالا باشد.

ص: 335

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 18 - 2

2- عبرت نگرفتن قوم عاد، از سرگذشت هلاکت بار قوم نوح (ع)

كذبت قبلهم قوم نوح... فهل من مدكر. كذبت عاد

با توجه به این که مؤخر آمدن ذکر قوم عاد، دلیل تقدم تاریخی قوم نوح بر آنان می باشد؛ تکذیب انبیا از سوی آنان، نشان می دهد که آن قوم از سرگذشت قوم نوح عبرت نگرفته بودند.

718- عجز قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 55 - 4,5

4_ آشکار شدن عجز بت ها و تأثیر نداشتن آنها در امور آدمیان و نیز روشن شدن ناتوانی قوم عاد در برابر خواست خداوند، هدف هود (ع) از فراخوانی مردم، به مبارزه و توطئه علیه خویش

فكيدونى جميعاً ثم لاتنظرون

«کیدوا» فعل امر از مصدر «كَيْدٌ» (مکر کردن) است. امر در جمله فوق _ به تناسب مورد _ امر تعجیزی است؛ یعنی، درخواستی است برای نشان دادن عجز و ناتوانی مخاطب از انجام کار.

5_ عجز و ناتوانی قوم عاد و خدایانشان، برای از میان بردن هود (ع)، دلیل و آیتی بر حقانیت رسالت او

فكيدونى جميعاً ثم لاتنظرون

«فاء» در «فكيدونى» فصیحه و حاکی از جمله ای مقدر است. آن جمله به قرینه «إن نقول إلاّ-اعتريك...» چنین است: «إن كان كما تقولون فكيدونى...؛ اگر بتها چنین نیرویی دارند پس شما و آنها با من به مبارزه برخیزید و کار را یکسره کنید».

719- عذاب اخروی قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 58 - 9

9_ کفر پیشگان قوم عاد، علاوه بر عذاب دنیوی به عذاب آخرت نیز گرفتار خواهند شد.

وَنَجِّينَ هِمَّ مِنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ

برداشت فوق ، براساس این احتمال است که مراد از «عذاب» در جمله «وَنَجِّينَاهُمْ مِنْ عَذَابٍ»، عذاب اخروی باشد.

ص: 336

720- عذاب استیصال قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 44 - 10

10 - قوم نوح ، عاد ، ثمود ، ابراهیم ، لوط ، اصحاب مدین و فرعونیان ، اقوام هلاک شده با عذاب استیصال

فقد کذبت قبلهم قوم نوح . . . ثم أخذتهم فکیف کان نکیر

721- عذاب دنیوی قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 58 - 9

9_ کفر پیشگان قوم عاد ، علاوه بر عذاب دنیوی به عذاب آخرت نیز گرفتار خواهند شد .

و نَجَّینَهم من عذاب غلیظ

برداشت فوق ، براساس این احتمال است که مراد از «عذاب» در جمله «و نَجَّیناهم من عذاب»، عذاب اخروی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 89 - 3

3_ اقوام نوح ، هود ، صالح و لوط به خاطر مخالفت با پیامبران و ستیزه جویی با آنان ، به عذاب های دنیوی مبتلا شدند .

مثل ما اصاب قوم نوح . . . و ما قوم لوط منکم ببعید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 16 - 11

11 - عذاب اخروی قوم عاد ، سخت تر و ذلت بارتر از عذاب دنیوی آنان

لنذیقهم عذاب الخزی فی الحیوه الدنیا و لعذاب الآخره أحرزى

722- عذاب قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2_ هود (ع) در پاسخ ناباوری قوم عاد به اخطار های عذاب ، فراهم آمدن زمینه های عذاب (پلید گشتن و گرفتاری به غضب خدا) را به آنان ابلاغ کرد .

فأتنا بما تعدنا .. قال قد وقع عليكم من ربكم رجس و غضب

18_ هود در انتظار نزول عذاب الهی بر قوم عاد ، پس از ابلاغ رسالت های الهی و اصرار آنان بر انکار توحید و رسالت وی

فانتظروا إني معكم من المنتظرين

ص: 337

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 72 - 6, 7, 1

1_ خداوند ، قوم عاد را پس از اصرارشان به شرک و انکار رسالت هود ، به عذابی فراگیر گرفتار ساخت .

فَأُنجِيهِمُ وَالَّذِينَ مَعَهُ بِرَحْمَةِ مِنَّا وَقَطَعْنَا دَابِرَ الَّذِينَ كَذَبُوا

6_ تمامی تکذیب کنندگان آیات الهی از قوم عاد ، با عذاب نازل شده از جانب خداوند به هلاکت رسیدند .

وَقَطَعْنَا دَابِرَ الَّذِينَ كَذَبُوا

دابر هر چیز به معنای آخر آن است. «قطع دابر» یعنی نابودسازی آخرین نفر ؛ و این کنایه از نابودی همگان است.

7_ اصرار قوم عاد بر کفر و امید نرفتن به ایمانشان ، عامل نزول عذاب و هلاکت آنان

وَقَطَعْنَا دَابِرَ الَّذِينَ كَذَبُوا بآيَاتِنَا وَمَا كَانُوا مُؤْمِنِينَ

چون تکذیب آیات الهی ملازم با عدم ایمان، بلکه برخاسته از بی ایمانی است، می توان گفت جمله «ما کانوا مؤمنین» یا اشاره به این معنا دارد که تکذیب کنندگانِ هلاک شده اهل ایمان نبودند و توفیق گرایش به توحید به طور کلی از آنان سلب شده بود، و یا اشاره به طایفه ای دیگر غیر از تکذیب کنندگان دارد. یعنی کسانی که تکذیب نکردند، ایمان نیز نیاوردند. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 58 - 2

2_ خداوند ، در پی اصرار قوم عاد بر کفر و شرک ، عذابی سخت و سهمگین بر آنان نازل کرد .

وَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا... وَنَجَّيْنَاهُمْ مِنْ عَذَابِ غَلِيظٍ

مراد از «أمر» عذاب نازل شده بر قوم عاد است. «عذاب غلیظ» در ذیل آیه _ بنابر یک احتمال، یعنی دنیوی بودن عذاب _ دلالت بر سهمگینی عذاب نازل شده بر قوم عاد دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 60 - 6

6_ از قوم عاد ، تنها معاصران هود از رحمت الهی محروم شده و به عذاب گرفتار شدند . *

أَلَا بُعِدًا لِعَادِ قَوْمِ هُودٍ

«قوم هود» عطف بیان برای «عاد» است. با توجه به اینکه قوم عاد پیش از حضرت هود بوده اند و پس از او نیز وجود داشتند، می توان گفت: هدف از تبیین و توضیح «عاد» به «قوم هود» بیان معنایی است که در برداشت فوق آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 101 - 6

6_ عذاب های نازل شده بر اقوام گذشته (فرعونیان ، عادیان و . . .) کیفرهایی بود که آنان خود برای خویشتن فراهم آوردند .

و ما ظلمنهم ولکن ظلموا أنفسهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 338

2 - نزدیک بودن زمان نزول عذاب ، نوید خداوند به نخستین پیامبر پس از نوح

قال عمّا قليل ليصبحنّ نـدمين

3 - پشیمانی سخت تکذیب گران پیامبر جامعه پس از نوح ، به هنگام مشاهده عذاب استیصال

قال عمّا قليل ليصبحنّ نـدمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - نزول عذابی فراگیر بر نخستین جامعه پس از نوح ، در پی استمداد پیامبر آنان از خداوند

قال ربّ انصرني . . . فأخذتهم الصيحه

2 - نابودی جامعه پس از نوح ، تنها با یک فریاد مرگ بار (صیحه)

فأخذتهم الصيحه بالحقّ

«صیحه» مصدر عددی و به معنای یک فریاد است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - عاد و ثمود ، دو قوم هلاک شده با عذاب الهی اند .

فأخذتهم الرجفه . . . وعادًا و ثمودًا

«عادًا و ثمودًا» منصوب به فعل مقدر «أهلکنا» است.

2 - خانه های بازمانده از دو قوم عاد و ثمود ، نشانِ هلاکت و نابودی آنان به عذاب الهی است .

وعادًا و ثمودًا وقد تبین لکم من مسـکنهم

احتمال دارد «من مساکنهم» متعلق به «تبیین» باشد و فاعل «تبیین» مستتر و مرجع آن «إهلاکنا» باشد و احتمال دارد «من» زاید و «مساکن» در محل رفع و فاعل «تبیین» باشد. در هر دو صورت، نکته یاد شده، به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 40 - 6, 3, 2

2- قوم عاد و ثمود، مناسب گناهشان، کیفر و عذاب شدند.

و عادًا و ثمودًا... و قرون... فكلًا أخذنا بذنبه

3- درهم کوبیده شدن قارون و فرعون و هامان و اقوام عاد و ثمود، به اراده و عذاب الهی بود.

فكلًا أخذنا بذنبه

6- عذاب برخی از اقوام مکذّب انبیا (قوم عاد) با طوفان شن بود.

فمنهم من أرسلنا عليه حاصبًا

«حاصب» به «باد شدیدی که حامل شن و ماسه است» گفته می شود. گفتنی است که عذاب های یاد شده در آیه، براساس لفّ و نشر مرتب، مطابق با اقوام و اشخاص یاد شده در آیات پیش است.

ص: 339

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 31 - 11 - 4

4- قوم نوح، عاد، ثمود و اقوام پس از آنان، بر اثر مخالفت با پیامبران خود، به عذاب الهی دچار شدند.

مثل دأب قوم نوح... و الذین من بعدهم

11 - عذاب قوم نوح، عاد، ثمود و اقوام پس از آنان از سوی خداوند کاملاً عادلانه و به دور از هر گونه ستم

مثل دأب قوم نوح... و ما لله یرید ظلماً للعباد

یادآوری این مسأله که خداوند به کسی ظلم نمی کند - پس از بیان سرگذشت اقوام یادشده - می تواند گویای مطلب بالا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 16 - 10، 5، 2

2- قوم عاد، با تندبادی بسیار سرد و توفنده به هلاکت رسیدند.

فأرسلنا علیهم ریحاً صرصراً

«صرصر» به معنای بسیار سرد و سوزان است.

5- ایام عذاب قوم عاد، روزهایی نحس و نامیمون برای آنان

فی ایام نحسات

10 - عذاب نازل شده بر قوم عاد، عذابی بس خوارکننده و ذلت بار

لندیقهم عذاب الخزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 21 - 23، 17

17- اظهار نگرانی و هشدار هود (ع)، نسبت به فرجام شوم قوم خویش و نزول عذاب الهی بر آنان

و اذکر أخوا عاد... إتی أخاف علیکم عذاب یوم عظیم

23- « [قال علی بن ابراهیم] حدثنی أبی قال: أمر المعتصم أن یحفر بالبطائیة بئر فحفروا ثلاثمأه قامه فلم یظهر الماء فترکه و لم یحفره

فلما ولي المتوكل أمر أن يحفر ذلك البئر ابدأ حتى يبلغ الماء ، فحفروا . . . حتى إنتهوا إلى الصخره فضربوها بالمعول فانكسرت . فخرج منها ريح بارده فمات من كان بقربها ، فأخبروا المتوكل بذلك فلم يعلم بذلك ما ذاك فقالوا : سل ابن الرضا عن ذلك و هو أبو الحسن علي بن محمد (ع) . . . فقال أبو الحسن (ع) تلك بلاد الأحقاف و هم قوم عاد الذين أهلكهم الله بالريح الصرصر ؛

علی بن ابراهیم از پدرش نقل می کند: معتصم (خلیفه عباسی) دستور کردند چاهی را در بطنیه (مکانی در عراق) داد تا سیصد قامتی آن کنند و به آب نرسیدند او آن را رها کرد و متوکل در زمان حکومت خود به حفر آن تا رسیدن به آب فرمان داد. پس چاه را کردند تا به سنگی برخوردند. پس با پتکی آن را شکستند و از آن بادی سرد خارج شد در نتیجه هر کس که نزدیک آن بود جان داد. متوکل را از ماجرا آگاه کردند و او علت را ندانست، به او گفتند: از امام علی النقی (ع) سؤال کند ... امام هادی (ع) فرمود: آن جا سرزمین احقاف است و آنان قوم عاد بودند که با تندباد سرد هلاک شدند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 24 - 6

ص: 340

6- نزول عذاب بر قوم عاد ، به هنگام ناباوری و غفلت آنان

فلما رأوه .. قالوا هـ_ذا عارض ممطرنا

آنان به قدری از خدا و وعده های هود(ع) غافل بودند که هرگز احتمال نمی دادند توده هایی را که می بینند، طوفان بلا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 26 - 15

15- گرفتار آمدن قوم عاد ، به عذاب مورد تمسخر آنان

و حاق بهم ما كانوا به يستهزءون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 41 - 2

2- کفر و حق ستیزی قوم عاد ، منتهی به عذاب الهی با بادی ویرانگر

و فی عاد إذ أرسلنا عليهم الريح العقيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 18 - 6

6- عذاب الهی در مورد قوم عاد ، پس از انذار های مکرر و اتمام حجت بر آنان بود .

فكيف كان عذابي و نذر

عطف «نذر» بر «عذابی»، ممکن است بیانگر این معنا باشد که عذاب الهی در حق کافران، بدون انذارهای مکرر و تمام شدن حجت بر آنان نبوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 19 - 1

1 - عذاب قوم عاد ، به وسیله وزش بادی بسیار شدید و سرد

إنا أرسلنا عليهم ريحاً صرصراً

«صرصر» در وصف باد آورده می شود و آن بادی است که سخت زوزه بکشد یا بسیار سرد باشد (قاموس المحيط).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 21 - 3

3 - ابتلای قوم عاد به عذاب الهی ، پس از انذارهای مکرر و اتمام حجت بر آنان

فکیف کان عذابی و نذر

عطف «نذر» بر «عذابی»، ممکن است بیانگر این معنا باشد که عذاب الهی در حق کافران، بدون انذارهای مکرر و اتمام حجت نبوده است. گفتنی است که «نذر» جمع «نذیر» است و «نذیر» بر دو معنا اطلاق می شود: «انذار» و «منذر»، ظاهراً در آیه شریفه، معنای اول (انذارها) مراد است.

ص: 341

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 7 - 4

4 - اجساد بی جان قوم عاد بر اثر نزول عذاب ، متلاشی و نابود نگردید ؛ بلکه به گونه ای که برای بینندگان قابل شناسایی باشد ، بر زمین به جای ماند .

فتری القوم فیها صرعی کأنهم أعجاز نخل خاویه

مطلب یاد شده، از تشبیه بدن های قوم عاد به تنه های افتاده درختان خرما، استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 7 - 3

3 - استحکام سرزمین عاد و عظمت ساختمان های آن ، مانع تأثیر عذاب الهی در تخریب و نابودی آن نبود .

کیف فعل ربّک . . . إرم ذات العماد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 8 - 3

3 - ساختمان های مرتفع و مستحکم قوم عاد ، سست و بی مقاومت در برابر عذاب الهی

کیف فعل ربّک . . . الّتی لم یخلق مثلها فی البِلْد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 13 - 1

1 - خداوند ، با فرود آوردن عذابی سخت بر فرعون و قوم عاد و ثمود ، شلاق عقوبت خویش را پیاپی بر آنان نواخت .

فصبّ علیهم ربّک سوط عذاب

«صبّ»، به معنای ریختن چیزی و «سوط» به معنای آمیختن چیزی با چیز دیگر است و به شلاق از آن جهت «سوط» گفته می شود که با پوست می آمیزد (مقایس اللغه). «ریختن شلاق عذاب»، کنایه از عذاب پیاپی و شدید است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- نواختن شلاق عذاب بر عاد، ثمود و فرعون، نمونه ای از کمین گذاری خداوند برای مخالفان پیامبران است.

فَصَبَّ عَلَيْهِم رَيْبٌ... إِنَّ رَيْبَ لِبِالْمُرْصَادِ

723- عصیان حاکمان قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 59 - 13

13_ تکبر، سرکشی و لجاجت سران قوم عاد، مایه انکار رسالت هود (ع) از سوی آنان و نپذیرفتن تعالیم او

ص: 342

و تلک عاد جحدوا بأی_ت ربهم و عصوا رسله و اتبعوا أمر کل جبار عنید

724- عصیان قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 59 - 5

5_ اکثریت قاطع قوم عاد ، با رسولان الهی مخالفت کرده و از پذیرش رسالت و پیام های آنان سرپیچی کردند .

و تلک عاد . . . و عصوا رسله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 60 - 2,5

2_ قوم عاد ، ربوبیت خدا را انکار کرده و از فرمانش سرپیچی کردند .

ألا إن عادًا كفروا ربهم

چون «ربهم» بدون واسطه حرف «باء» مفعول برای «كفروا» قرار گرفته است ، می توان گفت: در «كفروا» معنای عصیان و نافرمانی اشراب شده است؛ یعنی: عصوا ربهم کافرین به.

5_ قوم عاد ، بر اثر کفر و نافرمانی خدا و پیامبران ، سزاوار هلاکت و دوری از رحمت الهی شدند .

ألا بُعْدًا لعاد قوم هود

«بُعْدًا» (هلاک گشتن یا دور شدن) مفعول مطلق برای فعل محذوف (لیبعد) است: ألا لیبعد قوم عاد بعداً. و از آن جا که قوم عاد به هلاکت رسیدند و از رحمت او محروم شدند می توان گفت، مراد عذاب در آخرت و دوری از رحمت او در آن سراسر است و نیز محتمل است «ألا بُعْدًا...» _ چنان چه زمخشری گفته _ بیانگر استحقاق دوری و هلاکت باشد؛ یعنی، [قوم عاد هلاک گشتند و از رحمت او محروم شدند] بدانید آنان مستحق آن کیفر و سزاور چنین عقوبتی بودند.

725- عصیانگران قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 59 - 7

7_ قوم عاد ، متشکل از سرانی متکبر و سرکش و توده هایی پیرو و مطیع

و اتبعوا أمر كل جبار عنيد

726- عظمت خانه های قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 343

3 - استحکام سرزمین عاد و عظمت ساختمان های آن ، مانع تأثیر عذاب الهی در تخریب و نابودی آن نبود .

کیف فعل ربّک . . . إرم ذات العماد

727- عقیده اشراف قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 37 - 2

2 - انکار صریح معاد ، از سوی اشراف و سران جامعه پس از نوح

إن هی إلاّ حیاتنا الدنیا نموت و نحیا و ما نحن بمبعوثین

728- عقیده باطل قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 14 - 9

9 - پندار باطل قوم عاد و تمود ، مبنی بر لزوم فرشته بودن رسولان الهی

قالوا لو شاء ربّنا لأنزل ملئکة

729- عقیده قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 69 - 3, 2, 1

1_ بعثت فردی از بشر برای رسالت ، شگفت آور و نامعقول در دیدگاه قوم هود

أو عجبتم أن جاءکم ذکر من ربکم علی رجل منکم

2_ قوم عاد به دلیل نامعقول شمردن پیامبری برای فردی از بشر ، رسالت هود را انکار کردند .

إنّا لنریک فی سفاهه . . . أو عجبتم أن جاءکم ذکر من ربکم علی رجل منکم

3_ ادعای پیامبری از سوی هود (ع) ، نشانه سفاهت وی در پندار قوم عاد

إننا لنريك في سفاهه .. أو عجبتم أن جاءكم ذكر من ربكم على رجل منكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 70 - 11, 10, 8, 6, 5, 3

3 - یکتاپرستی و گرایش توحیدی ، در پندار قوم عاد ، سفاقت و نابخردی بود .

ص: 344

إنا لنريك في سفاهه .. أجتنا لنعبد الله وحده

جمله «أجتنا ..» بیانگر ریشه سفیه پنداشتن هود از سوی قوم عاد است.

5_ قوم هود پذیرای معبودان نیاکان و نسل های گذشته خویش

و نذر ما کان یعبد اباؤنا

6_ قوم عاد در عین اعتقاد به معبودانی دروغین و ضرورت پرستش آنها، معتقد به خداوند و پرستشگر او بودند.

أجتنا لنعبد الله وحده و نذر ما کان یعبد اباؤنا

8_ مخالفت با سنن قومی، در پندار قوم عاد، سفاهت و نابخردی بود.

إنا لنريك في سفاهه .. و نذر ما کان یعبد اباؤنا

10_ قوم عاد ناباور به صداقت و راستگویی حضرت هود (ع)

فأتنا .. إن كنت من الصدقین

11_ قوم عاد با ناباوری به صداقت و راستگویی هود، از وی خواستند تا تهدید های خویش را تحقق بخشد.

فأتنا بما تعدنا إن كنت من الصدقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 71 - 2

2_ هود (ع) در پاسخ ناباوری قوم عاد به اخطار های عذاب، فراهم آمدن زمینه های عذاب (پلید گشتن و گرفتاری به غضب خدا) را به آنان ابلاغ کرد.

فأتنا بما تعدنا .. قال قد وقع علیکم من ربکم رجس و غضب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 73 - 19

19_ قوم ثمود، بر خلاف قوم نوح و هود، منکر وحی و رسالت و پیامبری فردی از بشر نبودند.

وإلی ثمود أخاهم صلحاً

نیامدن جمله ای همانند «أوعجبتم أن جاءكم . . .» در داستان صالح، به خلاف ذکر آن جمله در داستان نوح و هود (آیه 63 و 69) دلالت بر این دارد که قوم صالح، وحی و رسالت و پیامبری فردی از بشر را امری مستبعد نمی شمردند و آن را انکار نمی کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 50 - 6

6_ قوم عاد ، به وجود خداوند معتقد بودند .

قال ی قوم اعبدوا الله ما لکم من إله غیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 53 - 5

5_ قوم عاد ، مردمی مشرک و پرستشگر معبودهایی چند

ص: 345

و ما نحن بتارکی ءالھتنا عن قولک

«آلہ» جمع «إلہ» و بہ معنای معبودہاست.

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

8 - ہود - 11 - 54 - 1،4

1_ قوم عاد ، پرستشگر معبودہایی متعدد و معتقد بہ تأثیرگذاری آنها در امور جهان

إن نقول إلاّ اعتریک بعض ءالھتنا بسوء

تعدد معبودہا از کلمہ «آلہ» کہ جمع «إلہ» (معبود) است ، استفادہ می شود.

4_ قوم عاد ، براین باور بودند کہ ہر بت و معبودی ، در بخشی از امور کارایی دارد . *

إن نقول إلاّ اعتریک بعض ءالھتنا بسوء

از اینکہ قوم عاد ، ایجاد سوء را بہ برخی از خدایان نسبت دادہ اند (بعض ءالھتنا) و نہ بہ ہمہ آنها ، می توان دریافت کہ آنان ، ہر بت و معبودی را عہدہ دار انجام کاری خاص می پنداشتند.

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 37 - 4

4 - وجود عقیدہ بہ تناسخ در میان مردم پس از عصر نوح *

نموت و نحیا و ما نحن بمبعوثین

معنای عبارت یاد شدہ را با توجہ بہ آمدن «نحیا» بعد از «نموت» چنین است: ما می میریم و دوبارہ در ہمین دنیا در کالبدی دیگر، حضور پیدا می کنیم؛ بدون این کہ رستاخیزی در کار باشد و بدون این کہ بدن پوسیدہ ما، دوبارہ زندہ شود.

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

16 - فصلت - 41 - 14 - 10

10 - اعتقاد قوم عاد و ثمود ، بہ وجود پروردگار و فرشتگان

قالوا لو شاء ربنا لأنزل ملئکہ

730- عقیده کافران قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 66 - 3

3_ اندیشه توحیدی و مبرا از شرک ، سفیهانه و نامعقول در نظر کافران قوم هود

قال الملاً الذین کفروا من قومه إنا لنریک فی سفاهه

ص: 346

731- علایق قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 22 - 3

3- دل بستگی عمیق قوم عاد، به خدایان دروغین خویش

قالوا أجبنا لتأفكنا عن الهتنا

تأکید قوم عاد، بر انتساب آلهه به خویش (آلهتنا) و این که هدف اصلی هود(ع) را جدا ساختن ایشان از آلهه دانسته اند (لتأفکنا)، مطلب بالا را افاده می کند.

732- علم به هلاکت قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 6 - 2

2 - آگاهی دقیق پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به فرجام هلاکت بار قوم عاد

آلم تر کیف فعل ربک بعد

733- علم قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 137 - 2

2 - اطلاع قوم عاد بر پیشینه ادیان الهی در میان اقوام پیش از خود

إن هـذا إلا خلق الأولین

734- عمل قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 57 - 14

14_ کردار کفر پیشگان قوم عاد و کیفر آنان، تحت حسابرسی دقیق خداوند بود.

إن ربی علی کل شیء حفیظ

ص: 347

735- عمل ناپسند قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 38 - 14، 8

8 - شیطان ، اعمال نادرست قوم عاد و ثمود ، را برای آنان به صورت خوب جلوه می داد .

و زین لهم الشیطن اعم لهم

قرینه حال، دلالت می کند بر این که مراد از «اعمال» کارهای ناروا و نادرست بوده است. چه این که کار خوب، نیاز به ترین ندارد.

14 - قوم عاد و ثمود ، پس از انحراف و از دست دادن بصیرت ، مرتکب اعمال زشت می شدند . و آن را خوب می دانستند .

و زین لهم الشیطن اعم لهم . . . و كانوا مستبصرین

736- عمومیت عذاب قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 8 - 1

1 - عذاب قوم عاد ، فراگیر بود و کسی از آنان زنده و نسلی از آنان باقی نماند .

فهل تری لهم من باقیه

«باقیه» در برداشت یاد شده، صفت برای موصوف مقدر (مانند «نفس») دانسته شده است.

737- عوامل استکبار قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 15 - 10، 5

5 - قدرت و نیرومندی قوم عاد ، عامل غرور و استکبار آنان در مقابل حق

فاستکبروا فی الأرض بغیر الحقّ وقالوا من أشدّ منّا قوّه

10 - کفر و استکبار قوم عاد ، نتیجه غفلت آنان از قدرت برتر الهی

أولم یروا أنّ الله الذی خلقهم هو أشدّ منهم قوّه

738- عوامل بی تأثیر موعظه بر قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 137 - 6

6 - تکیه و پافشاری قوم عاد بر سنت های نیاکانشان ، عامل رویارویی آنان با هود (ع) ورد کردن نصایح وی

ص: 348

739- عوامل تجمل گرای قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 129 - 5

5- غفلت از مرگ و پندار جاودانگی در دنیا، عامل روی آوری عادیان به کاخ سازی، تجمل گرایی و بیهودگی

أتبنون... تعبثون. وتتخذون مصانع لعلکم تخلدون

تعبیر «لعلکم تخلدون» بیانگر این معنا است که: کار شما طوری است که گویا از مرگ و ناپایداری زندگی دنیوی، غافل شده اید و می پندارید که همیشه در این دنیا خواهید ماند.

740- عوامل تکذیبگری قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 139 - 2

2- ناباوری قوم عاد نسبت به هشدار های هود (ع)، ریشه تکذیب رسالت آن حضرت

و ما نحن بمعذبين فكذبوه

741- عوامل حق ناپذیری قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 15 - 5

5- قدرت و نیرومندی قوم عاد، عامل غرور و استکبار آنان در مقابل حق

فاستكبروا في الأرض بغير الحق وقالوا من أشدّ منّا قوّه

742- عوامل عذاب قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 139 - 3

3 - نزول عذاب بر قوم عاد ، نتیجه عملکرد و اصرار آنان بر کفر پس از اتمام حجت بر ایشان بوده است .

إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ .. فَكَذَّبُوهُ فَأَهْلَكْنَاهُمْ

ص: 349

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 16 - 1

1 - قوم عاد ، بر اثر انکار آیات الهی (دلایل توحید ، رسالت پیامبران و . . .) به عذاب دنیایی گرفتار شدند .

و كانوا بأیـتنا یجحدون . فأرسلنا علیهم ریحاً صرصراً

743- عوامل کاخ سازی قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 129 - 5

5 - غفلت از مرگ و پندار جاودانگی در دنیا ، عامل روی آوری عادیان به کاخ سازی ، تجمل گرایی و بیهودگی

أتبنون . . . تعبثون . و تتخذون مصانع لعلکم تخلدون

تعبیر «لعلکم تخلدون» بیانگر این معنا است که: کار شما طوری است که گویا از مرگ و ناپایداری زندگی دنیوی، غافل شده اید و می پندارید که همیشه در این دنیا خواهید ماند.

744- عوامل کفر قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 15 - 10

10 - کفر و استکبار قوم عاد ، نتیجه غفلت آنان از قدرت برتر الهی

أولم یروا أنّ الله الذی خلقهم هو أشدّ منهم قوّه

745- عوامل محرومیت قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 60 - 5

5_ قوم عاد ، بر اثر کفر و نافرمانی خدا و پیامبران ، سزاوار هلاکت و دوری از رحمت الهی شدند .

ألا بُعداً لعاد قوم هود

«بُعْدًا» (هلاک گشتن یا دور شدن) مفعول مطلق برای فعل محذوف (لیبعد) است: أَلَا لِيُعَدَّ قَوْمٌ عَادَ بَعْدًا. و از آن جا که قوم عاد به هلاکت رسیدند و از رحمت او محروم شدند می توان گفت، مراد عذاب در آخرت و دوری از رحمت او در آن سراسرست و نیز محتمل است «أَلَا بُعْدًا...» - چنان چه زمخشری گفته - بیانگر استحقاق دوری و هلاکت باشد؛ یعنی، [قوم عاد هلاک گشتند و از رحمت او محروم شدند] بدانید آنان مستحق آن کیفر و سزاور چنین عقوبتی بودند.

ص: 350

746- عوامل هلاکت قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 60 - 5

5_ قوم عاد ، بر اثر کفر و نافرمانی خدا و پیامبران ، سزاوار هلاکت و دوری از رحمت الهی شدند .

أَلَا بُعْدًا لِعَادِ قَوْمِ هُودٍ

«بُعْدًا» (هلاک گشتن یا دور شدن) مفعول مطلق برای فعل محذوف (لیبعد) است: أَلَا لِيُبْعِدَ قَوْمِ عَادٍ بَعْدًا. و از آن جا که قوم عاد به هلاکت رسیدند و از رحمت او محروم شدند می توان گفت، مراد عذاب در آخرت و دوری از رحمت او در آن سراسرست و نیز محتمل است «أَلَا بُعْدًا...» _ چنان چه زمخشری گفته _ بیانگر استحقاق دوری و هلاکت باشد؛ یعنی، [قوم عاد هلاک گشتند و از رحمت او محروم شدند] بدانید آنان مستحق آن کیفر و سزاوار چنین عقوبتی بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 41 - 8

8 - بیدادگری جامعه پس از نوح ، عامل نابود شدن آنان با عذاب قهر الهی

فَبَعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ

به کارگیری اسم ظاهر (القوم الظالمین) به جای ضمیر (لهم) بیانگر این نکته است که جامعه پس از نوح، به جهت آن که مردمی ستم کار بودند، گرفتار عذاب الهی شده و از بین رفتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 139 - 1

1 - هلاکت قوم عاد ، به اراده الهی و در پی تکذیب رسالت هود (ع) از سوی آنان بود .

فَكَذَّبُوهُ فَأَهْلَكْنَاهُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 50 - 4

4 - شرک در ربوبیت خداوند ، عامل نابودی قوم عاد *

وَأَنَّهُ هُوَ رَبُّ الشَّعْرَى . وَأَنَّهُ أَهْلَكَ عَادًا الْأُولَى

بیان هلاکت قوم عاد _ در پی تأکید بر ربوبیت یگانه خدا _ می تواند بیانگر این معنا باشد که شرک در ربوبیت، ریشه ظلم و طغیان قوم عاد و هلاکت آنان، بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 6 - 2

2 - تکذیب قیامت ، عامل هلاکت و نابودی عادیان

كذّبت ثمود و عاد . . . و أمّا عاد فأهلكوا بريح صرصر عاتية

ص: 351

747- غفلت قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 129 - 5

5- غفلت از مرگ و پندار جاودانگی در دنیا، عامل روی آوری عادیان به کاخ سازی، تجمل گرایی و بیهودگی

أَتَبْنُونَ... تَعْبَثُونَ. وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلَدُونَ

تعبیر «لَعَلَّكُمْ تَخْلَدُونَ» بیانگر این معنا است که: کار شما طوری است که گویا از مرگ و ناپایداری زندگی دنیوی، غافل شده اید و می پندارید که همیشه در این دنیا خواهید ماند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 24 - 6

6- نزول عذاب بر قوم عاد، به هنگام ناباوری و غفلت آنان

فَلَمَّا رَأَوْهُ... قَالُوا هَذَا عَارِضٌ مِّمَطَرِنَا

آنان به قدری از خدا و وعده های هود(ع) غافل بودند که هرگز احتمال نمی دادند توده هایی را که می بینند، طوفان بلا باشد.

748- فرجام شوم قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 139 - 10

10 - سرنوشت شوم قوم عاد، هشدار جدی به همه حق ستیزان

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً

لحن تهدیدآمیز آیه و بیان این که علت انتقام گرفتن خداوند از عادیان، این مطلب بود که بیشتر آنان از پذیرش ایمان سرباز زدند، بیانگر برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 13 - 10

10 - آگاهی مشرکان ، عصر بعثت ، از سرنوشت شوم قوم عاد و ثمود

فقل أنذرتکم ص_عقه مثل ص_عقه عاد و ثمود

نظیر و همانند آوردن برای مخاطبان، در صورتی منطقی و قابل قبول است که مخاطب از آن نظیر و همانند اطلاع داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 21 - 17

ص: 352

17- اظهار نگرانی و هشدار هود (ع) ، نسبت به فرجام شوم قوم خویش و نزول عذاب الهی بر آنان

و اذکر أخوا عاد .. إتی أخاف علیکم عذاب یوم عظیم

749- فرجام قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 74 - 4

4_ صالح (ع) از قوم خویش خواست تا سرنوشت شوم قوم عاد را همواره به یاد داشته باشند .

و اذکروا إذ جعلکم خلفاء من بعد عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 70 - 2,6

2_ اطلاع مردم عصر پیامبر از سرنوشت قوم نوح ، عاد ، ثمود ، ابراهیم ، اصحاب مدین و شهر های زیر و رو شده پیشینیان (قوم لوط و ..) .

ألم یأتهم نبأ الذین من قبلهم قوم نوح .. و المؤمنت

استفهام در «ألم یأتهم» برای توبیح است. سرزنش منافقان و کافران به خاطر عبرت نگرفتن از سرنوشت پیشینیان، رسای به این حقیقت است که آنان از سرگذشت پیشینیان آگاهی داشتند.

6_ منافقان ، در معرض نزول عذاب الهی و مبتلا شدن به سرنوشت قوم نوح ، عاد ، ثمود ، قوم ابراهیم و اصحاب مدین

وعد الله المنفقین .. ألم یأتهم نبأ الذین من قبلهم قوم نوح ... و أصحاب مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 139 - 6

6 - فرجام هلاکت بار عادیان ، نمودی از سنت مستمر الهی در یاری حق و سرکوب باطل

فأهلکنهم إن فی ذلک لآیه

نشانه و مایه عبرت بودن ماجرای هلاکت قوم عاد، مستلزم استمرار داشتن مجازات اقوام در صورت کفرورزی و اصرار بر حق ناپذیری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 31 - 6

6 - آگاهی کامل مؤمن آل فرعون، از سرگذشت هلاکت بار قوم نوح، عاد، ثمود و اقوام پس از آنان

إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ مِثْلَ... دَابَّ قَوْمِ نُوحٍ... وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 41 - 2

ص: 353

2- کفر و حق ستیزی قوم عاد ، منتهی به عذاب الهی با بادی ویرانگر

و فی عاد إذ أرسلنا علیهم الريح العقیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 6 - 2

2- آگاهی دقیق پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به فرجام هلاکت بار قوم عاد

الم تر کیف فعل ربک بعاد

750- فساد قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 116 - 1

1_ امت های به هلاکت رسیده پیشین (نظیر امت نوح ، هود ، صالح ، لوط و . . .) امتهایی فاسد و تبه کار بودند .

فلولا كان من القرون من قبلکم أولوا بقیه ینھون عن الفساد

«قرن» (مفرد قرون) به امت و جامعه ای گفته می شود که در یک عصر زندگی می کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 117 - 6

6_ امت های هلاک شده پیشین (نظیر امت نوح ، هود ، صالح ، شعیب و قوم فرعون) امتهایی ناصالح و فاسد بودند .

فلولا كان من القرون . . . ما كان ربک لیھلك القرى بظلم

بیان این حقیقت که خداوند امتهای صالح را عذاب نمی کند ، پس از مطرح ساختن هلاکت امتهای پیشین (فلولا كان . . .) اشاره به این دارد که: امتهای پیشین ، ناصالح و مستحق عذاب بودند و از ناحیه خدا بر آنان ستمی روا نشد.

751- فلسفه عذاب قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 14 - 3

3- نزول کیفر و عذاب الہی بر قوم نوح، عاد، فرعون، ثمود، لوط و اصحاب ایکہ (قوم شعیب) بہ جرم تکذیب پیامبران

إِنَّ كُلَّ الْكَاذِبِ الرِّسْلَ فَحَقَّ عِقَابُ

«حقّ» بہ معنای «ثَبَّتَ» (ثابت و محقق است) می باشد.

ص: 354

752- قدرت جسمانی قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 69 - 13, 14, 16

13_ قوم عاد برخوردار از اندامی بزرگتر و نیرومندتر نسبت به دیگر اقوام

و زادکم فی الخلق بصطه

14_ برخورداری قوم عاد از اندامی درشت و نیرومند، از نعمت های بزرگ خداوند برای آنان

و اذکروا إذ. . . و زادکم فی الخلق بصطه

16_ هود (ع) به منظور ایجاد زمینه رستگاری در قوم خویش آنان را به یادآوری دو نعمت بزرگ الهی (جانشینی قوم نوح، برخورداری از نیرویی چشمگیر) فراخواند.

و اذکروا إذ جعلکم خلفاء من بعد قوم نوح. . . لعلکم تفلحون

753- قدرت قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 52 - 12

12_ قوم عاد، مردمی قوی و نیرومند بودند.

و یزدکم قوه إلی قوتکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 13 - 3

3- قوم نوح، عاد، فرعون، ثمود، لوط و اصحاب ایکه (قوم شعیب)، اقوامی قدرتمند و بی مانند در مخالفت با رسالت فرستادگان الهی

کذبت قبلهم قوم نوح. . . ثمود...أصح ب لئیکه أول نک الأحزاب

برداشت یاد شده از تعریف مسند (أول نک) و مسندالیه (أحزاب) که بر حصر دلالت می کند استفاده می شود؛ یعنی، این اقوام حقیقتاً گروه های متشکلی بودند که اقوام دیگر در قوت و شدت مخالفت با پیامبران، مانند آنان نبودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 15 - 4

4 - قوم عاد ، دارای قدرت و توانمندی بی نظیر در عصر خویش

و قالوا من أشدّ منّا قوّه

قوم عاد، ادعای نیرومندی داشتند و خداوند این ادعا را رد نکرد؛ بلکه به گونه ای دیگر پاسخ آنان را داد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 26 - 1,2

ص: 355

1- قوم عاد ، برخوردار از قدرت و امکانات بس فزون تر از مشرکان مکه

و لقد مَكَّنَّهم فیما إن مَكَّنَّکم فیه

حرف «إن» نافیة است.

2- هلاکت قوم عاد ، به رغم داشتن توان و نیرویی قوی و گسترده ، هشدار است به تمامی مشرکان .

و لقد مَكَّنَّهم فیما إن مَكَّنَّکم فیه

گرچه مورد آیه، مشرکان مکه است؛ ولی در هشدار الهی، دیگر مشرکان نیز با آنها تفاوتی ندارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 7 - 6

6 - قوم عاد ، مردمی بلندقامت و پر قدرت *

إرم ذات العماد

چنانچه «ارم» نام قوم عاد باشد، توصیف آنان به «ستون دار»، کنایه از نیرومندی و قامت رشید آنان خواهد بود. گفتنی است که در این برداشت، «عماد» به معنای عمود و ستونی گرفته شده است که خانه را بر آن استوار می کنند. (لسان العرب)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 8 - 5

5 - قوم عاد ، مردمی بی نظیر در قدرت و قامت *

ذات العماد . الّتی لم یخلق مثلها فی البلد

در برداشت یاد شده، «ارم» نام قوم عاد گرفته شده است؛ در نتیجه «الّتی..» توصیف گر آن قبیله، به نبود امثال آنها در شهرها خواهد بود.

754- قصه قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 101 - 3

3_ قرآن حاوی فرازهایی از سرگذشت امت های نوح ، هود ، صالح ، لوط و شعیب (ع)

تلک القری نقص علیک من أنبائها

حرف «من» در «من أنبائها» برای تبعیض است و می رساند که خداوند بخشی از داستانهای امتهای پیشین را برای پیامبر گزارش کرده است. قابل ذکر است که از مصادیق مورد نظر برای مشارالیه «تلک القری»، به قرینه آیات گذشته، امت نوح و ... است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 21 - 1

1 - سرگذشت قوم عاد ، دلیلی بر حقانیت عذاب ها و هشدار های خداوند

فکیف کان عذابی

ص: 356

خداوند، پس از بیان نابودی قوم عاد، با پرسشی انسان‌ها را به این حقیقت متوجه ساخته است که: «ببیند چگونه عذاب‌ها و انذارهای الهی تحقق پذیرفت و عملی گردید».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 6 - 1

1 - قوم عاد، به وسیله بادی سرکش، بسیار سرد و توفنده به هلاکت رسیدند.

و أمّا عاد فأهلكوا بريح صرصر عاتية

«صرصر»؛ یعنی، صدای شدید و یا [هوای] سرد شدید؛ به گونه ای که بسوزاند. «عُتُو» (مصدر «عاتیه») به معنای استکبار و تجاوز از حد است. (قاموس المحيط)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 7 - 1,4

1 - خداوند، بادی سرد و توفنده را هفت شب و هشت روز پی در پی، بر قوم عاد مسلط کرد.

بريح صرصر عاتية . سنّرها عليهم سبع ليال و ثمانيه أيام حسوماً

«حسوم» به معنای شوم و یا تداوم در عمل است (قاموس المحيط). در این آیه هر دو معنا، می‌تواند مراد باشد؛ زیرا در سوره‌های دیگر (فصلت و قمر) به این دو معنا اشاره شده است.

4 - اجساد بی جان قوم عاد بر اثر نزول عذاب، متلاشی و نابود نگردید؛ بلکه به گونه ای که برای بینندگان قابل شناسایی باشد، بر زمین به جای ماند.

فتری القوم فيها صرعى كأنهم أعجاز نخل خاوية

مطلب یاد شده، از تشبیه بدن‌های قوم عاد به تنه‌های افتاده درختان خرما، استفاده می‌شود.

755- قوم عاد و آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 59 - 8, 2, 1

1_ قوم عاد، برخوردار از آیات و نشانه‌های بسیار برای درک توحید ربوبی

و تلک عاد جحدوا بأی_ت ربهم

2_ اکثریت قاطع قوم عاد ، آیات الهی و نشانه های ربوبیت خداوند را انکار کردند .

و تلک عاد جحدوا بأی_ت ربهم

با اینکه عده ای از مردم عاد ایمان آوردند، خداوند انکار آیات و مخالفت با پیامبران را به همه قوم نسبت می دهد تا به این نکته اشاره کند که: اکثریت قریب به اتفاق آنان، به کفرورزی اصرار داشتند و مؤمنان در قیاس با آنها، چیزی به شمار نمی آمدند. قابل ذکر است که چون فعل «جحد» به وسیله حرف «با» متعدی شده، معنای «کفر» در آن اشراب شده است.

8_ توده های قوم عاد ، به پیروی از فرمان سران خویش ، آیات الهی را انکار و با پیامبران مخالفت می کردند .

و تلک عاد جحدوا بأی_ت ربهم و عصوا رسله و اتبعوا أمر کل جبار عنید

ص: 357

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 15 - 15

15 - لجاجت و عناد مستمر قوم عاد ، در برابر آیات روشن الهی

أولم یروا... و كانوا بأی-تنا یجحدون

«جحد» (مصدر «یجحدون») به معنای انکار کردن چیزی است که حقانیت آن برای منکر روشن است.

756- قوم عاد و ادیان آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 137 - 2

2- اطلاع قوم عاد بر پیشینه ادیان الهی در میان اقوام پیش از خود

إن هـ-ذا إلا خلق الأولین

757- قوم عاد و توحید ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 59 - 1

1_ قوم عاد ، برخوردار از آیات و نشانه های بسیار برای درک توحید ربوبی

و تلک عاد جحدوا بأی-ت ربهم

758- قوم عاد و توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 70 - 3

3_ یکتاپرستی و گرایش توحیدی ، در پندار قوم عاد ، سفاهت و نابخردی بود .

إننا لنریک فی سفاهه... أجتنا لنعبد الله وحده

جمله «أجتنا...» بیانگر ریشه سفیه پنداشتن هود از سوی قوم عاد است.

759- قوم عاد و ربوبیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 358

2_ اکثریت قاطع قوم عاد ، آیات الهی و نشانه های ربوبیت خداوند را انکار کردند .

و تلک عاد جحدوا بآی_ت ربهم

با اینکه عده ای از مردم عاد ایمان آوردند، خداوند انکار آیات و مخالفت با پیامبران را به همه قوم نسبت می دهد تا به این نکته اشاره کند که: اکثریت قریب به اتفاق آنان، به کفرورزی اصرار داشتند و مؤمنان در قیاس با آنها، چیزی به شمار نمی آمدند. قابل ذکر است که چون فعل «جحد» به وسیله حرف «با» متعدی شده، معنای «کفر» در آن اشراب شده است.

760- قوم عاد و سفاهت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 69 - 3

3_ ادعای پیامبری از سوی هود (ع) ، نشانه سفاهت وی در پندار قوم عاد

إنا لنریک فی سفاهه . . . أو عجبتم أن جاءکم ذکر من ربکم علی رجل منکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 70 - 3,8

3_ یکتاپرستی و گرایش توحیدی ، در پندار قوم عاد ، سفاهت و نابخردی بود .

إنا لنریک فی سفاهه . . . أجتتنا لنعبد الله وحده

جمله «أجتتنا . . .» بیانگر ریشه سفیه پنداشتن هود از سوی قوم عاد است.

8_ مخالفت با سنن قومی ، در پندار قوم عاد ، سفاهت و نابخردی بود .

إنا لنریک فی سفاهه . . . ونذر ما کان یعبداؤنا

761- قوم عاد و کمبود باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 52 - 9

9_ قوم عاد ، بر اثر شرکورزی و ارتکاب گناه ، به کمبود باران مبتلا شده بودند .

ثم توبوا إليه يرسل السماء عليكم مدرارًا

نوید به نزول باران و فراوانی آن ، آن گاه می توانست مؤثر باشد و مردمان را به پذیرش تعالیم و دستوره‌های هود(ع) گرایش دهد که آنان از کمبود باران در زحمت باشند.

ص: 359

762- قوم عاد و نبوت بشر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 69 - 1, 2

1_ بعثت فردی از بشر برای رسالت ، شگفت آور و نامعقول در دیدگاه قوم هود

أو عجبتهم أن جاءكم ذكر من ربكم على رجل منكم

2_ قوم عاد به دلیل نامعقول شمردن پیامبری برای فردی از بشر ، رسالت هود را انکار کردند .

إننا لنرى في سفاهة .. أو عجبتهم أن جاءكم ذكر من ربكم على رجل منكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 73 - 19

19_ قوم ثمود ، بر خلاف قوم نوح و هود ، منکر وحی و رسالت و پیامبری فردی از بشر نبودند .

وإلى ثمود أخاهم صلحاً

نیامدن جمله ای همانند «أو عجبتهم أن جاءكم ..» در داستان صالح، به خلاف ذکر آن جمله در داستان نوح و هود (آیه 63 و 69) دلالت بر این دارد که قوم صالح، وحی و رسالت و پیامبری فردی از بشر را امری مستبعد نمی شمردند و آن را انکار نمی کردند.

763- قوم عاد و نبوت هود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 69 - 3

3_ ادعای پیامبری از سوی هود (ع) ، نشانه سفاهت وی در پندار قوم عاد

إننا لنرى في سفاهة .. أو عجبتهم أن جاءكم ذكر من ربكم على رجل منكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 70 - 2

2_ قوم عاد ، رسالت هود را از سوی خداوند ، برای دعوت به توحید و مبارزه با شرک باور نداشتند .

أَجْتِنَّا لِنَعْبُدَ اللَّهَ وَحْدَهُ

استفهام در جمله «أَجْتِنَّا ..» استفهام انکاری ابطالی است. یعنی دلالت می کند که آنچه مورد استفهام واقع شده (مأموریت هود برای دعوت به یکتاپرستی)، بی اساس است و مدعی آن (حضرت هود) دروغگوست.

764- قوم عاد و نقش بتها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 360

4_ قوم عاد ، براین باور بودند که هر بت و معبودی ، در بخشی از امور کارایی دارد . *

إن نقول إلاّ اعتراضك بعض الهتنا بسوء

از اینکه قوم عاد ، ایجاد سوء را به برخی از خدایان نسبت داده اند (بعض الهتنا) و نه به همه آنها ، می توان دریافت که آنان ، هر بت و معبودی را عهده دار انجام کاری خاص می پنداشتند.

765- قوم عاد و هلاکت قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 18 - 2

2 - عبرت نگرفتن قوم عاد ، از سرگذشت هلاکت بار قوم نوح (ع)

كذّبت قبلهم قوم نوح .. فهل من مدّكر . كذّبت عاد

با توجه به این که مؤخّر آمدن ذکر قوم عاد، دلیل تقدم تاریخی قوم نوح بر آنان می باشد؛ تکذیب انبیا از سوی آنان، نشان می دهد که آن قوم از سرگذشت قوم نوح عبرت نگرفته بودند.

766- قوم عاد و هود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 69 - 2

2_ قوم عاد به دلیل نامعقول شمردن پیامبری برای فردی از بشر ، رسالت هود را انکار کردند .

إنّا لنرىك فى سفاهه .. أو عجبتم أن جاءكم ذكر من ربكم على رجل منكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 70 - 11, 10

10_ قوم عاد ناباور به صداقت و راستگویی حضرت هود (ع)

فأتنا .. إن كنت من الصدقین

11_ قوم عاد با ناباوری به صداقت و راستگویی هود، از وی خواستند تا تهدیدهای خویش را تحقق بخشد.

فأتنا بما تعدنا إن كنت من الصادقين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 53 - 6,7

6_ دعوت هود (ع) و سخنان او، بی تأثیر در بازداری قومش از شرک و پرستش خدایان دروغین

و ما نحن بتارکی ءالھتنا عن قولک

ص: 361

«عن» در «عن قولک» برای تعلیل است. بنابراین معنای جمله «ما نحن ...» چنین می شود: سخن و ادعای تو، باعث نخواهد شد که ما خدایان خویش را رها کنیم.

7_ تأکید قوم عاد، بر ایمان نیاوردن به هود (ع) و تصدیق نکردن پیام ها و رسالت های او

و ما نحن لک بمؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 31 - 2

2- قوم نوح، عاد، ثمود و اقوام پس از آنان، پیوسته با دعوت پیامبران خود به مخالفت برمی خاستند.

مثل دأب قوم نوح... و الذین من بعدهم

767- کاخ سازی قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 128 - 1

1 - قوم عاد، برپا کننده برج های عظیم بر فراز بلندی ها و ارتفاعات

أتبنون بکلّ ریع ءایه تعبثون

«بناء» (مصدر «تبنون») مقابل «هدم» (خراب کردن) است؛ یعنی، درست کردن و ساختن. «با» در «بکلّ ریع» مرادف «علی» (بر روی) می باشد. «ریع» به هر جای بلند و مرتفع (تپه) گفته می شود. «آیه» در اصل به معنای نشانه است و نکره آمدنش برای بیان عظمت آن است و در این جا مراد از آن به قرینه «أتبنون...»، برج های عظیم و بلند است.

768- کاخ نشینی قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 129 - 4

4- سرزنش عادیان از سوی هود (ع)، به خاطر احداث قصر ها و روحیه کاخ نشینی آنان

و تتخذون مصانع لعلکم تخلدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- عادیان شیوه زندگی خویش (برج سازی ، کاخ نشینی و . . .) را ، سنتی برجای مانده از پیشینیان خود اعلام کردند .

إن هـِذا إلیّ خلق الأوّلین

برداشت یاد شده بدان احتمال است که کلمه «هـِذا» اشاره به رفتار عادیان داشته باشد. بر این اساس مراد از «خلق الأوّلین»، شیوه نیاکان خود آنان است.

ص: 362

769- کافران قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 66 - 1

1_ گروهی از اشراف قوم هود به وی ایمان آوردند و گروهی دیگر با انکار رسالت او در برابرش جبهه گیری کردند .

قال الملاً الذین کفروا من قومه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 57 - 5

5_ نابودی کفرپیشگان قوم عاد و جایگزینی اقوامی دیگر به جای آنها ، هشدار هود (ع) به آنان

فإن تولّوا .. و يستخلف ربی قومًا غیرکم

«استخلاف» به معنای جانشین ساختن و جایگزین کردن است و این معنا در آیه شریفه ، مستلزم نابود کردن قوم عاد می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 58 - 9

9_ کفر پیشگان قوم عاد ، علاوه بر عذاب دنیوی به عذاب آخرت نیز گرفتار خواهند شد .

و نَجّینهم من عذاب غلیظ

برداشت فوق ، براساس این احتمال است که مراد از «عذاب» در جمله «و نَجّینهم من عذاب»، عذاب اخروی باشد.

770- کثرت جمعیت قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 70 - 11

11_ جمعیت بیشتر ، امکانات برتر و قدرت فزونتر قوم نوح ، عاد ، ثمود ، قوم ابراهیم و اصحاب مدین در مقایسه با منافقان عصر پیامبر

(صلی الله علیه و آله)

کالذین من قبلکم کانوا أشد منکم قوه .. ألم یأتهم نبأ الذین من قبلهم قوم نوح ...

771- كفر اشراف قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

12 - مؤمنون - 23 - 33 - 4

ص: 363

4- کفر ورزی و انکار معاد ، دو مشخصه عمده اشراف جامعه پس از نوح

وقال الملائم من قومه الذين كفروا و كذبوا بقاء الأخره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 37 - 2

2- انکار صریح معاد ، از سوی اشراف و سران جامعه پس از نوح

إن هی إلا حیاتنا الدنیا نموت و نحیا و ما نحن بمبعوثین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 38 - 2

2- اعلام صریح ایمان نداشتن به فرستاده الهی برای مردم ، از سوی اشراف و سران جامعه پس از نوح

و ما نحن له بمؤمنین

772- کفر قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 53 - 7

7_ تأکید قوم عاد ، بر ایمان نیاوردن به هود (ع) و تصدیق نکردن پیام ها و رسالت های او

و ما نحن لک بمؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 59 - 2

2_ اکثریت قاطع قوم عاد ، آیات الهی و نشانه های ربوبیت خداوند را انکار کردند .

و تلک عاد جحدوا بأی-ت ربهم

با اینکه عده ای از مردم عاد ایمان آوردند، خداوند انکار آیات و مخالفت با پیامبران را به همه قوم نسبت می دهد تا به این نکته اشاره کند که: اکثریت قریب به اتفاق آنان، به کفرورزی اصرار داشتند و مؤمنان در قیاس با آنها، چیزی به شمار نمی آمدند. قابل ذکر است که چون

فعل «جحد» به وسیله حرف «با» متعدی شده، معنای «کفر» در آن اشراب شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 60 - 5

5_ قوم عاد، بر اثر کفر و نافرمانی خدا و پیامبران، سزاوار هلاکت و دوری از رحمت الهی شدند.

أَلَا بُعْدًا لِعَادِ قَوْمِ هُودٍ

«بُعْدًا» (هلاک گشتن یا دور شدن) مفعول مطلق برای فعل محذوف (لیبعد) است: أَلَا لِيُبْعَدَ قَوْمِ عَادٍ بَعْدًا. و از آن جا که قوم عاد به هلاکت رسیدند و از رحمت او محروم شدند می توان گفت، مراد عذاب در آخرت و دوری از رحمت او در آن سراسر است و نیز

ص: 364

محتمل است «ألا-بُعْدًا...» _ چنان چه زمخشری گفته _ بیانگر استحقاق دوری و هلاکت باشد؛ یعنی، [قوم عاد هلاک گشتند و از رحمت او محروم شدند] بدانید آنان مستحق آن کیفر و سزاور چنین عقوبتی بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 9 - 20

20- اقوام کفرپیشه نوح ، عاد و ثمود برای انکار تعالیم انبیای خویش در برابر دلایل روشن آنان ، دلیل و برهان روشنی نداشتند .

قوم نوح و عاد و ثمود و الذین من بعدهم . . . جاءتهم رسلهم بالبینات ... قالوا انا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 139 - 8

8 - بیشتر عادیان ، حق ناپذیر و مصمم بر کفر

و ما کان اکثرهم مؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 41 - 2

2 - کفر و حق ستیزی قوم عاد ، منتهی به عذاب الهی با بادی ویرانگر

و فی عاد إذ أرسلنا علیهم الريح العقیم

773- کفران قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 135 - 1

1 - تأکید هود (ع) بر بیمناک بودن درباره سرنوشت قومش ، به خاطر بی تقوایی و ناسپاسی آنان

فأتقوا الله ... الذی أمّدکم ... إتی أخاف علیکم عذاب یوم عظیم

774- کم آبی قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- قوم عاد، گرفتار کم آبی و چشم انتظار نزول باران قبل از گرفتار شدن به عذاب *

قالوا هـ_ذا عارض ممطرنا

از تعبیر «هـ_ذا عارض ممطرنا»، استفاده می شود که آنان در انتظار باران بودند؛ چه این که اگر انتظار آن را نداشتند، بی تفاوت بدان می نگریستند.

ص: 365

775- کمی متقین قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 18 - 1

1 - تنها گروهی اندک از قوم عاد و ثمود، ایمان آورده، تقوا پیشه کردند.

و نَجِّينَا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَ كَانُوا يَتَّقُونَ

از این که خداوند، استکبار و کوردلی را به عموم مردم عاد و ثمود نسبت داده است، می توان استفاده کرد که بیشتر آنان کافر شدند و فقط تعدادی اندک از آنان مؤمن بودند.

776- کمی مؤمنان قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 139 - 9

9 - وجود اقلیتی مؤمن در میان قوم عاد

و ما كان أكثرهم مؤمنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 18 - 1

1 - تنها گروهی اندک از قوم عاد و ثمود، ایمان آورده، تقوا پیشه کردند.

و نَجِّينَا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَ كَانُوا يَتَّقُونَ

از این که خداوند، استکبار و کوردلی را به عموم مردم عاد و ثمود نسبت داده است، می توان استفاده کرد که بیشتر آنان کافر شدند و فقط تعدادی اندک از آنان مؤمن بودند.

777- کیفر قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 72 - 7

7_ اصرار قوم عاد بر کفر و امید نرفتن به ایمانشان، عامل نزول عذاب و هلاکت آنان

و قطعنا دابر الذین کذبوا بآیتنا و ما کانوا مؤمنین

چون تکذیب آیات الهی ملازم با عدم ایمان، بلکه برخاسته از بی ایمانی است، می توان گفت جمله «ما کانوا مؤمنین» یا اشاره به این معنا دارد که تکذیب کنندگان هلاک شده اهل ایمان نبودند و توفیق گرایش به توحید به طور کلی از آنان سلب شده بود، و یا

ص: 366

اشاره به طایفه ای دیگر غیر از تکذیب کنندگان دارد. یعنی کسانی که تکذیب نکردند، ایمان نیز نیاوردند. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 57 - 14

14_ کردار کفر پیشگان قوم عاد و کيفر آنان ، تحت حسابرسی دقیق خداوند بود .

إن ربی علی کل شیء حفیظ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 101 - 6

6_ عذاب های نازل شده بر اقوام گذشته (فرعونیان ، عادیان و ...) کيفرهایی بود که آنان خود برای خویشتن فراهم آوردند .

و ما ظلمنهم ولکن ظلموا أنفسهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 14 - 3

3 - نزول کيفر و عذاب الهی بر قوم نوح ، عاد ، فرعون ، ثمود ، لوط و اصحاب ایکه (قوم شعیب) به جرم تکذیب پیامبران

إن کلّ الّا کذب الرسل فحقّ عقاب

«حقّ» به معنای «ثبّت» (ثابت و محقق است) می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 31 - 1

1 - هشدار مؤمن آل فرعون به قوم خود ، از دچار شدن به کيفر کردار قوم نوح ، عاد ، ثمود و اقوام پس از آنان (لوط و اصحاب ایکه) در

صورت اقدام به قتل موسی (ع)

مثل دأب قوم نوح ... و الذین من بعدهم

«دأب» به معنای عادت است و مقصود از «الذین من بعدهم» قوم لوط و اصحاب ایکه است؛ چنان که در سوره «ص» آیه 13، به آن

تصريح شده است. گفتمی است برابر نظر مفسران «اصحاب ایکه» همان مردم مدین است که از قوم حضرت شعیب بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 13 - 5

5 - صاعقه آسمانی ، کیفر تخلف قوم عاد و ثمود از دعوت پیامبران خویش

انذرتکم ص_عقه مثل ص_عقه عاد و ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 13 - 4

4 - خداوند ، تهدیدکننده مخالفان پیامبر (صلی الله علیه و آله) به عذابی نظیر کیفر امت های پیشین (عاد ، ثمود و فرعون)

ص: 367

778- گروههای اجتماعی قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 58 - 4

4_ گروهی از قوم عاد ، توحید را پذیرفتند و به رسالت هود (ع) ایمان آوردند .

والذین ءامنوا معه

779- گمراهی قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 38 - 13، 14

13 - قوم عاد و ثمود ، قبل از گمراه شدن ، مردمی آگاه و بصیر بودند .

وزین لهم الشیطن اعم لهم . . . و كانوا مستبصرین

14 - قوم عاد و ثمود ، پس از انحراف و از دست دادن بصیرت ، مرتکب اعمال زشت می شدند . و آن را خوب می دانستند .

وزین لهم الشیطن اعم لهم . . . و كانوا مستبصرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 21 - 6

6- قوم عاد (ساکنان سرزمین احقاف) ، گرفتار انحراف و گناه

إذ أنذر قومه بالأحقاف

انذار در جایی صورت می گیرد که انحرافی وجود داشته باشد؛ چنان که از ادامه آیه، گرفتاری آنان به شرک استفاده می شود. «أحقاف» سرزمینی در جنوب جزیره العرب بوده است.

780- گناه قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9_ قوم عاد، بر اثر شرکورزی و ارتکاب گناه، به کمبود باران مبتلا شده بودند.

ثم توبوا إليه يرسل السماء عليكم مدرارًا

نوید به نزول باران و فراوانی آن، آن گاه می توانست مؤثر باشد و مردمان را به پذیرش تعالیم و دستورهای هود(ع) گرایش دهد که

ص: 368

آنان از کمبود باران در زحمت باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 40 - 18، 2

2 - قوم عاد و ثمود، مناسب گناهشان، کیفر و عذاب شدند.

و عادًا و ثمودًا... و قرون... فكلًا أخذنا بذنبه

18 - اقوام عاد و ثمود و نیز قارون و فرعون و هامان، مردمانی گناه پیشه بودند.

فكلًا أخذنا بذنبه... و ما كان الله ليظلمهم و لکن كانوا أنفسهم يظلمون

19 - اقوام عاد و ثمود و نیز قارون و فرعون و هامان، با آلودگی مداوم به گناه، همواره به خود، ستم روا داشتند.

فكلًا أخذنا بذنبه... و لکن كانوا أنفسهم يظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 11 - 1

1 - فرعون و قوم عاد و ثمود، در ممالک و سرزمین ها، به طغیان گری پرداخته، در گناه فرورفتند.

الذين طغوا في البلاد

طغیان، از حد گذراندن گناه است (مقایس اللغه) و هر چیز که از مقدار خود فراتر رود، طغیان کرده است (العین). حرف «ال» در

«البلاد»، برای استغراق عرفی است و مراد تمام سرزمین هایی است که برای اقوام یاد شده، دسترسی به آن امکان پذیر بوده است و می توان

گفت: اصل آن «بلادهم» بوده و حرف «ال»، جانشین ضمیر «هم» است و مراد سرزمین هایی است که در قلمرو آنان بوده است.

781- گناهکاری قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 124 - 6، 4

4 - قوم عاد، مردمی بی تقوا و گنه پیشه

إذ قال لهم... ألا تتقون

6- عادیان ، مورد سرزنش هود (ع) به خاطر بی تقوایی و گنه پیشگی

إذ قال لهم أخوهم هود ألا تتقون

استفهام در جمله «ألا تتقون» می تواند برای توبیخ و سرزنش باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 21 - 6

6- قوم عاد (ساکنان سرزمین احقاف) ، گرفتار انحراف و گناه

إذ أنذر قومه بالأحقاف

ص: 369

انذار در جایی صورت می گیرد که انحرافی وجود داشته باشد؛ چنان که از ادامه آیه، گرفتاری آنان به شرک استفاده می شود. «أحقاف» سرزمینی در جنوب جزیره العرب بوده است.

782- لجاجت قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 70 - 12

12_ قوم عاد، مردمی مغرور، متعصب و لجوج در برابر دعوت توحیدی هود (ع)

فأتنا بما تعدنا إن كنت من الصادقين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 53 - 4,6,7

4_ اصرار و پافشاری و تعصب قوم هود، بر شرکورزی و پرستش غیر خدا

و ما نحن بتارکی ءالھتتا عن قولک

جمله اسمیه «ما نحن ...» و آوردن «با» ی زایده در خبر (تارکی ءالھتتا) حکایت از تأکید و اصرار قوم عاد بر پرستش بتها دارد.

6_ دعوت هود (ع) و سخنان او، بی تأثیر در بازداری قومش از شرک و پرستش خدایان دروغین

و ما نحن بتارکی ءالھتتا عن قولک

«عن» در «عن قولک» برای تعلیل است. بنابراین معنای جمله «ما نحن ...» چنین می شود: سخن و ادعای تو، باعث نخواهد شد که ما خدایان خویش را رها کنیم.

7_ تأکید قوم عاد، بر ایمان نیاوردن به هود (ع) و تصدیق نکردن پیام ها و رسالت های او

و ما نحن لک بمؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 58 - 1

1_ قوم عاد، رسالت هود (ع) را نپذیرفتند و به شرک و کفر اصرار ورزیدند.

فإن تولّوا . . . يستخلف ربي قومًا غيركم ... ولما جاء أمرنا نجّينا هودًا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

13 - شعراء - 26 - 136 - 2

2- قوم عاد ، مردمی لجوج و مصمم بر حق ناپذیری

قالوا سواء علينا . . . من الوعظين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

16 - فصلت - 41 - 14 - 12

ص: 370

12 - پافشاری و سرسختی قوم عاد و ثمود ، در مخالفت با دعوت توحیدی پیامبرانِ خویش

فَاتَا بَمَا أَرْسَلْتُمْ بِهِ كَفْرًا فَرُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 15 - 15

15 - لجاجت و عناد مستمر قوم عاد ، در برابر آیات روشن الهی

أَوَّلَمْ يَرَوْا... وَكَانُوا بِأَيْتِنَا يَجْحَدُونَ

«جحد» (مصدر «يجحدون») به معنای انکار کردن چیزی است که حقایق آن برای منکر روشن است.

783- لعن بر قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 60 - 1

1_ قوم عاد ، در دنیا به لعنت خدا گرفتار شدند و در آخرت نیز از رحمت او محروم خواهند بود .

وَاتَّبَعُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ

784- مبانی عقیده قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 66 - 4

4_ تکذیب هود از سوی کافران قومش ، مبتنی بر حدس و گمان ، و نه علم و یقین *

إِنَّا لَنظُنُّكَ مِنَ الْكٰذِبِينَ

785- متکبران قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 59 - 7

7_ قوم عاد ، متشکل از سرانی متکبر و سرکش و توده هایی پیرو و مطیع

واتبعوا أمر كل جبار عنيد

ص: 371

786- مجادله قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 71 - 11

11_ هود با پرخاش به قوم خویش خواهان ترک بحث و جدال آنان با وی درباره معبودان دروغین شد .

اتجدلوننی فی أسماء سمیتموها أتمم وءاباؤکم

787- محرومان قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 60 - 6

6_ از قوم عاد ، تنها معاصران هود از رحمت الهی محروم شده و به عذاب گرفتار شدند . *

ألا بُعداً لعاد قوم هود

«قوم هود» عطف بیان برای «عاد» است. با توجه به اینکه قوم عاد پیش از حضرت هود بوده اند و پس از او نیز وجود داشتند ، می توان گفت: هدف از تبیین و توضیح «عاد» به «قوم هود» بیان معنایی است که در برداشت فوق آمده است.

788- محرومیت اخروی قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 60 - 1

1_ قوم عاد ، در دنیا به لعنت خدا گرفتار شدند و در آخرت نیز از رحمت او محروم خواهند بود .

وَأَتَّبِعُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ

789- مخالفت قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 59 - 5,8

5_ اکثریت قاطع قوم عاد ، با رسولان الهی مخالفت کرده و از پذیرش رسالت و پیام های آنان سرپیچی کردند .

و تلک عاد . . و عصوا رسله

8_ توده های قوم عاد ، به پیروی از فرمان سران خویش ، آیات الهی را انکار و با پیامبران مخالفت می کردند .

و تلک عاد جحدوا بأی_ت ربهم و عصوا رسله و اتبعوا أمر کل جبار عنید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 372

3 - مخالفت همگانی قوم نوح ، عاد و ثمود با پیامبرانشان (نوح ، هود و صالح)

و ان یكذبوك فقد کذبت قبلهم قوم نوح و عاد و ثمود

790- مدت عذاب قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 16 - 4

4 - طول کشیدن عذاب قوم عاد ، به مدت چندین روز

فأرسلنا علیهم . . . فی آیام نحسات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 7 - 1

1 - خداوند ، بادی سرد و توفنده را هفت شب و هشت روز پی در پی ، بر قوم عاد مسلط کرد .

بریح صرصر عاتیه . سخرها علیهم سبع لیال و ثم نیه آیام حسوماً

«حسوم» به معنای شوم و یا تداوم در عمل است (قاموس المحيط). در این آیه هر دو معنا، می تواند مراد باشد؛ زیرا در سوره های دیگر (فصلت و قمر) به این دو معنا اشاره شده است.

791- مردم صدر اسلام و تاریخ قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 9 - 2

2- آشنایی مردم عصر بعثت با سرگذشت قوم نوح ، عاد و ثمود و اقوام پس از آنان

ألم یأتکم نبؤا الذین من قبلکم قوم نوح و عاد و ثمود و الذین من بعدهم

استفهام در «ألم یأتکم» استفهام تقریری است؛ بنابراین معنای جمله آیا خبر آنان به شما نرسیده بود، چنین می شود: قطعاً خبر آنان به شما رسیده بود.

792- معبودان باطل قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 50 - 8

8_ قوم عاد ، مردمی مشرک و پرستشگر معبود های خود ساخته

ص: 373

ما لكم من إله غيره إن أنتم إلا مفترون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 54 - 3, 4, 1

1_ قوم عاد ، پرستشگر معبودهایی متعدد و معتقد به تأثیرگذاری آنها در امور جهان

إن نقول إلا اعتريك بعض الهتنا بسوء

تعدد معبودها از کلمه «آلهه» که جمع «إلاه» (معبود) است ، استفاده می شود.

3_ قوم عاد ، برخی از آلهه خویش را عامل جنون و اغتشاش روانی هود (ع) می پنداشتند .

إن نقول إلا اعتريك بعض الهتنا بسوء

«إعتراء» به معنای شامل شدن و اصابت کردن است (لسان العرب). و از آن جا که «إعتراء» در آیه شریفه، به وسیله حرف «باء» به مفعول دوم (بسوء) متعدی شده، به معنای رسانیدن و شامل کردن می باشد. بنابراین جمله «إن نقول... یعنی، ما سخنی جز این نمی گوئیم که یکی از خدایان ما، مرض و آفتی بر تو افکنده است».

4_ قوم عاد ، براین باور بودند که هر بت و معبودی ، در بخشی از امور کارایی دارد . *

إن نقول إلا اعتريك بعض الهتنا بسوء

از اینکه قوم عاد ، ایجاد سوء را به برخی از خدایان نسبت داده اند (بعض الهتنا) و نه به همه آنها ، می توان دریافت که آنان ، هر بت و معبودی را عهده دار انجام کاری خاص می پنداشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 55 - 5

5_ عجز و ناتوانی قوم عاد و خدایانشان ، برای از میان بردن هود (ع) ، دلیل و آیتی بر حقانیت رسالت او

فکیدونی جميعاً ثم لاتنظرون

«فاء» در «فکیدونی» فصیحه و حاکی از جمله ای مقدر است. آن جمله به قرینه «إن نقول إلا- اعتريك...» چنین است: «إن کان کما تقولون فکیدونی...؛ اگر بتها چنین نیرویی دارند پس شما و آنها با من به مبارزه برخیزید و کار را یکسره کنید».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 70 - 6, 7, 4.5

4_ دودمان و پیشینیان قوم هود، مردمی مشرک و پرستش کننده معبودانی دروغین

و نذر ما کان یعبد اباؤنا

5_ قوم هود پذیرای معبودان نیاکان و نسل های گذشته خویش

و نذر ما کان یعبد اباؤنا

6_ قوم عاد در عین اعتقاد به معبودانی دروغین و ضرورت پرستش آنها، معتقد به خداوند و پرستشگر او بودند.

أجئتنا لنعبد الله وحده و نذر ما کان یعبد اباؤنا

ص: 374

7_ تقلید از نیاکان و حفظ سنت های پیشینیان ، از انگیزه های قوم عاد برای پرستش معبودان دروغین و رویارویی با دعوت هود

قالوا .. و نذر ما کان یعبء اباؤنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 71 - 8

8_ قوم هود پرستشگر اسمهایی بی هویت و معبودانی ساخته و پرداخته اوهام خود و نیاکانشان

اتجدلوننی فی أسماء سمیتموها ائتم و اباؤکم

794- معماری قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 129 - 2

2- قوم عاد ، دارای تمدنی پیشرفته در امر معماری و بناسازی

أتبنون بکل ریع ءایه تعبثون . و تتخذون مصانع لعلکم تخلدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 8 - 89 - 2

2- قوم عاد ، پیشرفته در فنّ خانه سازی و معماری

الّتی لم یخلق مثلها فی البلـد

795- مغضوبیت قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 71 - 6,7,2,1

1_ خداوند ، قوم عاد را به سبب شرکورزی و انکار رسالت هود به پلیدی گرفتار ساخت و بر آنان غضب کرد .

قال قد وقع علیکم من ربکم رجس و غضب

2_ هود (ع) در پاسخ ناباوری قوم عاد به اخطار های عذاب ، فراهم آمدن زمینه های عذاب (پلید گشتن و گرفتاری به غضب خدا) را به

آنان ابلاغ کرد .

فأتنا بما تعدنا .. قال قد وقع عليكم من ربكم رجس و غضب

6_ پلیدی و نکبت قوم عاد ، موجب غضب الهی بر آنان شد .

قال قد وقع عليكم من ربكم رجس و غضب

تقدیم ذکری «رجس» بر «غضب» می تواند حاکی از تقدم رتبی آن باشد.

7_ آلودگی قوم عاد به پلیدی و گرفتاری ایشان به خشم خدا ، مانع آنان از تصدیق رسالت هود و گرایش به توحید و یکتاپرستی

ص: 375

قال قد وقع عليكم من ربكم رجس و غضب

برداشت فـوق بر اساس این احتمال است که جمله «قد وقع ..» به منزله دلیلی باشد بر کفرورزی قوم عاد، نه نتیجه ای برای انکار توحید و رسالت. یعنی هود با این جمله اشاره به ریشه عنادورزی آنان دارد.

796- مکر قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 55 - 3

3_ هود (ع)، به مشرکان قومش اعلام کرد که در پی توطئه ها و مکرهایشان، به او مهلت نداده و او را از میان بردارند.

فکیدونی جمیعاً ثم لاتنظرون

«انظار» به معنای مهلت دادن است و «لاتنظرون» (مرا مهلت ندهید) کنایه از «نابودم سازید»، می باشد.

797- ممانعت قوم عاد از سبیل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 38 - 10

10 - شیطان، قوم عاد و ثمود را، از راه خدا بازداشت.

وزین لهم الشیطن اعم لهم فصدّهم عن السبیل

798- منابع اقتصادی قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 134 - 3

3 - باغ داری، از محور های فعالیت اقتصادی عادیان

و جنّات و عیون

799- مندران قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11- وجود انذارگرانی قبل و بعد از هود (ع) و همزمان با وی ، در میان قوم عاد *

وقد خلت النذر من بین یدیه و من خلفه

ص: 376

در صورتی که واژه «الذکر» شامل مطلق اندازگران شود - چه نبی و چه غیر نبی - احتمال می رود مراد آیه شریفه این باشد که تنها هود(ع) اندازگر قوم عاد نبود؛ بلکه قبل از او نیز اندازگرانی آمدند و حتی در زمان او هم موحدانی بودند که مشرکان را انداز می کردند.

800- منشأ استکبار قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 15 - 2

2- استکبار و خودبرتربینی قوم عاد ، برخاسته از امور واهی و غیر منطقی

فأما عاد فاستكبروا في الأرض بغير الحق

باء در «بغير الحق» سببیه است.

801- منشأ عذاب قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 25 - 2

2- وزش طوفان بلا بر قوم عاد ، به فرمان خدا و براساس تدبیر او و نه پدیده ای اتفاقی

تدمر کلّ شیء بأمر ربّها

کلمه «أمر» می تواند به معنای فرمان باشد. در این صورت تصریح به این که ویرانگری های باد به دستور خدا صورت گرفته، در حقیقت رد ذهنیت مادی کسانی است که همه پدیده های هستی را، به عوامل صرفاً طبیعی نسبت می دهند و اراده الهی را نادیده می گیرند.

802- منشأ مفساد اجتماعی قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 131 - 5

5- ریشه تمام مفساد اجتماعی و روحی قوم عاد ، در بی تقوایی و دوری آنان از ارزش های الهی بود .

أتبنون بكلّ ريع . . . بطشتم جبارين . فاتّقوا الله و أطيعون

از این که هود(ع) پس از سرزنش عادیان به خاطر روحیه بیهوده کاری، کاخ نشینی و خشونت با دیگران، آنان را به تقوای الهی فرا خوانده است، نشان می دهد که آن مفساد، همگی ریشه در بی تقوایی آنان دارد.

803- منشأ نجات متقین قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 18 - 2

2 - خداوند ، مؤمنان تقوایبشه قوم عاد و ثمود را از عذاب نازل شده نجات داد .

و نَجِّينَا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَ كَانُوا يَتَّقُونَ

مراد از «الذین آمنوا» _ به قرینه سیاق _ مؤمنان هر دو قوم عاد و ثمود است.

804- منشأ نجات مؤمنان قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 18 - 2

2 - خداوند ، مؤمنان تقوایبشه قوم عاد و ثمود را از عذاب نازل شده نجات داد .

و نَجِّينَا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَ كَانُوا يَتَّقُونَ

مراد از «الذین آمنوا» _ به قرینه سیاق _ مؤمنان هر دو قوم عاد و ثمود است.

805- منشأ هلاکت قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 50 - 1

1 - هلاکت و نابودی نخستین نسل قوم عاد ، به اراده خداوند

وَ أَنَّهُ أَهْلَكَ عَادًا الْأُولَى

تعبیر «عاداً الأولى»، می تواند بیانگر این باشد که قوم عاد، دارای نسل های متعدد در تاریخ بوده اند و نسل نخستین آنان نابود شده است.

806- موجبات عذاب قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 26 - 14

14- فراگیری عذاب بر قوم عاد ، پس از حق ناپذیری های مستمر آنان

إذ كانوا يجحدون بـِـايـِـت اللّٰه و حاق بهم ما كانوا به يستهزءون

«کانوا یجحدون» مفید استمرار است و ارتباط «حاق بهم» با آن، گویای ترتیبی است که در برداشت آمده است.

ص: 378

807- موحدان قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 58 - 4

4_ گروهی از قوم عاد ، توحید را پذیرفتند و به رسالت هود (ع) ایمان آوردند .

والذین ءامنوا معه

808- موقعیت جغرافیایی سرزمین قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 38 - 5

5 - منطقه زیستی دو قوم عاد و ثمود ، به مکه ، نزدیک بود و اهل مکه ، آن جا را می شناختند .

وعادًا و ثمودًا وقد تبین لکم من مسکنهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 24 - 3

3- سرزمین قوم عاد ، دارای دره ها و پستی و بلندی ها *

مستقبل أودیتهم

«أودیة» (جمع «وادی») به معنای دره ها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 27 - 2

2- سرزمین هلاک شده قوم عاد ، دارای فاصله جغرافیایی با شهر مکه *

ولقد أهلكنا ما حولکم من القرى

برداشت بالا بدان احتمال است که تعبیر «ماحولکم» در این آیه، این مفهوم را برساند که سرزمین «عاد» نزدیک به مکه نبود؛ در حالی که سرزمین های هلاک شده دیگری وجود داشته که به مکه نزدیک تر بوده است.

809- مؤمنان اشرافی قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 66 - 1

1_ گروهی از اشراف قوم هود به وی ایمان آوردند و گروهی دیگر با انکار رسالت او در برابرش جبهه گیری کردند .

ص: 379

قال الملائه الذين كفروا من قومه

810- مؤمنان قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 72 - 2

2_ گروهی از قوم هود رسالت وی را پذیرفتند و آیات الهی را تصدیق کردند و به یگانگی خداوند ایمان آوردند .

و الذين معه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - هود - 11 - 58 - 4

4_ گروهی از قوم عاد ، توحید را پذیرفتند و به رسالت هود (ع) ایمان آوردند .

والذين آمنوا معه

811- نامهای قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

20 - فجر - 89 - 7 - 5

5- « ارم » ، نام دیگر قوم عاد *

إرم ذات العماد

درباره مراد از «ارم»، احتمالات گوناگونی داده شده است؛ از جمله این که «ارم»، نام مرد یا زنی بود که قوم عاد از او پدید آمده بود. دیگر این که نام سرزمین عاد است که دمشق یا اسکندریه است. (قاموس)

812- نجات مؤمنان قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 72 - 3,4

3_ خداوند ، هود و مؤمنان به وی را از عذاب نازل شده بر قوم عاد ، نجات بخشید .

فأنجينه و الذين معه برحمه منا

4_ نجات هود و همراهانش ، جلوه ای از رحمت خاص خداوند

فأنجينه و الذين معه برحمه منا

ص: 380

813- نحوست روزهای عذاب قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 19 - 3

3 - روز های عذاب قوم عاد ، روزهایی شوم و بس دردناک برای ایشان

إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا فَيَوْمَ نَحْسُ مُسْتَمِرًّا

با توجه به این که مدت زمان وزش باد بر قوم عاد در سوره «حم سجده» چند روز و در سوره «حاقه» هفت شب و هشت روز یاد شده است؛ باید گفت که واژه «یوم» در این جا، به معنای یک روز نیست؛ بلکه ترسیم گر مدتی از زمان است که با چند روز سازگار می باشد.

814- نزدیکی سرزمین قوم عاد به مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 38 - 5

5 - منطقه زیستی دو قوم عاد و ثمود ، به مکه ، نزدیک بود و اهل مکه ، آن جا را می شناختند .

وَعَادًا وَثَمُودًا وَقَدْ تَبَيَّنَ لَكُمْ مِنْ مَسْـُٔلِنَاهُمْ

815- نشانه های جهل قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 23 - 7

7- درخواست عذاب به جای اندیشیدن در محتوای پیام وحی ، نشانه جهالت قوم عاد

فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا... وَلَكُنِّي أَرْيَكُم قَوْمًا تَجْهَلُونَ

816- نشانه های عذاب قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 24 - 1

1- نمودار شدن نشانه های عذاب و کیفر الهی بر قوم عاد ، پس از اصرار آنان بر کفر

فَلَمَّا رَأَوْهُ عَارِضًا

ضمير «رأوه» به عذاب بازمی گردد که در آیات پیشین، از آن یاد شده است.

ص: 381

817- نعمتهای قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 69 - 11، 14

11 - تشکیل قوم عاد پس از انقراض قوم نوح (ع) به جانشینی از آنان، نعمتی الهی برای قوم عاد

إذ جعلکم خلفاء من بعد قوم نوح

14 - برخورداری قوم عاد از اندامی درشت و نیرومند، از نعمت های بزرگ خداوند برای آنان

و اذکروا إذ... و زادکم فی الخلق بصطه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 132 - 3

3 - قوم عاد، برخوردار از نعمت های فراوان و چشمگیر

و اتقوا الذی أمّدکم بما تعلمون

به کارگیری واژه «ما» به جای بر شمردن نعمت ها، نشانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 134 - 1

1 - عادیان، برخوردار از چشمه ساران، و باغ های پوشیده از درختان میوه

و جنّات و عیون

«جنّه» (مفرد «جنّات») به باغ پوشیده از درختان اطلاق می شود و «عیون» (جمع «عین») به معنای چشمه ساران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 26 - 4

4 - قوم عاد، برخوردار از ابزار شناخت و درک حقایق

و لقد مکّنّهم... و جعلنا لهم سمعًا و أبصّرًا و أفنّده

818- نگرانی از فرجام قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 135 - 1

1 - تأکید هود (ع) بر بیمناک بودن درباره سرنوشت قومش ، به خاطر بی تقوایی و ناسپاسی آنان

فاتقوا الله .. الذی أمّکم ... إئی أخاف علیکم عذاب یوم عظیم

ص: 382

819- نگرانی اشراف قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 36 - 4

4 - اشراف جامعه پس از نوح ، نگران گرایش توده مردم به پیامبرشان

هیئات هیئات لما توعدون

تأکیدهای مکرر اشراف و اصرار شدید آنان بر دروغ بودن ادعاهای پیامبر جامعه پس از نوح، حکایت از آن دارد که وحشت آنان از این بود که مبادا توده های مردم، تحت تأثیر سخنان آن پیامبر قرار گرفته و به او گرایش پیدا کنند.

820- نیاکان قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 70 - 5

5_ قوم هود پذیرای معبودان نیاکان و نسل های گذشته خویش

و نذر ما کان یعبداً اباً و انا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 71 - 8

8_ قوم هود پرستشگر اسمهایی بی هویت و معبودانی ساخته و پرداخته اوهام خود و نیاکانشان

اتجدلوننی فی أسماء سمیتموها ائتم و اباؤکم

821- نیروی انسانی قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 133 - 1

1 - قوم عاد ، برخوردار از امکانات دامی (شتر ، گاو و گوسفند) و نیروی انسانی

أمدکم بأنعـم و بنین

«أنعام» (جمع «نعم»)
در اصل بر شتران اطلاق می شود و گاهی برای مجموع شتر، گاو و گوسفند نیز به کار می رود. برداشت یاد شده بر پایه اطلاق دوم است.

ص: 383

822- وسعت عذاب قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 24 - 4

4- طوفان بلا گسترده از کران تا کران افق ، برای قوم عاد

فلما رأوه عارضاً مستقبلاً أوديتهم .. ریح فیها عذاب الیم

واژه «عارض» به معنای توده ابری است که در پهنه افق گسترده و عرض فضا را پر کرده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 26 - 14

14- فراگیری عذاب بر قوم عاد ، پس از حق ناپذیری های مستمر آنان

إذ كانوا یجحدون بـایـت اللّٰه و حاق بهم ما كانوا به یتهزون

«كانوا یجحدون» مفید استمرار است و ارتباط «حاق بهم» با آن، گویای ترتیبی است که در برداشت آمده است.

823- وقت عذاب قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 23 - 4، 1

1- اظهار بی اطلاعی هود (ع) ، از کیفیت و زمان نزول عذاب الهی بر کافران قومش

فأتنا .. قال إنما العلم عند الله

4- هود (ع) ، تنها موظف به ابلاغ رسالت خویش و نه تعیین زمان عذاب و آوردن آن

فأتنا بما تعدنا .. قال إنما العلم عند الله و أبلغکم ما أرسلت به

824- ویژگی بدنهای قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 7 - 4

4 - اجساد بی جان قوم عاد بر اثر نزول عذاب ، متلاشی و نابود نگردید ؛ بلکه به گونه ای که برای بینندگان قابل شناسایی باشد ، بر زمین به جای ماند .

فتری القوم فیها صرعی کأنهم أعجاز نخل خاویه

مطلب یاد شده، از تشبیه بدن های قوم عاد به تنه های افتاده درختان خرما، استفاده می شود.

ص: 384

825- ویژگیهای سرزمین قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 134 - 2

2- سرزمین عاد ، سرزمینی حاصلخیز و سرسبز با منابع آبی سرشار

و جنّات و عیون

نکره آمدن «جنّات» و نیز «عیون»، نشان دهنده کثرت باغ ها و چشمه سارها است و این امر حکایت از حاصلخیزی و سرسبزی سرزمین عادیان دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 7 - 3

3- استحکام سرزمین عاد و عظمت ساختمان های آن ، مانع تأثیر عذاب الهی در تخریب و نابودی آن نبود .

کیف فعل ربّک . . . إرم ذات العماد

826- ویژگیهای عذاب قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 16 - 10

10 - عذاب نازل شده بر قوم عاد ، عذابی بس خوارکننده و ذلت بار

لنذیقهم عذاب الخزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 24 - 8

8- عذاب الهی برای قوم عاد ، طوفانی توفنده ، دردآور و مرگ بار

ریح فیها عذاب ألیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- عذاب قوم عاد ، تندبادی ویرانگر و نابود کننده همه مظاهر حیات

ریح . . . تدمر کلّ شیء

تعبیر «کلّ شیء» گر چه عام است و شامل همه مظاهر طبیعت می شود؛ اما «لایری إلاّ مساکنهم» نشان می دهد که این ویرانگری، بیشتر متوجه جانداران و موجودات زنده بوده است.

7- اجساد قوم عاد ، مدفون در زیر شن و یا پراکنده در سرزمین های دور ، باطوفان بلا *

فأصبحوا لایری إلاّ مسـکنهم

در صورتی که «لایری» به معنای حقیقی کلمه باشد؛ دیده نشدن اجساد و بقایای قوم عاد از دو حال خارج نیست: یا در نتیجه

ص: 385

مدفون شدن بهوسیله شن ها است _ که واژه «الأحقاف» می تواند مؤید آن باشد _ و یا در نتیجه گردباد و طوفان عظیم، آنان به مناطقی بس دور افکنده شدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 42 - 4، 3، 2، 1

1 - باد وزیده بر قوم عاد، از میان برنده تمامی مظاهر حیات بود.

الريح العقيم . ماتذر من شيء

2 - تبدیل اجساد قوم عاد به استخوان هایی پوسیده، با وزش باد عذاب

و ما تذر من شيء أتت عليه إلا جعلته كالرميم

(رمیم) به استخوانی گفته می شود که پوسیده شده باشد.

3 - باد وزیده بر قوم عاد، دارای خاصیتی سوزاننده و متلاشی کننده مظاهر حیات *

ما تذر من شيء أتت عليه إلا جعلته كالرميم

تعبیر «ما تذر من شيء» می رساند که این باد بر هر جسمی که میوزید، آن را مانند حرارت آتش پوسانده و اجزای آن را در معرض متلاشی شدن، قرار می داد.

4 - «عن أبي جعفر (ع) قال: الريح العقيم تخرج من تحت الأرضين السبع و ما خرج منها شيء قط إلا على قوم عاد حين غضب الله عليهم فأمر الخزّان أن يخرجوا منها بقدر مثل سعه الخاتم...» ;

از امام باقر(ع) روایت شده که «ریح عقیم» از زیر زمین های هفتگانه خارج می شود و تاکنون چیزی از آن خارج نشده؛ مگر برای قوم عاد. آن گاه که خداوند بر آنان غضب کرد، پس خزانه داران آن باد را امر کرد که از آن باد به اندازه ای که از وسعت مثل انگشتی خارج می شود، بر قوم عاد خارج کنند...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 19 - 4

4 - نابودی قوم عاد، همراه با دشواری ها و سختی های مستمر؛ و نه مقطعی و زودگذر

إنا أرسلنا عليهم ريحا صرصرا في يوم نحس مستمر

برداشت یاد شده با توجه به توصیف «یوم نحس» با وصف «مستمّر»، استفاده می شود.

1 - شدت باد های عذاب ، موجب برکنده شدن قوم عاد از زمین

تنزع الناس كأنهم أعجاز نخل منقعر

4 - شدت باد های عذاب ، موجب بیرون کشیده شدن قوم عاد از حفره ها و پناهگاه هایشان *

تنزع الناس كأنهم أعجاز نخل منقعر

برداشت یاد شده بنابراین نکته است که واژه «منقعر»، نظر به حفره ها و پناهگاه هایی داشته باشد که قوم عاد برای زندگی یا فرار از شدت باد، حفر کرده و مانند ریشه های نخل، خود را در اعماق آن پنهان کرده بودند.

5 - کوبندگی عذاب ، موجب جدا شدن سر های قوم عاد *

كَأَنَّهُمْ أُعْجِزُ نَخْلٍ مَنْقَعِرٍ

تعبیر «أعجاز» (تنه‌ها) ممکن است اشاره به این داشته باشد که اندام قوم عاد، بدون سر بر زمین افتاده بود؛ همچون تنه نخل‌هایی که قسمت بالای آن بریده شده و تنها پایین آن، مانده و از ریشه کنده شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 8 - 1

1 - عذاب قوم عاد، فراگیر بود و کسی از آنان زنده و نسلی از آنان باقی نماند.

فهل تری لهم من باقیه

«باقیه» در برداشت یاد شده، صفت برای موصوف مقدر (مانند «نفس») دانسته شده است.

827- ویژگیهای قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 15 - 4, 5, 1

1 - عاد، قومی گردنکش، مستکبر و خوددبرترین در سرزمین خویش

فأما عاد فاستكبروا في الأرض

4 - قوم عاد، دارای قدرت و توانمندی بی نظیر در عصر خویش

وقالوا من أشدّ منّا قوّه

قوم عاد، ادعای نیرومندی داشتند و خداوند این ادعا را رد نکرد؛ بلکه به گونه‌ای دیگر پاسخ آنان را داد.

5 - قدرت و نیرومندی قوم عاد، عامل غرور و استکبار آنان در مقابل حق

فاستكبروا في الأرض بغير الحقّ وقالوا من أشدّ منّا قوّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 8 - 5

5 - قوم عاد، مردمی بی نظیر در قدرت و قامت *

ذات العماد . التي لم يخلق مثلها في البلد

در برداشت یاد شده، «ارم» نام قوم عاد گرفته شده است؛ در نتیجه «التی..» توصیف گر آن قبیله، به نبود امثال آنها در شهرها خواهد بود.

828- ویژگیهای نظام کیفری قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 130 - 2

ص: 387

2- قوانین و مجازات های رایج در میان قوم عاد ، ظالمانه و خارج از اعتدال بود .

و إذا بطشتم بطشتم جبارین

829- هدایت قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 14 - 1

1 - تلاش همه جانبه و مستمر پیامبران الهی ، برای هدایت قوم عاد و ثمود

إذ جاءتهم الرّسل من بین أیدیهم و من خلفهم

مراد از «من بین أیدیهم و من خلفهم» جمیع جهات است و این کنایه از تلاش همه جانبه می باشد؛ چنان که استمرار را نیز می فهماند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 21 - 7

7- اقدام هود (ع) به هدایت و انذار قوم عاد

و اذکر أخوا عاد إذ أنذر قومه

830- هشدار به قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 70 - 9

9_ هود (ع) مردمش را در صورت مقامت بر شرک و پرستش نکردن خدای یگانه به عذاب الهی تهدید کرد .

فأتنا بما تعدنا إن كنت من الصدقین

831- هلاکت قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 72 - 6,7,8

6_ تمامی تکذیب کنندگان آیات الهی از قوم عاد ، با عذاب نازل شده از جانب خداوند به هلاکت رسیدند .

دابر هر چیز به معنای آخر آن است. «قطع دابر» یعنی نابودسازی آخرین نفر؛ و این کنایه از نابودی همگان است.

7_ اصرار قوم عاد بر کفر و امید نرفتن به ایمانشان، عامل نزول عذاب و هلاکت آنان

و قطعنا دابر الذین کذبوا بآیتنا و ما کانوا مؤمنین

چون تکذیب آیات الهی ملازم با عدم ایمان، بلکه برخاسته از بی ایمانی است، می توان گفت جمله «ما کانوا مؤمنین» یا اشاره به این معنا دارد که تکذیب کنندگان هلاک شده اهل ایمان نبودند و توفیق گرایش به توحید به طور کلی از آنان سلب شده بود، و یا اشاره به طایفه ای دیگر غیر از تکذیب کنندگان دارد. یعنی کسانی که تکذیب نکردند، ایمان نیز نیاوردند. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

8_ خداوند علاوه بر تکذیب کنندگان آیات الهی از قوم عاد، غیر مؤمنان ایشان را نیز به هلاکت رساند.

قطعنا دابر الذین کذبوا بآیتنا و ما کانوا مؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 57 - 5

5_ نابودی کفرپیشگان قوم عاد و جایگزینی اقوامی دیگر به جای آنها، هشدار هود (ع) به آنان

فإن تولّوا... و یستخلف ربی قومًا غیرکم

«استخلاف» به معنای جانشین ساختن و جایگزین کردن است و این معنا در آیه شریفه، مستلزم نابود کردن قوم عاد می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 44 - 10

10 - قوم نوح، عاد، ثمود، ابراهیم، لوط، اصحاب مدین و فرعونیان، اقوام هلاک شده با عذاب استیصال

فقد کذبت قبلهم قوم نوح... ثم أخذتهم فکیف کان نکیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 38 - 1

1_ خداوند، قوم عاد، ثمود و اصحاب رس را به خاطر تکذیب آیات و رسولان الهی در هم شکست و نابود ساخت.

و عادًا و ثمودًا و أصحاب الرّسّ و قرونًا بین ذلک کثیرًا

نصب کلمه های «عادًا»، «ثمودًا» و «أصحاب الرّسّ» به وسیله فعلی محذوف «دمرنا» و «أهلکنا» می باشد. گفتنی است علت هلاکت اقوام یاد شده، همان تکذیب است که در آیات قبل در باره فرعونیان و قوم نوح آمده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - خداوند، پیش از هلاکت تکذیب کنندگان موسی (ع) و اقوام نوح، عاد، ثمود و اصحاب رسّ برای اتمام حجت و عبرت آموزی آنان، مثل های روشنگرانه ای زده بود.

فقلنا اذهبوا إلى القوم الذين كذبوا بآي-تنا . . . وقوم نوح... وعادًا و ثمودا و

3 - همه مردمان عاد، ثمود، اصحاب رسّ و مردم دوران های بین اقوام یاد شده، به خاطر تکذیب آیات خدا و رسولان او، به شکل شگفت آوری درهم شکسته شده و نابود گردیدند.

و كلاًّ تبّرنا تبّيراً

«تبیر» (مصدر «تبّرنا») به معنای درهم شکستن و هلاک کردن است (لسان العرب). «تبّيراً» - که مفعول مطلق برای «تبّرنا»

است - نیز برای تأکید معنای درهم شکستن و هلاک کردن و نوع شگفت آور آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 140 - 4

4 - هلاکت قوم عاد ، نمود عزت و قدرت قاهر خداوند .

فَكَذَّبُوهُ فَأَهْلَكْنَاهُمْ... وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 38 - 1, 2

1 - عاد و ثمود ، دو قوم هلاک شده با عذاب الهی اند .

فَأَخَذْتَهُمُ الرِّجْفَ... وَعَادًا وَثَمُودًا

«عاداً و ثموداً» منصوب به فعل مقدر «أهْلَكْنَا» است.

2 - خانه های بازمانده از دو قوم عاد و ثمود ، نشان هلاکت و نابودی آنان به عذاب الهی است .

وَعَادًا وَثَمُودًا وَقَدْ تَبَيَّنَ لَكُمْ مِنْ مَسْئَلِهِمْ

احتمال دارد «من مسألتهم» متعلق به «تَبَيَّنَ» باشد و فاعل «تَبَيَّنَ» مستتر و مرجع آن «إِهْلَاكُنَا» باشد و احتمال دارد «من» زاید و

«مساکن» در محل رفع و فاعل «تَبَيَّنَ» باشد. در هر دو صورت، نکته یاد شده، به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 40 - 11, 14, 15

11 - نابود کردن قوم عاد و ثمود با طوفان و صدای مهیب و نیز هلاکت قارون و فرعون و هامان با فرورفتن در کام زمین و امواج دریا ،

نشانه پیشی داشتن قضای الهی بر هر قدرتی است .

وَقَارُونَ وَفِرْعَوْنَ وَهَامَانَ... وَمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا يَلْمُونَ

14 - هلاکت قوم عاد و ثمود و قارون و هامان و فرعون با عذاب های الهی ، نتیجه ظلمی بود که خود ، در حق خود ، روا داشتند .

فَكَالًا أَخَذْنَا بَذَنبِهِمْ... وَمَا كَانُوا لِيُظْلَمُوا وَلَئِنْ كَانُوا لَأَنْفُسِهِمْ يَظْلِمُونَ

15 - آنچه خداوند با اقوام عاد و ثمود و نیز با قارون و فرعون و هامان کرد، ظلم خدا به آنان نبود.

فَكَلَّا أَخَذْنَا بِذُنُوبِهِمْ... وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُظْلِمَهُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 31 - 5,7

5 - قوم نوح، عاد، ثمود و اقوام پس از آنان، مهم ترین اقوام هلاک شده تاریخ *

مثل داب قوم نوح... و الذین من بعدهم

7 - آشنایی مردم عصر فرعون از سرگذشت هلاکت بار قوم نوح، عاد، ثمود و اقوام پس از آنان

إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ مِثْلَ... دَابِ قَوْمِ نُوحٍ... وَ الَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ

هشدار مؤمن آل فرعون به مردم و بازگو کردن سرگذشت عبرت آموز اقوام یادشده برای ایشان، می تواند گویای برداشت بالا باشد.

ص: 390

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 25 - 8

8- هلاکت قوم عاد ، نمودی از سنت الهی در مجازات جوامع جرم پیشه

كذلك نجزي القوم المجرمين

از تعبیر «كذلك نجزي» با توجه به فعل مضارع که مفید استمرار است _ سنت استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 26 - 2

2- هلاکت قوم عاد ، به رغم داشتن توان و نیرویی قوی و گسترده ، هشدار است به تمامی مشرکان .

ولقد مكّنهم فيما ان مكّنهم فيهم

گرچه مورد آیه، مشرکان مکه است؛ ولی در هشدار الهی، دیگر مشرکان نیز با آنها تفاوتی ندارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 52 - 1

1 - قوم نوح ، قومی هلاک شده به اراده خداوند ، قبل از عاد و ثمود

وانّه اهلك عاداً... و ثموداً... و قوم نوح من قبل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 18 - 3

3 - ترغیب مردم از سوی خداوند ، برای تأمل در سرنوشت هلاکت بار قوم عاد

كذب عاد فكيف كان عذابى و نذر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 6 - 1

1 - قوم عاد ، به وسیله بادی سرکش ، بسیار سرد و توفنده به هلاکت رسیدند .

وَأَمَّا عَادٌ فَأَهْلَكُوا بِرِيحٍ صَرْصَرٍ عَاتِيَةٍ

«صَرْصَرٌ»؛ یعنی، صدای شدید و یا [هوای] سرد شدید؛ به گونه ای که بسوزاند. «عُتُوٌّ» (مصدر «عاتیه») به معنای استکبار و تجاوز از حد است. (قاموس المحيط)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 11 - 4

4 - طغیان ، عامل هلاکت قوم عاد و ثمود و زمینه ساز نابودی فرعون

ألم تر كيف فعل ربك بعاد... و ثمود... وفرعون... الذين طغوا في البلاد

ص: 391

832- هماهنگی قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 31 - 3

3- قوم نوح، عاد، ثمود و اقوام پس از آنان، مردمی متشکل و همسو در جهت مخالفت با پیامبران عصر خود

مثل یوم الأحزاب . مثل دأب قوم نوح ... و الذین من بعدهم

از تعبیر «اِحزاب» درباره اقوام یاد شده، برداشت بالا به دست می آید.

833- هود(ع) و قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 65 - 4, 2

2_ رسالت هود (ع) در محدوده قوم عاد بود .

وإلی عاد أخاهم هوداً

4_ هود، پیامبری دلسوز و با محبت به مردم خویش (قوم عاد)

وإلی عاد أخاهم هوداً قال یقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 68 - 1

1_ هود (ع) در پاسخ قوم عاد، خویشان را مبلغ پیام های خداوند، خیرخواه مردم و فردی امین و سزاوار اطمینان خواند .

أبلغکم رسلت ربی و أنا لکم ناصح أمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 71 - 17, 11, 10, 2

2_ هود (ع) در پاسخ نابآوری قوم عاد به اخطار های عذاب، فراهم آمدن زمینه های عذاب (پلید گشتن و گرفتاری به غضب خدا) را به آنان ابلاغ کرد .

فأتنا بما تعدنا .. قال قد وقع عليكم من ربكم رجس و غضب

10 _ هود ، گرفتار جدال و کشمکش مدام قوم عاد درباره معبودان بی اساسشان

اتجدلوننی فی أسماء سمیتموها أنتم وءاباؤکم

11 _ هود با پر خاش به قوم خویش خواهان ترک بحث و جدال آنان با وی درباره معبودان دروغین شد .

اتجدلوننی فی أسماء سمیتموها أنتم وءاباؤکم

17 _ هود (ع) ، قوم مشرک خویش را به نزول عذابی از جانب خداوند آگاه ساخت .

فانتظروا إنی معکم من المنتظرین

متعلق «انتظروا» به دلیل آیه بعد، عذاب الهی است.

18 _ هود در انتظار نزول عذاب الهی بر قوم عاد ، پس از ابلاغ رسالت های الهی و اصرار آنان بر انکار توحید و رسالت وی

ص: 392

فانتظروا إني معكم من المنتظرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 50 - 2,3,4

2_ رسالت هود (ع) ، محدود به قوم عاد بود .

و إلی عاد أخاهم هودًا

3_ وجود رابطه خویشاوندی و نسبی میان هود (ع) و قوم عاد

و إلی عاد أخاهم هودًا

تصریح به اینکه هود(ع) برادر قوم عاد بود ، می تواند به خویشاوندی آن حضرت با قوم عاد ، اشاره داشته باشد.

4_ هود (ع) ، حتی پیش از بعثتش به پیامبری ، فردی دلسوز قوم خویش و با محبت نسبت به آنان بود .

و إلی عاد أخاهم هودًا قال ی قوم

برخی برآنند که «أخوت» در این جا کنایه از محبت و دلسوزی است. بر این اساس جمله و «إلی عاد أخاهم هودًا» حاکی از آن است که: هود(ع) پیش از رسالتش نیز دلسوز قومش بوده است. تعبیر «یا قوم» (ای مردم من!) نیز حکایت از مهربانی و عطوفت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 52 - 4,8,13,18,20

4_ حصر ربوبیت به خداوند و او را مدبر امور همگان دانستن ، از تعالیم هود (ع) به قوم خویش

استغفروا ربکم

8_ نزول باران های فراوان ، در صورت پرهیز از شرک و گرایش به توحید و پرستش خدا ، از نوید های هود (ع) به قوم خویش

و ی قوم استغفروا ربکم ثم توبوا إلیه یرسل السماء علیکم مدرارًا

فعل مضارع «یرسل» به اصطلاح در جواب فعل امر (استغفروا ربکم ثم توبوا إلیه) قرار گرفته و با «إن» شرطیه مقدر مجزوم شده است؛ یعنی: «إن تستغفروا و توبوا یرسل...»؛ اگر استغفار کنید و به سوی خدا حرکت کنید، او ابرهای پر باران را برای شما خواهد فرستاد».

13_ هود (ع) مردم خویش را در صورت استغفار از گناهان ، گرایش به توحید و پرستش خدا ، به افزایش نیرو و توانشان بشارت داد .

و ی قوم استغفروا ربکم ثم توبوا إلیه . . . یزدکم قوه إلی قوتکم

«یزدکم» عطف بر «یرسل» و جواب برای شرط مقدر می باشد؛ یعنی: «إن تستغفروا . . . یزدکم؛ اگر استغفار کنید و ... خداوند نیروی شما را افزایش می دهد».

18_ سلطه و حاکمیت خداوند بر هستی، از تعالیم هود (ع) به مردم خویش

یرسل السماء علیکم مدرارًا و یزدکم قوه إلی قوتکم

20_ هود (ع) از قوم عاد خواست تا از دعوتش (پذیرش توحید، یکتاپرستی و ترک شرک و استغفار از گناهان) اعراض نکنند و بر گناه خویش اصرار نورزند.

و لاتتولوا مجرمین

«تولی» (مصدر لاتتولوا) به معنای اعراض کردن و نپذیرفتن است.

ص: 393

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 54 - 5

5_ هود (ع) به مشرکان اعلان کرد که از معبودهایشان بیزار است و آنها را منشأ هیچ تأثیری نمی داند و شایسته پرستش نمی شمارد .

قال . . . اشهدوا انی بریء مما تشرکون

بیزاری و تنفر هود(ع) از بتها و معبودهای اهل شرک، به معنای منشأ اثر ندانستن آنها و شایسته عبادت نشمردنشان است. از اینکه هود(ع) در خطاب به مردم نگفت: «اشهدکم»، ولی در گواه خواهی از خداوند گفت: «أشهد الله» معلوم می شود مراد از «واشهدوا»، مجرد اعلان است نه شاهد گرفتن مردم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 55 - 1,2,3,4

1_ هود (ع) ، به مشرکان قومش اعلام کرد که تنها خداوند را مؤثر در جهان دانسته و تنها او را شایسته عبادت می داند .

انی بریء مما تشرکون . من دونه

ضمیر در «دونه» به «الله» در آیه قبل برمی گردد.

2_ هود (ع) ، همه مشرکان قوم عاد و خدایان آنان را ، به توطئه و مبارزه علیه خویش فرا خواند .

فکیدونی جمیعاً

چون در آیه قبل ، سخن از مشرکان و نیز بتهای آنان بود ، مقصود از «جمیعاً» تمامی مشرکان و همه بتهاست.

3_ هود (ع) ، به مشرکان قومش اعلام کرد که در پی توطئه ها و مکرهایشان ، به او مهلت نداده و او را از میان بردارند .

فکیدونی جمیعاً ثم لاتنظرون

«انظار» به معنای مهلت دادن است و «لاتنظرون» (مرا مهلت ندهید) کنایه از «نابودم سازید» ، می باشد.

4_ آشکار شدن عجز بت ها و تأثیر نداشتن آنها در امور آدمیان و نیز روشن شدن ناتوانی قوم عاد در برابر خواست خداوند ، هدف هود (ع)

(از فراخوانی مردم ، به مبارزه و توطئه علیه خویش

فکیدونی جمیعاً ثم لاتنظرون

«کیدوا» فعل امر از مصدر «کَیْد» (مکر کردن) است. امر در جمله فوق _ به تناسب مورد _ امر تعجیزی است؛ یعنی ، درخواستی است

برای نشان دادن عجز و ناتوانی مخاطب از انجام کار.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 57 - 3، 1

1_ هود (ع) ، موظف به ابلاغ پیامهایی از ناحیه خداوند به قوم عاد

فقد أبلغتكم ما أرسلت به إليكم

3_ هود (ع) ، پس از ابلاغ پیام های الهی و اتمام حجت بر مردم ، خویشان را مسؤول اعراض آنان نمی دانست .

فإن تولّوا فقد أبلغتكم ما أرسلت به إليكم

روشن است که جمله «فقد أبلغتكم . . .» نمی تواند جواب شرط «فإن تولّوا . . .» باشد؛ زیرا هود(ع) رسالت خویش را ابلاغ کرده بود _ چه مردم اعراض کنند و چه ایمان آورند _ بلکه آن جمله سببِ جواب و جانشین آن می باشد؛ یعنی، اگر اعراض کنید، من

ص: 394

مسئولیتی ندارم و مؤاخذه ای بر من نیست؛ زیرا آنچه را که به خاطر آن به سوی شما فرستاده شده بودم، به شما ابلاغ کردم.

834- یأس از ایمان قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 39 - 1

1 - التجای پیامبر پس از نوح به درگاه پروردگار ، پس از ناامیدی از تأثیر تبلیغاتش در مردم

قال رب انصرنی بما کذبون

ظرف «قال» محذوف است؛ یعنی، «قال بعد ما ایس من ایمانهم». «باء» در «بما کذبون» سببیه و «ما» مصدریه (موصول حرفی) است. بنابراین «بما کذبون» به تأویل «بتکذیبهم ایّای» می باشد.

قوم فرعون

835- اشراف قوم فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 109 - 1,2,4,5

1_ اشراف و بزرگان قوم فرعون پس از مشاهده معجزات موسی ، برای چاره اندیشی و مبارزه با موسی جلسه مشورتی تشکیل دادند .

قال المأ من قوم فرعون

در آیات پیشین روی سخن موسی با فرعون بود و در این آیه عکس العمل اشراف دربار او مطرح شده است. این تغییر سیاق با توجه به جمله «فماذا تأمرن» در آیه بعد (چه نظری دارید و چه دستوری پیشنهاد می کنید)، حاکی از تبادل نظر آنان درباره برخورد با موسی است که از آن در برداشت فوق به «جلسه مشورتی» تعبیر شد.

2_ اشراف و بزرگان دربار فرعون بر مبنای ساحر بودن موسی و سحر بودن معجزات وی ، جلسه مشورتی خویش را آغاز کردند .

قال المأ من قوم فرعون إن هذا لسحر علیم

جمله «إن هذا ..» می تواند از نتایج بحث و گفتگوی اشراف باشد. یعنی در ابتدا این مسأله مطرح شد که امور خارق العاده موسی از چه سنخی است. همچنین می تواند بیانگر این باشد که آنان ساحر بودن موسی را مفروض گرفته بودند و درباره روش مبارزه با وی تبادل نظر می کردند. برداشت فوق بر اساس احتمال دوم است.

4_ معجزات موسی (ع) در دیدگاه اشراف قوم فرعون ، اموری با عظمت ، خارق العاده و شگفت آور

إن هذا لسحر عليم

توصی—ف موسی به «علیم» (بسیار دانا) و بیان جمله «ان هذا . . .» با چندین تأکید (اسمیه آوردن جمله، مقرون ساختن آن به دو حرف تأکید «إن» و «لام») حکایت از آن دارد که همگان به عظمت کار موسی پی برده بودند و بدان اقرار داشتند.

5_ اشراف و بزرگان قوم فرعون در تلاش برای حفظ نظام فرعونی

قال المأ . . . إن هذا لسحر عليم

ص: 395

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 111 - 4، 2، 1

1 - مجازات موسی (ع) و برادرش هارون از پیشنهاد های ارائه شده در جلسه مشورتی اشراف و سران حکومت فرعون

قالوا أرجه و أخاه

پیشنهاد تأخیر در مجازات موسی و هارون حکایت از آن دارد که فرعون و یا برخی از اشراف دربار مجازات موسی و هارون را مطرح کرده بودند.

2 - تأخیر در مجازات موسی (ع) و برادرش هارون از مصوبات جلسه مشورتی سران و بزرگان دربار فرعون

قالوا أرجه و أخاه

«ه» در «أرجه» ضمیری است که به صورت ساکن قرائت شده و مفعول «ارج» می باشد. «ارج» فعل امر از مصدر «ارجاء» (به تأخیر انداختن) است. مشتقات کلمه «ارجاء» گاهی با همزه استعمال می گردد و گاهی همزه آن تبدیل به یاء می شود. گفته می شود: أَرْجَأُ يُرْجَى يُرْجَى. قابل ذکر است که مراد از تأخیر انداختن، تأخیر در مجازات است.

4 - خنثی سازی معجزه موسی (ع) با استمداد از ساحران زبردست ، از آرای تصویب شده از جلسه سران و بزرگان حکومت فرعونیان

و أرسل في المدائن حشرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 112 - 3

3 - احضار همه ساحران زبردست برای مبارزه با موسی (ع) ، درخواست اشرافیان دربار فرعون از فرعون

يأتوك بكل سحر عليهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 118 - 3

3 - معجزه موسی (ع) در صحنه مبارزه با ساحران ، عامل تثبیت حقانیت وی و از میان رفتن تمام دستاورد های دیرینه فرعون و اشراف دربارش شد .

فوق الحق و بطل ما كانوا يعملون

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از ضمیر «کانوا» و «یعملون» فرعون و فرعونیان باشد. بر این مبنا مقصود از «ما» در «ما کانوا» تلاشهای فرعونیان برای تثبیت ربوبیت فرعون و مانند آن خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 122 - 2

2_ ساحران مؤمن به موسی (ع)، مردمی هوشیار و به ترفند ها و سیاست بازی های فرعون و اشرافیان دربار وی آگاه بودند .

رب موسی و هرون

به نظر می رسد از اهداف ساحران در تفسیر «رب العلمین» به «رب موسی و هرون» این باشد که مبادا فرعونیان پس از خاتمه ماجرا چنین وانمود کنند که ساحران به فرعون سجده کردند و او را «رب العلمین» خواندند. و این معنا حکایت از هوشیاری

ص: 396

ساحران و آگاهی آنان به ترفندهای فرعون دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 127 - 2

2_ فرعون به سبب تعیین نکردن مجازات برای موسی (ع) و قوم او مورد انتقاد اشراف دربار قرار گرفت .

و قال الملائمة من قوم فرعون أتذر موسى وقومه

گویا اشراف از اینکه ساحران تهدید به اعدام شدند، ولی سخنی از مجازات موسی و قوم او نرفت، چنین استنباط کردند که فرعون تصمیمی برای مجازات او مردمش ندارد و لذا زبان به انتقاد گشودند و گفتند آیا موسی و قومش را رها می سازی و مجازات نمی کنی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 129 - 9

9_ فرعون و اشراف دربار او، دشمنان قوم موسی

عسی ربکم آن یهلهک عدوکم

کلمه «عدو» هم می تواند به معنای دشمن باشد که در این صورت مراد از آن فرعون است و هم می تواند به معنای دشمنان باشد که در این صورت مراد از آن فرعون و اشراف دربار او خواهد بود.

836- برخورد اشراف قوم فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 127 - 9

9_ تحریک احساسات مذهبی و استکباری فرعون، از روش های اشرافیان برای واداشتن وی به سرکوب موسی (ع)

و یذکر وءالهتک

گویا درباریان با یاد کردن از الهه فرعون و مخاطب قرار دادن فرعون در صدد تحریک احساسات مذهبی وی بودند.

837- بینش اشراف قوم فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - موسى (ع) و قوم او در پندار اشرافیان و فرعونیان ، مردمی فسادگر بودند .

أتذر موسى وقومه ليفسدوا فى الأرض

ص: 397

838- ترس اشراف قوم فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 127 - 3

3_ اشراف دربار فرعون بیمناک از برچیده شدن نظام فرعونى و به قدرت رسیدن موسى (ع) و قوم او

أتذر موسى و قومه ليفسدوا فى الأرض و يذرك وءالهتك

839- توطئه اشراف قوم فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 127 - 1,9

1_ اشراف قوم فرعون برای تحريك وى به سرکوبى موسى (ع) و قوم او تلاشى پيگير داشتند .

و قال الملاء من قوم فرعون أتذر موسى و قومه

9_ تحريك احساسات مذهبي و استكبارى فرعون ، از روش هاى اشرافيان برای واداشتن وى به سرکوب موسى (ع)

و يذرك وءالهتك

گویا درباریان با یاد کردن از الهه فرعون و مخاطب قرار دادن فرعون در صدد تحريك احساسات مذهبي وى بودند.

840- هشدار اشراف قوم فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 127 - 5,7

5_ رو آوردن موسى (ع) و قومش به فسادگرى عليه نظام فرعونى ، هشدار اشرافيان به فرعون

أتذر موسى و قومه ليفسدوا فى الأرض

«لام» در «ليفسدوا» در اصطلاح اهل ادب لام عاقبت مى باشد. بنابراین مقصود اشراف از جمله «أتذر ...» این است که ترک مجازات موسى(ع) و قومش به فسادگرى آنان مى انجامد. قابل ذکر است که مراد از فسادگرى، به قرينه «و يذرك وءالهتك»، شورش کردن عليه نظام فرعونى است.

7_ اشرافیان دربار ، سرکوب نشدن موسی (ع) را مایه انزوای فرعون و ترک پرستش خدایان وی دانسته و آن را به فرعون گوشزد کردند .

أتذر موسی وقومه .. و یذکر وءالہتک

841- قوم لوط

{قوم لوط}

ص: 398

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 59 - 7

842- آثار افساد قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 78 - 5

5_ پیشینه تبه کاری قوم لوط و خو گرفتن با عمل شنیع لواط ، آنان را به سوی خانه لوط (ع) برای تعرض به مهمانانش ، گسیل داشت .

و جاءه قومه يهرعون إليه و من قبل كانوا يعملون السيئات

جمله «و من قبل كانوا...» _ که حکایت از پیشینه تبه کاری و استمرار بدکاری در میان قوم دارد - بیانگر فاعل محذوف از «یهرعون» می باشد؛ یعنی ، عامل و باعث هجوم قوم لوط به خانه لوط(ع) ، سابقه سوء و خوی بدکاری آنان بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 59 - 4

4- جرم و تبه کاری قوم لوط ، عامل هلاکت و عذاب آنان شد .

قالوا إنا أرسلنا إلى قوم مجرمين . إلاءال لوط إنا لمنجّوهم أجمعين

843- آثار انحراف جنسی قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 79 - 2

2- آلودگی قوم لوط به فحشا و انحراف جنسی (لواط و همجنس بازی) و ظلم و بیدادگری مردم « ایکه » ، موجب انتقام الهی از آنان شد .

إنا أرسلنا إلى قوم مجرمين . إلاءال لوط ... و إن كان أصحاب الأيكة لظلمين . فا

844- آثار باستانی قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 76 - 1,2

1- آثار شهر ویران شده قوم لوط ، تا عصر پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) به جا مانده بود .

وإنها لبسیل مقیم

ص: 399

«مقیم» به معنای «ثابت» است و «سبیل مقیم» یعنی جاده دایر و مرجع ضمیر «إنها» شهر عذاب شده قوم لوط است. بنابراین معنای آیه شریفه چنین می شود: بقایا و آثار شهر قوم لوط در مسیر جاده برای عابران آن راه، قابل مشاهده است.

2- آثار شهر ویران شده قوم لوط در کنار جاده ای دایر، قرار داشته و برای هر رهگذر و بیننده ای در عصر پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله) قابل مشاهده بود.

فأخذتهم الصيحة... فجعلنا عـ ليها سافلها... إن في ذلك لآئـت... و إنـها لسبيل م

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 77 - 1

1- آثار به جا مانده از شهر ویران شده قوم لوط، نشانه ای بزرگ از خدا و عظمت او برای اهل ایمان است.

و إنـها لسبيل مقيم . إن في ذلك لآيه للمؤمنين

تنوین «لآیه» برای تفخیم و تعظیم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 79 - 7

7- شهر قوم لوط، علی رغم زیر و رو شدن و زیر باران کلوخ قرار گرفتن، کاملاً منهدم نشد و سالیان درازی آثار آن باقی ماند.

فجعلنا عـ ليها سافلها و أمطرنا عليهم حجاره من سجّيل... و إنهما ليامام مبین

845- آثار باستانی قوم لوط در صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 79 - 5

5- آثار تاریخی قوم لوط و مردم «ایکه» (قوم شعیب) در دسترس مردم جزیره العرب عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و بر سر راه آنان به طور آشکار قرار داشت.

فانتقمنا منهم و إنهما ليامام مبین

ضمیر تشبیه «إنهما» به «قوم لوط» و «ایکه» باز می گردد و یکی از معانی امام طریق است (لسان العرب) و «مبین» فاعل به معنای مفعول و به معنای واضح و روشن است. بنابراین معنای جمله «إنهما ليامام مبین» چنین می شود: آثار شهر قوم لوط و ایکه بر سر راهی آشکارا برجاست.

846- آثار سرگردانی قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 72 - 6

6- سرمستی ، تحیّر و بصیرت نداشتن قوم لوط ، مانع هدایت پذیری از رهنمود های حضرت لوط (ع) بود .

ص: 400

و اتقوا الله و لاتخزون . . لعمرک إنهم لفی سکرتهم یعمهون

«سکره» به معنای از بین رفتن و از کار افتادن عقل است و «عمه» به معنای تردد ناشی از تحیر در امور است. بنابراین مقصود از جمله «لفی سکرتهم یعمهون» سرمستی و متحیر بودن و از دست دادن بصیرت در امور است.

847- آثار سرمستی قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 72 - 6

6- سرمستی ، تحیر و بصیرت نداشتن قوم لوط ، مانع هدایت پذیری از رهنمود های حضرت لوط (ع) بود .

و اتقوا الله و لاتخزون . . لعمرک إنهم لفی سکرتهم یعمهون

«سکره» به معنای از بین رفتن و از کار افتادن عقل است و «عمه» به معنای تردد ناشی از تحیر در امور است. بنابراین مقصود از جمله «لفی سکرتهم یعمهون» سرمستی و متحیر بودن و از دست دادن بصیرت در امور است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 73 - 4

4- سرمستی و غفلت ، از عوامل گرفتار شدن قوم لوط به عذاب الهی

إنهم لفی سکرتهم یعمهون . فأخذتهم الصیحه

848- آثار طغیانگری قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 53 - 3

3 - ظلم و طغیان ، عامل نابودی شهر های قوم لوط

إنهم کانوا هم أظلم و أظعی . و المؤمنة که أهوی

از این که در آیه قبل، قوم نوح «أظلم» و «أظعی» معرفی شده اند، اصل ظلم و طغیان برای اقوام دیگری که در این بخش آمده اند، ثابت می شود.

849- آثار ظلم قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 53 - 3

3 - ظلم و طغیان ، عامل نابودی شهر های قوم لوط

ص: 401

إِنَّهُمْ كَانُوا هُمْ أَظْلَمَ وَأَطْعَى . وَ الْمُؤْتَفِكَةَ أَهْوَى

از این که در آیه قبل، قوم نوح «أظلم» و «أطغى» معرفی شده اند، اصل ظلم و طغیان برای اقوام دیگری که در این بخش آمده اند، ثابت می شود.

850- آثار عذاب قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 33 - 11

11 - حضرت لوط (ع) نگران گرفتار شدن در عذاب فراگیری بود که برای قوم اش مقدر شده بود .

و لَمَّا أَن جَاءت رَسَلْنَا لُوطًا سِىءَ بِهِمْ . . . وَقَالُوا لَا تَخَفْ وَ لَا تَحْزَنْ إِنَّا مُنَجِّوْكَ

دلدارى ملائکه به لوط(ع) و اطمینان بخشى به وی برای نجات حتمى از عذاب، مى تواند قرینه باشد بر این که نگرانى لوط(ع) به خاطر نکته بالا بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 38 - 4

4 - برجای ماندن آثار عذاب نازل شده بر قوم لوط ، پس از هلاکت آنان

و لَقَدْ صَبَّحَهُمْ بِكْرَهُ عَذَابٌ مُسْتَقَرٌّ

واژه «مستقر» مى تواند نظر به استمرار یافتن آثار عذاب نازل شده بر قوم لوط داشته باشد. برداشت یاد شده بر پایه این احتمال است.

851- آثار غفلت قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 73 - 4

4- سرمستی و غفلت ، از عوامل گرفتار شدن قوم لوط به عذاب الهی

إِنَّهُمْ لَفِى سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ . فَأَخَذْتَهُمُ الصَّيْحَةَ

852- آثار فسق قوم لوط

10- پیشینه جامعه لوط در فسق و انحراف ، زمینه ساز روی آوردن آنان به کردار پلید و ناشایست و نپذیرفتن دعوت حضرت لوط (

تعلم الخبث إثم كانوا قوم سوء فـ سقین

جمله «إثم كانوا..» به منزله تعلیل برای جمله «تعلم الخبث» می باشد. بنابراین فسق (عصیان و انحراف از مسیر حق) موجب رویکرد قوم لوط به خبث و ناپاکی ها گردید. گفتنی است فعل «كانوا» _ که مفید استقرار وصف است _ بیانگر تداوم فساد در میان قوم لوط در گذشته است.

853- آثار کوردلی قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 72 - 6

6- سرمستی ، تحیر و بصیرت نداشتن قوم لوط ، مانع هدایت پذیری از رهنمود های حضرت لوط (ع) بود .

و اتقوا الله و لاتخزون . . . لعمرک إثم لفی سکرتهم یعمهون

«سکره» به معنای از بین رفتن و از کار افتادن عقل است و «عمه» به معنای تردد ناشی از تحیر در امور است. بنابراین مقصود از جمله «لفی سکرتهم یعمهون» سرمستی و متحیر بودن و از دست دادن بصیرت در امور است.

854- آثار گناه قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 59 - 4

4- جرم و تبه کاری قوم لوط ، عامل هلاکت و عذاب آنان شد .

قالوا إنا أرسلنا إلى قوم مجرمین . إلاء لوط إنا لمنجّوهم أجمعین

855- آثار لواط در قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 78 - 5

5_ پیشینه تبه کاری قوم لوط و خو گرفتن با عمل شنیع لواط ، آنان را به سوی خانه لوط (ع) برای تعرض به مهمانانش ، گسیل داشت .

و جاء قومهم یهرعون إلیه و من قبل كانوا یعملون السیئات

جمله «و من قبل کانوا...» _ که حکایت از پیشینه تبه کاری و استمرار بدکاری در میان قوم دارد - بیانگر فاعل محذوف از «یهرعون» می باشد؛ یعنی ، عامل و باعث هجوم قوم لوط به خانه لوط (ع) ، سابقه سوء و خوی بدکاری آنان بود.

ص: 403

856- آثار لواط قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 74 - 3

3- عمل لواط و همجنس بازی قوم لوط ، زمینه ساز نزول عذاب بر آنها و نابودی شهر و دیار و هلاکت خودشان گردید .

و جاء أهل المدينة . . . قال إن هـ_ؤلاء ضیفی فلاتقضحون ... فأخذتهم الصیحه مشرقین .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 79 - 2

2- آلودگی قوم لوط به فحشا و انحراف جنسی (لواط و همجنس بازی) و ظلم و بیدادگری مردم « ایکه » ، موجب انتقام الهی از آنان شد .

إنأُرسلنا إلى قوم مجرمین . إلاّ ال لوط ... و إن كان أصحاب الأیکه لظ_لمین . فا

857- آثار هلاکت قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 174 - 5

5 - فرجام هلاکت بار قوم لوط ، هشدار جدی است به همه حق ستیزان .

ثمّ دمرنا الآخرین . . . و ما كان أكثرهم مؤمنین

با توجه به لحن تهدیدآمیز آیه و بیان این که علت انتقام گرفتن خداوند از قوم لوط، این بود که بیشتر آنان پذیرای ایمان نبودند رساننده مطلب یاد شده است.

858- آثار همجنس بازی قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 74 - 3

3- عمل لواط و همجنس بازی قوم لوط ، زمینه ساز نزول عذاب بر آنها و نابودی شهر و دیار و هلاکت خودشان گردید .

و جاء أهل المدينة . . . قال إن هـ_ؤلاء ضیفی فلاتقضحون ... فأخذتهم الصیحه مشرقین .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 79 - 2

2- آلودگی قوم لوط به فحشا و انحراف جنسی (لواط و همجنس بازی) و ظلم و بیدادگری مردم «ایکه»، موجب انتقام الهی از

ص: 404

آنان شد .

إنا أرسلنا إلى قوم مجرمين . إلاء آل لوط ... وإن كان أصحـب الأيكة لظـلمين . فا

859- آثار باستانی قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 40 - 4

4_ آثار و بقایایی از شهر ویران شده قوم لوط ، تا عصر بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر جای مانده بود .

و لقد أتوا على القرية التي أمطرت مطر السوء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 35 - 4, 3, 2

2- آثاری از شهر ویران شده قوم لوط ، به عنوان نشانه روشن قدرت خدا باقی ماند .

إنا منزلون على أهل هـ القرية رجلاً .. و لقد تركنا منها آية

3- بقایای شهر لوط (ع) ، تا زمان صدر اسلام ، وجود داشت .

و لقد تركنا منها آية بيّنة

4- بقایای شهر ویران شده قوم لوط برای خردمندان ، آیه الهی است .

و لقد تركنا منها آية .. لقوم يعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 137 - 1, 2

1 - دیار نابود شده قوم لوط در صدر اسلام ، در مسیر رفت و آمد کاروان ها به شام قرار داشت .

ثم دمرنا الآخرين . و إنكم لتمرّون عليهم مصبحين

مفسران بر این دیدگاه متفق اند که دیار مخروبه قوم لوط ، در مسیر رفت و آمد از حجاز به شام قرار داشت .

2- وجود آثار مخروبه شهر قوم لوط ، در عصر پیامبر اسلام

وإنكم لتمرّون عليهم مصبحين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 138 - 1

1 - عبور مردم عصر بعثت بر دیار نابود شده شهر قوم لوط ، در مسیر رفت و آمد شبانه روزی شان به شام

وإنكم لتمرّون عليهم مصبحين . وبأليل أفلاتتعقلون

ص: 405

860- آیات خدا در تاریخ قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 75 - 1

1- در سرگذشت قوم لوط برای هوشمندان ژرف نگر و پژوهندگان روشن بین ، نشانه های بسیاری از خدا و عظمت او وجود دارد .

و أمطرنا عليهم حجارة من سجيل. إن في ذلك لآية للمتوسمين

«متوسم» در لغت به کسی گفته می شود که در علامتها و نشانه ها به دقت بنگرد و مقصود از آن کسی است که در جست و جوی علل و عوامل بروز حوادث و نیز عواقب و پیامدهای امور بوده و هوشمندانه در آنها نظر افکند.

861- ابراهیم (ع) و عذاب قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 76 - 7

7- جر و بحث ابراهیم (ع) با فرشتگان و شفاعت او درباره قوم لوط ، پیش از اطلاع او بر قطعی شدن عذاب آنان بوده است .

يجد لنا في قوم لوط ... ي ابراهيم اعرض عن هذ ائنه قد جاء امر ربك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 58 - 5

5- حضرت ابراهیم (ع) از عذاب قوم لوط پیش از نزول آن ، توسط فرشتگان آگاه شده بود .

قال فما خطبكم ... قالوا انا ارسلنا الى قوم مجرمين

862- ابراهیم (ع) و قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 75 - 4

4- بردباری ابراهیم (ع) و تأسفش بر مشکلات مردم و اعتقاد راسخش به خداوند ، برانگیزنده او به شفاعت درباره قوم لوط

يجد لنا في قوم لوط. إن ابراهيم لحليم أوه منيب

جمله «إن إبراهيم . . .» بیانگر علت مجادله ابراهیم(ع) درباره قوم لوط و دفاع او از ایشان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 76 - 2

2_ فرشتگان از ابراهیم (ع) خواستند تا از شفاعت درباره قوم لوط صرف نظر کند و بر آن اصرار نرزد .

ی_ ابرهیم أعرض عن ه_ذا

«ه_ذا» اشاره به «جدالی» است که از «یجادلنا» در آیه قبل استفاده می شود.

ص: 406

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 32 - 4

4 - حضرت ابراهیم (ع) احتمالاً، از وجود کسانی در میان قوم لوط که رفتار آنان را نداشتند، خبر نداشت.

قال إنّ فيها لوطاً قالوا نحن أعلم بمن فيها

از این که ابراهیم(ع) پس از شنیدن تصمیم ملائکه برای عذاب قوم لوط، تنها، از سرنوشت حضرت لوط(ع) ابراز نگرانی کرد، و ملائکه، در جواب از کسان دیگری هم خبر دادند، نشان دهنده این حقیقت است که آن حضرت، احتمالاً از آن افراد خبر نداشت.

863- ابراهیم(ع) و هلاکت قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 74 - 3

3_ ابراهیم (ع)، پس از پی بردن به هدف فرشتگان (نابودسازی قوم لوط)، با آنان به چون و چرا و جر و بحث پرداخت.

يَجِدُ دَلْنَا فِي قَوْمِ لُوطٍ

جمله «قد جاء أمر ربك» در آیه 76 می تواند قرینه ای بر این باشد که مراد از «يجادلنا»، «يجادل رسلنا» باشد.

864- ابراهیم(ع) هنگام عذاب قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 76 - 10

10_ زمان نزول عذاب قوم لوط در سن پیری و کهنسالی ابراهیم (ع) بوده است.

وَهَذَا بَعْلَى شَيْخًا... يٰ ابراهيم اعرض عن هَذَا اِنَّهٗ قَدْ جَاءَ اَمْرٌ رَبِّكَ

865- ابلاغ عذاب قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 63 - 1

1- قطعی شدن نزول عذاب الهی (استیصال) و فرا رسیدن موعد آن بر قوم لوط، توسط فرشتگان به حضرت لوط (ع) ابلاغ گردید.

قالوا بل جئنك بما كانوا فيه يمترون

ص: 407

866- اتحاد قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 36 - 3

3 - مقاومت شدید و یکپارچه جامعه لوط (ع)، در برابر آن حضرت و رسالت او

فما وجدنا فیها غیر بیت من المسلمین

867- اتمام حجت بر قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 63 - 8

8- نزول عذاب الهی (استیصال) بر قوم لوط، پس از تمام شدن حجت بر آنان توسط حضرت لوط (ع) بود.

قالوا بل جئنک بما کانوا فیه یمترون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 58 - 3

3 - نزول عذاب بر قوم لوط، پس از انذار و اتمام حجت بر آنان بود.

فساء مطر المنذرین

قید «منذرین» بیانگر آن است که پیش از نزول عذاب، هشدارهای لازم به آنان داده شده و حجت خدا بر ایشان تمام شده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 33 - 2

2 - اتمام حجت الهی بر قوم لوط، با انذار های مکرر

کذبت قوم لوط بالتندر

با توجه به جمع آمدن واژه «نذر»، برداشت بالا استفاده می شود.

868- ادبتهای قوم لوط

13_ ملاطفت لوط (ع) با قوم خویش ، حتی به هنگامی که از ناحیه آنان در فشار و آزار بود .

قال هـ ذَا یَوْمٍ عَصِیْبٌ . . . قَالَ یَـقَوْمِ هـ وُلَّاءُ بَنَاتِی

لوط با گفتن «یا قوم» (ای مردم من) و پیشنهاد ازدواج با دخترانش ، لطف و عنایت خویش را به مردمان ابراز می دارد و این در زمانی است که حضرت لوط(ع) آن را روزی سخت و دشوار ارزیابی کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 71 - 3

3- حضرت لوط (ع)، هم چون حضرت ابراهیم (ع) در معرض آزار و اذیت مردم خود قرار داشت .

و نَجِّينَه و لوطًا إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَرَكْنَا فِيهَا

کاربرد یکسان واژه نجات در باره حضرت ابراهیم و لوط(ع) بیانگر برداشت بالا- است؛ زیرا نجات در جایی به کار می رود که خطر و ضرری پیش روی باشد.

869- ازدواج در قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 79 - 2

2_ ترک ازدواج و اطفای غریزه جنسی از طریق لواط ، به صورت یک سنت و اخلاق اجتماعی در میان قوم لوط بروز کرده بود .

قالوا لقد علمت ما لنا فی بناتک من حق و إنک لتعلم ما نرید

از آن جا که قوم لوط ، ازدواج با دختران او را امری نابخشودنی شمردند، معلوم می شود: ازدواج با زنان را ممنوع می دانستند و یا اخلاق جنسی آنان از سیر 8طبیعی خود خارج شده بود به گونه ای که تمایل به جنس مخالف نداشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 71 - 3,9

3- حضرت لوط (ع) قوم خود را به جای همجنس بازی به ازدواج با زنان فرا خواند .

قال هـ وُلَاءِ بَنَاتِي إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که مقصود از «بناتی» زنان قوم باشند؛ چون پیامبران به منزله پدر برای امت خویشند. بعلاوه بسیار بودن تعداد کسانی که به منزل حضرت لوط(ع) هجوم آورده بودند و محدود بودن دختران آن حضرت، می تواند مؤید این نظریه باشد.

9- قوم لوط علی رغم وجود راه های مشروع و طبیعی (ازدواج با زنان) بر عمل شنیع لواط و همجنس بازی ، اصرار داشتند .

قال هـ وُلَاءِ بَنَاتِي إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ

جمله «إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ» به منزله جمله «إِنْ فَعَلْتُمْ مَا أَقُولُ لَكُمْ وَمَا أَظُنُّكُمْ تَفْعَلُونَ» است؛ یعنی، اگر به نصیحت و پیشنهادم ترتیب اثر

دهید که گمان نمی کنم چنین باشید.

870- استهزاهای قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 29 - 10

ص: 409

10 - قوم لوط ، از سرزنش حضرت لوط (ع) و وعده وی به عذاب ، پندنگرفتند و او را استهزا کردند .

فما كان جواب قومه إلا أن قالوا ائتنا بعذاب الله

871- اسراف قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 81 - 4

4_ قوم لوط به دلیل ارتکاب لواط ، مردمی متجاوز و اسرافگر

بل أنتم قوم مسرفون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 34 - 3

3 - اسراف (تجاوز از قانون الهی و زیاده روی در گناه) ، بارزترین جرم قوم لوط بود .

أرسلنا إلى قوم مجرمين .. للمسرفين

تعبیر «مسرف» در این آیه، به معنای تجاوز از قانون است که بر قوم مجرم لوط، منطبق شده است.

872- اصرار بر کفر قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 174 - 4

4 - بیشتر قوم لوط ، حق ناپذیر و مصمم بر کفر

و ما كان أكثرهم مؤمنين

ضمیر «هم» در «أكثرهم» به قوم لوط بازمی گردد.

873- اعتراض قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 70 - 2

2- حضرت لوط (ع) به خاطر دفاع از مهمانانش ، مورد اعتراض قوم خود قرار گرفت .

قال إن هـِـؤلاء ضیفی فلا تفضحون . . . قالوا أولم ننهک عن العـلمین

ص: 410

874- افراط در گناه قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 34 - 3

3 - اسراف (تجاوز از قانون الهی و زیاده روی در گناه) ، بارزترین جرم قوم لوط بود .

أرسلنا إلى قوم مجرمين . . . للمسرفين

تعبیر «مسرف» در این آیه، به معنای تجاوز از قانون است که بر قوم مجرم لوط، منطبق شده است.

875- افساد قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 78 - 2

2_ قوم لوط ، مردمی تبه کار و مبتلا به عمل شنیع لواط (همجنس بازی) بودند .

و من قبل كانوا يعملون السيئات

از مصداقهای بارز برای «السیئات» _ به مناسبت مورد _ لواط و همجنس بازی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 58 - 3

3- قوم لوط ، مردمی جرم پیشه و تبهکار

قالوا إنا أرسلنا إلى قوم مجرمين . إلاء لوط

مراد از «قوم مجرمین» _ به قرینه آیات بعد _ قوم لوط است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 30 - 7

7 - قوم لوط ، مردمی مفسد بودند .

على القوم المفسدين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 37 - 5

5 - تلاش لوط (ع) برای حمایت از میهمانانش در برابر قوم آلوده و فسادگر خویش

و لقد رودوه عن ضیفه

«مراوده» به معنای تنازع میان دو فرد است که هر یک، خلاف خواست دیگری را دنبال می کند (مفردات راغب).

ص: 411

876- اقلیت مؤمنان قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 83 - 3

3_ از میان قوم لوط تنها خانواده و بستگانش به وی ایمان آوردند .

فانجینه و أهله

877- انتقام از قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 79 - 1, 2

1- خداوند از قوم لوط و مردم «ایکه» انتقام گرفت .

فانتقمنا منهم

برداشت فوق مبتنی بر این است که ضمیر «منهم» به قوم لوط و «ایکه» برگردد.

2- آلودگی قوم لوط به فحشا و انحراف جنسی (لواط و همجنس بازی) و ظلم و بیدادگری مردم «ایکه»، موجب انتقام الهی از آنان شد .

إنا أرسلنا إلى قوم مجرمين . إلاء لوط ... و إن كان أصحاب الأيكة لظلمين . فا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 37 - 7

7- مردان مصمم به تجاوز نسبت به میهمانان لوط ، مورد انتقام الهی با کور شدن چشم هایشان

و لقد رودوه عن ضيفه فطمسنا أعينهم

«طمس» (مصدر «طمسنا») به معنای محوکردن و از بین بردن است. بنابراین «طمسنا أعينهم»؛ یعنی، چشمانشان را از آنان گرفتیم و نابینایشان کردیم.

878- انحراف جنسی قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- قوم لوط انحرافات جنسی (لواط و همجنس بازی) را ، کاری خوب می پنداشتند و به آن علاقه و تمایل شدیدی داشتند .

و جاء أهل المدينة يستبشرون

از اظهار شادمانی و شادباش گویی قوم لوط به هنگام باخبر شدن از مهمانان حضرت لوط(ع)، استفاده می شود که آنان از تجاوز جنسی خوشحال و آن را امری پسندیده می انگاشتند. گفتنی است که طبق آیه 78 «هود» و نیز اشاراتی که در آیات بعد (68، 69 و 71) آمده است، آنان مردمانی آلوده به انحراف جنسی بودند.

ص: 412

4- انحرافات جنسی (لواط و همجنس بازی) عملی رایج و علنی در میان قوم لوط

و جاء أهل المدینه یستبشرون

تصریح به آمدن «اهل مدینه» که شامل همه یا عموم مردم می شود، حاکی از نکته فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 73 - 1

1- قوم لوط ، در پی اصرار بر تداوم انحراف جنسی خود ، صبحگاهان گرفتار صدایی وحشتناک و غرش سهمگین شدند .

قال هـ_وَلَاءِ بَنَاتِي .. فَأَخَذْتَهُمُ الصَّيْحَةَ مُشْرِقِينَ

«صیحه» به معنای صدا بلند کردن و فریاد است و چون این صدا همراه با فزع و ترس است، از این رو به صدای وحشتناک و غرش سهمگین تعبیر شده است. «شرق» (مصدر مشرقین) به معنای طلوع خورشید است. وزن فاعلی آن به معنای آنان داخل صبح شدند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 165 - 2,3

2- قوم لوط ، مورد اعتراض و توبیخ او ، به خاطر انحراف جنسی

أَتَاتُونَ الذِّكْرَانَ مِنَ الْعِـلْمِينِ

استفهام در «أَتَاتُونَ الذِّكْرَانَ» برای توبیخ و سرزنش است.

3- لواط و همجنس بازی ، انحرافی ابداع شده توسط قوم لوط

أَتَاتُونَ الذِّكْرَانَ مِنَ الْعِـلْمِينِ

قید «من العالمین» می تواند متعلق به «تأتون» باشد؛ یعنی ، «أَتَاتُونَ أَنْتُمْ مِنَ بَيْنِ الْعَالَمِينَ الذِّكْرَانَ؛ آیا از میان مردم جهان، شما با مردان می آمیزید؟» مقصود این است که در دنیا، هیچ قومی را نمی یابید که چنین رویه زشتی را برگزیده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 166 - 1

1- قوم لوط ، مورد سرزنش وی به خاطر انحراف از مسیر طبیعی در ارضای غرایز جنسی

و تذرّون ما خلق لکم ربکم من أزوجکم

«وَذُرُّ» (مصدر «تذرّون») به معنای ترک کردن و وا گذاشتن است. «من أزوجکم» بیانگر مراد از «ما» در «ما خلق لکم» «زوج» (مفرد «أزواج») به معنای جفت و همسر است. «عدوان» (مصدر «عادون») نیز مرادف تعدی و تجاوز است؛ یعنی، «و آنچه را پروردگارتان برای شما آفریده است (همسرانتان) وامی گذارید؟ نه بلکه شما گروهی تجاوزپیشه اید».

انحراف جنسی مردان قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 165 - 1

1 - مردان قوم لوط ، گرفتار انحراف جنسی (هم جنس بازی)

ص: 413

«إتیان» (مصدر «تأتون») به معنای آمدن است و در این جا کنایه از آمیزش می باشد. «ذکران» (جمع «ذکر»); یعنی، مردان.

879- انذار قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 63 - 4, 3

3- حضرت لوط (ع) پیش از فرارسیدن عذاب الهی بر قومش، آنان را به چنین سرنوشتی هشدار داده بود.

قالوا بل جننک بما کانوا فیه یمترون

مقصود از «ما» در جمله «بما کانوا فیه یمترون» عذاب است. بنابراین تردید کردن قوم لوط درباره عذاب الهی، بیانگر این نکته است که: آنان نسبت به عذاب انذار و تهدید شدند و به اندازه کافی با آنان اتمام حجت شد.

4- قوم لوط، نسبت به هشدارهای حضرت لوط (ع) مبنی بر نزول عذاب الهی (استیصال) بر آنان، پیوسته در شک و تردید بسر برده و ایمان نداشتند.

قالوا بل جننک بما کانوا فیه یمترون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 58 - 3

3- نزول عذاب بر قوم لوط، پس از انذار و اتمام حجت بر آنان بود.

فساء مطر المنذرین

قید «منذرین» بیانگر آن است که پیش از نزول عذاب، هشدارهای لازم به آنان داده شده و حجت خدا بر ایشان تمام شده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 33 - 2

2- اتمام حجت الهی بر قوم لوط، با انذارهای مکرر

کذبت قوم لوط بالنذر

با توجه به جمع آمدن واژه «نذر»، برداشت بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 36 - 1

1 - نزول عذاب بر قوم لوط ، از پی انذار های مکرر لوط (ع) به ایشان درباره انتقام سخت الهی

و لقد أنذرهم بطشتنا

ذیل آیه شریفه (فتماروا بالنذر)، قرینه است بر این که انذار لوط(ع) نسبت به قومش، به صورت مکرر رخ داده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 414

2- آگاهی یافتن قوم لوط به این حقیقت که عذاب نازل شده بر آنان، همان است که به آن هشدار داده شده بودند.

فذوقوا عذابی و نذر

3- قوم لوط، مورد هشدار های مکرر نسبت به عذاب الهی

فذوقوا عذابی و نذر

«نذیر» (مفرد «نذر») مصدر و به معنای انذار است. بنابراین به کارگیری «نذر» به صورت جمع، بیانگر آن است که قوم لوط از پیش به صورت مکرر، نسبت به خطر نزول عذاب بر آنان، هشدار داده شده بودند.

880- اهانت قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 37 - 1

1 - جسارت قوم لوط تا سرحد تلاش، برای در اختیار گرفتن و آلوده ساختن میهمانان پیامبر خویش

و لقد رودوه عن ضیفه

881- اهانت های قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 68 - 5

5- برخورد قوم لوط با مهمانان حضرت لوط (ع)، برخوردی اهانت آمیز و آبرو برانداز بود.

قال إن هؤلاء ضیفی فلا تفضحون

882- اهل مکه و آثار باستانی قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 79 - 5

5- آثار تاریخی قوم لوط و مردم «ایکه» (قوم شعیب) در دسترس مردم جزیره العرب عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و بر سر راه آنان

به طور آشکار قرار داشت .

فانتقمنا منهم و إنهما لیامام مبین

ضمیر تشبیه «إنهما» به «قوم لوط» و «ایکه» باز می گردد و یکی از معانی امام طریق است (لسان العرب) و «مبین» فاعل به معنای مفعول و به معنای واضح و روشن است. بنابراین معنای جمله «إنهما لیامام مبین» چنین می شود: آثار شهر قوم لوط و ایکه بر سر راهی آشکارا برجاست.

ص: 415

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 40 - 1

1 - مردم مکه ، آثار به جا مانده از شهر هلاکت زده قوم لوط را می دیدند و از آن شهر گذر می کردند .

و لقد أتوا على القرية التي أمطرت مطر السوء

فعل «أتوا» به خاطر متعدی شدنش به «علی» متضمن معنای «مروا» است. مقصود از آن مردم مکه می باشد. گفتنی است، طبق نظر مفسران، مقصود از «قریه» در آیه شریفه، دیار قوم لوط است.

883- اهل مکه و سرزمین قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 40 - 2

2 - شهر قوم لوط نه چندان دور از شهر مکه و قابل دسترسی برای مردم آن جا

و لقد أتوا على القرية التي أمطرت مطر السوء

884- بارش سجیل بر قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 173 - 1

1 - بارش بارانی از سنگ گِل (سجیل) بر قوم لوط ، پس از هلاکت آنان و ویرانی کامل دیارشان

ثم دمرنا الآخرين . و أمطرنا عليهم مطراً

«إمطار» (مصدر «أمطرنا») به معنای بارانیدن است. «مطراً» مفعول «أمطرنا» و تنکیر آن تنکیر تنويع است؛ یعنی، «بر روی آنان نوعی باران فرو ریختیم». در سوره حجر (آیه 74) نوع باران را بیان کرده است: «فجعلنا عاليها سافلها و أمطرنا عليهم حجارة من سجیل؛ شهرشان را زیرو رو کردیم و بر آنان سنگ هایی از سجیل (سنگ گِل) فرو ریختیم».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 33 - 1

1 - مأموریت فرشتگان ، فرو ریختن سنگپاره ها بر سر قوم جرم پیشه لوط

لنرسل علیهم حجاره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 34 - 1

1 - سنگپاره های فروریخته بر قوم لوط ، سنگپاره هایی دارای علامت و نشانه هایی مخصوص

ص: 416

حجاره من طین . مسومه عند ربک

«مسومه»، مشتق از «سومه» (علامت) و به معنای نشاندار است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 37 - 2

2- فروریختن سنگ های عذاب بر قوم لوط و هلاکت تمامی آنان ، پس از خروج مؤمنان از میان ایشان

لنرسل علیهم حجاره من طین . . . و ترکنا فیها آیه للذین یخافون العذاب الالیم

در آیه شریفه اصل نزول سنگ ها بر قوم لوط و نابودی آنان، مفروغ عنه گرفته شده و تعبیر «ترکنا فیها آیه» اشاره به سپری شدن آن مرحله دارد.

885- بارش سنگ بر سرزمین قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 40 - 3

3_ شهر قوم لوط ، به وسیله بارانی از سنگ گل ، به ویرانه ای تبدیل شد .

و لقد أتوا علی القریه التی أمطرت مطر السوء

آنچه به صورت باران بر قوم لوط بارید _ به قرینه آیات دیگر از جمله آیه 82 سوره «هود» (و أمطرنا علیها حجاره من سجیل منضود) _ سنگ گل و کلوخ بود.

886- بارش سنگ بر قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 82 - 6

6_ زیر وزیر کردن دیار قوم لوط و بارش سنگ بر آنان ، عذابی برخاسته از امر خداوند

فلما جاء أمرنا جعلنا ع لیهما سافلها و أمطرنا علیها حجاره

مراد از «أمرنا» عذاب الهی است. تعبیر کردن از «عذاب» به «أمر» برای رساندن این معناست که: عذاب نازل شده ، برخاسته از امر و فرمان خداوند بوده است.

2- قوم لوط، هم زمان با زیر و رو شدن شهرشان، دچار بارش کلوخهایی از سنگ و گِل (سجّیل) شدند.

فجعلنا عـلـیها سافلها و أمطرنا علیهم حجاره من سجّیل

«سجّیل» در لغت به معنای شیئی است که از سنگ و گِل مخلوط باشد و برخی از اهل لغت آن را «لفظی فارسی» و معرب

«سنگ گِل») دانسته اند.

4- یکایک افراد قوم لوط، هدف کلوخهایی از سنگ و گِل شدند.

و أمطرنا عليهم حجاره من سجّیل

برداشت فوق از تعبیر «أمطرنا» استفاده گردیده است؛ یعنی، همان گونه که قطره های باران از آسمان به صورت پیاپی و با فاصله کوتاه در نقاط مختلف فرو می ریزد، فرود «سجّیل» هم به همین ترتیب فراگیر تمامی نقاط شهر شده و همه افراد را دربرگرفت.

887- بخل قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 77 - 8

8_ «عن أبي جعفر (ع) عن رسول الله (صلى الله عليه وآله) قال جبرئيل: ان قوم لوط كانوا اهل قريه لايتنظفون من الغائط ولايتطهرون من الجنابه بخلاء أشحاء على الطعام و ان لوطاً لبث فيهم ثلاثين سنه و إنما كان نازلاً عليهم و لم يكن منهم ...» ;

از امام باقر(ع) از رسول خدا(صلی الله علیه و آله) روایت شده که جبرئیل گفت: قوم لوط اهل قریه ای بودند که خود را از غائط پاک نمی کردند و برای جنابت غسل نمی کردند. مردمی بخیل و بر خوردن حریص بودند. لوط در بین آنان سی سال درنگ کرد. او وارد بر آنان بود و از آنان نبود...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 78 - 24

24_ «عن أبي جعفر (ع): إن قريه قوم لوط كانت على طريق السّياره إلى الشام و مصر فكانت السّياره تنزل بهم فيضيّفونهم . . . فدعاهم البخل إلى أن كانوا إذا نزل بهم الضيف فضحوه . . . و إنما كانوا يفعلون ذلك بالضيف حتى ينكل النازل عنهم . . . فأورثهم البخل بلاء لا يستطيعون دفعه عن أنفسهم . . . حتى صاروا يطلبونه من الرجال في البلاد و يعطونهم عليه الجعل . . .» ;

از امام باقر(ع) روایت شده است که آبادی لوط بر سر راه مسافرانی بود که به شام و مصر می رفتند. کاروانیان بر آن قوم وارد می شدند و مهمانشان می شدند. بخل آنان سبب شد که هر گاه مهمان بر آنان وارد می شد [با انجام عمل زشت] رسوایشان می کردند... و این کار را بدین جهت انجام می دادند که مهمان از آنان بهراسد و باز گردد. پس بخل سبب شد که آنان مبتلا به بلایی شدند (مرض ابنه) نمی توانستند آن را از خود دور کنند... تا آن جا که از مردان شهره‌دافع آن بلا را درخواست می کردند و به آنها اجرت می پرداختند...».

888- بدخواهی قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - حمايت خداوند از لوط (ع) و ميهمانان آن حضرت در برابر بدخواهي هاي قومش

و لقد رودوه عن ضيفه فطمسنا اعينهم

ص: 418

889- بدعتگذاری قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 28 - 8

8 - قوم لوط ، بدعتگذار عمل لواط بودند .

إِنتُمْ لَتَأْتُونَ الْفَحْشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِنَ الْعَالَمِينَ

890- بی اعتقادی قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 29 - 13

13 - قوم لوط ، درباره صداقت لوط (ع) و وعده عذاب او ناباور بودند .

إِنَّا بَعَذَابِ اللَّهِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ

891- بی اعتنایی به زن در قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 165 - 4

4 - بی توجهی مردان قوم لوط به جنس مخالف (زنان)

أَتَأْتُونَ الذَّكَرَانَ مِنَ الْعَالَمِينَ

قید «من العالمین» می تواند مربوط به «ذکران» باشد؛ یعنی، از میان انسان ها_ که اگر تعداد زنانشان از مردان بیشتر نباشد کمتر نیست_ شما تنها با جنس مذکر درمی آمیزید؟

892- بی تقوایی قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 78 - 20

20_ قوم لوط ، فاقد حتی یک انسان فهمیده ، غیور و خداترس

فاتقوا الله ولا تخزون في ضيفى أليس منكم رجل رشيد

«رشيد» به معنای راه یافته است و به مناسبت جمله «اتقواالله» و «لاتخزون في ضيفى» مصداق راه یافتگی، خداترسی و غیرت و حمیت است.

ص: 419

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 161 - 4,6

4 - قوم لوط ، مردمی بی تقوا و گناه پیشه بودند .

إذ قال لهم أخوهم لوط ألا تتقون

6 - قوم لوط ، مورد سرزنش وی به خاطر بی تقوایی و گناه پیشگی

إذ قال لهم أخوهم لوط ألا تتقون

استفهام در جمله «ألا تتقون» می تواند برای توبیخ و سرزنش باشد.

893- بی عقلی قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 78 - 20

20_ قوم لوط ، فاقد حتی یک انسان فهمیده ، غیور و خداترس

فاتقوا الله ولا تخزون فی ضیفی ألیس منکم رجل رشید

«رشید» به معنای راه یافته است و به مناسبت جمله «اتقواالله» و «لاتخزون فی ضیفی» مصداق راه یافتگی، خداترسی و غیرت و حمیت است.

894- بی غیرتی قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 78 - 20

20_ قوم لوط ، فاقد حتی یک انسان فهمیده ، غیور و خداترس

فاتقوا الله ولا تخزون فی ضیفی ألیس منکم رجل رشید

«رشید» به معنای راه یافته است و به مناسبت جمله «اتقواالله» و «لاتخزون فی ضیفی» مصداق راه یافتگی، خداترسی و غیرت و حمیت است.

895- بینش قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 67 - 3

3- قوم لوط انحرافات جنسی (لواط و همجنس بازی) را، کاری خوب می پنداشتند و به آن علاقه و تمایل شدیدی داشتند .

ص: 420

از اظهار شادمانی و شادباش گویی قوم لوط به هنگام باخبر شدن از مهمانان حضرت لوط(ع)، استفاده می شود که آنان از تجاوز جنسی خوشحال و آن را امری پسندیده می انگاشتند. گفتنی است که طبق آیه 78 «هود» و نیز اشاراتی که در آیات بعد (68، 69 و 71) آمده است، آنان مردمانی آلوده به انحراف جنسی بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 70 - 4

4- قوم لوط در پاسخ به درخواست حضرت لوط (ع) مبنی بر اجتناب از هتک آبروی وی ، خود او را مقصر اصلی آن معرفی کردند .

فلا تفضحون . . . و لاتخزون. قالوا أولم ننهك عن العـلمین

اینکه قوم لوط در جواب درخواست او برای اجتناب از ایجاد فضاحت و آبروریزی گفتند: تو را از پیش از پذیرش هرگونه مهمان بیگانه منع کرده بودیم، حکایت از این نکته می کند که آنان با این بیان، می خواستند مقصر اصلی چنین عملی را خود او معرفی کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 56 - 6

6 - گرایش به پاکی و ارزش ها ، تنها جرم لوط (ع) و خاندانش در نظر آن جامعه فسادزده

قالوا أخرجوا آل لوط من قريتكم إثمهم أناس يتطهرون

عبارت «إثمهم أناس» تعلیل برای حکم اخراج است.

896- پرتاب سنگریزه در قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 29 - 17، 16

16 - « عن النبي (صلى الله عليه وآله) أنه قال . . . : الخذف في النادی من أخلاق قوم لوط . ثم تلا : « و أتون في نادیکم المنکر » قال هو الخذف ;

از نبی اکرم(صلی الله علیه و آله) روایت شده که فرمود: . . . پرتاب سنگ ریزه به وسیله انگشتان، از اخلاق قوم لوط بود. سپس این آیه را تلاوت کرد: « و تأتون فی نادیکم المنکر» و فرمود: آن منکر، همان پرتاب سنگ ریزه است.».

17 - « عن الصادق (ع) (فی قوله تعالی) « و تأتون فی نادیکم المنکر » یعنی الخذف بالحصى و التصفيق بالحمام . . . و مناقره الديوک

... و الجنق فی المجالس و لبس المعصفرات ... ؛

از امام صادق (ع) درباره این سخن خدای تعالی «و تأتون فی نادیکم المنکر» روایت شده که فرمود: مقصود از «منکر» پرتاب سنگ ریزه در مجالس و کف زدن برای پرواز دادن کبوتر... و به جنگ وادار کردن خروس ها... و شرطه در مجالس و پوشیدن لباس های معصفر (لباس هایی که با عصفر، به رنگ زرد درآمده) است.»

ص: 421

897- پلیدی قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 74 - 4

4- قوم لوط ، به انواع پلیدی ها و ناپاکی های گسترده و اعمال و خصال پست و ناپسند مبتلا بودند .

و نَجِّينَه من القرية التي كانت تعمل الخبث

«خبث» (جمع «خبیثه») و از ماده «خبث» به معنای انواع پلیدی ها، ناپاکی ها، اعمال و خصال پست و ناپسند است (لسان العرب).

898- پوشیدن لباس زرد در قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 29 - 17

17 - «عن الصادق (ع) (فی قوله تعالى) «و تأتون فی نادیکم المنکر» یعنی الخذف بالحصی و التصفیق بالحمام . . . و مناقره الديوک . . . و الجنق فی المجالس و لبس المعصفرات . . .»

از امام صادق (ع) درباره این سخن خدای تعالی «و تأتون فی نادیکم المنکر» روایت شده که فرمود: مقصود از «منکر» پرتاب سنگ ریزه در مجالس و کف زدن برای پرواز دادن کبوتر . . . و به جنگ وادار کردن خروس ها . . . و شرطه در مجالس و پوشیدن لباس های معصفر (لباس هایی که با عصفور، به رنگ زرد درآمده) است.»

899- تاریخ سرزمین قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 40 - 4

4_ آثار و بقایایی از شهر ویران شده قوم لوط ، تا عصر بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر جای مانده بود .

و لقد أتوا علی القرية التي أمطرت مطر السوء

900- تاریخ قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 80 - 3,6

3_ لواط ، عملی شایع در میان قوم لوط بود .

أتأتون الفحشه

ص: 422

با توجه به آیه بعد معلوم می شود مراد از «الفحشه»، لواط است.

6_ لوط با توصیف لواط به عنوان کرداری بسیار زشت ، قوم خویش را به سبب ارتکاب آن نکوهش کرد .

أتأتون الفحشه

«فاحشه» به عمل بسیار شنیع گفته می شود. استفهام در جمله «أتأتون ...» انکار توییخی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 81 - 4, 5, 1

1_ قوم لوط ، مردمی مبتلا به عمل بسیار شنیع لواط

إنکم لتأتون الرجال شهوه من دون النساء

فعل مضارع «تأتون» حکایت از استمرار لواط دارد که در برداشت از آن به «ابتلا» تعبیر شد.

2_ قوم لوط به سبب گرایش شدید به لواط ، همبستری با زنان خویش را ترک کردند .

إنکم لتأتون الرجال شهوه من دون النساء

«شهوة»، مفعول مطلق برای فعل محذوف (یشتونها) است و دلالت بر گرایش و علاقه شدید مردان قوم لوط به لواط دارد.

4_ قوم لوط به دلیل ارتکاب لواط ، مردمی متجاوز و اسرافگر

بل أنتم قوم مسرفون

5_ شهوت پرستی بیش از حد قوم لوط ، موجب گرایش آنان به لواط شد .

إنکم لتأتون ... بل أنتم قوم مسرفون

بدان احتمال که جمله «بل أنتم قوم مسرفون» به منزله علتی برای گرایش قوم لوط به لواط باشد. یعنی چون اسرافگر بودید به لواط مبتلا شدید. در این صورت مراد از اسراف، به مناسبت مورد، اسراف در شهوت جنسی خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 82 - 3, 5, 8

2_ مبارزه لوط با برنامه های ضد اخلاقی قوم خویش موجب طرح پیشنهاد اخراج وی و همراهانش از دیارشان

و لوطاً إذ قال لقومه .. قالوا أخرجوهم

پیشنهاد اخراج لوط از یکسو به مبارزات وی مرتبط شده است؛ زیرا جمله «إلا أن قالوا ..» در پاسخ تبلیغات و هدایتگریهای لوط ایراد گردیده است؛ و از سوی دیگر این پیشنهاد با جمله «انهم ...» تعلیل شده است. بنابراین تصمیم قوم لوط به اخراج وی و همراهانش به دو علت بوده است: یکی مبارزه وی با فسادها و دیگری پاک زیستن وی و همراهانش.

3_ پاک زیستی لوط و همراهانش، موجب رنجش قوم وی و عاملی برای پیشنهاد اخراج ایشان از دیارشان شد.

أخرجوهم من قريتهم إنهم أناس يتطهرون

5_ یاران و همگامان لوط در مقایسه با مخالفان وی بسیار اندک بودند.

قالوا أخرجوهم من قريتهم

تصمیم و پیشنهاد اخراج لوط و یارانش حکایت از آن دارد که یاران وی در مقایسه با مخالفان او بسیار اندک بودند، ورنه چنین پیشنهادی طبیعی به نظر نمی رسید.

8_ قوم لوط ناامید از گرایش وی و همگامانش به منجلاب فسادها و ارتکاب رفتارهای پلید و ناروا

إنهم أناس يتطهرون

ص: 423

به کارگیری فعل مضارع «یتطهرون» بیانگر آن است که قوم لوط بر این باور بودند که پاک زیستی وی و همراهانش امری مستمر و مداوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 83 - 1, 2, 3

1_ خداوند قوم لوط را به سبب مخالفتشان با لوط و استمرارشان بر عمل شنیع لوط به هلاکت رساند .

فانجینه و أهله إلا امرأته كانت من الغبرین

2_ خداوند با خارج ساختن لوط و بستگان قومش از دیارشان ، وی را از عذاب مقدر شده برای قوم لوط نجات بخشید .

فانجینه و أهله

چون جمله «فانجینه» در مقابل جمله «كانت من الغبرین» (همسر لوط در زمره باقی ماندگان بود) قرار گرفته است، معلوم می شود نجات از عذاب قوم لوط در گرو خارج شدن از شهر و دیار آنان بوده است. بنابراین «فانجینه» یعنی: فانجینه باخراجنا اياه من بینهم.

3_ از میان قوم لوط تنها خانواده و بستگانش به وی ایمان آوردند .

فانجینه و أهله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 84 - 1

1_ خداوند با فرو ریختن بارانی بی نظیر (بارشی از سنگ) بر سر قوم لوط ، آنان را به هلاکت رساند .

و أمطرنا علیهم مطراً

«مَطْر» مفعول به برای «أمطرنا» است و نکره آمدنش حکایت از آن دارد که بارشی عجیب و بی نظیر بوده است و با توجه به آیه 82 از سوره هود (و أمطرنا علیها حجاره ..) معلوم می شود که عذاب قوم لوط سنگباران بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 76 - 3

3_ عذاب تقدیر شده بر قوم لوط ، قطعی و غیر قابل تغییر و بازگشت بود .

إنه قد جاء أمر ربك و إنهم ءاتیهم عذاب غیر مردود

«آتی» اسم فاعل از اتیان (آمدن) و «ردّ» به معنای بازگرداندن است. بنابراین «إنهم آتیهم...»؛ یعنی، همانا عذابی بر آنان وارد خواهد شد که بازگشت ناپذیر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 78 - 24, 5, 3, 2, 1

1_ گروهی از قوم لوط به منظور تجاوز به مهمانان لوط (فرشتگان) شتابان به سوی خانه او هجوم بردند .

و جاء قومہ یهرعون إلیه

هر چند هجوم آوردن به سوی لوط(ع) به همه قوم او نسبت داده شده است (و جاء قومہ)؛ ولی مراد از آن به قرینه هایی چند، برخی افراد قوم می باشد. جمله «هؤلاء بناتی...» از آن قرینه هاست؛ زیرا شرعاً و حقیقتاً امکان پذیر نبود که دختران لوط بتوانند

ص: 424

به ازدواج همه و یا اکثر قوم وی درآیند. قابل ذکر است که نسبت دادن کردار برخی از افراد قوم به همه ایشان، اشاره به این نکته دارد که: اگر همه آنان از وجود مهمانان لوط مطلع می شدند و برایشان مقدور بود، همانند مهاجمان عمل می کردند.

2_ قوم لوط، مردمی تبه کار و مبتلا به عمل شنیع لواط (همجنس بازی) بودند.

و من قبل کانوا یعملون السیئات

از مصداقهای بارز برای «السیئات» _ به مناسبت مورد _ لواط و همجنس بازی است.

3_ قوم لوط علاوه بر لواط، به گناهان فراوان دیگری نیز آلوده بودند.

و من قبل کانوا یعملون السیئات

برداشت فوق، بر این اساس است که «ال» در «السیئات» برای جنس باشد. «ال» جنسیّه در صیغه جمع، دلالت بر عموم و احیاناً حکایت از کثرت دارد.

5_ پیشینه تبه کاری قوم لوط و خو گرفتن با عمل شنیع لواط، آنان را به سوی خانه لوط (ع) برای تعرض به مهمانانش، گسیل داشت.

و جاء قومہ یهرعون إلیه و من قبل کانوا یعملون السیئات

جمله «و من قبل کانوا...» _ که حکایت از پیشینه تبه کاری و استمرار بدکاری در میان قوم دارد - بیانگر فاعل محذوف از «یهرعون» می باشد؛ یعنی، عامل و باعث هجوم قوم لوط به خانه لوط (ع)، سابقه سوء و خوی بدکاری آنان بود.

24_ «عن أبی جعفر (ع): إن قریه قوم لوط کانت علی طریق السیّاره إلی الشام و مصر فکانت السیّاره تنزل بهم فیضیّونهم... فدعاهم البخل إلی أن کانوا إذا نزل بهم الضیف فضحوه... و إنما کانوا یفعلون ذلک بالضیف حتی ینکل النازل عنهم... فأورثهم البخل بلاء لا یستطیعون دفعه عن أنفسهم... حتی صاروا یطلبونه من الرجال فی البلاد و یعطونهم علیه الجعل...»؛

از امام باقر (ع) روایت شده است که آبادی لوط بر سر راه مسافرانی بود که به شام و مصر می رفتند. کاروانیان بر آن قوم وارد می شدند و مهمانشان می شدند. بخل آنان سبب شد که هر گاه مهمان بر آنان وارد می شد [با انجام عمل زشت] رسوایشان می کردند... و این کار را بدین جهت انجام می دادند که مهمان از آنان بهر اسد و باز گردد. پس بخل سبب شد که آنان مبتلا به بلایی شدند (مرض ابنه) نمی توانستند آن را از خود دور کنند... تا آن جا که از مردان شهر هادف آن بلا را درخواست می کردند و به آنها اجرت می پرداختند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 82 - 7، 2، 1

1_ خداوند، با زیر و رو کردن دیار قوم لوط، آنان را به عذاب استیصال گرفتار ساخت.

فلما جاء أمرنا جعلنا عـلیها سافلها

مراد از ضمیر در «ع_ایها»، «سافلها» و «علیها» قریه و یا قریه هایی است که قوم لوط در آنها زندگی می کردند. عالی و سافل هر چیز به معنای بالاترین و پایین ترین قسمت آن است (لسان العرب).

2_ خداوند، علاوه بر زیر و رو کردن دیار قوم لوط، با فرو فرستادن سجّیل (سنگ گل) آنان را به هلاکت رساند.

فلما جاء أمرنا .. أمطرنا علیها حجاره من سجیل

«سجیل» کلمه ای است که در اصل فارسی بوده (سنگ گل) و آن گاه که در زمان عربی استعمال شده و به اصطلاح معرّب گشته، به صورت «سجّیل» تلفّظ شده است (لسان العرب).

7_ عذاب نازل شده بر قوم لوط، عذابی سخت و سهمگین

فلما جاء أمرنا جعلنا ع_لیها سافلها

ص: 425

اضافه کلمه «أمر» به ضمیر متکلم «نا» برای رساندن عظمت و بزرگی عذاب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 89 - 6

6_ قوم لوط پیش از قوم شعیب می زیسته و میان آنها فاصله زمانی زیادی نبوده است .

و ما قوم لوط منکم بیعید

دور نبودن قوم لوط از قوم شعیب _ که جمله «و ما قوم لوط . . .» حکایت از آن دارد _ می تواند ناظر به قرب مکانی باشد و نیز می تواند ناظر به قرب زمانی باشد. تصریح نکردن آیه شریفه به یکی از دو مورد ، نشانه آن است که هر دو لحاظ، مورد نظر می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 100 - 1

1_ داستان اقوامی چون فرعونیان ، قوم نوح ، هود ، صالح ، لوط و شعیب (ع) ، از داستان های مهم تاریخ بشری است .

ذلک من أنباء القری

«أنباء» جمع نبا است و نبا _ چنان چه در مفردات راغب آمده _ به خبری گفته می شود که دارای فایده بزرگ است. «قری» (جمع قریه) به معنای آبادیهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 59 - 4

4- جرم و تبه کاری قوم لوط ، عامل هلاکت و عذاب آنان شد .

قالوا إنا أرسلنا إلى قوم مجرمين . إلاء لوط إنا لمنجّوهم أجمعين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 60 - 1,5

1- همسر لوط (ع) در زمره مجرمان قوم لوط و عذاب شدگان الهی بود .

إلاء لوط إنا لمنجّوهم . . . إلاء امرأته

5- سرزمین قوم لوط ، محل نزول عذاب الهی بر آنان

إلا امرأته إنها لمن الغـیرین

«غایر» (مفرد غایرین) در لغت به معنای باقی و بازمانده است و مقصود از بازماندگان، عموم مردم لوط _ به استثنای آل لوط _ است که در شهر ماندند و عذاب الهی آنان را فرا گرفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 65 - 7،8

7- عذاب قوم لوط ، فراگیر تمامی ساکنان شهر بود .

فأسر بأهلک . . و امضوا حیث تؤمرون

از اینکه حضرت لوط (ع) مأموریت یافت برای نجات خاندانش آنها را از شهر خارج کند، معلوم می شود که هر کس در شهر می

ص: 426

مانند، عذاب الهی دامنگیر او می شد.

8- عذاب قوم لوط ، غافلگیرانه و بدون آگاهی قبلی آنان بود .

فأسر بأهلک . . . و لا یلتفت منکم أحد

از اینکه ملائکه از لوط(ع) خواستند تا خانواده خویش را شبانگاه از شهر بیرون ببرد و مراقبت به عمل آورد تا هیچ یک از آنان باز نگردند، احتمالاً از این جهت بود که کسی از قوم لوط متوجه قضیه نزول عذاب نشود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 66 - 3,4

3- نسل قوم لوط با عذاب الهی ، قطع و ریشه کن شد .

وقضینا . . . أن دابر هـ_ؤلاء مقطوع مصبحین

«دابر» به معنای «آخر» است (مفردات راغب)، و مقصود از جمله «دابر هـ_ؤلاء مقطوع» نابودی آخرین فرد موجود از قوم لوط است که طبیعتاً قطع نسل آنان را در پی داشت.

4- عذاب و هلاکت قوم لوط ، در صبحگاهان تحقق پذیرفت .

أن دابر هـ_ؤلاء مقطوع مصبحین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 67 - 3,4

3- قوم لوط انحرافات جنسی (لواط و همجنس بازی) را ، کاری خوب می پنداشتند و به آن علاقه و تمایل شدیدی داشتند .

و جاء أهل المدینه یستبشرون

از اظهار شادمانی و شادباش گویی قوم لوط به هنگام باخبر شدن از مهمانان حضرت لوط(ع)، استفاده می شود که آنان از تجاوز جنسی خوشحال و آن را امری پسندیده می انگاشتند. گفتنی است که طبق آیه 78 «هود» و نیز اشاراتی که در آیات بعد (68، 69 و 71) آمده است، آنان مردمانی آلوده به انحراف جنسی بودند.

4- انحرافات جنسی (لواط و همجنس بازی) عملی رایج و علنی در میان قوم لوط

و جاء أهل المدینه یستبشرون

تصريح به آمدن «اهل مدینه» که شامل همه یا عموم مردم می شود، حاکی از نکته فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 73 - 1

1- قوم لوط ، در پی اصرار بر تداوم انحراف جنسی خود ، صبحگاهان گرفتار صدایی وحشتناک و غرش سهمگین شدند .

قال هـ_ؤلاء بناتی .. فأخذتهم الصيحه مشرقين

«صیحه» به معنای صدا بلند کردن و فریاد است و چون این صدا همراه با فزع و ترس است، از این رو به صدای وحشتناک و غرش سهمگین تعبیر شده است. «شرق» (مصدر مشرقین) به معنای طلوع خورشید است. وزن فاعلی آن به معنای آنان داخل صبح شدند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 427

1- خداوند، شهر قوم لوط را در پی صدایی وحشتناک، زیر و رو و واژگون کرد.

فأخذتهم الصيحة .. فجعلنا عـ لیهـا سافلها

2- قوم لوط، هم زمان با زیر و رو شدن شهرشان، دچار بارش کلوخهایی از سنگ و گِل (سجیل) شدند.

فجعلنا عـ لیهـا سافلها و أمطرنا علیهم حجاره من سجیل

«سجیل» در لغت به معنای شیئی است که از سنگ و گِل مخلوط باشد و برخی از اهل لغت آن را «لفظی فارسی» و معرب «سنگ گِل» دانسته اند.

4- یکایک افراد قوم لوط، هدف کلوخهایی از سنگ و گِل شدند.

و أمطرنا علیهم حجاره من سجیل

برداشت فوق از تعبیر «أمطرنا» استفاده گردیده است؛ یعنی، همان گونه که قطره های باران از آسمان به صورت پیاپی و با فاصله کوتاه در نقاط مختلف فرو می ریزد، فرود «سجیل» هم به همین ترتیب فراگیر تمامی نقاط شهر شده و همه افراد را دربرگرفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 74 - 9,10,4

4- قوم لوط، به انواع پلیدی ها و ناپاکی های گسترده و اعمال و خصال پست و ناپسند مبتلا بودند.

و نَجِّنْـه من القریه التی کانت تعمل الخبث

«خبث» (جمع «خبیثه») و از ماده «خبث» به معنای انواع پلیدی ها، ناپاکی ها، اعمال و خصال پست و ناپسند است (لسان العرب).

9- جامعه فاسد و ناپاک قوم لوط، از دعوت و تبلیغ آن حضرت تأثیر نپذیرفتند.

و نَجِّنْـه من القریه التی کانت تعمل الخبث

10- پیشینه جامعه لوط در فسق و انحراف، زمینه ساز روی آوردن آنان به کردار پلید و ناشایست و نپذیرفتن دعوت حضرت لوط (ع)

تعمل الخبث إثمهم كانوا قوم سوء فـ سقین

جمله «إثمهم كانوا..» به منزله تعلیل برای جمله «تعمل الخبث» می باشد. بنابراین فسق (عصیان و انحراف از مسیر حق) موجب رویکرد قوم لوط به خبث و ناپاکی ها گردید. گفتنی است فعل «كانوا» _ که مفید استقرار وصف است _ بیانگر تداوم فساد در میان قوم لوط در

گذشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 43 - 3

3 - مخالفت همگانی قوم لوط با رسالت او و دروغگو خوانده شدن وی از سوی آنان

و قوم ابرهیم و قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 40 - 3

3 - شهر قوم لوط ، به وسیله بارانی از سنگ گل ، به ویرانه ای تبدیل شد .

ص: 428

و لقد أتوا على القرية التي أمطرت مطر السوء

آنچه به صورت باران بر قوم لوط بارید _ به قرینه آیات دیگر از جمله آیه 82 سوره «هود» (و أمطرنا عليها حجارة من سجيل منضود) _ سنگ گل و کلوخ بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 165 - 1,3,5

1 - مردان قوم لوط ، گرفتار انحراف جنسی (هم جنس بازی)

أتأتون الذکران من الع_لمین

«إتیان» (مصدر «تأتون») به معنای آمدن است و در این جا کنایه از آمیزش می باشد. «ذُکران» (جمع «ذکر»); یعنی، مردان.

3 - لواط و همجنس بازی ، انحرافی ابداع شده توسط قوم لوط

أتأتون الذکران من الع_لمین

قید «من العالمین» می تواند متعلق به «تأتون» باشد؛ یعنی، «أتأتون أنتم من بین العالمین الذکران؛ آیا از میان مردم جهان، شما با مردان می آمیزید؟» مقصود این است که در دنیا، هیچ قومی را نمی یابید که چنین رویه زشتی را برگزیده باشد.

5 - هم جنس گرایی ، بارزترین نمود بی تقوایی قوم لوط

فأتقوا الله .. أتأتون الذکران من الع_لمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 166 - 1,6

1 - قوم لوط ، مورد سرزنش وی به خاطر انحراف از مسیر طبیعی در ارضای غرایز جنسی

و تذرون ما خلق لکم ربکم من أزوجکم

«وَذَر» (مصدر «تذرون») به معنای ترک کردن و واگذاشتن است. «من أزوجکم» بیانگر مراد از «ما» در «ما خلق لکم» «زوج» (مفرد «أزواج») به معنای جفت و همسر است. «عدوان» (مصدر «عادون») نیز مرادف تعدی و تجاوز است؛ یعنی، «و آنچه را پروردگارتان برای شما آفریده است (همسرانتان) وامی گذارید؟ نه بلکه شما گروهی تجاوزپیشه اید».

6 - قوم لوط ، مردمی تجاوزگر و شکننده حریم ارزش ها

«عادون» از ریشه «عدوان» (تعدی و تجاوز) مشتق شده است. بنابراین «بل اَنتم قوم عادون» یعنی، شما مردمی تجاوزپیشه اید؛ که به جای آمیزش با زنان با مردان درمی آمیزید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 167 - 4، 3، 2، 1

1 - تهدید شدن لوط (ع) از سوی قوم خود، به اخراج و تبعید در صورت دست برداشتن از تبلیغ

قالوا لئن لم تنته . . من المخرجین

ضمیر فاعل در «قالوا» به قوم لوط باز می گردد «إنتهاء» (مصدر تنته) یعنی دست برداشتن و پایان دادن.

2 - خیره سری و مقاومت قوم لوط، در برابر نصیحت های وی

قالوا . . لتکوننّ من المخرجین

ص: 429

3 - تبعید مخالفان ، شیوه ای رایج در میان قوم لوط

لتکوننّ من المخرجین

تعبیر «من المخرجین» به جای «لنخرجنک»، می رساند که قبل از لوط(ع) دیگرانی نیز تبعید و از شهر اخراج شده بودند.

4 - تلاش پیگیر و مجدّانه لوط (ع) ، در مبارزه با انحراف (هم جنس گرایی) قوم خویش

قالوا لنن لم تنته ی_ لوط لتکوننّ من المخرجین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 168 - 2

1 - تسلیم نشدن لوط (ع) در برابر تهدید های قوم منحرف خویش

قال إني لعملكم من القالین

«قلا» (مصدر «قالین») به معنای بغض و دشمنی است. برداشت یاد شده با توجه به اقدام لوط(ع) به اظهار تنفر نسبت به کردار قومش _ علی رغم تهدید اکید آنان به اخراج و تبعید وی _ به دست می آید.

2 - حضرت لوط (ع) _ به رغم تهدید شدن به تبعید _ تنفر و دشمنی خود را با کردار زشت قوم خود اعلام کرد و بر آن تأکید ورزید .

قال إني لعملكم من القالین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 172 - 1

1 - هلاکت قوم لوط ، پس از خروج وی و خاندان مؤمنش از شهر

فنجین_ه و أهله .. ثمّ دمّنا الأخرین

«تدمیر» (مصدر «دمّنا») مرادف «إهلاک» و به معنای نابود کردن و از میان برداشتن است؛ یعنی، «سپس دیگران را هلاک گردانیدیم».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 173 - 1

1 - بارش بارانی از سنگ گِل (سجیل) بر قوم لوط ، پس از هلاکت آنان و ویرانی کامل دیارشان

ثم دمرنا الآخرين . و أمطرنا عليهم مطراً

«إمطار» (مصدر «أمطرنا») به معنای بارانیدن است. «مطراً» مفعول «أمطرنا» و تنکیر آن تنکیر تنويع است؛ یعنی، «بر روی آنان نوعی باران فرو ریختیم». در سوره حجر (آیه 74) نوع باران را بیان کرده است: «فجعلنا عاليها سافلها و أمطرنا عليهم حجاره من سجيل؛ شهرشان را زیرو رو کردیم و بر آنان سنگ هایی از سجیل (سنگ گِل) فرو ریختیم».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 54 - 7

7 - روی آوردن قوم لوط به کردار زشت ، علی رغم آگاهی آنان به ماهیت پلید آن

أتأتون الف_حشه و أنتم تبصرون

ص: 430

برخی از مفسران کلمه «تبصرون» را از «ابصارالقلب» (معادل دانش و آگاهی) مشتق دانسته اند. بنابراین مفاد پیام لوط چنین می شود: شما به زشتی ها روی آورده اید با این که ماهیت پلید و قبیح اعمالتان را می دانید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 55 - 1

1 - مردان قوم لوط ، گرفتار هم جنس گرایی

أنتکم لتأتون الرجال شهوه من دون النساء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 56 - 4, 6, 2, 1

1 - تأثیرناپذیری قوم لوط ، در برابر هشدار ها و هدایت گری های او

فما كان جواب قومه إلا أن قالوا أخرجوا آل لوط

2 - تصمیم قوم لوط مبنی بر اخراج و تبعید لوط (ع) و خانواده اش ، تنها پاسخ آنان به هشدار های خیرخواهانه او

فما كان جواب قومه إلا أن قالوا أخرجوا آل لوط من قريبتکم

4 - ایمان نیاوردن هیچ فردی از جامعه به لوط (ع) ، جز افراد خانواده وی

قالوا أخرجوا آل لوط من قريبتکم

مخالفان لوط به جای این که بگویند: پیروان لوط را اخراج کنید، گفتند: خانواده وی را بیرون کنید و این نشان می دهد که جز خانواده اش کسی به وی ایمان نیاورده بود.

6 - گرایش به پاکی و ارزش ها ، تنها جرم لوط (ع) و خاندانش در نظر آن جامعه فسادزده

قالوا أخرجوا آل لوط من قريبتکم إثمهم أناس يتطهرون

عبارت «إثمهم أناس» تعلیل برای حکم اخراج است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 57 - 1

1 - نجات لوط (ع) و خانواده اش - به جز همسر وی - از عذاب نازل شده بر قوم لوط

فأنجينه و أهله إلاّ امرأته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 58 - 4، 3، 2، 1

1 - بارش بارانی از عذاب مرگبار بر قوم فسادپیشه لوط

و أمطرنا عليهم مطراً

تکثیر «مطراً» تکثیر تنويع است؛ یعنی، نوعی باران فرستادیم که آنان را در کام مرگ فرو برد.

2 - عذاب قوم لوط، عذابی آسمانی و فرو باریده بر سر آنان

و أمطرنا عليهم مطراً

3 - نزول عذاب بر قوم لوط، پس از انذار و اتمام حجت بر آنان بود.

ص: 431

قید «منذرین» بیانگر آن است که پیش از نزول عذاب، هشدارهای لازم به آنان داده شده و حجت خدا بر ایشان تمام شده بود.

4- عذاب فرو آمده بر قوم لوط، بسی مرگبار و جانگزا بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 28 - 7، 5، 4

4- لواط (آمیزش با مردان)، در میان قوم لوط رواج داشت .

إِنكُمْ لَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ

«فاحشه» به هر «کردار زشت» اطلاق می شود و به قرینه آیه بعد، منظور از آن، لواط است.

5- لوط (ع) قوم خود را به خاطر همجنس بازی (لواط)، مورد سرزنش قرار داد .

و لوطًا إِذْ قَالَ .. إِنكُمْ لَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ

7- عمل لواط، پیش از قوم لوط سابقه نداشته است .

إِنكُمْ لَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِنَ الْعَالَمِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 29 - 13، 11، 9، 7، 6، 5، 3، 2

2- عمل لواط، در میان قوم لوط، رواج داشت .

أَنْتُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ

3- قوم لوط، از آمیزش با زنان اعراض کرده و به عمل لواط، روی آورده بودند .

أَنْتُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ وَتَقْطَعُونَ السَّبِيلَ

مراد از «سبیل»، در این آیه، احتمال دارد که به قرینه مقام، راه ایجاد نسل باشد و احتمال دارد که راهزنی باشد. برداشت بالا بنابر احتمال نخست است. گفتنی است، بنابراین احتمال، «تقطع السبیل» کنایه از قطع نسل، به سبب ترک آمیزش با زنان است.

5- قوم لوط ، راه ها را بر مسافران می بستند تا با آنان ، عمل لواط انجام دهند .

أنتکم لتأتون الرجال و تقطعون السبیل

احتمال دارد که عطف «تقطعون..» بر «لتأتون» به منظور بیان یک واقعیت خارجی _ چنان که مفسران نیز گفته اند _ باشد و آن، این است که قوم لوط، راه را بر مسافران می بسته اند تا بر آنان دست بیابند و با آنان آمیزش کنند.

6- قوم لوط ، عمل لواط ، را در منظر و دید دیگران انجام می دادند .

أنتکم .. و تأتون فی نادیکم المنکر

«ال» در «المنکر» برای عهد ذکری است و مراد از «منکر»، آمیزش با مردان است.

7- قوم لوط ، در ملاء عام ، منکرات انجام می دادند .

أنتکم .. و تأتون فی نادیکم المنکر

9- لوط (ع) ، قوم اش را به خاطر ارتکاب عمل لواط ، راهزنی و ارتکاب علنی منکر ، به عذاب الهی وعده داد .

أنتکم لتأتون الرجال .. فما کان جواب قومه إلا أن قالوا ائتنا بعذاب الله

11- تنها پاسخ قوم لوط به لوط (ع) در برابر سرزنش و وعده عذاب ، درخواست نزول عذاب بود .

فما كان جواب قومه إلا أن قالوا ائتنا بعذاب الله

13 - قوم لوط ، درباره صداقت لوط (ع) و وعده عذاب او ناباور بودند .

ائتنا بعذاب الله إن كنت من الصّـدّيقين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 30 - 7

7 - قوم لوط ، مردمی مفسد بودند .

على القوم المفسدين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 32 - 9، 7

7 - ملانکه عذاب قوم لوط ، پیشاپیش از عذاب شدن همسر لوط خبر داشتند و او را از نجات یافتگان نمی دانستند .

لننجيّه و أهله إلاّ امرأته كانت من الغـبرين

«غابر» ماندن پس از سپری شدن چیزی است که با او بوده است (مفردات راغب)

9 - عذاب قوم لوط ، عذابی فراگیر همه ساکنان شهر بود .

لننجيّه و أهله إلاّ امرأته كانت من الغـبرين

«لننجيّه» در مقابل «كانت من الغابرين» است و نشان می دهد که نجات از عذاب، در گرو خروج از شهر بوده و عذاب، به گونه ای بوده است که تمام ساکنان شهر را فرا می گرفته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 33 - 17

17 - عذاب مقدر شده برای قوم لوط ، عذابی فراگیر بود .

إنّا منجّوك و أهلك إلاّ امرأتك كانت من الغـبرين

«إنّا منجّوك» در مقابل «كانت من الغابرين» است و نشان می دهد که عذاب، به گونه ای بوده که همه را فراگرفته و تنها خارج شدگان از

شهر اهل نجات بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 34 - 1,2,3,4,6

1 - اعلام فرشتگان به لوط (ع) مبنی بر فرود آوردن عذابی از آسمان، بر قوم لوط

إِنَّا مَنْزِلُونَ عَلَىٰ أَهْلِ هَذِهِ الْقَرْيَةِ رِجْزًا مِنَ السَّمَاءِ

2 - عذاب قوم لوط، عذابی سخت و کوبنده بود.

إِنَّا مَنْزِلُونَ عَلَىٰ أَهْلِ هَذِهِ الْقَرْيَةِ رِجْزًا مِنَ السَّمَاءِ

نکره آورده شدن «رجزاً» بیان کننده بزرگی عذاب نازل شده بر قوم لوط است.

3 - عذاب نازل شده بر قوم لوط، زلزله بود.

إِنَّا مَنْزِلُونَ عَلَىٰ أَهْلِ هَذِهِ الْقَرْيَةِ رِجْزًا مِنَ السَّمَاءِ

ص: 433

«رجز» در لغت، به معنای «اضطراب» است. مراد از آن، در آیه، زلزله است (مفردات راغب).

4- فرستادگان خدا بر لوط (ع)، خود، مأمور عذاب قوم لوط بودند.

وَلَمَّا أَنْ جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا... إِيَّا مَنْزِلُونَ عَلَىٰ أَهْلِ هَذِهِ الْقَرْيَةِ رَجْزًا مِنَ السَّمَاءِ

6- فسق و تبهکاری قوم لوط، موجب نزول عذاب آسمانی بر آنها شد.

إِيَّا مَنْزِلُونَ عَلَىٰ أَهْلِ هَذِهِ الْقَرْيَةِ... بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 35 - 1

1 - مأموران عذاب قوم لوط، شهر آن قوم را، با عذابی آسمانی، درهم کوبیدند.

إِيَّا مَنْزِلُونَ عَلَىٰ أَهْلِ هَذِهِ الْقَرْيَةِ رَجْزًا مِنَ السَّمَاءِ... وَلَقَدْ تَرَكْنَا مِنْهَا آيَةً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 134 - 1,2

1 - لوط (ع) و خاندان او، از عذاب نازل شده بر قوم شان نجات یافتند.

إِذْ نَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ

2- قوم لوط، گرفتار عذاب هلاکت بار الهی شدند.

وَإِنَّ لُوطًا لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ. إِذْ نَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ

نجات حضرت لوط و خاندانش، نشانگر نابود شدن قوم لوط است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 136 - 1

1 - تمام افراد قوم لوط که در شهر ماندند، به عذاب هلاکت بار الهی گرفتار و کیفر شدند.

إِذْ نَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ. إِلَّا عَجُوزًا فِي الْغَابِرِينَ. ثُمَّ دَمَّرْنَا الْأَخْرِينَ

«تدمیر» (مصدر «دمرنا») به معنای اهلاک و نابود کردن از روی کیفر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 13 - 1

1 - قوم ثمود ، لوط و اصحاب ایکه (قوم شعیب) ، پیامبران خود را تکذیب کردند .

كذّبت قبلهم قوم ... ثمود و قوم لوط و أصحاب لئیکه

مفسران بر این عقیده اند که مقصود از «أصحاب الأیکه» قوم شعیب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 14 - 1,2

1 - قوم نوح ، عاد ، فرعون ، ثمود ، لوط و اصحاب ایکه (قوم شعیب) ، پیامبران خود را تکذیب کردند .

قوم نوح ... ثمود ... أصحاب لئیکه ... إن کلّ إلّا کذّب الرسل

ص: 434

2- تکذیب پیامبران از سوی قوم نوح، عاد، فرعون، ثمود، لوط و اصحاب ایکه (قوم شعیب)، بسیار شدید بود.

إِنْ كَلَّ الْكَذَّابُ الرِّسْلَ

«این» نافیهِ و «کَلَّ» از الفاظ عموم و تنوین آن عوض از محذوف است، یعنی، «کَلَّهْم». عبارت «إِلَّا كَذَّبَ الرِّسْلَ» استثنا از نفی جنس و مفید تأکید حصر است؛ یعنی، این اقوام آن قدر به تکذیب پیامبران خود پرداختند که گویی به جز تکذیب هیچ کار و یا صفت دیگری نداشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 13 - 1

1_ قوم عاد و فرعون و قوم لوط، از تکذیب کنندگان پیامبران، در گذشته تاریخ

کَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ... و عاد و فرعون و إخوان لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 33 - 2، 1

1 - مأموریت فرشتگان، فرو ریختن سنگپاره ها بر سر قوم جرم پیشه لوط

لنرسل علیهم حجاره

2- عذاب قوم لوط، به وسیله سنگ هایی از گِل

حجاره من طین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 34 - 3، 1

1 - سنگپاره های فرو ریخته بر قوم لوط، سنگپاره هایی دارای علامت و نشانه هایی مخصوص

حجاره من طین . مسومه عند ربک

«مسومه»، مشتق از «سومه» (علامت) و به معنای نشاندار است.

3 - اسراف (تجاوز از قانون الهی و زیاده روی در گناه)، بارزترین جرم قوم لوط بود.

أرسلنا إلى قوم مجرمين .. للمسرفين

تعبیر «مسرف» در این آیه، به معنای تجاوز از قانون است که بر قوم مجرم لوط، منطبق شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 35 - 4، 1

1 - خارج گشتن مؤمنان به فرمان الهی از میان قوم لوط، قبل از نزول عذاب

فأخرجنا من كان فيها من المؤمنين

4 - لوط (ع)، دارای طرفدارانی مؤمن، به رغم کفر فراگیر جامعه وی

فأخرجنا من كان فيها من المؤمنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 435

1 - وجود تنها یک خانواده مؤمن ، در میان قوم لوط

فما وجدنا فيها غير بيت من المسلمين

3 - مقاومت شدید و یکپارچه جامعه لوط (ع) ، در برابر آن حضرت و رسالت او

فما وجدنا فيها غير بيت من المسلمين

4 - « عن أبي جعفر (ع) إن رسول الله سأل جبرئيل كيف كان مهلك قوم لوط ؟ فقال إن قوم لوط . . . فلما عتوا عن أمره بعث إليهم ملائكة ليخرجوا من كان في قريتهم من المؤمنين فما وجدوا فيها غير بيت من المسلمين . . . فلما اتصف الليل سار لوط ببنااته . . . »

از امام باقر(ع) روایت شده که رسول خدا(صلی الله علیه و آله) از جبرئیل درباره نحوه هلاکت قوم لوط سؤال نمود، حضرت فرمود: قوم لوط.. چون از امر پروردگار سرپیچی نمودند، خداوند فرشتگانی را به سوی آنان فرستاد تا هر کس را که در قریه آنان از مؤمنان است خارج کنند. فرشتگان در آن قریه غیر از یک خانواده را _ که اهل ایمان و تسلیم بودند _ نیافتند... چون شب به نیمه رسید، لوط دختران خود را برداشت و از شهر خارج گشت...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - فروریختن سنگ های عذاب بر قوم لوط و هلاکت تمامی آنان ، پس از خروج مؤمنان از میان ایشان

لنرسل عليهم حجارة من طين . . . و تركنا فيها آية للذين يخافون العذاب الأليم

در آیه شریفه اصل نزول سنگ ها بر قوم لوط و نابودی آنان، مفروغ عنه گرفته شده و تعبیر «ترکنا فیها آیه» اشاره به سپری شدن آن مرحله دارد.

5 - عذاب فرود آمده بر قوم لوط ، عذابی سخت ویرانگر و دردناک بود .

لنرسل عليهم حجارة من طين . . . و تركنا فيها آية للذين يخافون العذاب الأليم

از این که در پی نزول عذاب دردناک بر قوم لوط، فقط نشانه ای از آنان برجای مانده، استفاده می شود که تمامی مظاهر زندگی آنان از میان رفته بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- هلاکت قوم لوط ، به وسیله زیورود شدن سرزمین آنان

و المؤمنة که اهووی

«اتفاک» به معنای زیورود شدن است. «قرای مؤتفکه»؛ یعنی، آبادی هایی که با اهلش زیورود شده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 54 - 2، 1

1 - مدفون گشتن قوم لوط در پوششی گران ، در پی سقوط و هلاکت

و المؤمنة که اهووی . فغشّیها ما غشّی

2 - فراگیری عذاب الهی ، بر قوم لوط

ص: 436

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 33 - 1

1 - قوم لوط ، تکذیب گر انذار ها و هشدار های الهی

کذّبت قوم لوط بالتّندر

«نذر» جمع «نذیر» است. «نذیر» بر دو معنا اطلاق می شود: «انذار» و «منذر»، مراد از «نذر» در این آیه «انذارها» است؛ نه انذارگران.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 37 - 1,3

1 - جسارت قوم لوط تا سرحد تلاش ، برای در اختیار گرفتن و آلوده ساختن میهمانان پیامبر خویش

و لقد رودوه عن ضیفه

3 - مردمان وارد بر قوم لوط ، در معرض تجاوز و بدنامی *

و لقد رودوه عن ضیفه

برداشت یاد شده بدان احتمال است که تعرض قوم لوط، نسبت به میهمانان پیامبرشان، ناشی از اخلاق عمومی آنان نسبت به همه تازهواردان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 38 - 1,2,3,4

1 - نزول عذاب بر قوم لوط ، در صبحگاهان

و لقد صبّحهم بکره عذاب مستقرّ

2 - وزش طوفان شن بر قوم لوط ، در نخستین ساعات روز

إنّا أرسلنا علیهم حصبًا . . . و لقد صبّحهم بکره عذاب

3 - عذاب قوم لوط ، عذابی فراگیر و مایه نابودی همه آنان

و لقد صبّحهم بكرة عذاب مستقرّ

وصف «مستقرّ» می رساند که طوفان شن، آن قدر استمرار یافت تا تمامی قوم لوط به هلاکت رسیدند.

4 - برجای ماندن آثار عذاب نازل شده بر قوم لوط ، پس از هلاکت آنان

و لقد صبّحهم بكرة عذاب مستقرّ

واژه «مستقرّ» می تواند نظر به استمرار یافتن آثار عذاب نازل شده بر قوم لوط داشته باشد. برداشت یاد شده بر پایه این احتمال است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 39 - 2، 1

1 - حقارت و زبونی قوم لوط در پیشگاه الهی

ص: 437

خطاب استهزاآمیز الهی به قوم لوط، هنگام گرفتار شدن آنان به عذاب، بیانگر مطلب یاد شده است.

2- آگاهی یافتن قوم لوط به این حقیقت که عذاب نازل شده بر آنان، همان است که به آن هشدار داده شده بودند.

فَذِقُوا عَذَابِي وَنَذِيرِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 9 - 5, 4, 3, 2

2- قوم لوط، مردمی بدکردار و خطاپیشه بودند.

و جاء... و المؤمنات بالخاطئه

«مؤتفكات» (جمع «مؤتكفه») از ماده «اتفك» (انقلاب و زیر و رو شدن) است. مقصود از آن، شهرهایی است که با عذاب و قهر الهی، زیر و رو شدند. به قرینه آیات دیگر و نیز به گفته مفسران، این شهرها مربوط به قوم لوط بوده است.

3- قوم لوط، در شهرها و سرزمینهای گوناگون می زیستند.

و المؤمنات

مطلب یاد شده، از جمع آمدن «المؤتفكات» به دست می آید.

4- شهرهای قوم لوط، بر اثر عذاب الهی واژگون شد.

و المؤمنات

5- واژگونی شهرهای قوم لوط، مهم ترین فراز تاریخ عبرت آموز قوم لوط است.

و جاء فرعون و من قبله و المؤمنات بالخاطئه

تعبیر «مؤتفكات» درباره قوم لوط، به جای نام بردن از آنان همچون نام فرعون، مطلب یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 10 - 6, 5, 3, 2, 1

1- فرعونیان و اقوام پیش از آنان و قوم لوط، از فرمانهای پیامبران خود سرپیچی کردند.

و جاء فرعون . . . فعصوا رسول ربهم

2- فرعونیان و اقوام پیش از آنان و قوم لوط ، از سوی خداوند به عقوبتی سخت در دنیا گرفتار شدند .

فأخذهم أخذه رابیه

«رابیه» (اسم فاعل از «ربا یربو») به معنای فزاینده و رو به رشد است و در این آیه کنایه از شدت است.

3- سرپیچی از فرمان های پیامبران ، عامل عقوبت شدن فرعونیان و اقوام پیش از آنان و قوم لوط

فعصوا رسول ربهم فأخذهم أخذه رابیه

5- سرپیچی از فرمان های پیامبران ، مصداق بارز خطاپیشگی فرعونیان و اقوام پیش از آنان و قوم لوط

و جاء فرعون . . . بالخاطئه . فعصوا رسول ربهم

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که جمله «فعصوا رسول..» در صدد تفصیل و تبیین مضمون آیه قبل (موضوع خطاپیشگی اقوام یاد شده) است.

6- پرهیز از بدکرداری و خطاپیشگی ، از مهم ترین فرمان های پیامبران به فرعون و اقوام پس از آنان و قوم لوط

و جاء فرعون . . . بالخاطئه . فعصوا رسول ربهم

ص: 438

مطرح کردن سرپیچی اقوام یاد شده از فرمان های پیامبران _ پس از توصیف آنان به خطاپیشگی _ می تواند گویای این حقیقت باشد که دستورات پیامبران بر محور پرهیز این اقوام از خطاپیشگی بود.

901- تبعید در قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 167 - 3

3 - تبعید مخالفان ، شیوه ای رایج در میان قوم لوط

لتكونن من المخرجین

تعبیر «من المخرجین» به جای «لنخرجنک»، می رساند که قبل از لوط(ع) دیگرانی نیز تبعید و از شهر اخراج شده بودند.

902- تجاوز قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 81 - 4

4_ قوم لوط به دلیل ارتکاب لواط ، مردمی متجاوز و اسرافگر

بل أنتم قوم مسرفون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 33 - 6

6 - حضرت لوط (ع) ، در دفاع از میهمانان اش در صورت تعرض قوم اش به آنها ، ناتوان بود .

و لما أن جاءت رسلنا لوطا سيء بهم وضاق بهم ذرعا

احساس ناتوانی لوط(ع) و تنگ دیدن عرصه بر خود، احتمال دارد به خاطر نکته یاد شده باشد.

903- تجاوزگری قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 166 - 6

6- قوم لوط ، مردمی تجاوزگر و شکننده حریم ارزش ها

بل اَنتم قوم عادون

«عادون» از ریشه «عدوان» (تعدی و تجاوز) مشتق شده است. بنابراین «بل اَنتم قوم عادون» یعنی، شما مردمی تجاوزپیشه اید؛ که به جای آمیزش با زنان با مردان درمی آمیزید.

ص: 439

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 37 - 3

3 - مردمان وارد بر قوم لوط ، در معرض تجاوز و بدنامی *

و لقد رودوه عن ضیفه

برداشت یاد شده بدان احتمال است که تعرض قوم لوط، نسبت به میهمانان پیامبرشان، ناشی از اخلاق عمومی آنان نسبت به همه تازهوردان بوده است.

904- تعجیل در عذاب قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 81 - 25

25_ لوط (ع) از فرشتگان خواست تا در عذاب قومش تعجیل کنند . *

إن موعدهم الصبح ألیس الصبح بقرب

استفهام در «ألیس . . .» تقریری است و هدف از آن، اقرار و اعتراف مخاطب به مضمون جمله ای است که پس از آن واقع می شود. اقرار و اعتراف گرفتن از لوط(ع) بر اینکه هنگام فرارسیدن عذاب قومش نزدیک است، می رساند که وی خواهان تعجیل در عذاب آن قوم بوده است.

905- تعقل در فرجام قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 138 - 2

2 - نکوهش کافران ، بر تعقل نکردن در سرنوشت هلاکت بار قوم لوط

ثمّ دمرنا آخرین . و إنکم لتمرّون علیهم ... أفلاتعقلون

906- تقدیر عذاب قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 66 - 1

1- خداوند، پیشاپیش حضرت لوط (ع) را از مقدر شدن عذاب بر قومش آگاه ساخت.

وقضینا إلیه ذلک الأمر

متعدی شدن «قضینا» به «إلی» متضمن معنای «أوحینا» است. بنابراین معنای جمله «وقضینا إلیه ذلک الأمر» چنین می

ص: 440

شود: ما این امر (عذاب) را به او (لوط(ع)) وحی کردیم و آگاهش ساختیم.

907- تکذیبگری قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 160 - 1

1 - تکذیب رسالت لوط (ع) از سوی قومش

کذبت قوم لوط المرسلین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 13 - 1

1 - قوم ثمود ، لوط و اصحاب ایکه (قوم شعیب) ، پیامبران خود را تکذیب کردند .

کذبت قبلهم قوم . . . ثمود و قوم لوط وأصحـب لئیکه

مفسران بر این عقیده اند که مقصود از «أصحاب الأیکه» قوم شعیب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 14 - 1

1 - قوم نوح ، عاد ، فرعون ، ثمود ، لوط و اصحاب ایکه (قوم شعیب) ، پیامبران خود را تکذیب کردند .

قوم نوح . . . ثمود ... أصحاب لئیکه ... إن کلّ إلا کذب الرسل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 13 - 1

1_ قوم عاد و فرعون و قوم لوط ، از تکذیب کنندگان پیامبران ، در گذشته تاریخ

کذبت قبلهم . . . و عاد و فرعون و إخوان لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 33 - 3، 1

1- قوم لوط ، تکذیب گر اندازها و هشدار های الهی

کذبت قوم لوط بالتندر

«نذر» جمع «نذیر» است. «نذیر» بر دو معنا اطلاق می شود: «انذار» و «منذر»، مراد از «نذر» در این آیه «انذارها» است؛ نه اندازگران.

3- قوم لوط ، از جمله امت های تکذیب گر انداز های الهی ، پس از قوم ثمود

إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ صَيْحَةً .. كَذَّبَتْ قَوْمَ لُوطٍ بِالتَّنْذِرِ

مؤخر آمدن ذکر قوم لوط پس از قوم ثمود، می تواند به دلیل تقدم تاریخی قوم ثمود بر آنان باشد.

ص: 441

908- تمایلات قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 67 - 3

3- قوم لوط انحرافات جنسی (لواط و همجنس بازی) را، کاری خوب می پنداشتند و به آن علاقه و تمایل شدیدی داشتند .

و جاء أهل المدينة يستبشرون

از اظهار شادمانی و شادباش گویی قوم لوط به هنگام باخبر شدن از مهمانان حضرت لوط(ع)، استفاده می شود که آنان از تجاوز جنسی خوشحال و آن را امری پسندیده می انگاشتند. گفتنی است که طبق آیه 78 «هود» و نیز اشاراتی که در آیات بعد (68، 69 و 71) آمده است، آنان مردمانی آلوده به انحراف جنسی بودند.

909- توطئه قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 71 - 1

1- حضرت ابراهیم و لوط (ع) ، از نیرنگ ها و دسیسه های قوم خود ، به اراده الهی نجات یافتند .

و أرادوا به كيدًا .. و نجّينَه و لوطًا إلى الأرض التي بـرَكنا فيها

910- تهدید قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 29 - 10،11،9

9 - لوط (ع) ، قوم اش را به خاطر ارتکاب عمل لواط ، راهزنی و ارتکاب علنی منکر ، به عذاب الهی وعده داد .

أنتکم لتأتون الرجال .. فما كان جواب قومه إلا أن قالوا ائتنا بعذاب الله

10 - قوم لوط ، از سرزنش حضرت لوط (ع) و وعده وی به عذاب ، پندنگرفتند و او را استهزا کردند .

فما كان جواب قومه إلا أن قالوا ائتنا بعذاب الله

11 - تنها پاسخ قوم لوط به لوط (ع) در برابر سرزنش و وعده عذاب ، درخواست نزول عذاب بود .

فما كان جواب قومه إلا أن قالوا ائتنا بعذاب الله

911- تهديد های قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 442

1 - تهدید شدن لوط (ع) از سوی قوم خود، به اخراج و تبعید در صورت دست برداشتن از تبلیغ

قالوا لئن لم تنته . . . من المخرجین

ضمیر فاعل در «قالوا» به قوم لوط باز می گردد «إنتهاء» (مصدر تنته) یعنی دست برداشتن و پایان دادن.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - تسلیم نشدن لوط (ع) در برابر تهدید های قوم منحرف خویش

قال إني لعملكم من القالین

«قلا» (مصدر «قالین») به معنای بغض و دشمنی است. برداشت یاد شده با توجه به اقدام لوط(ع) به اظهار تنفر نسبت به کردار قومش _ علی رغم تهدید اکید آنان به اخراج و تبعید وی _ به دست می آید.

2 - حضرت لوط (ع) _ به رغم تهدید شدن به تبعید _ تنفر و دشمنی خود را با کردار زشت قوم خود اعلام کرد و بر آن تأکید ورزید .

قال إني لعملكم من القالین

912- تهتهای قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - مخالفت همگانی قوم لوط با رسالت او و دروغگو خوانده شدن وی از سوی آنان

وقوم إبرهیم وقوم لوط

913- جایگاه سنگهای عذاب قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2_ سنگ های فروریخته بر قوم لوط، در جایگاهی بود که غیر از خداوند، کسی بدان دسترسی نداشت .

حجاره من سجیل منضود. مسومه عند ربک

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که «عند ربک» همانند «مسومه» صفت برای «حجاره» باشد نه متعلق به «مسومه». بر این اساس «عند ربک» گویای این است که سنگهای نازل شده در نزد خدا بود؛ یعنی، در جایگاهی بود که تنها خداوند بدان دسترسی داشت.

ص: 443

914- جرم قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 84 - 2

2_ قوم لوط مردمی مجرم و تبه‌کار

فانظر كيف كان عقبه المجرمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 32 - 3

3- قوم لوط ، مردمی مجرم و مستحق کیفر

قالوا إنا أرسلنا إلى قوم مجرمين

مراد از «قوم مجرمین» _ که فرشتگان مأمور شدند تا کیفرشان دهند _ قوم لوط است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 34 - 3

3- اسراف (تجاوز از قانون الهی و زیاده روی در گناه) ، بارزترین جرم قوم لوط بود .

أرسلنا إلى قوم مجرمين . . . للمسرفين

تعبیر «مسرف» در این آیه، به معنای تجاوز از قانون است که بر قوم مجرم لوط، منطبق شده است.

915- جغرافیای سرزمین قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 82 - 3

3_ محل سکونت قوم لوط ، دارای دو بخش مرتفع (دامنه کوه) و پست (زمین هموار) بود .

جعلنا عـَـلِیْهَا سَافِلْهَا

جمله «جعلنا عالیها سافلها» را می توان دو گونه معنا کرد: 1. قسمت بالای دیار قوم لوط را پایین آوردیم؛ یعنی زیر و رو کردیم؛ 2. خانه

هایی که در محل مرتفع قرار داشت، بر قسمتهایی که پایین قرار داشت، فرو ریختیم. برداشت فوق، مبتنی بر احتمال دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 83 - 5

5_ دیار قوم لوط ، در فاصله ای نه چندان دور از سرزمین مکه قرار داشت .

و ما هی من الظالمین ببعید

برداشت فوق ، مبتنی بر این است که ضمیر «هی» به قریه یا قریه های قوم لوط باز گردد و مقصود از «الظالمین» مشرکان و کافران مکه باشد.

ص: 444

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 89 - 7

7_ شهر مدین ، در نزدیکی دیار قوم لوط قرار داشت .

و ما قوم لوط منکم بیعید

916- حتمیت عذاب قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 76 - 11، 7، 6، 3

3_ عذاب تقدیر شده بر قوم لوط ، قطعی و غیر قابل تغییر و بازگشت بود .

ینه قد جاء أمر ربک و إنهم ءاتیهم عذاب غیر مردود

«آتی» اسم فاعل از اتیان (آمدن) و «ردّ» به معنای بازگرداندن است. بنابراین «إنهم ءاتیهم...»؛ یعنی، همانا عذابی بر آنان وارد خواهد شد که بازگشت ناپذیر است.

6_ قطعی و تغییرناپذیر بودن نزول عذاب بر قوم لوط ، دلیل پذیرفته نشدن شفاعت ابراهیم (ع) درباره آنان

ی_ ابرهیم أعرض عن ه_ذا إنه قد جاء أمر ربک

جمله «ینه قد جاء...» تعلیل برای «أعرض عن ه_ذا» می باشد.

7_ جر و بحث ابراهیم (ع) با فرشتگان و شفاعت او درباره قوم لوط ، پیش از اطلاع او بر قطعی شدن عذاب آنان بوده است .

یح_ دلنا فی قوم لوط ... ی_ ابرهیم أعرض عن ه_ذا إنه قد جاء أمر ربک

11_ «عن أبی عبدالله (ع) : . . . فقال الله تعالی : یا ابراهیم أعرض عن ه_ذا إنه قد جاء أمر ربک و إنهم آتاهم عذابی بعد طلوع الشمس من یومک محتوماً غیر مردود ؛

از امام صادق(ع) روایت شده است . . . خداوند فرمود: ای ابراهیم! از این سخن درگذر، فرمان خدا رسیده [ای ابراهیم] و عذاب من برای آنان همین امروز بعد از طلوع خورشید خواهد آمد، در حالی که حتمی و غیر قابل برگشت است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 63 - 1

1- قطعی شدن نزول عذاب الهی (استیصال) و فرا رسیدن موعد آن بر قوم لوط، توسط فرشتگان به حضرت لوط (ع) ابلاغ گردید.

قالوا بل جنن ک بما کانوا فیه یمترو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 64 - 1

1- تأکید فرشتگان در محضر حضرت لوط (ع) مبنی بر تحقق قطعی نزول عذاب (استیصال) بر قوم لوط

وأتینک بالحق وانا لصدقون

ص: 445

مقصود از «بالحق» خبر حق و راست است و مراد از این خبر حق، عذاب الهی بود.

917- حفظ منافع قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 162 - 5

5- تصریح لوط (ع) بر خیرخواهی خود و تضمین منافع ثمودیان در پرتو رسالت وی

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ

برداشت یاد شده با توجه به قید «لکم» (برای شما) به دست می آید.

918- حق ستیزی قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 34 - 1

1 - مجازات قوم حق ستیز لوط ، به وسیله طوفانی از شن و سنگریزه

إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَاصِبًا

«حاصب» به باد شدیدی که با خود سنگریزه حمل کند، گفته می شود (مختار الصحاح).

919- حق ناپذیری اکثریت قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 174 - 4

4- بیشتر قوم لوط ، حق ناپذیر و مصمم بر کفر

و ما كان أكثرهم مؤمنين

ضمیر «هم» در «أكثرهم» به قوم لوط بازمی گردد.

920- حق ناپذیری قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- جامعه فاسد و ناپاک قوم لوط ، از دعوت و تبليغ آن حضرت تأثير نپذيرفتند .

ونجّينَه من القرية التي كانت تعمل الخبيث

ص: 446

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 167 - 2

2 - خیره سری و مقاومت قوم لوط ، در برابر نصیحت های وی

قالوا .. لتكوننّ من المخرجين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 56 - 1

1 - تأثیر ناپذیری قوم لوط ، در برابر هشدار ها و هدایت گری های او

فما كان جواب قومه إلا أن قالوا أخرجوا آل لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 36 - 2

2 - روی آوردن قوم لوط ، به جدال و تشکیک نسبت به انذار ها ; بجای حق پذیری

و لقد أنذرهم .. فتماروا بالنذر

921- حقانیت عذاب قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 64 - 3

3- عذاب قوم لوط ، عذابی بر اساس حق بود .

و أتینك بالحقّ

برداشت فوق مبتنی بر این احتمال است که مراد از «بالحق» عذاب باشد و از عذاب به «به حق» تعبیر آوردن، می تواند مشعر به نکته یاد شده باشد.

922- خروس بازی در قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - « عن الصادق (ع) (في قوله تعالى) « و تأتون في نادىكم المنكر » يعنى الخذف بالحصى و التصفيق بالحمام . . . و مناقره الديوك . . . و الجنق فى المجالس و لبس المعصفرات . . . »

از امام صادق(ع) درباره این سخن خدای تعالی «و تأتون فى نادىكم المنكر» روایت شده که فرمود: مقصود از «منكر» پرتاب سنگ ریزه در مجالس و کف زدن برای پرواز دادن کبوتر . . . و به جنگ وادار کردن خروس ها . . . و شرطه در مجالس و پوشیدن

ص: 447

لباس های معصفر (لباس هایی که با عصفر، به رنگ زرد درآمده) است.»

923- خست قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 77 - 8

8_ «عن أبي جعفر (ع) عن رسول الله (صلى الله عليه وآله) قال جبرئيل: ان قوم لوط كانوا اهل قريه لايتنظفون من الغائط ولايتطهرون من الجنابه بُخلاء أشحاء على الطعام و ان لوطاً لبث فيهم ثلاثين سنه و إنما كان نازلاً عليهم و لم يكن منهم ...» :

از امام باقر(ع) از رسول خدا(صلی الله علیه و آله) روایت شده که جبرئیل گفت: قوم لوط اهل قریه ای بودند که خود را از غائط پاک نمی کردند و برای جنابت غسل نمی کردند. مردمی بخیل و بر خوردن حریص بودند. لوط در بین آنان سی سال درنگ کرد. او وارد بر آنان بود و از آنان نبود...».

924- خطاکاری قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 9 - 2

2- قوم لوط ، مردمی بدکردار و خطاپیشه بودند .

و جاء . . . و الموتفکات بالخاطئه

«مؤتفکات» (جمع «مؤتکفه») از ماده «اتفک» (انقلاب و زیر و رو شدن) است. مقصود از آن، شهرهایی است که با عذاب و قهر الهی، زیر و رو شدند. به قرینه آیات دیگر و نیز به گفته مفسران، این شهرها مربوط به قوم لوط بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 10 - 5

5- سرپیچی از فرمان های پیامبران ، مصداق بارز خطاپیشگی فرعونیان و اقوام پیش از آنان و قوم لوط

و جاء فرعون . . . بالخاطئه . فعصوا رسول ربهم

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که جمله «فعصوا رسول..» درصدد تفصیل و تبیین مضمون آیه قبل (موضوع خطاپیشگی اقوام یاد شده) است.

925- خواسته های قوم لوط

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 29 - 11

ص: 448

11 - تنها پاسخ قوم لوط به لوط (ع) در برابر سرزنش و وعده عذاب، درخواست نزول عذاب بود.

فما كان جواب قومه إلا أن قالوا ائتنا بعذاب الله

926- خویشاوندی لوط (ع) با قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 161 - 1

1 - لوط (ع)، پیامبری از نژاد قوم خود و دارای پیوند خویشاوندی با آنان

إذ قال لهم أخوهم لوط

قید «آخوهم» می تواند برای بیان پیوند خویشاوندی نسبی لوط (ع) با قومش باشد. و نیز می تواند تعبیری کنایی از شفقت و دلسوزی آن حضرت نسبت به آنان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 13 - 3

3_ لوط پیامبر، دارای خویشاوندی با قوم مورد دعوت خویش *

كذبت قبلهم... وإخون لوط

واژه «إخوان» می رساند که میان لوط و قومش، روابط خویشاوندی بوده است.

927- دعوت از قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 69 - 1

1- حضرت لوط (ع) قوم خود را در برابر تجاوز به مهمانانش، به رعایت تقوای الهی فرا خواند.

واتقوا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 161 - 2

2- سخن دلسوزانه لوط (ع) با قوم خود، در دعوت آنان به تقوا و پرهیز از گناه

إذ قال لهم أخوهم لوط ألا تتقون

وجود لحن مشفقانه در تعبیر «ألا تتقون» (آیا نمی خواهید تقوا پیشه کنید) حکایت از مطلب یاد شده دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 162 - 2

ص: 449

2- دعوت لوط (ع) از قوم خود به پذیرفتن رسالت وی، اعتماد کردن به او و جدی گرفتن هشدارهایش

أَلَا تَتَّقُونَ . إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ

واژه «آمین» می تواند از ریشه «آمن» و به معنای «مأمون» (فرد مورد اعتماد) باشد. این تعبیر، بیان دعوتی است از سوی لوط(ع) که باید قومش به او اعتماد کنند، به سخنانش گوش فرادهند و هشدارهایش را جدی بگیرند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 163 - 1،4

1- دعوت مجدد لوط (ع) از قوم خود، برای رعایت تقوای الهی و پرهیز از گناه

إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ لُوطُ أَلَا تَتَّقُونَ .. فَاتَّقُوا اللَّهَ

4- لوط (ع)، خواهان اطاعت قومش از او به دلیل آشکار بودن صداقت و امانت داری وی

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

تقریب «اتَّقُوا اللَّهَ» بر «إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ» بیانگر مطلب یاد شده است.

928- دفع عذاب از قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 74 - 10،4

4- ابراهیم (ع)، از پیشگاه خداوند درباره هلاکت قوم لوط شفاعت کرد و خواهان نازل نشدن عذاب بر آنان شد.

يٰۤ-دَلْنَا فِي قَوْمِ لُوطٍ

آیه 76 (قد جاء أمر ربك ..) گویای محتوای جدال و چون و چرای ابراهیم(ع)؛ یعنی، برطرف شدن عذاب از قوم لوط است.

10_ «عن أبي بصير... قال أبو جعفر (ع): فلما جاءت ابراهيم البشارة باسحاق و ذهب عنه الروح أقبل يناجي ربه في قوم لوط و يسأله كشف البلاء عنهم...»؛

از ابوبصیر نقل شده... که امام باقر(ع) فرمود: هنگامی که به ابراهیم بشارت اسحاق رسید و ترس او برطرف شد، درباره قوم لوط با پروردگار خود به نجوا سخن گفت و از خدا خواست تا بلا را از آن قوم برطرف سازد».

929- دفن قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 54 - 1

1 - مدفون گشتن قوم لوط در پوششی گران ، در پی سقوط و هلاکت

و المؤمنة که أهوی . فغشّیها ما غشی

ص: 450

930- دلایل رد شفاعت از قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 76 - 6

6_ قطعی و تغییرناپذیر بودن نزول عذاب بر قوم لوط ، دلیل پذیرفته نشدن شفاعت ابراهیم (ع) درباره آنان

ی_ ابرهیم أعرض عن ه_ذا إنه قد جاء أمر ربك

جمله «إنه قد جاء . . .» تعلیل برای «أعرض عن ه_ذا» می باشد.

931- ذلت قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 39 - 1

1 - حقارت و زبونی قوم لوط در پیشگاه الهی

فذقوا

خطاب استهزاآمیز الهی به قوم لوط، هنگام گرفتار شدن آنان به عذاب، بیانگر مطلب یاد شده است.

932- راهزنی قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 29 - 4,5,8,9

4 - قوم لوط ، راه ها را می بستند و به غارت اموال مسافران می پرداختند .

أنتکم . . . و تقطعون السبیل

بنابراین احتمال که «قطع سبیل» همان معنای حقیقی خود را داشته باشد، بستن راه ها از سوی قوم لوط، به منظور غصب و غارت انجام می گرفته است.

5 - قوم لوط ، راه ها را بر مسافران می بستند تا با آنان ، عمل لواط انجام دهند .

أنتکم لتأتون الرجال و تقطعون السبیل

احتمال دارد که عطف «تقطعون..» بر «لتأتون» به منظور بیان یک واقعیت خارجی _ چنان که مفسران نیز گفته اند _ باشد و آن، این است که قوم لوط، راه را بر مسافران می بسته اند تا بر آنان دست بیابند و با آنان آمیزش کنند.

8- لوط (ع)، قوم اش را به جهت ارتکاب عمل لواط و راهزنی و ارتکاب آشکار منکر، سرزنش کرد .

أنتکم لتأتون الرجال و تقطعون السبیل و تأتون فی نادیکم المنکر

9- لوط (ع)، قوم اش را به خاطر ارتکاب عمل لواط، راهزنی و ارتکاب علنی منکر، به عذاب الهی وعده داد .

أنتکم لتأتون الرجال . . . فما کان جواب قومه إلا أن قالوا ائتنا بعذاب الله

ص: 451

933- رد شفاعت از قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 76 - 1,2

1_ شفاعت ابراهیم (ع) درباره قوم لوط (نازل نشدن عذاب بر آنها) به درگاه خداوند پذیرفته نشد.

یَجِدُنَا فِي قَوْمِ لُوطٍ... يٰ اِبْرٰهِيْمُ اَعْرَضَ عَن هٰذَا

دعائم الإسلام، ج 1، ص 166؛ بحار الأنوار، ج 82، ص 325، ح 20.

2_ فرشتگان از ابراهیم (ع) خواستند تا از شفاعت درباره قوم لوط صرف نظر کند و بر آن اصرار نرزد.

يٰ اِبْرٰهِيْمُ اَعْرَضَ عَن هٰذَا

«هـ ذَا» اشاره به «جدالی» است که از «یجادلنا» در آیه قبل استفاده می شود.

934- رد ذایل قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 81 - 4,5, 1,2

1_ قوم لوط، مردمی مبتلا به عمل بسیار شنیع لواط

اِنكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَاءِ

فعل مضارع «تأتون» حکایت از استمرار لواط دارد که در برداشت از آن به «ابتلا» تعبیر شد.

2_ قوم لوط به سبب گرایش شدید به لواط، همبستری با زنان خویش را ترک کردند.

اِنكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَاءِ

«شهوة»، مفعول مطلق برای فعل محذوف (یشتهونها) است و دلالت بر گرایش و علاقه شدید مردان قوم لوط به لواط دارد.

4_ قوم لوط به دلیل ارتکاب لواط، مردمی متجاوز و اسرافگر

بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ

5_ شهوت پرستی بیش از حد قوم لوط ، موجب گرایش آنان به لواط شد .

إنکم لتأتون . . . بل أنتم قوم مسرفون

بدان احتمال که جمله «بل أنتم قوم مسرفون» به منزله علتی برای گرایش قوم لوط به لواط باشد. یعنی چون اسرافگر بودید به لواط مبتلا شدید. در این صورت مراد از اسراف، به مناسبت مورد، اسراف در شهوت جنسی خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 77 - 8

8_ «عن أبي جعفر (ع) عن رسول الله (صلى الله عليه وآله) قال جبرئيل : ان قوم لوط كانوا اهل قريه لايتنظفون من الغائط ولايتطهرون من الجنابه بخلاء أشحاء على الطعام و ان لوطاً لبث فيهم ثلاثين سنه و إنما كان نازلاً عليهم و لم يكن منهم . . . »

از امام باقر(ع) از رسول خدا(صلی الله علیه و آله) روایت شده که جبرئیل گفت: قوم لوط اهل قریه ای بودند که خود را از غائط پاک نمی کردند و برای جنابت غسل نمی کردند. مردمی بخیل و بر خوردن حریص بودند. لوط در بین آنان سی سال درنگ کرد. او وارد بر آنان بود و

ص: 452

از آنان نبود...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 78 - 24

24_ «عن أبي جعفر (ع): إن قرية قوم لوط كانت على طريق السيّارة إلى الشام و مصر فكانت السيّارة تنزل بهم فيضيّقونهم . . . فدعاهم البخل إلى أن كانوا إذا نزل بهم الضيف فضحوه . . . وإنما كانوا يفعلون ذلك بالضيف حتى ينكل النازل عنهم . . . فأورثهم البخل بلاء لا يستطيعون دفعه عن أنفسهم . . . حتى صاروا يطلبونه من الرجال في البلاد و يعطونهم عليه الجعل . . .»

از امام باقر(ع) روایت شده است که آبادی لوط بر سر راه مسافرانی بود که به شام و مصر می رفتند. کاروانیان بر آن قوم وارد می شدند و مهمانشان می شدند. بخل آنان سبب شد که هر گاه مهمان بر آنان وارد می شد [با انجام عمل زشت] رسوایشان می کردند... و این کار را بدین جهت انجام می دادند که مهمان از آنان بهراسد و باز گردد. پس بخل سبب شد که آنان مبتلا به بلایی شدند (مرض ابنه) نمی توانستند آن را از خود دور کنند... تا آن جا که از مردان شهر هادفع آن بلا را درخواست می کردند و به آنها اجرت می پرداختند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 74 - 4

4- قوم لوط ، به انواع پلیدی ها و ناپاکی های گسترده و اعمال و خصال پست و ناپسند مبتلا بودند .

و نَجِّينَهُ مِنَ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ تَعْمَلُ الْخَبِيثَ

«خبائث» (جمع «خبیثه») و از ماده «خبث» به معنای انواع پلیدی ها، ناپاکی ها، اعمال و خصال پست و ناپسند است (لسان العرب).

935- رسوم قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 79 - 2,5

2_ ترک ازدواج و اطفای غریزه جنسی از طریق لواط ، به صورت یک سنت و اخلاق اجتماعی در میان قوم لوط بروز کرده بود .

قالوا لقد علمت ما لنا فی بناتک من حق و إنک لتعلم ما نرید

از آن جا که قوم لوط ، ازدواج با دختران او را امری نابخشوشمردند، معلوم می شود: ازدواج با زنان را ممنوع می دانستند و یا اخلاق جنسی آنان از سیر 8طبیعی خود خارج شده بود به گونه ای که تمایل به جنس مخالف نداشتند.

5_ لوط (ع) ، آگاه به رسوخ خوی همجنس گرایی در اخلاق و رفتار قوم خویش

و اینک لتعلم ما نرید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 68 - 3

3- حفظ حرمت مهمان ، از آداب و سنت های پذیرفته شده در میان قوم لوط

ص: 453

قال إن هـ ولاء ضيفي فلا تفضحون

از اینکه حضرت لوط(ع) برای جلوگیری از تجاوز مردم به مهمانانش، عنوان «مهمانان» را به آنان یادآوری کرد، حکایت از این نکته می کند که: آنان به رسم حفظ حرمت مهمان آشنا بوده اند.

936- رفع مزاحمت قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 34 - 6

6 - خروج مخفیانه خاندان لوط ، تدبیری الهی ، برای دفع مزاحمت کافران نسبت به ایشان *

نَجِّينَ هُمْ بِسِحْرِ

انتخاب لحظات تاریک سحر برای خروج خاندان لوط، احتمال دارد از آن جهت باشد که خروج علنی، آنان را در معرض مزاحمت کافران قرار می داد.

937- روش برخورد قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 167 - 1,3

1 - تهدید شدن لوط (ع) از سوی قوم خود ، به اخراج و تبعید در صورت دست برداشتن از تبلیغ

قالوا لئن لم تنته . . . من المخرجين

ضمیر فاعل در «قالوا» به قوم لوط باز می گردد «إنتهاء» (مصدر تنته) یعنی دست برداشتن و پایان دادن.

3 - تبعید مخالفان ، شیوه ای رایج در میان قوم لوط

لتكوننَّ من المخرجين

تعبیر «من المخرجين» به جای «لنخرجنک»، می رساند که قبل از لوط(ع) دیگرانی نیز تبعید و از شهر اخراج شده بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 56 - 2,6

2- تصمیم قوم لوط مبنی بر اخراج و تبعید لوط (ع) و خانواده اش، تنها پاسخ آنان به هشدار های خیرخواهانه او

فما كان جواب قومه إلا أن قالوا أخرجوا آل لوط من قريتكم

6- گرایش به پاکی و ارزش ها، تنها جرم لوط (ع) و خاندانش در نظر آن جامعه فسادزده

قالوا أخرجوا آل لوط من قريتكم إنيهم أناس يتطهرون

عبارت «إنيهم أناس» تعلیل برای حکم اخراج است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 454

11 - تنها پاسخ قوم لوط به لوط (ع) در برابر سرزنش و وعده عذاب، درخواست نزول عذاب بود.

فما كان جواب قومه إلا أن قالوا ائتنا بعذاب الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 36 - 2

2 - روی آوردن قوم لوط، به جدال و تشکیک نسبت به انذارها؛ بجای حق پذیری

و لقد أنذرهم... فتماروا بالندر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 37 - 1

1 - جسارت قوم لوط تا سرحد تلاش، برای در اختیار گرفتن و آلوده ساختن میهمانان پیامبر خویش

و لقد رودوه عن ضیفه

938- زلزله در قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 34 - 3

3 - عذاب نازل شده بر قوم لوط، زلزله بود.

إنا منزلون على أهل هـ القرية رجلاً من السماء

«رجز» در لغت، به معنای «اضطراب» است. مراد از آن، در آیه، زلزله است (مفردات راغب).

939- زمان عذاب قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 76 - 10

10_ زمان نزول عذاب قوم لوط در سن پیری و کهنسالی ابراهیم (ع) بوده است.

وہ ذابعلی شیخاً . . . ی۔برہیم أعرض عنہ ذابنہ قد جاء أمر ربک

940- زمینہ حق ستیزی قوم لوط

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

ص: 455

10- پیشینه جامعه لوط در فسق و انحراف ، زمینه ساز روی آوردن آنان به کردار پلید و ناشایست و نپذیرفتن دعوت حضرت لوط (ع)

تعلم الخبیث إثمهم كانوا قوم سوء فـسقین

جمله «إثمهم كانوا..» به منزله تعلیل برای جمله «تعلم الخبیث» می باشد. بنابراین فسق (عصیان و انحراف از مسیر حق) موجب رویکرد قوم لوط به خبائث و ناپاکی ها گردید. گفتنی است فعل «كانوا» _ که مفید استقرار وصف است _ بیانگر تداوم فساد در میان قوم لوط در گذشته است.

941- زمینه عذاب قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 37 - 8

8 - کور شدن چشم های متجاوزان قوم لوط ، پیش درآمد عذاب الهی برای آنان

فذوقوا عذابی و نذر

به کار رفتن واژه «ذوقوا»، ظاهراً کنایه از این است که این عذاب را بچشید تا عذاب اصلی بر سرتان فرود آید.

942- زمینه عمل ناپسند قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 74 - 10

10- پیشینه جامعه لوط در فسق و انحراف ، زمینه ساز روی آوردن آنان به کردار پلید و ناشایست و نپذیرفتن دعوت حضرت لوط (ع)

تعلم الخبیث إثمهم كانوا قوم سوء فـسقین

جمله «إثمهم كانوا..» به منزله تعلیل برای جمله «تعلم الخبیث» می باشد. بنابراین فسق (عصیان و انحراف از مسیر حق) موجب رویکرد قوم لوط به خبائث و ناپاکی ها گردید. گفتنی است فعل «كانوا» _ که مفید استقرار وصف است _ بیانگر تداوم فساد در میان قوم لوط در گذشته است.

943- زمینه هلاکت قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- عمل لواط و همجنس بازی قوم لوط ، زمینه ساز نزول عذاب بر آنها و نابودی شهر و دیار و هلاکت خودشان گردید .

ص: 456

و جاء أهل المدينة .. قال إن هـ ولاء ضيفي فلا تقضحون ... فأخذتهم الصيحة مشرقين .

944- ساره و هلاکت قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 71 - 4

4_ همسر ابراهیم ، در پی اطلاع از مأموریت فرشتگان (هلاک سازی قوم لوط) شادان و خندان شد .

إنا أرسلنا إلى قوم لوط. وامرأته قائمه فضحكت

برداشت فوق از تقریر جمله «ضحکت» به وسیله حرف «فاء» بر «إنا أرسلنا ..» در آیه قبل استفاده شده است; یعنی، آنچه مایه شادمانی همسر ابراهیم شد، این بود که دریافت قوم بزهدار لوط بر عذاب الهی گرفتار خواهند شد.

945- سختی عذاب قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 82 - 7

7_ عذاب نازل شده بر قوم لوط ، عذابی سخت و سهمگین

فلما جاء أمرنا جعلنا عـليها سافلها

اضافه کلمه «أمر» به ضمیر متکلم «نا» برای رساندن عظمت و بزرگی عذاب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 58 - 4

4- عذاب فرو آمده بر قوم لوط ، بسی مرگبار و جانگزا بود .

فساء مطر المنذرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 34 - 2

2- عذاب قوم لوط ، عذابی سخت و کوبنده بود .

إِنَّا مَنْزِلُونَ عَلَىٰ أَهْلِ هَذِهِ الْقَرْيَةِ رَجْزًا مِّنَ السَّمَاءِ

نکره آورده شدن «رجزاً» بیان کننده بزرگی عذاب نازل شده بر قوم لوط است.

ص: 457

946- سرزمین قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 79 - 7

7- شهر قوم لوط ، علی رغم زیر و رو شدن و زیر باران کلوخ قرار گرفتن ، کاملاً منهدم نشد و سالیان درازی آثار آن باقی ماند .

فجعلنا عـلیها سافلها و أمطرنا علیهم حجاره من سجّیل . . . و إنهما لیبامام مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 40 - 10

10_ « عن أبی جعفر (ع) قال : و أمّا القریه « التي أمطرت مطر السوء » فهي سدوم قریه قوم لوط أمطر الله علیهم حجاره من سجیل . . . ;

از امام باقر(ع) روایت شده است که فرمود: و اما قریه ای که خداوند، باران «سوء» را بر آنان باراند، «سدوم»؛ یعنی، قریه قوم لوط بود که خدا بارانی از سنگ «سجیل» بر آنان بارید (سجیل معرّب سنگ گل است)».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 9 - 3

3- قوم لوط ، در شهر ها و سرزمین های گوناگون می زیستند .

و المؤتفکات

مطلب یاد شده، از جمع آمدن «المؤتفکات» به دست می آید.

947- سرزمین قوم لوط در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 76 - 1,2

1- آثار شهر ویران شده قوم لوط ، تا عصر پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) به جا مانده بود .

و إنها لبسبیل مقیم

«مقیم» به معنای «ثابت» است و «سبیل مقیم» یعنی جاده دایر و مرجع ضمیر «إنها» شهر عذاب شده قوم لوط است. بنابراین معنای آیه

شریفه چنین می شود: بقایا و آثار شهر قوم لوط در مسیر جاده برای عابران آن راه، قابل مشاهده است.

2- آثار شهر ویران شده قوم لوط در کنار جاده ای دایر، قرار داشته و برای هر رهگذر و بیننده ای در عصر پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله) قابل مشاهده بود.

فَأَخَذْتَهُمُ الصَّيْحَةَ .. فَجَعَلْنَاهُمْ لِيهَا سَافِلِينَ ... إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ ... وَإِنَّهَا لَبَسِيلٌ م

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 137 - 1

1 - دیار نابود شده قوم لوط در صدراسلام، در مسیر رفت و آمد کاروان ها به شام قرار داشت .

ص: 458

ثم دمرنا الآخرين . وإنكم لتمرّون عليهم مصبحين

مفسران بر این دیدگاه متفق اند که دیار مخروبه قوم لوط، در مسیر رفت و آمد از حجاز به شام قرار داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 138 - 1

1 - عبور مردم عصر بعثت بر دیار نابود شده شهر قوم لوط ، در مسیر رفت و آمد شبانه روزی شان به شام

وإنكم لتمرّون عليهم مصبحين . وبأليل أفلاتعقلون

948- سرزمین قوم لوط و مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 83 - 5

5_ دیار قوم لوط ، در فاصله ای نه چندان دور از سرزمین مکه قرار داشت .

و ما هي من الظالمين ببعيد

برداشت فوق ، مبتنی بر این است که ضمیر «هی» به قریه یا قریه های قوم لوط باز گردد و مقصود از «الظالمین» مشرکان و کافران مکه باشد.

949- سرزنی قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 80 - 6,8

6_ لوط با توصیف لواط به عنوان کرداری بسیار زشت ، قوم خویش را به سبب ارتکاب آن نکوهش کرد .

أتأتون الفحشه

«فاحشه» به عمل بسیار شنیع گفته می شود. استفهام در جمله «أتأتون ...» انکار توییخی است.

8_ لوط (ع) با توصیف قومش به عنوان اولین مبتلایان به لواط ، آنان را توبیخ کرد .

أتأتون الفحشه ما سبقكم بها من أحد من العلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 161 - 6

6 - قوم لوط ، مورد سرزنش وی به خاطر بی تقوایی و گنه پیشگی

إذ قال لهم أخوهم لوط ألا تتقون

استفهام در جمله «ألا تتقون» می تواند برای توبیخ و سرزنش باشد.

ص: 459

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 165 - 2

2 - قوم لوط ، مورد اعتراض و توبیخ او ، به خاطر انحراف جنسی

أتأتون الذکران من الع_لمین

استفهام در «أتأتون الذکران» برای توبیخ و سرزنش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 166 - 1

1 - قوم لوط ، مورد سرزنش وی به خاطر انحراف از مسیر طبیعی در ارضای غرایز جنسی

و تذرون ما خلق لکم ربکم من أزوجکم

«وَذَر» (مصدر «تذرون») به معنای ترک کردن و واگذاشتن است. «من أزوجکم» بیانگر مراد از «ما» در «ما خلق لکم» «زوج» (مفرد «أزواج») به معنای جفت و همسر است. «عدوان» (مصدر «عادون») نیز مرادف تعدی و تجاوز است؛ یعنی، «و آنچه را پروردگارتان برای شما آفریده است (همسرانتان) وامی گذارید؟ نه بلکه شما گروهی تجاوزپیشه اید».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 54 - 3

3 - قوم لوط ، مورد نکوهش و سرزنش او به خاطر کردار زشتشان

إذ قال لقومه أتأتون الف_حشه

استفهام در «أتأتون الف_حشه» برای توبیخ و سرزنش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 28 - 5

5 - لوط (ع) قوم خود را به خاطر همجنس بازی (لواط) ، مورد سرزنش قرار داد .

و لوطًا إذ قال . . . إنکم لتأتون الف_حشه ما سبقکم بها من أحد

8 - لوط (ع)، قوم اش را به جهت ارتکاب عمل لواط و راهزنی و ارتکاب آشکار منکر، سرزنش کرد.

أنتکم لتأتون الرجال و تقطعون السبیل و تأتون فی نادیکم المنکر

10 - قوم لوط، از سرزنش حضرت لوط (ع) و وعده وی به عذاب، پندنگرفتند و او را استهزا کردند.

فما کان جواب قومه إلا أن قالوا ائتنا بعذاب الله

11 - تنها پاسخ قوم لوط به لوط (ع) در برابر سرزنش و وعده عذاب، درخواست نزول عذاب بود.

فما کان جواب قومه إلا أن قالوا ائتنا بعذاب الله

950- سرزنشهای قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 70 - 1

1- حضرت لوط (ع) به خاطر پذیرش مهمان بیگانه و حمایت از آن، مورد سرزنش قومش قرار گرفت.

قال إن هـ_ؤلاء ضیفی... قالوا أو لم ننهک عن الع_لمین

951- سرگردانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 72 - 1,3

1- سوگند مؤکد خداوند به جان پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر اینکه قوم لوط مردمانی سرمست و متحیر و به دور از هرگونه بصیرت و روشن بینی بودند.

لعمرك إنهم لفی سكرتهم یعمهون

برداشت فوق بنابرین مناسبت که مخاطب جمله «لعمرك» _ به قرینه آیات 49 و 51 پیش از شروع داستان ابراهیم(ع) و لوط(ع) (تبیء عبادی... و تبئهم...) _ پیامبر اکرم(صلی الله علیه و آله) باشد.

3- سوگند خداوند به جان لوط (ع) بر اینکه قوم او مردمی سرمست و متحیرند.

لعمرك إنهم لفی سكرتهم یعمهون

برداشت فوق بر اساس این احتمال است که جمله «لعمرك...» ادامه سخنان ملائکه خطاب به حضرت لوط(ع) باشد.

952- سرمستی قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 72 - 1,3

1- سوگند مؤکد خداوند به جان پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر اینکه قوم لوط مردمانی سرمست و متحیر و به دور از هرگونه بصیرت و روشن بینی بودند.

لعمرك إنهم لفی سكرتهم یعمهون

برداشت فوق بنابرین مبناست که مخاطب جمله «لعمرك» _ به قرینه آیات 49 و 51 پیش از شروع داستان ابراهیم(ع) و لوط(ع) (تبیء عبادی . . . و تبئهم . . .) _ پیامبراکرم(صلی الله علیه و آله) باشد.

3- سوگند خداوند به جان لوط (ع) بر اینکه قوم او مردمی سرمست و متحیرند .

لعمرك إنهم لفي سكرتهم يعمهون

برداشت فوق بر اساس این احتمال است که جمله «لعمرك . . .» ادامه سخنان ملائکه خطاب به حضرت لوط(ع) باشد.

ص: 461

953- سرور قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 67 - 1

1- قوم لوط ، پس از اطلاع از ورود مهمانان به خانه لوط (ع) شادی کنان به سراغ آنان شناقتند .

و جاء أهل المدينة يستبشرون

954- سوء پیشینه قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 74 - 10

10- پیشینه جامعه لوط در فسق و انحراف ، زمینه ساز روی آوردن آنان به کردار پلید و ناشایست و نپذیرفتن دعوت حضرت لوط (ع)

تعلم الخبث إثمهم كانوا قوم سوء فـسقين

جمله «إثمهم كانوا..» به منزله تعلیل برای جمله «تعلم الخبث» می باشد. بنابراین فسق (عصیان و انحراف از مسیر حق) موجب رویکرد قوم لوط به خبث و ناپاکی ها گردید. گفتنی است فعل «كانوا» _ که مفید استقرار وصف است _ بیانگر تداوم فساد در میان قوم لوط در گذشته است.

955- سوء نیت قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 68 - 7

7- حضرت لوط (ع) از نیت سوء و تجاوزکارانه قومش نسبت به مهمانان خویش باخبر و از آن به شدت نگران و بیمناک بود .

قال إن هـؤلاء ضیفی فلا تفضحون

درخواست لوط(ع) از قومش برای اجتناب از عملی شرم آور، به دنبال روانه شدن آنان به در خانه آن حضرت _ بی آنکه توضیح دیگری داده شده باشد _ حکایت از این نکته می کند که لوط(ع) از قصد آنان باخبر بود.

956- شبهه افکنی قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- روی آوردن قوم لوط ، به جدال و تشکیک نسبت به انذارها ؛ بجای حق پذیری

ولقد أنذرهم . . . فتماروا بالّنذر

ص: 462

957- شدت تکذیبگری قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 14 - 2

2- تکذیب پیامبران از سوی قوم نوح، عاد، فرعون، ثمود، لوط و اصحاب ایکه (قوم شعیب)، بسیار شدید بود.

إِنْ كَلَّ الْكَذَّابُ الرِّسْلَ

«إن» نافیة و «كلّ» از الفاظ عموم و تنوین آن عوض از محذوف است، یعنی، «كلّهم». عبارت «إلّا كذب الرسل» استثنا از نفی جنس و مفید تأکید حصر است؛ یعنی، این اقوام آن قدر به تکذیب پیامبران خود پرداختند که گویی به جز تکذیب هیچ کار و یا صفت دیگری نداشتند.

958- شدت عذاب قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 66 - 2

2- عذاب قوم لوط، عذابی سهمگین و شدید بود.

و قضینا إلیه ذلک الأمر أن دابر هـؤلاء مقطوع مصبحین

آمدن جمله «و قضینا إلیه ذلک الأمر» به صورت مبهم و تفسیر شدن آن با جمله «أن دابر..» و نیز کلمه «ذلک» _ که اشاره به دور دارد _ بیانگر برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 37 - 5

5 - عذاب فرود آمده بر قوم لوط، عذابی سخت ویرانگر و دردناک بود.

لنرسل علیهم حجاره... و ترکنا فیها آیه للذین یخافون العذاب الالیم

از این که در پی نزول عذاب دردناک بر قوم لوط، فقط نشانه ای از آنان برجای مانده، استفاده می شود که تمامی مظاهر زندگی آنان از میان رفته بود.

959- شفاعت از قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 74 - 10، 6، 4

4_ ابراهیم (ع)، از پیشگاه خداوند درباره هلاکت قوم لوط شفاعت کرد و خواهان نازل نشدن عذاب بر آنان شد .

ص: 463

یج_دلنا فی قوم لوط

آیه 76 (قد جاء أمر ربك ..) گویای محتوای جدال و چون و چرای ابراهیم(ع); یعنی، برطرف شدن عذاب از قوم لوط است.

6_ بشارت یافتن ابراهیم (ع) به فرزنددار شدن در سن کهولت ، او را به پذیرش شفاعتش درباره قوم لوط (برطرف شدن عذاب از آنان) امیدوار ساخت .

فلما .. جاءته البشری یج_دلنا فی قوم لوط

برداشت فوق، مقتضای ترتب «یجادلنا ..» بر «جاءته البشری» است.

10_ « عن أبي بصير .. قال أبو جعفر (ع) : فلما جاءت ابراهيم البشارة باسحاق و ذهب عنه الروح أقبل یناجی ربه فی قوم لوط و یسأله كشف البلاء عنهم ... »

از ابوبصیر نقل شده .. که امام باقر(ع) فرمود: هنگامی که به ابراهیم بشارت اسحاق رسید و ترس او برطرف شد، درباره قوم لوط با پروردگار خود به نجوا سخن گفت و از خدا خواست تا بلا را از آن قوم برطرف سازد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 75 - 4

4_ بردباری ابراهیم (ع) و تأسفش بر مشکلات مردم و اعتقاد راسخش به خداوند ، برانگیزنده او به شفاعت درباره قوم لوط

یج_دلنا فی قوم لوط. إن إبرهیم لَحَلیم أوه منیب

جمله «إن إبرهیم ..» بیانگر علت مجادله ابراهیم(ع) درباره قوم لوط و دفاع او از ایشان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 76 - 7

7_ جر و بحث ابراهیم (ع) با فرشتگان و شفاعت او درباره قوم لوط ، پیش از اطلاع او بر قطعی شدن عذاب آنان بوده است .

یج_دلنا فی قوم لوط .. ی_برهیم أعرض عن ه_ذا إنه قد جاء أمر ربك

960- شک قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 63 - 4,9

4- قوم لوط ، نسبت به هشدار های حضرت لوط (ع) مبنی بر نزول عذاب الهی (استیصال) بر آنان ، پیوسته در شک و تردید بسر برده و ایمان نداشتند .

قالوا بل جنن_ک بما کانوا فیه یمتروں

9- « قال أبو جعفر (ع) [فی قوله : « قالوا بل جنناک بما کانوا فیه یمتروں »] : « قالوا بل جنناک بما کانوا فیه » قومک من عذاب الله » یمتروں « . . . » ؛

از امام باقر(ع) روایت شده است که فرمود: [فرستادگان خدا] گفتند: [ما قوم ناشناس نیستیم]؛ بلکه نزد تو آمدیم تا عذاب الهی را _ که قوم تو در آن تردید می کردند _ بیاوریم . . .».

ص: 464

961- شهر قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 31 - 6

6 - ابراهیم (ع) ، در زمان عذاب شدن قوم لوط ، در نزدیکی شهر آنان اقامت داشته است .

و لَمَّا جَاءَتْ رَسُلَنَا إِبْرَاهِيمَ .. إِيَّا مَهْلِكُوا أَهْلَ هَذِهِ الْقَرْيَةِ

اسم اشاره «ه_ذه» _ که بر نزدیک بودن مشارالیه اش دلالت دارد _ نکته بالا را می رساند.

962- شهوترانی قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 81 - 5

5_ شهوت پرستی بیش از حد قوم لوط ، موجب گرایش آنان به لواط شد .

إِنكُمْ لَتَأْتُونَ .. بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ

بدان احتمال که جمله «بل أنتم قوم مسرفون» به منزله علتی برای گرایش قوم لوط به لواط باشد. یعنی چون اسرافگر بودید به لواط مبتلا شدید. در این صورت مراد از اسراف، به مناسبت مورد، اسراف در شهوت جنسی خواهد بود.

963- شیوع شرطه در قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 29 - 15

15 - « فی مجمع البیان : « و تأتون فی نادیکم المنکر » قیل فیہ وجوه : أحدها ، هو أنّهم كانوا يتضارطون فی مجالسهم من غیر حشمه و لاحیا روی ذلک عن الرضا (ع) ؛

در مجمع البیان آمده است: «و تأتون فی نادیکم المنکر» در معنای آیه چند وجه گفته شده؛ یکی از آنها، این است که قوم لوط، در مجالس خود، بدون شرم و حیا، شرطه رد و بدل می کردند . . . این مطلب، از حضرت رضا(ع) روایت شده است.».

964- شیوع لواط در قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- لواط (آمیزش با مردان) ، در میان قوم لوط رواج داشت .

إنکم لتأتون الف_حشه

ص: 465

«فاحشه» به هر «کردار زشت» اطلاق می شود و به قرینه آیه بعد، منظور از آن، لواط است.

965- شرطه در قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 29 - 17

17 - «عن الصادق (ع) (فی قوله تعالى) «و تأتون فی نادیکم المنکر» یعنی الخذف بالحصی و التصفیق بالحمام . . . و مناقره الديوک . . . و الجنق فی المجالس و لبس المعصفرات . . .»

از امام صادق(ع) درباره این سخن خدای تعالی «و تأتون فی نادیکم المنکر» روایت شده که فرمود: مقصود از «منکر» پرتاب سنگ ریزه در مجالس و کف زدن برای پرواز دادن کبوتر . . . و به جنگ وادار کردن خروس ها . . . و شرطه در مجالس و پوشیدن لباس های معصفر (لباس هایی که با عصفر، به رنگ زرد درآمده) است.

966- ظلم قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 83 - 4

4_ قوم لوط ، به خاطر آلوده بودن به عمل شنیع لواط ، در پیشگاه خداوند مردمی ستمکار محسوب می شدند .

و ما هی من الظالمین ببعید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 101 - 5

5_ اقوام هلاک شده گذشته : قوم نوح ، عادیان ، ثمودیان ، قوم شعیب و لوط و فرعونیان ، با شرکورزی و انکار رسالت پیامبران ، بر خویش ستم کردند .

و ما ظلمنهم و لکن ظلموا أنفسهم

مراد از ضمیر «هم» و مانند آن در آیه مورد بحث ، اقوامی است که سرگذشت آنان در سوره هود بیان شده است؛ یعنی: قوم نوح ، عادو . . .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 31 - 10، 8

8 - قوم لوط ، مردمی ظالم و ستم پیشه بودند .

إِنَّ أَهْلَهَا كَانُوا ظَالِمِينَ

10 - ظلم قوم لوط با لواط و راهزنی و ارتکاب علنی گناه ، در پی دارنده هلاکت و عذاب برای آنان

أَنْتُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ وَ... إِنْ أَهْلَهَا كَانُوا ظَالِمِينَ

ص: 466

967- عبرت از آثار باستانی قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 37 - 1

1 - برجا ماندن نشانه ای از قوم هلاک شده لوط ، به اراده الهی ، برای عبرت دیگران

و ترکنا فیها آیه للذین یخافون

968- عبرت از تاریخ قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 77 - 4

4- فراز های یاد شده از ماجرای قوم لوط در قرآن ، همگی پند دهنده و آموزنده درس های خداشناسی است .

و تبتهم عن ضیف إبرهیم . . . إن فی ذلک لآیة للمؤمنین ... إن فی ذلک لآیه للمؤمن

969- عبرت از فرجام قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 40 - 8

8_ ناباوری و ناامیدی مشرکان به حیات اخروی ، عامل عبرت نگرفتن آنان از سرگذشت شوم اقوام پیشین چون قوم لوط

أفلم یكونوا یرونها بل كانوا لایرجون نشورًا

برداشت فوق ، با توجه به این نکته است که «بل» برای اضراب انتقالی است؛ یعنی ، این طور نیست که آنان به خاطر ندیدن آثار به جا مانده از قوم هلاک شده قوم لوط ، از آن عبرت نگرفته اند بلکه چون آنان اعتقاد و امیدی به روز رستاخیز ندارند از چنین حادثه ای عبرت نیاموخته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 174 - 1

1 - نجات لوط (ع) و خاندانش _ به جز همسر وی _ و هلاکت قوم زشت کردارش ، آیتی بزرگ و عبرت آموز برای دیگران

«ذلک» به جریان نجات لوط(ع) و کسان وی و نیز هلاکت قوم فساد پیشه اش اشاره دارد. «آیه» در این جا معادل «عبره» است و نکره آمدن آن برای بیان عظمت واقعه و درسی می باشد که در آن نهفته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 37 - 6

6 - سرگذشت قوم لوط ، عبرتی برای بیمناکان از عذاب دردناک کفر و گناه

و ترکنا فیها آیه للذین یخافون العذاب الالیم

970- عبرت از قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 70 - 3

3 - تاریخ و سرگذشت اقوام هلاک شده ، چون قوم نوح ، عاد ، ثمود ، قوم ابراهیم ، اصحاب مدین و قوم لوط ، مایه عبرت آدمیان

الم یأتهم نبأ الذین من قبلهم قوم نوح . . . و المؤمنتک

971- عبرت از واژگونی سرزمین قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 9 - 5

5 - واژگونی شهر های قوم لوط ، مهم ترین فراز تاریخ عبرت آموز قوم لوط است .

و جاء فرعون و من قبله و المؤمنتک ت بالخاطئه

تعبیر «مؤتفکات» درباره قوم لوط، به جای نام بردن از آنان همچون نام فرعون، مطلب یاد شده به دست می آید.

972- عبرت از هلاکت قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 138 - 3

3 - سرگذشت قوم لوط ، مایه عبرت و درس آموز برای همگان

ثم دمرنا آخرین . و انکم لتمررون علیهم ... أفلاتعقلون

973- عبرت ناپذیری قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 46 - 2

2 - عبرت نیاموختن قوم لوط ، عاد ، ثمود و فرعونیان از سرنوشت شوم قوم نوح

ص: 468

خداوند سرگذشت قوم نوح را پس از قوم لوط و .. ذکر کرده است؛ با این که سرگذشت این قوم از نظر زمانی قبل از آنها واقع شده است. این نکته می تواند بیانگر معنای بالا باشد.

974- عذاب استیصال قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 44 - 10

10 - قوم نوح ، عاد ، ثمود ، ابراهیم ، لوط ، اصحاب مدین و فرعونیان ، اقوام هلاک شده با عذاب استیصال

فقد کذبت قبلهم قوم نوح ... ثم أخذتهم فکیف کان نکیر

975- عذاب بر سرزمین قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 60 - 5

5- سرزمین قوم لوط ، محل نزول عذاب الهی بر آنان

إلا امرأته إنها لمن الغبرین

«غابر» (مفرد غابرین) در لغت به معنای باقی و بازمانده است و مقصود از بازماندگان، عموم مردم لوط_ به استثنای آل لوط_ است که در شهر ماندند و عذاب الهی آنان را فرا گرفت.

976- عذاب دنیوی قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 83 - 2

2_ خداوند با خارج ساختن لوط و بستگان قومش از دیارشان ، وی را از عذاب مقدر شده برای قوم لوط نجات بخشید .

فانجینه و أهله

چون جمله «فانجینه» در مقابل جمله «کانت من الغبرین» (همسر لوط در زمره باقی ماندگان بود) قرار گرفته است، معلوم می شود نجات از عذاب قوم لوط در گرو خارج شدن از شهر و دیار آنان بوده است. بنابراین «فانجینه» یعنی: فانجینه باخراجنا اياه من بینهم.

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

6 - اعراف - 7 - 84 - 1

ص: 469

1_ خداوند با فرو ریختن بارانی بی نظیر (بارشی از سنگ) بر سر قوم لوط ، آنان را به هلاکت رساند .

و أمطرنا عليهم مطراً

«مَطْر» مفعول به برای «أمطرنا» است و نکره آمدنش حکایت از آن دارد که بارشی عجیب و بی نظیر بوده است و با توجه به آیه 82 از سوره هود (و أمطرنا علیها حجاره ...) معلوم می شود که عذاب قوم لوط سنگباران بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 89 - 3

3_ اقوام نوح ، هود ، صالح و لوط به خاطر مخالفت با پیامبران و ستیزه جویی با آنان ، به عذاب های دنیوی مبتلا شدند .

مثل ما أصاب قوم نوح ... و ما قوم لوط منکم بیعید

977- عذاب قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 77 - 9

9_ « عن أبي عبدالله (ع) قال : إن الله تعالى بعث أربعه أملاك في إهلاك قوم لوط ... فأتوا لوطاً وهو في زراعه له قرب المدینه ... » ;

از امام صادق(ع) روایت شده است: خداوند متعال چهار فرشته برای هلاک کردن قوم لوط فرستاد ... پس نزد لوط رفتند در حالی که او در کشتزار خود در نزدیکی شهر بود ...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 81 - 24,27,28

24_ فرشتگان ، با بیان نزدیک بودن زمان عذاب ، از لوط (ع) خواستند تا خروج خویش را به تأخیر نیندازد .

فأسر بأهلك ... إن موعدهم الصبح أليس الصبح بقرب

جمله «إن موعدهم الصبح ...» به منزله تعلیل برای «فأسر بأهلك ...» می باشد.

27_ « عن أبي جعفر (ع) : ... إن الله تعالى لما أراد عذابهم (قوم لوط) ... بعث إليهم ملائكة ... وقالوا للوط : أسر بأهلك من هذه

القرية الليله ... فلما إتصف الليل سار لوط ببناته ... » ;

از امام باقر روایت شده است: ... هنگامی که خداوند اراده کرد قوم لوط را عذاب کند، فرشتگانی را به سوی آنان فرستاد ... آنان به لوط

گفتند: امشب خانواده خود را از این آبادی برون ببر ... چون شب به نیمه رسید، لوط دختران خود را از آبادی بیرون برد ...».

28_ «عن أبي بصير وغيره عن أحدهما عليهما السلام: ... لما قال جبرئيل: «إنا رسل ربك» قال له لوط: يا جبرئيل عجل، قال: نعم، قال: يا جبرئيل عجل، قال: «إن موعدهم الصبح أليس الصبح بقريب» ... فأدخل جناحه تحتها حتى إذا استعلت قلبها عليهم ورمى جدران المدينة بحجار من سجّيل وسمعت إمراه لوط الهدهه فهلكت منها؛

ابوبصير و غیر او از امام باقر یا امام صادق_علیهما السلام_ روایت کرده اند که فرمود: هنگامی که جبرئیل به لوط گفت: ما فرشتگان، فرستادگان پروردگار تو هستیم، لوط به او گفت: عجله کن، جبرئیل گفت: باشد. لوط گفت: عجله کن، جبرئیل گفت: «موعد هلاکت آنها صبح است، آیا صبح نزدیک نیست؟»... پس بال خود را به زیر زمین آن دیار فرو برد، آن گاه که آن آبادی بالا رفت آن

ص: 470

را به روی آنان واژگون کرد و دیوارهای شهر را با سجیل (سنگ گِل) سنگباران کرد. همسر لوط صدای شدید فرو ریختن دیوارها را شنید و از آن صدا به هلاکت رسید».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 82 - 8، 4، 2، 1

1_ خداوند، با زیر و رو کردن دیار قوم لوط، آنان را به عذاب استیصال گرفتار ساخت.

فلما جاء أمرنا جعلنا عَـلَیْهَا سَافِلَها

مراد از ضمیر در «عَـلَیْهَا»، «سافلها» و «علیها» قریه و یا قریه هایی است که قوم لوط در آنها زندگی می کردند. عالی و سافل هر چیز به معنای بالاترین و پایین ترین قسمت آن است (لسان العرب).

2_ خداوند، علاوه بر زیر و رو کردن دیار قوم لوط، با فرو فرستادن سجیل (سنگ گل) آنان را به هلاکت رساند.

فلما جاء أمرنا .. أمطرنا علیها حجاره من سجیل

«سجیل» کلمه ای است که در اصل فارسی بوده (سنگ گل) و آن گاه که در زمان عربی استعمال شده و به اصطلاح معرّب گشته، به صورت «سَجِیل» تلفّظ شده است (لسان العرب).

4_ خداوند، به دست فرشتگان مهمان لوط، دیار قوم لوط را تخریب کرد و آنان را هلاک ساخت.

إنا أرسلنا إلی قوم لوط .. إنا رسل ربك ... فلما جاء أمرنا جعلنا عَـلَیْهَا سَافِلَها

از اینکه خداوند، فرشتگان را برای تخریب دیار قوم لوط می فرستد (إنا أرسلنا إلی قوم لوط) و در عین حال تخریب آن دیار و نزول عذاب را به خودش نسبت می دهد (جعلنا عالیها سافلها) چنین استفاده می شود که: فرشتگان به منزله وسیله ای برای نزول عذاب بوده و کار آنها جلوه ای از فعل خداوند است.

8_ سنگ های فرو ریخته بر قوم تبه کار لوط، سنگ گلهایی لایه لایه و متراکم

و أمطرنا علیها حجاره من سجیل منضود

«منضود» به معنای روی هم قرار گرفته است و از آن جا که این کلمه صفت برای «سجیل» می باشد، چنین بر می آید که سنگهای فرو ریخته بر قوم لوط، دارای لایه های متعدد به هم چسبیده بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 101 - 6

6_ عذاب های نازل شده بر اقوام گذشته (فرعونیان ، عادیان و ...) کیفرهایی بود که آنان خود برای خویشتن فراهم آوردند .

و ما ظلمن_هم ول_کن ظلموا أنفسهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 57 - 2

2- بشارت به فرزندان شدن ابراهیم (ع) کار فرعی و عذاب قوم لوط مأموریت اصلی و مهم فرشتگان بود .

إنا نبشرك بغلْم .. قال فما خطبکم أيها المرسلون

از اینکه حضرت ابراهیم(ع) پس از شناخت فرشتگان و دریافت بشارت فرزندان شدن از مأموریت اصلی و مهم آنان سؤال کرد (فما خطبکم ...) و این مأموریت طبق آیه بعد عذاب قوم لوط بود.

ص: 471

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 58 - 1

1- در پی جويا شدن ابراهيم (ع) از مأموریت اصلی مأموران الهی (فرشتگان) آنان هلاکت قوم تبهکار (قوم لوط) را مأموریت اصلی خویش معرفی کردند .

قال فما خطبکم أيها المرسلون . قالوا إنا أرسلنا إلى قوم مجرمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 60 - 2

2- باقی ماندن همسر لوط (ع) در میان عذاب شدگان قوم لوط ، به تقدیر و دستور خدا بود .

إلا امرأته قدّرتنا إنها لمن الغـیرین

تردیدی نیست که همه مقدرات به دست خداوند است و انتساب تقدیر (قدّرتنا) به فرشتگان، می تواند به خاطر این باشد که آنان مجری این تقدیر بوده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 63 - 6

6- فرشتگان ، مجریان عذاب الهی بر قوم لوط بودند .

قالوا بل جننـک بما کانوا فیه یمترون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 65 - 10،11

10- « قال أبو جعفر (ع) : . . . « فلما جاء آل لوط المرسلون » . . . قالوا . . . « فأسر بأهلك » یا لوط إذا مضى لك من یومک هـذا سبعة أيام و لیالیها « بقطع من اللیل » إذا مضى نصف اللیل « . . . و امضوا » من تلك اللیلة « حیث تؤمرون » . . . ;

امام باقر(ع) فرمود: هنگامی که فرشتگان خدا به سوی خاندان لوط آمدند . . . گفتند: . . . ای لوط! پس از گذشت هفت شبانه روز از این تاریخ، در نیمه های شب خانواده خود را از این سرزمین بیرون ببر . . . و در آن شب به هر جا که فرماتان داده اند بروید . . .».

11- « عن أبي جعفر (ع) : . . . إن الله تعالى لما أراد عذابهم (قوم لوط) . . . بعث إليهم ملائكة . . . وقالوا للوط : أسر بأهلك من هـذه القرية اللیلة . . . فلما انتصف اللیل سار لوط ببنااته . . . ;

از امام باقر(ع) روایت شده است که فرمود:.. هنگامی که خداوند تعالی اراده کرد قوم لوط را عذاب کند، فرشتگانی را به سوی آنان فرستاد... آنان به لوط(ع) گفتند: امشب خانواده خود را از این قریه کوچ بده... چون شب به نیمه رسید آن حضرت به همراهی دخترانش کوچ کرد...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 73 - 1

1- قوم لوط، در پی اصرار بر تداوم انحراف جنسی خود، صبحگاهان گرفتار صدایی وحشتناک و غرش سهمگین شدند.

قال هؤلاء بناتی .. فأخذتهم الصيحة مشرقين

«صیحه» به معنای صدا بلند کردن و فریاد است و چون این صدا همراه با فزع و ترس است، از این رو به صدای وحشتناک و غرش

ص: 472

سهمگین تعبیر شده است. «شرق» (مصدر مشرقین) به معنای طلوع خورشید است. وزن فاعلی آن به معنای آنان داخل صبح شدند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 74 - 1,4

1- خداوند، شهر قوم لوط را در پی صدایی وحشتناک، زیر و رو و واژگون کرد.

فَأَخَذْتَهُمُ الصَّيْحَةَ... فَجَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا

4- یکایک افراد قوم لوط، هدف کلوخهایی از سنگ و گِل شدند.

وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ

برداشت فوق از تعبیر «أمطرنا» استفاده گردیده است؛ یعنی، همان گونه که قطره های باران از آسمان به صورت پیاپی و با فاصله کوتاه در نقاط مختلف فرو می ریزد، فرود «سجیل» هم به همین ترتیب فراگیر تمامی نقاط شهر شده و همه افراد را دربرگرفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 173 - 1

1 - بارش بارانی از سنگ گِل (سجیل) بر قوم لوط، پس از هلاکت آنان و ویرانی کامل دیارشان

ثُمَّ دَمَّرْنَا الْآخِرِينَ. وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا

«إمطار» (مصدر «أمطرنا») به معنای بارانیدن است. «مطرًا» مفعول «أمطرنا» و تکریر آن تکریر تنويع است؛ یعنی، «بر روی آنان نوعی باران فرو ریختیم». در سوره حجر (آیه 74) نوع باران را بیان کرده است: «فَجَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ؛ شهرشان را زیر و رو کردیم و بر آنان سنگ هایی از سجیل (سنگ گِل) فرو ریختیم».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 57 - 1

1 - نجات لوط (ع) و خانواده اش - به جز همسر وی - از عذاب نازل شده بر قوم لوط

فَأَنْجَيْنَاهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نزول عذاب بر قوم لوط ، پس از انذار و اتمام حجت بر آنان بود .

فساء مطر المنذرین

قید «منذرین» بیانگر آن است که پیش از نزول عذاب، هشدارهای لازم به آنان داده شده و حجت خدا بر ایشان تمام شده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 31 - 3،6،7،10

3 - دعای لوط (ع) برای یاری اش ، از سوی خدا اجابت شد و فرشتگانی از جانب خداوند ، برای در هم کوبیدن قوم لوط ، گسیل شدند .

ص: 473

قال رب انصرني . . . و لما جاءت رسلنا ابراهيم بالبشرى قالوا انا مهلكوا اهل هـ_ذه

6 - ابراهيم (ع) ، در زمان عذاب شدن قوم لوط ، در نزدیکی شهر آنان اقامت داشته است .

و لما جاءت رسلنا ابراهيم . . . انا مهلكوا اهل هـ_ذه القرية

اسم اشاره «هـ_ذه» _ که بر نزدیک بودن مشارالیه اش دلالت دارد _ نکته بالا را می رساند .

7 - فرستادگان خدا ، برای هلاکت قوم لوط خود ، مباشر در آن بودند .

و لما جاءت رسلنا ابراهيم . . . قالوا انا مهلكوا اهل هـ_ذه القرية

10 - ظلم قوم لوط با لوط و راهزنی و ارتکاب علنی گناه ، در پی دارنده هلاکت و عذاب برای آنان

انتم لتأتون الرجال و . . . انا مهلكوا اهل هـ_ذه القرية ان اهلها كانوا ظ_لمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 32 - 7، 1

1 - حضرت ابراهيم (ع) از عذاب قوم لوط ، با وجود لوط (ع) در میان آنان ، نگران بود .

و لما جاءت رسلنا . . . قالوا انا مهلكوا اهل هـ_ذه القرية . . . قال ان فيها لوطا

7 - ملائکه عذاب قوم لوط ، پیشاپیش از عذاب شدن همسر لوط خبر داشتند و او را از نجات یافتگان نمی دانستند .

لننجيته و اهله الا امراته كانت من الغ_برين

«غابر» ماندن پس از سپری شدن چیزی است که با او بوده است (مفردات راغب)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 33 - 14، 12

12 - فرشتگان مأمور به عذاب قوم لوط ، مأموریت شان را به اطلاع لوط (ع) رساندند .

قالوا . . . انا منجوك و اهلك الا امراتك

14 - فرشتگان مأمور عذاب قوم لوط ، به لوط (ع) اعلام کردند که او و خانواده اش ، به جز همسرش را ، از عذاب نجات خواهند داد .

انا منجوك و اهلك الا امراتك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 34 - 3,4

3 - عذاب نازل شده بر قوم لوط ، زلزله بود .

إِنَّا مَنْزِلُونَ عَلَىٰ أَهْلِ هَذِهِ الْقَرْيَةِ رَجْزًا مِنَ السَّمَاءِ

«رجز» در لغت، به معنای «اضطراب» است. مراد از آن، در آیه، زلزله است (مفردات راغب).

4 - فرستادگان خدا بر لوط (ع) ، خود ، مأمور عذاب قوم لوط بودند .

وَلَمَّا أَن جَاءت رُسُلُنَا لُوطًا... إِنَّا مَنْزِلُونَ عَلَىٰ أَهْلِ هَذِهِ الْقَرْيَةِ رَجْزًا مِنَ السَّمَاءِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 35 - 1,4

ص: 474

1 - مأموران عذاب قوم لوط ، شهر آن قوم را ، با عذابی آسمانی ، درهم کوبیدند .

إِنَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ أَهْلِ هَذِهِ الْقَرْيَةِ رِجْزًا مِنَ السَّمَاءِ .. و لقد تركنا منها آية

4 - بقایای شهر ویران شده قوم لوط برای خردمندان ، آیه الهی است .

و لقد تركنا منها آیه .. لقوم يعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 134 - 2، 1

1 - لوط (ع) و خاندان او ، از عذاب نازل شده بر قوم شان نجات یافتند .

إِذْ نَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ

2 - قوم لوط ، گرفتار عذاب هلاکت بار الهی شدند .

وَإِنَّ لُوطًا لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ . إِذْ نَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ

نجات حضرت لوط و خاندانش ، نشانگر نابود شدن قوم لوط است .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 135 - 2

2 - همسر لوط به هنگام نزول عذاب ، در سن پیری و فرسودگی قرار داشت .

إِلَّا عَجُوزًا

«عجوز» به کسی گفته می شود که در سن پیری و فرسودگی باشد و نشاط برای کار و تلاش نداشته و از آن عاجز باشد .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 136 - 1

1 - تمام افراد قوم لوط که در شهر ماندند ، به عذاب هلاکت بار الهی گرفتار و کیفر شدند .

إِذْ نَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ . إِلَّا عَجُوزًا فِي الْغَابِرِينَ . ثُمَّ دَمَرْنَا الْأَخْرِينَ

«تدمیر» (مصدر «دمرنا») به معنای اهلاک و نابود کردن از روی کیفر است .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 35 - 1

1 - خارج گشتن مؤمنان به فرمان الهی از میان قوم لوط ، قبل از نزول عذاب

فأخرجنا من كان فيها من المؤمنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 36 - 4

4 - « عن أبي جعفر (ع) إن رسول الله سأل جبرئيل كيف كان مهلك قوم لوط؟ فقال إن قوم لوط... فلما عتوا عن أمره بعث إليهم ملائكة ليخرجوا من كان في قريتهم من المؤمنين فما وجدوا فيها غير بيت من المسلمين... فلما انتصف الليل سار لوط ببناته... »

ص: 475

از امام باقر(ع) روایت شده که رسول خدا(صلی الله علیه و آله) از جبرئیل درباره نحوه هلاکت قوم لوط سؤال نمود، حضرت فرمود: قوم لوط.. چون از امر پروردگار سرپیچی نمودند، خداوند فرشتگانی را به سوی آنان فرستاد تا هر کس را که در قریه آنان از مؤمنان است خارج کنند. فرشتگان در آن قریه غیر از یک خانواده را _ که اهل ایمان و تسلیم بودند _ نیافتند... چون شب به نیمه رسید، لوط دختران خود را برداشت و از شهر خارج گشت...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 37 - 2

2 - فروریختن سنگ های عذاب بر قوم لوط و هلاکت تمامی آنان ، پس از خروج مؤمنان از میان ایشان

لنرسل علیهم حجاره من طین . . . و ترکنا فیها آیه للذین یخافون العذاب الالیم

در آیه شریفه اصل نزول سنگ ها بر قوم لوط و نابودی آنان، مفروغ عنه گرفته شده و تعبیر «ترکنا فیها آیه» اشاره به سپری شدن آن مرحله دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 54 - 2

2 - فراگیری عذاب الهی ، بر قوم لوط

فغشّیها ما غشّی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 34 - 3

3 - هلاکت تمامی قوم لوط با عذاب الهی ؛ به جز شخص لوط (ع) و خاندان او

إنا أرسلنا علیهم حاصبًا إلاءال لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 39 - 2

2 - آگاهی یافتن قوم لوط به این حقیقت که عذاب نازل شده بر آنان ، همان است که به آن هشدار داده شده بودند .

فذوقوا عذابی و نذر

2- فرعونیان و اقوام پیش از آنان و قوم لوط ، از سوی خداوند به عقوبتی سخت در دنیا گرفتار شدند .

فَأَخَذَهُمُ أَخَذَهُمُ رَابِيَهُ

«رابیه» (اسم فاعل از «ربا یربو») به معنای فزاینده و رو به رشد است و در این آیه کنایه از شدت است.

ص: 476

978- عصیان قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 83 - 1

1_ خداوند قوم لوط را به سبب مخالفتشان با لوط و استمرارشان بر عمل شنیع لواط به هلاکت رساند .

فانجینه و أهله إلا امرأته كانت من الغبرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 10 - 3, 1

1 - فرعونیان و اقوام پیش از آنان و قوم لوط ، از فرمان های پیامبران خود سرپیچی کردند .

و جاء فرعون . . . فعصوا رسول ربهم

3 - سرپیچی از فرمان های پیامبران ، عامل عقوبت شدن فرعونیان و اقوام پیش از آنان و قوم لوط

فعصوا رسول ربهم فأخذهم أخذه رابیه

979- عقیده قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 160 - 4

4 - قوم لوط ، منکر حقیقتی به نام رسالت

كذب قوم لوط المرسلین

برداشت یاد شده بدان احتمال است که جمع آمدن واژه «المرسلین» از آن جهت باشد که قوم لوط، اصولاً حقیقتی به نام رسالت را قبول نداشتند و این به منزله انکار همه رسولان بود.

980- علم قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 39 - 2

2- آگاهی یافتن قوم لوط به این حقیقت که عذاب نازل شده بر آنان ، همان است که به آن هشدار داده شده بودند .

فدوقوا عذابی و نذر

981- عمل ناپسند قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 477

4- قوم لوط ، به انواع پلیدی ها و ناپاکی های گسترده و اعمال و خصال پست و ناپسند مبتلا بودند .

و نَجِّينَه من القرية التي كانت تعمل الخبيث

«خبائث» (جمع «خبيثه») و از ماده «خبث» به معنای انواع پلیدی ها، ناپاکی ها، اعمال و خصال پست و ناپسند است (لسان العرب).

6- اذیت و آزار شدید روحی لوط (ع) ، از اعمال ناپسند جامعه خویش

و لوطًا . . . و نَجِّينَه من القرية التي كانت تعمل الخبيث

برداشت یاد شده با توجه به دو نکته است: الف) نجات در موردی به کار می رود که سابقه گرفتاری باشد. ب) وصف «تعمل الخبيث» برای قریه، نشان دهنده آن است که کردار آنان، ناخوشایند لوط بود و موجب اذیت و آزار وی می گشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 29 - 7,8,9

7 - قوم لوط ، در ملاء عام ، منکرات انجام می دادند .

أنتنکم . . . و تأتون فی نادیکم المنکر

8 - لوط (ع) ، قوم اش را به جهت ارتکاب عمل لواط و راهزنی و ارتکاب آشکار منکر ، سرزنش کرد .

أنتنکم لتأتون الرجال و تقطعون السبیل و تأتون فی نادیکم المنکر

9 - لوط (ع) ، قوم اش را به خاطر ارتکاب عمل لواط ، راهزنی و ارتکاب علنی منکر ، به عذاب الهی وعده داد .

أنتنکم لتأتون الرجال . . . فما كان جواب قومه إلا أن قالوا ائتنا بعذاب الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 30 - 4

4 - لوط (ع) ، برای بازداشتن قوم اش از کردار زشت ، با آنان به مبارزه برخاست .

أنتنکم لتأتون الرجال و . . . رب انصرنی علی القوم المفسدین

طلب نصرت از خدا بر ضد قوم مفسد، برای بیان این است که لوط(ع) با آنان به مبارزه برخاست و در مبارزه اش، نیاز به امداد الهی داشت.

982- عمومیت عذاب قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 32 - 9

9 - عذاب قوم لوط ، عذابی فراگیر همه ساکنان شهر بود .

لننجيَّته و أهله إلاّ امرأته كانت من الغـبرين

«لننجيَّته» در مقابل «كانت من الغابرين» است و نشان می دهد که نجات از عذاب، در گرو خروج از شهر بوده و عذاب، به گونه ای بوده است که تمام ساکنان شهر را فرا می گرفته است.

ص: 478

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 33 - 17

17 - عذاب مقدر شده برای قوم لوط ، عذابی فراگیر بود .

إِنَّا مَنْجُوكَ وَأَهْلِكَ إِلَّا امْرَأَتَكَ كَأَنَّ الْغَيْبِ

«إِنَّا مَنْجُوكَ» در مقابل «كأنت من الغابرين» است و نشان می دهد که عذاب، به گونه ای بوده که همه را فراگرفته و تنها خارج شدگان از شهر اهل نجات بودند.

983- عوامل عذاب قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 73 - 4

4- سرمستی و غفلت ، از عوامل گرفتار شدن قوم لوط به عذاب الهی

إنهم لفي سكرتهم يعمهون . فأخذتهم الصيحة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 34 - 6

6 - فسق و تبهکاری قوم لوط ، موجب نزول عذاب آسمانی بر آنها شد .

إِنَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ أَهْلِ هَذِهِ الْقَرْيَةِ . . . بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 10 - 3

3- سرپیچی از فرمان های پیامبران ، عامل عقوبت شدن فرعونیان و اقوام پیش از آنان و قوم لوط

فَعَصَوْا رَسُولَ رَبِّهِمْ فَأَخَذَهُمْ أَخَذَهُ رَبِّيهِ

984- عوامل ویرانی شهرهای قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - ظلم و طغیان ، عامل نابودی شهر های قوم لوط

إِثْمَ كَانُوا هُمْ أَظْلَمَ وَأَطْعَى . وَ الْمُؤْتَفَكَةَ أَهْوَى

از این که در آیه قبل، قوم نوح «أظلم» و «أطعى» معرفی شده اند، اصل ظلم و طغیان برای اقوام دیگری که در این بخش آمده اند، ثابت می شود.

ص: 479

4- عذاب الهی ، باعث پرتاب شدن شهر های قوم لوط ، به طرف بالا و سپس سقوط و هلاکت آنها

و المؤتفکه أهوی

«أهوی» معادل «أسقط» (فرو افکند) است.

985- عوامل هلاکت قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 59 - 4

4- جرم و تبه کاری قوم لوط ، عامل هلاکت و عذاب آنان شد .

قالوا إنا أرسلنا إلى قوم مجرمين . إلا ءال لوط إنا لمنجّوهم أجمعين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 53 - 4

4- عذاب الهی ، باعث پرتاب شدن شهر های قوم لوط ، به طرف بالا و سپس سقوط و هلاکت آنها

و المؤتفکه أهوی

«أهوی» معادل «أسقط» (فرو افکند) است.

986- غارتگری قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 29 - 4

4- قوم لوط ، راه ها را می بستند و به غارت اموال مسافران می پرداختند .

أنتکم . . . و تقطعون السبیل

بنابراین احتمال که «قطع سبیل» همان معنای حقیقی خود را داشته باشد، بستن راه ها از سوی قوم لوط، به منظور غصب و غارت انجام می گرفته است.

987- غفلت قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 65 - 8

8- عذاب قوم لوط ، غافلگیرانه و بدون آگاهی قبلی آنان بود .

فأسر بأهلک . . . و لایلتفت منکم أحد

ص: 480

از اینکه ملائکه از لوط(ع) خواستند تا خانواده خویش را شبانگاه از شهر بیرون ببرد و مراقبت به عمل آورد تا هیچ یک از آنان باز نگردند، احتمالاً از این جهت بود که کسی از قوم لوط متوجه قضیه نزول عذاب نشود.

988- فحشا در قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 54 - 5,7

5- قوم لوط ، مرتکب فحشا (لواط) ، به گونه ای آشکار و در برابر دیدگان همه

أتأتون الف_حشه و أنتم تبصرون

«إبصار» (مصدر «تبصرون») به معنای دیدن است. بنابراین «و أنتم تبصرون» دلالت می کند که آن قوم، گناه لواط را در برابر چشم دیگران انجام می دادند.

7- روی آوردن قوم لوط به کردار زشت ، علی رغم آگاهی آنان به ماهیت پلید آن

أتأتون الف_حشه و أنتم تبصرون

برخی از مفسران کلمه «تبصرون» را از «ابصارالقلب» (معادل دانش و آگاهی) مشتق دانسته اند. بنابراین مفاد پیام لوط چنین می شود: شما به زشتی ها روی آورده اید با این که ماهیت پلید و قبیح اعمالتان را می دانید.

989- فرجام قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 80 - 2

2_ سرگذشت لوط پیامبر در مبارزه علیه فحشا و فرجام شوم قوم زشتکار او ، سرگذشتی پندآموز و شایسته یادآوری

و لوطاً إذ قال

چنانچه «لوطاً» مفعول برای فعل مقدر «اذکر» باشد، کلمه «إذ» بدل اشتمال برای لوطاً است و اگر لوطاً مفعول برای «أرسلنا» گرفته شود، «إذ» مفعول برای فعل مقدر «اذکر» خواهد بود، که بر این مبنا تقدیر جمله چنین است: أرسلنا لوطاً اذکر إذ قال . . . بنابر هر دو احتمال، لزوم یادآوری داستان لوط و قومش به دست می آید. گفتنی است هدف از یادآوری سرگذشت پیشینیان، عبرت آموزی و پندگیری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 70 - 2

2_ اطلاع مردم عصر پیامبر از سرنوشت قوم نوح، عاد، ثمود، ابراهیم، اصحاب مدین و شهرهای زیر و رو شده پیشینیان (قوم لوط و ..
(.

ألم یأتهم نبأ الذین من قبلهم قوم نوح . . . و المؤمنت

استفهام در «ألم یأتهم» برای توییح است. سرزنش منافقان و کافران به خاطر عبرت نگرفتن از سرنوشت پیشینیان، رسای به این

ص: 481

حقیقت است که آنان از سرگذشت پیشینیان آگاهی داشتند.

990- فرجام مفسدان قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 84 - 3

3_ سرنوشت شوم قوم تبهکار لوط ، سرنوشتی عبرت آموز و شایان بررسی دقیق

فانظر کیف كان عقبه المجرمين

991- فساد قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 116 - 1

1_ امت های به هلاکت رسیده پیشین (نظیر امت نوح ، هود ، صالح ، لوط و . . .) امتهایی فاسد و تبه کار بودند .

فلولا كان من القرون من قبلكم أولوا بقية ينهون عن الفساد

«قرن» (مفرد قرون) به امت و جامعه ای گفته می شود که در یک عصر زندگی می کنند.

992- فسق قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 34 - 5,6

5 - قوم لوط ، مردمی همواره فاسق و تبهکار بودند .

بما كانوا يفسقون

6 - فسق و تبهکاری قوم لوط ، موجب نزول عذاب آسمانی بر آنها شد .

إنا منزلون على أهل هـ القرية . . . بما كانوا يفسقون

993- فلسفه عذاب قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- نزول كييفر وعذاب الهى بر قوم نوح ، عاد ، فرعون ، ثمود ، لوط واصحاب ايكه (قوم شعيب) به جرم تكذيب پیامبران

إن كلّ إلّاكذب الرسل فحقّ عقاب

ص: 482

«حَقٌّ» به معنای «ثَبَّتَ» (ثابت و محقق است) می باشد.

994- قانونمندی عذاب قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 36 - 1

1 - نزول عذاب بر قوم لوط ، از پی انذار های مکرر لوط (ع) به ایشان درباره انتقام سخت الهی

و لقد أنذرهم بطشتنا

ذیل آیه شریفه (فتماروا بالندر)، قرینه است بر این که انذار لوط(ع) نسبت به قومش، به صورت مکرر رخ داده بود.

995- قدرت قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 13 - 3

3 - قوم نوح ، عاد ، فرعون ، ثمود ، لوط و اصحاب ایکه (قوم شعیب) ، اقوامی قدرتمند و بی مانند در مخالفت با رسالت فرستادگان الهی

كذبت قبلهم قوم نوح . . . ثمود...أصبح لئیکه أولئك الأحزاب

برداشت یاد شده از تعریف مسند (أولئك) و مسندالیه (أحزاب) که بر حصر دلالت می کند استفاده می شود؛ یعنی، این اقوام حقیقتاً گروه های متشکلی بودند که اقوام دیگر در قوت و شدت مخالفت با پیامبران، مانند آنان نبودند.

996- قصه قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 101 - 3

3_ قرآن حاوی فرازهایی از سرگذشت امت های نوح ، هود ، صالح ، لوط و شعیب (ع)

تلك القرى نقص عليك من أنبائها

حرف «من» در «من أنبائها» برای تبعیض است و می رساند که خداوند بخشی از داستانهای امتهای پیشین را برای پیامبر گزارش کرده است. قابل ذکر است که از مصادیق مورد نظر برای مشارالیه «تلك القرى»، به قرینه آیات گذشته، امت نوح و ... است.

997- قطع نسل قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 483

3- نسل قوم لوط با عذاب الهی، قطع و ریشه کن شد.

و قضینا... آن دابر مؤلاء مقطوع مصبحین

«دابر» به معنای «آخر» است (مفردات راغب)، و مقصود از جمله «دابر مؤلاء مقطوع» نابودی آخرین فرد موجود از قوم لوط است که طبیعتاً قطع نسل آنان را در پی داشت.

998- قوم لوط و پیروان لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 82 - 8

8_ قوم لوط ناامید از گرایش وی و همگامانش به منجلاب فسادها و ارتکاب رفتارهای پلید و ناروا

إنهم أناس یتطهرون

به کارگیری فعل مضارع «یتطهرون» بیانگر آن است که قوم لوط بر این باور بودند که پاک زیستی وی و همراهانش امری مستمر و مداوم است.

999- قوم لوط و لوط(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 82 - 7،8

7_ لوط و همراهانش، حتی در دیدگاه مخالفان، انسانهایی پاک و منزّه از اعمال ناروا و پلید

إنهم أناس یتطهرون

8_ قوم لوط ناامید از گرایش وی و همگامانش به منجلاب فسادها و ارتکاب رفتارهای پلید و ناروا

إنهم أناس یتطهرون

به کارگیری فعل مضارع «یتطهرون» بیانگر آن است که قوم لوط بر این باور بودند که پاک زیستی وی و همراهانش امری مستمر و مداوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- حضرت لوط (ع) به خاطر پذیرش مهمان بیگانه و حمایت از آن، مورد سرزنش قومش قرار گرفت .

قال إن هـِـؤلاء ضیفی . . . قالوا أو لم ننهک عن العـلمین

4- قوم لوط در پاسخ به درخواست حضرت لوط (ع) مبنی بر اجتناب از هتک آبروی وی، خود او را مقصر اصلی آن معرفی کردند .

فلاتفضحون . . . و لاتخزون. قالوا أو لم ننهک عن العـلمین

اینکه قوم لوط در جواب درخواست او برای اجتناب از ایجاد فضاحت و آبروریزی گفتند: تو را از پیش از پذیرش هرگونه مهمان بیگانه منع کرده بودیم، حکایت از این نکته می کند که آنان با این بیان، می خواستند مقصر اصلی چنین عملی را خود او معرفی کنند.

5- قوم لوط ، حضرت لوط (ع) را از ارتباط و تماس با دیگر اقوام ، منع کرده و برحذر می داشتند .

قالوا أو لم ننهك عن العـلمین

8- « قال أبو جعفر (ع) : . . . و كان لوط رجلاً سخياً كريماً يقري الضيف إذا نزل به و يحذرهم قومه ، قال : فلما رأى قوم لوط ذلك منه قالوا له : إنا ننهك عن العالمين لا تقري ضيفاً ينزل بك ، إن فعلت فضحنا ضيفك الذي ينزل بك و أخزيناك . . . »

امام باقر(ع) فرمود:.. لوط(ع) مردی سخاوتمند و بزرگواری بود از مهمانانی که بر او وارد می شدند، پذیرایی می کرد و آنان را از قوم خود برحذر می داشت. [امام باقر(ع)] فرمود: هنگامی که قوم لوط این میهمان پذیری را دیدند، به آن حضرت گفتند: ما تو را از پذیرش هر مهمانی برحذر داشتیم و گفتیم: هیچ یک از میهمانانی را که بر تو وارد می شوند، نپذیر که اگر پذیرفتی، مهمانانت را مفتضح و تو را خوار خواهیم کرد...».

1000- قوم لوط و ملائکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 67 - 1

1- قوم لوط ، پس از اطلاع از ورود مهمانان به خانه لوط (ع) شادی کنان به سراغ آنان شتافتند .

و جاء أهل المدينة يستبشرون

1001- قوم لوط و مهمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 78 - 24

24_ « عن أبي جعفر (ع) : إن قريه قوم لوط كانت على طريق السّيّاره إلى الشام و مصر فكانت السّيّاره تنزل بهم فيصيّفونهم . . . فدعاهم البخل إلى أن كانوا إذا نزل بهم الضيف فضحوه . . . و إنما كانوا يفعلون ذلك بالضيف حتى ينكل النازل عنهم . . . فأورثهم البخل بلاء لا يستطيعون دفعه عن أنفسهم . . . حتى صاروا يطلبونه من الرجال في البلاد و يعطونهم عليه الجعل . . . »

از امام باقر(ع) روایت شده است که آبادی لوط بر سر راه مسافرانی بود که به شام و مصر می رفتند. کاروانیان بر آن قوم وارد می شدند و مهمانشان می شدند. بخل آنان سبب شد که هر گاه مهمان بر آنان وارد می شد [با انجام عمل زشت] رسوایشان می کردند... و این کار را بدین جهت انجام می دادند که مهمان از آنان بهراسد و باز گردد. پس بخل سبب شد که آنان مبتلا به بلایی شدند (مرض ابنه) نمی توانستند آن را از خود دور کنند... تا آن جا که از مردان شهره‌دافع آن بلا را درخواست می کردند و به آنها اجرت می پرداختند...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 485

3- حفظ حرمت مهمان ، از آداب و سنت های پذیرفته شده در میان قوم لوط

قال إن هؤلاء ضيفي فلا تفضحون

از اینکه حضرت لوط(ع) برای جلوگیری از تجاوز مردم به مهمانانش، عنوان «مهمانان» را به آنان یادآوری کرد، حکایت از این نکته می کند که: آنان به رسم حفظ حرمت مهمان آشنا بوده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- قوم لوط ، حضرت لوط (ع) را از پذیرش هرگونه مهمان بیگانه و حمایت از آن ، منع کرده و برحذر داشتند .

قال إن هؤلاء ضيفي . . . قالوا أو لم ننهك عن العـلمين

1002- قوم لوط و مهمانان لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1_ گروهی از قوم لوط به منظور تجاوز به مهمانان لوط (فرشتگان) شتابان به سوی خانه او هجوم بردند .

و جاء قومهم يهرعون إليه

هر چند هجوم آوردن به سوی لوط(ع) به همه قوم او نسبت داده شده است (و جاء قومهم); ولی مراد از آن به قرینه هایی چند، برخی افراد قوم می باشد. جمله «هؤلاء بناتي...» از آن قرینه هاست; زیرا شرعاً و حقیقتاً امکان پذیر نبود که دختران لوط بتوانند به ازدواج همه و یا اکثر قوم وی درآیند. قابل ذکر است که نسبت دادن کردار برخی از افراد قوم به همه ایشان، اشاره به این نکته دارد که: اگر همه آنان از وجود مهمانان لوط مطلع می شدند و برایشان مقدور بود، همانند مهاجمان عمل می کردند.

5_ پیشینه تبه کاری قوم لوط و خو گرفتن با عمل شنیع لواط ، آنان را به سوی خانه لوط (ع) برای تعرض به مهمانانش ، گسیل داشت .

و جاء قومهم يهرعون إليه و من قبل كانوا يعملون السيئات

جمله «و من قبل كانوا...» _ که حکایت از پیشینه تبه کاری و استمرار بدکاری در میان قوم دارد - بیانگر فاعل محذوف از «یهرعون» می باشد; یعنی ، عامل و باعث هجوم قوم لوط به خانه لوط(ع) ، سابقه سوء و خوی بدکاری آنان بود.

1003- قوم لوط و مهمانان لوط(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 79 - 3، 1

1_ تبه کاران قوم لوط ، پیشنهاد او (ازدواج با دخترانش و ترک تعرض به مهمانان) را نپذیرفتند .

هـؤلاء بناتى هنّ أطهر لكم . . . قالوا لقد علمت ما لنا فى بناتك من حق

ص: 486

3_ گرایش به لواط و همجنس بازی و عدم اشتیاق به زنان ، دلیل های قوم تبهکار لوط برای نپذیرفتن پیشنهاد حضرت لوط (ازدواج با دختران او و تعرض نکردن به مهمانان)

قالوا لقد علمت ما لنا فی بناتک من حق و إنک لتعلم ما نرید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 67 - 1

1- قوم لوط ، پس از اطلاع از ورود مهمانان به خانه لوط (ع) شادی کنان به سراغ آنان شتافتند .

و جاء أهل المدینه یستبشرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 68 - 1,5,7

1- حضرت لوط (ع) در پی هجوم قومش برای تعرض به مهمانان او ، آنان را از هرگونه تجاوز به آنها برحذر داشت .

و جاء أهل المدینه یستبشرون. قال إن هـِـؤلاء ضیفی فلا تفضحون

5- برخورد قوم لوط با مهمانان حضرت لوط (ع) ، برخوردی اهانت آمیز و آبرو برانداز بود .

قال إن هـِـؤلاء ضیفی فلا تفضحون

7- حضرت لوط (ع) از نیت سوء و تجاوزکارانه قومش نسبت به مهمانان خویش باخبر و از آن به شدت نگران و بیمناک بود .

قال إن هـِـؤلاء ضیفی فلا تفضحون

درخواست لوط (ع) از قومش برای اجتناب از عملی شرم آور، به دنبال روانه شدن آنان به در خانه آن حضرت _ بی آنکه توضیح دیگری داده شده باشد _ حکایت از این نکته می کند که لوط (ع) از قصد آنان باخبر بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 37 - 5

5- تلاش لوط (ع) برای حمایت از میهمانانش در برابر قوم آلوده و فسادگر خویش

و لقد رودوه عن ضیفه

«مراوده» به معنای تنازع میان دو فرد است که هر یک، خلاف خواست دیگری را دنبال می کند (مفردات راغب).

1004- کبوتربازی در قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 29 - 17

17 - « عن الصادق (ع) (فی قوله تعالى) « و تأتون فی نادیکم المنکر » یعنی الخذف بالحصی و التصفیق بالحمام . . . و مناقره الدیوک . . . و الجنق فی المجالس و لبس المعصفرات . . . »

از امام صادق (ع) درباره این سخن خدای تعالی « و تأتون فی نادیکم المنکر » روایت شده که فرمود: مقصود از «منکر» پرتاب سنگ ریزه در مجالس و کف زدن برای پرواز دادن کبوتر . . . و به جنگ وادار کردن خروس ها . . . و شرطه در مجالس و پوشیدن

ص: 487

لباس های معصفر (لباس هایی که با عصفر، به رنگ زرد درآمده) است.»

1005- کفر اکثریت قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 174 - 4

4- بیشتر قوم لوط ، حق ناپذیر و مصمم بر کفر

و ما کان اکثرهم مؤمنین

ضمیر «هم» در «اکثرهم» به قوم لوط بازمی گردد.

1006- کوردلی قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 72 - 1

1- سوگند مؤکد خداوند به جان پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر اینکه قوم لوط مردمانی سرمست و متحیر و به دور از هرگونه بصیرت و روشن بینی بودند .

لعمرك إنهم لفي سكرتهم يعمهون

برداشت فوق بنابراین مناسبت که مخاطب جمله «لعمرك» _ به قرینه آیات 49 و 51 پیش از شروع داستان ابراهیم(ع) و لوط(ع) (تبیء عبادی ... و تبئهم ...) _ پیامبر اکرم(صلی الله علیه و آله) باشد.

1007- کوری قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 37 - 8, 7

7- مردان مصمم به تجاوز نسبت به میهمانان لوط ، مورد انتقام الهی با کور شدن چشم هایشان

و لقد رودوه عن ضیفه فطمسنا أعینهم

«طمس» (مصدر «طمسنا») به معنای محو کردن و از بین بردن است. بنابراین «طمسنا أعینهم»؛ یعنی، چشمانشان را از آنان گرفتیم و نابینایشان کردیم.

8 - کور شدن چشم های متجاوزان قوم لوط ، پیش درآمد عذاب الهی برای آنان

فذوقوا عذابی و نذر

به کار رفتن واژه «ذوقوا»، ظاهراً کنایه از این است که این عذاب را بچشید تا عذاب اصلی بر سرتان فرود آید.

ص: 488

1008- کیفر قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 101 - 6

6_ عذاب های نازل شده بر اقوام گذشته (فرعونیان ، عادیان و . . .) کیفرهایی بود که آنان خود برای خویشتن فراهم آوردند .

و ما ظلمنهم ولکن ظلموا أنفسهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 14 - 3

3- نزول کیفر و عذاب الهی بر قوم نوح ، عاد ، فرعون ، ثمود ، لوط و اصحاب ایکه (قوم شعیب) به جرم تکذیب پیامبران

إن كلَّ إلاكذب الرسل فحقَّ عقاب

«حقّ» به معنای «ثَبَّتَ» (ثابت و محقق است) می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 31 - 1

1 - هشدار مؤمن آل فرعون به قوم خود ، از دچار شدن به کیفر کردار قوم نوح ، عاد ، ثمود و اقوام پس از آنان (لوط و اصحاب ایکه) در صورت اقدام به قتل موسی (ع)

مثل دأب قوم نوح . . . و الذین من بعدهم

«دأب» به معنای عادت است و مقصود از «الذین من بعدهم» قوم لوط و اصحاب ایکه است؛ چنان که در سوره «ص» آیه 13، به آن تصریح شده است. گفتنی است برابر نظر مفسران «اصحاب ایکه» همان مردم مدین است که از قوم حضرت شعیب بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 32 - 3

3- قوم لوط ، مردمی مجرم و مستحق کیفر

قالوا إنا أرسلنا إلى قوم مجرمین

مراد از «قوم مجرمین» _ که فرشتگان مأمور شدند تا کیفرشان دهند _ قوم لوط است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 34 - 1

1 - مجازات قوم حق ستیز لوط ، به وسیله طوفانی از شن و سنگریزه

إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَاصِبًا

«حاصب» به باد شدیدی که با خود سنگریزه حمل کند، گفته می شود (مختار الصحاح).

ص: 489

1009- کیفیت عذاب قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 82 - 9

9_ «عن أبي جعفر (ع): ... ان جبرئيل قال [لرسول الله] : إني نوديت من تلقاء العرش ... اهبط إلى قرية قوم لوط و ما حوت فاقلعتها من تحت سبع أرضين ... فهبطت على أهل القرية ... فاقلعتها ... ثم عرجت بها ... فقلبتهم عليهم حتى صار أسفلها أعلاها ... فقال له رسول الله (صلى الله عليه و آله) : يا جبرئيل و أين كانت قريتهم من البلاد؟ فقال جبرئيل : كان موضع قريتهم في موضع بحيره طبريه اليوم و هي في نواحي الشام قال له رسول الله (صلى الله عليه و آله) : رأيتك حين قلبتها عليهم في أي موضع من الأرضين وقعت القرية و أهلها؟ فقال : يا محمد وقعت فيما بين بحر الشام إلى مصر فصارت تلوأ في البحر ... ;

از امام باقر(ع) روایت شده است: ... که جبرئیل به رسول خدا(صلی الله علیه و آله) گفت: از سوی عرش به من ندا رسید ... به آبادی لوط و آنچه در میان دارد فرود آی و آن جا را از زیر هفت زمین بکن ... پس من بر اهل آن قریه فرود آمدم ... و آن را از جای کندم ... و بالا بردم ... و بر روی آنان واژگون کردم تا اینکه زیور و شد ... رسول خدا(صلی الله علیه و آله) از جبرئیل پرسید: قریه قوم لوط در کجای بلاد بود؟ جبرئیل گفت: قریه آنان در محل دریاچه طبریه امروز بود که در نواحی شام واقع شده بود. رسول خدا(صلی الله علیه و آله) به جبرئیل فرمود: بگو بدانم هنگامی که قریه را بر روی آنان واژگون کردی، آن قریه و اهلش در کجای زمین افتاد. جبرئیل گفت: ای محمد! در میان دریای شام تا مصر افتاد و به صورت تپه هایی در میان دریا درآمد.

1010- گرایشهای قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 79 - 3

3_ گرایش به لواط و همجنس بازی و عدم اشتیاق به زنان ، دلیل های قوم تبهکار لوط برای نپذیرفتن پیشنهاد حضرت لوط (ازدواج با دختران او و تعرض نکردن به مهمانان)

قالوا لقد علمت ما لنا في بناتك من حق و إنك لتعلم ما نريد

1011- گستاخی قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 70 - 7

7- موقعیت حضرت لوط (ع) در میان قومش ضعیف بود و آنان نسبت به او گستاخ بودند .

قالوا أو لم ننهك عن الع_لمین

از اینکه قوم لوط آن حضرت را از تماس با دیگران نهی کردند و در موردی که او از این نهی تخلف ورزید، مورد عتاب و اعتراض قرار گرفت، می توان برداشت فوق را به دست آورد.

ص: 490

1012- گناه قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 84 - 2

2_ قوم لوط مردمی مجرم و تبه‌کار

فانظر كيف كان عقبه المجرمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 58 - 3

3- قوم لوط ، مردمی جرم پیشه و تبه‌کار

قالوا إنا أرسلنا إلى قوم مجرمين . إلا آل لوط

مراد از «قوم مجرمین» - به قرینه آیات بعد - قوم لوط است.

1013- گناه مردان قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 55 - 1

1 - مردان قوم لوط ، گرفتار هم جنس‌گرایی

أنتکم لتأتون الرجال شهوه من دون النساء

1014- گناهان قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 78 - 3

3_ قوم لوط علاوه بر لواط ، به گناهان فراوان دیگری نیز آلوده بودند .

و من قبل كانوا يعملون السيئات

برداشت فوق ، بر این اساس است که «ال» در «السیئات» برای جنس باشد. «ال» جنسیّه در صیغه جمع ، دلالت بر عموم و احیاناً حکایت

از کثرت دارد.

1015- گناهکاران قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 81 - 19

ص: 491

19_ همسر لوط به او ایمان نیاورد و به گناهی هم طراز گناهان قوم لوط آلوده بود .

فأسر بأهلك . . . إلا امرأتك إنه مصيبتها ما أصابهم

همانندی کیفر همسر لوط با کیفر قوم لوط _ که جمله «إنه مصيبتها ما أصابهم» دلالت بر آن دارد _ حاکی است که گناه وی نیز هم طراز گناه آن قوم بوده است. گویا وی به عملکرد آنان راضی بوده و یا به گونه ای - چنانچه در برخی روایات وارد شده_ ایشان را در گناهشان یاری می داده است.

1016- گناهکاری قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 161 - 4,6

4 - قوم لوط ، مردمی بی تقوا و گناه پیشه بودند .

إذ قال لهم أخوهم لوط ألا تتقون

6 - قوم لوط ، مورد سرزنش وی به خاطر بی تقوایی و گنه پیشگی

إذ قال لهم أخوهم لوط ألا تتقون

استفهام در جمله «ألا تتقون» می تواند برای توبیخ و سرزنش باشد.

1017- لجاجت قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 71 - 9

9- قوم لوط علی رغم وجود راه های مشروع و طبیعی (ازدواج با زنان) بر عمل شنیع لواط و همجنس بازی ، اصرار داشتند .

قال هـ ولاء بناتی إن كنتم فـ علین

جمله «إن كنتم فاعلین» به منزله جمله «إن فعلتم ما أقول لكم و ما أظنكم تفعلون» است؛ یعنی، اگر به نصیحت و پیشنهادم ترتیب اثر دهید که گمان نمی کنم چنین باشید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 167 - 2

2 - خیره سری و مقاومت قوم لوط ، در برابر نصیحت های وی

قالوا .. لتكوننّ من المخرجين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 54 - 7

7 - روی آوردن قوم لوط به کردار زشت ، علی رغم آگاهی آنان به ماهیت پلید آن

ص: 492

أتأتون الف_ حشه و أنتم تبصرون

برخی از مفسران کلمه «تبصرون» را از «ابصارالقلب» (معادل دانش و آگاهی) مشتق دانسته اند. بنابراین مفاد پیام لوط چنین می شود: شما به زشتی ها روی آورده اید با این که ماهیت پلید و قبیح اعمالتان را می دانید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 36 - 3

3 - مقاومت شدید و یکپارچه جامعه لوط (ع) ، در برابر آن حضرت و رسالت او

فما وجدنا فیها غیر بیت من المسلمین

1018- لواط در قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 80 - 3,8

3_ لواط ، عملی شایع در میان قوم لوط بود .

أتأتون الفحشه

با توجه به آیه بعد معلوم می شود مراد از «الفحشه»، لواط است.

8_ لوط (ع) با توصیف قومش به عنوان اولین مبتلایان به لواط ، آنان را توبیخ کرد .

أتأتون الفحشه ما سبقکم بها من أحد من العلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 81 - 1,2

1_ قوم لوط ، مردمی مبتلا به عمل بسیار شنیع لواط

إنکم لتأتون الرجال شهوه من دون النساء

فعل مضارع «تأتون» حکایت از استمرار لواط دارد که در برداشت از آن به «ابتلا» تعبیر شد.

2_ قوم لوط به سبب گرایش شدید به لواط ، همبستری با زنان خویش را ترک کردند .

إنكم لتأتون الرجال شهوه من دون النساء

«شهوه»، مفعول مطلق برای فعل محذوف (یشتهونها) است و دلالت بر گرایش و علاقه شدید مردان قوم لوط به لوط دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 82 - 1

1_ قوم لوط فاقد هر گونه دلیل برای توجیه ارتکاب عمل شنیع لوط

و ما كان جواب قومه إلا أن قالوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 493

2_ قوم لوط ، مردمی تبه کار و مبتلا به عمل شنیع لواط (همجنس بازی) بودند .

و من قبل كانوا يعملون السيئات

از مصداقهای بارز برای «السیئات» _ به مناسبت مورد _ لواط و همجنس بازی است.

3_ قوم لوط علاوه بر لواط ، به گناهان فراوان دیگری نیز آلوده بودند .

و من قبل كانوا يعملون السيئات

برداشت فوق ، بر این اساس است که «ال» در «السیئات» برای جنس باشد. «ال» جنسیّه در صیغه جمع ، دلالت بر عموم و احیاناً حکایت از کثرت دارد.

24_ « عن أبي جعفر (ع) : إن قريه قوم لوط كانت على طريق السيّاره إلى الشام و مصر فكانت السيّاره تنزل بهم فيصنّفونهم . . . فدعاهم البخل إلى أن كانوا إذا نزل بهم الضيف فضحوه . . . و إنما كانوا يفعلون ذلك بالضيف حتى ينكل النازل عنهم . . . فأورثهم البخل بلاء لا يستطيعون دفعه عن أنفسهم . . . حتى صاروا يطلبونه من الرجال في البلاد و يعطونهم عليه الجعل . . . »

از امام باقر(ع) روایت شده است که آبادی لوط بر سر راه مسافرانی بود که به شام و مصر می رفتند. کاروانیان بر آن قوم وارد می شدند و مهمانشان می شدند. بخل آنان سبب شد که هر گاه مهمان بر آنان وارد می شد [با انجام عمل زشت] رسوایشان می کردند ... و این کار را بدین جهت انجام می دادند که مهمان از آنان بهراسد و باز گردد. پس بخل سبب شد که آنان مبتلا به بلایی شدند (مرض ابنه) نمی توانستند آن را از خود دور کنند ... تا آن جا که از مردان شههادفع آن بلا را درخواست می کردند و به آنها اجرت می پرداختند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2_ ترک ازدواج و اطفای غریزه جنسی از طریق لواط ، به صورت یک سنت و اخلاق اجتماعی در میان قوم لوط بروز کرده بود .

قالوا لقد علمت ما لنا في بناتك من حق و إنك لتعلم ما نريد

از آن جا که قوم لوط ، ازدواج با دختران او را امری نابخشودنی شمرده بودند ، معلوم می شود: ازدواج با زنان را ممنوع می دانستند و یا اخلاق جنسی آنان از سیر 8 طبیعی خود خارج شده بود به گونه ای که تمایل به جنس مخالف نداشتند.

3_ گرایش به لواط و همجنس بازی و عدم اشتیاق به زنان ، دلیل های قوم تبهکار لوط برای نپذیرفتن پیشنهاد حضرت لوط (ازدواج با دختران او و تعرض نکردن به مهمانان)

قالوا لقد علمت ما لنا في بناتك من حق و إنك لتعلم ما نريد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 83 - 4

4_ قوم لوط ، به خاطر آلوده بودن به عمل شنیع لواط ، در پیشگاه خداوند مردمی ستمکار محسوب می شدند .

و ما هی من الظالمین ببعید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 67 - 3,4

3- قوم لوط انحرافات جنسی (لواط و همجنس بازی) را ، کاری خوب می پنداشتند و به آن علاقه و تمایل شدیدی داشتند .

ص: 494

و جاء أهل المدينة يستبشرون

از اظهار شادمانی و شادباش گویی قوم لوط به هنگام باخبر شدن از مهمانان حضرت لوط (ع)، استفاده می شود که آنان از تجاوز جنسی خوشحال و آن را امری پسندیده می انگاشتند. گفتنی است که طبق آیه 78 «هود» و نیز اشاراتی که در آیات بعد (68، 69 و 71) آمده است، آنان مردمانی آلوده به انحراف جنسی بودند.

4- انحرافات جنسی (لواط و همجنس بازی) عملی رایج و علنی در میان قوم لوط

و جاء أهل المدينة يستبشرون

تصریح به آمدن «اهل مدینه» که شامل همه یا عموم مردم می شود، حاکی از نکته فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 71 - 9، 1

1- حضرت لوط (ع) قوم خود را به زناشویی با دخترانش به جای همجنس بازی و تعرض به مهمانان، پیشنهاد کرد.

قال هـ ولاء بناتی إن كنتم فـ علین

9- قوم لوط علی رغم وجود راه های مشروع و طبیعی (ازدواج با زنان) بر عمل شنیع لواط و همجنس بازی، اصرار داشتند.

قال هـ ولاء بناتی إن كنتم فـ علین

جمله «إن كنتم فاعلین» به منزله جمله «إن فعلتم ما أقول لكم و ما أظنكم تفعلون» است؛ یعنی، اگر به نصیحت و پیشنهاد ترتیب اثر دهید که گمان نمی کنم چنین باشید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 165 - 3

3 - لواط و همجنس بازی، انحرافی ابداع شده توسط قوم لوط

أتأتون الذکران من العـ لمین

قید «من العالمین» می تواند متعلق به «تأتون» باشد؛ یعنی، «أتأتون أنتم من بین العالمین الذکران؛ آیا از میان مردم جهان، شما با مردان می آمیزید؟» مقصود این است که در دنیا، هیچ قومی را نمی یابید که چنین رویه زشتی را برگزیده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- قوم لوط ، مرتكب فحشا (لواط) ، به گونه ای آشكار و در برابر دیدگان همه

أتأتون الف_حشه و أتم تبصرون

«إبصار» (مصدر «تبصرون») به معنای دیدن است. بنابراین «وَأَنْتُمْ تَبْصُرُونَ» دلالت می کند که آن قوم، گناه لواط را در برابر چشم دیگران انجام می دادند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - مردان قوم لوط ، گرفتار هم جنس گرایی

أَنْتُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَاءِ

ص: 495

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 28 - 5,7

5- لوط (ع) قوم خود را به خاطر همجنس بازی (لواط)، مورد سرزنش قرار داد.

و لوطاً إذ قال .. إنکم لتأتون الف_حشه ما سبقکم بها من أحد

7- عمل لواط، پیش از قوم لوط سابقه نداشته است.

إنکم لتأتون الف_حشه ما سبقکم بها من أحد من الع_لمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 29 - 2,3,5,6,8,9

2- عمل لواط، در میان قوم لوط، رواج داشت.

أنتکم لتأتون الرجال

3- قوم لوط، از آمیزش با زنان اعراض کرده و به عمل لواط، روی آورده بودند.

أنتکم لتأتون الرجال و تقطعون السبیل

مراد از «سبیل»، در این آیه، احتمال دارد که به قرینه مقام، راه ایجاد نسل باشد و احتمال دارد که راهزنی باشد. برداشت بالا بنابر احتمال نخست است. گفتنی است، بنابراین احتمال، «تقطعون السبیل» کنایه از قطع نسل، به سبب ترک آمیزش با زنان است.

5- قوم لوط، راه ها را بر مسافران می بستند تا با آنان، عمل لواط انجام دهند.

أنتکم لتأتون الرجال و تقطعون السبیل

احتمال دارد که عطف «تقطعون..» بر «لتأتون» به منظور بیان یک واقعیت خارجی _ چنان که مفسران نیز گفته اند _ باشد و آن، این است که قوم لوط، راه را بر مسافران می بسته اند تا بر آنان دست بیابند و با آنان آمیزش کنند.

6- قوم لوط، عمل لواط، را در منظر و دید دیگران انجام می دادند.

أنتکم .. و تأتون فی نادیکم المنکر

«ال» در «المنکر» برای عهد ذکری است و مراد از «منکر»، آمیزش با مردان است.

8- لوط (ع)، قوم اش را به جهت ارتکاب عمل لواط و راهزنی و ارتکاب آشکار منکر، سرزنش کرد .

أنتکم لتأتون الرجال و تقطعون السبیل و تأتون فی نادیکم المنکر

9- لوط (ع)، قوم اش را به خاطر ارتکاب عمل لواط، راهزنی و ارتکاب علنی منکر، به عذاب الهی وعده داد .

أنتکم لتأتون الرجال . . . فما کان جواب قومه إلاّ أن قالوا اتتنا بعذاب اللّٰه

1019- مبارزه با قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 80 - 2

2_ آرزوی لوط (ع) به داشتن نیرویی برای مقابله با تبه کاران و دفاع از مهمانان خویش در برابر آنان

قال لو أن لی بکم قوّه

ص: 496

«لو» در جمله فوق ، حرف تمنا و به معنای لیت (ای کاش) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 167 - 4

4 - تلاش پیگیر و مجدّانه لوط (ع) ، در مبارزه با انحراف (هم جنس گرایی) قوم خویش

قالوا لئن لم تنته یـ لوط لتکوننّ من المخرجین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 168 - 2,3

2 - حضرت لوط (ع) _ به رغم تهدید شدن به تبعید _ تنفر و دشمنی خود را با کردار زشت قوم خود اعلام کرد و بر آن تأکید ورزید .

قال إني لعملكم من القالین

3 - لوط پیامبر ، دوست مردم و تنها در ستیز با کردار ناشایست آنان

قال إني لعملكم من القالین

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که لوط(ع) خود را از عمل قومش، بیزار معرفی کرد و نه از خود آنان.

1020- مجادله قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 36 - 2

2 - روی آوردن قوم لوط ، به جدال و تشکیک نسبت به انذارها ؛ بجای حق پذیری

ولقد أنذرهم .. فتماروا بالّنذر

1021- مکان عذاب قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 60 - 5

5- سرزمین قوم لوط ، محل نزول عذاب الهی بر آنان

إلا امرأته إنها لمن الغـبرين

«غابر» (مفرد غابرين) در لغت به معنای باقی و بازمانده است و مقصود از بازماندگان، عموم مردم لوط _ به استثنای آل لوط _ است که در شهر ماندند و عذاب الهی آنان را فرا گرفت.

ص: 497

1022- ملائکه در سرزمین قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 77 - 1

1_ فرشتگان پس از گفتوگو با ابراهیم (ع)، به دیار قوم لوط رفتند و بر حضرت لوط (ع) وارد شدند.

و لما جاءت رسلنا لوطاً

1023- ملائکه عذاب در سرزمین قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 33 - 1

1 - ملائکه عذاب قوم لوط، پس از گفتوگو با ابراهیم (ع)، به دیار آن قوم رفتند و بر لوط (ع) وارد شدند.

و لما جاءت رسلنا إبرهیم . . . و لما أن جاءت رسلنا لوطاً

1024- ملائکه و عذاب قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 81 - 3

3_ فرشتگان، فرارسیدن زمان عذاب و کیفر قوم لوط را به حضرت لوط (ع) ابلاغ کردند.

إنارسل ربک لن یصلوا إلیک فأسر . . . ألیس الصیح بقرب

1025- ملائکه و قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 81 - 10

10_ فرشتگان، از دست یافتن تبه کاران به خانه لوط (ع) جلوگیری کردند.

إنارسل ربک لن یصلوا إلیک فأسر بأهلک

1026- منشأ عذاب قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 82 - 6

ص: 498

6_ زیر و زیر کردن دیار قوم لوط و بارش سنگ بر آنان ، عذابی برخاسته از امر خداوند

فلما جاء أمرنا جعلنا ع_ لِيها سافلها و أمطرنا عليها حجاره

مراد از «أمرنا» عذاب الهی است. تعبیر کردن از «عذاب» به «أمر» برای رساندن این معناست که: عذاب نازل شده ، برخاسته از امر و فرمان خداوند بوده است.

1027- منشأ ویرانی شهرهای قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 53 - 1

1 - شهر های قوم لوط ، از جمله سرزمین های نابود شده به اراده خداوند

و المؤتفکه أهوی

مفسران ، «المؤتفکه» را شهرهای قوم لوط دانسته اند؛ یعنی ، «والقری المؤتفکه».

1028- موانع هدایت قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 72 - 6

6- سرمستی ، تحیّر و بصیرت نداشتن قوم لوط ، مانع هدایت پذیری از رهنمود های حضرت لوط (ع) بود .

و اتقوا الله و لاتخزون . . لعمرک إنهم لفی سکرتهم یعمهون

«سکره» به معنای از بین رفتن و از کار افتادن عقل است و «عمه» به معنای تردد ناشی از تحییر در امور است. بنابراین مقصود از جمله

«لفی سکرتهم یعمهون» سرمستی و متحیر بودن و از دست دادن بصیرت در امور است.

1029- موجبات عذاب قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 59 - 4

4- جرم و تبه کاری قوم لوط ، عامل هلاکت و عذاب آنان شد .

قالوا إنا أرسلنا إلى قوم مجرمين . إلاء لوط إنا لمنجّوهم أجمعين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 74 - 3

3- عمل لواط و همجنس بازی قوم لوط ، زمینه ساز نزول عذاب بر آنها و نابودی شهر و دیار و هلاکت خودشان گردید .

ص: 499

و جاء أهل المدينة .. قال إن هـ ولاء ضيفي فلا تقضحون ... فأخذتهم الصيحه مشرقين .

1030- موقعیت جغرافیایی سرزمین قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 40 - 2

2_ شهر قوم لوط نه چندان دور از شهر مکه و قابل دسترسی برای مردم آن جا

و لقد أتوا على القرية التي أمطرت مطر السوء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 137 - 1,3

1 - دیار نابود شده قوم لوط در صدر اسلام ، در مسیر رفت و آمد کاروان ها به شام قرار داشت .

ثم دمرنا الآخرين . وإتكم لتمرّون عليهم مصبحين

مفسران بر این دیدگاه متفق اند که دیار مخروبه قوم لوط، در مسیر رفت و آمد از حجاز به شام قرار داشت.

3 - مسیر گذر از دیار قوم لوط ، نقطه ای مشرف بر آن ناحیه بوده است .

وإتكم لتمرّون عليهم مصبحين

از به کار رفتن «علی» _ که برای استعلا است _ به جای «با»، می توان برداشت بالا را استفاده کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 138 - 1

1 - عبور مردم عصر بعثت بر دیار نابود شده شهر قوم لوط ، در مسیر رفت و آمد شبانه روزی شان به شام

وإتكم لتمرّون عليهم مصبحين . وبالليل أفلاتعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 140 - 4

4 - محل تبلیغ و رسالت یونس پیامبر (ع) ، به دریا نزدیک بود . *

إذ أبق إلى الفلك المشحون

1031- نجات از قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 74 - 5

5- خداوند ، حضرت لوط (ع) را از شرّ قوم پلید ، ناپاک و زشتکارش نجات داد .

ص: 500

و نَجِّينَه من القرية التي كانت تعمل الخبث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 170 - 1

1 - استجابت دعای لوط (ع) مبنی بر نجات خود و کسان خود، از شر قوم زشتکارش از سوی پروردگار

ربّ نجّنی و أهلی ممّا يعملون . فنجّینَه و أهله

1032- نجات مؤمنان قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 135 - 7

7 - نجات لوط (ع) و مؤمنان، از عذاب الهی، با خروج از شهر انجام پذیرفت .

إلاّ عجوزاً فی الغـبرین

از آمدن تعبیر «غابرین» (بازماندگان) درباره همسر کافر و هلاک شده همسر لوط، برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 35 - 1

1 - خارج گشتن مؤمنان به فرمان الهی از میان قوم لوط، قبل از نزول عذاب

فأخرجنا من كان فیها من المؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 36 - 4

4 - «عن أبی جعفر (ع) إنّ رسول الله سأل جبرئیل کیف كان مهلك قوم لوط؟ فقال إنّ قوم لوط... فلما عتوا عن أمره بعث إلیهم ملائكة

لیخرجوا من كان فی قریتهم من المؤمنین فما وجدوا فیها غیر بیت من المسلمین... فلما انتصف اللیل سار لوط ببنااته...»

از امام باقر(ع) روایت شده که رسول خدا(صلی الله علیه و آله) از جبرئیل درباره نحوه هلاکت قوم لوط سؤال نمود، حضرت فرمود: قوم

لوط.. چون از امر پروردگار سرپیچی نمودند، خداوند فرشتگانی را به سوی آنان فرستاد تا هر کس را که در قریه آنان از مؤمنان است

خارج کنند. فرشتگان در آن قریه غیر از یک خانواده را - که اهل ایمان و تسلیم بودند - نیافتند... چون شب به نیمه رسید، لوط دختران

خود را برداشت و از شهر خارج گشت...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 37 - 2

2- فروریختن سنگ های عذاب بر قوم لوط و هلاکت تمامی آنان ، پس از خروج مؤمنان از میان ایشان

لنرسل علیهم حجاره من طین . . . و ترکنا فیها ءایه للذین یخافون العذاب الالیم

ص: 501

در آیه شریفه اصل نزول سنگ ها بر قوم لوط و نابودی آنان، مفروغ عنه گرفته شده و تعبیر «ترکنا فیها آیه» اشاره به سپری شدن آن مرحله دارد.

1033- نزول عذاب بر قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 34 - 1

1 - اعلام فرشتگان به لوط (ع) مبنی بر فرودآوردن عذابی از آسمان ، بر قوم لوط

إِنَّا نَزَّلْنَا عَلٰی أَهْلِ هَذِهِ الْقَرْيَةِ رِجْزًا مِّنَ السَّمَاءِ

1034- نشانه سنگهای عذاب قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 83 - 1

1_ سنگ های فرو ریخته شده بر قوم تبه کار لوط ، سنگهایی دارای علامتی ویژه که تنها خداوند به آن علامت آگاه بود .

مسومه عند ربک

«سیمه» و «سیماء» به معنای نشانه و علامت است و «تسویم» (مصدر مسومه) به معنای قرار دادن نشانه می باشد. بنابراین «مسومه»؛ یعنی ، نشان دار و دارای علامت. در برداشت فوق «عند ربک» متعلق به «مسومه» گرفته شده است.

علل الشرایع، ص 551، ح 5، ب 340؛ نورالثقلین، ج 2، ص 384، ح 166.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 34 - 1

1 - سنگپاره های فروریخته بر قوم لوط ، سنگپاره هایی دارای علامت و نشانه هایی مخصوص

حجاره من طین . مسومه عند ربک

«مسومه»، مشتق از «سومه» (علامت) و به معنای نشاندار است.

1035- نشانه های بی تقوایی قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 165 - 5

5 - هم جنس گرایی ، بارزترین نمود بی تقوایی قوم لوط

فاتقوا الله... أتأتون الذکران من الع_لمین

ص: 502

1036- نگرانی از انحراف جنسی قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 55 - 2

2- اظهار شگفتی و نگرانی لوط (ع)، از انحراف فضاحت بار قوم خویش

أنتکم لتأتون الرجال شهوه من دون النساء

1037- نواهی قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 70 - 3,5,8

3- قوم لوط، حضرت لوط (ع) را از پذیرش هرگونه مهمان بیگانه و حمایت از آن، منع کرده و برحذر داشتند.

قال إن هؤلاء ضیفی... قالوا أو لم ننهک عن العَلَمین

5- قوم لوط، حضرت لوط (ع) را از ارتباط و تماس با دیگر اقوام، منع کرده و برحذر می داشتند.

قالوا أو لم ننهک عن العَلَمین

8- «قال أبو جعفر (ع): ... وکان لوط رجلاً سخياً کربماً یقری الضیف إذا نزل به و یحذرهم قومه، قال: فلما رأى قوم لوط ذلك منه قالوا

له: إنا ننهاک عن العالمین لا تقری ضیفاً ینزل بک، إن فعلت فضحنا ضیفک الذی ینزل بک و أخزیناک...»

امام باقر(ع) فرمود:.. لوط(ع) مردی سخاوتمند و بزرگوار بود از مهمانانی که بر او وارد می شدند، پذیرایی می کرد و آنان را از قوم خود برحذر می داشت. [امام باقر(ع)] فرمود: هنگامی که قوم لوط این میهمان پذیری را دیدند، به آن حضرت گفتند: ما تو را از پذیرش هر مهمانی برحذر داشتیم و گفتیم: هیچ یک از میهمانانی را که بر تو وارد می شوند، نپذیر که اگر پذیرفتی، مهمانانت را مفتضح و تو را خوار خواهیم کرد...».

1038- نهی به قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 68 - 1

1- حضرت لوط (ع) در پی هجوم قومش برای تعرض به مهمانان او، آنان را از هرگونه تجاوز به آنها برحذر داشت.

و جاء أهل المدينة يستبشرون. قال إن هـ ولاء ضيفى فلا تقضحون

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

9 - حجر - 15 - 69 - 3

ص: 503

3- حضرت لوط (ع) قوم خود را در پی قصد تجاوز آنان به مهمانانش، از هرگونه عملی که موجب ذلت و خواری او گردد، برحذر داشت

و لاتخزون

1039- واژگونی سرزمین قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 74 - 1,2,3,7

1- خداوند، شهر قوم لوط را در پی صدایی وحشتناک، زیر و رو و واژگون کرد.

فأخذتهم الصيحة... فجعلنا عـ ليها سافلها

2- قوم لوط، هم زمان با زیر و رو شدن شهرشان، دچار بارش کلوخهایی از سنگ و گِل (سجّیل) شدند.

فجعلنا عـ ليها سافلها و أمطرنا عليهم حجاره من سجّيل

«سجّیل» در لغت به معنای شیئی است که از سنگ و گِل مخلوط باشد و برخی از اهل لغت آن را «لفظی فارسی» و معرب «سنگ گِل» دانسته اند.

3- عمل لواط و همجنس بازی قوم لوط، زمینه ساز نزول عذاب بر آنها و نابودی شهر و دیار و هلاکت خودشان گردید.

و جاء أهل المدينة... قال إن هؤلاء ضیفی فلاتفضحون... فأخذتهم الصيحة مشرقین.

7- زیر و رو شدن شهر و دیار قوم لوط و هلاکت آنان، مصداق و مظهر عذاب دردناک الهی

تبیء عبادی... و أن عذابی هو العذاب الأليم... فأخذتهم الصيحة... فجعلنا عـ لیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 82 - 1,6

1_ خداوند، با زیر و رو کردن دیار قوم لوط، آنان را به عذاب استیصال گرفتار ساخت.

فلما جاء أمرنا جعلنا عـ ليها سافلها

مراد از ضمیر در «عـ الیها»، «سافلها» و «علیها» قریه و یا قریه هایی است که قوم لوط در آنها زندگی می کردند. عالی و سافل هر چیز به معنای بالاترین و پایین ترین قسمت آن است (لسان العرب).

6_ زیر و زبر کردن دیار قوم لوط و بارش سنگ بر آنان ، عذابی برخاسته از امر خداوند

فلما جاء أمرنا جعلنا عَـلِيهَا سَافِلَهَا وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهَا حِجَارَةً

مراد از «أمرنا» عذاب الهی است. تعبیر کردن از «عذاب» به «أمر» برای رساندن این معناست که: عذاب نازل شده ، برخاسته از امر و فرمان خداوند بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 9 - 4

4 - شهر های قوم لوط ، براثر عذاب الهی واژگون شد .

والمؤتفکات

ص: 504

1040- واژگونی شهر قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 79 - 7

7- شهر قوم لوط ، علی رغم زیر و رو شدن و زیر باران کلوخ قرار گرفتن ، کاملاً منهدم نشد و سالیان درازی آثار آن باقی ماند .

فجعلنا عـ لیهـا سافلها و أمطرنا علیهم حجاره من سـجـیل . . . و إنهما لیامام مبین

1041- وسعت عذاب قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 65 - 7

7- عذاب قوم لوط ، فراگیر تمامی ساکنان شهر بود .

فأسر بأهلک . . . و امضوا حیث تؤمرون

از اینکه حضرت لوط(ع) مأموریت یافت برای نجات خاندانش آنها را از شهر خارج کند، معلوم می شود که هر کس در شهر می ماند، عذاب الهی دامنگیر او می شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 38 - 3

3 - عذاب قوم لوط ، عذابی فراگیر و مایه نابودی همه آنان

و لقد صبّحهم بکره عذاب مستقرّ

وصف «مستقرّ» می رساند که طوفان شن، آن قدر استمرار یافت تا تمامی قوم لوط به هلاکت رسیدند.

1042- وقت عذاب قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 81 - 28، 23، 3

3_ فرشتگان ، فرارسیدن زمان عذاب و کیفر قوم لوط را به حضرت لوط (ع) ابلاغ کردند .

إن أرسل ربك لن يصلوا إليك فأسر . . أليس الصبح بقريب

23_ صبحگاه ورود فرشتگان به دیار قوم لوط ، زمان مقرر شده برای نزول عذاب بر آن قوم

إن موعدهم الصبح

«ال» در «الصبح» جانشین مضاف الیه است. بنابراین «إن موعدهم الصبح»؛ یعنی: پگاه امشب ، زمان عذاب موعود قوم لوط می

ص: 505

باشد.

28_ « عن أبي بصير وغيره عن أحدهما عليهما السلام: ... لما قال جبرئيل: «إنا رسل ربك» قال له لوط: يا جبرئيل عجل، قال: نعم، قال: يا جبرئيل عجل، قال: «إن موعدهم الصبح أليس الصبح بقریب» ... فأدخل جناحه تحتها حتى إذا استعلت قلبها عليهم ورمى جدران المدینه بحجار من سجیل و سمعت إمراه لوط الهدهه فهلكت منها;

ابوبصیر و غیر او از امام باقر یا امام صادق_علیهما السلام_ روایت کرده اند که فرمود: هنگامی که جبرئیل به لوط گفت: ما فرشتگان، فرستادگان پروردگار تو هستیم، لوط به او گفت: عجله کن، جبرئیل گفت: باشد. لوط گفت: عجله کن، جبرئیل گفت: «موعد هلاکت آنها صبح است، آیا صبح نزدیک نیست؟»... پس بال خود را به زیر زمین آن دیار فرو برد، آن گاه که آن آبادی بالا رفت آن را به روی آنان واژگون کرد و دیوارهای شهر را با سجیل (سنگ گل) سنگباران کرد. همسر لوط صدای شدید فرو ریختن دیوارها را شنید و از آن صدا به هلاکت رسید».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 66 - 4

4- عذاب و هلاکت قوم لوط ، در صبحگاهان تحقق پذیرفت .

آن دابر هـ_ؤلاء مقطوع مصبحین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 38 - 1, 2

1 - نزول عذاب بر قوم لوط ، در صبحگاهان

و لقد صبحهم بکره عذاب مستقرّ

2 - وزش طوفان شن بر قوم لوط ، در نخستین ساعات روز

إنّا أرسلنا علیهم حاصبًا .. و لقد صبحهم بکره عذاب

1043- ویرانی سرزمین قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 40 - 3

3_ شهر قوم لوط ، به وسیله بارانی از سنگ گل ، به ویرانه ای تبدیل شد .

و لقد أتوا على القرية التي أمطرت مطر السوء

آنچه به صورت باران بر قوم لوط بارید _ به قرینه آیات دیگر از جمله آیه 82 سوره «هود» (و أمطرنا عليها حجارة من سجيل منضود) _
سنگ گل و کلوخ بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 173 - 1

1 - بارش بارانی از سنگ گل (سجیل) بر قوم لوط ، پس از هلاکت آنان و ویرانی کامل دیارشان

ص: 506

ثم دمرنا الآخرين . و أمطرنا عليهم مطرًا

«إمطار» (مصدر «أمطرنا») به معنای بارانیدن است. «مطرًا» مفعول «أمطرنا» و تکریر آن تکریر تنويع است؛ یعنی، «بر روی آنان نوعی باران فرو ریختیم». در سوره حجر (آیه 74) نوع باران را بیان کرده است: «فجعلنا عاليها سافلها و أمطرنا عليهم حجاره من سجيل؛ شهرشان را زیرو رو کردیم و بر آنان سنگ هایی از سجیل (سنگ گِل) فرو ریختیم».

1044- ویرانی شهر قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 35 - 1

1 - مأموران عذاب قوم لوط ، شهر آن قوم را ، با عذابی آسمانی ، درهم کوبیدند .

إنا منزلون على أهل هذه القرية رجلاً من السماء.. و لقد تركنا منها آية

1045- ویرانی شهرهای قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 53 - 2

2 - هلاکت قوم لوط ، به وسیله زیرو رو شدن سرزمین آنان

و المؤتفکه أهوی

«اتفک» به معنای زیرو رو شدن است. «قرای مؤتفکه»؛ یعنی، آبادی هایی که با اهلش زیرو رو شده اند.

1046- ویژگی سنگهای عذاب قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 82 - 8

8_ سنگ های فرو ریخته بر قوم تبه کار لوط ، سنگ گلهایی لایه لایه و متراکم

و أمطرنا عليها حجاره من سجيل منصود

«منصود» به معنای روی هم قرار گرفته است و از آن جا که این کلمه صفت برای «سجیل» می باشد ، چنین بر می آید که سنگهای فرو ریخته بر قوم لوط ، دارای لایه های متعدد به هم چسبیده بوده است.

1047- ویژگیهای عذاب قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 507

8- عذاب قوم لوط ، غافلگیرانه و بدون آگاهی قبلی آنان بود .

فأسر بأهلك . . . ولا يلتفت منكم أحد

از اینکه ملائکه از لوط(ع) خواستند تا خانواده خویش را شبانگاه از شهر بیرون ببرد و مراقبت به عمل آورد تا هیچ یک از آنان باز نگردند، احتمالاً از این جهت بود که کسی از قوم لوط متوجه قضیه نزول عذاب نشود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- عذاب قوم لوط ، عذابی سهمگین و شدید بود .

وقضینا إلیه ذلک الأمر أن دابر هـِـؤلاء مقطوع مصبحین

آمدن جمله «وقضینا إلیه ذلک الأمر» به صورت مبهم و تفسیر شدن آن با جمله «أن دابر . . .» و نیز کلمه «ذلک» _ که اشاره به دور دارد _ بیانگر برداشت فوق است.

3- نسل قوم لوط با عذاب الهی ، قطع و ریشه کن شد .

وقضینا . . . أن دابر هـِـؤلاء مقطوع مصبحین

«دابر» به معنای «آخر» است (مفردات راغب)، و مقصود از جمله «دابر هـِـؤلاء مقطوع» نابودی آخرین فرد موجود از قوم لوط است که طبیعتاً قطع نسل آنان را در پی داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بارش بارانی از عذاب مرگبار بر قوم فسادپیشه لوط

و أمطرنا علیهم مطراً

تکثیر «مطراً» تکثیر تنويع است؛ یعنی، نوعی باران فرستادیم که آنان را در کام مرگ فرو برد.

2_ عذاب قوم لوط ، عذابی آسمانی و فرو باریده بر سر آنان

و أمطرنا علیهم مطراً

4- عذاب فرو آمده بر قوم لوط ، بسی مرگبار و جانگزا بود .

فساء مطر المنذرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 38 - 3

3- عذاب قوم لوط ، عذابی فراگیر و مایه نابودی همه آنان

و لقد صبّحهم بکره عذاب مستقرّ

وصف «مستقرّ» می رساند که طوفان شن، آن قدر استمرار یافت تا تمامی قوم لوط به هلاکت رسیدند.

ص: 508

1048- ویژگیهای قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 78 - 20

20_ قوم لوط ، فاقد حتی یک انسان فهمیده ، غیور و خداترس

فاتقوا الله و لاتخزون فی ضیفی ألیس منکم رجل رشید

«رشید» به معنای راه یافته است و به مناسبت جمله «اتقواالله» و «لاتخزون فی ضیفی» مصداق راه یافتگی، خداترسی و غیرت و حمیت است.

1049- هجرت از سرزمین قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 81 - 13،14،15

13_ نجات لوط (ع) و خانواده اش در گرو خروج آنان از دیار قوم لوط بود .

فأسر بأهلک بقطع من الیل

14_ لوط (ع) موظف بود پیش از نزول عذاب ، به طور محرمانه و بدون آگاهی قومش ، از دیار آنان خارج شود .

فأسر بأهلک بقطع من الیل

تأکید فرشتگان بر اینکه لوط(ع) باید شبانه کوچ کند، می تواند اشاره به برداشت فوق باشد. گفتنی است که این احتمال، در صورتی موجه است که سخن فرشتگان با لوط(ع) (فأسر ...) در شب نزول عذاب نبوده باشد؛ بلکه در روز قبل، آن سخن ایراد شده باشد.

15_ فرشتگان ، از لوط (ع) و خاندانش خواستند که به هنگام خروج از دیارشان ، از حرکت باز نایستند و به سوی خانه و کاشانه باز نگردند .

و لایلتفت منکم أحد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 65 - 1،3

1- فرشتگان ، از حضرت لوط (ع) خواستار خارج ساختن خاندانش از شهر در پاسی از شب ، جهت نجات از عذاب الهی شدند .

فأسر بأهلك بقطع من الليل

3- لوط (ع)، مأموریت یافت که هم زمان با خارج ساختن خاندانش از شهر، خود نیز در پی آنان حرکت کند.

فأسر بأهلك... و اتبع أدبهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 171 - 4

4- نجات لوط (ع) و اهلش از عذاب الهی، در گرو خروج آنان از شهر

فنجینـه و أهله أجمعین . إلا عجوزاً فی الغـبرین

ص: 509

از واژه «الغابین» استفاده می شود که بر جای ماندگان در شهر، گرفتار عذاب شدند و بیرون روندگان از شهر نجات یافتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 172 - 1

1 - هلاکت قوم لوط ، پس از خروج وی و خاندان مؤمنش از شهر

فنجینَه و أهله . . . ثم دمرنا الأخرین

«تدمیر» (مصدر «دمرنا») مرادف «إهلاک» و به معنای نابود کردن و از میان برداشتن است؛ یعنی، «سپس دیگران را هلاک گردانیدیم».

1050- هجرت مؤمنان قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 135 - 7

7- نجات لوط (ع) و مؤمنان ، از عذاب الهی ، با خروج از شهر انجام پذیرفت .

إلا عجوزاً فی الغـ برین

از آمدن تعبیر «غابین» (بازماندگان) درباره همسر کافر و هلاک شده همسر لوط، برداشت یاد شده به دست می آید.

1051- هجوم قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 78 - 1

1_ گروهی از قوم لوط به منظور تجاوز به مهمانان لوط (فرشتگان) شتابان به سوی خانه او هجوم بردند .

و جاء قومہ یهرون إلیه

هر چند هجوم آوردن به سوی لوط(ع) به همه قوم او نسبت داده شده است (و جاء قومہ); ولی مراد از آن به قرینه هایی چند، برخی افراد قوم می باشد. جمله «هؤلاء بناتی...» از آن قرینه هاست؛ زیرا شرعاً و حقیقتاً امکان پذیر نبود که دختران لوط بتوانند به ازدواج همه و یا اکثر قوم وی درآیند. قابل ذکر است که نسبت دادن کردار برخی از افراد قوم به همه ایشان، اشاره به این نکته دارد که: اگر همه آنان از وجود مهمانان لوط مطلع می شدند و برایشان مقدور بود، همانند مهاجمان عمل می کردند.

1052- هدایت ناپذیری قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 169 - 1

ص: 510

1 - ناامیدی لوط (ع) از هدایت پذیری قوم خویش

رَبِّ نَجْنِي وَ أَهْلِي مِمَّا يَعْمَلُونَ

اقدام لوط(ع) به طرح درخواست نجات از پیشگاه خداوند، نشان می دهد که او از هدایت قومش کاملاً مأیوس شده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 56 - 4، 2، 1

1 - تأثیرناپذیری قوم لوط ، در برابر هشدار ها و هدایت گری های او

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَخْرِجُو آلَ لُوطِ

2 - تصمیم قوم لوط مبنی بر اخراج و تبعید لوط (ع) و خانواده اش ، تنها پاسخ آنان به هشدار های خیرخواهانه او

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَخْرِجُو آلَ لُوطِ مِنْ قَرْيَتِكُمْ

4 - ایمان نیاوردن هیچ فردی از جامعه به لوط (ع) ، جز افراد خانواده وی

قَالُوا أَخْرِجُو آلَ لُوطِ مِنْ قَرْيَتِكُمْ

مخالفان لوط به جای این که بگویند: پیروان لوط را اخراج کنید، گفتند: خانواده وی را بیرون کنید و این نشان می دهد که جز خانواده اش کسی به وی ایمان نیاورده بود.

1053- هلاکت قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 83 - 1

1 _ خداوند قوم لوط را به سبب مخالفتشان با لوط و استمرارشان بر عمل شنیع لوط به هلاکت رساند .

فَانجِيْنَهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 84 - 1

1 _ خداوند با فرو ریختن بارانی بی نظیر (بارشی از سنگ) بر سر قوم لوط ، آنان را به هلاکت رساند .

و أمطرنا عليهم مطراً

«مَطَر» مفعول به برای «أمطرنا» است و نکره آمدنش حکایت از آن دارد که بارشی عجیب و بی نظیر بوده است و با توجه به آیه 82 از سوره هود (و أمطرنا عليها حجاره ..) معلوم می شود که عذاب قوم لوط سنگباران بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 70 - 11

11_ از میان بردن قوم لوط ، مأموریت فرشتگان حاضر در پیشگاه ابراهیم (ع)

إنا أرسلنا إلى قوم لوط

از آیه 76 و نیز آیات مربوط به داستان لوط(ع) معلوم می شود هدف از فرستادن فرشتگان به سوی قوم لوط، به هلاکت رساندن

ص: 511

آنان بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 71 - 12

12_ زمان آگاهی ابراهیم (ع) به دارا شدن فرزند و نوه (اسحاق و یعقوب) اندکی پیش از به هلاکت رسیدن قوم لوط بود.

إنا أرسلنا إلى قوم لوط. وامرأته قائمه فضحكت فبشرن. ها باسح ق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 82 - 2,4

2_ خداوند، علاوه بر زیر و رو کردن دیار قوم لوط، با فرو فرستادن سجّیل (سنگ گل) آنان را به هلاکت رساند.

فلما جاء أمرنا .. أمطرنا عليها حجاره من سجّیل

«سجّیل» کلمه ای است که در اصل فارسی بوده (سنگ گل) و آن گاه که در زمان عربی استعمال شده و به اصطلاح معرّب گشته، به صورت «سجّیل» تلفّظ شده است (لسان العرب).

4_ خداوند، به دست فرشتگان مهمان لوط، دیار قوم لوط را تخریب کرد و آنان را هلاک ساخت.

إنا أرسلنا إلى قوم لوط .. إنا رسل ربك ... فلما جاء أمرنا جعلنا عـلیها سافلها

از اینکه خداوند، فرشتگان را برای تخریب دیار قوم لوط می فرستد (إنا أرسلنا إلى قوم لوط) و در عین حال تخریب آن دیار و نزول عذاب را به خودش نسبت می دهد (جعلنا عالیها سافلها) چنین استفاده می شود که: فرشتگان به منزله وسیله ای برای نزول عذاب بوده و کار آنها جلوه ای از فعل خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 74 - 7

7- زیر و رو شدن شهر و دیار قوم لوط و هلاکت آنان، مصداق و مظهر عذاب دردناک الهی

نبيء عبادى .. و أن عذابى هو العذاب الأليم ... فأخذتهم الصيحة ... فجعلنا عـلیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 44 - 10

10 - قوم نوح، عاد، ثمود، ابراهیم، لوط، اصحاب مدین و فرعونیان، اقوام هلاک شده با عذاب استیصال

فقد کذبت قبلهم قوم نوح... ثم أخذتهم فکیف کان نکیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 172 - 1

1 - هلاکت قوم لوط، پس از خروج وی و خاندان مؤمنش از شهر

فنجینَه و أهله... ثم دمرنا الأخرین

«تدمیر» (مصدر «دمرنا») مرادف «إهلاک» و به معنای نابود کردن و از میان برداشتن است؛ یعنی، «سپس دیگران را هلاک گردانیدیم».

ص: 512

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 173 - 1

1 - بارش بارانی از سنگ گِل (سجیل) بر قوم لوط ، پس از هلاکت آنان و ویرانی کامل دیارشان

ثم دمرنا الآخرين . و أمطرنا عليهم مطراً

«إمطار» (مصدر «أمطرننا») به معنای بارانیدن است. «مطراً» مفعول «أمطرننا» و تنکیر آن تنکیر تنويع است؛ یعنی، «بر روی آنان نوعی باران فرو ریختیم». در سوره حجر (آیه 74) نوع باران را بیان کرده است: «فجعلنا عاليها سافلها و أمطرنا عليهم حجاره من سجیل؛ شهرشان را زیرورو کردیم و بر آنان سنگ هایی از سجیل (سنگ گِل) فرو ریختیم».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 174 - 2

2 - هلاکت قوم فساد پیشه لوط و نجات وی و خاندانش - به جز همسر وی - نمودی از سنت مستمر الهی در یاری رسانی به حق و سرکوب باطل

إنّ في ذلك لآیه

نشانه و مایه عبرت بودن سرگذشت قوم لوط، در صورتی است که درباره دیگر امت ها قابل تکرار باشد و به تعبیر دیگر، سنتی مستمر به شمار آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 175 - 5

5 - هلاکت قوم لوط ، نمود عزت و قدرت پیروزمند خداوند

ثم دمرنا الآخرين . . . و إنّ ربك لهو العزيز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 134 - 2

2 - قوم لوط ، گرفتار عذاب هلاکت بار الهی شدند .

و إنّ لوطاً لمن المرسلین . إذ نجّیه و أهله

نجات حضرت لوط و خاندانش، نشانگر نابود شدن قوم لوط است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 135 - 1

1 - همسر حضرت لوط، از هلاک شدگان عذاب الهی قوم لوط بود.

إِلَّا عَجُوزًا فِي الْغَابِرِينَ

«غابرا» (مفرد «غابرين») به معنای باقی و مانده است و مقصود از آن، کسانی اند که از شهر بیرون نیامده و به عذاب الهی قوم لوط گرفتار شدند.

ص: 513

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 136 - 1

1 - تمام افراد قوم لوط که در شهر ماندند ، به عذاب هلاکت بار الهی گرفتار و کیفر شدند .

إذ نجّينَه و أهله أجمعين . إلاَّ عَجُوزًا فِي الغـبرين . ثمَّ دَمَّرنا الأخرين

«تدمیر» (مصدر «دمرنا») به معنای اهلاک و نابود کردن از روی کیفر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 32 - 2

2 - حضور فرشتگان به محضر ابراهیم (ع) ، قبل از ایفای مأموریت خود در نابودی قوم لوط

قال فما خطبکم أيُّها المرسلون . قالوا إنا أرسلنا إلى قوم مجرمين

مفسران این مأموریت را _ به قرینه «لترسل» _ بعد از حضور یافتن ملائکه در منزل ابراهیم(ع) دانسته اند. البته آیات مربوط به قوم لوط در سوره هود مؤید همین معنا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 53 - 2

2 - هلاکت قوم لوط ، به وسیله زیور و شدن سرزمین آنان

و المؤمنة أهوی

«اتفاک» به معنای زیور و شدن است. «قرای مؤتفکه»؛ یعنی، آبادی هایی که با اهلش زیور و شده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 54 - 1

1 - مدفون گشتن قوم لوط در پوششی گران ، در پی سقوط و هلاکت

و المؤمنة أهوی . فغشّیها ما غشّی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - هلاکت تمامی قوم لوط با عذاب الهی؛ به جز شخص لوط (ع) و خاندان او

إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَاصِبًا إِلَّا آلَ لُوطٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - عذاب قوم لوط، عذابی فراگیر و مایه نابودی همه آنان

و لَقَدْ صَبَّحَهُمْ بُكْرَةً عَذَابٌ مُسْتَقَرٌّ

وصف «مستقر» می رساند که طوفان شن، آن قدر استمرار یافت تا تمامی قوم لوط به هلاکت رسیدند.

4 - برجای ماندن آثار عذاب نازل شده بر قوم لوط، پس از هلاکت آنان

و لقد صبّحهم بكرة عذاب مستقرّ

واژه «مستقرّ» می تواند نظر به استمرار یافتن آثار عذاب نازل شده بر قوم لوط داشته باشد. برداشت یاد شده بر پایه این احتمال است.

1054- همجنس بازی در قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 67 - 4

4- انحرافات جنسی (لواط و همجنس بازی) عملی رایج و علنی در میان قوم لوط

و جاء أهل المدينة يستبشرون

تصریح به آمدن «اهل مدینه» که شامل همه یا عموم مردم می شود، حاکی از نکته فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 71 - 9

9- قوم لوط علی رغم وجود راه های مشروع و طبیعی (ازدواج با زنان) بر عمل شنیع لواط و همجنس بازی، اصرار داشتند.

قال هـ ولاء بناتی ان کنتم فـ علین

جمله «ان کنتم فاعلین» به منزله جمله «ان فعلتم ما أقول لكم و ما أظنکم تفعلون» است؛ یعنی، اگر به نصیحت و پیشنهادم ترتیب اثر دهید که گمان نمی کنم چنین باشید.

1055- همجنس بازی قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 78 - 2

2_ قوم لوط، مردمی تبه کار و مبتلا به عمل شنیع لواط (همجنس بازی) بودند.

و من قبل کانوا یعملون السیئات

از مصداقهای بارز برای «السیئات» _ به مناسبت مورد _ لواط و همجنس بازی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2_ ترک ازدواج و اطفای غریزه جنسی از طریق لواط ، به صورت یک سنت و اخلاق اجتماعی در میان قوم لوط بروز کرده بود .

قالوا لقد علمت ما لنا فی بناتک من حق و إنک لتعلم ما نرید

از آن جا که قوم لوط ، ازدواج با دختران او را امری نابخشودنی شمردند، معلوم می شود: ازدواج با زنان را ممنوع می دانستند و یا اخلاق جنسی آنان از سیر 8 طبیعی خود خارج شده بود به گونه ای که تمایل به جنس مخالف نداشتند.

ص: 515

3_ گرایش به لواط و همجنس بازی و عدم اشتیاق به زنان ، دلیل های قوم تبهکار لوط برای نپذیرفتن پیشنهاد حضرت لوط (ازدواج با دختران او و تعرض نکردن به مهمانان)

قالوا لقد علمت ما لنا فی بنا تک من حق و إنک لتعلم ما نرید

5_ لوط (ع) ، آگاه به رسوخ خوی همجنس گرایی در اخلاق و رفتار قوم خویش

و إنک لتعلم ما نرید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 67 - 3

3- قوم لوط انحرافات جنسی (لواط و همجنس بازی) را ، کاری خوب می پنداشتند و به آن علاقه و تمایل شدیدی داشتند .

و جاء أهل المدینه یستبشرون

از اظهار شادمانی و شادباش گویی قوم لوط به هنگام باخبر شدن از مهمانان حضرت لوط(ع)، استفاده می شود که آنان از تجاوز جنسی خوشحال و آن را امری پسندیده می انگاشتند. گفتنی است که طبق آیه 78 «هود» و نیز اشاراتی که در آیات بعد (68، 69 و 71) آمده است، آنان مردمانی آلوده به انحراف جنسی بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 165 - 3,5

3 - لواط و همجنس بازی ، انحرافی ابداع شده توسط قوم لوط

أتأتون الذکران من الع_لمین

فید «من العالمین» می تواند متعلق به «تأتون» باشد؛ یعنی، «أتأتون أنتم من بین العالمین الذکران؛ آیا از میان مردم جهان، شما با مردان می آمیزید؟» مقصود این است که در دنیا، هیچ قومی را نمی یابید که چنین رویه زشتی را برگزیده باشد.

5 - هم جنس گرایی ، بارزترین نمود بی تقوایی قوم لوط

فاتَّقوا اللهَ . . أتأتون الذکران من الع_لمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 28 - 4,5

4- لواط (آمیزش با مردان) ، در میان قوم لوط رواج داشت .

إنکم لتأتون الف_حشه

«فاحشه» به هر «کردار زشت» اطلاق می شود و به قرینه آیه بعد، منظور از آن، لواط است.

5- لوط (ع) قوم خود را به خاطر همجنس بازی (لواط) ، مورد سرزنش قرار داد .

و لوطاً إذ قال .. إنکم لتأتون الف_حشه ما سبقکم بها من أحد

1056- هوشیاران و تاریخ قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 516

1- در سرگذشت قوم لوط برای هوشمندان ژرف نگر و پژوهندگان روشن بین، نشانه های بسیاری از خدا و عظمت او وجود دارد.

و أمطرنا عليهم حجارة من سجيل. إن في ذلك لآية للمتوسمين

«متوسم» در لغت به کسی گفته می شود که در علامتها و نشانه ها به دقت بنگرد و مقصود از آن کسی است که در جست و جوی علل و عوامل بروز حوادث و نیز عواقب و پیامدهای امور بوده و هوشمندانه در آنها نظر افکند.

1057- یاس قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 82 - 8

8_ قوم لوط ناامید از گرایش وی و همگامانش به منجلا ب فساد ها و ارتکاب رفتار های پلید و ناروا

إنهم أناس يتطهرون

به کارگیری فعل مضارع «یتطهرون» بیانگر آن است که قوم لوط بر این باور بودند که پاک زیستی وی و همراهانش امری مستمر و مداوم است.

1058- قوم نوح

آثار تکذیبگری قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 9 - 54 - 7

7 - ناباوری قوم نوح، نسبت به معاد و قیامت، زمینه موضع گیری خصمانه آنان در قبال نوح (ع)

كذبت قبلهم قوم نوح فكذبوا عبدنا

برداشت یاد شده بدین احتمال است که مراد از «کذبت» _ به قرینه آیات پیشین _ تکذیب قیامت باشد. که در این صورت «فای تقریع» در «فکذبوا عبدنا» می رساند که تکذیب پیامبران، ریشه در تکذیب معاد دارد.

1059- آثار حیات قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - تداوم حیات قوم کافر و گمراه گر نوح ، موجب گمراهی بندگان خدا و مؤمنان می شد .

إِنَّكَ إِن تَذَرَهُمْ يَضَلُّوا عِبَادَكَ

4 - در صورت تداوم حیات قوم کافر و گمراه گر نوح ، تمامی فرزندان و نسل بعدی آنان ، به کفر ، نافرمانی خدا و تبه کاری روی

ص: 517

می آوردند .

و لا یلدوا إلاّ فاجراً کفّاراً

«فاجر» به افراد نافرمان، معصیت کار و زناکار گفته می شود. در این آیه دو معنای اول و دوم مراد است.

1060- آثار شرک قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 14 - 8

8 - گرفتار شدن قوم نوح به سیلی عظیم و در نتیجه به هلاکت رسیدن ، پیامد مداومت آنان به شرک و قبول نکردن دعوت نوح بود .

و لقد أرسلنا نوحاً إلی قومه . . . فأخذهم الطوفان و هم ظالمون

به قرینه مقام، مراد از ظلمی که به قوم نوح نسبت داده شده است، ممکن است ظلم اصطلاحی نباشد و بلکه شرک و مداومت بر آن باشد.

1061- آثار فسق قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 46 - 1

1 - قوم نوح ، از پیشین ترین اقوام هلاک شده بشر در نتیجه فسق و گناه

و قوم نوح من قبل إیّهم كانوا قومًا فاسقین

1062- آثار قدرت اقتصادی قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 21 - 13

13 - قدرت اقتصادی و سیاسی صاحبان زر و زور در عصر نوح (ع) ، نتیجه ای جز خسارت و بدبختی برای آنان در بر نداشت .

من لم یزده ماله و ولده إلاّ خساراً

1063- آثار قدرت سیاسی قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 21 - 13

ص: 518

13 - قدرت اقتصادی و سیاسی صاحبان زر و زور در عصر نوح (ع)، نتیجه ای جز خسارت و بدبختی برای آنان در بر نداشت.

من لم یزده ماله و ولده إلاّ خسارًا

1064- آثار کفر قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 36 - 6

6_ نوح (ع)، همواره رنجیده خاطر از رفتار ناپسند قوم خویش و اندوهناک از اصرار آنان بر کفر و انکار رسالت

فلا تبتئس بما كانوا یفعلون

إبتئاس (مصدر تبتئس) به معنای محزون و ناراحت شدن است و مراد از «ما كانوا یفعلون» شرک ورزی و اصرار آنان بر انکار رسالت و دیگر کارهای نارواست.

1065- آثار گمراهگری قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 27 - 2

2 - حفظ دیانت بندگان خدا و صیانت آنان از گمراهی، فلسفه نفرین و درخواست نوح (ع) از خداوند، برای نابودی کامل قوم گمراه گر خود

لا تذر علی الأرض من الـکفرین ديارًا . إنک إن تذرهم یضلّوا عبادک

1066- آثار گناه قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 46 - 1

1 - قوم نوح، از پیشین ترین اقوام هلاک شده بشر در نتیجه فسق و گناه

و قوم نوح من قبل إثمهم كانوا قومًا فـسقین

1067- آثار گناهکاری قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 25 - 1

1 - قوم نوح به خاطر ارتکاب خطاها و گناهان گوناگون غرق شدند .

ص: 519

مَمَّا خَطَىٰ تَهْمَ أَغْرَقُوا

«من» در «مَمَّا» برای تعلیل است و جمع آمدن «خطیئاتکم»، نشانه تعدد و گوناگونی خطاها و گناهان است.

1068- آثار هلاکت قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 122 - 4

4 - هلاکت قوم نوح ، نمود عزت و قدرت قاهر خداوند

ثم أغرقنا بعد الباقين . . . و إن ربك لهو العزيز الرحيم

1069- آغاز عذاب قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 27 - 7

7 - تنوری که فوران آب از آن نشانه در رسیدن عذاب بر قوم نوح بود از پیش تعیین شده بود .

فإذا جاء أمرنا و فار التّنور

«ال» در «التّنور» برای عهد ذهنی است. بنابراین «التّنور»؛ یعنی، آن تنور.

1070- آمرزش قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 7 - 3

3 - جلب غفران و آمرزش خداوند برای مردم ، از اهداف دعوت حضرت نوح (ع)

وإني كلما دعوتهم لتغفر لهم

1071- ابزار عذاب قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 25 - 3

3- قوم نوح با آتشی بزرگ و وصف ناپذیر پس از مرگ عذاب شدند .

فَادْخُلُوا نَارًا

تکبیر «ناراً» یا برای افاده تعظیم است و یا برای بیان نوع خاصی از آتش که وصف ناپذیر است.

ص: 520

1072- اتحاد قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 13 - 2

2- قوم نوح ، عاد ، فرعون ، ثمود ، لوط و اصحاب ایکه (قوم شعیب) اقوامی متشکل ، همسو و متحد در مخالفت با پیامبران خود

كذبت قبلهم قوم نوح .. ثمود قوم لوط و أصحاب لئیکه أولئک الأحزاب

برداشت یاد شده از به کار رفتن تعبیر «احزاب» درباره این اقوام، استفاده می شود.

1073- اتمام حجت بر قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 72 - 1

1_ حضرت نوح (ع) حجت را بر قومش تمام کرده و آنان بی هیچ دلیلی از او روگردانیده و از پذیرش دعوتش سر باز می زدند .

فإن تولیتهم فما سألتکم من أجر

این آیه ادامه آیه قبل است که برای بیان تحدی حضرت نوح (ع) و تمام کردن حجت خود بر قومش می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 73 - 7

7_ خداوند ، قوم نوح را ، پیش از وقوع عذاب استیصال ، انذار کرده و به آنان هشدار داده بود .

و أغرقنا الذین کذبوا بأیتنا فانظر کیف کان عقبه المنذرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 82 - 2

2- غرق شدن کافران قوم نوح از سوی خداوند ، پس از اتمام حجت بر آنان بود .

و لقد أرسلنا فیهم منذرین . فانظر کیف کان عقبه المنذرین ... و لقد نادینا نوح ...

نقل داستان نوح(ع)، در آیات پیشین، برای ارائه نمونه ای تاریخی از اقوامی است که رسولان الهی، آنان را انذار و اتمام حجت کردند؛ ولی

آنان ایمان نیاورده و به سرنوشت شوم گرفتار شدند (مفاد آیه 72 و 73).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 16 - 4

4 - عذاب الهی ، در مورد قوم نوح ، پس از انذار های مکرر و اتمام حجت بر آنان بود . *

فکیف کان عذابی و نذر

ص: 521

عطف «نذر» بر «عذابی»، ممکن است بیانگر این معنا باشد که عذاب الهی، در حق کافران، بدون انذارهای مکرر و اتمام حجت نبوده است. گفتنی است که «نذر» جمع «نذیر» است و «نذیر» بر دو معنا اطلاق می شود: «انذار» و «منذر». ظاهراً در آیه شریفه معنای اول (انذارها) اراده شده است.

1074- احساس خطر اشراف قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 24 - 4

4- احساس خطر اشراف، از پیام توحیدی نوح (ع)

ی_قوم اعبدوا الله ما لکم من ال_ه غیره فقال المملؤا الذین کفروا من قومه ما ه_ذا ا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 116 - 4

4- احساس خطر اشراف و زمامداران قوم نوح از گسترش دعوت وی

قالوا لئن لم تنته ی_نوح لتکوننّ من المرجومین

تهدید سران قوم نوح به سخت ترین مجازات همچون رجم، نشانگر نگرانی شدید آنان است.

1075- ارتجاع اشراف قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 24 - 14

14 - اشراف مرتجع قوم نوح، مدافع وضع موجود و مخالف دگرگونی و تحول

فقال المملؤا .. ما سمعنا به_ذافی ءابائنا الأوّلین

1076- ارزشگذاری اشراف قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 111 - 9

9- برخورداری از امکانات مالی و اعتبار اجتماعی ، معیار ارزش افراد در نگاه اشراف جامعه نوح

قالوا أنؤمن لك واتبعك الأزدلون

ص: 522

1077- استضعاف پیروان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 111 - 2، 1

1 - امتناع قوم نوح از ایمان آوردن به وی، به بهانه وجود گروهی محروم، بی اعتبار و فاقد پایگاه اجتماعی - اقتصادی در کنار او

قالوا أنؤمن لک و اتبعک الأذلون

«أذلون» جمع «أرذل» است و آن تفضیل «رذل» (حقیر، پست و فرومایه) می باشد. بنابراین «أذلون»؛ یعنی، پست ترین فرومایگان و فرومایه ترین مردمان. گفتنی است که اشراف قوم نوح، این نسبت ناروا را از آن جهت به پیروان آن حضرت می دادند که آنان از طبقات محروم جامعه بودند و از اعتبارات اجتماعی و اقتصادی بهره ای نداشتند.

2- نخستین مؤمنان به نوح (ع)، محرومان جامعه بودند.

و اتبعک الأذلون

1078- استکبار قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 7 - 7، 8، 9

7- دعوت نوح (ع)، با استکبار و گردن فرازی شدید قومش روبه رو شد.

و استکبروا استکبارًا

8- قوم نوح، دچار خوی استکبار و خودبرتربینی

و استکبروا استکبارًا

9- روح استکبار و خودبرتربینی، سبب حرف ناشنوی، حق ناپذیری و دین گریزی قوم نوح بود.

وإتی کَلِّمًا دعوتهم... و استکبروا استکبارًا

1079- استهزاهای قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3_ کفرپیشگان ، به هنگام مواجه شدن با نوح (ع) او را به خاطر کشتی سازی به استهزا و مسخره می گرفتند .

و یصنع الفلک و کلما مرّ علیه ملاً من قومه سخروا منه

4_ کفرپیشگان ، آن گاه که دسته جمعی و گروه گروه با نوح (ع) مواجه می شدند ، او را به خاطر کشتی سازی به تمسخر می گرفتند .

کلما مرّ علیه ملاً من قومه

برداشت فوق ، از کلمه «ملاً» _ که در این جا به معنای گروه و جماعت است _ استفاده شده است.

15_ « عن أبي عبدالله (ع) [فی حدیث قال بعد ما قرأ قوله تعالى] : « کلما مرّ علیه ملاً من قومه سخروا منه . . . » : . . . کانوا

ص: 523

یسخرون منه و یقولون : ینحت سفینه فی البرّ ؛

از امام صادق(ع) روایت شده است که [ضمن حدیثی بعد از قراءت آیه مزبور] فرمود: .. قوم نوح او را مسخره می کردند و می گفتند: او در خشکی کشتی می سازد!..

1080- اشراف قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 61 - 5

5_ مردمان عصر نوح (ع) پیرو اشراف و بزرگان قوم خویش و تحت تأثیر موضعگیری های آنان بودند .

قال الملاء .. قال یقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 24 - 1

1 - قوم نوح ، متشکل از مردم عادی و گروه اشراف

فقال الملاء الذین کفروا من قومه ما هـذا إلا بشر مثکم

«ملاء»، به رؤسا و اشراف گفته می شود. «الذین کفروا» وصف توضیحی است نه احترازی؛ زیرا با توجه به آیه 27 سوره هود(و ما نراک اتبعک إلا الذین هم أراذلنا بادی الرأی)، معلوم می شود که هیچ یک از اشراف قوم نوح، به وی ایمان نیاورده بودند.

1081- اشراف قوم نوح و پیروان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 27 - 13، 12، 11، 7

7_ انحصار پیروان نوح به قشر مستضعف و تهی دست ، بهانه و دستاویز اشراف برای ایمان نیاوردن به او و انکار رسالت های وی

فقال الملاء .. ما نریک اتبعک إلا الذین هم أراذلنا بادی الرأی

11_ اشراف قوم نوح ، ایمان توده های مستضعف را ایمانی سطحی و برخاسته از خوش باوری و عدم تفکر می شمردند .

ما نریک اتبعک إلا الذین هم أراذلنا بادی الرأی

«بادی» از «بدو» و به معنای ظاهر است. «ظاهر الرأی»؛ یعنی، دید سطحی و اندیشه خالی از تفکر و تأمل. «بادی الرأی» می تواند ظرف برای «اتبعک» باشد. براین اساس معنای جمله «مانریک...» چنین است: می بینیم که أراذل از تو پیروی کرده اند و پیروی آنان سطحی و بدون تأمل در درستی و نادرستی ادعای تو بوده است.

12_ حقارت و پستی مؤمنان به نوح (ع) ، امری آشکار و روشن در نظر اشراف و سران قوم نوح

مانریک اتباعک إلاّ الذین هم أراذلنا بادی الرأی

برداشت فوق، براساس این احتمال است که «بادی الرأی» ظرف برای مضمون جمله «هم أراذلنا» باشد؛ یعنی ، در یک نگاه ظاهری می توان دریافت که پیروان تو، مردمی پست و حقیرند.

ص: 524

13_ اشراف و سران قوم نوح ، با این پندار که او و پیروانش هیچ مزیت و فضیلتی بر آنان ندارند ، ادعاهایشان را شایسته پذیرش نمی شمردند .

و ما نرى لكم علينا من فضل

15_ اشراف و سران قوم نوح ، پیروان آن حضرت را در ادعای ایمان ، به دروغ گویی متهم می کردند .

بل نظنکم ک_ذبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 29 - 18

18_ اشراف و سران کفرپیشه قوم نوح ، ناآگاه به مقام بلند مؤمنان و پیروان آن حضرت

ول_کنی أریکم قومًا تجهلون

به قرینه «إنهم ملاقوا ربهم» می توان گفت که: مفعول «تجهلون» مقام والا و ارجمند مؤمنان به نوح(ع) است. براین اساس «أراکم...»; یعنی ، می دانم که شما به مقام والای مؤمنان (لقای آنان با خدا) آگاهی ندارید.

1082- اشراف قوم نوح و تقرب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 29 - 19

19_ اشراف قوم نوح ، ناآگاه به مرتبه والای « لقاء الله » و تقرب به درگاه خدا

إنهم مل_قوا ربهم ول_کنی أریکم قومًا تجهلون

1083- اشراف قوم نوح و دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 28 - 8

8_ سران و اشراف قوم نوح ، کوردلانی ناتوان از درک دلایل نبوت و فهم و معارف الهی

أرءیتم إن . . . ءات_نی رحمه من عنده فعمیت علیکم

تعمیه (مصدر عمّیت) به معنای کور ساختن است و آن گاه که به «علی» متعدی شود، به معنای مخفی کردن می باشد. بنابراین «فعمیت علیکم»؛ یعنی، آن بیّنه و رحمتی که خداوند به من عطا کرده است، بر شما مخفی مانده و از درکش ناتوانید.

1084- اشراف قوم نوح و فقرا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 525

8_ مطرود شدن مؤمنان تهی دست از پیرامون نوح (ع)، از شرایط سران و اشراف قوم نوح برای ایمان آوردن به آن حضرت

و ما أنا بطارد الذین ءامنوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 31 - 10، 9

9_ تهی دستان و مستضعفان جامعه، در نظر ظاهر بین اشراف قوم نوح، مردمی پست و حقیر

و لأقول للذین تزدری أعینکم لن یؤتیهم الله خیراً

إزدراء (مصدر تزدری) به معنای حقیر شمردن و ناقص و معیوب دانستن است (لسان العرب). مفعول «تزدری» ضمیر محذوفی است که به «الذین» برمی گردد و مراد از آن، پیروان حضرت نوح می باشد. یعنی «الذین تزدریهم أعینکم» (آنان که چشمان شما ایشان را حقیر و ناقص و معیوب می بیند). اسناد «تزدری» به «أعینکم» اشاره به ظاهربینی اشراف و سران دارد.

10_ سران و اشراف قوم نوح، محرومان و مستضعفان را، ناتوان از رسیدن به خیر و نیکی می پنداشتند.

لأقول للذین تزدری أعینکم لن یؤتیهم الله خیراً

جمله «لن یؤتیهم الله خیراً» بیان اندیشه سران و اشراف قوم نوح درباره محرومان و تهی دستان جامعه است. این جمله با توجه به کلمه «لن» حکایت از آن دارد که: اشراف دستیابی محرومان را به خیر و نیکی، نامحتمل می دانستند.

1085- اشراف قوم نوح و قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 27 - 1

1_ اشراف و سران قوم نوح، پیامبری آن حضرت را انکار کرده و به توحید و برپایی قیامت کافر شدند.

فقال الملاً الذین کفروا من قومه

متعلق «کفروا» به قرینه آیه قبل توحید، نبوت نوح و برپایی قیامت است.

1086- اشراف قوم نوح و لقاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19_ اشرف قوم نوح ، ناآگاه به مرتبه والای « لقاءالله » و تقرب به درگاه خدا

إنهم ملقوا ربهم ولکنی أریکم قومًا تجهلون

ص: 526

1087- اشراف قوم نوح و مردم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 27 - 6

6_ توده های غیر مرفّه، مردمی پست و حقیر در دیدگاه اشراف قوم نوح

ما نریک اتباعک إلا الذین هم أراذلنا

أراذل (مفرد أراذل) به معنای پست و حقیر می باشد.

1088- اشراف قوم نوح و مستضعفان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 27 - 11

11_ اشراف قوم نوح، ایمان توده های مستضعف را ایمانی سطحی و برخاسته از خوش باوری و عدم تفکر می شمردند.

ما نریک اتباعک إلا الذین هم أراذلنا بادی الرأی

«بادی» از «بدو» و به معنای ظاهر است. «ظاهر الرأی»؛ یعنی، دید سطحی و اندیشه خالی از تفکر و تأمل. «بادی الرأی» می تواند ظرف برای «اتبعک» باشد. براین اساس معنای جمله «مانریک...» چنین است: می بینیم که أراذل از تو پیروی کرده اند و پیروی آنان سطحی و بدون تأمل در درستی و نادرستی ادعای تو بوده است.

1089- اشراف قوم نوح و مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 29 - 8

8_ مطرود شدن مؤمنان تهی دست از پیرامون نوح (ع)، از شرایط سران و اشراف قوم نوح برای ایمان آوردن به آن حضرت

و ما أنا بطارد الذین ءامنوا

1090- اشراف قوم نوح و نبوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8_ سران و اشراف قوم نوح ، کوردلانی ناتوان از درک دلایل نبوت و فهم و معارف الهی

أرءیتم إن . . . ءاتنی رحمه من عنده فعمیت علیکم

تعمیه (مصدر عمیت) به معنای کور ساختن است و آن گاه که به «علی» متعدی شود ، به معنای مخفی کردن می باشد. بنابراین «فعمیت علیکم»؛ یعنی ، آن بینه و رحمتی که خداوند به من عطا کرده است ، بر شما مخفی مانده و از درکش ناتوانید.

ص: 527

1091- اشراف قوم نوح و نبوت بشر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 27 - 2

2_ سران کفرپیشه قوم نوح ، بشر را شایسته رسالت نمی پنداشتند .

فقال المألاً .. ما نریک إلا بشراً مثلنا

1092- اشراف قوم نوح و نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 60 - 1,2

1_ جبهه گیری گروه سرشناس و اشراف قوم نوح در برابر دعوت وی

قال المألاً من قومه إنا لنریک فی ضلل مبین

2_ اشراف و سرشناسان قوم نوح وی را در احاطه گمراهی های آشکار می پنداشتند .

قال المألاً من قومه إنا لنریک فی ضلل مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 27 - 13,14

13_ اشراف و سران قوم نوح ، با این پندار که او و پیروانش هیچ مزیت و فضیلتی بر آنان ندارند ، ادعاهایشان را شایسته پذیرش نمی شمردند .

و ما نری لکم علینا من فضل

14_ اشراف قوم نوح ، آن حضرت را در ادعای پیامبری به دروغ گویی متهم می کردند .

بل نظنکم کذبین

متهم کردن نوح و پیروانش به دروغ گویی برحسب مدعای آنان است؛ یعنی ، اتهام نوح به دروغ گویی در ارتباط با ادعای نبوت است و نسبت به پیروانش در ادعای ایمان می باشد.

2_ اشراف و سران قوم نوح ، او را به دلیل ملک نبودن و دسترسی نداشتن به گنجینه های هستی و نداشتن علم غیب ، لایق مقام پیامبری نمی دانستند .

و لا أقول لكم عندي خزائن الله . . . و لا أقول إني ملك

به نظر می رسد جمله های «لا أقول لكم . . .» ناظر به «ما نرى لكم علينا من فضل» باشد و لذا اشاره به انتظارات نابِه جای قوم

نوح ، از مدعیان نبوت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 32 - 7

7_ اشراف و سران قوم نوح ، درصدد مایوس کردن او از پذیرش دعوت های توحیدی

قد ج_ دلتننا فأكثرت جدلنا فأتنا بما تعدنا

1093- اصرار بر کفر قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 121 - 4

4 - بیشتر افراد قوم نوح ، حق ناپذیر و مصمم بر کفر

و ما كان أكثرهم مؤمنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 7 - 6

6 - اصرار و پافشاری قوم نوح ، بر مواضع کفر آمیز خویش

وأصروا

1094- اعراض اشراف قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 25 - 3

3 - وانهادن و بی اعتنایی به نوح (ع) ، آخرین چاره اندیشی اشراف کافر در مبارزه با آن حضرت

فقال الملأؤا .. إن هو إلا رجل به جنه فتربصوا به حتى حين

1095- اعراض قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - تلاش مستمر نوح (ع)، برای ایمان آوردن قومش، حاصلی جز فرار و دوری آنان نداشت.

فلم یزدهم دعاءى إلاّ فرارًا

ص: 529

1096- اقلیت قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 121 - 5

5 - وجود اقلیتی مؤمن در میان قوم نوح

و ما کان اکثرهم مؤمنین

1097- اقوام پس از قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 6 - 5

5 - کافران تکذیب گر و ستیزه جوی قوم نوح و بعد از آنها، به دلیل دوزخی بودن، به عذاب دنیوی نیز گرفتار شدند.

فأخذتهم فکیف کان عقاب . و کذلک حَقَّتْ کَلِمَتِ رَبِّکَ عَلَی الذِّینِ کَفَرُوا أَنَّهُمْ أَصْحَابُ النَّارِ

برداشت یاد شده مبتنی بر این احتمال است که جمله «أَنَّهُمْ أَصْحَابُ النَّارِ» به تقدیر لام تعلیل _ در مقام تعلیل باشد؛ یعنی، چون آنان از دوزخیان هستند، به عذاب الهی گرفتار آمدند.

1098- اکثریت قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 64 - 1

1 _ اکثریت عمده قوم نوح (ع) وی را تکذیب کردند و یگانگی خداوند، معاد و رسالت را باورهای دروغین پنداشتند.

فکذبوه

از اینکه خداوند تکذیب نوح(ع) را به همگان نسبت داده (فکذبوه)، در حالی که عده ای از آنان، یعنی همراهانش در کشتی، رسالت وی را تصدیق کردند، معلوم می شود نسبت مؤمنان به کافران بسیار اندک بوده است.

1099- امتحان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- سرگذشت قوم نوح ، نمودی از آزمایش الهی

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ وَإِن كُنَّا لَمُبْتَلِينَ

ص: 530

ذکر سنت آزمون بعد از جمله «إِنَّ فِي ذَلِك لآيَاتٍ» نشان می دهد که سرگذشت قوم نوح، یکی از مصداق های آزمون الهی و نمودی از آن است.

1100- امکانات مادی قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 70 - 11

11 - جمعیت بیشتر ، امکانات برتر و قدرت فزونتر قوم نوح ، عاد ، ثمود ، قوم ابراهیم و اصحاب مدین در مقایسه با منافقان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

كالدین من قبلکم كانوا أشد منكم قوه . . . ألم یأتهم نبأ الدین من قبلهم قوم نوح ...

1101- انتقام از قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 11 - 3، 1

1 - اجابت دعای نوح (ع) به درگاه خداوند ، برای انتقام از قوم حق ستیز خویش

فدعای ربّه . . . ففتحننا

3 - انتقام الهی از قوم نوح ، بارش بارانی شدید و سیل آسا بر ایشان

ففتحننا أبواب السماء بماء منهمر

1102- انذار اشراف قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 115 - 2

2 - انذار توده ها و نه جلب رضایت اشراف به قیمت طرد محرومان ، وظیفه اعلام شده از سوی نوح (ع) به اشراف قومش

و ما أنا بطارد المؤمنین . إن أنا إلا نذیر

1103- انذار قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 73 - 7

7_ خداوند ، قوم نوح را ، پیش از وقوع عذاب استیصال ، انذار کرده و به آنان هشدار داده بود .

ص: 531

و أعرقنا الذين كذبوا بآيتنا فانظر كيف كان عقبه المنذرين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

8 - هود - 11 - 26 - 10، 9

9_ نوح (ع) ، کافران قومش را به کیفر های دردناک اخروی هشدار داد .

أَنْ لَا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمِ أَلِيمٍ

10_ نوح (ع) ، کافران قومش را به عذابی دردناک در دنیا هشدار داد .

إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمِ أَلِيمٍ

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

8 - هود - 11 - 32 - 3

3_ نوح (ع) ، همواره کفرپیشگان را به نزول عذاب الهی هشدار می داد .

فَأْتْنَا بِمَا تَعَدْنَا

آوردن فعل مضارع (تعد) به جای فعل ماضی (وعدت) اشاره به تکرار وعیدها و هشدارهای حضرت نوح(ع) دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 23 - 12

12 - نوح (ع) ، قومش را به عواقب شوم شرکورزی هشدار داد

مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرِهِ أَفَلَا تَتَّقُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 26 - 5

5 - هشدار قبلی مردم به عذاب استیصال ، از سوی نوح (ع)

قَالَ رَبِّ انصُرْنِي بِمَا كَذَّبْتَنِي

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

6- هشدار روشن و بی ابهام نوح (ع) به قومش، نسبت به خطر «عذاب استیصال» در صورت پافشاری آنان بر شرک و مبارزه با توحید

إن أنا إلا نذیر مبین

برداشت یاد شده بدان احتمال است که نوح(ع) در راستای اتمام حجت با قومش، از پیش آنان را به نزول عذاب استیصال هشدار داده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 1 - 3, 2

ص: 532

2- نوح (ع) ، مأمور به انذار و اخطار به قوم خود

آن انذر قومک

3- انذار و اخطار نوح (ع) به مردمش ، به منظور پیش گیری از نزول عذاب دردناک بر آنان

آن انذر قومک من قبل أن یأتیهم عذاب ألیم

1104- انذارهای قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 16 - 4

4- عذاب الهی ، در مورد قوم نوح ، پس از انذارهای مکرر و اتمام حجت بر آنان بود . *

فکیف کان عذابی و نذر

عطف «نذر» بر «عذابی»، ممکن است بیانگر این معنا باشد که عذاب الهی، در حق کافران، بدون انذارهای مکرر و اتمام حجت نبوده است. گفتنی است که «نذر» جمع «نذیر» است و «نذیر» بر دو معنا اطلاق می شود: «انذار» و «منذر». ظاهراً در آیه شریفه معنای اول (انذارها) اراده شده است.

1105- انقراض قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 69 - 11

11_ تشکیل قوم عاد پس از انقراض قوم نوح (ع) به جانشینی از آنان ، نعمتی الهی برای قوم عاد

إذ جعلکم خلفاء من بعد قوم نوح

1106- انگشت به گوش کردن قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 7 - 2

2- انگشت ها را در گوش ها نهادن و جامه ها را بر سر کشیدن ، واکنش معمول قوم نوح در برابر دعوت آن حضرت

وإني كلما دعوتهم... جعلوا أصـبعهم في آذانهم و استغشوا ثيابهم

1107- اهانتهاى اشراف قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 533

8 - تحقیر شدید پیروان نوح از سوی اشراف کافر

قالوا .. و اتبعك الأذلون

1108- اهمیت هلاکت قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - فرجام هلاکت بار قوم نوح ، هشدار جدی به همه حق ستیزان

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً

با توجه به لحن تهدیدآمیز این آیه و بیان این که علت انتقام گرفتن خداوند از قوم نوح، این بوده که بیشتر آنان پذیرای ایمان نبودند، برداشت یاد شده به دست می آید.

1109- ایمان نسل قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - نگرانی و احساس خطر نوح (ع) ، درباره به خطر افتادن ایمان مؤمنان و نسل های آینده جامعه ، از سوی کافران حق ناپذیر و گمراه گر قوم خود

إِنَّكَ إِن تَذَرَهُمْ يَضِلُّوا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوا إِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا

1110- باغهای قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - وعده نوح (ع) به قوم خود ، مبنی بر آباد شدن باغ ها و نه‌رهایشان از سوی خداوند در صورت ایمان آوردن و استغفار آنان

استغفروا ربكم .. و يجعل لكم جنّات و يجعل لكم أنهارًا

1111- بت پرستی قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 71 - 7

ص: 534

7- قوم نوح ، مردمانی مشرک و بت پرست بودند .

يقوم . . فأجمعوا أمرکم و شرکاءکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 23 - 6

6- قوم نوح ، مردمی شرک پیشه و بت پرست بودند .

فقال ی قوم اعبدوا اللّٰه ما لکم من الٰه غیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 13 - 4

4- سرزنش شدن قوم نوح ، به خاطر بی توجهی آنان نسبت به عظمت خداوند و روی آوردن به شرک و بت پرستی

ما لکم لا ترجون لله وقارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 23 - 2

2- مردم در عصر بعثت نوح (ع) ، مردمی مشرک و بت پرست و دارای چند معبود بودند .

وقالوا لاتذرنا الهتکم و لاتذرنا ودا . . . و نسرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 26 - 2

2- ناامیدی کامل نوح (ع) از ایمان آوردن قومش و نجات آنان از گمراهی شرک و بت پرستی

وقال نوح رب لاتذر علی الارض من الک فرین دبارًا

1112- بنی اسرائیل و تاریخ قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 9 - 5

5- بنی اسرائیل به سرگذشت قوم نوح ، عاد و ثمود آشنایی داشتند .

ألم یأتکم نبؤا الذین من قبلکم قوم نوح و عاد و ثمود و الذین من بعدهم

1113- بهانه جویی اشراف قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 535

7_ انحصار پیروان نوح به قشر مستضعف و تهی دست ، بهانه و دستاویز اشراف برای ایمان نیاوردن به او و انکار رسالت های وی

فقال الملاً .. ما نریک اتبعک إلا الذین هم أراذلنا بادی الرأی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 24 - 6

6- « از جنس بشر بودن نوح (ع) » دستاویز اشراف کافر در انکار رسالت آن حضرت

فقال الملوأ .. ما هـ ذالاً بشر مثلكم

1114- بهانه جویی قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 27 - 3

3_ بشر بودن نوح (ع) ، بهانه و دستاویز کفرپیشگان برای انکار پیامبری و رسالت آن حضرت

فقال الملاً .. ما نریک إلا بشرًا مثلنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 111 - 1

1 - امتناع قوم نوح از ایمان آوردن به وی ، به بهانه وجود گروهی محروم ، بی اعتبار و فاقد پایگاه اجتماعی _ اقتصادی در کنار او

قالوا أنؤمن لك و اتبعك الأراذلون

«أراذلون» جمع «أرذل» است و آن تفضیل «رذل» (حقیر، پست و فرومایه) می باشد. بنابراین «أراذلون»؛ یعنی، پست ترین فرومایگان و فرومایه ترین مردمان. گفتنی است که اشراف قوم نوح، این نسبت ناروا را از آن جهت به پیروان آن حضرت می دادند که آنان از طبقات محروم جامعه بودند و از اعتبارات اجتماعی و اقتصادی بهره ای نداشتند.

1115- بی ادبی قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - قوم نوح ، مردمی بی پروا در برابر خداوند ولی بی اعتقاد به عظمت او

ما لکم لا ترجون لله وقارًا

«رجاء» در مقابل «یأس» قرار دارد و هرگاه با حرف نفی استعمال شود _ مانند آیه شریفه _ به معنای «خوف» به کار می رود (لسان العرب).
برخی مراد از «رجاء» در این آیه را، «اعتقاد» دانسته اند؛ زیرا کسی که به چیزی امیدوار است، به آن چیز اعتقاد خواهد داشت. و «وقار» به معنای عظمت و بزرگی است.

ص: 536

1116- بی ایمانی اشراف قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 28 - 12

12_ اشراف و سران قوم نوح ، به معارف الهی تمایلی نشان نمی دادند و از آن بیزار و متنفر بودند .

و أنتم لهاك رهون

1117- بی تقوایی قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 106 - 4,6

4- قوم نوح ، مردمی بی تقوا و گنه پیشه

إذ قال لهم أخوهم نوح ألا تتقون

دعوت نوح(ع) از قوم خویش به رعایت تقوا و خداترسی، بیانگر مطلب یاد شده است.

6- قوم نوح ، مورد سرزنش وی به خاطر بی تقوایی و گنه پیشگی

إذ قال لهم أخوهم نوح ألا تتقون

استفهام در جمله «ألا تتقون» می تواند برای توبیخ و سرزنش باشد.

1118- بی لیاقتی قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 36 - 7

7_ نومیدی نوح (ع) از هدایت یابی قومش و آگاهی او از ناشایستگی آنان برای ایمان ، زمینه ساز رفع اندوه از او

لن يؤمن من قومك ... فلا تبئس بما كانوا يفعلون

برداشت فوق ، از تفریع «لاتبئس» بر اخبار از ایمان نیاوردن کافران استفاده شده است؛ یعنی ، حال که از هدایت نیافتن کافران آگاه شدیو

احساس مسؤولیت نمی کنی، زمینه ای برای اندوه وجود ندارد پس غمگین مباش.

1119- بی منطقی قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 9 - 20

ص: 537

20- اقوام کفرپیشه نوح ، عاد و ثمود برای انکار تعالیم انبیای خویش در برابر دلایل روشن آنان ، دلیل و برهان روشنی نداشتند .

قوم نوح و عاد و ثمود و الذین من بعدهم . . . جاءتهم رسلهم بالبینات ... قالوا انا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 13 - 3

3- قوم نوح ، فاقد هرگونه دلیل و برهان در گرایش به شرک و انکار توحید ربوبی

ما لکم لاترجون لله وقارًا

«ما» در «ما لکم» اسم استفهام و برای انکار است و این استفهام متوجه سبب قبول نداشتن «وقار» برای خدا است. بر این اساس، مفاد آیه شریفه چنین می شود: «آئی سبب حصل لکم حال کونکم غیر خائفین و غیر معتقدین لله عظمه».

1120- بی یآوری قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 25 - 6

6- قوم بت پرست نوح ، به هنگام غرق شدن و دچار گشتن به عذاب برزخی ، هیچ یار و یآوری نداشتند .

فلم یجدوا لهم من دون الله أنصارًا

1121- بینش اشراف قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 60 - 2,3

2_ اشراف و سرشناسان قوم نوح وی را در احاطه گمراهی های آشکار می پنداشتند .

قال الملائ من قومه انا لنریک فی ضلل مبین

3_ ایمان به یگانگی خداوند و لزوم پرستش او و باور به معاد ، پندارهایی باطل و واهی در دیدگاه اشراف قوم نوح

قال الملائ من قومه انا لنریک فی ضلل مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2_ سران کفر پیشه قوم نوح ، بشر را شایسته رسالت نمی پنداشتند .

فقال المأء .. ما نريك إلا بشرًا مثلنا

6_ توده های غیر مرفه ، مردمی پست و حقیر در دیدگاه اشراف قوم نوح

ما نريك اتبعك إلا الذين هم أراذلنا

أراذل (مفرد أراذل) به معنای پست و حقیر می باشد.

ص: 538

11_ اشراف قوم نوح ، ایمان توده های مستضعف را ایمانی سطحی و برخاسته از خوش باوری و عدم تفکر می شمردند .

ما نریک اتباعک إلا الذین هم أراذلنا بادی الرّأی

«بادی» از «بدو» و به معنای ظاهر است. «ظاهر الرأی»؛ یعنی، دید سطحی و اندیشه خالی از تفکر و تأمل. «بادی الرأی» می تواند ظرف برای «اتبعک» باشد. براین اساس معنای جمله «مانریک...» چنین است: می بینیم که اراذل از تو پیروی کرده اند و پیروی آنان سطحی و بدون تأمل در درستی و نادرستی ادعای تو بوده است.

12_ حقارت و پستی مؤمنان به نوح (ع) ، امری آشکار و روشن در نظر اشراف و سران قوم نوح

ما نریک اتباعک إلا الذین هم أراذلنا بادی الرّأی

برداشت فوق، براساس این احتمال است که «بادی الرأی» ظرف برای مضمون جمله «هم اراذلنا» باشد؛ یعنی ، در یک نگاه ظاهری می توان دریافت که پیروان تو، مردمی پست و حقیرند.

13_ اشراف و سران قوم نوح ، با این پندار که او و پیروانش هیچ مزیت و فضیلتی بر آنان ندارند ، ادعاهایشان را شایسته پذیرش نمی شمردند .

و ما نری لکم علینا من فضل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 28 - 12

12_ اشراف و سران قوم نوح ، به معارف الهی تمایلی نشان نمی دادند و از آن بیزار و متنفر بودند .

و أنتم لها ک_رهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 29 - 3

3_ دستیابی به مال و دارایی مردم به بهانه پیامبری ، تحلیل نابخردانه سران و اشراف قوم نوح از ادعای نبوت و رسالت آن حضرت

وی_قوم لاأسئلكم علیه مالاً

از اینکه نوح(ع) در پاسخ به قوم خویش ، مطرح می سازد که کمترین مالی از آنان مطالبه نمی کند ، معلوم می شود که کفرپیشگان چنین اتهامی را متوجه او کرده بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2_ اشراف و سران قوم نوح ، او را به دلیل ملک نبودن و دسترسی نداشتن به گنجینه های هستی و نداشتن علم غیب ، لایق مقام پیامبری نمی دانستند .

و لا أقول لكم عندي خزائن الله . . . و لا أقول إني ملك

به نظر می رسد جمله های «لا أقول لكم . . .» ناظر به «ما نرى لكم علينا من فضل» باشد و لذا اشاره به انتظارات نابه جای قوم نوح ، از مدعیان نبوت دارد.

9_ تهی دستان و مستضعفان جامعه ، در نظر ظاهر بین اشراف قوم نوح ، مردمی پست و حقیر

و لا أقول للذين تزدرى أعينكم لن يؤتيهم الله خيراً

إزدراء (مصدر تزدرى) به معنای حقیر شمردن و ناقص و معیوب دانستن است (لسان العرب). مفعول «تزدرى» ضمیر محذوفی

ص: 539

است که به «الذین» برمی گردد و مراد از آن، پیروان حضرت نوح می باشد. یعنی «الذین تزدریهم أعینکم» (آنان که چشمان شما ایشان را حقیر و ناقص و معیوب می بیند.) اسناد «تزدری» به «أعینکم» اشاره به ظاهرینی اشراف و سران دارد.

10_ سران و اشراف قوم نوح ، محرومان و مستضعفان را ، ناتوان از رسیدن به خیر و نیکی می پنداشتند .

لأقول للذین تزدری أعینکم لن یؤتیهم الله خیراً

جمله «لن یؤتیهم الله خیراً» بیان اندیشه سران و اشراف قوم نوح درباره محرومان و تهی دستان جامعه است. این جمله با توجه به کلمه «لن» حکایت از آن دارد که: اشراف دستیابی محرومان را به خیر و نیکی ، نامحتمل می دانستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 24 - 14، 9، 7

7 - اعتقاد اشراف قوم نوح ، به عدم صلاحیت بشر برای رسالت الهی

فقال المملؤا . . ما هـ ذالآ بشر مثلكم

9 - تنها فرشتگان ، شایسته رسالت الهی در بینش اشراف کافر قوم نوح

و لو شاء الله لآنزل ملـئکه

«مشیه» (مصدر «شاء») به معنای خواستن و اراده کردن و «إنزال» (مصدر «أنزل») به معنای فرو فرستادن است. «ملائکه»، جمع «ملک» (فرشتگان) می باشد؛ یعنی: «اگر خدا می خواست، قطعاً فرشتگانی فرو می فرستاد».

14 - اشراف مرتجع قوم نوح ، مدافع وضع موجود و مخالف دگرگونی و تحول

فقال المملؤا . . ما سمعنا بهـ ذافی ءابائنا الأولین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 111 - 9

9 - برخورداری از امکانات مالی و اعتبار اجتماعی ، معیار ارزش افراد در نگاه اشراف جامعه نوح

قالوا أنؤمن لك و اتبعك الأردلون

1122- بینش قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 32 - 8

8_ نوح (ع)، در پندار ناروای کفرپیشگان قومش، فردی دروغگو و ارائه کننده مطالب نادرست

إن كنت من الصّـدقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 34 - 9

9_ کفرپیشگان قوم نوح، او را خیرخواه نمی دانستند و تعالیمش را سودمند نمی پنداشتند .

ی_ نوح قد ج_ دلتنا .. إن أردت أن أنصح لكم

ص: 540

اشراف قوم نوح ، تلاشهای مستمر نوح(ع) را جددل (جرّ و بحث) نامیدند؛ ولی او در مقابل ، تعبیر نصیحت را به کار برد تا پندار آنان را تخطئه کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 39 - 4

4_ کفرپیشگان ، ساختن کشتی را آزار و عذابی بی جا و تحمیل شده بر نوح (ع) و پیروانش قلمداد کرده و آن را مایه شرمساری ایشان می شمردند .

یصنع الفلک . . فسوف تعلمون من یأتیة عذاب یخزیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 24 - 11

11 - بعثت رسولی از میان نسل بشر ، پدیده ای نو و بی سابقه در نظر قوم نوح

ما سمعنا به_ذا فی ءابائنا الأوّلین

کلمه «ه_ذا» به قرینه «و لو شاء الله لأنزل ملائکه» اشاره دارد به موضوع بعثت رسولی از میان نسل بشر.

1123- پندارهای قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 63 - 5

5_ ادعای پیامبری ، نشانه گمراهی نوح در پندار ناصواب قوم وی

يقوم لیس بی ضلله . . . أو عجبتم أن جاءكم ذکر من ربکم علی رجل منکم

جمله «أو عجبتم . . .» عطف بر «لیس بی ضلله» است.

1124- پیامبر قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 9 - 12

12- قوم نوح ، عاد و ثمود و اقوام پس از آنان ، پیامبرانی مخصوص به خود داشتند .

ألم يأتكم نبؤا الذين من قبلكم قوم نوح . . . جاءتهم رسلهم

ص: 541

1125- پیروان نوح(ع) و استهزاهای قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 38 - 7

7_ تمسخر و استهزای کفرپیشگان ، هرگز نوح (ع) و پیروانش را از اجرای فرمان خدا باز نداشت .

و يصنع الفلك و كلما مرّ عليه ملاً من قومه سخروا منه

1126- تأثیرپذیری قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 21 - 5

5- قوم نوح ، از نظر فرهنگی و دینی ، تحت تأثیر صاحبان زر و زور و پیرو آنان بودند .

و اتبعوا من لم يزده ماله و ولده إلاّ خسارًا

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که «مال» مظهر زر و قدرت اقتصادی و «ولد» نماد زور و قدرت سیاسی است که از کثرت نفرات نشأت می گیرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 27 - 9

9 - تأثیرپذیری قوم نوح ، از سران کفر و شرک و صاحبان زر و زور جامعه

و اتبعوا من لم يزده ماله و ولده إلاّ خسارًا .. يضلّوا عبادك و لا يلدوا إلاّ فآ

1127- تاریخ قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 31 - 15

15_ ظلم و ستم سران و اشراف قوم نوح به محرومان و مستضعفان آن قوم

لأقول للذين تزدرى أعينكم .. إني إذا لمن الظالمين

جمله «إني إذا لمن الظالمين» تعریضی است به سران و اشراف قوم نوح که شما با این پندار _ که محرومان شایسته خیر نیستند _ در حق آنان ستم می کنید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 36 - 1

1_ گروهی از قوم نوح ، به او ایمان آوردند و گروهی همچنان بر کفر و انکار رسالتش اصرار میورزیدند .

أنه لن يؤمن من قومك إلا من قد آمن

ص: 542

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 100 - 1

1_ داستان اقوامی چون فرعونیان، قوم نوح، هود، صالح، لوط و شعیب (ع)، از داستان های مهم تاریخ بشری است.

ذلک من أنباء القری

«أنباء» جمع نبا است و نبا - چنان چه در مفردات راغب آمده - به خبری گفته می شود که دارای فایده بزرگ است. «قری» (جمع قریه) به معنای آبادیهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 77 - 4, 3, 2

2- قوم نوح، آیات الهی را تکذیب کردند.

و نصرنَه من القوم الذین کذبوا ب_ای_تنا

3- قوم نوح، مردمی زشت کار و ناشایست بودند.

إِثْمَ کَانُوا قَوْمَ سَوَاءٍ

4- سابقه زشت کاری قوم نوح، زمینه ساز تکذیب آیات الهی از سوی آنان بود.

الذین کذبوا ب_ایتنا إثمهم کَانُوا قَوْمَ سَوَاءٍ

برداشت یاد شده مبتنی براین است که جمله «إثمهم کَانُوا..» در مقام تعلیل برای جمله پیشین باشد. گفتنی است فعل «کَانُوا» - که مفید استقرار وصف است - بیانگر دوام وصف سوء در میان قوم نوح است و از آن جایی که فعل ماضی است، از آن به سوء سابقه تعبیر شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 42 - 5, 3

3 - مخالفت همگانی قوم نوح، عاد و ثمود با پیامبرانشان (نوح، هود و صالح)

و ان یکذبوک فقد کذبت قبلهم قوم نوح و عاد و ثمود

5 - قوم نوح، نخستین جامعه تکذیب کننده پیامبر خود

فقد كذبت قبلهم قوم نوح

ذكر قوم نوح پیش از سایر اقوام تكذیب كننده، بیانگر مطلب فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 23 - 6

6 - قوم نوح ، مردمی شرک پیشه و بت پرست بودند .

فقال ی قوم اعبدوا اللّٰه ما لکم من الٰه غیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 24 - 1،2،7،12

ص: 543

1 - قوم نوح ، متشکل از مردم عادی و گروه اشراف

فقال الملوأ الذين كفروا من قومه ما هـ ذا إلا بشر مثلکم

«ملاً»، به رؤسا و اشراف گفته می شود. «الذین کفروا» وصف توضیحی است نه احترازی؛ زیرا با توجه به آیه 27 سوره هود (و ما نراک اتباعک إلا الذین هم أراذلنا بادی الرأی)، معلوم می شود که هیچ یک از اشراف قوم نوح، به وی ایمان نیاورده بودند.

2 - پیشگامی اشراف ، در موضع گیری خصمانه علیه نوح (ع)

فقال الملوأ . . ما هـ ذا إلا بشر مثلکم

7 - اعتقاد اشراف قوم نوح ، به عدم صلاحیت بشر برای رسالت الهی

فقال الملوأ . . ما هـ ذا إلا بشر مثلکم

12 - اتکای قوم نوح ، تنها به آرا و اندیشه های پدران و نیاکان خویش

ما سمعنا بهـ ذا فی ءابائنا الأولین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 28 - 13

13 - شدت خشم الهی ، نسبت به قوم ستم پیشه نوح

و لاتخـ طبنی فی الذین ظلموا . . فإذا استویت . . فقل الحمد لله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 30 - 4, 7, 1

1 - سرگذشت نوح (ع) و قوم او ، آینه عبرتی است برای دیگران .

إنّ فی ذلك لأیـ ت

«الآیات» جمع «آیه» است و مراد از آن، نشانه های عبرت آموز است.

2 - وجود درس های بسیار ، برای عبرت آموزی در سرگذشت نوح (ع) و قومش

إنّ فی ذلك لأیـ ت

برداشت یاد شده از جمع آمدن «آیات»، استفاده می شود.

4- سرگذشت قوم نوح، دارای نشانه هایی روشن بر قدرت الهی در کیفر کافران و نصرت مؤمنان

قال رب انصرنی .. . إن فی ذلک لآیة

با توجه به ظهور قدرت خدا در طوفان نوح و غرق شدن کافران و مشرکان و نیز ظهور نصرت الهی نسبت به حضرت نوح(ع) و همراهان او، عبارت «إن فی ذلک لآیات»، می تواند بیانگر برداشت فوق باشد.

7- سرگذشت قوم نوح، نمودی از آزمایش الهی

إن فی ذلک لآیة وإن کنا لمبتلین

ذکر سنت آزمون بعد از جمله «إن فی ذلک لآیات» نشان می دهد که سرگذشت قوم نوح، یکی از مصداق های آزمون الهی و نمودی از آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 37 - 2، 1

ص: 544

1_ خداوند، قوم نوح را به خاطر تکذیب رسولان الهی، در میان امواج آب و توفان، غرق ساخت.

وقوم نوح لما كذبوا الرسل أغرقنهم

2_ قوم نوح، رسالت و پیامبری نوح (ع) و دیگر پیامبران الهی پیش از او را تکذیب کردند.

كذبوا الرسل

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که جمع آمدن «رسل» به لحاظ مجموعه پیامبران الهی پیش از نوح(ع) باشد؛ که در این صورت الف و لام «الرسل» برای عهد خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 120 - 4،3،1

1 - غرق شدن و هلاکت قوم نوح، پس از نجات وی و همراهانش

ثم أغرقنا بعد الباقين

«إغراق» (مصدر «أغرقنا») به معنای غرق کردن است. مضاف الیه «بعد» حذف شده و تقدیر آن چنین است: «بعد نجات نوح و من معه». «الباقيين» جمع همراه با «ال» جنس و مفید استغراق می باشد.

3 - غرق شدن قوم نوح، با سیلی عظیم و بنیان برافکن

ثم أغرقنا بعد الباقين

با توجه به این که در آیات، سخن از وجود دریا نیست، روشن می شود که غرق شدن کافران به وسیله سیل بوده است.

4 - تکذیب نوح (ع) از سوی قوم وی، موجب هلاکت آنان شد.

قال ربّ إنّ قومی کذبون .. ثمّ أغرقنا بعد الباقين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 121 - 5،4

4 - بیشتر افراد قوم نوح، حق ناپذیر و مصمم بر کفر

و ما كان أكثرهم مؤمنين

5- وجود اقلیتی مؤمن در میان قوم نوح

و ما کان اکثرهم مؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 14 - 8، 7، 5

5- مردم دوران نوح (ع)، عمری طولانی داشته اند . *

و لقد أرسلنا نوحًا إلى قومه فلبث فيهم ألف سنة إلا خمسين عامًا

بنابراین که «لبث فیهم» حقیقتاً، اشاره داشته باشد به درنگ نوح(ع) در میان قومی که از آغاز، رسالت اش را در میان آنان شروع کرده، نکته یادشده، به دست می آید.

7- قوم نوح، پیام الهی نوح (ع) را نپذیرفتند و بر شرک خود پایبند ماندند .

و لقد أرسلنا نوحًا إلى قومه .. فأخذهم الطوفان

«فاء» در «فأخذهم» برای فصاحت است و دلالت بر حذف جمله ای می کند و آن، به قرینه ارسال نوح(ع) می تواند «عدم قبول»

ص: 545

و یا «تکذیب» و مانند آن باشد.

8 - گرفتار شدن قوم نوح به سیلی عظیم و در نتیجه به هلاکت رسیدن ، پیامد مداومت آنان به شرک و قبول نکردن دعوت نوح بود .

و لقد أرسلنا نوحًا إلى قومه .. فأخذهم الطوفان و هم ظالمون

به قرینه مقام، مراد از ظلمی که به قوم نوح نسبت داده شده است، ممکن است ظلم اصطلاحی نباشد و بلکه شرک و مداومت بر آن باشد.

12 - قوم نوح ، در شرک شان ، جزم اندیش بودند .

و لقد أرسلنا نوحًا إلى قومه فلبث فيهم ألف سنة إلا خمسين عامًا .. و هم ظالمون

طولانی بودن رسالت نوح(ع) در میان قوم اش و تأثیر ناپذیری آنان در این مدت، حکایت از جزمیت آنان دارد. گفتنی است که «ظالمون» در آیه، به قرینه مقام، مشرک بودن آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 82 - 2، 1

1 - قوم کافر نوح ، همگی غرق شدند .

ثم أغرقنا الآخرين

مقصود از «الآخرین» (دیگران) _ به قرینه «و نجیناه و أهله. ..» _ قوم کافر نوح می باشد.

2 - غرق شدن کافران قوم نوح از سوی خداوند ، پس از اتمام حجت بر آنان بود .

و لقد أرسلنا فيهم منذرين . فانظر كيف كان عاقبة المنذرين ... و لقد نادينا نوح ...

نقل داستان نوح(ع)، در آیات پیشین، برای ارائه نمونه ای تاریخی از اقوامی است که رسولان الهی، آنان را انذار و اتمام حجت کردند؛ ولی آنان ایمان نیاورده و به سرنوشت شوم گرفتار شدند (مفاد آیه 72 و 73).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 12 - 1

1 - قوم نوح ، عاد و فرعون ، پیامبران خود را تکذیب کردند .

كذب قبلهم قوم نوح و عاد و فرعون

1 - قوم نوح، عاد، فرعون، ثمود، لوط و اصحاب ایکه (قوم شعیب)، پیامبران خود را تکذیب کردند.

قوم نوح... ثمود... أصحاب لئیکه... إن کلّ الکذب الرسل

2 - تکذیب پیامبران از سوی قوم نوح، عاد، فرعون، ثمود، لوط و اصحاب ایکه (قوم شعیب)، بسیار شدید بود.

إن کلّ الکذب الرسل

«إن» نافیه و «کلّ» از الفاظ عموم و تنوین آن عوض از محذوف است، یعنی، «کلّهم». عبارت «الکذب الرسل» استثنا از نفی جنس و مفید تأکید حصر است؛ یعنی، این اقوام آن قدر به تکذیب پیامبران خود پرداختند که گویی به جز تکذیب هیچ کار و یا صفت دیگری نداشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 5 - 5, 1

1 - قوم نوح ، دین الهی و پیامبر خویش را تکذیب کردند .

كذبت قبلهم قوم نوح

5 - قوم نوح ، نخستین جامعه تکذیب گر پیامبر خود

كذبت قبلهم قوم نوح

ذکر قوم نوح پیش از سایر اقوام تکذیب گر، بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 6 - 5

5 - کافران تکذیب گر و ستیزه جوی قوم نوح و بعد از آنها ، به دلیل دوزخی بودن ، به عذاب دنیوی نیز گرفتار شدند .

فأخذتهم فكيف كان عقاب . و كذلك حقت كلمت ربك على الذين كفروا أنهم أصحاب النار

برداشت یاد شده مبتنی بر این احتمال است که جمله «أنهم أصحاب النار» _ به تقدیر لام تعلیل _ در مقام تعلیل باشد؛ یعنی، چون آنان از دوزخیان هستند، به عذاب الهی گرفتار آمدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 31 - 5, 6, 7

5 - قوم نوح ، عاد ، ثمود و اقوام پس از آنان ، مهم ترین اقوام هلاک شده تاریخ *

مثل دأب قوم نوح . . . و الذین من بعدهم

6 - آگاهی کامل مؤمن آل فرعون ، از سرگذشت هلاکت بار قوم نوح ، عاد ، ثمود و اقوام پس از آنان

إني أخاف عليكم مثل . . . دأب قوم نوح . . . و الذین من بعدهم

7 - آشنایی مردم عصر فرعون از سرگذشت هلاکت بار قوم نوح ، عاد ، ثمود و اقوام پس از آنان

إني أخاف عليكم مثل . . . دأب قوم نوح . . . و الذین من بعدهم

هشدار مؤمن آل فرعون به مردم و بازگرددن سرگذشت عبرت آموز اقوام یادشده برای ایشان، می تواند گویای برداشت بالا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 12 - 3

3- قوم نوح ، اصحاب رس و ثمود ، از اقوام حق ستیز و تکذیب کننده رسولان الهی

كذّبت قبلهم قوم نوح و أصحاب الرس و ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 46 - 1

1 - قوم نوح ، از پیشین ترین اقوام هلاک شده بشر در نتیجه فسق و گناه

و قوم نوح من قبل إثمهم كانوا قومًا فاسقين

ص: 547

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 52 - 4، 2، 1

1 - قوم نوح، قومی هلاک شده به اراده خداوند، قبل از عاد و ثمود

و آئِه اهلک عادًا... و ثمودًا... و قوم نوح من قبل

2 - قوم نوح، مردمی ظالم تر و طغیانگتر از قوم عاد و ثمود

عادًا... و ثمودًا... و قوم نوح... کانوا هم أظلم و أظعی

برداشت یاد شده بنابراین نکته است که ضمیر «هم» به قوم نوح باز گردد و «أظلم» و «أظعی» بودن قوم نوح، در مقیاس قوم عاد و ثمود سنجیده شده باشد.

4 - عاد و ثمود و قوم نوح، دارای ظلم و طغیانی فزون تر از دیگر اقوام نابود شده تاریخ

إتَّهم کانوا هم أظلم و أظعی

بنابراین که ضمیر «هم» به قوم عاد و ثمود و نوح بازگردد، برداشت بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 9 - 10، 9

9 - قوم نوح، آن حضرت را به جنون و آسیب دیدگی از سوی جن متهم می کردند.

و قالوا مجنون و ازدجر

مفسران، عبارت «و ازدجر» را به معنای «ازدجره الجن» (جن ایشان را آزار رسانده است) گرفته اند.

10 - اعتقاد قوم نوح، به وجود جن یا عوامل مرموز و مؤثر بر روح بشر

و قالوا مجنون و ازدجر

در صورتی که «و ازدجر» به معنای «تأثیرپذیری از عوامل مرموز» باشد، به دست می آید که قوم نوح، با همه پیشینه تاریخی خویش، به وجود جن معتقد بودند و یا دیوانگی را معلول سلطه عوامل مرموز بر روح انسان می پنداشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - انتقام الهی از قوم نوح ، باریزش بارانی شدید و سیل آسا بر ایشان

ففتحنا أبواب السماء بماء منهمر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - پیوستن آب های آسمان و زمین به یکدیگر ، برای محقق ساختن اراده الهی علیه قوم نوح

ففتحنا أبواب السماء .. وفجرنا الأرض عيوناً فالتقى الماء على أمر قد قدر

3 - هماهنگی عوامل طبیعی در آسمان و زمین ، برای عذاب قوم نوح ، براساس برنامه دقیق الهی

فالتقى الماء على أمر قد قدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 16 - 4، 1

1 - سرگذشت قوم نوح، دلیلی بر حقانیت عذاب ها و هشدار های خداوند

فکیف کان عذابی و نذر

خداوند، پس از بیان هلاکت قوم نوح، با پرسشی انسان ها را به این حقیقت متوجه ساخته است که: «آنان ببینند چگونه عذاب ها و انذارهای ما تحقق پذیرفت و عملی گردید».

4 - عذاب الهی، در مورد قوم نوح، پس از انذار های مکرر و اتمام حجت بر آنان بود. *

فکیف کان عذابی و نذر

عطف «نذر» بر «عذابی»، ممکن است بیانگر این معنا باشد که عذاب الهی، در حق کافران، بدون انذارهای مکرر و اتمام حجت نبوده است. گفتنی است که «نذر» جمع «نذیر» است و «نذیر» بر دو معنا اطلاق می شود: «انذار» و «منذر». ظاهراً در آیه شریفه معنای اول (انذارها) اراده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 23 - 3

3 - قوم ثمود، از جمله ملت های تکذیب کننده انذار های الهی، پس از قوم نوح و عاد

كذبت ثمود بالتندر

برداشت یاد شده بنابراین نکته است که مؤخر آمدن ذکر قوم ثمود پس از قوم نوح و عاد، دلیل تقدم تاریخی قوم نوح و عاد بر آنان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 11 - 3، 2، 1

1 - نابودی قوم نوح، با طغیان آب و غرق شدن

إِنَّا لَمَّا طَغَا الْمَاءُ

این آیه درصدد بیان سرگذشت اولین قوم عقوبت شده است که در آیه قبل، بدان اشاره شده و آن قوم نوح است.

2 - نجات یافتن عده ای از قوم نوح بهوسیله کشتی از هلاکت و غرق شدن

حملن_کم فی الجاریه

3- ساختن کشتی و نجات یافتن عده ای از قوم نوح به وسیله آن ، با هدایت و تدبیر الهی بود .

حملن_کم فی الجاریه

نسبت داده شدن فعل « حملناکم» به خداوند، گویای مطلب یاد شده است. تصریح به این مطلب در آیات دیگر مؤید آن است (فأوحینا إلیه أن اصنع الفلک بأعیننا ووحینا...). (مؤمنون (23) آیه 27).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 1 - 4

4- قوم نوح ، مستحق عذاب الهی پیش از رسالت آن حضرت

من قبل أن یأتیهم عذاب الیم

ص: 549

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 3 - 4

4- قوم نوح ، پیش از رسالت آن حضرت ، به عبادت خدا و تقوای الهی اعتقاد نداشته و پایبند نبودند .

أَنْ أَعْبُدُوا اللَّهَ وَاتَّقُوهُ وَأَطِيعُونَ

توصیه و انذار حضرت نوح(ع) به موارد یاد شده و مخالفت طولانی قومش با آنها، بیانگر حقیقت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 4 - 12، 2

2- قوم نوح ، پیش از رسالت آن حضرت ، مردمی خطاکار و گناه پیشه بودند .

يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ

12- قوم نوح ، پیش از رسالت آن حضرت ، مردمی بی بهره از معرفت و دانش و ناآگاه نسبت به معارف و حقایق الهی بودند .

لَوْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 6 - 2

2- قوم نوح ، مردمی حق ناپذیر و لجوج بودند .

فَلَمْ يَزِدْهُمْ دَعَاءِي إِلَّا فِرَارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 7 - 5، 6

5- قوم نوح ، مردمی حرف ناشنوا و حق ناپذیر

وَأَيُّ كَلِمًا دَعَوْتَهُمْ... وَاسْتَغْشَوْا ثِيَابَهُمْ

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که جمله «وَأَيُّ كَلِمًا دَعَوْتَهُمْ...» تفسیر و تبیین برای «فرار» است و تعبیر «انگشت ها در گوش کردن و جامه بر سر نهادن»، می تواند کنایه از حرف ناشنوی و حق ناپذیری باشد.

6 - اصرار و پافشاری قوم نوح ، بر مواضع کفر آمیز خویش

وَأَصْرُوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 21 - 12، 13، 1

1 - قوم نوح ، از فرمان های آن حضرت سرپیچی می کردند .

قال نوح ربّ إنهم عصونی

12 - قدرت اقتصادی و سیاسی صاحبان زر و زور در عصر نوح (ع) ، در خدمت کفر و شرک و علیه دعوت توحیدی آن حضرت بود .

قال نوح ربّ إنهم عصونی و اتبعوا من لم یزده ماله و ولده إلاّ خساراً

ص: 550

13 - قدرت اقتصادی و سیاسی صاحبان زر و زور در عصر نوح (ع)، نتیجه ای جز خسارت و بدبختی برای آنان در بر نداشت.

من لم یزده ماله و ولده إلاّ خسارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 22 - 2

2 - قدرت صاحبان زر و زور در عصر نوح (ع)، در خدمت مکر و حيله گری علیه دین الهی و در جهت گمراه کردن مردم قرار داشت.

و مکروا مکراً کبیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 23 - 3

3 - سوء استفاده صاحبان زر و زور و تزویر، از عقاید مذهبی مردم در عصر حضرت نوح (ع)

و قالوا لاتذرنا الهتکم و لاتذرنا ودا... و نسرًا

توصیه مؤکد صاحبان زر و زور به مردم عادی، درباره حفظ عقاید مذهبی خود - با آن که خود آنان جز به مال و منال خویش نمی اندیشند - بیانگر حقیقت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 25 - 6، 3، 1

1 - قوم نوح به خاطر ارتکاب خطاها و گناهان گوناگون غرق شدند.

مما خطی - تهم أغرقوا

«من» در «مما» برای تعلیل است و جمع آمدن «خطیئاتکم»، نشانه تعدد و گوناگونی خطاها و گناهان است.

3 - قوم نوح با آتشی بزرگ و وصف ناپذیر پس از مرگ عذاب شدند.

فأدخلوا نارًا

تکبیر «ناراً» یا برای افاده تعظیم است و یا برای بیان نوع خاصی از آتش که وصف ناپذیر است.

6 - قوم بت پرست نوح، به هنگام غرق شدن و دچار گشتن به عذاب برزخی، هیچ یار و یآوری نداشتند.

فلم يجدوا لهم من دون الله أنصارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 27 - 1

1 - تلاش مستمر قوم کافر و گمراه گر نوح ، برای گمراه کردن مؤمنان و بندگان خدا

إِنَّكَ إِن تَذَرَهُمْ يَضِلُّوا عِبَادَكَ

ص: 551

1128- تبلیغ اشراف قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 25 - 2

2- تبلیغ اشراف ، مبنی بر دست برداشتن نوح (ع) از دعوت خود با گذشت زمان و بهبود یافتنش

به جنّه فترَبصوا به حتّی حین

1129- تبیین تاریخ قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 71 - 1

1_ پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) از سوی خداوند دستور یافت تا سرگذشت نوح (ع) و قومش را ، به عنوان هشدار برای مشرکان مکه ، بازگو کند .

و اتل علیهم نبأ نوح إذ قال لقومه

«نبأ» خبری است که برای شنونده دارای فائده عظیم باشد. (مفردات راغب).

1130- تحجر اشراف قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 24 - 14

14 - اشراف مرتجع قوم نوح ، مدافع وضع موجود و مخالف دگرگونی و تحول

فقال المملؤا .. ما سمعنا به_ذافی ءابائنا الأوّلین

1131- تحجر قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 14 - 12

12 - قوم نوح ، در شرک شان ، جزم اندیش بودند .

و لقد أرسلنا نوحًا إلى قومه فلبث فيهم ألف سنة إلا خمسين عامًا . . . و هم ظالمون

طولانی بودن رسالت نوح(ع) در میان قوم اش و تأثیر ناپذیری آنان در این مدت، حکایت از جزمیت آنان دارد. گفتنی است که «ظالمون» در آیه، به قرینه مقام، مشرک بودن آنان است.

ص: 552

1132- تحقیر مؤمنان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 27 - 6

6_ توده های غیر مرفه، مردمی پست و حقیر در دیدگاه اشراف قوم نوح

ما نریک اتباعک إلا الذین هم أراذلنا

أرذل (مفرد اراذل) به معنای پست و حقیر می باشد.

1133- تداوم فسق قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 46 - 3

3 - قوم نوح، دارای فسقی مستمر و فراگیر

و قوم نوح... إنهم كانوا قومًا فاسقین

«كانوا» دلالت بر دیرینه داشتن فسق قوم نوح دارد و واژه «قوماً» می رساند که فسق آنان، مخصوص گروهی از ایشان نبوده؛ بلکه تمامی آنان را دربرگرفته بود.

1134- تذکر به قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 71 - 4

4_ حضرت نوح (ع)، با آیات خدا به تذکر و یادآوری قومش می پرداخت.

و تذکیری بأیت الله

برداشت فوق مبتنی بر این است که «باء در «بآیات الله» برای استعانت باشد نه زاید.

1135- تذکر تاریخ قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) سرگذشت قوم نوح ، عاد و ثمود و اقوام پس از آنان را به مردم یادآوری کرد .

ألم یأتکم نبؤا الذین من قبلکم قوم نوح و عاد و ثمود و الذین من بعدهم

برداشت فوق بر این اساس است که «ألم یأتکم» ادامه کلام پیامبر (صلی الله علیه و آله) است که خداوند به آن حضرت فرمود: «أنزلناه إلیک . . . و إذ قال موسی».

ص: 553

4- حضرت موسی (ع) سرگذشت قوم نوح، عاد و ثمود و اقوام پس از آنان را به مردم خویش یادآوری کرد.

ألم یأتکم نبؤا الذین من قبلکم قوم نوح و عاد و ثمود و الذین من بعدهم

برداشت مزبور بر اساس این احتمال است که جمله «ألم یأتکم ..» ادامه کلام موسی (ع) باشد که فرمود: «وقال موسیٰ إن تکفروا...».

1136- تشویق قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 4 - 13

13 - تشویق و ترغیب شدن مردم از سوی حضرت نوح (ع)، به کسب دانش و شناخت حقایق و معارف الهی

لو کنتم تعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 10 - 2

2- نوح پیامبر، مردم را به رغم مخالفت طولانی آنان، به سوی توبه و بازگشت از راه باطل و روی آوری به خدای غفار تشویق و ترغیب می کرد.

فقلت استغفروا ربکم إنه کان غفّارًا

فراخواندن به استغفار، در حقیقت دعوت به توبه و بازگشت از راه باطل گذشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 15 - 7

7- نوح (ع)، قوم خود را به اندیشه و مطالعه درباره چگونگی و مبدأ آفرینش جهان، به منظور پی بردن به عظمت خداوند تشویق و تحرض می کرد.

ألم تروا کیف خلق اللّٰه سبع سموت طباقًا

تعبیر «ألم تروا کیف...»، می تواند برای تشویق و تحریض ادا شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- نوح (ع)، قومش را به اندیشه و مطالعه درباره چگونگی آفرینش ماه و خورشید، به منظور پی بردن به عظمت خداوند تشویق و تحریض می کرد.

ألم تروا كيف... وجعل القمر فيهنّ نورًا وجعل الشمس سراجًا

ص: 554

1137- تفکر در فرجام قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 16 - 2

2- ترغیب مردم از سوی خداوند ، برای اندیشه کردن در سرنوشت هلاکت بار قوم نوح

کذب قبلهم قوم نوح .. فکیف کان عذابی و نذر

1138- تقرب مؤمنان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 29 - 11

11_ مؤمنان قوم نوح ، مردمی مقرب درگاه خدا و برخوردار از مقام لقای او

إنهم ملقوا ربهم

جمله «إنهم ملاقوا ربهم» می تواند بیانگر حال فعلی پیروان نوح باشد؛ یعنی ، هم اکنون به مقام لقای پروردگار رسیدند و همچنین می تواند خبر از فرجام اخروی آنان دهد. برداشت فوق ناظر به احتمال اول است.

1139- تکبر اشراف قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 27 - 13، 8

8_ سران و اشراف قوم نوح ، گرفتار خوی استکباری و خود برترینی بودند .

فقال المألاً .. ما نریک اتبعک إلا الذین هم أراذلنا

13_ اشراف و سران قوم نوح ، با این پندار که او و پیروانش هیچ مزیت و فضیلتی بر آنان ندارند ، ادعاهایشان را شایسته پذیرش نمی شمردند .

و ما نری لکم علینا من فضل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9_ اشرافیت، استکبار و خودبرتربینی سران قوم نوح، مایه کوردلی و ناتوانی آنان از درک دلایل نبوت و فهم معارف الهی بود.

أرءیتم إن . . . ءاتنی رحمه من عنده فعُمیت علیکم

«عُمیت» فعل مجهول است و فاعل آن؛ یعنی، چیزی که موجب کوردلی و خفای دلیلهای نبوت نوح به کافران باشد، ذکر نشده است. به قرینه صفاتی که برای کافران قوم نوح بیان شده، می توان گفت: همان صفات (از طبقه اشراف و مستکبران بودن و خود را برتر دانستن و...) موجب کوردلی و ناتوانی آنان از درک معارف شده بود.

ص: 555

1140- تکذیبگری قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 77 - 2،4

2- قوم نوح ، آیات الهی را تکذیب کردند .

و نصرنَه من القوم الذین کذبوا ب_ای_تنا

4- سابقه زشت کاری قوم نوح ، زمینه ساز تکذیب آیات الهی از سوی آنان بود .

الذین کذبوا ب_ایتنا إثمهم كانوا قوم سوء

برداشت یاد شده مبتنی براین است که جمله «إثمهم كانوا..» در مقام تعلیل برای جمله پیشین باشد. گفتنی است فعل «كانوا» _ که مفید استقرار وصف است _ بیانگر دوام وصف سوء در میان قوم نوح است و از آن جایی که فعل ماضی است، از آن به سوء سابقه تعبیر شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 105 - 1،4

1 - تکذیب رسالت نوح (ع) از سوی قومش

کذبت قوم نوح المرسلین

4 - قوم نوح ، منکر حقیقتی به نام رسالت

کذبت قوم نوح المرسلین

برداشت یاد شده بدان احتمال است که جمع آمدن واژه «المرسلین» از آن جهت باشد که قوم نوح، اصولاً حقیقتی به عنوان رسالت را قبول نداشتند و این به معنای انکار همه رسولان الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 14 - 1

1 - قوم نوح ، عاد ، فرعون ، ثمود ، لوط و اصحاب ایکه (قوم شعیب) ، پیامبران خود را تکذیب کردند .

قوم نوح ... ثمود ... أصحاب لئیکه ... إن کلّ إلا کذب الرسل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 5 - 10، 5، 1

1 - قوم نوح ، دین الهی و پیامبر خویش را تکذیب کردند .

كذبت قبلهم قوم نوح

5 - قوم نوح ، نخستین جامعه تکذیب گر پیامبر خود

كذبت قبلهم قوم نوح

ذکر قوم نوح پیش از سایر اقوام تکذیب گر، بیانگر مطلب یاد شده است.

10 - تمامی اقوام تکذیب گر (چون قوم نوح) ، به خاطر مبارزه با حق (تعالیم پیامبران) ، در دنیا مورد عقوبت و کیفر الهی قرار

ص: 556

گرفتند .

كذبت قبلهم قوم نوح .. ليدحضوا به الحق فأخذتهم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

16 - غافر - 40 - 6 - 5

5- کافران تکذیب گر و ستیزه جوی قوم نوح و بعد از آنها، به دلیل دوزخی بودن، به عذاب دنیوی نیز گرفتار شدند .

فأخذتهم فكيف كان عقاب . و كذلك حقت كلمت ربك على الذين كفروا أنهم أصحاب النار

برداشت یاد شده مبتنی بر این احتمال است که جمله «أنهم أصحاب النار» _ به تقدیر لام تعلیل _ در مقام تعلیل باشد؛ یعنی، چون آنان از دوزخیان هستند، به عذاب الهی گرفتار آمدند.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

17 - ق - 50 - 12 - 3

3_ قوم نوح، اصحاب رس و ثمود، از اقوام حق ستیز و تکذیب کننده رسولان الهی

كذبت قبلهم قوم نوح و أصحاب الرس و ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

18 - قمر - 54 - 9 - 1

1 - قوم نوح، نمونه ای عبرت انگیز از اقوام تکذیب کننده وحی و رسالت در طول تاریخ

من الأنبياء ما فيه مزدجر .. كذبت قبلهم قوم نوح

با توجه به ارتباط این آیه با آیه «من أنبياء ما فيه مزدجر»، استفاده می شود که بیان کفر قوم نوح، از جمله اخبار هشداردهنده قرآن است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

18 - قمر - 54 - 14 - 5

5- رسالت حضرت نوح (ع)، مورد تکذیب و انکار مردم قرار گرفت .

جزاء لمن كان كفر

برداشت یاد شده، مبتنی بر این احتمال است که «کفر» در این آیه _ چنان که مفسران نیز گفته اند _ به معنای انکار باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 23 - 3

3 - قوم ثمود، از جمله ملت های تکذیب کننده انذار های الهی، پس از قوم نوح و عاد

كذّبت ثمود بالنّذر

برداشت یاد شده بنابراین نکته است که مؤخر آمدن ذکر قوم ثمود پس از قوم نوح و عاد، دلیل تقدم تاریخی قوم نوح و عاد بر آنان باشد.

ص: 557

1141- تلاش اشراف قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 24 - 5

5 - تلاش اشراف ، برای مخدوش ساختن رسالت نوح (ع) در نظر توده مردم

فقال الملوأ... ما هـ ذالآ بشر مثلکم

1142- توطئه اشراف قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 32 - 7

7_ اشراف و سران قوم نوح ، درصدد مایوس کردن او از پذیرش دعوت های توحیدی

قد جـ دلتنأ فأكثرت جدلنا فأتنا بما تعدنا

1143- تهدیدهای اشراف قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 116 - 1

1 - تهدید جدی نوح (ع) از سوی اشراف و رفاه طلبان قومش ، مبنی بر سنگسار شدن در صورت دست برداشتن از تبلیغ

قالوا لئن لم تنته یـ نوح لتکوننّ من المرجومین

1144- تهدیدهای قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 117 - 2

2 - نوح (ع) ، نگران تکذیب ارزش ها و تعالیم الهی از سوی مردم بود ؛ نه نگران تهدید خود او از سوی آنان .

قال ربّ إنّ قومی کذّبون

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که شکوه نوح(ع) به درگاه خدا در پی تهدیدهای سخت مخالفان، از تکذیب گری آنان بود نه از

تهدیدهای آنها.

ص: 558

1145- تهمتهای اشراف قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 27 - 14, 15

14_ اشراف قوم نوح ، آن حضرت را در ادعای پیامبری به دروغ گویی متهم می کردند .

بل نطنکم ک_ذبین

متهم کردن نوح و پیروانش به دروغ گویی برحسب مدعای آنان است؛ یعنی ، اتهام نوح به دروغ گویی در ارتباط با ادعای نبوت است و نسبت به پیروانش در ادعای ایمان می باشد.

15_ اشراف و سران قوم نوح ، پیروان آن حضرت را در ادعای ایمان ، به دروغ گویی متهم می کردند .

بل نطنکم ک_ذبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 29 - 3

3_ دستیابی به مال و دارایی مردم به بهانه پیامبری ، تحلیل نابخردانه سران و اشراف قوم نوح از ادعای نبوت و رسالت آن حضرت

و ی_قوم لَأَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ مَا لَأَ

از اینکه نوح(ع) در پاسخ به قوم خویش ، مطرح می سازد که کمترین مالی از آنان مطالبه نمی کند ، معلوم می شود که کفرپیشگان چنین اتهامی را متوجه او کرده بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 24 - 8

8 - اشراف کافر ، نوح (ع) را به سلطه جویی و برتری طلبی متهم کردند .

یرید أن یتفَضَّلَ علیکم

«إرادة» (مصدر «یرید») به معنای خواستن و «تَفَضَّلَ» (مصدر «یتفَضَّل») به معنای برتری جستن است؛ یعنی: «می خواهد بر شما برتری جوید».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - متهم شدن نوح (ع)، از سوی اشراف قومش، به نوعی دیوانگی و جنون

فقال المملؤا الذین کفروا .. إن هو إلاّ رجل به جنّه

«إن» معادل مای نافیه است؛ یعنی: «ما هو إلاّ رجل ..». نکره آوردن «جنّه» نیز برای تنويع است. بنابراین عبارت «به جنّه»؛ یعنی، او گرفتار نوعی دیوانگی است. «تربّص» (مصدر «تربصوا») به معنای حلول چیزی را برای کسی، انتظار کشیدن است.

1146- تهتمهای قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 559

1 - قوم نوح ، نبوت او را با وجود شواهد و براهین صدق ، نپذیرفته و آن حضرت را به دروغ گویی متهم کردند .

يقوم إن كان كبر عليكم مقامی . . . فإن تولیتم فما سألتکم من أجر . . . فکذبوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 26 - 6

6 - مردم ، هشدار عذاب را جدی نگرفتند و نوح (ع) را به دروغ گویی متهم ساختند .

قال رب انصرنی بما کذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 9 - 11، 9

9 - قوم نوح ، آن حضرت را به جنون و آسیب دیدگی از سوی جن متهم می کردند .

وقالوا مجنون و ازدجر

مفسران، عبارت «و ازدجر» را به معنای «ازدجره الجن» (جن ایشان را آزار رسانده است) گرفته اند.

11 - طرد شدن نوح پیامبر (ع) ، از سوی قومش ، با دشنام و اتهام

وقالوا مجنون و ازدجر

برداشت یاد شده بر این احتمال است که «و ازدجر» به معنای «و ازدجره قومه» باشد.

1147- ثروتمندان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 21 - 7

7 - وجود قشری ثروتمند و قدرت مند (صاحبان مال و فرزند بسیار) ، در میان قوم نوح

و اتبعوا من لم یزده ماله و ولده إلا خسارًا

1148- جامه بر سر کشیدن قوم نوح

2- انگشت ها را در گوش ها نهادن و جامه ها را بر سر کشیدن ، واکنش معمول قوم نوح در برابر دعوت آن حضرت

وإِذْ كَلَّمَا دَعْوَتَهُمْ... جَعَلُوا أَصْنَـبَهُمْ فِيءَآذَانِهِمْ وَاسْتَغْشَوْا ثِيَابَهُمْ

1149- جانشینان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 69 - 11, 16

11 - تشکیل قوم عاد پس از انقراض قوم نوح (ع) به جانشینی از آنان، نعمتی الهی برای قوم عاد

إذ جعلکم خلفاء من بعد قوم نوح

16 - هود (ع) به منظور ایجاد زمینه رستگاری در قوم خویش آنان را به یادآوری دو نعمت بزرگ الهی (جانشینی قوم نوح، برخورداری از نیروی چشمگیر) فراخواند.

و اذکروا إذ جعلکم خلفاء من بعد قوم نوح... لعلکم تفلحون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 73 - 4

4 - خداوند، حضرت نوح (ع) و تمام کسانی را که با او در کشتی بودند، جانشین غرق شدگان و وارث سرزمین آنان قرار داد.

فنجینه و من معه فی الفلک و جعلنهم خلف و أغرقنا الذین کذبوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 31 - 1, 4

1 - شکل گیری جامعه ای جدید پس از طوفان نوح

ثم أنشأنا من بعدهم قرناً آخرین

«إنشاء» (مصدر «أنشأنا») به معنای پدید آوردن است. ضمیر «هم» در «من بعدهم» به قوم نوح بازمی گردد. «قرن» به مجموعه ای از انسان ها - که کنار هم زندگی کنند - گفته می شود.

4 - ثمود (یا عاد) نخستین جامعه شکل گرفته پس از طوفان نوح

ثم أنشأنا من بعدهم قرناً آخرین

مفسران در این که کدام جامعه پس از طوفان نوح شکل گرفت، دو نظر دارند: برخی از آنان با تکیه بر سخن هود(ع) در سوره اعراف: «و اذکروا إذ جعلکم خلفاء من بعد قوم نوح» و ذکر سرگذشت قوم هود در پی قوم نوح (در سوره های اعراف، هود و شعرا) معتقدند که

نخستین جامعه تشکیل یافته در پی هلاکت قوم نوح، قوم هود (عاد) بود. برخی دیگر نیز بر آنند که با توجه به این که قوم صالح (ثمود) با صیحه آسمانی نابود شدند و در این جا نیز ذکر صیحه به میان آمده است، می رساند که اولین جامعه پس از طوفان، قوم صالح (ثمود) بود.

1150- جغرافیای سرزمین قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 43 - 3

3_ سرزمینی که نوح و قومش در آن سکونت داشتند، منطقه ای کوهستانی بود.

قال سأوی إلى جبل يعصمني من الماء

ص: 561

نکره آوردن «جبل» نشانگر آن است که پسر نوح، کوه مخصوصی را در نظر نداشت؛ بلکه تصمیمش بر آن بود که کوه مناسبی را برگزیند. بنابراین در اطراف وی کوههای متعددی وجود داشت و این نشانه کوهستانی بودن آن منطقه است.

1151- جهل اشراف قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 29 - 18، 19

18_ اشراف و سران کفرپیشه قوم نوح، ناآگاه به مقام بلند مؤمنان و پیروان آن حضرت

و لکنی اریکم قومًا تجهلون

به قرینه «إنهم ملاقوا ربهم» می توان گفت که: مفعول «تجهلون» مقام والا و ارجمند مؤمنان به نوح(ع) است. براین اساس «أراکم...»؛ یعنی، می دانم که شما به مقام والای مؤمنان (لقای آنان با خدا) آگاهی ندارید.

19_ اشراف قوم نوح، ناآگاه به مرتبه والای «لقاءالله» و تقرب به درگاه خدا

إنهم ملقوا ربهم و لکنی اریکم قومًا تجهلون

1152- جهل قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 4 - 12

12 - قوم نوح، پیش از رسالت آن حضرت، مردمی بی بهره از معرفت و دانش و ناآگاه نسبت به معارف و حقایق الهی بودند.

لوکنتم تعلمون

1153- حتمیت عذاب قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 33 - 3

3_ نوح (ع) در پاسخ به عذاب طلبی کفرپیشگان، نزول عذاب را در گرو مشیت الهی دانست و گریز از عذاب های الهی را غیر ممکن شمرد.

قال إنما يأتيكم به الله إن شاء و ما أنتم بمعجزین

1154- حتمیت غرق قوم نوح

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

ص: 562

9_ غرق شدن و هلاکت کفرپیشگان قوم نوح ، سرنوشتی حتمی برای آنان

إنهم مغرقون

تأکید جمله «إنهم مغرقون» با حرف إنّ، حکایت از قطعی بودن نزول عذاب و هلاکت کفرپیشگان قوم نوح دارد.

1155- حسد قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 33 - 13

13 - « عن أمير المؤمنين (ع) . . . و نوح (ع) حسده قومه فقالوا : « ما هـ ذا إلاّ بشر مثلكم يأكل ممّا تاكلون و يشرب ممّا تشربون ، و لئن أطعتم بشراً مثلكم إنكم إذا لخاسرون » . . . »

از امیرالمؤمنین (ع) روایت شده است که فرمود: . . . و قوم نوح نسبت به آن حضرت حسادت ورزیدند، پس گفتند: ما هـ ذا إلاّ بشر مثلكم . . .».

1156- حفظ منافع قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 107 - 5

5- تلاش نوح (ع) برای نمایاندن خیرخواهی خود و تضمین منافع قومش در پرتو رسالت خویش

إني لكم رسول أمين

برداشت یاد شده با توجه به قید «لکم» به دست می آید.

1157- حق پذیری مستضعفان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 111 - 3

3- پیام نوح (ع) ، دارای جاذبه بیشتر برای طبقات محروم جامعه

قالوا أنؤمن لك واتبعك الأردلون

1158- حق ستیزی قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 563

3_ قوم نوح ، اصحاب رس و ثمود ، از اقوام حق ستیز و تکذیب کننده رسولان الهی

کذبت قبلهم قوم نوح و أصحاب الرس و ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 10 - 2

2 - یأس و ناامیدی نوح (ع) از هدایت پذیری قوم حق ستیز خویش

فدعا ربّه انّی مغلوب فانتصر

از تعبیر «مغلوب»، استفاده می شود که نوح(ع) خود را در موضعی یافت که دیگر تنها چاره را در انتقام الهی از قوم حق ستیزش می دید.

1159- حق ناپذیری اشراف قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 24 - 3

3 - کفرورزی و حق ناپذیری ، بارزترین مشخصه اشراف قوم نوح

فقال الملوأ الذین کفروا

1160- حق ناپذیری اکثریت قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 121 - 4

4 - بیشتر افراد قوم نوح ، حق ناپذیر و مصمم بر کفر

و ما کان اکثرهم مؤمنین

1161- حق ناپذیری قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 10 - 1

1 - التجای نوح (ع) به درگاه پروردگار برای استمداد از او در برابر قوم حق ناپذیر خویش

فدعا ربّه اّنی مغلوب فانتصر

ص: 564

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 6 - 2

2- قوم نوح ، مردمی حق ناپذیر و لجوج بودند .

فلم یزدهم دعای إلاّ فراراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 7 - 9، 5

5- قوم نوح ، مردمی حرف ناشنوا و حق ناپذیر

وإتی کلّما دعوتهم . . . و استغشوا ثیابهم

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که جمله «وإتی کلّما دعوتهم . . .» تفسیر و تبیین برای «فرار» است و تعبیر «انگشت ها در گوش کردن و جامه بر سر نهادن»، می تواند کنایه از حرف ناشنوی و حق ناپذیری باشد.

9- روح استکبار و خودبرتربینی ، سبب حرف ناشنوی ، حق ناپذیری و دین گریزی قوم نوح بود .

وإتی کلّما دعوتهم . . . و استکبروا استکباراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 21 - 3

3- قوم نوح ، مردمی عصیانگر و حق ناپذیر

قال نوح ربّ إیّهم عصونی

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که شکوائیه نوح(ع) از عصیان قوم خود، پس از دعوت و موعظه طولانی آنان بوده است.

1162- خدانشناسی قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 26 - 5

5- قوم نوح ، پیش از پیامبری آن حضرت ، به وجود خداوند معتقد بودند .

أَنْ لَا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ

چنان چه قوم نوح به وجود خداوند معتقد نبودند ، ضروری آن بود که آن حضرت نخستین سخنانش را به اثبات آفریدگار جهان اختصاص می داد و آن گاه مردمان را به پرستش او فرا می خواند.

1163- خواسته های اشراف قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 29 - 8

ص: 565

8_ مطرود شدن مؤمنان تهی دست از پیرامون نوح (ع) ، از شرایط سران و اشراف قوم نوح برای ایمان آوردن به آن حضرت

و ما أنا بطارد الذين ءامنوا

1164- خواسته های قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 32 - 4

4_ کفرپیشگان قوم نوح ، از او خواستند که به بحث و مناظره با آنان پایان دهد و تهدید های خویش را تحقق بخشد .

قالوا یٰ نوح قد جـدلنا فأكثر جدلنا فأتانا بما تعدنا

جمله «فأكثر جدالنا» (با ما بسیار مناظره کردی) _ به قرینه تفریح جمله «فأتانا بما تعدنا» بر آن _ کنایه از این است که دلیل و برهان آوردن کافی است ، به این امر پایان ده .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 33 - 3,9

3_ نوح (ع) در پاسخ به عذاب طلبی کفرپیشگان ، نزول عذاب را در گرو مشیت الهی دانست و گریز از عذاب های الهی را غیرممکن شمرد .

قال إنما یأتیکم به الله إن شاء و ما أنتم بمعجزین

9_ پاسخ نوح (ع) به عذاب طلبی کفرپیشگان ، پاسخی آمیخته با درس توحید و خداشناسی بود .

فأتانا بما تعدنا .. قال إنما یأتیکم به الله إن شاء و ما أنتم بمعجزین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 34 - 1

1_ نوح (ع) ، در پی درخواست قومش (تحقق بخشیدن به عذاب های موعود) از ایمان آوردن آنان سخت به تردید افتاد .

فأتانا بما تعدنا .. قال ... لا ینفعکم نصحی إن أردت أن أنصح لکم

1165- خویشاوندی نوح(ع) با قوم نوح

1 - نوح (ع) ، پیامبری از نژاد قوم خویش و دارای پیوند خویشاوندی با آنان

إذ قال لهم أخوهم نوح

قید «أخوهم» هم می تواند بیانگر پیوند خویشاوندی نوح(ع) با قومش باشد و هم تعبیر کنایی از اشفاق و دلسوزی آن حضرت نسبت به آنان.

ص: 566

1166- درخواست انتقام از قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 10 - 6

6- نوح (ع)، خواهان انتقام الهی از قوم حق ستیز خویش

اُتی مغلوب فانتصر

مفسران «فانتصر» را به معنای «فانتقم» دانسته اند.

1167- درخواست عذاب قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 26 - 4

4- التجای نوح (ع) به درگاه پروردگار، برای نزول عذاب بر تکذیب گران آن حضرت

قال رب انصرنی بما کذبون

«باء» در «بما کذبون» می تواند برای آلیت باشد. در این صورت «ما» به معنای «الذی» و عاید آن محذوف خواهد بود؛ یعنی، «رب انصرنی بالذی کذبونی به؛ پروردگار! مرا با همان چیزی که [دروغش پنداشتند و] تکذیب کردند، یاری ده».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 118 - 5

5- نوح (ع)، خواستار نزول عذاب بر کافران و نجات خود و مؤمنان از آن عذاب

فافتح بینی... و نجّنی و من معی من المؤمنین

1168- درخواست نجات از اذیتهای قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 76 - 5

5- نوح (ع)، نجات خود و خاندانش را از دست ستم و اذیت و آزار قوم خود، از خداوند خواستار شده بود.

ولقد نادينا نوح . . . ونجّينَه وأهله من الكرب العظيم

ص: 567

1169- درخواست نجات از ظلم قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 76 - 5

5- نوح (ع)، نجات خود و خاندانش را از دست ستم و اذیت و آزار قوم خود، از خداوند خواستار شده بود.

و لقد نادينا نوح... و نجّينَه و أهله من الكرب العظيم

1170- درخواست نجات مؤمنان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 118 - 5

5- نوح (ع)، خواستار نزول عذاب بر کافران و نجات خود و مؤمنان از آن عذاب

فافتح بيني... و نجّني و من معي من المؤمنين

1171- درخواست هلاکت قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 28 - 13

13 - درخواست نوح (ع) از درگاه الهی، مبنی بر افزودن هلاکت و بدبختی ستمگران حق ناپذیر

و لاتزد الظالمين إلا تبارًا

«تبار»، به معنای هلاکت و نابودی است.

1172- دشمنی اشراف قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 24 - 5, 2

2 - پیشگامی اشراف، در موضع گیری خصمانه علیه نوح (ع)

فقال الملوأ... ما هذا إلا بشر مثلكم

5 - تلاش اشراف ، برای مخدوش ساختن رسالت نوح (ع) در نظر توده مردم

فقال الملوأ . . ما هـِذا إلبشر مثلكم

ص: 568

1173- دشمنی قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 71 - 8

8 - حضرت نوح (ع) در برابر عناد و ستیزه جویی ها قومش ، تنها بر خداوند توکل داشت .

إن كان كبر عليكم مقامى . . . فعلى الله توكلت

1174- دعوت از قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 23 - 5

5 - دعوت به توحید و پرستش خدای یگانه ، نخستین و مهم ترین سخن نوح (ع) با قوم خویش

فقال ی قوم اعبدوا الله . . . أفلا تتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 106 - 2

2 - سخن گفتن دلسوزانه نوح (ع) با قوم خویش ، در دعوت آنان به تقوا و پرهیز از گناه

إذ قال لهم أخوهم نوح ألا تتقون

وجود لحن مشفقانه در «ألا تتقون» (آیا نمی خواهید تقوا پیشه کنید) بیانگر برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 107 - 2

2 - دعوت نوح (ع) از قومش ، برای پذیرفتن رسالت وی ، اعتماد کردن به او و جدی گرفتن هشدارهایش

إني لکم رسول أمين

«آمین» می تواند از ریشه «آمن» و به معنای «مأمون» (فرد مورد اعتماد) باشد. در این صورت آوردن قید «آمین» دعوتی است از جانب نوح(ع) به قومش که به او اعتماد کنند، به سخنانش گوش فرا دهند و هشدارهایش را جدی بگیرند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 108 - 1,5

1 - دعوت نوح (ع) از قومش ، برای رعایت تقوای الهی و پرهیز از گناه

إذ قال لهم أخوهم نوح ألا تتقون . . . فاتقوا الله

5 - نوح (ع) ، خواهان اطاعت قومش از او به خاطر صداقت و امانت داری وی

إني لكم رسول أمين . فاتقوا الله واطيعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 569

1 - نوح (ع) ، خواهان گرایش قومش به اطاعت از وی و رعایت تقوای الهی

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 3 - 1

1 - حضرت نوح (ع) ، مردم را به عبادت خدا ، تقوای الهی و اطاعت از خود ، فرا می خواند .

أَنْ أَعْبُدُوا اللَّهَ وَأَتَّقُوهُ وَأَطِيعُوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 5 - 3

3 - دعوت شبانه روزی حضرت نوح (ع) ، از قوم خود برای ایمان به خدا

قَالَ رَبِّ إِنِّي دَعَوْتُ قَوْمِي لَيْلًا وَنَهَارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 6 - 1

1 - تلاش مستمر نوح (ع) ، برای ایمان آوردن قومش ، حاصلی جز فرار و دوری آنان نداشت .

فَلَمْ يَزِدْهُمْ دُعَايَ إِلَّا فِرَارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 8 - 2، 1

1 - دعوت نوح (ع) از مردم ، برای ایمان آوردن با صدایی بلند و رسا

ثُمَّ إِنِّي دَعَوْتُهُمْ جَهَارًا

«جهار» اسم مصدر «جهر» است و چنانچه در مورد کلام و سخن به کار رود، به معنای صدا و آواز بلند و در غیر آن به معنای علنی و آشکار خواهد بود.

2- دعوت نوح (ع) در میان قومش، در آغاز به صورت سرّی و بی سروصدا بود.

وإني كلما دعوتهم... واستكبروا استكبارًا. ثمّ إني دعوتهم جهارًا

دعوت نوح(ع) با صدای بلند و رسا، پس از دعوت ایشان و واکنش انکارآمیز و مستکبرانه قومش یاد شده است. از این نکته می توان استفاده کرد که دعوت قبلی، سرّی و بی سروصدا بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 9 - 2

2- نوح (ع)، برخی از مردم را به صورت مخفی و خصوصی و برخی را به شکل عمومی و علنی به ایمان فراخواند.

ثمّ إني أعلنت لهم وأسررت لهم إسرارًا

برداشت یاد شده، با توجه به این احتمال است که دعوت علنی و مخفی حضرت نوح(ع)، ممکن است در یک زمان و در شرایط

ص: 570

اجتماعی خاصی انجام گرفته شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 10 - 2، 1

1 - نوح (ع)، قومش را به استغفار و آمرزش خواهی به پیشگاه خداوند فرامی خواند.

فقلت استغفروا ربکم

2 - نوح پیامبر، مردم را به رغم مخالفت طولانی آنان، به سوی توبه و بازگشت از راه باطل و روی آوری به خدای غفار تشویق و ترغیب می کرد.

فقلت استغفروا ربکم إنّه کان غفّارًا

فراخواندن به استغفار، در حقیقت دعوت به توبه و بازگشت از راه باطل گذشته است.

1175- دعوت ثروتمندان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 23 - 1

1 - توصیه اکید صاحبان زر و زور به مردم در عصر نوح (ع)، به دست برداشتن از عبادت معبود های خویش

وقالوا لاتذرنا الهتکم

«إله» (مفرد «آلهه») به معنای معبود است. گفتنی است تأکید در برداشت یاد شده از آمدن «ن» تأکید ثقیله «لاتذرنا» استفاده می شود.

1176- دعوت قدرتمندان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 23 - 1

1 - توصیه اکید صاحبان زر و زور به مردم در عصر نوح (ع)، به دست برداشتن از عبادت معبود های خویش

وقالوا لاتذرنا الهتکم

«إله» (مفرد «آلهه») به معنای معبود است. گفتنی است تأکید در برداشت یاد شده از آمدن «ن» تأکید ثقیله «لاتذرّن» استفاده می شود.

1177- دنیاطلبی اشراف قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 571

9- برخورداری از امکانات مالی و اعتبار اجتماعی ، معیار ارزش افراد در نگاه اشراف جامعه نوح

قالوا أنؤمن لك و اتبعك الأردلون

1178- دین ستیزی ثروتمندان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 22 - 2

2- قدرت صاحبان زر و زور در عصر نوح (ع) ، در خدمت مکر و حيله گری علیه دین الهی و در جهت گمراه کردن مردم قرار داشت .

و مکروا مکراً کبیراً

1179- دین ستیزی قدرتمندان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 22 - 2

2- قدرت صاحبان زر و زور در عصر نوح (ع) ، در خدمت مکر و حيله گری علیه دین الهی و در جهت گمراه کردن مردم قرار داشت .

و مکروا مکراً کبیراً

1180- دین گریزی قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 7 - 9

9- روح استکبار و خودبرتربینی ، سبب حرف ناشنوی ، حق ناپذیری و دین گریزی قوم نوح بود .

وإني كلما دعوتهم . . . و استکبروا استکباراً

1181- رد خواسته های اشراف قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - پاسخ منفی نوح (ع) به درخواست اشراف مبنی بر طرد محرومان از پیرامون خویش

ص: 572

آنؤمن لك و اتبعك الأردلون . . . و ما أنا بطارد المؤمنین

1182- رذایل اخلاقی قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 46 - 3

3- قوم نوح ، دارای فسقی مستمر و فراگیر

و قوم نوح . . . إنهم كانوا قومًا فـسـقین

«کانوا» دلالت بر دیرینه داشتن فسق قوم نوح دارد و واژه «قوماً» می رساند که فسق آنان، مخصوص گروهی از ایشان نبوده؛ بلکه تمامی آنان را دربرگرفته بود.

1183- رذایل اشراف قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 27 - 8

8_ سران و اشراف قوم نوح ، گرفتار خوی استکباری و خود برترینی بودند .

فقال المألاً . . . ما نریک اتبعک إلا الذین هم أراذلنا

1184- رفاه طلبی اشراف قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 28 - 9

9_ اشرافیت ، استکبار و خود برترینی سران قوم نوح ، مایه کوردلی و ناتوانی آنان از درک دلایل نبوت و فهم معارف الهی بود .

أرعیتم إن . . . ءاتنی رحمه من عنده فعمیت علیکم

«عمیت» فعل مجهول است و فاعل آن؛ یعنی، چیزی که موجب کوردلی و خفای دلیلهای نبوت نوح به کافران باشد، ذکر نشده است. به قرینه صفاتی که برای کافران قوم نوح بیان شده، می توان گفت: همان صفات (از طبقه اشراف و مستکبران بودن و خود را برتر دانستن و...) موجب کوردلی و ناتوانی آنان از درک معارف شده بود.

1185- روش برخورد قوم نوح

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

13 - شعراء - 26 - 105 - 5

ص: 573

5 - « عن أبي جعفر (ع) : فمكث نوح (ع) في قومه ألف سنه إلا خمسين عاماً لم يشاركه في نبوته أحد ولـ كنه قدم على قوم مكذبين للأنبیاء (ع) الذین كانوا بینہ و بین آدم (ع) و ذلك قول الله عزوجل : « كذبت قوم نوح المرسلین » . . . » ;

از امام باقر(ع) روایت شده: . . . نوح(ع) 950 سال در میان قومش درنگ کرد و احدی در نبوتش با او شریک نبود؛ لکن نوح(ع) بر قومی فرستاده شده بود که آن قوم پیامبرانی را که بین نوح(ع) تا آدم(ع) بودند، تکذیب می کردند. این سخن خداوند عزوجل است که: « کذبت قوم نوح المرسلین » . . . » .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 9 - 11

11 - طرد شدن نوح پیامبر (ع) ، از سوی قومش ، با دشنام و اتهام

وقالوا معجون و ازدجر

برداشت یاد شده بر این احتمال است که «و ازدجر» به معنای «و ازدجره قومه» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 7 - 2,7

2 - انگشت ها را در گوش ها نهادن و جامه ها را بر سر کشیدن ، واکنش معمول قوم نوح در برابر دعوت آن حضرت

و ائی کلمما دعوتهم . . . جعلوا اصـبعهم فی اذانهم و استغشوا ثيابهم

7 - دعوت نوح (ع) ، با استکبار و گردن فرازی شدید قومش رویه رو شد .

و استکبروا استکباراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 22 - 1

1 - استفاده صاحبان زر و زور از مکر و نیرنگی بس بزرگ ، علیه دعوت نوح (ع) و در جهت گمراه کردن مردم

من لم یزده ماله و ولده إلا خساراً . و مکروا مکراً کباراً

1186- زمینه امداد به قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - وعده نوح (ع) به قوم خود، مبنی بر یاری شدنشان با اموال و فرزندان از سوی خداوند، در صورت ایمان آوردن و استغفار آنان

استغفروا ربکم... و یمددکم بأموال و بنین

ص: 574

1187- زمینه تأثیرپذیری قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 21 - 6

6 - قدرت سیاسی و اقتصادی گروهی ، موجب پیروی و تأثیرپذیری قوم نوح از آنان شد .

و اتَّبَعُوا مِنْ لَمْ يَزِدْهُ مَالَهُ وَوَلَدَهُ إِلَّا خَسَارًا

1188- زمینه دشمنی قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 9 - 7

7 - ناباوری قوم نوح ، نسبت به معاد و قیامت ، زمینه موضع گیری خصمانه آنان در قبال نوح (ع)

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمَ نُوحٍ فَكَذَّبُوا عَبْدَنَا

برداشت یاد شده بدین احتمال است که مراد از «كذّبت» _ به قرینه آیات پیشین _ تکذیب قیامت باشد. که در این صورت «فای تفریع» در «فکذّبوا عبدنا» می رساند که تکذیب پیامبران، ریشه در تکذیب معاد دارد.

1189- زمینه زیانکاری قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 21 - 13

13 - قدرت اقتصادی و سیاسی صاحبان زر و زور در عصر نوح (ع) ، نتیجه ای جز خسارت و بدبختی برای آنان در برنداشت .

مَنْ لَمْ يَزِدْهُ مَالَهُ وَوَلَدَهُ إِلَّا خَسَارًا

1190- زمینه عصیان نسل قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 27 - 4

4 - در صورت تداوم حیات قوم کافر و گمراه گر نوح ، تمامی فرزندان و نسل بعدی آنان ، به کفر ، نافرمانی خدا و تبه کاری روی می

آوردند .

و لا یلدوا إلاّ فاجراً کفّاراً

«فاجر» به افراد نافرمان، معصیت کار و زناکار گفته می شود. در این آیه دو معنای اول و دوم مراد است.

ص: 575

1191- زمینه کفر نسل قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 27 - 4

4 - در صورت تداوم حیات قوم کافر و گمراه گر نوح ، تمامی فرزندان و نسل بعدی آنان ، به کفر ، نافرمانی خدا و تبه کاری روی می آوردند .

و لایلدوا إلا فاجراً کفّاراً

«فاجر» به افراد نافرمان، معصیت کار و زناکار گفته می شود. در این آیه دو معنای اول و دوم مراد است.

1192- زمینه گمراهی قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 22 - 1,2

1 - استفاده صاحبان زر و زور از مکر و نیرنگی بس بزرگ ، علیه دعوت نوح (ع) و در جهت گمراه کردن مردم

من لم یزده ماله و ولده إلا خساراً . و مکروا مکراً کبّاراً

2- قدرت صاحبان زر و زور در عصر نوح (ع) ، در خدمت مکر و حيله گری علیه دین الهی و در جهت گمراه کردن مردم قرار داشت .

و مکروا مکراً کبّاراً

1193- زمینه گمراهی مؤمنان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 27 - 3

3 - تداوم حیات قوم کافر و گمراه گر نوح ، موجب گمراهی بندگان خدا و مؤمنان می شد .

إنّک إن تذرهم یضلّوا عبادک

1194- زیانکاری ثروتمندان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قدرت اقتصادی و سیاسی صاحبان زر و زور در عصر نوح (ع)، نتیجه ای جز خسارت و بدبختی برای آنان در برنداشت.

من لم یزده ماله و ولده إلاّ خسارًا

ص: 576

1195- زیانکاری قدرتمندان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 21 - 13

13 - قدرت اقتصادی و سیاسی صاحبان زر و زور در عصر نوح (ع)، نتیجه ای جز خسارت و بدبختی برای آنان در بر نداشت.

من لم یزده ماله و ولده إلا خسارًا

1196- سرزمین کوهستانی قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 43 - 3

3_ سرزمینی که نوح و قومش در آن سکونت داشتند، منطقه ای کوهستانی بود.

قال سأوی إلى جبل يعصمني من الماء

نکره آوردن «جبل» نشانگر آن است که پسر نوح، کوه مخصوصی را در نظر نداشت؛ بلکه تصمیمش بر آن بود که کوه مناسبی را برگزیند. بنابراین در اطراف وی کوههای متعددی وجود داشت و این نشانه کوهستانی بودن آن منطقه است.

1197- سرزنش اشراف قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 30 - 5

5_ نوح (ع)، اشراف و سران قومش را، به خاطر توجه نکردن به پیامد های طرد مؤمنان توبیخ کرد.

أفلاتذگرون

استفهام در «أفلاتذگرون» استفهام توبیخی است.

1198- سرزنش قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 106 - 6

6- قوم نوح ، مورد سرزنش وی به خاطر بی تقوایی و گنه پیشگی

إذ قال لهم أخوهم نوح ألا تتقون

استفهام در جمله «ألا تتقون» می تواند برای توبیخ و سرزنش باشد.

ص: 577

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 13 - 4

4 - سرزنش شدن قوم نوح ، به خاطر بی توجهی آنان نسبت به عظمت خداوند و روی آوردن به شرک و بت پرستی

ما لكم لاترجون لله وقارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 15 - 5

5 - سرزنش شدن قوم نوح از سوی پیامبرشان ، به خاطر نیندیشیدن درباره آفرینش جهان و جلوه های عظمت پروردگار

الم تروا كيف خلق الله سبع سموت طباقًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 16 - 4

4 - سرزنش شدن قوم نوح از سوی پیامبرشان ، به سبب نیندیشیدن درباره چگونگی آفرینش ماه تابان و خورشید فروزان

الم تروا كيف خلق الله . . . و جعل القمر فيهنّ نورًا و جعل الشمس سراجًا

1199- سوء استفاده از عقیده قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 23 - 3

3 - سوء استفاده صاحبان زر و زور و تزویر ، از عقاید مذهبی مردم در عصر حضرت نوح (ع)

وقالوا لاتدرنّ الهتکم و لاتدرنّ وداً . . . و نسرًا

توصیه مؤکد صاحبان زر و زور به مردم عادی، درباره حفظ عقاید مذهبی خود _ با آن که خود آنان جز به مال و منال خویش نمی اندیشند _ بیانگر حقیقت یاد شده است.

1200- سوء استفاده ثروتمندان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - سوء استفاده صاحبان زر و زور و تزویر ، از عقاید مذهبی مردم در عصر حضرت نوح (ع)

وقالوا لاتدرنّ الهتکم ولاتدرنّ وداً . . . و نسرّاً

توصیه مؤکد صاحبان زر و زور به مردم عادی، درباره حفظ عقاید مذهبی خود _ با آن که خود آنان جز به مال و منال خویش نمی اندیشند _ بیانگر حقیقت یاد شده است.

ص: 578

1201- سوء استفاده قدرتمندان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 23 - 3

3- سوء استفاده صاحبان زر و زور و تزویر ، از عقاید مذهبی مردم در عصر حضرت نوح (ع)

وقالوا لاتذرنا الهتکم ولاتذرنا ودا... ونسرا

توصیه مؤکد صاحبان زر و زور به مردم عادی، درباره حفظ عقاید مذهبی خود_ با آن که خود آنان جز به مال و منال خویش نمی اندیشند _ بیانگر حقیقت یاد شده است.

1202- سوء پیشینه قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 77 - 4,5

4- سابقه زشت کاری قوم نوح ، زمینه ساز تکذیب آیات الهی از سوی آنان بود .

الذین کذبوا ب_ایتنا إناهم کانوا قوم سوء

برداشت یاد شده مبتنی براین است که جمله «إناهم کانوا...» در مقام تعلیل برای جمله پیشین باشد. گفتنی است فعل «کانوا» _ که مفید استقرار وصف است _ بیانگر دوام وصف سوء در میان قوم نوح است و از آن جایی که فعل ماضی است، از آن به سوء سابقه تعبیر شده است.

5- خداوند ، تمامی افراد قوم نوح را به خاطر تکذیب آیات الهی ، زشت کاری و سوء پیشینه غرق کرد .

الذین کذبوا ب_ایتنا إناهم کانوا قوم سوء فأغرقنهم أجمعین

برداشت یاد شده مبتنی براین است که جمله «إناهم کانوا...» ضمن این که تعلیل برای جمله پیشین است، مقدمه ای برای جمله «فأغرقناهم...» نیز باشد.

1203- سوء ظن قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 9 - 18

18- تردید قوم نوح ، عاد و ثمود به دعوت انبیای خویش ، توأم با بدینی بود .

إِنَّا لَفِي شَكِّ مِمَّا تَدْعُونَنَا إِلَيْهِ مَرِيبٌ

ذکر «مریب» پس از «شک» اگر چه برای تأکید آن است، اما بین آن دو تفاوتی وجود دارد و آن این است که: در «ریب» شک توأم با بدینی است (فروق اللغویه).

ص: 579

1204- شدت تکذیبگری قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 14 - 2

2- تکذیب پیامبران از سوی قوم نوح، عاد، فرعون، ثمود، لوط و اصحاب ایکه (قوم شعیب)، بسیار شدید بود.

إن كلّ إلّا كذب الرسل

«إن» نافیة و «كلّ» از الفاظ عموم و تنوین آن عوض از محذوف است، یعنی، «كلّهم». عبارت «إلّا كذب الرسل» استثنا از نفی جنس و مفید تأکید حصر است؛ یعنی، این اقوام آن قدر به تکذیب پیامبران خود پرداختند که گویی به جز تکذیب هیچ کار و یا صفت دیگری نداشتند.

1205- شرایط ایمان اشراف قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 29 - 8

8_ مطرود شدن مؤمنان تهی دست از پیرامون نوح (ع)، از شرایط سران و اشراف قوم نوح برای ایمان آوردن به آن حضرت

و ما أنا بطارد الذین ءامنوا

1206- شرک اشراف قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 27 - 1

1_ اشراف و سران قوم نوح، پیامبری آن حضرت را انکار کرده و به توحید و برپایی قیامت کافر شدند.

فقال الملأ الذین کفروا من قومه

متعلق «کفروا» به قرینه آیه قبل توحید، نبوت نوح و برپایی قیامت است.

1207- شرک ربوبی قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - قوم نوح ، فاقد هرگونه دلیل و برهان در گرایش به شرک و انکار توحید ربوبی

ما لکم لا ترجون لله وقارًا

«ما» در «ما لکم» اسم استفهام و برای انکار است و این استفهام متوجه سبب قبول نداشتن «وقار» برای خدا است. بر این

ص: 580

اساس، مفاد آیه شریفه چنین می شود: «أی سبب حصل لکم حال کونکم غیر خائفین و غیر معتقدین لله عظمه».

1208- شرک قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 59 - 9

9_ قوم نوح ، مردمانی مشرک بودند .

ما لکم من إله غیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 71 - 7

7_ قوم نوح ، مردمانی مشرک و بت پرست بودند .

يقوم . . فأجمعوا أمرکم و شرکاءکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 26 - 4

4_ قوم نوح ، مردمانی مشرک بودند .

أن لاتعبدوا إلا الله

نهی از عبادت غیر خدا و فرمان به پرستش او_ که جمله «أن لاتعبدوا إلا الله» گویای آن است_ می رساند که قوم نوح شریک و یا شریکهای را برای خدا پذیرفته بودند و آنها را عبادت می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 10 - 21

21- قوم نوح ، عاد و ثمود و اقوام پس از آنان ، خدایان نیاکان خود را می پرستیدند .

تریدون أن تصدّونا عمّا کان یعبداؤنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- قوم نوح ، مردمی شرک پیشه و بت پرست بودند .

فقال ی قوم اعبدوا اللّٰه ما لکم من الٰه غیره

12 - نوح (ع) ، قومش را به عواقب شوم شرکورزی هشدار داد0

ما لکم من الٰه غیره أفلا تتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 581

7- قوم نوح ، پیام الهی نوح (ع) را نپذیرفتند و بر شرک خود پایبند ماندند .

و لقد أرسلنا نوحًا إلى قومه .. فأخذهم الطوفان

«فاء» در «فأخذهم» برای فصاحت است و دلالت بر حذف جمله ای می کند و آن، به قرینه ارسال نوح(ع) می تواند «عدم قبول» و یا «تکذیب» و مانند آن باشد.

12 - قوم نوح ، در شرک شان ، جزم اندیش بودند .

و لقد أرسلنا نوحًا إلى قومه فلبث فيهم ألف سنة إلا خمسين عامًا .. و هم ظالمون

طولانی بودن رسالت نوح(ع) در میان قوم اش و تأثیر ناپذیری آنان در این مدت، حکایت از جزمیت آنان دارد. گفتنی است که «ظالمون» در آیه، به قرینه مقام، مشرک بودن آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 13 - 4

4 - سرزنش شدن قوم نوح ، به خاطر بی توجهی آنان نسبت به عظمت خداوند و روی آوردن به شرک و بت پرستی

ما لكم لا ترجون لله وقارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 23 - 2

2 - مردم در عصر بعثت نوح (ع) ، مردمی مشرک و بت پرست و دارای چند معبود بودند .

وقالوا لا تذرنا الهتكُم ولا تذرنا ودا .. و نسرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 26 - 2

2 - ناامیدی کامل نوح (ع) از ایمان آوردن قومش و نجات آنان از گمراهی شرک و بت پرستی

وقال نوح رب لا تذر علی الأرض من الكفرین ديارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 9 - 17، 18

17- قوم نوح، عاد و ثمود و اقوام پس از آنان، در جواب دعوت انبیای خویش اعلام کردند در باره تعالیم آنان بشدت در تردیدند.

قوم نوح و عاد و ثمود و الذین من بعدهم . . . جاءتهم رسلهم بالبینات . . . وقالوا انا

18- تردید قوم نوح، عاد و ثمود به دعوت انبیای خویش، توأم با بدبینی بود.

إنالفی شکّ ممّا تدعوننا إلیه مریب

ذکر «مریب» پس از «شکّ» اگر چه برای تأکید آن است، اما بین آن دو تفاوتی وجود دارد و آن این است که: در «ریب» شک

ص: 582

توأم با بدبینی است (فروق اللغویه).

1210- صفات اشراف قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 24 - 3

3- کفرورزی و حق ناپذیری ، بارزترین مشخصه اشراف قوم نوح

فقال المملؤا الذین کفروا

1211- صفات قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 7 - 8

8- قوم نوح ، دچار خوی استکبار و خودبرتربینی

و استکبروا استکبارًا

1212- طبقات اجتماعی قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 27 - 12، 6، 5

5- مؤمنان قوم نوح و پیروان او ، از توده های مردم و از طبقات غیر مرفه جامعه بودند .

ما نریک اتبعک إلا الذین هم أراذلنا

مراد از «أراذل» _ از آن رو که مقابل «مألاً» قرار گرفته _ توده های مردم و افراد مستضعف جامعه است.

6- توده های غیر مرفه ، مردمی پست و حقیر در دیدگاه اشراف قوم نوح

ما نریک اتبعک إلا الذین هم أراذلنا

أرذل (مفرد أراذل) به معنای پست و حقیر می باشد.

12- حقارت و پستی مؤمنان به نوح (ع) ، امری آشکار و روشن در نظر اشراف و سران قوم نوح

ما نریک اتباعک إلا الذین هم أراذلنا بادی الرأی

برداشت فوق، براساس این احتمال است که «بادی الرأی» ظرف برای مضمون جمله «هم أراذلنا» باشد؛ یعنی ، در یک نگاه ظاهری می توان دریافت که پیروان تو، مردمی پست و حقیرند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 583

8_ سران و اشراف قوم نوح ، کوردلانی ناتوان از درک دلایل نبوت و فهم و معارف الهی

أرءیتم إن . . . ءاتنی رحمه من عنده فعمیت علیکم

تعمیه (مصدر عمیت) به معنای کور ساختن است و آن گاه که به «علی» متعدی شود ، به معنای مخفی کردن می باشد. بنابراین «فعمیت علیکم»؛ یعنی ، آن بیّنه و رحمتی که خداوند به من عطا کرده است ، بر شما مخفی مانده و از درکش ناتوانید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8_ مطرود شدن مؤمنان تهی دست از پیرامون نوح (ع) ، از شرایط سران و اشراف قوم نوح برای ایمان آوردن به آن حضرت

و ما أنا بطارد الذین ءامنوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9_ تهی دستان و مستضعفان جامعه ، در نظر ظاهر بین اشراف قوم نوح ، مردمی پست و حقیر

و لأقول للذین تزدری أعینکم لن یؤتیهم الله خیراً

إزدراء (مصدر تزدری) به معنای حقیر شمردن و ناقص و معیوب دانستن است (لسان العرب). مفعول «تزدری» ضمیر محذوفی است که به «الذین» برمی گردد و مراد از آن، پیروان حضرت نوح می باشد. یعنی «الذین تزدریهم أعینکم» (آنان که چشمان شما ایشان را حقیر و ناقص و معیوب می بیند). اسناد «تزدری» به «أعینکم» اشاره به ظاهربینی اشراف و سران دارد.

10_ سران و اشراف قوم نوح ، محرومان و مستضعفان را ، ناتوان از رسیدن به خیر و نیکی می پنداشتند .

لأقول للذین تزدری أعینکم لن یؤتیهم الله خیراً

جمله «لن یؤتیهم الله خیراً» بیان اندیشه سران و اشراف قوم نوح درباره محرومان و تهی دستان جامعه است. این جمله با توجه به کلمه «لن» حکایت از آن دارد که: اشراف دستیابی محرومان را به خیر و نیکی ، نامحتمل می دانستند.

15_ ظلم و ستم سران و اشراف قوم نوح به محرومان و مستضعفان آن قوم

لأقول للذین تزدری أعینکم . . . إنی إذا لمن الظالمین

جمله «إني إذا لمن الظالمين» تعریضی است به سران و اشراف قوم نوح که شما با این پندار _ که محرومان شایسته خیر نیستند _ در حق آنان ستم می کنید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤنون - 23 - 24 - 1

1 - قوم نوح ، متشکل از مردم عادی و گروه اشراف

فقال المملؤا الذین كفروا من قومه ما هذا إلا بشر مثلكم

«ملاً»، به رؤسا و اشراف گفته می شود. «الذین كفروا» وصف توضیحی است نه احترازی؛ زیرا با توجه به آیه 27 سوره هود (و ما نراک اتباعک إلا الذین هم أراذلنا بادی الرأی)، معلوم می شود که هیچ یک از اشراف قوم نوح، به وی ایمان نیاورده بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 584

1 - امتناع قوم نوح از ایمان آوردن به وی ، به بهانه وجود گروهی محروم ، بی اعتبار و فاقد پایگاه اجتماعی _ اقتصادی در کنار او

قالوا أنؤمن لك و اتبعك الأذلون

«أذلون» جمع «أرذل» است و آن تفضیل «رذل» (حقیر، پست و فرومایه) می باشد. بنابراین «أذلون»؛ یعنی، پست ترین فرومایگان و فرومایه ترین مردمان. گفتنی است که اشراف قوم نوح، این نسبت ناروا را از آن جهت به پیروان آن حضرت می دادند که آنان از طبقات محروم جامعه بودند و از اعتبارات اجتماعی و اقتصادی بهره ای نداشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 21 - 7

7 - وجود قشری ثروتمند و قدرت مند (صاحبان مال و فرزند بسیار) ، در میان قوم نوح

و اتبعوا من لم یزده ماله و ولده إلاّ خسارًا

1213 - طغیانگری قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 52 - 4

4 - عاد و ثمود و قوم نوح ، دارای ظلم و طغیانی فزون تر از دیگر اقوام نابود شده تاریخ

إنّهم كانوا هم أظلم و أظعی

بنابراین که ضمیر «هم» به قوم عاد و ثمود و نوح بازگردد، برداشت بالا استفاده می شود.

1214 - ظلم اشراف قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 31 - 15

15_ ظلم و ستم سران و اشراف قوم نوح به محرومان و مستضعفان آن قوم

لا أقول للذین تزدری أعینکم . . . إنی إذا لمن الظالمین

جمله «إني إذا لمن الظالمين» تعریضی است به سران و اشراف قوم نوح که شما با این پندار _ که محرومان شایسته خیر نیستند _ در حق آنان ستم می کنید.

1215- ظلم به فقراى قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 585

15_ ظلم و ستم سران و اشراف قوم نوح به محرومان و مستضعفان آن قوم

لأقول للذين تزددى أعينكم . . . إني إذا لمن الظالمين

جمله «إني إذا لمن الظالمين» تعریضی است به سران و اشراف قوم نوح که شما با این پندار _ که محرومان شایسته خیر نیستند _ در حق آنان ستم می کنید.

1216- ظلم قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 101 - 5

5_ اقوام هلاک شده گذشته : قوم نوح ، عادیان ، ثمودیان ، قوم شعیب و لوط و فرعونیان ، با شرکورزی و انکار رسالت پیامبران ، بر خویش ستم کردند .

و ما ظلمنهم ولکن ظلموا أنفسهم

مراد از ضمیر «هم» و مانند آن در آیه مورد بحث ، اقوامی است که سرگذشت آنان در سوره هود بیان شده است؛ یعنی: قوم نوح ، عادو . . .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 28 - 11، 13، 10

10 - قوم نوح ، مردمی ظالم و ستم پیشه بودند .

فقل الحمد لله الذي نَجَّنا من القوم الظالمين

11 - نوح (ع) و یارانش ، گرفتار ظلم و بیدادگری قوم خویش

فقل الحمد لله الذي نَجَّنا من القوم الظالمين

13 - شدت خشم الهی ، نسبت به قوم ستم پیشه نوح

ولا تخـطبنی فی الذین ظلموا . . . فإذا استویت . . . فقل الحمد لله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- شکوه نوح (ع) به درگاه خدا از ستم قوم خویش ، پس از اتمام حجت و به بن بست رسیدن همه راه های تبلیغی بود .

إن أنا إلا نذیر مبین . . . إن قومی کذبون ... فافتح بینی و بینهم فتحاً و نجنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 52 - 4

4- عاد و ثمود و قوم نوح ، دارای ظلم و طغیانی فزون تر از دیگر اقوام نابود شده تاریخ

إنّهم كانوا هم أظلم و أظعی

ص: 586

بنابراین که ضمیر «هم» به قوم عاد و ثمود و نوح بازگردد، برداشت بالا استفاده می شود.

1217- عبرت از تاریخ قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 9 - 3

3- خبر سرگذشت قوم نوح ، عاد و ثمود ، خبری بس مهم و درس آموز

ألم یأتکم نبؤا الذین من قبلکم قوم نوح و عاد و ثمود و الذین من بعدهم

«نبأ» در لغت به خبری که قابل اعتنا، مهم و مفید باشد گفته می شود. از اینکه از میان اقوام گذشته، پس از ذکر عام (الذین من قبلکم)، اقوام یاد شده را اختصاص به ذکر داده و از آنها با کلمه «نبأ» تعبیر کرده است، نکته یاد شده به دست می آید.

1218- عبرت از فرجام قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 31 - 8,9

8 - سرگذشت قوم نوح ، عاد ، ثمود و اقوام پس از آنان ، حاوی درس های عبرت انگیز برای همه ملت ها

مثل دأب قوم نوح . . . و الذین من بعدهم

9 - تشویق و ترغیب شدن مردم عصر فرعون از سوی مؤمن آل فرعون ، به عبرت گیری و درس آموزی از سرگذشت هلاکت بار قوم نوح ، عاد ، ثمود و اقوام پس از آنان

مثل دأب قوم نوح . . . و الذین من بعدهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 46 - 2

2- عبرت نیاموختن قوم لوط ، عاد ، ثمود و فرعونیان از سرنوشت شوم قوم نوح

و قوم نوح من قبل

خداوند سرگذشت قوم نوح را پس از قوم لوط و . . ذکر کرده است؛ با این که سرگذشت این قوم از نظر زمانی قبل از آنها واقع شده است. این نکته می تواند بیانگر معنای بالا باشد.

1 - قوم نوح ، نمونه ای عبرت انگیز از اقوام تکذیب کننده وحی و رسالت در طول تاریخ

من الأنباء ما فيه مزدجر . . . كذبت قبلهم قوم نوح

با توجه به ارتباط این آیه با آیه «من أنباء ما فيه مزدجر»، استفاده می شود که بیان کفر قوم نوح، از جمله اخبار هشداردهنده

ص: 587

قرآن است.

1219- عبرت از قصه قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 12 - 1

1 - غرق شدن قوم نوح و نجات مؤمنان ، ماجرای درس آموز و پنددهنده

لنجعلها لكم تذکره

1220- عبرت از قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 70 - 3

3_ تاریخ و سرگذشت اقوام هلاک شده ، چون قوم نوح ، عاد ، ثمود ، قوم ابراهیم ، اصحاب مدین و قوم لوط ، مایه عبرت آدمیان

ألم یأتهم نبأ الذین من قبلهم قوم نوح . . . و المؤمنت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 71 - 1

1_ پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) از سوی خداوند دستور یافت تا سرگذشت نوح (ع) و قومش را ، به عنوان هشدار برای مشرکان مکه ، بازگو کند .

واتل علیهم نبأ نوح إذ قال لقومه

«نبأ» خبری است که برای شنونده دارای فائده عظیم باشد. (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 73 - 8

8_ خداوند ، با بیان عاقبت نیک یاران حضرت نوح (ع) و فرجام شوم تکذیب کنندگانش ، پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان را دلداری داده و مشرکان را به عذاب استیصال تهدید نمود .

واتل عليهم نبأ نوح .. فانظر كيف كان عقبه المنذرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 30 - 3، 2، 1

1 - سرگذشت نوح (ع) و قوم او، آینه عبرتی است برای دیگران .

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَأَيَاتٍ

ص: 588

«الآیات» جمع «آیه» است و مراد از آن، نشانه های عبرت آموز است.

2- وجود درس های بسیار، برای عبرت آموزی در سرگذشت نوح (ع) و قومش

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَأَيَاتٍ

برداشت یاد شده از جمع آمدن «آیات»، استفاده می شود.

3- لزوم درس آموزی از سرگذشت قوم نوح

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَأَيَاتٍ

مؤکد شدن عبارت «فی ذلک لآیات» با «إِنَّ»، ترغیبی از سوی خدا به مطالعه سرگذشت قوم نوح، برای درس آموزی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 15 - 6

6- واقعه طوفان و هلاکت قوم نوح و نجات آن حضرت و مؤمنان به وی، از آن حادثه، درس عبرتی بزرگ برای انسان ها است.

فَأَخَذَهُمُ الطُّوفَانَ... فَأَنْجَيْنَاهُ وَأَصْحَابَ السَّفِينَةِ وَجَعَلْنَاهَا آيَةً لِلْعَالَمِينَ

مرجع ضمیر «ها» می تواند «سفینه» و یا «واقعه طوفان» باشد. برداشت بالا، بنابر احتمال دوم است. گفتنی است، «آیه» به معنای «عبرت» است و نکره آمدن اش، دلالت بر تفخیم می کند.

1221- عجز اشراف قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 28 - 8

8- سران و اشراف قوم نوح، کوردلانی ناتوان از درک دلایل نبوت و فهم و معارف الهی

أَرَأَيْتُمْ إِنْ... آتَيْنَاهُمْ مِنْ عِنْدِنا فَعَمَّيتْ عَلَيْكُمْ

تعمیه (مصدر عمیت) به معنای کور ساختن است و آن گاه که به «علی» متعدی شود، به معنای مخفی کردن می باشد. بنابراین «فعمیت علیکم»؛ یعنی، آن بیّنه و رحمتی که خداوند به من عطا کرده است، بر شما مخفی مانده و از درکش ناتوانید.

1222- عجز قوم نوح

9_ حضرت نوح (ع)، قومش را بر قتل خود تحدی کرد و عدم توانایی آنان را بر انجام این کار، شاهد درستی ادعای نبوت خود، اعلام نمود.

إن كان کبر علیکم مقامی... فأجمعوا أمرکم... ولا تنظرون

جمله «فعلى الله توكلت» بیانگر شکست ناپذیری حضرت نوح (ع) به علت متکی بودنش به قدرت لایزال الهی و جمله «أجمعوا أمرکم و شرکاءکم» بیان ناچیزی قدرت قومش می باشد.

1223- عدم تعقل قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 15 - 5

5- سرزنش شدن قوم نوح از سوی پیامبرشان ، به خاطر نیندیشیدن درباره آفرینش جهان و جلوه های عظمت پروردگار

ألم تروا كيف خلق الله سبع سموت طباقاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 16 - 4

4- سرزنش شدن قوم نوح از سوی پیامبرشان ، به سبب نیندیشیدن درباره چگونگی آفرینش ماه تابان و خورشید فروزان

ألم تروا كيف خلق الله... و جعل القمر فيهنّ نوراً و جعل الشمس سراجاً

1224- عذاب اخروی قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 39 - 1

1_ نوح (ع) ، به کفرپیشگان قومش اعلام کرد که به عذاب دنیوی و اخروی ، گرفتار خواهند شد .

فسوف تعلمون من يأتيه عذاب يخزيه و يحلّ عليه عذاب مقيم

با توجه به تکرار کلمه «عذاب» و توصیف عذاب دوم به همیشگی بودن، می توان گفت: مراد از «عذاب يخزيه»، عذاب دنیوی و مقصود از «عذاب مقيم»، آتش دوزخ است.

1225- عذاب استیصال بر قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 73 - 2

2_ خداوند ، عذاب استیصال را بر قوم نوح آن گاه نازل کرد که آنان _ با وجود براهین و شواهد قطعی بر رسالت آن حضرت _ آن را انکار کرده و او را متهم به دروغ گویی کردند .

إذ قال لقومه يقوم إن كان كبر عليكم مقامى . . . فعلى الله توكلت فأجمعوا... فإن ت

ص: 590

1226- عذاب استیصال قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 44 - 10

10 - قوم نوح ، عاد ، ثمود ، ابراهیم ، لوط ، اصحاب مدین و فرعونیان ، اقوام هلاک شده با عذاب استیصال

فقد کذبت قبلهم قوم نوح . . . ثم أخذتهم فکیف کان نکیر

1227- عذاب برزخی قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 25 - 6

6 - قوم بت پرست نوح ، به هنگام غرق شدن و دچار گشتن به عذاب برزخی ، هیچ یار و یآوری نداشتند .

فلم یجدوا لهم من دون الله أنصارًا

1228- عذاب دنیوی قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 39 - 2، 1

1_ نوح (ع) ، به کفرپیشگان قومش اعلام کرد که به عذاب دنیوی و اخروی ، گرفتار خواهند شد .

فسوف تعلمون من یأتیه عذاب یخزیه و یحلّ علیه عذاب مقیم

با توجه به تکرار کلمه «عذاب» و توصیف عذاب دوم به همیشگی بودن، می توان گفت: مراد از «عذاب یخزیه»، عذاب دنیوی و مقصود از «عذاب مقیم»، آتش دوزخ است.

2_ عذاب دنیوی کافران قوم نوح ، عذابی ذلت آور ، خوارکننده و هلاک سازنده بود .

من یأتیه عذاب یخزیه

«إخزاء» (مصدر یخزیه) به معنای ذلیل و خوار کردن و نیز به معنای هلاک ساختن می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3_ اقوام نوح، هود، صالح و لوط به خاطر مخالفت با پیامبران و ستیزه جویی با آنان، به عذاب های دنیوی مبتلا شدند.

مثل ما اصاب قوم نوح... و ما قوم لوط منکم ببعید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 6 - 5

5 - کافران تکذیب گر و ستیزه جوی قوم نوح و بعد از آنها، به دلیل دوزخی بودن، به عذاب دنیوی نیز گرفتار شدند.

ص: 591

فأخذتهم فكيف كان عقاب . و كذلك حَقَّتْ كلمت ربِّك على الذين كفروا أَنَّهُمْ أُصْحَبُ النار

برداشت یاد شده مبتنی بر این احتمال است که جمله «أَنَّهُمْ أُصْحَابُ النار» _ به تقدیر لام تعلیل _ در مقام تعلیل باشد؛ یعنی، چون آنان از دوزخیان هستند، به عذاب الهی گرفتار آمدند.

1229- عذاب قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 40 - 19، 4

4_ جوشش شدید آب از تنوری خاص ، پس از فرمان الهی به نزول عذاب بر قوم نوح

حَتَّى إِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ

«تَنُّور» _ که در فارسی بدون تشدید تلفظ می شود _ جایی است که در آن نان پخته می شود. فوران (مصدر فار) به معنای بیرون آمدن و جوشش کردن است. اسناد جوشش به تنور همانند «جری المیزاب» حاکی از فوران شدید آب است. «ال» در «التَّنُّور» عهد ذهنی است و از آن تنوری خاص اراده شده است.

19_ «عن أبي عبد الله (ع) قال : لما أَرَادَ اللهُ عزوجل هلاك قوم نوح عقم أرحام النساء أربعين سنة فلم يولد فيهم مولود فلما فرغ نوح من اتخاذ السفينه أمره الله أن ينأى بالسريانيه لايبقى بهيمه و لا حيوان إلاّ حضر [إلى أن قال] فصاحت إمرأته لما فار التَّنُّور فجاء نوح إلى التَّنُّور فوضع على ها طيناً و ختمه حتى أدخل جميع الحيوان السفينه ثم جاء إلى التَّنُّور ففصّ الخاتم و رفع الطين . . . »

از امام صادق(ع) روایت شده است که فرمود: آن گاه که خداوند عزوجل اراده کرد قوم نوح را هلاک کند، به مدت چهل سال زنان را عقیم کرد؛ در نتیجه فرزندی در میان آنان به دنیا نیامد. پس هنگامی که نوح از ساختن کشتی فارغ شد خداوند به وی امر کرد که با زبان سریانی ندا کند که: هیچ چهارپا و حیوانی باقی نماند مگر آنکه حاضر شوند... هنگامی که تنور فوران کرد، زن نوح فریادی کشید. پس نوح به طرف تنور آمد و بر تنور گِل زد و او را مهر کرد تا حیوانات را به داخل کشتی برد سپس به طرف تنور آمد و مهر را شکست و گِل را برداشت...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 43 - 12، 6

6_ حادثه طوفان نوح ، عذابی برخاسته از فرمان خدا

لا عاصم اليوم من أمر الله

مراد از «أمر الله» همان حادثه طوفان و عذاب نازل شده بر قوم نوح است. تعبیر کردن از عذاب به «أمر الله» بیانگر آن است که آن عذاب به امر و فرمان الهی ، تحقق یافت.

12_ کفرپیشگان قوم نوح ، در طوفان آب غرق شدند و به هلاکت رسیدند .

فکان من المغرقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 101 - 6

ص: 592

6_ عذاب های نازل شده بر اقوام گذشته (فرعونیان ، عادیان و ...) کیفرهایی بود که آنان خود برای خویشتن فراهم آوردند .

و ما ظلمنهم ولکن ظلموا أنفسهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 119 - 1

1 - استجابت دعای نوح (ع) از سوی خداوند ، درباره عذاب قوم کافر او و نجات همراهان مؤمنش

و نَجِّنِي و من معي ... فَأُنَجِّينَهُ و من معه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 31 - 11، 4

4 - قوم نوح ، عاد ، ثمود و اقوام پس از آنان ، بر اثر مخالفت با پیامبران خود ، به عذاب الهی دچار شدند .

مثل دأب قوم نوح ... و الذین من بعدهم

11 - عذاب قوم نوح ، عاد ، ثمود و اقوام پس از آنان از سوی خداوند کاملاً عادلانه و به دور از هر گونه ستم

مثل دأب قوم نوح ... و ما لله یرید ظلماً للعباد

یادآوری این مسأله که خداوند به کسی ظلم نمی کند _ پس از بیان سرگذشت اقوام یادشده _ می تواند گویای مطلب بالا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 11 - 3

3 - انتقام الهی از قوم نوح ، با ریزش بارانی شدید و سیل آسا بر ایشان

ففتحنا أبواب السماء بماء منهمر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 12 - 3، 2، 1

1 - انفجار و جوشش چشمه های زمین به اراده الهی ، برای انتقام گرفتن از قوم نوح

و فجّرنا الأرض عیوناً

2- پیوستن آب های آسمان و زمین به یکدیگر ، برای محقق ساختن اراده الهی علیه قوم نوح

ففتحنا أبواب السماء .. و فجرنا الأرض عيوناً فالتقى الماء على أمر قد قدر

3- هماهنگی عوامل طبیعی در آسمان و زمین ، برای عذاب قوم نوح ، براساس برنامه دقیق الهی

فالتقى الماء على أمر قد قدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 16 - 4

4- عذاب الهی ، در مورد قوم نوح ، پس از انذار های مکرر و اتمام حجت بر آنان بود . *

فکیف کان عذابی و نذر

عطف «نذر» بر «عذابی»، ممکن است بیانگر این معنا باشد که عذاب الهی، در حق کافران، بدون انذارهای مکرر و اتمام حجت

ص: 593

نبوده است. گفتنی است که «نذر» جمع «نذیر» است و «نذیر» بر دو معنا اطلاق می شود: «انذار» و «منذر». ظاهراً در آیه شریفه معنای اول (انذارها) اراده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 11 - 1

1 - نابودی قوم نوح ، با طغیان آب و غرق شدن

إِنَّا لَمَّا طَغَا الْمَاءُ

این آیه درصدد بیان سرگذشت اولین قوم عقوبت شده است که در آیه قبل، بدان اشاره شده و آن قوم نوح است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 1 - 4

4 - قوم نوح ، مستحق عذاب الهی پیش از رسالت آن حضرت

من قبل أن يأتيهم عذاب أليم

1230- عرق قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 64 - 5

5_ خداوند ، قوم نوح (ع) را به خاطر تکذیب آیاتش ، با غرق کردن در آب به هلاکت رساند .

و أغرقنا الذين كذبوا بآياتنا

1231- عصیان فرزندان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 27 - 5

5 - به وجود آمدن فرزندان کافر و تبه کار در جامعه ، فلسفه نفرین نوح (ع) علیه قوم کافر و گمراه گر خویش

و لا يلدوا إلا فاجراً كَفَّارًا

1232- عصيان قوم نوح

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

7 - یونس - 10 - 72 - 1

ص: 594

1 - حضرت نوح (ع) حجت را بر قومش تمام کرده و آنان بی هیچ دلیلی از او روگردانیده و از پذیرش دعوتش سر باز می زدند .

فإن توليتم فما سألتكم من أجر

این آیه ادامه آیه قبل است که برای بیان تحدی حضرت نوح (ع) و تمام کردن حجت خود بر قومش می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 21 - 3، 1

1 - قوم نوح ، از فرمان های آن حضرت سرپیچی می کردند .

قال نوح ربّ إنهم عصونی

3 - قوم نوح ، مردمی عصیانگر و حق ناپذیر

قال نوح ربّ إنهم عصونی

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که شکوائیه نوح(ع) از عصیان قوم خود، پس از دعوت و موعظه طولانی آنان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 27 - 6

6 - قوم نوح ، مردمی کافر و تبه کار بودند

و لا یلدوا إلاّ فاجراً کفّاراً

تداوم حیات قوم نوح، موجب تولد فرزندان کافر و تبه کاری می شد. از این نکته استفاده می شود که خود آنان نیز چنین بودند.

1233- عصیان نسل قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 27 - 13

13 - « عن صالح بن میثم قال : قلت لأبي جعفر (ع) : ما كان علم نوح (ع) حين دعا قومه لا یلدوا إلاّ - فاجراً کفّاراً فقال : أما سمعت قولَ الله لنوح : « إنّه لن یؤمن من قومک إلاّ من قد آمن » ؛

صالح بن میثم گوید: به امام باقر(ع) عرض کردم: نوح(ع) هنگامی که قوم خود را دعوت می کرد از کجا آگاه بود که اولاد آن قوم، غیر از

بدکار و کافر به دنیا نمی آیند؛ امام فرمود: آیا سخن خداوند را به نوح نشنیده ای که فرمود: (إِنَّ لَنْ يُّؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ إِلَّا مَنْ قَدْ آمَنَ)».

1234- عقیده اشراف قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 63 - 4

4_ اشراف قوم نوح به دلیل نامعقول شمردن پیامبری برای فردی از بشر ، رسالت وی را انکار کردند .

ص: 595

إنا لنريك في ضلل ميين . . . أو عجبتهم أن جاءكم ذكر من ربكم على رجل منكم

1235- عقیده قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 63 - 3,5

3_ بعثت فردی از بشر برای رسالت ، شگفت آور و نامعقول در دیدگاه قوم نوح

أو عجبتهم أن جاءكم ذكر من ربكم على رجل منكم

5_ ادعای پیامبری ، نشانه گمراهی نوح در پندار ناصواب قوم وی

يقوم ليس بي ضلله . . . أو عجبتهم أن جاءكم ذكر من ربكم على رجل منكم

جمله «أو عجبتهم . . .» عطف بر «ليس بي ضلله» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 73 - 19

19_ قوم ثمود ، بر خلاف قوم نوح و هود ، منکر وحی و رسالت و پیامبری فردی از بشر نبودند .

وإلى ثمود أخاهم صلحاً

نیامدن جمله ای همانند «أو عجبتهم أن جاءكم . . .» در داستان صالح ، به خلاف ذکر آن جمله در داستان نوح و هود (آیه 63 و 69) دلالت بر این دارد که قوم صالح ، وحی و رسالت و پیامبری فردی از بشر را امری مستبعد نمی شمردند و آن را انکار نمی کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 26 - 5

5_ قوم نوح ، پیش از پیامبری آن حضرت ، به وجود خداوند معتقد بودند .

أن لاتعبدوا إلا الله

چنان چه قوم نوح به وجود خداوند معتقد نبودند ، ضروری آن بود که آن حضرت نخستین سخنانش را به اثبات آفریدگار جهان اختصاص می داد و آن گاه مردمان را به پرستش او فرا می خواند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 24 - 10

10 - اعتقاد مردم عصر نوح به وجود فرشتگان

و لو شاء الله لآنزل ملئكه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 105 - 4

ص: 596

4- قوم نوح ، منکر حقیقتی به نام رسالت

کذبت قوم نوح المرسلین

برداشت یاد شده بدان احتمال است که جمع آمدن واژه «المرسلین» از آن جهت باشد که قوم نوح، اصولاً حقیقتی به عنوان رسالت را قبول نداشتند و این به معنای انکار همه رسولان الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 9 - 10

10 - اعتقاد قوم نوح ، به وجود جن یا عوامل مرموز و مؤثر بر روح بشر

و قالوا مجنون و ازدجر

در صورتی که «و ازدجر» به معنای «تأثیرپذیری از عوامل مرموز» باشد، به دست می آید که قوم نوح، با همه پیشینه تاریخی خویش، به وجود جن معتقد بودند و یا دیوانگی را معلول سلطه عوامل مرموز بر روح انسان می پنداشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 3 - 4

4- قوم نوح ، پیش از رسالت آن حضرت ، به عبادت خدا و تقوای الهی اعتقاد نداشته و پایبند نبودند .

أَنْ اَعْبُدُوا اللَّهَ وَ اتَّقُوهُ وَ أَطِيعُوا

توصیه و انذار حضرت نوح(ع) به موارد یاد شده و مخالفت طولانی قومش با آنها، بیانگر حقیقت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 25 - 7

7- قوم بت پرست نوح ، معتقد به شفاعت و یاری رسانی معبودهایشان در برابر گرفتاری ها و عذاب ها

فَلَمْ يَجِدُوا لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَنْصَارًا

1236- عقیده نیاکان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 24 - 12

12 - اتکای قوم نوح ، تنها به آرا و اندیشه های پدران و نیاکان خویش

ما سمعنا به_ذا فی ءابائنا الأولین

1237- عمل ناپسند قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 597

6_ نوح (ع) ، همواره رنجیده خاطر از رفتار ناپسند قوم خویش و اندوهناک از اصرار آنان بر کفر و انکار رسالت

فلا تبتس بما كانوا يفعلون

إبتئاس (مصدر تبتس) به معنای محزون و ناراحت شدن است و مراد از «ما كانوا يفعلون» شرک ورزی و اصرار آنان بر انکار رسالت و دیگر کارهای نارواست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 77 - 3،5

3- قوم نوح ، مردمی زشت کار و ناشایست بودند .

إنهم كانوا قوم سوء

5- خداوند ، تمامی افراد قوم نوح را به خاطر تکذیب آیات الهی ، زشت کاری و سوء پیشینه غرق کرد .

الذین كذبوا بـِ آیتنا إنهم كانوا قوم سوء فأغرقنهم أجمعین

برداشت یاد شده مبتنی براین است که جمله «إنهم كانوا..» ضمن این که تعلیل برای جمله پیشین است، مقدمه ای برای جمله «فأغرقناهم...» نیز باشد.

1238- عوامل غرق قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 120 - 3

3 - غرق شدن قوم نوح ، با سیلی عظیم و بنیان برافکن

ثم أغرقنا بعد الباقین

با توجه به این که در آیات، سخن از وجود دریا نیست، روشن می شود که غرق شدن کافران به وسیله سیل بوده است.

1239- عوامل کفر اشراف قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7_ انحصار پیروان نوح به قشر مستضعف و تهی دست ، بهانه و دستاویز اشراف برای ایمان نیاوردن به او و انکار رسالت های وی

فقال المأ... ما نریک اتبعک إلاّ الذین هم أراذلنا بادی الرأی

ص: 598

1240- عوامل کفر قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 21 - 8

8 - صاحبان زر و زور ، عامل اصلی گمراهی و کفر قوم نوح بودند .

و اتَّبَعُوا مِنْ لَمْ يَزِدْهُ مَالَهُ وَوَلَدَهُ إِلَّا خَسَارًا

1241- عوامل گمراهی قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 21 - 8

8 - صاحبان زر و زور ، عامل اصلی گمراهی و کفر قوم نوح بودند .

و اتَّبَعُوا مِنْ لَمْ يَزِدْهُ مَالَهُ وَوَلَدَهُ إِلَّا خَسَارًا

1242- عوامل هلاکت قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 120 - 4

4 - تکذیب نوح (ع) از سوی قوم وی ، موجب هلاکت آنان شد .

قال ربِّ إِنَّ قَوْمِي كَذَّبُونُ ... ثُمَّ أَغْرَقْنَا بَعْدَ الْبَاقِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 14 - 6,8

6 - قوم نوح ، به دنبال قبول نکردن رسالت نوح (ع) دچار سیلی عظیم و بنیان کن شدند و به هلاکت رسیدند .

و لقد أرسلنا نوحًا إلى قومه ... فأخذهم الطوفان

«طوفان» هر حادثه ای را می گویند که انسان را احاطه کند. این واژه در «آب فراوان (سیل)» متعارف شده است (مفردات راغب).

8 - گرفتار شدن قوم نوح به سیلی عظیم و در نتیجه به هلاکت رسیدن ، پیامد مداومت آنان به شرک و قبول نکردن دعوت نوح بود .

و لقد أرسلنا نوحًا إلى قومه . . . فأخذهم الطوفان و هم ظالمون

به قرینه مقام، مراد از ظلمی که به قوم نوح نسبت داده شده است، ممکن است ظلم اصطلاحی نباشد و بلکه شرک و مداومت بر آن باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 46 - 1

ص: 599

1 - قوم نوح ، از پیشین ترین اقوام هلاک شده بشر در نتیجه فسق و گناه

و قوم نوح من قبل إنيهم كانوا قومًا فـسقين

1243- غرق قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 73 - 5

5_ خداوند ، آن دسته از قوم نوح را که آیات الهی را تکذیب کردند ، در آب غرق نمود .

و أغرقنا الذين كذبوا بآيتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 37 - 10

10_ خداوند ، فرجام کفرپیشگان قوم نوح (غرق شدن در طوفان آب) را برای او بیان کرد .

إنهم مغرقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 43 - 12

12_ کفرپیشگان قوم نوح ، در طوفان آب غرق شدند و به هلاکت رسیدند .

فكان من المغرقين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 44 - 1,2

1_ خداوند ، در پی غرق شدن کافران قوم نوح ، به زمین فرمان داد تا آب های خود (آب های زیرزمینی) را فرو برد .

فكان من المغرقين. وقيل يـأرض ابلعي ماءك

مراد از «ماءك» آبهایی است که تا پیش از طوفان در منابع زیرزمینی وجود داشت و به امر خداوند بر سطح زمین ظاهر شده بود. اضافه کلمه «ماء» به ضمیر «ك» گویای این معناست.

2_ پس از حادثه طوفان نوح و غرق شدن کفرپیشگان ، آسمان از ناحیه خداوند فرمان یافت تا از بارش باز ایستد .

فكان من المغرقين. وقيل ... ی_سماء ألقى

اقلاع (مصدر ألقى) به معنای خودداری کردن است. مراد از خودداری کردن آسمان _ به قرینه مقام _ قطع باران می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 77 - 5

5- خداوند ، تمامی افراد قوم نوح را به خاطر تکذیب آیات الهی ، زشت کاری و سوء پیشینه غرق کرد .

الذین کذبوا ب_ایتنا إنهم كانوا قوم سوء فأغرقنهم_هم أجمعین

ص: 600

برداشت یاد شده مبتنی براین است که جمله «إِنَّهُمْ كَانُوا...» ضمن این که تعلیل برای جمله پیشین است، مقدمه ای برای جمله «فَأَغْرَقْنَاهُمْ...» نیز باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 37 - 1,4

1_ خداوند، قوم نوح را به خاطر تکذیب رسولان الهی، در میان امواج آب و توفان، غرق ساخت.

و قوم نوح لما كذبوا الرسل أغرقنهم

4_ خداوند، غرق کردن قوم نوح را در آب، از نشانه های قدرت مندی خویش و درس عبرتی برای همه مردم قرار داد.

أغرقنهم و جعلنهم للناس آیه

مقصود از «آیه» در این جا، ممکن است معنای لغوی آن (علامت و نشانه) و یا به معنای موعظه و عبرت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 120 - 1

1 - غرق شدن و هلاکت قوم نوح، پس از نجات وی و همراهانش

ثم أغرقنا بعد الباقين

«إغراق» (مصدر «أغرقنا») به معنای غرق کردن است. مضاف الیه «بعد» حذف شده و تقدیر آن چنین است: «بعد نجات نوح و من معه». «الباقيين» جمع همراه با «ال» جنس و مفید استغراق می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 82 - 1,2

1 - قوم کافر نوح، همگی غرق شدند.

ثم أغرقنا الآخرين

مقصود از «الآخرين» (دیگران) - به قرینه «و نجیناه و أهله...» - قوم کافر نوح می باشد.

2 - غرق شدن کافران قوم نوح از سوی خداوند، پس از اتمام حجت بر آنان بود.

و لقد أرسلنا فيهم منذرين . فانظر كيف كان عـقبه المنذرين ... و لقد نادينا نوح ...

نقل داستان نوح(ع)، در آیات پیشین، برای ارائه نمونه ای تاریخی از اقوامی است که رسولان الهی، آنان را انذار و اتمام حجت کردند؛ ولی آنان ایمان نیاورده و به سرنوشت شوم گرفتار شدند (مفاد آیه 72 و 73).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 11 - 1

1 - نابودی قوم نوح ، با طغیان آب و غرق شدن

إِنَّا لَمَّا طَغَا الْمَاءُ

این آیه درصدد بیان سرگذشت اولین قوم عقوبت شده است که در آیه قبل، بدان اشاره شده و آن قوم نوح است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 601

1 - غرق شدن قوم نوح و نجات مؤمنان ، ماجرای درس آموز و پنددهنده

لنجعلها لكم تذكرة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 25 - 6، 1

1 - قوم نوح به خاطر ارتکاب خطاها و گناهان گوناگون غرق شدند .

مما خطى__تهم أُغرقوا

«من» در «مما» برای تعلیل است و جمع آمدن «خطیئاتکم»، نشانه تعدد و گوناگونی خطاها و گناهان است.

6 - قوم بت پرست نوح ، به هنگام غرق شدن و دچار گشتن به عذاب برزخی ، هیچ یار و یابوری نداشتند .

فلم يجدوا لهم من دون الله أنصارًا

1244 - فرجام قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 70 - 6، 2

2 _ اطلاع مردم عصر پیامبر از سرنوشت قوم نوح ، عاد ، ثمود ، ابراهیم ، اصحاب مدین و شهرهای زیر و رو شده پیشینیان (قوم لوط و ..) .

ألم يأتهم نبأ الذين من قبلهم قوم نوح .. و المؤمنت

استفهام در «ألم يأتهم» برای توبیخ است. سرزنش منافقان و کافران به خاطر عبرت نگرفتن از سرنوشت پیشینیان، رسای به این حقیقت است که آنان از سرگذشت پیشینیان آگاهی داشتند.

6 _ منافقان ، در معرض نزول عذاب الهی و مبتلا شدن به سرنوشت قوم نوح ، عاد ، ثمود ، قوم ابراهیم و اصحاب مدین

وعد الله المنافقين .. ألم يأتهم نبأ الذين من قبلهم قوم نوح ... و أصحاب مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9_ نوح (ع) در پاسخ استهزاگران، آنان را از آینده ای درخور استهزا و در پی دارنده تمسخر خبر داد.

إن تسخروا منا فإننا نسخر منكم كما تسخرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 31 - 6

6 - آگاهی کامل مؤمن آل فرعون، از سرگذشت هلاکت بار قوم نوح، عاد، ثمود و اقوام پس از آنان

إني أخاف عليكم مثل... دأب قوم نوح... والذین من بعدهم

ص: 602

1245- فساد قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 116 - 1

1_ امت های به هلاکت رسیده پیشین (نظیر امت نوح، هود، صالح، لوط و...) امتهایی فاسد و تبه کار بودند.

فلولا كان من القرون من قبلكم أولوا بقية ينهون عن الفساد

«قرن» (مفرد قرون) به امت و جامعه ای گفته می شود که در یک عصر زندگی می کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 117 - 6

6_ امت های هلاک شده پیشین (نظیر امت نوح، هود، صالح، شعیب و قوم فرعون) امتهایی ناصالح و فاسد بودند.

فلولا كان من القرون .. ما كان ربك ليهلك القرى بظلم

بیان این حقیقت که خداوند امتهای صالح را عذاب نمی کند، پس از مطرح ساختن هلاکت امتهای پیشین (فلولا كان ..) اشاره به این دارد که: امتهای پیشین، ناصالح و مستحق عذاب بودند و از ناحیه خدا بر آنان ستمی روا نشد.

1246- فسق قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 3 - 4

4- قوم نوح، پیش از رسالت آن حضرت، به عبادت خدا و تقوای الهی اعتقاد نداشته و پایبند نبودند.

أن اعبدوا الله و اتقوه و أطيعون

توصیه و انذار حضرت نوح(ع) به موارد یاد شده و مخالفت طولانی قومش با آنها، بیانگر حقیقت یاد شده است.

1247- فلسفه عذاب قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 14 - 3

3- نزول کیفر و عذاب الہی بر قوم نوح، عاد، فرعون، ثمود، لوط و اصحاب ایکہ (قوم شعیب) بہ جرم تکذیب پیامبران

إِنَّ كُلَّ الْكَاذِبِ الرِّسْلِ فَحَقُّ عِقَابِ

«حقّ» بہ معنای «ثَبَّتَ» (ثابت و محقق است) می باشد.

ص: 603

1248- قدرت اقتصادی قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 21 - 12

12 - قدرت اقتصادی و سیاسی صاحبان زر و زور در عصر نوح (ع)، در خدمت کفر و شرک و علیه دعوت توحیدی آن حضرت بود.

قال نوح ربّ إنيهم عصوني و اتّبعوا من لم يزده ماله وولده إلاّ خساراً

1249- قدرت سیاسی قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 21 - 12

12 - قدرت اقتصادی و سیاسی صاحبان زر و زور در عصر نوح (ع)، در خدمت کفر و شرک و علیه دعوت توحیدی آن حضرت بود.

قال نوح ربّ إنيهم عصوني و اتّبعوا من لم يزده ماله وولده إلاّ خساراً

1250- قدرت قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 13 - 3

3 - قوم نوح، عاد، فرعون، ثمود، لوط و اصحاب ايكه (قوم شعيب)، اقوامی قدرتمند و بی مانند در مخالفت با رسالت فرستادگان الهی

كذّبت قبلهم قوم نوح... ثمود... أصحاب لئيكه أولئك الأحزاب

برداشت یاد شده از تعریف مسند (أولئك) و مسندالیه (أحزاب) که بر حصر دلالت می کند استفاده می شود؛ یعنی، این اقوام حقیقتاً گروه های متشکلی بودند که اقوام دیگر در قوت و شدت مخالفت با پیامبران، مانند آنان نبودند.

1251- قدرتمندان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 21 - 7

7 - وجود قشری ثروتمند و قدرت مند (صاحبان مال و فرزند بسیار)، در میان قوم نوح

وَاتَّبَعُوا مَنْ لَمْ يَزِدْهُ مَالَهُ وَوَلَدَهُ إِلَّا خَسَارًا

ص: 604

1252- قصه قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 59 - 9

9 - قوم نوح ، مردمانی مشرک بودند .

ما لکم من إله غیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 101 - 3

3 - قرآن حاوی فرازهایی از سرگذشت امت های نوح ، هود ، صالح ، لوط و شعیب (ع)

تلک القرى نقص علیک من أنبائها

حرف «من» در «من أنبائها» برای تبعیض است و می رساند که خداوند بخشی از داستانهای امتهای پیشین را برای پیامبر گزارش کرده است. قابل ذکر است که از مصادیق مورد نظر برای مشارالیه «تلک القرى»، به قرینه آیات گذشته، امت نوح و ... است.

1253- قطع نسل کافران قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 26 - 1

1 - درخواست نوح (ع) از درگاه پروردگار مبنی بر نابودی تمامی کافران و مشرکان حق ناپذیر عصر خود و قطع نسل آنان

وقال نوح ربّ لا تذر علی الأرض من الـکـفرین ديارًا

واژه «دیار»، همواره پس از نفی قرار می گیرد و شامل همه انسان ها می شود.

1254- قوم عاد و هلاکت قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 18 - 2

2 - عبرت نگرفتن قوم عاد ، از سرگذشت هلاکت بار قوم نوح (ع)

كذبت قبلهم قوم نوح . . . فهل من مدكر . كذبت عاد

با توجه به این که مؤخر آمدن ذکر قوم عاد، دلیل تقدم تاریخی قوم نوح بر آنان می باشد؛ تکذیب انبیا از سوی آنان، نشان می دهد که آن قوم از سرگذشت قوم نوح عبرت نگرفته بودند.

ص: 605

1255- قوم نوح و ادعای نبوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 63 - 5

5_ ادعای پیامبری ، نشانه گمراهی نوح در پندار ناصواب قوم وی

يقوم ليس بي ضلله . . . أو عجبتم أن جاءكم ذكر من ربكم على رجل منكم

جمله «أو عجبتم . . .» عطف بر «ليس بي ضلله» است.

1256- قوم نوح و امور غیر منطقی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 63 - 3

3_ بعثت فردی از بشر برای رسالت ، شگفت آور و نامعقول در دیدگاه قوم نوح

أو عجبتم أن جاءكم ذكر من ربكم على رجل منكم

1257- قوم نوح و رحمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 63 - 13

13_ دستیابی قوم نوح (ع) به رحمت های ویژه خداوند ، از اهداف بعثت آن حضرت بود .

جاءكم ذكر من ربكم على رجل منكم . . . لعلكم ترحمون

1258- قوم نوح و کشتی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 39 - 4

4_ کفرپیشگان ، ساختن کشتی را آزار و عذابی بی جا و تحمیل شده بر نوح (ع) و پیروانش قلمداد کرده و آن را مایه شرمساری ایشان می شمردند .

يصنع الفلك . . . فسوف تعلمون من يأتيه عذاب يخزيه

ص: 606

1259- قوم نوح و نبوت بشر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 73 - 19

19_ قوم ثمود، بر خلاف قوم نوح و هود، منکر وحی و رسالت و پیامبری فردی از بشر نبودند.

وإلی ثمود أخواهم صلحاً

نیامدن جمله ای همانند «أوعجبتم أن جاءكم . . .» در داستان صالح، به خلاف ذکر آن جمله در داستان نوح و هود (آیه 63 و 69) دلالت بر این دارد که قوم صالح، وحی و رسالت و پیامبری فردی از بشر را امری مستبعد نمی شمردند و آن را انکار نمی کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 27 - 3

3_ بشر بودن نوح (ع)، بهانه و دستاویز کفرپیشگان برای انکار پیامبری و رسالت آن حضرت

فقال المأء . . ما نریک إلاّ بشرًا مثلنا

1260- قوم نوح و نبوت نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 71 - 6

6_ نبوت حضرت نوح (ع) و نزول آیات الهی بر او برای قومش امری دشوار و باور نکردنی بود.

يقوم إن كان کبر علیکم مقامی و تذکیری بأیت اللّٰه

جمله «فکذبوه» در دو آیه بعد (73) دلالت می کند بر اینکه موضوع مورد بحث، نبوت و رسالت حضرت نوح (ع) است و حضرت در مقام تحدی و اثبات این ادعاست.

1261- قوم نوح و نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 32 - 4

4_ کفرپیشگان قوم نوح ، از او خواستند که به بحث و مناظره با آنان پایان دهد و تهدید های خویش را تحقق بخشد .

قالوا ی_نوح قد ج_دلتنا فأکثرت جدلنا فأتنا بما تعدنا

جمله «فأکثرت جدالنا» (با ما بسیار مناظره کردی) _ به قرینه تفریع جمله «فأتنا بما تعدنا» بر آن _ کنایه از این است که دلیل و برهان آوردن کافی است ، به این امر پایان ده.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 607

9_ کفرپیشگان قوم نوح ، او را خیرخواه نمی دانستند و تعالیمش را سودمند نمی پنداشتند .

ی_نوح قد ج_دلتناء .. إن أردت أن أنصح لكم

اشراف قوم نوح ، تلاشهای مستمر نوح(ع) را جدل (جَرّ و بحث) نامیدند؛ ولی او در مقابل ، تعبیر نصیحت را به کار برد تا پندار آنان را تخطئه کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 5 - 1

1 - قوم نوح ، دین الهی و پیامبر خویش را تکذیب کردند .

كذّبت قبلهم قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 31 - 2

2- قوم نوح ، عاد ، ثمود و اقوام پس از آنان ، پیوسته با دعوت پیامبران خود به مخالفت برمی خاستند .

مثل دأب قوم نوح .. و الذین من بعدهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 10 - 5

5- غلبه همه جانبه قوم نوح بر آن حضرت و بستن تمامی راه های امید بر روی ایشان

أتی مغلوب

1262- قوم نوح و وحی به نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 71 - 6

6_ نبوت حضرت نوح (ع) و نزول آیات الهی بر او برای قومش امری دشوار و باور نکردنی بود .

يقوم إن كان كبر عليكم مقامی و تذکیری بأیت اللّٰه

جمله «فكذبوه» در دو آیه بعد (73) دلالت می کند بر اینکه موضوع مورد بحث، نبوت و رسالت حضرت نوح (ع) است و حضرت در مقام تحدی و اثبات این ادعاست.

1263- قوم نوح و وعیدهای نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 608

5_ کفرپیشگان قوم نوح ، ناباور به آمدن عذاب و تحقق یافتن وعید ها و تهدید های حضرت نوح (ع)

فأتنا بما تعدنا إن كنت من الصّـدّيقين

1264- کافران قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1_ اشراف و سران قوم نوح ، پیامبری آن حضرت را انکار کرده و به توحید و برپایی قیامت کافر شدند .

فقال المأّذنين كفروا من قومه

متعلق «کفروا» به قرینه آیه قبل توحید ، نبوت نوح و برپایی قیامت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18_ اشراف و سران کفرپیشه قوم نوح ، ناآگاه به مقام بلند مؤمنان و پیروان آن حضرت

ولـکنی أریکم قومًا تجهلون

به قرینه «إنهم ملاقوا ربهم» می توان گفت که: مفعول «تجهلون» مقام والا و ارجمند مؤمنان به نوح(ع) است. براین اساس «أراکم...»؛ یعنی ، می دانم که شما به مقام والا ی مؤمنان (لقای آنان با خدا) آگاهی ندارید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1_ گروهی از قوم نوح ، به او ایمان آوردند و گروهی همچنان بر کفر و انکار رسالتش اصرار میورزیدند .

أنه لن یؤمن من قومک إلاّ من قد آمن

1265- کثرت جمعیت قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - جمعیت بیشتر، امکانات برتر و قدرت فزونتر قوم نوح، عاد، ثمود، قوم ابراهیم و اصحاب مدین در مقایسه با منافقان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

كالذین من قبلکم كانوا اشد منکم قوه... ألم یأتهم نبأ الذین من قبلهم قوم نوح...

ص: 609

1266- کفر اشراف قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 27 - 1

1_ اشراف و سران قوم نوح ، پیامبری آن حضرت را انکار کرده و به توحید و برپایی قیامت کافر شدند .

فقال المملأ الذين كفروا من قومه

متعلق «کفروا» به قرینه آیه قبل توحید ، نبوت نوح و برپایی قیامت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 24 - 3

3- کفرورزی و حق ناپذیری ، بارزترین مشخصه اشراف قوم نوح

فقال المملأ الذين كفروا

1267- کفر اکثریت قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 121 - 4

4- بیشتر افراد قوم نوح ، حق ناپذیر و مصمم بر کفر

و ما كان أكثرهم مؤمنين

1268- کفر فرزندان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 27 - 5

5- به وجود آمدن فرزندان کافر و تبه کار در جامعه ، فلسفه نفرین نوح (ع) علیه قوم کافر و گمراه گر خویش

و لا يلدوا إلا فاجراً كَفَّارًا

1269- کفر قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 32 - 5

5_ کفرپیشگان قوم نوح ، ناباور به آمدن عذاب و تحقق یافتن وعیدها و تهدیدهای حضرت نوح (ع)

فأنتا بما تعدنا إن كنت من الصّٰدقین

ص: 610

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 9 - 20

20- اقوام کفرپیشه نوح ، عاد و ثمود برای انکار تعالیم انبیای خویش در برابر دلایل روشن آنان ، دلیل و برهان روشنی نداشتند .

قوم نوح و عاد و ثمود و الذین من بعدهم . . . جاءتهم رسلهم بالبینات ... قالوا انا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 76 - 8

8- قوم بی ایمان نوح ، مایه غم شدید و اندوه بزرگ برای حضرت نوح و خاندانش بودند .

فنجینَه و أهله من الكرب العظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 27 - 19

19 - « عن أبی جعفر (ع) قال : كانت شریعه نوح أن یعبد الله بالتوحید . . . فلبث فیهم ألف سنه إلا خمسین عاماً یدعوهم سرأ و علانیه . . فأوحی الله عزوجلّ إلیه : أنه لن یؤمن من قومک إلا من قد آمن فلا تبتأس بماکانوا یفعلون » فلذک قال نوح : « و لا یلدوا إلا فاجراً کفاراً » و أوحی الله إلیه « أن اصنع الفلک » ؛

از امام باقر(ع) روایت شده است که فرمود: .. شریعت نوح آن بود که خدا به یکتایی پرستش می شد... پس نوح(ع) در بین قوم خویش 950 سال توقف کرد و آنها را آشکار و پنهان به خدا دعوت نمود... سپس خداوند _ عزوجلّ _ به او وحی فرستاد: «أنه لن یؤمن من قومک إلا من قد آمن فلا تبتأس بما کانوا یفعلون» و به همین خاطر نوح گفت: «و لا یلدوا إلا فاجراً کفاراً» و خداوند به نوح وحی کرد: «أن اصنع الفلک».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 37 - 2

2_ قوم نوح ، رسالت و پیامبری نوح (ع) و دیگر پیامبران الهی پیش از او را تکذیب کردند .

کذبوا الرسل

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که جمع آمدن «رسل» به لحاظ مجموعه پیامبران الهی پیش از نوح(ع) باشد؛ که در این صورت الف و لام «الرسل» برای عهد خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 117 - 1

1 - شکوه نوح (ع) به درگاه خدا، از لجاجت و تکذیب گری قومش نسبت به او

قال ربّ إنّ قومی کذّبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 3 - 4

ص: 611

4- قوم نوح، پیش از رسالت آن حضرت، به عبادت خدا و تقوای الهی اعتقاد نداشته و پایبند نبودند.

أَنْ اَعْبُدُوا اللَّهَ وَاتَّقُوهُ وَأَطِيعُوا

توصیه و انذار حضرت نوح(ع) به موارد یاد شده و مخالفت طولانی قومش با آنها، بیانگر حقیقت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 13 - 2، 1

1 - قوم نوح، مردمی بی پروا در برابر خداوند ولی بی اعتقاد به عظمت او

ما لکم لا ترجون لله وقارًا

«رجاء» در مقابل «یأس» قرار دارد و هرگاه با حرف نفی استعمال شود _ مانند آیه شریفه _ به معنای «خوف» به کار می رود (لسان العرب). برخی مراد از «رجاء» در این آیه را، «اعتقاد» دانسته اند؛ زیرا کسی که به چیزی امیدوار است، به آن چیز اعتقاد خواهد داشت. و «وقار» به معنای عظمت و بزرگی است.

2 - قوم نوح، مردمی بی اعتقاد به شکوه و عظمت ربوبی خداوند

ما لکم لا ترجون لله وقارًا

مشرکان، خداوند را به عنوان خالق جهان قبول داشتند؛ ولی ربوبیت او را انکار می کردند. با توجه به این نکته، می توان استفاده کرد که مقصود از «وقار» عظمت ربوبی خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 27 - 6

6 - قوم نوح، مردمی کافر و تبه کار بودند

و لایلدوا إلا فاجرًا کفارًا

تداوم حیات قوم نوح، موجب تولد فرزندان کافر و تبه کاری می شد. از این نکته استفاده می شود که خود آنان نیز چنین بودند.

1270- کفر نسل قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 27 - 13

13 - « عن صالح بن ميثم قال : قلت لأبي جعفر (ع) : ما كان علم نوح (ع) حين دعا قومه إنهم لا يلدوا إلا فاجراً كفاراً فقال : أما سمعت قول الله لنوح : « إنّه لن يؤمن من قومك إلا من قد آمن » ;

صالح بن ميثم گوید: به امام باقر(ع) عرض کردم: نوح(ع) هنگامی که قوم خود را دعوت می کرد از کجا آگاه بود که اولاد آن قوم، غیر از بدکار و کافر به دنیا نمی آیند؛ امام فرمود: آیا سخن خداوند را به نوح نشنیده ای که فرمود: (إنّه لن يؤمن من قومك إلا من قد آمن)».

ص: 612

1271- کفران قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 14 - 3

3 - نجات نوح (ع) و حمایت خداوند از ایشان ، پاداش صبر آن حضرت در قبال ناسپاسی های قومش

تجری بأعيننا جزاء لمن كان كفر

مراد از «لمن كان كفر» نوح است که مورد کفران مستمر قومش قرار گرفته بود و الطاف الهی در حق ایشان پاداش شکیبایی های آن حضرت می باشد.

1272- کمی موحدان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 40 - 18

18_ تنها تعداد بسیار اندکی از قوم نوح ، به یکتایی خداوند ایمان آوردند و رسالت نوح را پذیرفتند .

و ما امن معه إلا قليل

کلمه «قلیل» دلالت بر اندک بودن تعداد مؤمنان دارد و قرآن آن را با قیدی همانند «منهم» نیاورد تا به این نکته اشاره کند که: تعداد مؤمنان فی نفسه اندک بودند نه در قیاس با کفرپیشگان و لذا در برداشت با کلمه بسیار، بر قلت مؤمنان تأکید شد (اقتباس از المیزان).

کمی مؤمنان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 121 - 5

5- وجود اقلیتی مؤمن در میان قوم نوح

و ما كان أكثرهم مؤمنين

1273- کوردلی اشراف قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8_ سران و اشراف قوم نوح ، کوردلانی ناتوان از درک دلایل نبوت و فهم و معارف الهی

أرءیتم إن . . . ءاتنی رحمه من عنده فعمیت علیکم

تعمیه (مصدر عمیت) به معنای کور ساختن است و آن گاه که به «علی» متعدی شود ، به معنای مخفی کردن می باشد. بنابراین «فعمیت علیکم»؛ یعنی ، آن بینه و رحمتی که خداوند به من عطا کرده است ، بر شما مخفی مانده و از درکش ناتوانید.

ص: 613

9_ اشرافیت، استکبار و خودبرتربینی سران قوم نوح، مایه کوردلی و ناتوانی آنان از درک دلایل نبوت و فهم معارف الهی بود.

أرءیتم إن... ءاتنی رحمه من عنده فعمیت علیکم

«عمیت» فعل مجهول است و فاعل آن؛ یعنی، چیزی که موجب کوردلی و خفای دلیلهای نبوت نوح به کافران باشد، ذکر نشده است. به قرینه صفاتی که برای کافران قوم نوح بیان شده، می توان گفت: همان صفات (از طبقه اشراف و مستکبران بودن و خود را برتر دانستن و...) موجب کوردلی و ناتوانی آنان از درک معارف شده بود.

1274- کوردلی قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 64 - 11، 12

11_ تکذیب کنندگان قوم نوح (ع)، مردمی کوردل بودند.

إنهم كانوا قوماً عمین

کلمه «عمین» جمع «عمی» به معنای فاقدان بصیرت است.

12_ کوردلی قوم نوح (ع)، ریشه انکار و تکذیب آیات خداوند از سوی آنان

كذبوا بآیتنا إنهم كانوا قوماً عمین

1275- کیفر دنیوی قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 5 - 10

10- تمامی اقوام تکذیب گر (چون قوم نوح)، به خاطر مبارزه با حق (تعالیم پیامبران)، در دنیا مورد عقوبت و کیفر الهی قرار گرفتند.

كذبت قبلهم قوم نوح... لیدحضوا به الحق فأخذتهم

1276- کیفر قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 73 - 5

5_ خداوند ، آن دسته از قوم نوح را که آیات الهی را تکذیب کردند ، در آب غرق نمود .

وَأغرقنا الذين كذبوا بآيتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 614

6_ عذاب های نازل شده بر اقوام گذشته (فرعونیان ، عادیان و . . .) کیفرهایی بود که آنان خود برای خویشان فراهم آوردند .

و ما ظلمنهم ولکن ظلموا أنفسهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 14 - 3

3 - نزول کیفر و عذاب الهی بر قوم نوح ، عاد ، فرعون ، ثمود ، لوط و اصحاب ایکه (قوم شعیب) به جرم تکذیب پیامبران

إن كلّ إلاكذب الرسل فحقّ عقاب

«حقّ» به معنای «ثبّت» (ثابت و محقق است) می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 31 - 1

1 - هشدار مؤمن آل فرعون به قوم خود ، از دچار شدن به کیفر کردار قوم نوح ، عاد ، ثمود و اقوام پس از آنان (لوط و اصحاب ایکه) در صورت اقدام به قتل موسی (ع)

مثل دأب قوم نوح . . . و الذین من بعدهم

«دأب» به معنای عادت است و مقصود از «الذین من بعدهم» قوم لوط و اصحاب ایکه است؛ چنان که در سوره «ص» آیه 13، به آن تصریح شده است. گفتنی است برابر نظر مفسران «اصحاب ایکه» همان مردم مدین است که از قوم حضرت شعیب بودند.

1277- گروههای اجتماعی قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 27 - 4

4_ گروهی از قوم نوح ، به آن حضرت ایمان آورده و از او پیروی کردند .

و ما نریک اتباعک إلا الذین هم أراذلنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1_ گروهی از قوم نوح ، به او ایمان آوردند و گروهی همچنان بر کفر و انکار رسالتش اصرار میورزیدند .

أَنه لَنْ يُؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ إِلَّا مَنْ قَدْ ءَامَنَ

1278- کلايه از قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 615

19 - نوح - 71 - 5 - 1

1 - شکوه حضرت نوح (ع) ، از قوم خود به پیشگاه پروردگار

قال ربّ اِنّي دعوت قومی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 21 - 2

2 - شکوه حضرت نوح (ع) ، به درگاه الهی از نافرمانی قومش

قال نوح ربّ اِنَّهم عصونی

1279 - گمراهگری قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 27 - 1,4

1 - تلاش مستمر قوم کافر و گمراه گر نوح ، برای گمراه کردن مؤمنان و بندگان خدا

اِنَّک ان تدرهم یضلّوا عبادک

4 - در صورت تداوم حیات قوم کافر و گمراه گر نوح ، تمامی فرزندان و نسل بعدی آنان ، به کفر ، نافرمانی خدا و تبه کاری روی می آوردند .

و لایلدوا اِلّا فاجراً کفّاراً

«فاجر» به افراد نافرمان، معصیت کار و زناکار گفته می شود. در این آیه دو معنای اول و دوم مراد است.

1280 - گمراهی اشراف قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 34 - 2

2_ نوح (ع) ، پس از تلاش های ناموفق خویش ، این احتمال را موجه دانست که خداوند خواسته تا اشراف و سران قومش ، به ورطه ضلالت و گمراهی سقوط کنند .

و لا ینفعکم نصحی . . . إن کان الله یرید أن یغویکم

«إن» در «إن کان الله . . .» شرطیه است و جمله «لا ینفعکم . . .» به منزله جواب برای آن می باشد. گرچه این احتمال نیز که مخففه از مثقله باشد بعید به نظر نمی رسد. بر این اساس جمله «إن کان الله» بیانگر آن است که نوح(ع) به ایمان نیاوردن قومش اطمینان پیدا کرده بود. قابل ذکر است که نیامدن «لام» در خبر «إن» مخففه، به خاطر مشتبه نشدن آن با «إن» نافییه است.

ص: 616

1281- گمراهی قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 26 - 2

2- ناامیدی کامل نوح (ع) از ایمان آوردن قومش و نجات آنان از گمراهی شرک و بت پرستی

وقال نوح ربّ لا تذر علی الأرض من الـک فرین ديارًا

1282- گناهکاری قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 106 - 4,6

4- قوم نوح ، مردمی بی تقوا و گنه پیشه

إذ قال لهم أخوهم نوح ألا تتقون

دعوت نوح(ع) از قوم خویش به رعایت تقوا و خداترسی، بیانگر مطلب یاد شده است.

6- قوم نوح ، مورد سرزنش وی به خاطر بی تقوایی و گنه پیشگی

إذ قال لهم أخوهم نوح ألا تتقون

استفهام در جمله «ألا تتقون» می تواند برای توبیخ و سرزنش باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 4 - 2

2- قوم نوح ، پیش از رسالت آن حضرت ، مردمی خطاکار و گناه پیشه بودند .

یغفر لکم من ذنوبکم

1283- لجابت قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 73 - 1

1_ قوم نوح ، نبوت او را با وجود شواهد و براهین صدق ، نپذیرفته و آن حضرت را به دروغ گویی متهم کردند .

يقوم إن كان كبر عليكم مقامی . . . فإن توليتم فما سألتكم من أجر . . . فكذبوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 117 - 1

1 - شکوه نوح (ع) به درگاه خدا ، از لجاجت و تکذیب گری قومش نسبت به او

قال ربّ إنّ قومی کذّبون

ص: 617

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 6 - 2

2 - قوم نوح ، مردمی حق ناپذیر و لجوج بودند .

فلم یزدهم دعاءى إلاّ فرارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 7 - 6

6 - اصرار و پافشاری قوم نوح ، بر مواضع کفر آمیز خویش

وَأَصْرُوا

1284- مبانی عقیده قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 24 - 12

12 - اتکای قوم نوح ، تنها به آرا و اندیشه های پدران و نیاکان خویش

ما سمعنا به_ذا فی ءابائنا الأوّلین

1285- مجادله با قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 40 - 1

1_ ساخت کشتی نوح و درگیری های لفظی او و کفرپیشگان تا فرارسیدن طوفان ، همچنان ادامه داشت .

یصنع الفلک و کلما مرّ علیه . . . حتّی إذا جاء أمرنا

«حتی» بیانگر غایت گزارشها و حقایق مطرح شده در آیه قبل (ساختن کشتی و تمسخر کافران و پاسخ گویی حضرت نوح) می باشد؛ یعنی

، اینها ادامه داشت تا زمانی که . . .

1286- محافظت از مؤمنان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 27 - 8

8 - نگرانی و احساس خطر نوح (ع)، درباره به خطر افتادن ایمان مؤمنان و نسل های آینده جامعه، از سوی کافران حق ناپذیر و

ص: 618

گمراه گر قوم خود

إِنَّكَ إِن تَذَرَهُمْ يَضَلُّوا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوا إِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا

1287- محرومیت اخروی قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 44 - 6

6_ دوری از رحمت خدا در سرای آخرت ، امری تقدیر شده برای کفرپیشگان و ستمگران قوم نوح

فَكَانَ مِنَ الْمَغْرِقِينَ . . . وَقِيلَ بَعْدًا لِلْقَوْمِ الظُّلَمِينِ

«بُعْدًا» مفعول مطلق برای فعل محذوف (لیبعد) می باشد و جمله در اصل چنین بوده: وَقِيلَ لِيَبْعُدُ بَعْدًا الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ؛ یعنی، و گفته شد که ستمگران قوم نوح باید از رحمت خدا دور باشند و از آن جا که آنان در دنیا عذاب شدند، معلوم می شود مراد از جمله «و قیل . . .» دوری از رحمت خدا در آخرت است.

1288- محرومیت اخروی ظالمان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 44 - 6

6_ دوری از رحمت خدا در سرای آخرت ، امری تقدیر شده برای کفرپیشگان و ستمگران قوم نوح

فَكَانَ مِنَ الْمَغْرِقِينَ . . . وَقِيلَ بَعْدًا لِلْقَوْمِ الظُّلَمِينِ

«بُعْدًا» مفعول مطلق برای فعل محذوف (لیبعد) می باشد و جمله در اصل چنین بوده: وَقِيلَ لِيَبْعُدُ بَعْدًا الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ؛ یعنی، و گفته شد که ستمگران قوم نوح باید از رحمت خدا دور باشند و از آن جا که آنان در دنیا عذاب شدند، معلوم می شود مراد از جمله «و قیل . . .» دوری از رحمت خدا در آخرت است.

1289- مخالفت اشراف قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 111 - 4

4 - اشراف قوم نوح ، در جبهه مخالف او

قالوا أنؤمن لك واتبعك الأردلون

ص: 619

1290- مخالفت ثروتمندان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 22 - 3

3 - ثروتمندان و زورمداران حيله گر ، مخالفان اصلی دعوت نوح (ع)

و مکروا مکراً کبّاراً

1291- مخالفت قدرتمندان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 22 - 3

3 - ثروتمندان و زورمداران حيله گر ، مخالفان اصلی دعوت نوح (ع)

و مکروا مکراً کبّاراً

1292- مخالفت قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 42 - 3

3 - مخالفت همگانی قوم نوح ، عاد و ثمود با پیامبرانشان (نوح ، هود و صالح)

و ان یکذبوک فقد کذبت قبلهم قوم نوح و عاد و ثمود

1293- مردم صدر اسلام و تاریخ قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 9 - 2

2- آشنایی مردم عصر بعثت با سرگذشت قوم نوح ، عاد و ثمود و اقوام پس از آنان

ألم یأتکم نبؤا الذین من قبلکم قوم نوح و عاد و ثمود و الذین من بعدهم

استفهام در «ألم یأتکم» استفهام تقریری است؛ بنابراین معنای جمله آیا خبر آنان به شما نرسیده بود، چنین می شود: قطعاً خبر آنان به شما

رسیده بود.

ص: 620

1294- مستضعفان قوم نوح و نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 27 - 7

7_ انحصار پیروان نوح به قشر مستضعف و تهی دست ، بهانه و دستاویز اشراف برای ایمان نیاوردن به او و انکار رسالت های وی

فقال المأ... ما نریک اتبعک إلا الذین هم أراذلنا بادی الرأی

1295- معبودان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 23 - 6

6- « وِدَّ » ، « سواع » ، « یغوث » ، « یعوق » ، « نسر » ، نام معبود های مردم عصر نوح (ع)

و لاتذرّن وِدًّا و لا سواعًا و لایغوث و یعوق و نسرًا

1296- مغضوبیت قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 28 - 13

13 - شدت خشم الهی ، نسبت به قوم ستم پیشه نوح

و لاتخ_طبنی فی الذین ظلموا... فإذا استویت... فقل الحمد لله

1297- مقامات مؤمنان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 29 - 18، 11

11_ مؤمنان قوم نوح ، مردمی مقرب درگاه خدا و برخوردار از مقام لقای او

إنهم مل_قوا ربهم

جمله «إنهم ملاقوا ربهم» می تواند بیانگر حال فعلی پیروان نوح باشد؛ یعنی ، هم اکنون به مقام لقای پروردگار رسیدند و همچنین می

تواند خبر از فرجام اخروی آنان دهد. برداشت فوق ناظر به احتمال اول است.

18_ اشراف و سران کفر پیشه قوم نوح ، ناآگاه به مقام بلند مؤمنان و پیروان آن حضرت

ول_کنی أریکم قومًا تجهلون

به قرینه «إنهم ملاقوا ربهم» می توان گفت که: مفعول «تجهلون» مقام والا و ارجمند مؤمنان به نوح(ع) است. براین اساس «أراکم...»؛ یعنی ، می دانم که شما به مقام والای مؤمنان (لقای آنان با خدا) آگاهی ندارید.

ص: 621

1298- مکذبان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 64 - 11

11 - تکذیب کنندگان قوم نوح (ع)، مردمی کوردل بودند.

إنهم كانوا قوماً عمین

کلمه «عمین» جمع «عمی» به معنای فاقدان بصیرت است.

1299- مکر ثروتمندان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 22 - 1

1 - استفاده صاحبان زر و زور از مکر و نیرنگی بس بزرگ، علیه دعوت نوح (ع) و در جهت گمراه کردن مردم

من لم یزده ماله و ولده إلاّ خساراً . و مکروا مکراً کتّاراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 23 - 4

4 - دفاع از عقاید مذهبی و شرک آمیز مردم، از حيله ها و نیرنگ های صاحبان زر و زور، برای مبارزه با دعوت توحیدی نوح (ع)

وقالوا لاتذرنا الهتکم و لاتذرنا ودا . . . و نسرّاً

1300- مکر قدرتمندان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 22 - 1

1 - استفاده صاحبان زر و زور از مکر و نیرنگی بس بزرگ، علیه دعوت نوح (ع) و در جهت گمراه کردن مردم

من لم یزده ماله و ولده إلاّ خساراً . و مکروا مکراً کتّاراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- دفاع از عقاید مذهبی و شرک آمیز مردم، از حيله ها و نيرنگ هاى صاحبان زر و زور، براى مبارزه با دعوت توحيدى نوح (ع)

ص: 622

وقالوا لاتدرنّ الهتكم ولاتدرنّ وداً . . . ونسراً

1301- منشأ هلاکت قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 52 - 1

1 - قوم نوح ، قومی هلاک شده به اراده خداوند ، قبل از عاد و ثمود

وأنه أهلک عاداً . . . و ثموداً . . . وقوم نوح من قبل

1302- موقعیت اجتماعی قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 27 - 7

7- دورانیشی و آینده نگری نوح (ع) و آگاهی کامل آن حضرت از وضعیت اجتماعی و فرهنگی جامعه خویش

إنک إن تدرهم یضللوا عبادک و لایلدوا إلا فاجرًا کفارًا

1303- موقعیت فرهنگی قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 27 - 7

7- دورانیشی و آینده نگری نوح (ع) و آگاهی کامل آن حضرت از وضعیت اجتماعی و فرهنگی جامعه خویش

إنک إن تدرهم یضللوا عبادک و لایلدوا إلا فاجرًا کفارًا

1304- مؤمنان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 64 - 2

2_ گروهی از قوم نوح (ع) رسالت وی را تصدیق کرده و پیامهایش را پذیرفتند .

جمله «أغرقنا الذين كذبوا . . .» دلالت می کند بر اینکه مراد از «الذين معه» مؤمنان و تصدیق کنندگان آیات الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 27 - 4

4_ گروهی از قوم نوح ، به آن حضرت ایمان آورده و از او پیروی کردند .

و ما نریک اتباعک إلا الذین هم أراذلنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 36 - 1

1_ گروهی از قوم نوح ، به او ایمان آوردند و گروهی همچنان بر کفر و انکار رسالتش اصرار میورزیدند .

أنه لن يؤمن من قومك إلا من قد آمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 28 - 7

7 - نقش بارز و محوری نوح (ع) ، در مدیریت نظام مادی و معنوی مؤمنان قوم خویش

اصنع الفلك .. فاسلك فيها... فإذا استويت ... فقل الحمد لله

برداشت فوق، با توجه به این نکته است که: در جریان ساختن کشتی و سوار شدن و استقرار در آن، تنها حضرت نوح(ع) مورد خطاب الهی است و قوم او طفیلی اویند.

1305- نجات از قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 76 - 4,5

4- حضرت نوح (ع) ، با صدای بلند و روشن از خداوند ، خواستار نجات از دست قومش گردید .

و نوحًا إذ نادى من قبل

«ندا» به معنای صدای بلند و روشن است (مفردات راغب) و مقصود از آن در این آیه _ به قرینه آیه 26 سوره «نوح» (وقال نوح رب لا تذر علی الأرض من الکافرین دیاراً) و نیز ذیل آیه شریفه (فنجیناه و أهله ..) _ نجات نوح از دست قومش می باشد.

5- دعای حضرت نوح (ع) برای نجات از دست قومش ، مستجاب شد .

و نوحًا إذ نادى من قبل فاستجبنا له

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 118 - 2

2- دعای نوح به درگاه خدا ، برای نجات خود و مؤمنان همراهش از شر قوم کفرپیشه خویش

رَبِّ إِنِّ قَوْمِي كَذَّبُون .. نَجِّنِي و من معي من المؤمنین

متعلق «نَجِّنِي» حذف شده است و تقدیر آن «نَجِّنِي و .. من شرهم» می باشد.

ص: 624

1306- نجات مؤمنان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 64 - 3

3_ خداوند ، نوح (ع) و همراهانش را به وسیله کشتی از غرق شدن رهایی بخشید .

فكذبوه فانجينه و الذين معه فى الفلك و أغرقنا الذين كذبوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 40 - 17

17_ نوح (ع) موظف به سوارکردن مؤمنان بر کشتی و نجات دادن آنان از طوفان

قلنا احمل فيها .. من ءامن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 11 - 2،3

2 - نجات یافتن عده ای از قوم نوح به وسیله کشتی از هلاکت و غرق شدن

حملن_کم فى الجاریه

3 - ساختن کشتی و نجات یافتن عده ای از قوم نوح به وسیله آن ، با هدایت و تدبیر الهی بود .

حملن_کم فى الجاریه

نسبت داده شدن فعل « حملناکم » به خداوند، گویای مطلب یاد شده است. تصریح به این مطلب در آیات دیگر مؤید آن است (فأوحینا إلیه أن اصنع الفلک بأعیننا ووحینا...). (مؤمنون (23) آیه 27).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 12 - 1

1 - غرق شدن قوم نوح و نجات مؤمنان ، ماجرای درس آموز و پنددهنده

لنجعلها لکم تذکره

1307- نزاع نوح (ع) با قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 118 - 1

1 - نوح (ع) خواستار داوری و فیصله دادن به نزاع میان خود و قوم تکذیب گرش از درگاه خداوند

قال ربّ إنّ قومی کذّبون .. فافتح بینی و بینهم فتْحًا

«فتح» (مصدر «افتح») معادل «فُتِحَ» و به معنای حکم کردن و فیصله دادن است.

ص: 625

1308- نسل قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 11 - 5

5- مردم جزیره العرب ، از نظر نژادی از نسل قوم نوح بودند .

حملن_کم فی الجاریه

1309- نسل مؤمنان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 11 - 4

4- مردم جزیره العرب ، از نسل مؤمنان عصر نوح بودند .

حملن_کم فی الجاریه

در این آیه، «حمل شدن» به مخاطبان عصر نزول قرآن نسبت داده شده است و مقصود حمل اجداد آنان است و چون نجات آنان به سبب مؤمن بودن ایشان بوده است؛ می توان نتیجه گرفت مردم جزیره العرب (مخاطبان این آیه)، از نسل همین مؤمنان نجات یافته بودند.

1310- نشانه های ایمان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 42 - 10

10_ سوارشدن بر کشتی نوح ، نشانه ایمان و تخلف از آن ، نشانه و دلیل کفر بود .

ارکب معنا و لاتکن مع الک_فرین

1311- نشانه های کفر قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 42 - 10

10_ سوارشدن بر کشتی نوح ، نشانه ایمان و تخلف از آن ، نشانه و دلیل کفر بود .

اركب معنا ولا تكن مع الك_فرين

ص: 626

1312- نعمتهای قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 14 - 4

4- بعثت نوح (ع) ، نعمت الهی برای قومش

لمن کان کفر

از اینکه تکذیب نوح(ع) از سوی قومش کفران خوانده شده برداشت بالا استفاده می شود.

1313- نفرین بر قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 118 - 5

5- نوح (ع) ، خواستار نزول عذاب بر کافران و نجات خود و مؤمنان از آن عذاب

فافتح بینی ... و نجّنی و من معی من المؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 10 - 6,7

6- نوح (ع) ، خواهان انتقام الهی از قوم حق ستیز خویش

أنتی مغلوب فانتصر

مفسران «فانتصر» را به معنای «فانتقم» دانسته اند.

7- «عن أبی جعفر (ع) ... قال: ... فلبث فیهم نوح ألف سنه إلاّ خمسین عاماً یدعوهم سرّاً و علانیه فلمّا أبوا و عتوا قال «ربّ أنتی

مغلوب فانتصر» ؛

از امام باقر(ع) روایت شده که ... فرمود: ... نوح(ع) در میان قوم خود هزار سال - پنجاه سال کم - توقف نمود و قومش را در نهان و

آشکار [به توحید] دعوت کرد. پس چون آنان ابا کرده و سرکشی نمودند، گفت: پروردگارا! من مغلوب هستم، انتقام مرا [از این قوم طغیان

گر] بگیر».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - حفظ دیانت بندگان خدا و صیانت آنان از گمراهی ، فلسفه نفرین و درخواست نوح (ع) از خداوند ، برای نابودی کامل قوم گمراه گر خود

لا تذر علی الأرض من الکفرین ديارًا . إنک إن تذرهم یضللوا عبادک

ص: 627

1314- نفرین قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 26 - 1

1 - درخواست نوح (ع) از درگاه پروردگار مبنی بر نابودی تمامی کافران و مشرکان حق ناپذیر عصر خود و قطع نسل آنان

وقال نوح رب لاتذر علی الأرض من الکفرین ديارًا

واژه «ديار»، همواره پس از نفی قرار می گیرد و شامل همه انسان ها می شود.

1315- نقش ثروتمندان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 21 - 5,8

5 - قوم نوح ، از نظر فرهنگی و دینی ، تحت تأثیر صاحبان زر و زور و پیرو آنان بودند .

واتبعوا من لم یزده ماله و ولده إلا خسارًا

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که «مال» مظهر زر و قدرت اقتصادی و «ولد» نماد زور و قدرت سیاسی است که از کثرت نفرت نشأت می گیرد.

8 - صاحبان زر و زور ، عامل اصلی گمراهی و کفر قوم نوح بودند .

واتبعوا من لم یزده ماله و ولده إلا خسارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 27 - 9

9 - تأثیر پذیری قوم نوح ، از سران کفر و شرک و صاحبان زر و زور جامعه

واتبعوا من لم یزده ماله و ولده إلا خسارًا .. یضللوا عبادک و لایلدوا إلا فاسقًا

1316- نقش قدرتمندان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- قوم نوح، از نظر فرهنگی و دینی، تحت تأثیر صاحبان زر و زور و پیرو آنان بودند.

و اتَّبَعُوا مَنْ لَمْ يَزِدْهُ مَالَهُ وَوَلَدَهُ إِلَّا خَسَارًا

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که «مال» مظهر زر و قدرت اقتصادی و «ولد» نماد زور و قدرت سیاسی است که از کثرت نفرات نشأت می گیرد.

8- صاحبان زر و زور، عامل اصلی گمراهی و کفر قوم نوح بودند.

و اتَّبَعُوا مَنْ لَمْ يَزِدْهُ مَالَهُ وَوَلَدَهُ إِلَّا خَسَارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 27 - 9

9- تأثیر پذیری قوم نوح ، از سران کفر و شرک و صاحبان زر و زور جامعه

و اتَّبِعُوا مَنْ لَمْ يَزِدْهُ مَالَهُ وَوَلَدَهُ إِلَّا خَسَارًا .. يَضَلُّوا عِبَادَكَ وَلا يَلِدُوا إِلَّا فَا

1317- نقش قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 76 - 8

8- قوم بی ایمان نوح ، مایه غم شدید و اندوه بزرگ برای حضرت نوح و خاندانش بودند .

فَنَجِّينَاهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 76 - 3

3- نوح (ع) و خاندانش به وسیله قوم خود ، گرفتار غم بزرگ و مشکلات اندوه بار شدند .

وَنَجِّينَاهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ

1318- نقش کافران قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 27 - 8

8- نگرانی و احساس خطر نوح (ع) ، درباره به خطر افتادن ایمان مؤمنان و نسل های آینده جامعه ، از سوی کافران حق ناپذیر و گمراه

گر قوم خود

إِنَّكَ إِن تَذَرَهُمْ يَضَلُّوا عِبَادَكَ وَلا يَلِدُوا إِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا

1319- نقش گمراهگران قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - نگرانی و احساس خطر نوح (ع)، درباره به خطر افتادن ایمان مؤمنان و نسل های آینده جامعه، از سوی کافران حق ناپذیر و گمراه
گرقوم خود

ص: 629

إِنك إن تذرهم يضلوا عبادك و لا يلدوا إلا فاجرًا كَفَّارًا

1320- نوح(ع) و استهزاهای قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 38 - 7

7_ تمسخر و استهزای کفرپیشگان، هرگز نوح (ع) و پیروانش را از اجرای فرمان خدا باز نداشت.

و يصنع الفلك و كلما مرّ عليه ملامن قومه سخروا منه

1321- نوح(ع) و خواسته های قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 33 - 9

9_ پاسخ نوح (ع) به عذاب طلبی کفرپیشگان، پاسخی آمیخته با درس توحید و خداشناسی بود.

فأتنا بما تعدنا .. قال إنما يأتیکم به الله إن شاء و ما أنتم بمعجزین

1322- نوح(ع) و قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 71 - 2,3,4,5,8,9,10,11

2_ برخورد حضرت نوح (ع) با قومش بر خوردی عاطفی، ترحم آمیز و مشفقانه بود.

إذ قال لقومه یقوم

از اینکه حضرت نوح به جای الفاظی مانند «ای مشرکان»، «ای مردم» و «ای ...» فرمود: «ای قوم من» برداشت فوق استفاده می شود

3_ قیام حضرت نوح (ع)، علیه شرک و بت پرستی و دعوت به توحید و یکتاپرستی، برای قومش سنگین و غیر قابل تحمل بود.

إن کان کبر علیکم مقامی و تذکیری بأیت الله

کلمه «مقام» مشترک بین سه صیغه است: مصدر میمی، اسم زمان و اسم مکان. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است؛ یعنی، اگر قیام من برای دعوت به توحید و یادآوری آیات و نشان های خداوند، بر شما سنگین و دشوار است و ...

4_ حضرت نوح (ع)، با آیات خدا به تذکر و یادآوری قومش می پرداخت .

و تذکیری بآیت الله

برداشت فوق مبتنی بر این است که «باء در «بآیات الله» برای استعانت باشد نه زاید.

5_ حضرت نوح (ع)، در دعوت به توحید و یکتاپرستی و زدودن اندیشه شرک، آیات و نشانه های خدا را به قومش یادآوری می

ص: 630

کرد .

مقامی و تذکیری بآیت الله

8_ حضرت نوح (ع) در برابر عناد و ستیزه جویی ها قومش ، تنها بر خداوند توکل داشت .

این کان کبر علیکم مقامی ... فعلی الله توکلت

9_ حضرت نوح (ع) ، قومش را بر قتل خود تحدی کرد و عدم توانایی آنان را بر انجام این کار ، شاهد درستی ادعای نبوت خود ، اعلام نمود .

این کان کبر علیکم مقامی ... فأجمعوا أمرکم ... ولا تنظرون

جمله «فعلی الله توکلت» بیانگر شکست ناپذیری حضرت نوح (ع) به علت متکی بودنش به قدرت لایزال الهی و جمله «أجمعوا أمرکم و شرکاءکم» بیان ناچیزی قدرت قومش می باشد.

10_ حضرت نوح (ع) همراه با اعلان تحدی ، خدا را تنها کانون قدرت و معبود های قومش را شرکایی ساختگی و فاقد هر گونه توانایی اعلام کرد .

یقوم این کان کبر ... فعلی الله توکلت فأجمعوا أمرکم و شرکاءکم ... ولا تنظرون

11_ حضرت نوح (ع) با توکل بر خداوند ، قومش را به مقابله همه جانبه با خود فراخواند .

فعلی الله توکلت فأجمعوا أمرکم و شرکاءکم ثم لا یکن أمرکم علیکم غمه ثم اقضوا إلیّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 25 - 4

4_ نوح (ع) خویشان را برای مردمش ، پیامبری هشدار دهنده و اندازکننده خواند .

ینی لکم نذیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 26 - 12

12_ نوح (ع) ، پیامبری دلسوز برای مردم و نگران آینده ای ناگوار برای مشرکان و کافران قوم خویش بود .

ینی أخاف علیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 28 - 7

7_ برخوردار حضرت نوح (ع) با سران و اشراف کافر، برخورداردی ترحم آمیز و مشفقانه بود.

ی_ قوم اریتم

تعبیر «یا قوم» (ای مردم من!) حکایت از شفقت و ترحم دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 29 - 4

4_ نوح (ع) به قوم خویش اعلام کرد که پاداش رسالتش تنها بر عهده خداوند است.

إن أجرى إلا على الله

ص: 631

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 40 - 1

1_ ساخت کشتی نوح و درگیری های لفظی او و کفرپیشگان تا فرا رسیدن طوفان ، همچنان ادامه داشت .

يصنع الفلك و كلما مرّ عليه . . . حتّى إذا جاء أمرنا

«حتی» بیانگر غایت گزارشها و حقایق مطرح شده در آیه قبل (ساختن کشتی و تمسخر کافران و پاسخ گویی حضرت نوح) می باشد؛ یعنی ، اینها ادامه داشت تا زمانی که . . .

1323- نوح(ع) و کفر قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 36 - 6

6_ نوح (ع) ، همواره رنجیده خاطر از رفتار ناپسند قوم خویش و اندوهناک از اصرار آنان بر کفر و انکار رسالت

فلا تبتئس بما كانوا يفعلون

ابتئس (مصدر تبتئس) به معنای محزون و ناراحت شدن است و مراد از «ما كانوا يفعلون» شرک ورزی و اصرار آنان بر انکار رسالت و دیگر کارهای نارواست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 37 - 1

1_ خداوند ، در پی باخبر ساختن نوح از ایمان نیاوردن قومش ، او را به ساختن کشتی فرمان داد .

أوحى إلى نوح أنه لن يؤمن من قومك . . . واصنع الفلك

1324- نوح(ع) و ناخشنودی قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 72 - 7

7_ حضرت نوح (ع) در برابر نارضایتی قومش نسبت به دعوت او ، عزم راسخ خویش را اعلام کرد و بر ادامه سرسختانه راه خود اصرار و تأکید ورزید .

فأجمعوا أمركم وشركاءكم .. وأمرت أن أكون من المسلمين

ص: 632

1325- نوح(ع) و نجات قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 37 - 11

11_ خداوند، نوح (ع) را از شفاعت درباره کفرپیشگان و درخواست رهایی آنان از عذاب، برحذر داشت.

و لاتخـطبني في الذين ظلموا إنهم مغرقون

مراد از «لاتخاطبني...» (درباره ستمگران با من سخن مگو) به دلیل جمله بعد (زیرا غرق شدن برای آنان حتمی است) درخواست برطرف شدن عذاب و نجات از طوفان آب است.

1326- نه‌های قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 12 - 2

2- وعده نوح (ع) به قوم خود، مبنی بر آباد شدن باغ‌ها و نه‌هایشان از سوی خداوند در صورت ایمان آوردن و استغفار آنان

استغفروا ربکم... و يجعل لکم جنّات و يجعل لکم آنهـراً

1327- نهی از شفاعت قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 37 - 11

11_ خداوند، نوح (ع) را از شفاعت درباره کفرپیشگان و درخواست رهایی آنان از عذاب، برحذر داشت.

و لاتخـطبني في الذين ظلموا إنهم مغرقون

مراد از «لاتخاطبني...» (درباره ستمگران با من سخن مگو) به دلیل جمله بعد (زیرا غرق شدن برای آنان حتمی است) درخواست برطرف شدن عذاب و نجات از طوفان آب است.

1328- وارثان سرزمین قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4_ خداوند ، حضرت نوح (ع) و تمام کسانی را که با او در کشتی بودند ، جانشین غرق شدگان و وارث سرزمین آنان قرار داد .

فنجینه و من معه فی الفلک و جعلنهم خائف و أغرقنا الذین کذبوا

ص: 633

1329- وعده به قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 4 - 1

1 - وعده نوح (ع) به قوم خود، مبنی بر آمرزش گناهان، مصونیت از عذاب الهی و تداوم زندگی تا فرارسیدن اجل مسمی (مرگ مقدر) ، در صورت ایمان آوردن آنان ،

یغفر لکم من ذنوبکم و یوخرکم الی أجل مسمی

«أجل» به معنای پایان زندگی و نهایت زمان عمر آدمی و «مسمی» به معنای معین و مشخص است. مقصود از تأخیر اجل مسمی، نازل نشدن عذاب الهی و تداوم زندگی تا فرارسیدن مرگ مقدر الهی است که هر انسانی، حتماً با آن رویه رو خواهد شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 11 - 1

1 - وعده نوح (ع) به قوم خود، مبنی بر ریزش باران فراوان و پی در پی بر آنان، در صورت استغفار و ایمان آوردن آنان

فقلت استغفروا ربکم .. یرسل السماء علیکم مدراراً

یکی از معانی «سما» باران است (صحاح) و در این آیه شریفه در همین معنا به کار رفته است. «مدراراً» به معنای ریزش فراوان و پی در پی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 12 - 2

2 - وعده نوح (ع) به قوم خود، مبنی بر آباد شدن باغ ها و نهروهایشان از سوی خداوند در صورت ایمان آوردن و استغفار آنان

استغفروا ربکم .. و یجعل لکم جنّات و یجعل لکم انهراً

1330- وقت هلاکت قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 52 - 1

1 - قوم نوح، قومی هلاک شده به اراده خداوند، قبل از عاد و ثمود

وَأَنَّهُ أَهْلَكَ عَادًا... وَثَمُودًا... وَقَوْمَ نُوحٍ مِنْ قَبْلِ

1331- ویژگیهای عذاب قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 39 - 2

2_ عذاب دنیوی کافران قوم نوح، عذابی ذلت آور، خوارکننده و هلاک سازنده بود.

ص: 634

من یأتیه عذاب یخزیه

«إخزاء» (مصدر یخزیه) به معنای ذلیل و خوار کردن و نیز به معنای هلاک ساختن می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 25 - 3

3 - قوم نوح با آتشی بزرگ و وصف ناپذیر پس از مرگ عذاب شدند .

فأدخلوا نارًا

تکثیر «ناراً» یا برای افاده تعظیم است و یا برای بیان نوع خاصی از آتش که وصف ناپذیر است.

1332- هدایت قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 32 - 1

1_ نوح (ع) برای هدایت قومش ، تلاشی مستمر و پی گیر داشت .

قالوا ی_نوح قد ج_دلتنا فأكثر جدلنا

إكثار (مصدر أكثر) به معنای کاری را فراوان انجام دادن است. بنابراین «أكثر جدالنا»؛ یعنی ، بسیار مناظره کردی و فراوان دلیل و برهان آوردی و ... این معنا ، حکایت از تلاش مستمر و پی گیر حضرت نوح(ع) در تبلیغ رسالت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 14 - 1

1 - نوح (ع) ، فرستاده خداوند برای هدایت قوم خود بود .

و لقد أرسلنا نوحًا إلی قومه

1333- هدایت ناپذیری اشراف قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 32 - 6

6_ تلاش های نوح (ع)، برهان ها و دلیل های او، بی تأثیر در اشراف کافر

قدج_ دلتنا فأكثرت جدلنا فأتنا بما تعدنا

ص: 635

1334- هدایت ناپذیری قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 36 - 7

7_ نومییدی نوح (ع) از هدایت یابی قومش و آگاهی او از ناشایستگی آنان برای ایمان، زمینه ساز رفع اندوه از او

لن يؤمن من قومك... فلا تبئس بما كانوا يفعلون

برداشت فوق، از تفریح «لاتبتس» بر اخبار از ایمان نیاوردن کافران استفاده شده است؛ یعنی، حال که از هدایت نیافتن کافران آگاه شدیو احساس مسؤولیت نمی کنی، زمینه ای برای اندوه وجود ندارد پس غمگین مباش.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 118 - 4

4- شکوه نوح (ع) به درگاه خدا از ستم قوم خویش، پس از اتمام حجت و به بن بست رسیدن همه راه های تبلیغی بود.

إن أنا إلا نذیر مبین... إن قومی کذّبون... فافتح بینی و بینهم فتحاً و نجّنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 10 - 7

7- «عن ابی جعفر (ع)... قال: ... فلبث فیهم نوح ألف سنه إلا خمسین عاماً یدعوهم سرّاً و علانیه فلما أبوا و عتوا قال «ربّ ائی مغلوب فانتصر»؛

از امام باقر(ع) روایت شده که... فرمود: ... نوح(ع) در میان قوم خود هزار سال - پنجاه سال کم - توقف نمود و قومش را در نهران و آشکار [به توحید] دعوت کرد. پس چون آنان ابا کرده و سرکشی نمودند، گفت: پروردگارا! من مغلوب هستم، انتقام مرا [از این قوم طغیان گر] بگیر».

1335- هشدار به قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 59 - 11

11_ نوح، مشرکان قوم خویش را به کیفر های سخت اخروی تهدید کرد.

إني أخاف عليكم عذاب يوم عظيم

1336- هلاکت قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 64 - 5

5_ خداوند ، قوم نوح (ع) را به خاطر تکذیب آیاتش ، با غرق کردن در آب به هلاکت رساند .

ص: 636

و أغرقنا الذين كذبوا بآيتنا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 69 - 10

10 - قوم عاد نخستين جامعه سامان يافته در پي هلاکت قوم نوح

اذکروا اذ جعلکم خلفاء من بعد قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - هود - 11 - 39 - 2

2 - عذاب دنيوی کافران قوم نوح ، عذابی ذلت آور ، خوارکننده و هلاک سازنده بود .

من يأتیه عذاب يخزيه

«إخزاء» (مصدر يخزيه) به معنای ذلیل و خوار کردن و نیز به معنای هلاک ساختن می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - هود - 11 - 43 - 12

12 - کفرپيشگان قوم نوح ، در طوفان آب غرق شدند و به هلاکت رسيدند .

فکان من المغرقين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - حج - 22 - 44 - 10

10 - قوم نوح ، عاد ، ثمود ، ابراهيم ، لوط ، اصحاب مدين و فرعونيان ، اقوام هلاک شده با عذاب استیصال

فقد کذبت قبلهم قوم نوح . . . ثم أخذتهم فکیف کان نکیر

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

12 - فرقان - 25 - 39 - 1

1 - خداوند ، پيش از هلاکت تکذيب کنندگان موسی (ع) و اقوام نوح ، عاد ، ثمود و اصحاب رسّ برای اتمام حجت و عبرت آموزی

آنان ، مثل های روشنگرانه ای زده بود .

فقلنا اذهبنا إلى القوم الذين كذبوا بآيتنا . . . وقوم نوح ... وعادًا و ثمودا و

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 120 - 1

1 - غرق شدن و هلاکت قوم نوح ، پس از نجات وی و همراهانش

ثم أغرقنا بعد الباقين

«إغراق» (مصدر «أغرقنا») به معنای غرق کردن است. مضاف الیه «بعد» حذف شده و تقدیر آن چنین است: «بعد نجات نوح و من معه». «الباقيين» جمع همراه با «ال» جنس و مفید استغراق می باشد.

ص: 637

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 121 - 1

1 - نجات نوح (ع) و پیروانش و هلاکت کفرپیشگان قوم وی، آیتی بزرگ و عبرت آموز برای دیگران

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ

«ذلک» به جریان نجات نوح(ع) و پیروان وی و نیز هلاکت قوم کفرپیشه وی اشاره دارد. «آیه» در این جا مرادف «عبره» می باشد و نکره آمدن آن بیانگر عظمت آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 31 - 7، 5

5 - قوم نوح، عاد، ثمود و اقوام پس از آنان، مهم ترین اقوام هلاک شده تاریخ *

مثل دأب قوم نوح... و الذین من بعدهم

7 - آشنایی مردم عصر فرعون از سرگذشت هلاکت بار قوم نوح، عاد، ثمود و اقوام پس از آنان

إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ مِثْلَ... دأب قوم نوح... و الذین من بعدهم

هشدار مؤمن آل فرعون به مردم و بازگکردن سرگذشت عبرت آموز اقوام یادشده برای ایشان، می تواند گویای برداشت بالا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 11 - 1

1 - نابودی قوم نوح، با طغیان آب و غرق شدن

إِنَّا لَمَّا طَغَا الْمَاءُ

این آیه درصدد بیان سرگذشت اولین قوم عقوبت شده است که در آیه قبل، بدان اشاره شده و آن قوم نوح است.

1337- هماهنگی قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 31 - 3

3- قوم نوح، عاد، ثمود و اقوام پس از آنان، مردمی متشکل و همسودر جهت مخالفت با پیامبران عصر خود

مثل یوم الأحزاب . مثل دأب قوم نوح ... و الذین من بعدهم

از تعبیر «احزاب» درباره اقوام یاد شده، برداشت بالا به دست می آید.

1338- یأس از ایمان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 638

1_ نوح (ع)، در پی درخواست قومش (تحقق بخشیدن به عذاب های موعود) از ایمان آوردن آنان سخت به تردید افتاد.

فأتانا بما تعدنا .. قال ... لا ينفعكم نصحي إن أردت أن أنصح لكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2_ خداوند، در پی تلاش های حضرت نوح (ع) و مؤثر نبودن آن تلاشها، او را از ایمان آوردن کفرپیشگان قومش مأیوس کرد.

و أوحى إلى نوح أنه لن يؤمن من قومك إلا من قد آمن

فاعل «لن يؤمن» کلمه ای همانند «أحد» می باشد؛ یعنی: «لن يؤمن أحد من قومك.» «الإلّا» به معنای «غیر» و صفت برای «أحد من قومك» است نه استثنای از جمله «لن يؤمن ...»؛ زیرا استثنای مؤمنان از جمله سابق، استثنای وجهی بلکه صحیحی نیست. بنابراین جمله «لن يؤمن ...» چنین معنا می شود: احدی از افراد غیر مؤمن قومت (کافران آنان) ایمان نخواهد آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - ناامیدی شدید نوح (ع) از گرایش کافران قومش به ایمان و رنج عمیق وی از کفرورزی آنان

و نَجِّنِي و من معي من المؤمنين

از این که نوح(ع) از پیشگاه خدا خواستار فیصله یافتن نزاع میان او و قومش شده است، نشان می دهد که او دیگر هیچ گونه امیدی به گرویدن قومش به خود نداشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - ناامیدی کامل نوح (ع) از ایمان آوردن قومش و نجات آنان از گمراهی شرک و بت پرستی

وقال نوح ربّ لا تذر علی الأرض من الكفرین ديارًا

1339- یاس از هدایت قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - التجای نوح (ع) به درگاه پروردگار ، پس از ناامیدی از تأثیر تبلیغاتش در مردم

قال رب انصرنی بما کذبون

در این آیه ظرف «قال» حذف شده و تقدیر آن چنین است: «قال بعد ما آیس من ایمانهم». «باء» در «بما کذبون» سببیه و «ما» مصدریه است. بنابراین «بما کذبون»، به تأویل «بسبب تکذیبهم ایّای» می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 639

2- یأس و ناامیدی نوح (ع) از هدایت پذیری قوم حق ستیز خویش

فدعا ربّه اّنی مغلوب فاتتصر

از تعبیر «مغلوب»، استفاده می شود که نوح(ع) خود را در موضعی یافت که دیگر تنها چاره را در انتقام الهی از قوم حق ستیزش می دید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 24 - 4

4- ناامیدی کامل نوح (ع) ، از نجات یافتن قومش از گمراهی و ستم پیشگی

ولا تزد الظّـلمین إلاّ ضلّـلاً

نفرین نوح(ع) علیه قومش، نشانه آن است که آن حضرت از هدایت یافتن آنان کاملاً مأیوس بود؛ زیرا اصولاً پیامبران الهی برای هدایت مردمان مبعوث شدند و نوح(ع) نیز سالیانی دراز؛ قومش را به هدایت دعوت کرد و چون آنان نپذیرفتند، علیه آنان نفرین فرمود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 36 - 7

7_ نومیدی نوح (ع) از هدایت یابی قومش و آگاهی او از ناشایستگی آنان برای ایمان ، زمینه ساز رفع اندوه از او

لن یؤمن من قومک .. فلا تبتس بما کانوا یفعلون

برداشت فوق ، از تقریر «لا تبتس» بر اخبار از ایمان نیاوردن کافران استفاده شده است؛ یعنی ، حال که از هدایت نیافتن کافران آگاه شدیو احساس مسؤولیت نمی کنی، زمینه ای برای اندوه وجود ندارد پس غمگین مباش.

1340- یأس از هدایت قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 36 - 7

7_ نومیدی نوح (ع) از هدایت یابی قومش و آگاهی او از ناشایستگی آنان برای ایمان ، زمینه ساز رفع اندوه از او

لن یؤمن من قومک .. فلا تبتس بما کانوا یفعلون

برداشت فوق ، از تقریر «لاتبتس» بر اخبار از ایمان نیوردن کافران استفاده شده است؛ یعنی ، حال که از هدایت نیافتن کافران آگاه شدیو احساس مسؤولیت نمی کنی، زمینه ای برای اندوه وجود ندارد پس غمگین مباش.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤنون - 23 - 26 - 1

1 - التجای نوح (ع) به درگاه پروردگار ، پس از ناامیدی از تأثیر تبلیغاتش در مردم

قال رب انصرنی بما کذبون

ص: 640

در این آیه ظرف «قال» حذف شده و تقدیر آن چنین است: «قال بعد ما آیس من ایمانهم». «باء» در «بما کذبون» سببیه و «ما» مصدریه است. بنابراین «بما کذبون»، به تأویل «بسبب تکذیبهم ایّای» می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 10 - 2

2 - یأس و ناامیدی نوح (ع) از هدایت پذیری قوم حق ستیز خویش

فدعا ربّه ائی مغلوب فاتتصر

از تعبیر «مغلوب»، استفاده می شود که نوح(ع) خود را در موضعی یافت که دیگر تنها چاره را در انتقام الهی از قوم حق ستیزش می دید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 24 - 4

4 - ناامیدی کامل نوح (ع) ، از نجات یافتن قومش از گمراهی و ستم پیشگی

ولا تزد الظالمین إلاّ ضلّالاً

نفرین نوح(ع) علیه قومش، نشانه آن است که آن حضرت از هدایت یافتن آنان کاملاً مأیوس بود؛ زیرا اصولاً پیامبران الهی برای هدایت مردمان مبعوث شدند و نوح(ع) نیز سالیانی دراز؛ قومش را به هدایت دعوت کرد و چون آنان نپذیرفتند، علیه آنان نفرین فرمود.

1341- قوم یونس

آثار ایمان قوم یونس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 148 - 3

3 - ایمان قوم یونس ، عامل بهره مند شدن آنان از موهبت های دنیوی

فـ امنوا فمتّعنـ هم إلى حین

1342- آثار برخوردار قوم یونس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- رفتار قوم یونس ، خشم شدید آن حضرت را برانگیخت و موجب ناخرسندی او شد .

إذ ذهب مغضبًا

ص: 641

1343- اذیت‌های قوم یونس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 140 - 6

6- یونس (ع) ، در معرض اذیت و آزار شدید و طاقت فرسای قوم خود قرار داشت .

إذ أبق إلى الفلك المشحون

گریختن یونس(ع) از میان قومش، می تواند به این دلیل باشد که او به شدت تحت شکنجه و آزار آنان قرار داشت.

1344- ایمان قوم یونس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 98 - 11، 2، 8

2_ هیچ قومی از اقوام تکذیب کننده سابق _ به جز قوم یونس _ پیش از نزول عذاب استیصال ، به دست کشیدن از تکذیب پیامبر خود و اظهار ایمان به او موفق نشدند .

فلولا كانت قرية ءامنت ففعتها إيمانها إلا قوم يونس

8_ از تمام اقوام تکذیب کننده پیشین ، تنها قوم یونس پیش از وقوع عذاب استیصال ، از تکذیب دست برداشته و ایمان آوردند .

فلولا كانت قرية ءامنت ففعتها إيمانها إلا قوم يونس لما ءامنوا كشفنا عنهم عذاب الخبز

11_ ایمان به موقع قوم یونس موجب شد که آنان تا پایان عمر ، همراه با برخورداری از مواهب دنیوی ، به زندگی خویش ادامه دهند .

إلا قوم يونس لما ءامنوا كشفنا عنهم عذاب الخبز ... و متعنه إلى حين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 99 - 10

10_ ایمان قوم یونس ، ایمان اختیاری بود نه ایمانی از روی اجبار و استیصال .

فلولا كانت قرية ءامنت ... إلا قوم يونس لما ءامنوا ... و لو شاء ربك لأمن من فی ا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - تمامی قوم یونس ، پس از رسالت و مأموریت مجدد آن حضرت به سوی آنان ایمان آوردند .

وَأرسلنہ... فـَامِنُوا فَمَتَّعْنَاهُمْ إِلَىٰ حِينٍ

2 - خداوند ، پس از ایمان آوردن قوم یونس ، آنان را از مواهب دنیوی تا پایان عمرشان بهره مند ساخت .

فـَامِنُوا فَمَتَّعْنَاهُمْ إِلَىٰ حِينٍ

طبق گفته مفسران، مقصود از «إلی حین» فرارسیدن اجل و عمر طبیعی آنان است.

ص: 642

5- ایمانِ ثمربخش قوم یونس و فرجام نیک آنان ، مایه عبرت و موجب دلداری به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان

ف_ اٰمَنُوا فَمَتَّعْنَاهُمْ اِلٰی حَیْنٍ

برداشت یاد شده از آن جا است که آیه شریفه درصدد دلداری به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنانی است که در شرایط سخت و طاقت فرسای مکه قرار داشتند. در واقع این آیه، آنان را (همچون یونس(ع)) به ادامه رسالت الهی فرا می خواند.

7- « قال أبو عبيدة : قلت لأبي جعفر (ع) كم غاب يونس عن قومه حتى رجع إليهم بالنبوءة و الرسالة فآمنوا و صدقوه قال : أربعة أسابيع . . . إن العذاب أتاهم يوم الأربعاء في النصف من شوال و صرف عنهم من يومهم ذلك فانطلق يونس مغاضباً فمضى يوم الخميس سبعة أيام في مسيره إلى البحر و سبعة أيام في بطن الحوت و سبعة أيام تحت الشجرة بالعراء و سبعة أيام في رجوعه إلى قومه . . . ثم أتاهم فآمنوا به و صدقوه و اتبعوه . . . »

ابوعبیده گوید: به امام باقر(ع) گفتم: چه مدتی یونس از قوم خود دور شد و سپس با نبوت و رسالت به سوی آنان بازگشت و آنها به او ایمان آوردند و تصدیقش کردند؟ فرمود: چهار هفته . . . همانا در روز چهارشنبه، در نیمه شوال عذاب بر آنان نازل شد و در همان روز عذاب از آنان برداشته شد. پس یونس با حالت غضب در روز پنج شنبه از آنان جدا شد و هفت روز در مسیرش تا دریا و هفت روز در شکم ماهی بود و هفت روز را در زیر درخت در سرزمین خشک و خالی و هفت روز را در راه بازگشت به سوی قومش گذراند... آن گاه به نزد آنان آمد و آنها به آن حضرت ایمان آورده و تصدیقش نمودند و از او پیروی کردند...».

1345- تاریخ قوم یونس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 147 - 2

2- جمعیت قوم یونس ، بیش از یک صد هزار نفر بود .

و أرسلناه إلى مائة ألف أو يزيدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 148 - 2,3

2- خداوند ، پس از ایمان آوردن قوم یونس ، آنان را از مواهب دنیوی تا پایان عمرشان بهره مند ساخت .

ف_ اٰمَنُوا فَمَتَّعْنَاهُمْ اِلٰی حَیْنٍ

طبق گفته مفسران، مقصود از «إلی حین» فرا رسیدن اجل و عمر طبیعی آنان است.

3- ایمان قوم یونس ، عامل بهره مند شدن آنان از موهبت های دنیوی

ف۔ امنوا فمتّعن۔ ہم إلى حین

1346- جمعیت قوم یونس

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

15 - صفات - 37 - 147 - 2

ص: 643

2- جمعیت قوم یونس ، بیش از یک صدهزار نفر بود .

و أرسلناه إلی مائه ألف أو یزیدون

1347- حسن فرجام قوم یونس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 148 - 5

5- ایمانِ ثمربخش قوم یونس و فرجام نیک آنان ، مایه عبرت و موجب دلداری به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان

فـ امنوا فمتّعنـ هم إلی حین

برداشت یاد شده از آن جا است که آیه شریفه درصدد دلداری به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنانی است که در شرایط سخت و طاقت فرسای مکه قرار داشتند. در واقع این آیه، آنان را (همچون یونس(ع)) به ادامه رسالت الهی فرا می خواند.

1348- زمینه نعمتهای قوم یونس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 148 - 3

3- ایمان قوم یونس ، عامل بهره مند شدن آنان از موهبت های دنیوی

فـ امنوا فمتّعنـ هم إلی حین

1349- عبرت از فرجام قوم یونس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 98 - 14

14- سرگذشت قوم یونس ، درسی بزرگ برای جوامع بشری است .

فلولا کانت قریه ءامننت فنفعها ایمنها إلا قوم یونس

با توجه به اینکه از سرگذشت قوم یونس در این سوره تنها همین جمله آن هم به صورت بخشی از یک آیه آمده و بدین جهت قابل مقایسه با سرگذشت قوم موسی و نوح نیست ولی در عین حال بر این سوره به جای نام نوح یا موسی نام یونس نهاده شده، می توان برداشت فوق را استفاده کرد.

1350- عبرت از قوم یونس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 644

5- ایمانِ ثمربخش قوم یونس و فرجام نیک آنان ، مایه عبرت و موجب دلداری به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان

فـ امنوا فمتّعنهم إلی حین

برداشت یاد شده از آن جا است که آیه شریفه درصدد دلداری به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنانی است که در شرایط سخت و طاقت فرسای مکه قرار داشتند. در واقع این آیه، آنان را (همچون یونس(ع)) به ادامه رسالت الهی فرا می خواند.

1351- غضب بر قوم یونس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 87 - 22

22 - « عن أبی جعفر (ع) فی قوله : « و ذالنون إذ ذهب مغاضباً » یقول : من أعمال قومه « فظنّ أن لن نقدر علیه » یقول : ظنّ أن لن یعاقب بما صنع ;

از امام باقر(ع) در باره قول خدا « و ذالنون إذ ذهب مغاضباً » روایت شده که: غضب یونس(ع) از اعمال قومش بود [و در معنای] « فظنّ أن لن نقدر علیه » فرمود: یونس(ع) گمان کرد که او در برابر آن چه انجام داده مجازات نمی شود».

1352- قبول ایمان قوم یونس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 98 - 10

10 _ خداوند ، توبه و ایمان قوم یونس را پذیرفت و عذاب استیصال را از آنان برداشت .

إلا قوم یونس لما آمنوا كشفنا عنهم عذاب الخزی فی الحیوه الدنیا

1353- قبول توبه قوم یونس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 98 - 10

10 _ خداوند ، توبه و ایمان قوم یونس را پذیرفت و عذاب استیصال را از آنان برداشت .

إلا قوم یونس لما آمنوا كشفنا عنهم عذاب الخزی فی الحیوه الدنیا

1354- قصه قوم یونس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 645

7 - یونس - 10 - 98 - 10، 6، 7

6 - قوم یونس ، پیامبر خویش را در آغاز تکذیب کرده و از ایمان آوردن به دعوت های او سرباز زدند .

إلا قوم یونس لما ءامنوا كشفنا عنهم عذاب

7 - قوم یونس بر اثر تکذیب پیامبر خود و سرباز زدن از ایمان به دعوت های او ، در معرض عذاب استیصال قرار گرفتند .

إلا قوم یونس لما ءامنوا كشفنا عنهم عذاب الخزی فی الحیوه الدنیا

10 - خداوند ، توبه و ایمان قوم یونس را پذیرفت و عذاب استیصال را از آنان برداشت .

إلا قوم یونس لما ءامنوا كشفنا عنهم عذاب الخزی فی الحیوه الدنیا

1355- کفر قوم یونس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 98 - 6

6 - قوم یونس ، پیامبر خویش را در آغاز تکذیب کرده و از ایمان آوردن به دعوت های او سرباز زدند .

إلا قوم یونس لما ءامنوا كشفنا عنهم عذاب

1356- موجبات حیات قوم یونس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 98 - 11

11 - ایمان به موقع قوم یونس موجب شد که آنان تا پایان عمر ، همراه با برخورداری از مواهب دنیوی ، به زندگی خویش ادامه دهند .

إلا قوم یونس لما ءامنوا كشفنا عنهم عذاب الخزی . . . و متعنهم إلى حین

1357- نعمتهای قوم یونس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 148 - 2

2 - خداوند ، پس از ایمان آوردن قوم یونس ، آنان را از مواهب دنیوی تا پایان عمرشان بهره مند ساخت .

فـ امنوا فمتّعنـ هم إلى حين

طبق گفته مفسران، مقصود از «إلى حين» فرارسیدن اجل و عمر طبیعی آنان است.

ص: 646

1358- نفرین بر قوم یونس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 48 - 5

5- یونس (ع)، در غضب و نفرین کردن بر قوم خویش شتاب کرد.

و لا تکن کصاحب الحوت إذ نادى و هو مکظوم

1359- یأس از هدایت قوم یونس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 140 - 5

5- یأس و ناامیدی یونس پیامبر، از هدایت قوم خویش

إذ أبق إلى الفلك المشحون

فرار یونس(ع) از میان قوم خود، می تواند به دلیل یأس او از هدایت آنان باشد.

ص: 647

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می دانند و کسانی که نمی دانند یکسانند؟

سوره زمر / 9

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک 129/34 - طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: 03134490125

دفتر تهران: 021 - 88318722

بازرگانی و فروش: 09132000109

امور کاربران: 09132000109

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

